

שבוע פרשת וארא

(18 – 24 January 09)

כ"ב – כ"ח טבת ה'תשס"ט

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

סדר הנחת תפילין

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אד חשוב להניחו מיד בבוקר

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של-יד לשל-ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתְךָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָךְ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֻכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטָמָּת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֹתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמְלַקֵּשׁ, וְאֶסַּפְתָּ דִּגְגָךְ וְתִירְשָׁךְ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֹשֶׁב בְּשִׂדְךָ לְבִהֲמֹתֶךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסִרְתָּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתָּ אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתָם אִתָּם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטָמָּת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדֹבֵר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֻכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יי לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם קְדָשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲמַת. (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אֲמַת.

נכון לומר קודם התפילה:

חֲרִינִי מִקְבֵּל עָלִי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְדָּךְ כְּמוֹד מַצּוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתִפְלִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כִּפִּי שֶׁנֶּחֱלַק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי לשכלל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת-צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיתיות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה, כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָיָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב יֹאמְרוּ גֵאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֵלָם מִיַּד־צָר: ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמַּעֲרָב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עִיר מוֹשֶׁב לֹא מִצָּאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַפֵּף: ו וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמַּצּוֹקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ז וַיְדַרְיֶכֶם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵלֶכֶת אֶל־עִיר מוֹשֶׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁבִּיעַ נֶפֶשׁ שֹׁקֶקָה וּנֶפֶשׁ רָעָבָה מִלֹּא־טוֹב: י יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצִלְמוֹת אֲסִירִי עֲנִי וּבְרוֹל: יא כִּי־הִמְרוּ אֹמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלוּיֹן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמֹל לִבָּם כְּשָׁלוֹ וְאִין עֹזֹר: יג וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמַּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: יד יוֹצִיאֵם מִחֹשֶׁךְ וְצִלְמוֹת וּמִסְרוֹתֵיהֶם יִנְתֵּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שֹׁפַר דִּלְתוֹת נִחַשְׁתָּ וּבְרִיתִי בְרוֹל גִּדַּעַ: יז אוֹלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁעַם וּמַעֲוֹתֵיהֶם יִתְּעֲנוּ: יח כָּל־אֶכָּל תִּתַּעֲב נֶפֶשָׁם וַיִּגְּעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמַּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: כ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹדְרֵי הַיָּם בְּאִנְיֹת עָשִׂי מְלֹאכָה בְּמִים רַבִּים: כד תִּפְּהָ רְאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצּוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וַתְּרוֹמֶם גִּלְיוֹ: כו יַעֲלוּ שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְּהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוּגַג: כז יַחֲזֹגוּ וַיִּגְּעוּ כִּשְׁפּוֹר וְכָל־חֲכָמָתָם תִּתְּבַלַּע: כח וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם וּמִמַּצּוֹקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: כט יָקָם סַעֲרָה לְדַמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלִיהֶם: ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתַּקּוּ וַיִּנָּחֵם אֶל־מַחֲזוֹ חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: לב וַיִּרְוֹמְוּהוּ בַקֵּהל עָם וּבְמוֹשֶׁב זִקְנִים יַחֲלֹלוּהוּ: לג יֵשֶׁם נִתְרוֹת לַמִּדְבָּר וּמִצָּאֵי מַיִם לְצִמְאֹן: לד אֶרֶץ פְּרִי לְמַלְחָה מְרֻעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאֹגֶם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמִצָּאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוֶנּוּ עִיר מוֹשֶׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּמְעְנוּ בְרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְרִי תְבוּאָה: לח וַיִּבְרַכֵּם וַיִּרְבוּ מְאֹד וּבִהְמָתָם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֲטוּ וַיִּשְׁחֻ מַעֲצָר רָעָה וַיִּגְזֹן: מ שִׁפְךָ בּוֹ עַל־נְדִיבִים וַיִּתְּעַם בְּתוֹחוֹ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגַּב אֲבִיוֹן מַעֲוִי וַיִּשֶׁם כְּצֹאֵן מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֱלֹה וַיִּתְּבוֹנֶנּוּ חֲסִדֵי יְהוָה:

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עוֹרָה הַגָּבֹל וּכְזֹר אֲעִירָה שָׁחַר: ד אוֹדֶךָ בַּעֲמִים | יְהוָה וְאֶזְמְרֶךָ בְּלֵאמִים: ה כִּי־גִדַּל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסִדְךָ וְעַד־שְׁחָקִים אֲמַתֶּךָ: ו רוּמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ: ז לִמְעַן יַחֲלִיצוּ יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנִנִי: ח אֱלֹהִים | דַּבֵּר בַּקֶּדְשׁוֹ אֲעֹלָה אַחֲלָקָה שְׂכָם וְעַמֶּק סִכּוֹת אֲמַדֵּד: ט לִי גִלְעָד | לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מַעֲזֹ רֹאשֵׁי יְהוּדָה מַחֲקָקִי: י מוֹאָב | סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָוָה אֲשֶׁלֶּיךָ נַעֲלִי עָלַי כְּלָשֶׁת אֲתָרוּעָה: יא מִי יִבְלִנִי עִיר מִבְּצָר מִי נַחֲנִי עַד־אֲדָוָה: יב הֲלֹא־אֱלֹהִים וְנַחֲתָנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצָבָאֵתֵינוּ: יג הִבְהִלְנוּ עוֹרֹת מִצָּר וְשׂוֹא תְשׁוּעַת אָדָם: יד בָּאֱלֹהִים נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

מפתח כללי

א	סדר הנחת תפילין	ב
ב	מזמורי תהלים ק"ז ק"ח	ג
ג	מאמר ד"ה ויאמר הוי' אל משה פרשת וארא, מברכים החודש שבט, ה'תשט"ו	ה
ד	שיחת שבת פרשת וארא מברכים החודש שבט, ה'תשט"ו	יב
ה	שיחת יום ב' פרשת בא ר"ח שבט ה'תשמ"ב	טז
ו	שיחת יום ד' פרשת בשלח יו"ד שבט, ה'תשט"ו	כב
ז	לקוטי שיחות פרשת וארא (בלה"ק)	לא
ח	שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת וארא	לז
ט	לוח "היום יום" לשבוע פרשת וארא	מט
י	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	נב

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדויקים (קאפח):

יא	– ג' פרקים ליום לשבוע פרשת וארא	נה
יב	– פרק אחד ליום לשבוע פרשת וארא	עג
יג	– ספר המצוות לשבוע פרשת וארא	פ
יד	נביאים וכתובים שופטים פרק ז, דברי הימים-ב פרק ב	פב
טו	מסכת בבא קמא עם ביאורים מדף כא עד דף כז	פו

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

טז	שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן	קיד
יז	שולחן ערוך הלכות קריאת שמע - אדמו"ר הזקן	קיד
יח	לקוטי תורה - ד"ה את שבתותי תשמרו - אדמו"ר הזקן	קטו
יט	מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי	קיח
כ	דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"	קיט
כא	המשך והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש	קכ
כב	קונטרס התפילה - אדמו"ר מוהרש"ב	קכא
כג	ספר המאמרים ה'תש"ב - אדמו"ר מוהרי"צ	קכב
כד	לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ	קכג
כה	ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ	קכה
כו	אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ	קכח
כז	חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת וארא	קלא
כח	לוח זמנים לשבוע פרשת וארא	קנ
כט	סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	קנא

בס"ד. שבת פרשת וארא, מברכים החודש שבט, ה'תשט"ו

(הנחה בלתי מוגה)

וַיֹּאמֶר הוֹי' אֶל מֹשֶׁה רֹאֵה נִתְּתִיךָ אֱלֹקִים לַפְּרָעָה וְאַהֲרֹן אַחִיךָ יִהְיֶה נְבִיאָךְ¹, וּפִירֵשׁ רִשְׁיִי
נִתְּתִיךָ אֱלֹקִים לַפְּרָעָה, שׁוּפֹט וּרְוֵדָה לַרְדּוֹתָיו בַּמִּכּוֹת וּיִסּוּרִים. וְצִרִיךְ לַהֲבִין² מֵהוּ
הַחִידוּשׁ בְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה רְוֵדָה אֶת פְּרָעָה בַּמִּכּוֹת וּיִסּוּרִין, דְּמָמָה שֶׁנֶּאֱמַר רֹאֵה נִתְּתִיךָ אֱלֹקִים
לַפְּרָעָה, דְּהֵיִינוּ, קוֹק זִיךְ צוֹ אֲשֶׁר נִתְּתִיךָ אֱלֹקִים לַפְּרָעָה, מִשְׁמַע שֶׁזֶהוּ חִידוּשׁ וְהַפְּלָאָה, וְצִרִיךְ
לַהֲבִין מֵהוּ הַחִידוּשׁ וְהַפְּלָאָה בְּזֶה. וְעוֹד צִרִיךְ לַהֲבִין מֵה שֶׁכָּתוּב בַּמִּדְרָשׁ³ שֶׁאֵמַר הַקַּב"ה
לְמֹשֶׁה אֶף-עַל-פִּי שֶׁנִּתְּתִיךָ אֱלֹקִים לַפְּרָעָה, אֱלֹקִים אֱלֹקִיךָ אֲנִכִּי⁴, אֲנִי עַל גַּבְךָ, וּמִזֶּה מִשְׁמַע
שֶׁהֶעֱנִין דִּנְתְּתִיךָ אֱלֹקִים לַפְּרָעָה הוּא מַעֲיֵן עֲנִין הָאֱלֹקוֹת דֶּאֱלֹקִיךָ אֲנִכִּי, שֶׁלֹּכֵן צִרִיךְ לֹמַר
(בְּאוֹרְעֵנֶעֶן) שֶׁאֲנִי עַל גַּבְךָ. וְהֵיִינוּ, דְּעַם הַיּוֹת שֶׁהֶעֱנִין דֶּאֱלֹקִיךָ אֲנִכִּי הוּא בּוֹדָאִי לֹא כְּמוֹ
הֶעֱנִין דֶּאֱלֹקִים לַפְּרָעָה, שֶׁהָרִי הֶעֱנִין שֶׁמֹּשֶׁה הוּא אֱלֹקִים לַפְּרָעָה הוּא לַרְדּוֹתָיו בַּמִּכּוֹת
וּיִסּוּרִים, מֵה-שְׁאִין-כֵּן בַּהֶעֱנִין דֶּאֱלֹקִיךָ אֲנִכִּי לֹא שִׁיךְ לֹמַר שֶׁהוּא עֲנִין הַרְדִּיָּה, דְּמַצַּד
מִדְרִיגָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הָרִי פְּשִׁיטָא שְׁלֹא שִׁיךְ לֹמַר שִׁיָּהִי צִרִיךְ לַרְדּוֹתָיו, מְכַל-מְקוֹם, מִזֶּה
שֶׁצִּרִיךְ לֹמַר (בְּאוֹרְעֵנֶעֶן) אֱלֹקִים אֱלֹקִיךָ אֲנִכִּי, אֲנִי עַל גַּבְךָ, מוֹבֵן, שֶׁהֶעֱנִין שֶׁמֹּשֶׁה הוּא
אֱלֹקִים לַפְּרָעָה הוּא מַעֲיֵן הָאֱלֹקוֹת, וּמְכַל-מְקוֹם אֲנִי עַל גַּבְךָ. וְצִרִיךְ לַהֲבִין מֵהוּ עֲנִין הָאֱלֹקוֹת
דְּמֹשֶׁה שֶׁהוּא מַעֲיֵן עֲנִין הָאֱלֹקוֹת, וּמְכַל-מְקוֹם אֲנִי עַל גַּבְךָ. וְעוֹד צִרִיךְ לַהֲבִין מֵה שֶׁכָּתוּב
בַּמִּדְרָשׁ⁵ שֶׁהַקַּב"ה נִקְרָא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד מִפְּנֵי שֶׁחֹלֵק כְּבוֹד לִירְאִיו, דְּמֶלֶךְ בֶּשֶׁר וְדָם אֵין יוֹשְׁבִין
עַל כִּסְאוֹ וְאֵין רוֹכְבִין עַל סוּסוֹ, וְהַקַּב"ה הוֹשִׁיב אֶת שְׁלֹמֹה עַל כִּסְאוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר⁶ וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה
עַל כִּסֵּא הוֹי' לְמֶלֶךְ, וְהִרְכִּיב אֵלָיו עַל סוּסוֹ, וּמֵהוּ סוּסוֹ שֶׁל הַקַּב"ה סוּפָה וְסַעֲרָה, שֶׁנֶּאֱמַר⁷
הוֹי' בְּסוּפָה וּבְסַעֲרָה דְּרָכּוֹ גו', וְכָתִיב⁸ וַיַּעַל אֵלָיו בְּסַעֲרָה הַשָּׁמַיִם, מֶלֶךְ בֶּשֶׁר וְדָם אֵין
נִקְרָאִין בְּשֵׁמוֹ כו', וְהַקַּב"ה קָרָא לְמֹשֶׁה בְּשֵׁמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר רֹאֵה נִתְּתִיךָ אֱלֹקִים לַפְּרָעָה. וְצִרִיךְ
לַהֲבִין מֵהוּ הֶעֱנִין שֶׁמֹּשֶׁה נִקְרָא בְּשֵׁמוֹ שֶׁל הַקַּב"ה.

(ב) וַיּוֹבֵן כֹּל זֶה בַּהֲקָדִים תַּחֲלָה עֲנִין נִשְׁמַת מֹשֶׁה שֶׁהוּא נִשְׁמָה דְּאַצִּילוּת⁹, דְּעֲנִין הָאַצִּילוּת
הוּא כְּשֵׁמוֹ שֶׁהוּא אֶצֶל וְסִמּוֹךְ¹⁰, דְּלֵהִיּוֹת שְׁאַצִּילוּת הוּא הָאַצִּלָּה וְהַפְּרָשָׁה
מֵהַמַּאצִּיל, לִכֵּן הוּא אֶצֶלוֹ וְסִמּוֹךְ אֵלָיו. וְהֶעֱנִין בְּזֶה, דְּהֵנָּה אֶצִּילוּת הוּא מִלְשׁוֹן וְאַצִּלְתִּי מִן
הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלִיךְ¹¹, שֶׁהוּא הַפְּרָשָׁת רֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה עַל הַזִּקְנִים. וְהֵיִינוּ, דְּעַם הַיּוֹת שֶׁמֹּשֶׁה
שֶׁנֶּאֱצֵל עַל הַזִּקְנִים אֵינוֹ רֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מִמֶּשׁ, שֶׁהָרִי מֹשֶׁה הִיָּה לְמַעַלָּה מֵהַשְּׁפָעוֹת עֲנִינִים

(1) פרשתנו ז, א.

(2) בכל הבא לקמן – ראה ד"ה ויאמר ה' גו' ראה נתתיך
עזרת (סה"מ עזרת ע' קכט ואילך). ד"ה הנ"ל תרל"א. אוה"ת
פרשתנו ע' רל ואילך. וראה גם ד"ה ויאמר גו' החודש דש"פ
שמיני תשכ"ב (סה"מ תשכ"ב ע' קפט ואילך).

(3) פתיחתא דרות רבה א. מדרש רות פ"א, ג.

(4) תהלים נ, ז.

(5) שמו"ר פ"ח, א.

(6) דברי הימים-א כט, כג.

(7) נחום א, ג.

(8) מלכים-ב ב, יא.

(9) ראה לקו"ת נצבים מט, ב. ובכ"מ.

(10) פרדס שער טז (שער אבי"ע) פ"א.

(11) בהעלותך יא, יז.

גשמיים, כמו שכתוב¹² מאין לי בשר, דההשפעה שהשפיע משה הוא ענין התורה, וגם
 בעולם היתה השפעתו מזון רוחני, כמו המן¹³, שהוא מזונא דחוכמתא¹⁴, שהיה מזון רוחני,
 שנבלע באברים ולא היה בו פסולת¹⁵, ואילו השפעה גשמית היא למטה ממדריגתו של
 משה (שלכן אמר מאין לי בשר), אך מכל-מקום, להיות שמשה היה נשיא הדור, וכל
 ההשפעות צריכות להיות על-ידי נשיא הדור דוקא¹⁶, לכן הנה גם השפעות ענינים גשמיים
 שהם למטה ממדריגתו של משה הוצרכו להיות על ידו דוקא, אלא להיות שמשה הוא
 למעלה מזה, לכן האציל מרוחו על הזקנים, שתהיה ההשפעה על ידם, אבל אף-על-פי-כן,
 הרי כל זה הוא מרוחו של משה דוקא. וכמו כן יובן בענין האצילות, שהוא הפרשת הארה
 מאור-אין-סוף המאציל, אלא שזהו כפי שנמשך ובא באצילות. והנה, אף שאצילות הוא
 הפרשת הארה בלבד, וכדאיתא על זה הלשון שהוא כמדליק נר מנר שאינו חסר כלום¹⁷,
 להורות שהוא הארה בלבד, וכידוע החילוק בין אור ושפע¹⁸, שבשפע נחסר בהמקום שממש
 היתה ההשפעה, וכמו שפעת מים¹⁹, שהמים עצמם נשפעים ונמשכים, ולכן הם חסרים
 בהמקום שנמשכו משם, מה-שאיין-כן האור אינו באופן שנותן לו את העצם, וגם לא
 השפעה עצמית, כי אם הארה בלבד, וכמו כן הוא האצלת האצילות שהוא כמדליק נר מנר
 שהוא הארה בלבד, הנה אף שהוא הארה בלבד, מכל-מקום, הרי זו הארה שמגלה את
 העצם, שזהו ענין האצילות שעל ידו נתגלה ההעלם והעצם שלמעלה מאצילות. והענין
 בזה, דהנה, עולם האצילות הוא ממוצע בכדי שעל ידו תהיה ידיעת אלקות בנבראים,
 דלולא האצלת האצילות לא היה שייך שתהיה ידיעת אלקות בנבראים, שלא היה להם שום
 תפיסא, שהרי עצמות אין-סוף הוא בגדר העלם לגמרי, ואפילו בחינת הכתר שהוא ממוצע
 בין המאציל ואצילות²⁰ הוא גם כן סתום ונעלם, ועליו נאמר²¹ ישת חושך סתרו, ובכדי
 שתהיה ידיעת אלקות למטה הנה בשביל זה נאצלו העשר ספירות דאצילות, ועיקרם הוא
 ספירת החכמה, ואף שאנת הוא חכים ולא בחכמה ידיעא²², מכל-מקום על-ידי האצלת
 החכמה דאצילות נעשה ענין הידיעה גם למטה, והיינו שעל-ידי האצילות יודעים אנו
 הענינים שבאצילות, ועל-ידי-זה יודעים גם בענינים שלמעלה מאצילות, וזהו ענין האצלת
 האצילות שעל-ידי-זה יהיה גילוי ההעלם. והיינו לפי שגם למעלה מאצילות ישנו התכללות
 האצילות בהעלם, וגם כמו שהאצילות נמשך בגילוי הוא בדביקות בלמעלה מאצילות, ולכן
 הוא מגלה את ההעלם שלמעלה ממנו, להיותו דבוק בו.

(12) שם, יג. וראה לקו"ת בהעלותך לא, ג. לג, ב. ואתחנן
 יב, א. סה"מ תר"ס ע' קיב.
 (13) ראה תענית ט, א.
 (14) ראה זח"ב סב, א.
 (15) יומא עה, ב.
 (16) ראה סה"מ תר"ס שם. ובכ"מ.
 (17) במדב"ר פט"ו, יט. פרש"י בהעלותך שם, יז. – נתבאר
 בלקו"ש ח"ח ע' 75 ואילך.
 (18) ראה מאמרי אדה"ז תקס"ב ע' מב. רסא. ח"ב ס"ע תכב
 ואילך. המשך תרס"ו ע' ע' קעג ואילך. ובכ"מ.
 (19) איוב כב, יא.
 (20) עץ חיים שער מב (שער דרושי אבי"ע) פ"א.
 (21) תהלים יח, יב. וראה לקו"ת שה"ש ד, ד ואילך.
 (22) תקו"ז בהקדמה (יז, ב).

(ג) והנה ענין זה שאצילות הוא דבוק במקורו, אינו סותר ללשון האצלה, שהוא מלשון הפרשה והבדלה, דבאמת הנה אצילות הוא בדביקות, ומה שנקרא בשם אצילות מלשון הפרשה והבדלה, אינו לפי שאצילות הוא מובדל (שהרי הוא בדביקות), אלא לפי שהוא בא על-ידי הבדלה, היינו שהוא בא על-ידי הצמצום, אבל באמת הוא בדביקות. ויובן זה מענין הקו, שהקו הוא דבוק במקורו, דאף שנמשך על-ידי הצמצום, וצמצום הראשון דוקא שהוא חלוק מהצמצומים שהשתלשלות בזה שהוא סילוק לגמרי²³, מכל-מקום, הרי הקו הוא בדביקות במקורו, והיינו, שרק המשכתו היא על-ידי הצמצום, אבל מכל-מקום הוא בדביקות. וכמו כן יובן באצילות, דמה שנקרא בשם אצילות הוא לפי שהמשכתו היא על-ידי הבדלה, אבל מכל-מקום הוא בדביקות, שהוא אצל וסמוך להמאציל.

והענין הוא, דהנה ידוע²⁴ שישנם ד' מדריגות יש אין אין ויש, ומבואר בזה דבאמת ישנם רק ג' מדריגות, יש אין ויש, אלא שהאין נחלק לשנים, אין של יש האמיתי, ואין של יש הנברא. והדיוק בזה הוא, שהאין הב', האין של יש הנברא, אינו הארה מאין הא', האין של יש האמיתי, אלא ששניהם נמשכים מהעצם, ושניהם דבוקים בהעצם, אלא שהאין עצמו נחלק לשנים. והיינו, שהאין עצמו כמו שהוא בא מצד העצם, נחלק הוא לשנים, דמצד האין עצמו יש בו מה שהוא אין של יש האמיתי, שהוא אין באמת, ויש בו מה שהוא אין של יש הנברא, שאינו אין באמת, ונקרא אין רק מצד (איזה ענינים, ובכללות מצד) זה שאינו מושג, והיינו, שגם בחינת האין של יש הנברא באה מצד העצם עצמו, שזהו שהאין עצמו נחלק לשנים. והנה, בענין זה שהאין נחלק לשנים, הרי ההתחלקות בפועל של ב' בחינות האין היא על-ידי הצמצום, היינו, שהצמצום פועל ההתחלקות באופן הגילוי שלהם כנ"ל, וגם באופן הדביקות שלהם, שהאין של יש האמיתי הוא בדביקות ניכרת, והאין של יש הנברא הוא בדביקות בלתי ניכרת. אמנם, רק ההתחלקות בפועל היא שבאה על-ידי הצמצום, אבל באמת הנה האין עצמו נחלק לשנים, ולכן, גם האין של יש הנברא הוא דבוק ממש בהעצם. וביאור הענין בתוספת הבנה, דהנה ידוע המשל על צמצום הראשון שהוא כמו ברב ותלמיד שהם באין ערוך, הנה בכדי שהרב יוכל להשפיע שכל לתלמידו, צריך תחילה לצמצם את עצמו ולסלק את שכלו, ואז דוקא ימצא בו השכל השייך להתלמיד. ובאמת הרי אין זה באופן שהצמצום מחדש את השכל השייך אל התלמיד, כי אם שגם קודם הצמצום היה השכל השייך להתלמיד, אלא שקודם הצמצום היה שכל זה כלול בשכל הרב עצמו, והצמצום פועל ההבדלה בין הפנימיות להחיצוניות, היינו בין שכל הרב עצמו ובין השכל השייך להתלמיד, שהשכל השייך להתלמיד לא יהיה בלוע בשכל הרב. ונמצא, שגם השכל השייך להתלמיד בא מצד הרב עצמו, אלא שהתגלותו בפועל היא על-ידי הצמצום. וכמו כן יובן למעלה, שגם האין של יש הנברא בא מצד העצם עצמו, ודבוק בו, אלא שהתגלותו היא על-ידי הצמצום.

(24) ראה תו"ח ויגש רלב, ד. שם בשלח רסו, א ואילך.

המשך תרס"ו ע' רכ ואילך. ובכ"מ.

(23) ראה אוצרות חיים ומבוא שערים בתחילתם. לקו"ת

הוספות לויקרא נא, ג. ובכ"מ.

1 וזהו מה שנתבאר בענין הקו שהוא דבוק במקורו, דאף שהמשכתו הוא על-ידי הצמצום,
 2 וצמצום הראשון דוקא שהוא בבחינת סילוק, מכל-מקום, להיות ששרש המשכתו הוא
 3 מהעצם, ורק שבא על-ידי הצמצום, לכן הוא בדביקות במקורו. וכמו שהוא בפעולת
 4 הצמצום בהקו, כמו כן יובן גם בענין האצילות, דאף שהוא על-ידי הצמצום, ומבואר בזה²⁵
 5 שהצמצום היה בשביל האצילות, מכל-מקום הוא בדביקות. והענין בזה, דהנה, בענין ב'
 6 בחינות אין, אין של יש האמיתי ואין של יש הנברא, יש כמה ביאורים. ביאור הא', ששניהם
 7 הם באור-אין-סוף שלפני הצמצום, והם עצם האור והתפשטות האור. ביאור הב', שב'
 8 בחינות אין הם האור שקודם הצמצום והקו. וביאור הג', שב' בחינות אין הם האור שקודם
 9 האצילות ואצילות. ולכן, הנה כשם שלהביאור שהאין של יש הנברא הוא הקו, הרי הצמצום
 10 אינו פועל בו להיות מובדל, אלא גם אחרי הצמצום הוא בדביקות (כנ"ל), כמו כן הוא
 11 להביאור שהאין של יש הנברא הוא אצילות, דאף שהאצילות בא על-ידי הצמצום, הנה
 12 שרשו הוא בהעצם, ולכן הוא בדביקות בהעצם, שזהו שאצילות הוא מלשון אצלו וסמוך.
 13 ומכל זה מובן שאצילות הוא אלקות, ומשום זה הנה גם נשמות דאצילות הם אלקות ממש,
 14 וזהו שמשא (שנשמתו היא נשמה דאצילות) נקרא בשם אלקים, כמו שכתוב נתתיך אלקים.
 15 (ד) אמנם עדיין צריך להבין, דלפי זה שמשא נקרא בשם אלקים מצד היות נשמתו נשמה
 16 דאצילות, אינו מובן מהו אומרו ראה נתתיך אלקים, מהו ענין הנתנה שבזה,
 17 הלא מה שנקרא בשם אלקים הוא מצד עצמו, דמצד נשמתו הוא אלקות. ועוד צריך להבין
 18 איך שיך לומר שהנשמות דאצילות יקראו בשם אלקים, הרי שם אלקים הוא מז' השמות
 19 שאינם נמחקים²⁶, ומבואר ב"תורה אור"²⁷ שז' השמות הם בהאורות המתלבשים בכלים,
 20 ובענין הנשמות איתא ב"אגרת הקדש"²⁸ שכבר יצאו ונפרדו מהכלים (ולכן אין בכחם
 21 להוות יש מאין), ואם כן מובן שאינם קשורים עם האורות המתלבשים בכלים, ומכל-שכן
 22 עם אור הקו שבתוך הכלים, ואם כן איך יתכן לקוראם בשם אלקים. בשלמא לפירוש
 23 הבעל-שם-טוב²⁹ שז' השמות שאין נמחקים הם בכלים עצמם, יתכן לומר אלקים גם על
 24 הנשמות, אף שהנשמות הם למטה מהכלים, וכנ"ל שכבר יצאו מהכלים. דהנה, גם הכלים
 25 הם בדביקות בלתי ניכרת, ומכל-מקום נקראים אלקים, ואם כן בהכרח לומר שהיותם
 26 בדביקות בלתי ניכרת אין זה חסרון בהם, דכיון שענינם ואופן האצלתם הוא באופן כזה
 27 שיהיו בדביקות בלתי ניכרת, אין זה חסרון בהם, ולכן נקראים אלקים. וכמו כן גם בנשמות,
 28 דאף שכבר יצאו מהכלים, מכל-מקום, כיון שענינם ואופן האצלתם הוא באופן כזה כמו
 29 שנאצלו, לכן גם אותם שיך לקרוא בשם אלקים. אמנם לפירוש כ"ק רבינו הזקן שז'
 30 השמות הם באורות המתלבשים בכלים דוקא, הרי מובן שמפרש שענין השמות שיך רק
 31 בענין שהוא בדביקות ניכרת דוקא, ואם-כן איך שיך לומר על הנשמות שם אלקים.

(28) ס"כ (קל, א).

(29) לקו"ת בהר מג, ב.

(25) ראה עץ חיים שער א (דרושי עיגולים ויושר) ענף ב.

(26) שבועות לה, א.

(27) יתרו סח, ד.

אך הענין הוא, דקושיא אחת מתרצת את קושיא השניה, והיינו, שמשנה רבינו מצד עצמו¹ לא שייך לקרותו בשם אלקים, דעם היותו נשמה דאצילות, מכל-מקום, כיון שגם² נשמות דאצילות כבר יצאו מהכלים, אין שייך לקרותם בהשמות (כנ"ל). אך על זה אמר³ לו הקב"ה נתתיך אלקים, שענין זה הוא מצד האורות. והענין בזה, דהנה, אנו אומרים⁴ נשמה שנתת בי טהורה היא³⁰, וכדאיתא בתנא דבי אליהו רבה³¹ שכל אחד יכול לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב, שהם היו נשמות דאצילות, אך על-ידי⁵ ירידת הנשמה למטה וקיום התורה ומצוות למטה נעשה הענין דלאשתאבא בגופא⁷ דמלכא³², והרי הענין דלאשתאבא בגופא דמלכא הוא לא רק בהכלים, אלא גם בהאורות⁸ המתלבשים בהכלים³³. וענין זה הוא בכל הנשמות, ומכל-שכן שכן הוא בנשמות דאצילות,⁹ ונשמת משה, שנמשך בהם גם מבחינת האורות, ועל-זה נאמר נתתיך אלקים. אמנם, כיון¹⁰ שכן הוא בכל ישראל, אם כן, מהו החידוש במה שנאמר למשה ראה נתתיך אלקים. והענין¹¹ בזה, דבכדי שיהיה זה בגילוי בעולם הזה, ובפרט שהיה זה קודם מתן תורה, הרי זה ענין¹² מיוחד שעל זה אומר ראה נתתיך אלקים.¹³

ה) אמנם אף-על-פי שנאמר למשה ראה נתתיך אלקים לפרעה, מכל-מקום, אמר לו¹⁴ הקב"ה אלקים אלקיך אנכי, אני על גבך. והענין בזה, שזה שמשה נקרא אלקים¹⁵ הוא מצד מדריגת האצילות כנ"ל, אבל אור-אין-סוף הוא למעלה מאצילות, שהרי יותר¹⁶ משאין ערוך עשיה לגבי אצילות אין ערוך אצילות לגבי המאציל³⁴, וגם איתא הלשון³⁵ דאצילות ועשיה שוין, וזהו אני על גבך, דלגבי המאציל ברוך-הוא הרי גם "אדם קדמון"¹⁸ שלמעלה מעלה מאצילות, שאין בחינת אדם למעלה ממנו, נקרא בשם אדם דבריאה¹⁹ דכללות, שהוא באין ערוך לגבי המאציל, כהאין ערוך דבריאה לגבי אצילות, וזהו אומרו²⁰ אלקים אלקיך אנכי, אני על גבך. וזהו גם מה שכתוב³⁶ הודו לאלקי האלקים, דלכאורה²¹ אינו מובן, הלא אומות העולם קרו ליה אלקא דאלקיא³⁷, ומה שייך זה לישראל. אך הענין²² הוא, דאלקים קאי על אצילות, ואלקי האלקים הוא אור-אין-סוף שלמעלה מהאצילות.²³

אך עדיין צריך להבין, הלא ענין האצילות ישנו גם בשרשו, שהוא אצילות דכללות,²⁴ ואם-כן, כשם שבענין הכלים מבואר שהכלים הם אלקות, דאף שהם בדביקות בלתי²⁵ ניכרת, מכל-מקום נקראים אלקים, מצד שרשם בהרשימו, דכיון שהרשימו הוא כח נעלם²⁶ נמשכים גם הכלים באופן שהם בדביקות בלתי ניכרת, ולכן אין זה חסרון בהם (כנ"ל),²⁷ כמו-כן הוא בענין האצילות, דאף שיותר מה שאין ערוך כו', עד שאצילות ועשיה שוים,²⁸ מכל-מקום, הרי יש ענין האצילות כמו שהוא מצד שרשו באצילות דכללות, ואם-כן מהו²⁹ הענין שאני על גבך. אך הענין הוא, דהנה ידוע שיש כדוגמת עתיק לעילא מגולגלתא³⁰

(30) ברכת "אלקי נשמה".

(31) ריש פכ"ה.

(32) זח"א ריז, ב. וראה לקו"ת במדבר ב, סע"א ואילך.

(33) ראה תו"א יתרו עא, א. אוה"ת פרשתנו ע' קיט. וראה

לקו"ת במדבר שם.

(34) ראה פלח הרמון שער ג פ"א. הגהות לד"ה פתח אליהו

— תרנ"ח ע' לט.

(35) ראה לקו"ת תזריע כא, א.

(36) תהלים קלו, ב.

(37) ראה מנחות בסופה.

1 ד"אדם קדמון"³⁸, והוא ראשית הקו³⁹. והיינו, שישנו הקו כמו שהוא בהתלבשות ב"אדם
 2 קדמון", שזהו ענין הקו כמו שהוא מלובש בהשתלשלות, ובחינת עתיק שלעילא מגולגלתא
 3 ד"אדם קדמון" הוא ראשית הקו. והנה, הקו יש בו ד' אותיות הוי"⁴⁰, דכמו שהוא מלובש
 4 ב"אדם קדמון" הרי הוא אות ה"א (ראשונה) שבהקו וכו', ולפי-זה צריך לומר דראשית
 5 הקו הוא היו"ד. וענין זה מתאים עם המבואר כאן, שהרי אות יו"ד הוא חכמה, עולם
 6 האצילות, מדריגת משה, וזהו בחינת עתיק שלעילא מגולגלתא ד"אדם קדמון", ראשית
 7 הקו, שהוא אצילות דכללות⁴¹. והנה, כשם שבאצילות הפרטית ישנו הקו וישנו גם הסובב
 8 שלמעלה מהקו, כמו-כן הוא גם באצילות דכללות, שישנו הסובב שהוא למעלה גם
 9 מאצילות דכללות, והוא עיגול הגדול שקודם הצמצום. וזהו אומרו אני על גבך, דקאי על
 10 עיגול הגדול. והנה כמו-כן הוא גם באצילות דכללות כמו שהוא קודם הצמצום, שהוא
 11 האצילות כמו שהוא בשרש שרשו, שגם בזה ישנו בחינת הסובב שלמעלה גם מאצילות
 12 דכללות קודם הצמצום, והוא סובב הכללי, דאצילות דכללות קודם הצמצום הוא
 13 בהתפשטות האור, וסובב הכללי הוא עצם האור. ועל בחינה זו נאמר אני על גבך.
 14 ועל-פי-זה יובן מה שצריך לומר אלקים אלקיך אנכי אני על גבך, דאין הכוונה על עצמותו
 15 יתברך, כי אין צריך לומר עליו אני על גבך, דלגבי עצמותו יתברך הרי פשיטא שכל
 16 האורות והגילויים, גם כמו שהם קודם הצמצום, וגם עצם האור, הם באין ערוך לגמרי
 17 להעצמות, ומה שאומר אני על גבך כוונתו על האור, דגם בענין האור וגילוי אני גבוה
 18 ממך. והיינו, דעם היות שנתתיך אלקים, שזהו מצד אצילות, וגם כמו שהוא בשרשו
 19 באצילות דכללות, וגם כמו שהוא בשרש שרשו באצילות דכללות קודם הצמצום,
 20 מכל-מקום, אלקיך אנכי, אני על גבך, גם בבחינת האור והגילוי, כיון שכל זה הוא
 21 בהתפשטות האור, ואני על גבך הוא עצם האור.

22 (ו) ובזה יובן גם מה שפירש רש"י נתתיך אלקים לפרעה, שופט ורודה לרדותו במכות
 23 ויסורים, שהוא על-דרך מה שנאמר לאיוב⁴² אודות הפלאת הנהגתו של הקב"ה
 24 ואם זרוע כאל לך גו' וראה כל גאה והשפילהו גו' והדוך רשעים תחתם⁴³, דלכאורה⁴⁴, מהו
 25 כל-כך הרבותא בהענין דראה כל גאה והשפילהו גו' והדוך רשעים תחתם, שצריך על זה
 26 זרוע כאל דוקא. אך הענין הוא, דהנה הקליפות שרשם מהתהו שקדם לתיקון, דקדימה זו
 27 אינה רק בהשתלשלות, אלא גם קדימת המעלה. ומצד זה הנה גם הנפש הבהמית אקדימיה
 28 טעניתיה⁴⁵, והיינו שגם למטה הקליפות הם בתוקף מצד ניצוצות הקדושה שבהם, שניצוצות
 29 אלו שרשם מהתהו, וגם כמו שהם בהקליפות הרי הם בתקפם כמו שהם מצד שרשם, ולכן
 30 נקראים בשם גאה. ובכדי לפעול הבירור בהם, הנה סדר הבירור הוא להוציא את ניצוצות

(42) מ, ט ואילך.

(43) ראה גם לקו"ש חט"ז ע' 74 ואילך.

(44) ראה גם מאמרי אדה"ז תקס"ו ע' קפט. אוה"ת מגילת

אסתר ע' רסד ואילך. אוה"ת לתהלים (יהל אור) ע' שסו.

(45) ראה זח"א קעט, סע"א ואילך.

(38) עץ חיים שער ט (שער שבירת הכלים) פ"ו. זהר הרקיע

לזח"א טו, א.

(39) לקו"ת מסעי צה, ב.

(40) ראה סה"מ תרנ"ב ע' צו. ועוד.

(41) ראה אוה"ת ענינים ע' צו ואילך.

הקדושה שבהם, לאט לאט, וכאשר לא יהיה בהם ניצוצות דקדושה, אז נתן עיניו בו ונעשה
 גל של עצמות⁴⁶, שזהו סדר הבירורים. אמנם יש עוד אופן, שגם כאשר יש בהם הניצוצות,
 שאז הם בתוקף, מכל-מקום הנה ראה כל גאה והשפילהו. ועל-זה צריך נתינת כח מעצמותו
 יתברך דוקא שלמעלה מהתהו, שזהו אומרו ואם זרוע כאל לך. דהנה, גם על עבודת
 הבירורים צריך נתינת כח, וכמאמר רבותינו ז"ל⁴⁷ משביעין אותו, מלשון שובע⁴⁸, שזהו
 הכח על ענין הבירורים⁴⁹, אבל בכדי לרדות את הקליפות במכות ויסורים גם כמו שהם
 בתקפם, שזהו אומרו ראה כל גאה והשפילהו, היינו גם כמו שהוא גאה, הנה על זה צריך
 נתינת כח מעצמותו יתברך דוקא, שזהו אומרו ואם זרוע כאל לך. והנה, ביציאת מצרים
 בירו רק ר"ב ניצוצות, כמו שכתוב⁵⁰ וגם ערב ר"ב עלה אתם, אבל מצד שאר הניצוצות
 שנשארו היתה קליפת מצרים בתוקף, שזהו שאין עבד יכול לברוח משם⁵¹, ומכל-מקום
 היה הענין דראה כל גאה והשפילהו, דגם כאשר קליפת מצרים היתה בתקפה, שאין עבד
 יכול לברוח משם, יצאו ששים רבוא ישראל וביד רמה⁵². וענין זה היה על-ידי משה דוקא,
 שניתן לו הכח לרדות את פרעה במכות ויסורים, דכח זה הוא מעצמותו יתברך דוקא, וזהו
 אומרו ראה נתתיך אלקים לפרעה, שהוא נתינת כח מעצמותו יתברך, שמצד כח זה נעשה
 משה אלקים לפרעה לרדותו במכות ויסורים גם בהיותו בתקפו. וזהו גם כן מה שכתוב
 במדרש שהקב"ה חולק כבוד ליראיו, שזהו שהקב"ה קרא למשה בשמו, דיראיו הוא ענין
 יראה עילאה, חכמה, אצילות, הנה ליראיו שהם נשמות דאצילות, חולק הקב"ה כבוד,
 שנותן להם הכח לרדות את הקליפות במכות ויסורים גם בהיותם בתקפם. וזהו שרבי
 שמעון בן יוחאי אומר מותר להתגרות ברשעים⁵³, לפי שרבי שמעון בן יוחאי היה ניצוץ
 משה רבינו⁵⁴, הנה מצד הניצוץ דמשה שבו, אומר רבי שמעון בן יוחאי שמותר להתגרות
 ברשעים גם בשעה שהשעה משחקת לו.

ז) וכמו-כן הוא בכל דור ודור, דאתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא⁵⁵, עד דורנו עתה,
 ועל-זה נאמר נתתיך אלקים לפרעה, היינו, שנשיא הדור שהוא המשה שבדור,
 ניתן לו הכח לשבור כל הקליפות ולהוציא את ישראל מהגלות, ובפרט ביום ההילולא שלו,
 שהוא זמן העליות שעולה בעילוי אחר עילוי, הנה מלבד העליות שלו, נותנים לו גם כח
 מלמעלה לשבור ולרדות את הקליפות במכות ויסורים, ולהוציא את ישראל מהגלות, וכח
 זה הוא ממשיך לכל השייכים אליו ולכל המקושרים אליו, שלא להתפעל מכל ההסתרים,
 ולשברם ולרדותם במכות ויסורים, ולצאת מהגלות לגאולה שלימה ואמיתית.

(46) שבת לג, ב.

(47) נדה ל, ב.

(48) ראה קיצורים והערות לתניא ס"ע נז ואילך. ע' קסה

ואילך. סה"מ תרח"ץ ס"ע רלה ואילך.

(49) נתבאר שגם כח זה הוא למעלה מהתהו, אבל אעפ"כ יש חילוק כו' – חסר הביאור (המו"ל).

(50) בא יב, לח. וראה כנפי יונה ח"ג סנ"ו. הובא במגלה

עמוקות אופן נח. תו"א בא ס, ג. סה"מ תרפ"ט ע' 205. וש"נ.

(51) מכילתא יתרו יח, יא. פרש"י שם, ט.

(52) בשלח יד, ח.

(53) ברכות ז, ב. מגילה ו, ב.

(54) ראה זח"א יד, סע"ב בהגהה. וראה מאמרי אדה"ז

פרשיות ח"ב ע' תקפז. וש"נ.

(55) תקו"ז תס"ט (קיב, א. קיד, א).

בס"ד. שיחת ש"פ וארא, מבה"ח שבט ה'תשט"ו.

בלתי מוגה

- 1 א. ידוע שבכל חודש ישנו יום (וענין) מיוחד שהוא עיקרו ותוכנו של החודש כולו, ועל שמו נקרא החודש
- 2 כולו, החל מראש חודש (שכולל את כל ימי החודש, כדלקמן) – כדאיתא בגמרא¹ בפירוש דברי המשנה "באחד
- 3 בניסן ראש השנה לרגלים" (דלכאורה, "רגלים באחד בניסן הוא (בתמי"), בחמשה עשר בניסן הוא"), "רגל שבו
- 4 ראש השנה לרגלים", והיינו, שר"ח ניסן נקרא ע"ש ה"רגל שבו", להיותו ענינו ותוכנו העיקרי.
- 5 ובפרטיות יותר:
- 6 מבואר בחסידות² דיוק השם "ראש חודש", ולא תחלת החודש – להיותו כמו ה"ראש" שבגוף האדם שכולל
- 7 את כל האברים, היינו, שהחיות של כל האברים כלולה ונמשכת מהראש,
- 8 – ובפרטיות יותר, כהדיוק³ במ"ש בתניא פנ"א בענין המשכת החיות מהראש באברי הגוף: "מהמוח
- 9 מתפשטת לכל האברים", שזהו מה שהיא בשוה בכל האברים, מה שהם חיים (חיות כללי), ואח"כ מוסיף עוד
- 10 ענין: "וכל אבר מקבל ממנה חיות וכח הראוי לו לפי מזגו ותכונתו כו'" (חיות פרטי) –
- 11 ועוד זאת, שגם לאחר שכתב נמשכה החיות מהראש לאברי הגוף, קשורה החיות שבאברי הגוף עם החיות
- 12 שבראש, שכל אברי הגוף מונהגים ע"י הראש,
- 13 ודוגמתו ב"ראש חודש" – שהחיות של כל ימי החודש כלולה ונמשכת מראש חודש, וגם לאחר המשכת
- 14 החיות מראש חודש קשורה החיות של כל ימי החודש עם ראש חודש.
- 15 וכשם שבימי החודש ישנו יום (וענין) מיוחד שהוא עיקרו ותוכנו של החודש, כך גם בהתכללותם בראש
- 16 חודש – אף ששם נמצאים הם בדקות ובעילוי יותר, מ"מ, מודגשת גם שם המעלה המיוחדת בחלק זה שהוא
- 17 עיקרו ותוכנו של החודש לגבי שאר חלקי החודש.
- 18 ב. ומזה מובן גם בנוגע לשבת מברכים החודש:
- 19 שבת מברכים הו"ע של כלל ביחס לכל ימי החודש עוד יותר מראש חודש – שהרי "מיני' מתברכין כולוהו
- 20 יומין"⁴, היינו, שממנו נמשכת הברכה לראש חודש, ובמילא גם לכל ימי החודש, הן כמו שכלולים בראש חודש,
- 21 והן כמו שנמשכים בפרטיות במשך החודש כולו.
- 22 ויש לומר שזהו אחד הטעמים⁵ לתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר ע"ד אמירת תהלים⁶: "לומר בכל בוקר אחר
- 23 התפלה תהלים כפי שנחלק לימי החודש"⁷, "וביום שבת קודש שמברכים החודש השכם בבוקר יתקבצו אנ"ש
- 24 לבית-הכנסת להגיד כל התהלים"⁸ – דכיון ששבת מברכים הוא הכלל שממנו נמשך על ר"ח וכל ימי החודש,
- 25 לכן צריכים לומר בו את כל התהלים השייך לכל ימי החודש, ועוד זאת, שצריכים לאמרו כולו קודם התפלה
- 26 דוקא (דלא כהשיעור יומי שהוא לאחר תפלת שחרית), כיון שזהו הכנה ונתינת כח לברכת החודש (שבתפלה).
- 27 וגם בשבת מברכים החודש שבו נמצאים כל ימי החודש בדקות ובעילוי יותר מהתכללותם בראש חודש –
- 28 מודגשת יותר המשכת הברכה בנוגע להיום (והענין) המיוחד שהוא עיקרו ותוכנו של החודש.
- 29 ג. בנוגע לחודש שבט – איתא במשנה⁹ "באחד בשבט ראש השנה לאילנות כדברי בית שמאי, בית הלל
- 30 אומרים בחמשה עשר בו".
- 31 אמנם, הענין היותר קרוב אלינו הוא – יום העשירי בשבט, יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר, נשיא
- 32 הדור.
- 33 ובמילא, גם בשבת מברכים חודש שבט, נוגע יום זה יותר משאר ימי החודש.

(6) ראה בארוכה "קובץ מכתבים" (אודות גודל ערך אמירת תהלים) – בסו"ס תהלים אהל יוסף יצחק.
(7) נעתק ב"היום יום" כב כסלו.
(8) נעתק שם כו כסלו.
(9) ר"ה בתחילתה.

(1) ר"ה ד, א.
(2) לקו"ת דרושי ר"ה נח, סע"א. עט"ר שער ר"ה בתחלתו. ובכ"מ.
(3) ראה "שיעורים בספר התניא" ע' 699 הערה 3 (נעתק ב"מ"מ, הגהות והערות קצרות לס"ש"ב ע' שכד ב"לקוטי פירושים").
(4) זח"ב סג, ב. פח, א.
(5) ראה גם לעיל ס"ע 114 ואילך.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) בעמדנו בהתוועדות דשבת מברכים חודש שבט – ינגגו עתה ניגון של כ"ק מו"ח אדמו"ר, ובשעת מעשה יצייר לעצמו כל אחד ואחד (כפי ששייך אצל רובם ככולם מהנמצאים כאן) מעמד ומצב שבו הי' אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר... [ניגגו ניגון "הבינוני"].

* * *

ד. כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן, ואמר מאמר ד"ה ראה נתתיך אלקים גו'.

* * *

ה. בתורה בכלל – יש ענינים שהם "לאגמורן (ללמדני) הלכה (לעשות) מעשה"¹⁰, יש ענינים שהם "הלכתא למשיחא"¹¹, היינו, שאינם נוגעים למעשה בפועל בזמן הזה, אבל בביאת המשיח יהיו נוגעים למעשה בפועל, ויש ענינים שאינם נוגעים למעשה בפועל כלל, אלא באופן של "דרוש וקבל שכר", "יגדיל תורה ויאדיר"¹². אמנם, כבר נתגלה ע"י ה"מאור שבתורה"¹³ – כפי שנמשך בהבנה והשגה ע"י תורת חסידות חב"ד – שבכל ענין בתורה, אפילו ענין נעלה ביותר, צריך להיות ענין של "בכך" בנוגע לעבודה בפועל.¹⁴

– ה"בכך" אינו מוכרח להיות באופן ישר, אלא יכול להיות גם ע"י ממוצעים, כלומר, ממוצעים של שכל, אבל, מוכרח להיות "בכך", ולא רק "בכך" בהשגה, אלא "בכך" בפועל, ובפרט בדרא דעקבתא דמשיחא שעיקר העבודה בענין המעשה¹⁵, הרי בודאי שה"בכך" צריך להיות בנוגע לעבודה בפועל.

ומזה מובן גם בנוגע להמדובר לעיל (בהמאמר¹⁶) בענין "נתתיך אלקים לפרעה גו"¹⁷, "שופט ורודה לרדותו במכות ויסורים"¹⁸, שמשו רבינו, להיותו נשמה דאצילות, ניתן לו כחו ויכלתו ית' לשבור ולבטל הקליפה בעודה בתקפה – דכיון שזהו ענין בתורה שנתגלה עתה [לאו דוקא ביום הש"ק זה, אלא בדורנו זה], צריך להיות בזה "בכך" בנוגע לעבודה בפועל.

ולכאורה, כיון שמדובר אודות ענין ששייך למשה רבינו, לנשמות דאצילות – שהיו בדורות שלפנינו וישנם גם עתה, שזהו"ע של נשיא הדור, כ"ק מו"ח אדמו"ר, ובפרט כפי שהם בשרשם ושרש שרשם כו' – איך שייך להיות מזה "בכך" בנוגע לאנשים כערכנו שאינם שייכים למדריגות נעלות כאלה?

ו. שאלה זו מבהיר אדמו"ר הזקן בספר התניא:
בנוגע ל"מ"ש בגמרא¹⁹ על פסוק²⁰ ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך, אטו יראה מילתא זוטרתא היא, אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא – שואל אדמו"ר הזקן בספר התניא²¹ "דלכאורה אינו מובן התיורן, דהא שואל מעמך כתיב?"

ומבאר, "אלא הענין הוא כי כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משה רבינו ע"ה, כי הוא משבעה רועים . . ונקרא רעיא מהימנא וכו'", ומצד זה שייך אצל כאו"א מישראל הענין ד"יראה מילתא זוטרתא היא" כמו שהוא "לגבי משה", ולכן דורשים מכל אחד את הענין ד"ישראל מה", היינו, להיות בבחי' מ"ה, שע"ז נעשה הענין ד"ליראה את ה' אלקיך"²².

– בודאי אין זה דומה למדריגתו של משה רבינו, שכן, אצל משה רבינו ה"ז בפשיטות, ואילו כאו"א מישראל צריך להתייגע רבות על זה; אצל משה רבינו ישנו כללות הענין, ואילו אצל כאו"א מישראל ישנו איזה פרט; אצל משה רבינו ה"ז כמו שהוא בעולם האצילות, ואילו אצל כאו"א מישראל ה"ז בעוה"ז הגשמי והחומרי, אבל אעפ"כ, יש לכאו"א מישראל שייכות להענין ש"לגבי משה מילתא זוטרתא היא".

(16) פ"ו (לעיל ע' יו"ד ואילך).

(17) פרשתנו ז, א.

(18) פרש"י עה"פ.

(19) ברכות לג, ב.

(20) עקב יו"ד, יב.

(21) רפמ"ב.

(22) ראה סה"מ מלוטק ח"ב ע' שכו, ובהנמקן שם.

(10) ברכות כד, א (ובפרש"י). וש"נ.

(11) סנהדרין נא, ב. וש"נ.

(12) ישע"י מב, כא. וראה חולין סו, ב.

(13) ראה פתיחתא דאיכ"ר ובפ"י יפה ענף שם. ירושלמי חגיגה

פ"א ה"ז ובפ"י קה"ע שם. המשך תער"ב ח"ג ע' א"שכב. סה"מ

תפ"ט ע' 176. וש"נ.

(14) ראה סה"מ ה"ש"ת ע' יא. ועוד.

(15) ראה תניא אגה"ק ס"ט. ובכ"מ.

ומזה מובן גם בנוגע להמדובר לעיל (בהמאמר) אודות מעלתו של משה שהקב"ה נתן לו את הכח והיכולת להיות "אלקים לפרעה", "לרדותו במכות ויסורים" – שמצד זה שמשוה רבינו הוא רועה ישראל, ו"כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משה רבינו ע"ה", בכחו של כאו"א מישראל לשבור את כל הקליפות, ולצאת מהגלות אל הגאולה.

[המשך השיחה – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חט"ז ע' 74 ואילך (ס"ח. סי"א)].

* * *

ז. שבת²³ מברכים החודש הוא מהענינים השייכים לכאו"א מישראל (דלא כהענינים שיש כאלה השייכים אליהם, בהרחבה ובעומק יותר, ויש כאלה שאינם שייכים אליהם כו') – כמודגש בכך שהתקנה דברכת החודש היא כדי שידע כל אדם מתי ר"ח, שלכן תיקנו ברכת החודש ביום הש"ק דוקא, לפי שאז באים נולם לבית הכנסת (גם) אלה שבימות החול טרודים הם במלאכתם ולפעמים אינם באים לבית הכנסת²⁴. והנה, כללות הענין דברכת החודש שייך לקידוש החודש²⁵, והיינו, שע"י ברכת החודש נעשה מעין הענין דקידוש החודש.

וע"ד המבואר בכתבי האריז"ל²⁶ בפירוש הפסוק²⁷ "והימים האלה נזכרים ונעשים", שע"י הזכרון ("נזכרים") חוזרים ו"נעשים" אותם הענינים – כן הוא גם בנדר"ד, שכאשר בני" מתאספים יחדיו ומברכים את החודש כדבעי למהוי, אזי נעשה תוכן הענין דקידוש החודש (כדלקמן).

מהו הפירוש (מברכים את החודש) "כדבעי למהוי"?

– בנוגע למארז"ל²⁸ "מפני מה ישראל מתפללין ואינם נענים מפני שאין יודעים לכון בשם", מבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר²⁹ שענין זה אינו אלא בנוגע לאלה השייכים לענינים של כוונות כו', ולכן, העדר הכוונה הו"ע של חסרון אצלם, משא"כ בנוגע לאלה שמצד סיבות שונות אינם שייכים לענינים של כוונות, וברגע זה עכ"פ אין ביכולתם לבוא למעמד ומצב שיהיו שייכים לעניני כוונות – מספיק הרצון והכוונה הכללית להיות תפלתו נשמעת לפניו ית' כאילו כיוון את כל הכוונות.

ונוסף לזה ישנה גם העצה לכלול את עצמו עם תפלת הציבור, שעז"נ³⁰ "כי ברבים היו עמדי", והרי תפלת הציבור היא בודאי כדבעי (עם כל הכוונות).

ומזה מובן גם בנוגע לברכת החודש "כדבעי למהוי" – שכאשר מסיבות שונות אינם יכולים לכון באופן טוב יותר, אזי מספיק הרצון והכוונה הכללית כדי לפעול את ה"נעשים" בנוגע לענינים השייכים לקידוש החודש.

ח. והענין בזה:

בנוגע לכללות הענין דקידוש החודש – אמר הקב"ה למשה ואהרן (בפרשה שמתחילים לקרוא בתפלת מנחה) "החודש הזה לכם"³¹, "הראהו לבנה בחידושה ואמר לו כשהירח מתחדש יהי' לך ר"ח"³², "כזה ראה וקדש"³³.

וקידוש החודש בעת מולד הלבנה – נעשה ע"י ב' ענינים: (א) חשבון, (ב) עדי ראי'.

וב' דעות בזה: (א) דעת הרס"ג³⁴ שהעיקר הוא החשבון, שניתן למשה מסיני, אלא שישנו תנאי שבנוסף להחשבון יהיו גם עדי ראי'. (ב) העיקר הם עדי הראי'³⁵, והחשבון הוא רק כדי לברר אמיתת דברי העדים – ע"ד ש"דמות צורות לבנה היו לו לרבן גמליאל בטבלא ובכותל שבעלייתו שבהן מראה את ההדיוטות ואומר הכזה ראת או כזה"³⁶.

(30) תהלים נה, יט. וראה ברכות ח, סע"א.

(31) בא יב, ב.

(32) מכילתא ופרש"י עה"פ.

(33) ר"ה כ, א. הובא בפרש"י עה"פ.

(34) ראה בארוכה תורה שלימה כרך יג מילואים לפ' בא פ"ג.

וש"נ.

(35) ראה פיה"מ להרמב"ם ר"ה פ"ב מ"ו. תו"ש שם ס"ע סב

ואילך.

(36) ר"ה כד, סע"א (במשנה).

(23) בהבא לקמן – ראה גם לעיל ע' 113 ואילך.

(24) ראה אנציק' תלמודית ערך ברכת החודש בתחלתו (ע' תנא). וש"נ.

(25) ראה לקו"ש ח"ט ע' 187-8.

(26) ראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

(27) אסתר ט, כח.

(28) ראה מדרש תהלים סוף מזמור צא. יל"ש תהלים רמז תתמג.

(29) ראה אגרות-קודש שלו ח"ג ע' קמד (נעתק ב"היום יום" יא

אדר א). וראה גם לקו"ש חל"ט ע' 45. וש"נ.

- ובזמן הזה – אין לנו קידוש החודש ע"פ עדי ראי', ונשאר לנו רק החשבון, שהרי קביעת ראשי חדשים ומועדים היא ע"פ החשבון שתיקן וסידר הלל הנשיא עד ביאת מורה צדק³⁷.
- ט. וביאור תוכן הענין ברוחניות³⁸:
- בנ"י מונין ללבנה, לפי שדומין ללבנה³⁹ – "מאור הקטן"⁴⁰, כמ"ש⁴¹ "מי יקום יעקב כי קטן הוא". ומזה מובן, שחידוש הלבנה (בזמן המולד, שהו"ע קידוש החודש) וגידולה מורה על החידוש והעלי' דבנ"י (ע"י העבודה בקיום התומ"צ) מקטנות לגדלות.
- ובעלי' זו יש ב' אופנים: (א) ע"י חשבון – שמורה על העבודה שע"פ טעם ודעת, (ב) ע"י עדי ראי' – שמורה על העבודה שלמעלה מטעם ודעת.
- ואף שעתה בזמן הגלות ישנו רק ענין החשבון שמורה על העבודה שע"פ טעם ודעת, מ"מ, מצד הענין ד"נזכרים ונעשים", ה"ז "כלי" גם לענין הראי' שמורה על העבודה שלמעלה מטעם ודעת.
- וכל זה הוא בכחו של משה רבינו – כמודגש בכך שבשביל קידוש החודש יש צורך בב"ד סמוכים איש מפי איש עד משה רבינו⁴².
- ויש להוסיף בזה, שמצינו ב' דעות במדרשי חז"ל⁴³ בנוגע לעדים שעל ידם הי' קידוש החודש: (א) משה ואהרן היו עדי הראי' שע"י עדותם קידש הקב"ה את החודש, (ב) מלאך מיכאל ומלאך גבריאל היו העדים שהעידו בפני ב"ד של שלשה, הקב"ה ומשה ואהרן – שבזה מודגש שכללות הענין דקידוש החודש, "כזה ראה וקדש", שהו"ע הגילוי, נעשה ע"י צדיקים למטה וצדיקים (מלאכים) למעלה כו'.
- י. וההוראה מזה בעבודתנו עתה:
- כאשר יהודי עושה חשבון ממעמדו ומצבו ורואה גודל פחיתותו שנמצא בשפל המצב – עלול ליפול ברוחו ולבוא לידי יאוש ח"ו.
- ועד"ז כאשר עושים חשבון מכללות המצב דבנ"י שנמצאים בגלות קשה כזו, ובפרט שבשנים הכי אחרונות ניתוסף עוד גלות בתוך גלות: עד עתה ידעו לכל-הפחות שנמצאים בגלות, ואילו עתה, ישנם כאלה רח"ל שחושבים שכבר יצאו מהגלות ונמצאים במצב של גאולה; הם חושבים ששוב אינם תחת מרות של בעה"ב, "סאם סאפאזשניק"⁴⁴, ויכולים לעשות ככל העולה על רוחם...
- וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, בעל ההילולא דעשירי בשבט, שאמר (בחג הפסח תש"ג⁴⁵) בפירוש מאמר ההגדה "השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, השתא עבדין לשנה הבאה בני חורין" – שמשמע מזה שיכולים להמצא "בארעא דישראל" ולהשאר "עבדין" (ואדרבה – בעבודת גדולה יותר ממקודם!).
- ואעפ"כ, למרות שפל המצב שבו נמצאים – צריכים לידע שבכחו של משה רבינו, ואתפשטותא דמשה שבכל דרא⁴⁶, לפעול הענין של קידוש החודש, שהו"ע החידוש והעלי' דבנ"י מקטנות לגדלות (ע"ד האמור לעיל (ס"ה)) בנוגע לפעולתו של משה לשבור ולבטל הקליפות כו'), ועד לשלימות החידוש והעלי' דבנ"י מקטנות לגדלות – בגאולה האמיתית והשלימה.
- וכל זה מודגש ביותר בדרא דעקבתא דמשיחא, כדאיתא בכתבי האריז"ל⁴⁷ שבדור זה נתגלגלו הנשמות של דור המדבר – אשר, בנוגע אליהם נאמר על משה רבינו "ויתא ראשי עם צדקת ה' עשה גו"⁴⁸, כמארז"ל⁴⁹ "אמר הקב"ה למשה, משה, באיזה פנים אתה מבקש לבוא לארץ. . . שבחך הוא שהוצאת ששים ריבוא וקברתם במדבר ואתה מכניס דור אחר, עכשיו יאמרו כו', אלא תהא בצדן ותבוא עמהם, שנאמר ויתא ראשי עם (צדקת ה' עשה) וגו'",

(37) ראה תו"ש שם פ"ב. וש"נ.

(38) ראה גם לקו"ש חכ"א ע' 66 (ס"ח) – משיחה זו.

(39) ראה סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. אוה"ת בראשית ד, סע"ב ואילך.

(40) בראשית א, טז.

(41) עמוס ז, ב. ה. וראה חולין ס, ובבבא"ג מהרש"א שם.

(42) ראה רמב"ם הל' קידוה"ח ספ"א ורפ"ה (וראה גם לקו"ש

חכ"ו ע' 68 הערה 83).

(43) ראה תו"ש בא עה"פ אות יז. וש"נ.

(44) = הוא בעצמו סנדלר (ראה תורת מנחם – התוועדות ח"ט ע' 52. וש"נ), כלומר, הוא בעה"ב לעצמו (חמו"ל).

(45) לקו"ד ח"ג תד, ב. ולאח"ז בסה"ש תש"ג ע' 54.

(46) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).

(47) שער הגלגולים הקדמה כ. ל"ת וסה"ל שמות ג, ד.

(48) ברכה לג, כא.

(49) תנחומא חוקת יו"ד. במדב"ר פי"ט, יב.

- 1 ועד"ז בנוגע לאתפשטותא דמשה שבכל דרא, ובפרט משה שבדורנו, דרא דעקבתא דמשיחא, שנשאר בגלות
 2 יחד עם צאן מרעיתו כדי שיוכל להוציאם מהגלות, שהרי לא שייך שמה רבינו עצמו יצא מהגלות וישאיר
 3 שם את צאן מרעיתו, ומה גם שניצוץ שלו נמצא בתוך כאו"א מצאן מרעיתו, ובודאי שיוציא את כולם מהגלות.
 4 יא. ויה"ר שמהענין דקידוש החודש כמו שהוא עתה, ע"פ החשבון, שמורה על העבודה שע"פ טו"ד – נבוא
 5 תיכף ומיד לקידוש החודש כמו שיהי' לעתיד לבוא, ע"פ הראי', שאז תהי' גם שלימות העבודה שלמעלה מטו"ד.
 6 ולהעיר, שלעתיד לבוא יהי' מולד הלבנה במהירות גדולה יותר, כדאיתא במדרשי חז"ל⁵⁰ "עד שלא חטא
 7 אדה"ר היו המזלות מהלכין דרך קצרה ובמהירות, משחטא סיבבן דרך ארוכה ובמתינות כו', אבל לעתיד לבוא
 8 הקב"ה מרפא אותה מכה וכו'", היינו, שאז יחזור להיות הליוך המזלות כמו קודם החטא,
 9 – ויש לומר, שלעתיד לבוא יהי' הליוך המזלות באופן נעלה יותר מכמו שהי' קודם החטא, כמובן ממ"ש
 10 במשיח "ירום ונשא וגבה מאד"⁵¹, למעלה גם מאדם הראשון ("מאד" אותיות "אדם"⁵²) אפילו כמו שהי' קודם
 11 החטא⁵³ –
 12 ועד"ז שמצינו⁵⁴ שלעתיד לבוא יהי' זמן העיבור במהירות גדולה ביותר – ט' שעות במקום ט' חדשים.

* * *

- (50) ב"ר פ"י, ד (ובפי' מהרז"ו).
 (51) ישעי' נב, יג.
 (52) ראה זח"ג רמו, ב. ב"ר פ"ח, ה ובפרש"י.
 (53) ראה תורת מנחם – התועדויות ח"ב ע' 160. וש"נ.
 (54) מאמר אדה"ז – נעתק ונתבאר ברשימות הצ"צ לתהלים (יהל אור) ע' תריט. וראה ביאורו"ז להצ"צ (כרך ב) ע' תתכז.

בס"ד. שיחת יום ב' פ' בא, ר"ח שבט ה'תשמ"ב – לאחר תפלת מנחה.

- בלתי מוגה
 ט. ... האמור לעיל אודות סיום כתיבת ספר תורה - שייך בכל ספר תורה, כאשר כאו"א מישראל כותב ספר
 תורה כדי לקיים את המצוה ד"ועתה כתבו לכם את השירה הזאת גו'". דהנה, מצות כתיבת ספר תורה מוטלת
 על כאו"א מישראל, כמ"ש הרמב"ם (ריש הל' ס"ת) "מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה
 לעצמו, שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו לפי שאין כותבין
 את התורה פרשיות פרשיות", ולכן, כדי שיוכל לקיים את המצות-עשה ד"כתבו לכם את השירה הזאת", עליו
 לכתוב ספר תורה שלימה, עד סיומה.
 [זאת אומרת: לא זו בלבד שצריכים לכתוב את הס"ת עד הפסוק "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת",
 שפסוק זה הוא סיום המצוות שבתורה,
 [לדעת רוב מוני המצוות, מלבד הסוברים שברכת התורה היא מצות עשה מן התורה (הנמנית במנין תרי"ג
 המצוות), ומצוה זו נלמדת ממ"ש "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו" - שפסוק זה נאמר לאחר הפסוק
 "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת"],
 אלא צריכים לכתוב עד סיום התורה כולה (לא רק סיום המצוות שבתורה) - "לעיני כל ישראל".
 ומאחר שחייב מצוה זו היא על כאו"א מישראל [כנ"ל פס"ד הרמב"ם, וכן הוא בשו"ע (יו"ד רסע"ר)] -
 מובן שכל העילויים האמורים לעיל אודות סיום כתיבת ס"ת, ישנם גם בס"ת הנכתבת ע"י היחיד, שע"ז מקיים
 את המצות-עשה ד"כתבו לכם את השירה הזאת".
 ונוסף לזה - ישנה גם ס"ת של ציבור, ובזה מודגשת ביותר אחדותם של בנ"י, כדלקמן. ובהקדים:
 בכל הדורות הי' "מנהג ישראל" לכתוב ספרי תורה עבור הציבור כולו, היינו, נוסף על ספרי התורה שהי'
 כותב היחיד (כדי לקיים את המצות-עשה ד"כתבו לכם את השירה הזאת"), היו כותבים גם ספרי תורה עבור
 הציבור כולו.

ומצינו זאת כבר בזמנו של משה רבינו [שמסר נפשו על התורה] - כמבואר במדרז"ל שמשם רבינו כתב י"ג ספרי תורה, י"ב ספרי תורה עבור י"ב השבטים (ס"ת א' לכל שבט), וס"ת נוספת שהיתה מונחת בעזרה, וממנה היו מגיחים את כל ספרי התורה. ומובן, שי"ב ספרי התורה די"ב השבטים היו ספרי תורה של ציבור, כי כל ס"ת היתה שייכת לכל השבט, דאקרי "קהל" (הוריות ד, ב ואילך) - שזהו ענין הציבור. ועאכו"כ שהס"ת הי"ג (שהיתה מונחת בעזרה) היתה ספר תורה של כל הציבור כולו, שלמות ענין ה"קהל".

[וכמובן ששלמות ענין ה"קהל" הוא - כל בני, ולא רק שבט א', אע"פ שגם שבט אקרי "קהל". ולכן, כאשר מדברים אודות הגאולה האמיתית והשלימה, שאז יקויים היעוד "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל", היינו, שכל בני יצאו מהגלות, ואפילו יהודי א' לא ישאר בגלות - נאמר "קהל גדול ישובו הנה", כי כאשר כל בני כולם נמצאים ביחד, הרי זה אמיתית ענין ה"קהל", מציאות אחת של "קהל" (לא רק "קהל" דשבט א').]

ולכן, לעתיד לבוא לא תהי' עוד החלוקה שבין "יהודה" ל"יוסף עץ אפרים", כמ"ש "וקרב אותם אחד אל אחד לעץ אחד והיו לאחדים בידך", "ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהי' לכולם".

ומובן בפשטות שבספר תורה של ציבור מתבטאת אחדותם של בני בהדגשה יתירה מאשר בס"ת של יחיד, ובפרט כאשר מדובר אודות הס"ת הי"ג (המונחת בעזרה) שכתב משה רבינו עבור כל בני (לא רק עבור שבט א' בלבד) - כי ס"ת זו מאחדת בתוכה את כל בני (שלהם שייכת ס"ת זו).

[ואף שהמצות-עשה דכתיבת ס"ת אינה מוטלת על הציבור, אלא זוהי מצוה שחיובה מוטל על כאו"א מישראל - הרי מצינו בכל הדורות, החל מזמנו של משה רבינו, שהיו כותבים ספרי תורה עבור הציבור כולו.

וכמדובר בהתועדויות האחרונות שכאו"א מישראל יכול לקיים את המצות-עשה ד"כתבו לכם את השירה הזאת" ע"י הס"ת של ציבור (מצד "לב ב"ד מתנה עליהם" וכו') - וזוהי ההסברה היחידה (לע"ע עכ"פ) כיצד קיימו כל בני (כולל גדולי ישראל) את המצוה ד"כתבו לכם את השירה הזאת" תיכף ומיד בהגיעם לגיל י"ג שנה ויום אחד, שאז מוטל עליהם החיוב ד"ולמדה", שזהו התכלית והמטרה דכתיבת ס"ת. ובפרט שרוב בני (כולל גדולי ישראל) לא כתבו ס"ת לעצמם במשך כל ימי חייהם. וטעם הדבר - כי יכולים לקיים את המצות-עשה דכתיבת ס"ת ע"י ס"ת של ציבור].

י. הביאור בענין אחדותם של בני כפי שזה מודגש בספר תורה של ציבור: ידוע מאמר הזה: ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד, היינו, שע"י אורייתא נעשים ישראל חד עם קוב"ה - אחדות האמיתית.

ולכן ישנם בתורה ששים ריבוא אותיות (ביחד עם אותיות ההמשך והניקוד כו') (ראה לקו"ת בהר מא, ב)) - כנגד ששים ריבוא נשמות ישראל. וכידוע ש"ישראל" ר"ת "יש ששים ריבוא אותיות לתורה.

והנה, התורה מצד עצמה היא למעלה מכל מדידה והגבלה, כי התורה היא "חמדה גנוזה" אצל הקב"ה, וכמ"ש "שעשועים גו' לפניו", ואעפ"כ, ירדה התורה ונתלבשה במדידות והגבלות דזמן כו' [ולכן בכל זמן קורין בתורה פרשה המיוחדת לזמן זה, כמרז"ל (סוף מגילה) "וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל - מצותן שיהיו קורין אותן כל אחד ואחד בזמנו"], אלא שגם בהיותה במדידת והגבלת הזמן הרי היא למעלה ממדידה והגבלה זו.

ויתירה מזו: לא זו בלבד שהתורה ירדה ונתלבשה למטה למרות היותה "חמדה גנוזה" אצל הקב"ה, אלא אדרבה: "חברים מקשיבים לקולך השמיעני", היינו, שהקב"ה ופמליא של מעלה באים לשמוע כיצד בני לומדים תורה למטה, וכמרז"ל שהקב"ה אומר למלאכי השרת "אני ואתם נלך אצל בית דין של מטה" כדי לדעת "אימתי ר"ה ואימתי יוהכ"פ".

ועד שבני נעשים בעלי-בתים על התורה, כמרז"ל (ר"ה כה, א) בנוגע לקידוש החודש ע"י ב"ד - "אתם אפילו שוגגין, אתם אפילו מזידין, אתם אפילו מוטעין", ועד שהקב"ה אומר "נצחוני בני נצחוני" (ב"מ נט, ב).

וטעם הדבר - כי מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר, ואפילו לתורה, דאל"כ, "לא הי' כותב בתורה צו את בני ישראל, דבר אל בני ישראל".

- 1 [זאת אומרת: כדי לדעת שמחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר, זקוקים לזה שהתורה תגלה את מעלתן של
- 2 בני, אבל לאחר שהתורה מגלה זאת, יודעים שמעלת בני גדולה ממעלת התורה].
- 3 אבל אעפ"כ, מובן בפשטות שישנם תנאים מיוחדים כדי שלימוד התורה יהי באופן המתאים (עד שיהודי
- 4 יכול להיות בעה"ב על התורה, כנ"ל) - היינו, שלימוד התורה צריך להיות באופן של ביטול, כמ"ש "ונפשי
- 5 כעפר לכל תהי", ועי"ז "פתח לבי בתורתך", זאת אומרת, שכללות מציאותו חדורה בבחי' החכמה, "כח מה",
- 6 שזהו כח האמונה ומס"נ (כמבואר בשיעור תניא היומי) - ועי"ז הרי הוא מגיע לבחי' התורה כפי שהיא למעלה
- 7 מהבנה והשגה, ועד לגילוי עצמות ומהות שבתורה, כמאמר "אנא נפשי כתבית יהבית".
- 8 וע"פ כל האמור - מודגש ביותר הקשר דבני עם התורה, וכאמור לעיל ש"ישראל" ר"ת "יש ששים ריבוא
- 9 אותיות לתורה".
- 10 יא. עפ"ז מובן גודל המעלה שבכתיבת ס"ת ע"י הציבור כולו, היינו, שכל הציבור משתתף בממונו בכתיבת
- 11 הס"ת, ובנוגע לענינו - כאשר כל אחת מהאותיות שבס"ת נרכשת ע"י יהודי א', כך שבכתיבת הס"ת מתאחדים
- 12 מאות אלפי יהודים ביחד (כמספר האותיות שבס"ת - 304.805), שכל א' מהם קנה את אחת בס"ת זו.
- 13 דהנה, כאשר יהודי רוכש את א' בס"ת, ובפשטות - כאשר נותן מממונו, "חיי נפשו", עבור רכישת את
- 14 בס"ת - הרי בזה מתגלה ומתבטאת השייכות שלו לאות א' פרטית שבתורה.
- 15 ולכן, כאשר מאות אלפי יהודים מתאחדים ביחד בכתיבת ס"ת - הרי הם נעשים למציאות אחת, כשם שכל
- 16 האותיות שבס"ת הם "תורה אחת".
- 17 דהנה, אע"פ שכל אות בס"ת צריכה להיות כתובה בפ"ע, מוקפת גויל וכו' - הרי כדי שהס"ת תהי
- 18 בשלימותה צריכים לכתוב את כל האותיות שבס"ת, כי כאשר חסרה אות א' בס"ת חסר בשלימות וכשרות כל
- 19 הס"ת [וכמבואר בזהר (ח"ג עא, א) - המובא ב"מענה לשון", שאומרים בעת ההשתטחות על קברי צדיקים -
- 20 עד כמה נוגע גודל הדיוק בכל אות שבס"ת, הן בנוגע לאות מיותרת - "דאשתכח וא"ו יתיר בההוא קרא דושסעת
- 21 שסע", ומזה מובן גם בנוגע לחסרון של אות א' - שזהו ענין הפוגע בכשרות ושלימות הס"ת כולה], ובצירוף
- 22 כל האותיות הפרטיות שבס"ת נשלמת כל הס"ת ונעשית למציאות ד"תורה אחת".
- 23 ועפ"ז מובן גודל מעלת האחדות הנפעלת עי"ז שכל הציבור כולו משתתף בכתיבת הס"ת - כי בפעולה זו
- 24 מודגשת אחדותם של כל בני באופן אמיתי ונצחי, ע"י התורה שהיא "תורת אמת", ותורה נצחית.
- 25 יב. נוסף על האמור לעיל - ישנו ענין מיוחד בס"ת זו. ובהקדים:
- 26 נמצאים אנו בחושך כפול ומכופל דזמן הגלות, ומצד חשכת הגלות ישנם מחיצות המבדילות בין יהודים
- 27 הנמצאים במקום מסויים לבין שאר היהודים שבכל העולם כולו, והכוונה - לאותם יהודים הנמצאים "מאחורי
- 28 מסך הברזל" (כלשון הרגיל בפי עמא דבר).
- 29 והרי כל בני כואבים את כאבם, ומחפשים עצות כיצד לסייע להם בכל עניניהם, עד לסיוע הכי עיקרי -
- 30 לבטל את המחיצה וההבדלה ד"מסך הברזל". אבל בינתיים חייבים להתחשב עם הגבלות הטבע (מאחר
- 31 שנמצאים עדיין בזמן הגלות), ולכן, גם הסיוע ליהודים הנמצאים שם צריך להעשות באופן שלא יגרום לסכנה
- 32 כו', כמובן בפשטות, ולא כדאי להאריך בזה.
- 33 ולכן, צריכים לעשות פעולה גשמית כדי לאחד את כל בני כאחד, כולל - אותם יהודים הנמצאים "מאחורי
- 34 מסך הברזל", עם היהודים שבכל העולם כולו.
- 35 והנה, בענין זה ישנה פעולה שיכולה וצריכה להעשות ע"י כאו"א מישראל בתור יחיד:
- 36 התחלת עבודת היום דכאו"א מישראל היא - עבודת התפלה, כמרז"ל "מבית הכנסת לבית המדרש", היינו,
- 37 שלכל לראש צריכה להיות עבודת התפלה, בבית הכנסת, ולאח"ז הרי הוא הולך לבית המדרש ללמוד תורה,
- 38 ורק אח"כ יכול להתעסק בעניני העולם - "הנהג בהם מנהג דרך ארץ".
- 39 והנה, אדמו"ר הזקן מביא בסידורו "נכון לומר קודם התפלה הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך
- 40 כמוך", שע"ז הרי הוא כולל את עצמו עם הציבור דכל בני (ראה סה"מ תש"ט ע' 99).
- 41 ועפ"ז מובן שכאשר כאו"א מישראל אומר קודם התפלה "הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך
- 42 כמוך" - הרי הוא מתקשר ומתאחד עם כל בני, כולל עם היהודים הנמצאים "מאחורי מסך הברזל".

אבל אעפ"כ, מאחר שזהו ענין התלוי במחשבה וכוונה (ולכל היותר - בדיבור) בלבד, הנה גם כאשר כוונתו ומחשבתו היא באמיתית ובשלימות, ומשתדל לעשות את כל התלוי בו - אין ביכולתו ובאפשרותו להוציא את קרובו (שהרי כל יהודי הוא קרובו) משם, ולהביאו בפועל ממש לבית כנסת הנמצא מעבר השני של "מסך הברזל".

ויתירה מזו: בנוגע לאותו יהודי הנמצא "מאחורי מסך הברזל" - אי אפשר לדעת אם הוא מרגיש את הכוונה והמחשבה של אותו יהודי שכולל את עצמו עם כל בניו, ויתכן שהיות שנמצא במצור ובשבץ, אינו מרגיש זאת כלל!

ובקשר לזה - מתעוררת השאלה: מה עושים במעשה בפועל כדי לסייע לאותם יהודים הנמצאים "מאחורי מסך הברזל"?!

ישנם אמנם כאלו שמשתדלים מזמן לזמן לשלוח חבילות ליהודים הנמצאים שם, עזר המתבטא במשלוח ענינים שיכולים לקנות בהם חיי נפשו, וכיו"ב - אבל פעולות אלו הם רק מזמן לזמן, ולא באופן תמידי, ונוסף לזה: מפני גודל חשכת הגלות אי אפשר לשלוח ריבוי חבילות בבת-אחת לריבוי יהודים, כי כאשר שולחים בכמות מרובה, יכולים לגרום שהמשלוח לא יגיע לתעודתו ח"ו!

יג. ולכן, כדי לסייע ליהודים הנ"ל במעשה בפועל, ובאופן אמיתי ונצחי - ישנה עצה להשתדל שיקנו אותיות בס"ת, או לקנות עבורם אותיות בס"ת, מאחר ש"זכין לאדם שלא בפניו". ועפ"ז מובן הענין הנפלא שנפעל ע"י כתיבת ס"ת זו, שבה נרכשו אותיות על ידי (ועבור) יהודים הנמצאים "מאחורי מסך הברזל" - שע"ז מתאחדים הם עם מאות אלפי בניו, באיחוד אמיתי ונצחי, ע"י "תורת אמת", ותורה נצחית.

זאת אומרת: מבלי הבט על מעמדם ומצבם, היינו, בין אם מדובר אודות יהודי שנמצא במעמד ומצב נעלה ביותר, מעין מעמדו ומצבו של משה רבינו - אלא שנמצא "מאחורי מסך הברזל", ובין אם המדובר אודות יהודי הנמצא בדרגה הכי תחתונה (כמפורט בשיעור תניא היומי) - הנה כאשר קונה אות א' בס"ת, הרי הוא מתאחד עם מאות אלפי יהודים שקנו אותיות בס"ת זו.

ואחדות זו היא באופן אמיתי ונצחי, כי היא נפעלת ע"י התורה - "תורת אמת", שהיא גם תורה נצחית (כמבואר בתניא פ"ז - בגימטריא "טוב"), היינו, שהיא למעלה מכל מדידה והגבלה, כולל ההגבלה ד"מסך הברזל".

וכשם שאפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, כמו כן מובן בנוגע לתורתו של הקב"ה (הקשורה עם עצמות ומהות, כמאמר "אנא נפשי כתבית יהבית") - שאפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין יהודי לתורה.

ובענינו - אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין יהודי לאות בתורה שנרכשה עבורו ע"י נתינת ממון, "חיי נפשו" כפי גם כאשר פלוני קונה אות זו עבורו, הרי הוא מזכה לו את הממון, ולכן הרי זה נחשב כאילו שיהודי הנ"ל (שעבורו נקנתה האות) קנה אות בס"ת ע"י נתינת "חיי נפשו", ואין שום דבר המפסיק בינו לבין כללות הספר תורה, שסיומה נערך ונחגג בשמחה וריקודים גם ברשות הרבים, שע"ז מדגישים שזהו חלק מרשות היחיד - יחידו של עולם, למרות שנמצאים עדיין בזמן הגלות.

וקניית האות עבור היהודים הנמצאים "מאחורי מסך הברזל" מסייעת להם בכל עניניהם - כפי שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר במאמר דשמח"ת (סה"מ תש"ו ע' 46) ש"כל א' וא' מישראל יש לו אות בתורה . . . ואות זה נותן לו כח ועוז לעמוד נגד כל מונע ומעכב מלימוד התורה, ואשר לבד זאת כי היא מגינה עליו, עוד זאת היא הכלי אשר בה ועל ידה מגיע לו הברכה העליונה בכל הטוב כו", היינו, שע"ז נמשכת הוספה בברכות ה' בכל המצטרף.

יד. וזהו הענין הנפלא שבספר תורה זו - שעל ידה מתאחדים כל בניו באיחוד אמיתי ונצחי. ועד"ז מובן בנוגע לשאר ספרי תורה כיו"ב (הנכתבים כדי לאחד את כל בניו, ע"ז שריבוי יהודים קונים אותיות בס"ת זו) - בין אם צורת האותיות היא ע"פ מנהג האשכנזים או ע"פ מנהג הספרדים, מנהג האר"ז"ל וכיו"ב - כי כולן מרועה אחד ניתנו, ותורה אחת לכולנו.

1 וכאמור לעיל שמשה רבינו כתב י"ב ספרי תורה עבור י"ב השבטים - כי כל שבט ושבט במסילתו יעלה.
2 וביחד עם זה - כתב משה רבינו ס"ת הי"ג, שהיתה מונחת בעזרה, וממנה היו מגיהים את כל ספרי התורה
3 [כולל הפירוש ד"הגהה" מלשון "והוי' יגי' חשכיו", מלשון אור כו'], זאת אומרת, שכל י"ב ספרי התורה דיי"ב
4 השבטים קשורים ומאוחדים עם הספר תורה הי"ג שממנה מגיהים את כל ספרי התורה עד סוף כל הדורות, ע"פ
5 הס"ת שכתב משה רבינו, "תורה צוה לנו משה גו".

6 וכאשר מאות אלפי יהודים משתתפים בכתיבת ס"ת, הרי הם מתאחדים ונעשים למציאות אחת, באופן של
7 איחוד אמיתי ונצחי - מבלי הבט על מעמדם ומצבם, וגם כאשר הם נמצאים "מאחורי מסך הברזל".

8 ועד"ז מובן בנוגע לאותם יהודים הנמצאים במעמד ומצב ד"האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים,
9 שהם מחכים לשמיעת ה"שופר גדול" כדי לצאת ממעמד ומצב זה - צריכים הם לדעת ולהרגיש שנקודת היהדות
10 שלהם היא מציאות חי' וקיימת, ורק מצד היותם בארץ אשור ובארץ מצרים, נמצאים הם - לפי שעה - במעמד
11 ומצב ד"אובדים" ו"נדחים".

12 וכפי שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בכמה שיחות שכל הענינים הבלתי-רצויים הם אבק ועפר בלבד,
13 ואין זה מציאותו האמיתית.

14 וענין זה מיוסד על פס"ד הרמב"ם הידוע (הל' גירושין ספ"ב) שכאו"א מישראל "רוצה הוא לעשות כל
15 המצוות כו'", וזאת - גם כאשר מדובר אודות יהודי שמעמדו ומצבו בחיצוניות ובגלוי הוא באופן ירוד ביותר
16 (ברוגמת המבואר בשיעור תניא היומי), עד שמכריז שאינו רוצה לקיים את רצון הקב"ה - כי זהו רק מפני
17 שיצרו אנסו, ולכן, כאשר מבטלים את האונס של היצו"ר, ומסירים את האבק והעפר שהצטבר עליו בהיותו
18 בגלות, מתגלה רצונו האמיתי - "לעשות כל המצוות כו'".

19 ואעפ"כ, גם בהיותו במעמד ומצב ד"אובד" ו"נדח" (מאחר שנמצא עדיין בגלות), הרי מצד פנימיותו הרי
20 הוא מוכן ועומד לבוא למעמד ומצב ד"ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר
21 הקודש בירושלים".

22 טו. וכל זה נפעל ע"י כללות ענין התורה, שענינה לפעול שלום ואחדות, כפס"ד הרמב"ם (סוף הל' חנוכה)
23 "גדול השלום שכל התורה כולה ניתנה לעשות שלום בעולם, שנאמר דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום".
24 ועי"ז נפעל קיום היעוד "ונתתי שלום בארץ" כפשוטו - לאחר הקדמת ופעולת ענין השלום והאחדות אצל
25 בני' בכל מושבותיהם, שכל א' מהם נקרא בשם "ארץ" ("ונתתי שלום בארץ") - כמובן ממארו"ל "למה נקרא
26 שמה ארץ, שרצתה לעשות רצון קונה", ומאחר שרצונו האמיתי של כאו"א מישראל הוא לעשות רצון קונו
27 (כפס"ד הרמב"ם דלעיל), מובן, שכאו"א מישראל הוא בבחי' "ארץ", אלא צריכים לפעול שענין זה יהי' בגלוי,
28 עד שהקב"ה יוכל לומר עליו "ושכנתי בתוכם - בתוך כל אחד ואחד", בפנימיות נקודת לבבו.

29 ועד שזוכים לקיום היעוד "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל", "בנערינו ובזקנינו ובבנותינו" -
30 באופן של שלום ואחדות בין כאו"א מישראל הנמצא בקצוי תבל, עם כלל ישראל.

31 כולל - אותם יהודים הנמצאים "מאחורי מסך הברזל", ואדרבה: אצלם ישנה מעלה יתירה, מאחר שהם
32 עומדים בתוקף על עניני יהדות למעלה מ"יובל" שנים, ומובן בפשטות גודל ההפלאה שבדבר - ע"פ מארו"ל
33 אודות חנני' מישאל ועזרי', שאלמלי נגדוה כו'.

34 ובפרט כאשר נוסף אצלם העילוי שיש להם אותיות בספר תורה - שע"ז מודגשת ביותר אחדותם עם כלל
35 ישראל.

36 וכללות ענין האחדות והשלום כולל את כל הברכות, כמרו"ל "אם שלום כאן הכל כאן", ועפ"ז מובן שע"י
37 ענין האחדות והשלום אצל בני', זוכים להמשכת ברכתיו של הקב"ה [החל מהברכה ד"ונתתי שלום בארץ",
38 וכל הברכות המנויות בפרשה זו] - גם כאשר נמצאים בימי הגלות האחרונים.

39 וע"י כללות הענין ד"שלימות התורה", כולל - סיום ס"ת זו (וכיו"ב), ושאר כל ספרי התורה, זוכים כל בני'
40 לצאת מהגלות, באופן ד"שלימות העם",

41 "בנערינו ובזקנינו ובבנותינו", וזוכים לבוא לארץ הקודש, ארץ ישראל לגבולותי', "שלימות הארץ"
42 - "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה".

וכל זה - בשמחה וטוב לבב, "ושמחת עולם על ראשם" - במהרה בימינו ממש, בעגלא דידן, ומשיח צדקנו בראשנו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "אין אדיר כה"ו".
אח"כ התחיל לנגן "ווי וואנט משיח נאו".

* * *

כ...לאחרי הדיבור במשך ריבוי זמן אודות ההתעסקות במבצע דכתיבת הספר תורה, ולאחרי ההתעסקות בזה ביגיעה כו', בימים ובלילות, ובאופן של הצלחה, שראה פרי טוב בעמלו, וזיכה ריבוי יהודים שיהי' להם אות בס"ת. ועד שזכו לסיים את כתיבת הס"ת - הרי בודאי שלא ישכחו ח"ו את המשך הפסוק: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה גו'", לימוד התורה כפשוטו.
"ומבשרך אל תתעלם" - לכל לראש הכוונה לאלו שהתעסקו במבצע דכתיבת הס"ת, שהם יוסיפו בהתמדה ושקידה בלימוד התורה.

וכמבואר בשו"ע ש"האידנא מצוה לכתוב חומשי תורה, משנה וגמרא ופירושיהן", היינו, לימוד בכל הספרים שבהם מתבארים עניני התורה, ובימינו - נכלל בזה גם הלימוד דתורת החסידות, באופן ד"יפוצו מעינותיך (דהבעש"ט) חוצה".

וכמבואר בזהר (הובא ונתבאר באגה"ק סכ"ו) שע"י לימוד תורתו של רשב"י, תורת הקבלה, רזי תורה, פנימיות התורה - "יפקון ב"י מן גלותא ברחמים".

ובפרט ע"י לימוד תורת החסידות, שבה מתבארים הענינים דפנימיות התורה באופן ד"יתפרנסון", בהבנה והשגה כו', לכל לראש - באופן דחכמה (כמבואר בשיעור תניא היומי), ולאח"ז - הרי זה נמשך ויורד לבינה, וע"י הדעת נעשה חיבור שניהם כו'. וזהו כללות הענין דתורת חסידות חב"ד.

ובפרט כפי שתורת חסידות חב"ד באה באופן ד"יפוצו מעינותיך חוצה" - לאחר המאסר והגאולה של אדמו"ר הזקן, כמבואר בשיחה הידועה (תו"ש ע' 112 ואילך).

וכאמור לעיל שההוספה בלימוד התורה צריכה להיות גם בפנימיות התורה, וכמבואר בהל' ת"ת לאדמו"ר הזקן (פ"א ה"ד) "כל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרד"ס כפי מה שהיא יכולה להשיג ולידע, וכל מי שיכול . . ולא השיג וידע אלא מעט, צריך לבוא בגלגול עד שישגיג וידע כל מה שאפשר לנשמתו להשיג מידיעת התורה, הן בפשטי ההלכות, הן ברמזים ודרשות וסודות כו'".

וכמובן שכאשר נמצאים בסוף זמן הגלות, כאשר "כלו כל הקיצין", "אט אט קומט משיח צדקנו" - הרי אין זמן לענין של גלגולים כו' (אפילו באופן הכי טוב כו').

כא. ובנוגע לפועל:

כאו"א מישראל צריך להוסיף בלימוד התורה, בכל חלקי התורה, היינו, גם כאשר מעמדו ומצבו בלימוד התורה עד עתה הי' באופן המתאים - עליו להוסיף כמה פעמים ככה, הן בכמות והן באיכות (איכות אחרת לגמרי), באופן ד"מעלין בקודש".

זאת אומרת: לא זו בלבד שלומד תורה "בקביעות עתים ביום ובלילה כדת הניתנה לכל אחד ואחד בהלכות תלמוד תורה . . כמסת ידו אשר הרחיב ה' לו" (לשון התניא - פל"ד), אלא הוא מוסיף עוד יותר, וכל המוסיף מוסיפין לו. וכידוע הוראת רבותינו נשיאינו שצריכים להוסיף בלימוד התורה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה. ומה טוב שלימוד התורה יהי' ברבים - "עשרה שיושבים ועוסקים בתורה", כמבואר בכ"מ גודל העילוי דתלמוד תורה דרבים.

והדברים הנ"ל אמורים במיוחד בנוגע לאלו שתורתם אומנתם - תלמידי הישיבות, ראשי הישיבות וכו' - שהם צריכים להראות "דוגמא חי" לכל בני".

וכאשר עושים זאת מתוך שמחה וטוב לבב, הנה כיון ששמחה פורצת גדר, מובן שלימוד התורה הוא באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, כולל המדידה וההגבלה דנפשו האלקית. ועאכו"כ המדידה וההגבלה דעוה"ז הגשמי, ובפשטות - שלומד תורה באופן של הרחבה, כולל הבנה והשגה בתורה (בחב"ד שבנפשו) באופן של הרחבה.

- 1 ומאחר שהלימוד הוא באופן שלמעלה ממדידה והגבלה - מובן שגם במיעוט זמן בכמות הרי הוא מצליח
- 2 ללמוד תורה בריבוי, הן בכמות והן באיכות (מועט המחזיק את המרובה). וכמרו"ל (ברכות לה, ב) "מתוך
- 3 שחסידים הם תורתם משתמרת", ויתירה מזו: "ברכה ניתנת בתורתן" (ירושלמי שם פ"ה ה"א).
- 4 וכמובן שהלימוד הוא באופן שמביא לידי מעשה - קיום המצוות בהידור.
- 5 כב. והנה, מאחר שמדתו של הקב"ה היא מדה כנגד מדה - מובן, שהקב"ה מקיים את המצוה שלו - מצות
- 6 הצדקה, "שהיא מצות ה' ממש כו'" (אגה"ק סי"ז).
- 7 ובפשטות - הקב"ה מקיים את מצות הצדקה ומוציא את בני"י מהגלות, ובפרט שזוהי מצוה שאי אפשר
- 8 לעשות ע"י אחרים.
- 9 וכל זה - מתוך שמחה וטוב לבב, בשעתא חדא וברגעא חדא, "ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים",
- 10 במהרה בימינו ממש.
- 11 כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן "ניעט ניעט ניקאווה". הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה.
- 12 טרם צאתו התחיל לנגן "כי בשמחה תצאו".

בס"ד. שיחת *יום ד' פ' בשלח, יו"ד שבט, ה'תשט"ו**.

בלתי מוגה

- 13 א. ישנם אלו ששואלים קושיות על הסדר של עריכת התוועדות ביום ההילולא:
- 14 איתא בגמרא¹ והובא גם בשו"ע² שצריך להתענות ביום זה, וכמו כן מצינו³ שבכמה קהילות מתענים בשבעה
- 15 באדר, לפי שבו היתה הסתלקותו של משה רבינו, רוען של ישראל.
- 16 והרי הנהגה זו היא תנועה הפכית מערכת התוועדות?
- 17 ב. בכלל, כאשר שואלים קושיא, יכול להיות בזה שני אופנים:
- 18 יש אופן שכאשר שואלים קושיא ולא משיבים תירוץ - אזי משתנה הענין. אבל ישנו אופן שגם כאשר
- 19 שואלים קושיא אזי דבר ברור שכן הוא אמיתית הענין, אלא מאי, כיון שהעדר הבנת הענין מפריעה לו, רצונו
- 20 לגלות את טעם הדבר, ולכן שואל את הקושיא. והי' אם יגלה את הטעם - מה טוב, ואפילו אם לאו - הרי זה
- 21 סימן שאצלו ישנו חסרון הידיעה, וע"פ דין⁴, חסרון הידיעה אינו נוגע בענין עצמו.
- 22 ומצינו עד"ז גם בש"ס - כידוע בכללי הש"ס⁵ החילוק בין הלשונות "תיובתא" ו"קשיא", שהלשון "תיובתא"
- 23 פירושו שמצד הקושיא נעשה הדבר מופרך ובמילא משתנית ההלכה, משא"כ כאשר נאמר הלשון "קשיא" -
- 24 אזי נשאר הדין כמו שהוא, אע"פ שבגמרא לא נאמר תירוץ על הקושיא.
- 25 ובנוגע לענינו - תלוי הדבר בהמקור שממנו נובעת דעה זו או מנהג זה, ובהתאם לכך יש להתייחס לקושיות
- 26 שלנו:
- 27 כאשר אנו יודעים שמקורו של מנהג זה (לערוך התוועדות ביום ההילולא) הוא מראשונים וקדמונים, עד
- 28 לזמנו של רשב"י,

תקסח, ושם ס"ז ואילך. יו"ד ששע"ח ס"ד. רמ"א סו"ס שעו, ושם
סו"ס תב. ב"י שם סו"ס תג.

(3) ראה טושו"ע או"ח סתק"פ סו"ב, ובנ"כ שם.

(4) ראה שו"ת יו"ד סנ"ג סקט"ו. סנ"ה סק"ד. סצ"ח סק"ט. סו"ס
קי (כללי דיני ס"ס בקצרה) סל"ד. סק"צ סקט"ד.

(5) פרשב"ם ב"ב נב, ב.

(* שיחות א' וב' (ס"א-יא) וחלק משיחה ג' (סי"ב-יג) - נדפסו
בלה"ק בבטאון חב"ד (חוברת עשירית ע' ג ואילך) עם כו"כ תיקונים
מכ"ק אדמו"ר שליט"א, שנעתקו למהדורה זו.

(**) ההתוועדות נערכה באולם הגדול אשר ב"ה 824 נאָסטראַנד עוו.
פינת איסטערן פאַרקוויי.

(1) ראה נדרים יב, א. וש"נ. ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ז.
(2) ראה ב"ה, ט"ז ושו"ע אדה"ז או"ח סו"ס רמט. שו"ע או"ח ר"ס

- כידוע⁶ שיום הסתלקותו, ל"ג בעומר, נקבע ליום חגיגה והתוועדות בכו"כ קהילות בישראל, ועאכו"כ במקומות הסמוכים אליו, בארץ ישראל,
- וכמו כן בזמנים שלאח"ז, כפי שמביא רש"י⁷: "ריגלי דאמוראי, היינו יום שמת בו אדם גדול קובעים אותו לכבודו, ומדי שנה בשנה כשמגיע אותו יום מתקבצים תלמידי חכמים מכל סביביו ובאים על קברו עם שאר העם להושיב שם ישיבה", שאין זו התנועה של תענית ותפלה —
- הרי דבר פשוט הוא שהענין נשאר כמו שהוא; השאלה היא רק אם יוכלו למצוא היתר, שאז ודאי טוב, ואם לאו, הרי זה סימן שעדיין לא הי' הענין ד"יגעת" כדבעי, ובמילא אין זה פלא למה עדיין לא הי' הענין ד"מצאת"⁸ עד כדי כך שיוכלו גם לתרץ ענין זה.
- ג. ויש לבאר כללות החילוק שבין יום ההסתלקות של משה רבינו, שבעה באדר, שנקבע ליום תענית, ובין יום ההסתלקות של רשב"י, ל"ג בעומר, שנקבע ליום שאין אומרים בו תחנון⁹, יום התוועדות ושמחה — ע"פ המבואר בכ"מ¹⁰:
- משה רבינו — השתדל בכל האופנים והענינים שישאר בעלמא דין, עד שהקב"ה הוצרך לומר לו "רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה"¹¹, "שלא יאמרו הרב כמה קשה והתלמיד כמה סרבן ומפציר"¹²; עד כדי כך גדלו ההפצרות והוויכוחים ("די גאנצע דינגעניש") של משה רבינו שלא רצה להסתלק מן העולם, כמסופר בספרי¹³, ובאריכות יותר ב"מדרש פטירת משה"¹⁴, ובילקוט שמעוני בכו"כ מקומות¹⁵.
- ובהתאם לזה, נקבע גם יום הסתלקותו — מתאים לרצונו — ליום תענית.
- ואילו אצל רשב"י היתה תנועה הפכית — כמסופר באדרא זוטא¹⁶ שבעת ההסתלקות הי' בפנים צהובות, ונסתלק מעלמא דין באמרו את הפסוק¹⁷ "חיים עד העולם" — אע"פ ש"חיים" הוא היפך ענין ההסתלקות כפי שהוא כפשוטו.
- ולכן, נקבע אח"כ יום זה בישראל ליום שמחה. ועד כדי כך, שמסופר¹⁸ אודות ר' אברהם הלוי שהי' אומר תפלת "נחם" בכל יום, ולא הזיק לו, וכשאמר תפלת "נחם" ביום ההסתלקות של רשב"י, יום שמחתו, הזיקה לו הקפידא של רשב"י על זה.
- ומזה מובן עד כמה הי' רצונו של רשב"י שיום הסתלקותו יהי' יום התוועדות ושמחה, והיינו, שיומשך בעולם (לא ענין של דינין, שזהו כללות ענין התענית שפועל "מיעוט חלבי ודמי"¹⁹, אלא) תנועה של שמחה, ועי"ז יפעלו את כל הענינים.
- ד. טעם פנימיות האמור — י"ל בדא"פ:
- ענינו של רשב"י הי' לחבר פנימיות התורה עם נגלה דתורה²⁰, ומצד פנימיות התורה מתבטל הענין הלא טוב שישנו בהסתלקות.
- והענין בזה:
- סיבת ענין המיתה היא — בפשטות — מצד חטא עץ הדעת, כמ"ש²¹ "כי ביום אכלך ממנו מות תמות", שלכן נקנסה מיתה לו ולזרעו על כל הדורות.
- ומזה מובן שענין זה פגע רק היכן שמגיע "עץ הדעת"; משא"כ כאשר מדובר אודות "עץ החיים", שאפילו לאחר חטא עה"ד נאמר²² "ועתה פן ישלח ידו ואכל גם מעץ החיים וחי לעולם" (אלא שאז הי' זה בלתי רצוי,

(6) ראה ספר בין פסח לשבועות (להרב צבי שי' כהן) פ"ח סי"ח. וש"נ.

(7) ד"ה תלתא — יבמות קכב, רע"א.

(8) מגילה ו, רע"ב.

(9) סידור אדה"ז לפני ובא לציון גואל. שו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ג ס"ה.

(10) ראה לקו"ש חל"ב ע' 256 בהערה (ד"ה וכדרישת רשב"י), ובהנסמן שם.

(11) ואתחנן ג, כו.

(12) ספרי ופרש"י עה"פ.

(13) ר"פ ואתחנן.

(14) נדפס באוצר מדרשים (אייזנשטיין) ע' 361 ואילך.

(15) ר"פ ואתחנן ור"פ וילך.

(16) זח"ג רצו, ב.

(17) תהלים קלג, ג.

(18) ראה תורת מנחם — התוועדויות ח"ג ריש ע' 83. וש"נ.

(19) ברכות יז, א. הובא בתניא אגה"ת פ"ב.

(20) ראה המשך חייב אדם לברך תרל"ח פכ"ה.

(21) בראשית ב, יז.

(22) שם ג, כב.

- 1 כי, לאחר החטא, "כשיהי' הוא חי לעולם אזי גם הרע שבו יהי' לו קיום לעולם, וזהו היפך הכוונה כו" (23),
 2 היינו, שפעולת עץ החיים היא (לא רק לפני החטא, אלא) שאפילו לאחר החטא יש בכחו להמשיך חיים נצחיים
 3 בהנבדל הגשמי כמו שהי' לפני החטא.
- 4 והנה, פנימיות התורה נקראת ברעיא מהימנא²⁴ בשם "אילנא דחיי", "עץ החיים", וענינה הוא לפעול שיהי'
 5 "וחי לעולם", היינו, להמשיך חיים אפילו במקומות אלו שיש בהם הענין ד"עץ הדעת" – לא באופן בלתי־רצוי
 6 ח"ו, אלא באופן ש"עץ החיים" מהפך את "עץ הדעת",
- 7 – ע"ד מ"ש בפרשת השבוע²⁵: "ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם גו' ויורהו ה' עץ
 8 וישלך אל המים וימתקו המים", ואיתא בזהר²⁶ "אין עץ אלא תורה דכתיב²⁷ עץ חיים גו'", והיינו, שפעולת עץ
 9 החיים היא (לא רק שהוא בעצמו מתוק, אלא) שאפילו ב"מים המרים" נעשה "וימתקו המים".
- 10 וזהו ענין פנימיות התורה שנקראת "אילנא דחיי" – שנעשה "וימתקו המים" אפילו במקום כזה שתחילה
 11 לא היו יכולים לשתות.
- 12 ולכן, כאשר מדובר אודות רשב"י שגילה פנימיות התורה וחיבר אותה עם נגלה דתורה,
 13 – כידוע²⁸ שענין זה התחיל ע"י רשב"י, ובזה היתה גדלותו לגבי כל חבריו. בנוגע לנגלה דתורה, הכלל
 14 הוא ר' יהודה ור' שמעון הלכה כרבי יהודה²⁹; אבל בנסתר דתורה הי' רשב"י ה"צינור", ועד שרבי עקיבא אמר
 15 לו "דיין שאני ובוראך מכירין כחך"³⁰ –
- 16 תחילה בדיבור, ולאחרי כן, במשך הזמן, נמשך גם בכתב ובדפוס, ועד לאופן של הפצת המעיינות חוצה,
 17 אזי הסתלקותו אינה ענין של מיתה, אלא פועלת "וימתקו המים" גם במקום המיתה, כיון שענינו הוא
 18 להמשיך "חיים עד העולם".
- 19 ה. וכן הוא אצל הצדיקים המגלים פנימיות התורה:
 20 כיון שענינם הי' להמשיך ולגלות פנימיות התורה בנגלה דתורה, ומנגלה דתורה יומשך בחיי היום־יומיים,
 21 כך שבאופן ההנהגה במחשבה דיבור ומעשה יהי' ניכר שמדובר אודות יהודי הקשור עם פנימיות התורה, "אילנא
 22 דחיי" –
- 23 הנה גם בנוגע אליהם נקבע המנהג בכ"מ שיום הסתלקותם יהי' ענין של "חיים עד העולם", היינו, להמשיך
 24 תוספת חיים בכל הענינים, אפילו בעניני העולם,
- 25 ובאופן שההמשכה תהי' לא מתוך תנועה של "מיעוט חלבי ודמי", אלא כתורת הבעש"ט³¹ על הפסוק³² "כי
 26 תראה חמור שונאך וגו'", שאע"פ שה"חומר" הוא ה"שונא" של הנשמה, מ"מ, צ"ל "עזוב תעזוב עמו", היינו,
 27 לעבוד את ה' לא ע"י סיגופים ותעניות, אלא דוקא ע"י הגוף וכחותיו, ובשמחה.
- 28 וזהו אחד הטעמים להמנהג לערוך "יום הילולא" – שמחה – ביום ההסתלקות של הנשיאים הקשורים עם
 29 פנימיות התורה.
- 30 והכוונה אחת היא – להמשיך תוספת חיות ותוספת אומץ בכל הענינים דתורה ומצוות, ואח"כ יומשך גם
 31 בעניני הרשות, הן בהתנועה ד"קדש עצמך במותר לך"³³, ועוד יותר בהתנועה ד"בכל דרכיך דעהו"³⁴, שבאכילתו
 32 ובשתיתו ובכל עניניו תהי' עבודת ה' מתוך שמחה.
- 33 [צוה לנגן ניגון שמחה, אח"כ הניגון "ממצרים גאלתנו", ואח"כ ניגון הבינוני].

* * *

(30) ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב (בסופה). וראה אגרות־קודש כ"ק
 אדמו"ר שליט"א ח"ד ע' שלב ואילך.
 (31) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סכ"א. וש"נ
 (נעתק ב"היום יום" כח שבט).
 (32) משפטים כג, ה.
 (33) יבמות כ, א.
 (34) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג.

(23) תו"א בראשית ה, ד.
 (24) זח"ג קכד, ב.
 (25) בשלח טו, כג־כה.
 (26) ח"ב ס, רע"ב. הובא בהמשך תער"ב ח"ג ע' א'שטו.
 (27) משלי ג, יח.
 (28) ראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' שב ואילך. וש"נ.
 (29) עירובין מו, ב. וש"נ.

ו. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה באתי לגני.

אחרי המאמר צוה לנגן ניגון אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, וניגון אדמו"ר מהר"ש.

* * *

ז. בריאת האדם היתה באופן שהוא זקוק למזון לבוש ובית, שהם ג' סוגים כלליים³⁵, אבל כולם נכללים ונקראים "אכילה", כי, כל דבר שהוא צורך האדם הרי האדם הוא רעב להדבר שחסר לו, וכאשר מקבל את הדבר, אזי ממלא צרכו ורעבוננו.

ובהקדמה – שכיון ש"אסתכל באורייתא וברא עלמא"³⁶, הרי מובן, שכדי שתהי' הבנה בעניני העולם, ובנדודי, ענין האכילה, הנה א' הדרכים בזה לעיין ולהתבונן כיצד משתקף ענין זה בתורה ובהלכותי'.

ובכן: ענין האכילה ישנו בכוכ"כ הלכות בתורה, הן בצד המותר, ועוד יותר בצד האיסור, "אשר לא תעשינה"³⁷.

והנה, כדי שדבר מסויים יובא לדיון בהלכות התורה בעניני אכילה, דרושים שלשה תנאים: (א) שיהי' מציאות של אוכל, (ב) שהאיסור – הצד הלא טוב שבו – יהי' בקיומו*, (ג) ושאופן ההשתמשות בו יהי' דרך אכילה, או בענינים של הנאה – דרך הנאה.

ויש בזה כו"כ חילוקים: יש ענינים שמבטלים את הדבר באופן שמתבטל האיסור שבו, אבל עדיין נשאר מציאות של אוכל; ויש ענינים שמבטלים את הדבר בעומק יותר – שמבטלים (לא רק את האיסור, אלא גם) את כללות מציאות האוכל. וגם כאשר ב' ענינים אלו הם בשלימותם (שישנה מציאות האוכל, וגם האיסור הוא בקיומו) – הנה כאשר משתמש בהם שלא כדרך אכילתו ושלא כדרך הנאתו, אין זה הענין שאודותיו דנה ההלכה בתורה.

דוגמא לדבר:

מצינו בכמה ענינים שמחשבת האדם פועלת ("מאכט-אויף") את הענין³⁸. ומובן, שמחשבת האדם יכולה לפעול רק שהדבר יחשב לאוכל, והיינו, שכיון שדבר זה נצרך לו כדי לאכלו, הרי זה בבעלותו שיחשב לאוכל. אבל ביחס ל"דרך אכילתו" – לא נוגע מהי מחשבתו, כיון שבטלה דעתו אצל כל אדם³⁹. ועאכ"כ בנוגע לחלות האיסור – הרי בודאי שלא שייך לומר שמחשבתו שוויי' לדבר איסור, כי חלות האיסור אינה אלא מפני שהתורה אוסרת את הדבר.

והביאור בזה – כמבואר בחסידות⁴⁰ שדבר האסור מקבל חיותו מג' קליפות הטמאות לגמרי, ולכן הוא "קשור ואסור בידי החיצונים". ובמילא, לא שייך לומר שמחשבת האדם שוויי' איסור, שהרי אין לו שליטה על הדבר לקשרו עם גקה"ט ע"י מחשבתו. – ע"י מעשה ואפילו ע"י דיבור, אפשרי הדבר (בענינים מיוחדים), אבל לא ע"י מחשבה.

ומה שמצינו לגבי הוצאה בשבת וכיו"ב שתלוי במחשבת האדם⁴¹ – הרי אין הכוונה שהמחשבה פועלת את האיסור, אלא המחשבה פועלת את חשיבות הדבר, וענין זה הוא בבעלותו של האדם.

ובמדה טובה – בודאי כך הוא.

ח. אמנם, במה דברים אמורים שהסדר הוא שתחילה צ"ל מציאות של אוכל, ואח"כ צ"ל חלות האיסור, ואח"כ צריך להשתמש בו כדרך תשמישו, דרך אכילתו או דרך הנאתו – כשמדובר אודות ענינים גשמיים, שבהם הסדר הוא מלמטה למעלה, היינו, שתחילה מניחים את היסוד, שנמצא למטה מטה, ועליו מעמידים את הבנין, שנמצא למעלה; משא"כ למעלה, בכללות סדר ההשתלשלות, ובפרט בעניני קדושה ותורה – הרי זה בסדר הפוך⁴².

(* ועיין סוגיא דדיחוי באיסורים (מנחות נד, ב), ביטול דע"ז, ועוד. וראה צפע"נ להגאון מראגצ'וב השלמה לח"ד יח, א.

(39) ראה אנציק' תלמודית ערך בטלה דעתו כו' בתחלתו. וש"נ.

(40) תניא פ"ז (יב, א). שם אגה"ק סכ"ו (קמג, ב).

(41) ראה שבת עה, סע"ב ואילך.

(42) ראה פרדס שכ"ג פ"י (מע' יסוד). הובא ונתבאר באוה"ת

שמות (כרז ז) ע' ב' תקלב. לקו"ד ח"א סז, סע"א ואילך.

(35) ראה גם תורת מנחם – התועודיות ח"ב ס"ע 54. וש"נ.

(36) זח"ב קסא, רע"ב.

(37) לשון הכתוב – ויקרא ד, ב. ועוד.

(38) ראה אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע' רלט בהערה.

וש"נ.

- 1 ובהקדם המבואר במדרש⁴³ שמחשבת התורה ומחשבתן של ישראל קדמו לכל דבר, ובנוגע לתורה וישראל
2 גופא, מי קדם למי – מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר, אפילו לתורה, שהרי בתורה נאמר דבר אל בני
3 ישראל, צו את בני ישראל.
- 4 ונמצא, שלכל לראש ישנה מציאותם של בני"י שהם מושרשים בעצמותו ית', ובשבילם נעשה ענין התורה
5 ומצוות; ולאחרי שישנה מציאותם של ישראל (נשמותיהם של ישראל, בני"י) – אזי ישנו ענין הקדושה, היינו,
6 ענין של מצוה או הפכה; ולאחרי כן, כיון שצריך להיות מקום שבו תוכל להיות העבודה דאתכפיא סט"א,
7 שבשביל זה צ"ל עולם גשמי, ולא די בכך אלא צ"ל גם עולם חומרי – אזי נעשית מציאות שנקראת בשם "אוכל".
8 בסגנון אחר קצת:
- 9 כאשר מדובר אודות ענינים גשמיים – אילו היתה מציאות של ענין גשמי שאינו קשור עם עבודת האדם,
10 ענין של "רשות" לגמרי⁴⁴ – אזי הסדר הוא שתחילה ישנה מציאות הדבר, ולאח"ז ישנו תואר הדבר, שזהו ענין
11 של איסור או היתר, ולאח"ז ישנו המקרה שבדבר, אם השימוש בו הוא כדרך אכילתו או כדרך הנאתו, או לא.
- 12 משא"כ בענינים רוחניים – הרי זה להיפך: לכל לראש צריכים להתחיל עם תכלית כל הענינים – האפשריות
13 והאופן שבו יכולים לנצל את הדבר לעבודת הבורא, "דרך אכילתן" ו"דרך הנאתן". ולאחרי שנברא האופן –
14 אזי ישנו הענין שעליו יוכל להיות חלות הדבר; בריאת ענין הקדושה של מצוה זו או מצוה אחרת.
- 15 וע"ד המבואר⁴⁵ בנוגע למצוות מעשיות שישנם רק לאחר מתן-תורה (כידוע שגם קודם מ"ת הי' הענין
16 דלימוד התורה וקיום המצוות, אבל רק בעולמות רוחניים, ולא בעולמות גשמיים) – כיון שקודם מ"ת לא הי'
17 יכול להיות הענין ד"דרך אכילתן" ו"דרך הנאתן", היינו, האפשרות לקשר את ה"גשם" עם אלקות, כיון שעדיין
18 היתה קיימת הגזירה ש"בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי"⁴⁶. וכיון שלא הי' הענין ד"דרך
19 אכילתן" ו"דרך הנאתן" – לא היתה מציאות הדבר;
- 20 וכאשר נתברר שישנה דרך להיות דם ובשר כבשרו של אדם העליון שעל הכסא – אזי ניתנה התורה ומצוותי,
21 היינו, שנעשה חלות ענין הקדושה בעוה"ז הגשמי, שירדה שכינה למטה מעשרה טפחים⁴⁷, ובמילא נעשה לאח"ז
22 מציאות של גשם שיכול לקבל השראת אלקות ולהשאר במציאותו, הן גשם והן אלקות.
- 23 ט. וענין זה מהוה הוראה לכל אחד ואחד, בכל דור ובכל מקום:
- 24 כאשר מדובר אודות חינוך הבנים והבנות, יכולים לערוך חשבון שלכל לראש צריכים "לבנות" את הילדים,
25 לעשות מהם "מציאות", היינו, שרמ"ח האברים ושס"ה הגידים יהיו באורך וברוחב ובגובה באופן הטוב ביותר
26 שאפשר, ע"י אכילה ושתי' כפשוטם; ולאחרי שישנה כבר "מציאותם", אזי יכולים לחשוב אודותם – אם אפשר
27 שיחול עליהם ענין של קדושה, ולמנוע אותם מענין לא-טוב; ולאחרי כן יתחילו לחנכם במצוות מעשיות, שיהי'
28 הענין ד"דרך אכילתן" ו"דרך הנאתן".
- 29 ובכן, הנהגה כזו היא "סדר" עבור ג' קליפות הטמאות רח"ל, ובכללות הרי זה סדר עבור "חומר";
- 30 אבל עבור בני"י, "בנים אתם לה' אלקיכם"⁴⁸, וכמבואר בתניא⁴⁹ ש"כמו שהבן נמשך ממנוח האב כך כביכול
31 נשמת כל איש ישראל נמשכה ממחשבתו וחכמתו ית", ועוד ממקום עמוק יותר, עד ש"ישראל וקוב"ה כולא
32 חד"⁵⁰ – הסדר הוא להיפך:
- 33 כאשר חושבים אודות גידול וחינוך ילדים – צריכים לכל לראש לחשוב אודות "דרך אכילתן" ו"דרך הנאתן",
34 היינו, שיהי' יכול ומוכן לנצל את כל עניניו ולהשתמש בהם ע"פ התורה,
- 35 ולכן, לכל לראש צריכה להיות הורתו ולידתו ע"פ התורה, והיינו, שעוד לפני שנעשית מציאותו של הילד
36 באורך ורוחב ועומק, ועוד לפני ששייך בו ציור, בטרם הורתו – צריכה להיות ההכנה דקדושת החיבור, שהאב
37 והאם צריכים לקדש את עצמם כדי להמשיך טיפה קדושה⁵¹,

(48) פ' ראה יד, א.

(49) רפ"ב.

(50) ראה זח"ג עג, א.

(51) ראה תניא ספ"ב.

(43) ב"ר פ"א, ד.

(44) ראה "רשימות" חוברת מד ע' 9 ואילך.

(45) ראה לקו"ש חט"ז ע' 212 ואילך. וש"נ.

(46) שמו"ר פ"ב, ג. תנחומא וארא טו.

(47) ראה סוכה ה, א. "רשימות" חוברת נג ע' 10.

ובהמשך לזה, הנה בטרם ידע להבדיל בין טוב ורע ובין מתוק למר בענינים גשמיים, בשעה שעדיין אינו
שייך כלל לענין של דעת – מכניסים אותו מיד בבריתו של אברהם אבינו, ובאופן שענין זה נוגע בעצם הנפש,
שלכן הרי זה "עשה" שיש בו חיוב כרת רח"ל⁵²,
ולאחרי כן – החל מהברית, ואח"כ לקראת ה"אפשרעניש"⁵³, מקשרים ומלבישים אותו עם כו"כ ענינים
של קדושה, שע"ז נעשה קדוש, ועד כדי כך שיכולים לצרפו לדבר שבקדושה – תשעה וקטן מצטרפים⁵⁴,
ואימתי נעשה "מציאות"? – רק לאחר כמה שנים, כשיהי' בן י"ג שנה, שאז נקרא איש⁵⁵.
וזוהי ההוראה בחיי היום-יומיים – שכאשר ההורים חושבים אודות הילדים, אין להם להפך הקערה על פי,
לדאוג תחילה שהילד יהי' בריא בגשמיות, ואח"כ יתחילו להכין אותו – לאט לאט – שידע אודות יהדות,
ולאחרי כן, כשידע משהו, ילמדוהו מצוות מעשיות;
אם רוצים שתהי' "מציאות" – הרי זה כפי הוראת התורה, שלכל לראש צ"ל "דרך אכילתן" ו"דרך הנאתן",
היינו, קישור וחיבור המטה עם מעלה מעלה, עם הקב"ה בעצמו, ולאחרי כן צריך לפעול בו הענין דמצוות
מעשיות, וע"י שני הדברים נעשה "מציאות".
י. וכן הוא הסדר אצל כאו"א מישראל בחייו בכל יום:
הסדר אינו באופן שתחילה צריך לדאוג לעצמו לפרנסה, ואח"כ צריך לאכול ולשתות, ורק אז נעשה "ציור"
שעליו יכולה לחול קדושה, ואח"כ יוכל לעשות מצוות למלא את רצונו של הקב"ה – זהו היפך הסדר!
לכל לראש – עוד לפני האכילה ושתי' – עליו לקיים ענין התפלה, דהיינו להתקשר עם מקורו – "דע לפני
מי אתה עומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה"⁵⁶.
וענין זה מתחיל מיד בקומו משנתו, שאז יכול להתקשר עם הקב"ה רק בדרך הודאה – שהרי עדיין לא הי' לו
זמן ללמוד תורה, ועדיין לא הי' לו זמן לאכול ולשתות כדי שתהי' לו דעה צלולה, כדאיתא בגמרא⁵⁷ שכל זמן
ש"לא אכלי בשרא דתורא" לא הי' יכול להעמיק דעתו בתורה; אבל "מודה אני" – יכול הוא לומר ולזעוק בלבב
שלם, וע"ז נעשה אצלו הענין ד"דרך אכילתן" ו"דרך הנאתן", שמקשר את עצמו עם "אדם העליון שעל הכסא",
ולאחרי כן יכול להתחיל להמשיך קדושה על עצמו, בד' אמותיו ובחלקו בעולם – ע"י התפלה, ואח"כ לילך
מבית הכנסת לבית המדרש⁵⁸ ללמוד שיעור בתורה, ורק לאחר כן יכול לצאת לעולם להיות "מציאות",
ולהשתכר עבור צרכיו וצרכי בני ביתו.
יא. אלא מאי, הקושיא היא – איך מתאים הדבר ע"פ חשבון?
הנה על זה אומר כ"ק מו"ח אדמו"ר בהמאמר⁵⁹, שהנהגת העולם היא "דבר שאין בו ממש כלל"; ואיזה
דבר יש בו ממש – הרי אלו עניני תורה ומצוות, שהם נלקחים ממי שהוא "למעלה" (לא רק מהשגה, אלא אפילו)
מגדר השגה" (הקב"ה),
והרצון שלו הוא – שתהי' לו דירה דוקא בתחתונים, בעוה"ז התחתון והגשמי,
ובאיזה אופן יכולים למלא רצונו – כאשר הולכים בדרך של "שטות דקדושה", שהיא למעלה מן הטעם ודעת.
וכאשר ההנהגה היא באופן ד"עשה רצונו כרצונך"⁶⁰ – אפילו בדרך כפי', שזהו דיוק הלשון "נעשה רצונך
כו'" (ולא "בטל רצונך"), מלשון "גט מעושה"⁶¹, דהיינו בעל-כרחו, אבל העיקר הוא שפועל על עצמו להיות
"רצונו כרצונך" בנוגע למעשה בפועל ש"המעשה הוא העיקר"⁶² – אזי מבטל הקב"ה רצון אחרים מפני רצונו,
היינו, שהקב"ה מסיר את כל ההעלמות וההסתרים, ונותן לכל אחד כל צרכיו, בבני חיי ומזוני רויחי.
[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון מכ"ק אדמו"ר הצ"צ, ומכ"ק אדמו"ר האמצעי, והניגון "אבינו מלכנו"
מרבנו הזקן].

(57) ב"ק עב, רע"א ובתוס' שם.

(58) ברכות בסופה. וש"נ.

(59) ד"ה באתי לגני ה'ש"ת ספ"ה (סה"מ תשי" ס"ע 118).

(60) אבות פ"ב מ"ד.

(61) גיטין פח, רע"ב (במשנה). וש"נ.

(62) אבות פ"א מ"ז.

(52) כריתות בתחלתה. וראה זח"א רס, א.

(53) ראה תורת מנחם – התועדויות ח"ז ס"ע 194. וש"נ.

(54) ראה טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סנ"ה ס"ד (ס"ה). וראה גם
חקרי מנהגים" (בהוצאת "אהלי שם", תשנ"ט) ע' לו ואילך. וש"נ.

(55) ראה לקו"ש חט"ז ע' 289. וש"נ.

(56) ראה ברכות כה, ב.

- 1 כא. ... אחד מהענינים החמורים בתורה הוא – הסגת גבול, שעל זה נאמרו ב' לשונות: "אשר גבלו
2 ראשונים"¹¹⁷, וכן "גבול עולם"¹¹⁸.
- 3 ישנו הענין דהסגת גבול כפשוטו, בנוגע לשדה או בית. אמנם, שורש הענין דהסגת גבול כפשוטו הוא –
4 הענין דהסגת גבול ברוחניות.
- 5 וכללות הענין בזה – שמערכים חול עם קודש וקודש עם חול שלא במקום הרצוי, שע"ז יכולה לבוא
6 מציאות של קיום וחיות דהיפך הקדושה, שזהו"ע דברים האסורים.
- 7 והיינו, שכללות ענין החיים הוא מקדושה, כמאדו"ל¹¹⁹ "עשרה נקראו חיים", שכולם נלקחים מקדושה. ומה
8 שישנה מציאות אחרת נדאף שמציאות זו היא מהעדר הרצון, אבל בכל אופן ישנו ענינם ופעולותיהם], הרי זה
9 מפני "שנוטל מזה ונותן לזה"¹²⁰.
- 10 ובכללות הרי זה הענין דהסגת גבול – שמזיזים את הגבול שמסמן שכאן נגמר ענין החול, וחודרים ("מ'רוקט זיך
11 אריין") אל הקודש ליטול משם בדרך גזילה, ועי"ז חודר חלק הטומאה והאיסור אל חלק החול ומקבל ממנו חיות.
- 12 וענינו בעבודת האדם – כדאיתא בספרי מוסר והובא בחסידות¹²¹ שיש להזהר מאה שערים בחלק הרשות,
13 כדי שלא ליכשל אפילו שער אחד בחלק האיסור.
- 14 ומזה מובן גם הטעם שחז"ל החמירו כ"כ בהענין דהסגת גבול¹²².
- 15 כב. אמנם, ישנו ענין יוצא מן הכלל שבו לא שייך הענין דהסגת גבול:
16 איתא בגמרא במסכת בבא בתרא¹²³ (וכן נפסק הלכה למעשה¹²⁴) ש"במקרי דרדקי לא מצי מעכב" (לבר
17 מבואה מללמד גם הוא התינוקות שמתוך כך יזהרו באומנותן), דאע"פ שכאשר מדובר אודות ענין של מסחר
18 אסור הדבר משום הסגת גבול, מ"מ, כאשר מדובר אודות לימוד התורה הרי זה מותר, ואדרבה: "קנאת סופרים
19 תרבה חכמה", היינו, שע"ז ניתוסף חכמת התורה בעולם.
- 20 ומכאן רואים עד כמה נוגע לימוד תינוקות של בית רבן – שענין זה מבטל את האיסור דהסגת גבול!
21 כג. והנה, כאשר הרמב"ם מביא דין הנ"ל, ומבאר את הטעם מדוע אין בזה ענין של הסגת גבול, ואדרבה,
22 זהו ענין של מצוה – כותב¹²⁵:
23 "שנאמר 95 ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר" (אע"פ שבגמרא לא הובא פסוק זה)¹²⁶.
- 24 ואילו בגמרא מצינו פסוק זה בקצה השני לגמרי¹²⁷:
25 ובהקדמה – שענינה של תורה בכללותה הוא לשון הוראה, כדאיתא בזהר¹²⁸ בפירוש "תורה", שזהו"ע "גדול
26 תלמוד שמביא לידי מעשה"¹²⁹. ולכאורה, עפ"ז צריך להיות כל ענין של תורה קשור עם ענין של מעשה, היינו,
27 שיהי' חילוק למעשה – "מאי בינייהו" – בין אופן לימוד זה למשנהו.
- 28 ואעפ"כ מצינו אופן בלימוד התורה שלא נוגע למעשה בפועל – כדאיתא בגמרא במסכת חולין¹³⁰ בנוגע
29 לדגים שנאמרו בהם שני סימנים, סנפיר וקשקשת, דכיון ש"כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר כו", א"כ, "ליכתוב
30 רחמנא קשקשת ולא ליכתוב סנפיר", ומשני, "יגדיל תורה ויאדיר".
- 31 כלומר: בכלל יש בתורה ההקדמה ללימוד התורה, שבכללות הו"ע לימוד האל"ף-ב"ת, לימוד "עבריי", וכל
32 שאר ההכנות. ולאחרי זה ישנו עיקר התורה – "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", ללמוד על מנת ללמד לשמור
33 לעשות ולקיים;

(124) רמב"ם הל' ת"ת ספ"ב. הל' שכנים פ"ו הי"ב. טושע"ע יו"ד
סרמ"ה סכ"ב. חו"מ סק"ט ס"ג.
(125) הל' ת"ת שם.
(126) ראה לקו"ש ח"ו ע' 299 ואילך. וש"נ.
(127) ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 306 ואילך. מכתב ח' טבת; כ"ב
טבת שנה זו (אגרות קודש ח"י ע' רח; ריש ע' רנד).
(128) ראה זח"ג נג, ב.
(129) קידושין מ, ב. וש"נ.
(130) שבהערה 95.

(117) פ' שופטים יט, יד.
(118) משלי כב, כח. כג, יו"ד.
(119) אבות דר"נ שבהערה 90.
(120) לשון חז"ל – סנהדרין ז, סע"א.
(121) פלא יועץ (לר"א פאפו) ערך תוספת שבת. וראה חובת
הלבבות שער התשובה פ"ה. הובא בראשית חכמה שער הקדושה
רפט"ו. של"ה שעג, א. תיח, ב. אוה"ח פינחס כו, כג. וראה גם לקו"ש
ח"א ע' 253. תורת מנחם – התוועדות ח"ח ע' 139.
(122) ראה אנציק' תלמודית בערכו. וש"נ.
(123) כא, סע"ב (ובפרש"י).

- אמנם, ישנו גם ענין בתורה שאין בו נפק"מ בנוגע למעשה לפועל, אלא שעל ידו ניתוסף בתורה ענין של הגדלה והאדרה: "יגדיל" – הוספה בכמות, "ויאדיר" – הוספה באיכות.
- וענין זה הוא העילוי היותר גדול בתורה – כפי שהתורה קדמה לעולם, שאין לה שייכות כלל לעולם, שלכן היא למעלה אפילו מהענין של מצוות מעשיות – תורה כשלעצמה, באופן של הגדלה והאדרה.
- ועל זה אומר הרמב"ם, שהעילוי ד"יגדיל תורה ויאדיר" הוא לא רק כפי שהתורה היא בעומק רוס, למעלה מעולמות לגמרי, אלא עילוי זה עצמו ישנו גם בעומק תחת – בהלימוד עם תינוקות של בית רבן!
- כד. והענין בזה:
- בנוגע להתחלת הלימוד עם תינוקות של בית רבן אל"ף בי"ת, התחלת הנהגת היהדות – איתא בספרי¹³¹ "כשהתינוק מתחיל לדבר אביו . . מלמדו תורה" ומבואר בגמרא¹³² "תורה מאי היא . . תורה¹³³ צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב";
- בלימוד זה אינו מחדש לו כלל ענינים למעשה, אלא רק אומר לו שידע שהתורה ניתנת לו ישירות ממושה רבינו, ובאופן של ירושה,
- והרי כדי לקבל ירושה צריכה להיות רק מציאותו של היורש. בענין זה לא נוגע חכמתו וכשרונותיו, ואפילו לא נוגע אם הוא שלם או בעל-מום רח"ל; כיון שהוא רק נולד וחי, יורש הוא את כל הענינים שבאים בירושה.
- ענין זה לא מצינו בשאר הקנינים, לא במכירה, ואפילו לא במתנה, שהרי גם במתנה אמרו חז"ל¹³⁴ "אי לאו דעביד לי' נייחא לנפשי' לא הוה יחיב לי' מתנתא", והיינו, שמקבל המתנה צריך להיות בגדר ד"עביד לי' נייחא לנפשי"; משא"כ בירושה – מקבל הוא "הון עתק שלא עמל בו" (כלשון אדמו"ר הזקן בתניא¹³⁵) מבלי הבט לגמרי מי הוא המקבל, אם הוא רק קשור עם עצם המוריש.
- ובאופן כזה היא ה"תורה (ש)צוה לנו משה" – שניתנת בירושה ("מורשה") לכאו"א מ"קהלת יעקב".
- וענין זה מתחילים להשריש אצל התינוק משעה שמתחיל לדבר – מהרגע שנכנס לכלל מין המדבר (שזוהי מעלת האדם לגבי בעל-ח').
- ובעומק יותר – שהלימוד עם תינוקות של בית רבן שמתחילים ללמדם אל"ף בי"ת הוא באופן שמבטל ומסיר את כל הגבולים (גם בגשם), ומבטל את כל הענינים של הגדרות והגבלות של כל סדר ההשתלשלות, ונמשך ממקום שלמעלה ממצוות מעשיות ולמעלה מהתורה – כמבואר בכ"מ מ"ש במדרש⁴³ שמחשבתן של ישראל קדמה אפילו לתורה, שהרי בתורה נאמר צו את בני ישראל דבר אל בני ישראל.
- ולכן יכולים לפעול את הענין ד"יגדיל תורה ויאדיר" – לא רק ע"י לימודים נעלים ביותר, אלא גם ע"י העבודה דלימוד עם תינוקות של בית רבן.
- ודוקא עי"ז נעשה קיום העולם – כדאיתא בגמרא¹³⁶ "אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן, א"ל רב פפא לאביי ידידי ודידך מאי, א"ל אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא", היינו, שדוקא בשביל הבל תינוקות של בית רבן שאין בו חטא מתקיים העולם, כל העולמות כולם, מעומק תחת עד עומק רום.
- כה. וענין זה מהוה הוראה בפרט וביחוד עתה:
- אין להתיירא מכך שלפתע דורשים ממנו לעסוק בלימוד ענינים פשוטים, אשר ביחס אליו הרי זה בגדר של אל"ף בי"ת או אפילו למטה מזה, בה בשעה שהענין שנוגע לו הוא להתעלות ולשגשג בלימוד התורה – כי, הענין ד"יגדיל תורה ויאדיר" יכול להיות בהלימודים הנעלים ביותר, וכמו כן יכול להיות הענין ד"יגדיל תורה ויאדיר" אפילו בענין הקשור עם תינוקות של בית רבן, ולא עוד אלא שבשניהם ישנו הענין ד"יגדיל תורה ויאדיר" באותו אופן.

(134) ראה מגילה כו, ב. גיטין נ, ב. ב"מ טז, א. ב"ב קנו, א.

(135) פל"ג (מב, רע"ב).

(136) שבת קיט, ב.

(131) עקב יא, יט.

(132) סוכה מב, א.

(133) ברכה לג, ד.

- 1 — כאשר חז"ל אומרים¹³⁷ "אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים", הרי אף שבשניהם נאמר
 2 "ריח ניחוח לה"¹³⁸, מ"מ, ישנו חילוק בין קרבן זה לקרבן זה בנוגע להמקום שבו מקריבים הקרבן ומזים
 3 הדם¹³⁹; משא"כ בנדו"ד, אותו פסוק "יגדיל תורה ויאדיר" קאי על שני הענינים: הן על הלימוד עם תינוקות
 4 של בית רבן, והן על לימוד התורה באופן היותר נעלה.
 5 אלא שענין זה תלוי בצורך השעה ובהזמן שבו העמידה אותו ההשגחה פרטית, ובהתאם לכך ניתנו לו כל
 6 האפשרויות שלפי המעמד ומצב יוכל להגיע להעילוי ד"יגדיל תורה ויאדיר".
 7 והיינו, שגם כאשר אין לו מסביבו "גדולי תורה", וגם הוא בעצמו אינו עדיין "גדול בתורה" — מניחים אותו
 8 להגיע להגילוי ד"יגדיל תורה ויאדיר", אם רק יעשה את הענין שצריך לעשותו בשלימות.
 9 וע"ד מ"ש בתו"א¹⁴⁰ ש"מי שדי לו בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית . . כיון שאי אפשר לו ועוסק כל
 10 מה שאפשר לו, ישלים לו הקב"ה (לעת"ל). . מה שצריך כו".
 11 ועד"ז נפסק בהלכות ת"ת¹⁴¹ בנוגע להשוכח תלמודו — ש"זאת השכחה היא העולה למעלה עד כסא הכבוד
 12 . . אך לא למעלה מהכסא, כמ"ש¹⁴² כי אין שכחה לפני כסא כבודך", וא"כ בנוגע לעצם הנשמה שהיא למעלה
 13 מכסא הכבוד, אין ענין של שכחה, אלא הכל קיים ועומד לעד, ובמילא יש לו את כל הענינים בכמות, וגם את
 14 כל הענינים באיכות, כך שביכלתו להגיע להעילוי ד"יגדיל תורה ויאדיר".
 15 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "צמאה לך נפשי", והניגון "קול ביער"].

(140) מג"א צח, ג.

(141) לאדה"ז — פ"ב סה"י.

(142) ברכות לב, א. ועוד.

(137) מנחות בסופה.

(138) ויקרא א, ט. שם, יז.

(139) ראה זבחים רפ"ה. שם סד, ב. קנים בתחלתה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב טבת, תשכ"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום הראשון.

ובעת רצון יזכירוהו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע מתאים לתוכן
 כתבו, ויהי רצון שיבשר טוב הן בהנוגע לענינים הכללים והן בהנוגע לעניני הפרטים.

לכתבו שכאלו צויתי למי שהוא להתעסק בלימוד הקבלה - הנה אף שבתקופתנו זו השכחה
 מצויה, אבל בכלל לא הורגלתי בכגון זה כלל, וזה שכן הנני מצוה הוא על לימוד פנימיות התורה בדורנו
 נתגלתה בתורת החסידות של הבעש"ט (חסידות הכללית) ותורת רבנו הזקן (תורת חסידות חב"ד) וכידוע
 ומפורסם.

לשאלתו אודות קמיעות - הנה לא שמעתי בענינים אלו כלל.

כמובן נבהלתי לכתבו ע"ד שנאה וכו' - דיבורים בטלים ומבוטלים בהחלט, ובאים אך ורק מהעדר
 סדר וכו' בכל דרכיו שבמילא מחליש בריאות הגוף, ממעט בטוב לבב והשמחה וכו'. ומוכרח אשר סו"ס
 יסדר עצמו בחיים מסודרים (וידוע עד כמה דרש זה מכא"א - כ"ק מו"ח אדמו"ר). וכוונתי פשוטה - סדר
 באכו"ש ושינה וכו' ועד לסדר בעניני פרנסה. ואף שקשה לשנות עצמו מן הקצה אל הקצה תומ"י (וגם
 אין מוכרח כ"א) המוכרח הוא שיחליט שזהו מטרתו ויתחיל תיכף לשפר המצב צעד אחר צעד. ובטוחני
 שהשי"ת יצליחו בזה. הצעדים בפועל - יתייעץ עם ידידיו באה"ק ת"ו ונאמר ותשועה ברוב יועץ.

בברכה לבשו"ט בכל האמור ומתוך מנוחה שמחה וטוב לבב.

לקוטי שיחות פרשת וארא כרך ו

מתורגם ללשון הקודש

ואומר: "ורואה אני את דבריו (שדוקא הפירוש השני נראה יותר נכון מבין שני הפירושים, וההוכחה היא) כתרגומו (שפירוש זה מתאים לתרגום: את המלים) ויצק⁸ (מבאר (התרגום) ואתיך, (ואת המלה) לצקת⁹ – לאתכא. אף זה (כך גם כאן הכוונה היא) לא נתך לארץ – לא הוצק לארץ" (כלומר, שהגשם לא נשפך על הארץ).

ב.

השאלות על פירוש רש"י

במבט ראשון נראה, שההבדל בין שני פירושי רש"י אלו הוא רק במשמעות המילולית של "נתך": להגיע או להיות נוזל.

אך לפי זה לא מובן:

א) לשם מה מצטט רש"י מן הפסוק גם את המלה "לא נתך"?

ב) מדוע מוצא רש"י לנכון להוסיף לשני הפירושים ("הגיע" ו"הוצק") גם את המשמעות של "לא נתך ארצה" בכללות הענין: בפירוש הראשון – "ואף אותן שהיו באויר לא הגיעו לארץ", ובפירוש השני – "לא הוצק לארץ"?

ג) הביטוי "התוך" אינו נמצא רק לגבי חומר שאינו נוזלי, כגון "כהתוך כסף", שמשמעותו היא הפיכתו לנוזל, אלא גם לגבי חומר נוזלי, כגון "נתך מים"¹⁰ ו"ויתכו מים"¹¹ – כאשר המשמעות היא "נשפכו".

א.

"לא נתך" – שני פירושים

1 בפסוק "ומטר לא נתך ארצה"¹ – שבו מסופר על הפסקת מכת "ברד", לאחר תפלתו של משה רבינו לקדוש-ברוך-הוא על כך – אומר רש"י שני פירושים על המלים "לא נתך":

5 הפירוש הראשון הוא "לא הגיע", ורש"י מוסיף "ואף אותן שהיו באויר לא הגיעו לארץ",

7 ("לארץ" הוא ההסבר הפשוט למלה "ארצה", ואין צורך בהוכחות או ב"מצאתי לו חבר" על כך, ואף אין צורך לבאר ש"ארצה כמו לארץ"², כפי שמוצאים פעמים רבות בפסוקים שלפני כן, וכן בתחילת חומש שמות "הבאים מצרימה". וכן גם בחומש בראשית³)

12 – כלומר, שמשמעות המלה "נתך" היא "הגיע". והתוספת "...ארצה" מבהירה, שגם טיפות הגשם שכבר היו באויר, לא הגיעו לארץ. רש"י מביא לכך הוכחה מן הפסוק⁴ "ותתך עלינו האלה והשבועה דעזרא", שמשמעותה⁵ "ותגיע עלינו".

17 הפירוש השני שאומר רש"י, מדברי מנחם בן סרוק, הוא: "לא נתך – לא הוצק לארץ", שהמלה "נתך" היא מלשון "התכה", כלומר, הפיכת הדבר לנוזל, כי המלה קשורה "בחלק (לשורש) כהתוך כסף"⁶ (שזוהי) לשון יציקת מתכת⁷. אלא שכאן הפך האד⁷ לנוזל. ורש"י מסיים

(1) פרשתנו ט, לג.

(2) ודוקא לא ע"ד הפשט צ"ל ראי' ע"ז או הודעת הכלל כל תיבה כו' (יבמות יג, ב ובכ"מ)*. וגם ע"ד הפשט – במקום שמשמע אחרת או שיש איזו קושי**.

(3) נח יא, לא. לך יב, ה. ועוד.

(4) דניאל ט, יא.

(5) כפירוש הרס"ג ורש"י שם.

(6) יחזקאל כב, כב.

ומה שאינו מביא ראי' מ"התיכו עבדיך את הכסף" (מ"ב כב, ט), "קבוצת

כסף.. להנתיך.. והתכתי אתכם.. ונתכתם בתוכה" (יחזקאל שם, כ"כא) שלפנ"ו – כי "חלק" – היסוד והשורש של תיבת "נתך" הוא – "כהתוך" (ש"ח כאן בשם הר"ן). וראה קונק' שה"תוך" הוא מקור.

(7) ראה בראשית ב, ו.

(8) ויקהל לו, לו. ועוד.

(9) פקודי לח, כו.

(10) ש"ב כא, יו"ד.

(11) איוב ג, כג (וראה רש"י שם).

(* ועד שאמר (יבמות שם – לפי דעת ב"ש) "מי כתיב לחוץ חוצה כתיב". וגם אליבא דב"ה שמתוך שם "כיון דכתיב חוצה כמאן דכתיב לחוץ דמי. כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה כו" הוא לפי שמיבעי להו לכדרי' אמר רב. שאין קדושין תופסין ביבמה". אבל אלולי זאת, היו מפרשים שאינו כמו לחוץ.

(** ומה שבפ' לך (יד, י) ותולדות (כח, ב) מביא רש"י ראי' לזה מהכלל "כל תיבה כו" – אף שאינו מפרש מאומה בפסוקים קודמים מצד רוב הפעויות שבוה כמ"ש בפנים – י"ל כי תיבת "הרה" (בפ' לך) יל"פ דקאי אדלעיל: יוצא מלך סדום גר' (ווא"כ) ויערכו אתם מלחמה בעמק גר' ועמק גר' בארות גר' ויפלו שמה ורשאים הרה (בהר) – נסו. ופי' זה שולל רש"י. ועפ"ז יומתק מה שרש"י מעתיק גם תיבת "נסו"; ועד"ו "פדנה אדם" ו"ביתה בתואל" – דגם כשהשם משתי תיבות – ישנו הכלל, והר"א באה (באמצע השם) בסוף התיבה שצ"ל הלמ"ד בתחילתה.

ובזה יומתק שרש"י (בהג"ל ובתלמוד ט, יח) בחר בגירסת הבבלי – כל "תיבה" ולא בזה דירושלמי (יבמות פ"א ה"ו) ובר' (פ"ג, ג. ועוד) כל "דבר".

– ואין להקשות מדבליתימה (הובא כדוגמא להכלל – ביבמות שם) – שהשם הוא. לכאורה, עלמון דבליתיים – ואינו – שהרי בכתוב (מסעי לג, מרמו) ויחנו בעלמון דבליתימה ויסעו מעלמון גר' – אצל"ל למ"ד בתחלתה. אלא שהש"ס מפרש השם: עלמון (הפונה וכיו"ב) לדבליתיים. ומצינו העיר בית דבליתיים (ירמי' מז, כב) והיא בסמיכות לדבון ונבו וכו'; שמה נראה שריינו דבליתיים, והר"א באה במקום הלמ"ד. ולהעיר שגם עלמון – בפ"ע – שם (בארץ ישראל – ירושע כא, יח).

1 ואינו מוכן: כיון שהביטוי "נתן" מופיע בפסוקנו לגבי
2 מטר, והרי מתאים לומר לגבי הגשם שהוא לא נשפך (ולא
3 רק שהוא לא הפך לנוזל), צריך היה רש"י להסביר,
4 שהמשמעות של "ומטר לא נתן" דומה ל"נתן מים"¹².
5 מדוע הוא מפרש שהמשמעות היא מלשון "כהתוך כסף"¹³?
6 (ד) כאשר רש"י מביא שני פירושים או יותר: (א) הרי
7 זה מפני שבכל אחד מהם יש קושי מסויים המוסבר על ידי
8 הפירוש השני. (ב) רש"י מביא כפירוש ראשון את
9 המשתמע לפי "פשוטו של מקרא".
10 יש להבין: (א) כיון שלפי שני הפירושים – הן לפי
11 הפירוש "הגיע" והן לפי הפירוש "הוצק" – יש למלה
12 "נתן" מספר דוגמאות מפסוקים אחרים, הרי שני
13 הפירושים ברורים וחלקים, לכאורה, ומדוע אין רש"י
14 מסתפק בפירוש אחד, אלא צריך להביא את שניהם? (ב)
15 כיון שלרש"י נראה יותר הפירוש השני, הוא צריך היה
16 להביאו ראשון?

ג.

רש"י מפרש את הענין בכללותו

17 מכל האמור לעיל מוכן, שרש"י אינו מתכוון לבאר את
18 המשמעות של המלה נתן בלבד, אלא כוונתו ליישב
19 שאלה המתעוררת בקשר לאירוע של "לא נתן", שאותו
20 הוא מבאר:
21 כאשר גשם פוסק לרדת, הרי באופן טבעי, הטיפות
22 שכבר נמצאות באויר והן כבר מציאות של "מטר",
23 ממשיכות לרדת למטה עד לארץ. אך כאן מתעוררת
24 השאלה: תפלתו של משה רבינו נאמרה והתקבלה תוך כדי
25 ירידת הגשם. ואם כך מוכן, שמיד כאשר התקבלה התפלה,
26 באותו רגע הפסיקה מכת הברד ונעצר המטר במצרים. ואם
27 כך, מה קרה לטיפות הגשם¹⁴ שכבר היו בדרכן לארץ?
28 על כך מבהיר רש"י, שב"לא נתן" יש שני פירושים:
29 הפירוש הראשון הוא "לא הגיע" – שהגשם לא הגיע

לארץ. כלומר, כפי שמבאר זאת רש"י מיד: "ואף אותן
שהיו באויר לא הגיעו לארץ", שהגשם שכבר היה באויר
נעצר שם, ולא הגיע לארץ.
ולכן אומרת זאת התורה במלים "ומטר לא נתן
ארצה", כי הביטוי "לא נתן" (לא הגיע) מדגיש שגם
הטיפות שכבר היו בדרכן לא הגיעו לארץ.
בפירוש השני מסביר רש"י, שהמשמעות של "לא נתן
ארצה" היא "לא הוצק לארץ". כלומר, לאחר שהוא כבר
נעשה למציאות של "מטר", דבר נוזלי, הוא איבד על ידי
תפלת משה תכונות אלו. הוא "לא הוצק" – הפסיק להיות
מציאות של נוזל, התבטלה מציאותו כ"מטר".
בכך מוכן מדוע מפרש רש"י שהביטוי "לא נתן"
המופיע לגבי מטר הוא מלשון "כהתוך כסף": כשם שלגבי
הכסף משמעות הביטוי "כהתוך" היא התכתו והפיכתו
לנוזל, כך גם לגבי הגשם המשמעות של "לא נתן" היא
שהוא פסק להיות נוזל, הוא מציאות שאינה נוזלית, ומשום
כך¹⁵ הוא לא נשפך "לארץ".

ד.

בכל אחד מן הפירושים יש קושי

בכך יובן מדוע צריך רש"י להביא את שני הפירושים,
כי בכל אחד מהם יש קושי שאיננו בפירוש השני:
לפי שני הפירושים על "לא נתן", היתה עצירת המטר
בדרך נסית – הן הישארותו באויר באופן על-טבעי, והן
ביטול מציאותו כ"מטר". אך יש הבדל בין שני הנסים:
כאשר המטר נשאר תלוי באויר, בניגוד לטבעו להישפך
ארצה, עד לירידת גשם בארץ מצרים, שהיא נדירה ביותר,
כמוכן מפירוש רש"י¹⁶ – מתבטא יותר קיום הנס במקום
ובזמן, מאשר כשהקדוש-ברוך-הוא מבטל את המטר מן
העולם באופן פתאומי.
ולפי זה יש קושי בפירוש "לא נתן – לא הגיע": לפי
ההגיון¹⁷ הרי "קודש-ברוך-הוא לא עבד ניסא למגנא"

באויר – יש לומר שירד לאחר זמן.

(15) ובכ"ז צ"ל "ארצה" – אף שנתבטל מציאותו באויר – כי סיבת ביטולו ("לא נתן – לא הוצק") הוא בכדי שלא יגיע לארץ.

(וי"ל, שזהו מה שרש"י מסיים "אף זה לא נתן לארץ לא הוצק לארץ" – דלכאורה מיותר – בכדי להדגיש שסיבת ביטולו הוא בנוגע לארץ).

אבל פירוש זה דוחק הוא, ולכן צ"ל פירושו הראשון דרש"י, כדלהלן סעיף ד'.

(16) ויגש מז, י. וראה עקב יא, י.

(17) ראה דרשות הר"ן ד"ח הקדמה הא' – הובא בלקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 225. עיי"ש. וראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 126-7.

(12) ובפרט שבאיוב שם מפרש רש"י "לשון נתן ארצה כו'".

(13) ואין לפרש דכוונת רש"י "ומטר לא נתן" (מלשון כהתוך כסף – יציקת מתכת) שלא הוצק מטר מהעננים (מהאדים) – כי בפשטות פירוש "ומטר לא נתן ארצה" הוא, שהמטר שנעשה כבר מציאות מטר [ולא – שהי' עתיד להיעשות מטר מן העננים – כפירוש הר"א בן הרמב"ם והרלב"ג כאן] לא נתן ארצה.

(14) בנוגע להברד – אין ברירה, כביכול, כ"א לבטל מציאותו (וכפירוש השני שברש"י בנוגע להמטר). דאלה"כ, הרי – או שצ"ל תלוי עד היום, או שירד אח"כ ברד ואש מתלקחת בתוכו וכו' – ושני האופנים מופרכים הם בשכל הפשוט*. משא"כ בנוגע למטר – לפי פירוש הראשון שברש"י שהוא תלוי

(* בברכות (נד, ב) שגם הברד לא נתן (הגיע) ארצה וירד בימי יהושע – היינו שהי' תלוי באויר מאז שנה (ונעתק מאויר ארץ מצרים לאויר דארץ ישראל ושם ירד) – ומוכן שאי"ז לימוד ע"ד הפשט.

1 (=איננו עושה נס לחינם). כלל זה, בהיותו מובן בהגיון
2 פשוט, קשור לפשוטו של מקרא¹⁸. ולשם מה היה צורך בנס
3 גדול יותר של (א) השארת ה"מטר" למעלה, (ב) במשך
4 זמן רב – כאשר המכה היתה יכולה להיפסק על ידי נס
5 קטן יותר – ביטול המטר?

6 לכן מביא רש"י את הפירוש השני "לא נתן – לא
7 הוצק", שלפיו אכן אין כאן "ניסא למגנא", כאמור.

8 אך ההסבר השני של "נתן" (נשפך) איננו "חלק":
9 מלשון הפסוק "ומטר לא נתן ארצה" מובן, שלא חל כאן
10 שינוי במטר עצמו, אלא רק באופן ירידתו לארץ, שהוא לא
11 נתן על הארץ. ואילו לפי הפירוש ש"לא נתן" הוא "לא
12 הגיע", מובן הפסוק פשוטו כמשמעו¹⁹.

13 וכיון שהקושי בפירוש "לא נתן – לא הוצק" הוא מפני
14 אי התאמתו לפשט של לשון הפסוק, ואילו הקושי בפירוש
15 "לא נתן – לא הגיע" הוא באי הבנה מסויימת (שהרי בכל
16 זאת אין לשאול כקושי ממש: מדוע עצר הקדוש-ברוך-הוא
17 את מכת ברד בדרך זו ולא בדרך אחרת²⁰, כי בפעולות
18 רבות של הקדוש-ברוך-הוא אין ידוע טעמן) – לפיכך
19 קובע רש"י את הפירוש "נתן" – הגיע" כפירוש הראשון
20 והעיקרי.

21 ומפני שרש"י אומר "וראה אני את דבריו" על הפירוש
22 השני, הוא מבהיר מיד שאין זה מפני "פשוטו של מקרא",
23 אלא מפני "כתרגומו (של) ויצק (אשר הוא) ואתך (וגם
24 בשורש המלה) לצקת לאתכא", המצביע על קשר בין שתי
25 מלים אלו גם במקורן, ולא רק בפירושן. כמו "את השמים
26 ואת הארץ" – "ית שמיא וית ארעא"²¹.

ה.

נטילת המטר - נס גדול יותר

27 כבר הוסבר פעמים רבות שאמנם פירוש רש"י הוא לפי
28 פשוטו של מקרא, אך יש בו גם חלק המדרש וההלכה
29 שבתורה. וגם מצד חלק זה קיים קושי בפירוש "נתן –
30 הוצק", אשר בגינו מביא רש"י כפירוש ראשון את הפירוש
31 "נתן – הגיע":

נאמר בגמרא²²: "גמירי, (משמיא²³) מיהב יהבי מישקל
לא שקלי" (=למדנו, מן השמים נותנים ואין נוטלים). ואם
כבר נתנו מלמעלה דבר-מה, כלומר, יצרו זאת במציאות
עולמנו – אין נוטלים דבר זה. ואם במקרה יוצא מן הכלל
(כנס השני שאירע אצל רבי חנינא בן דוסא²²) נוטלים זאת
בחזרה, נחשב הדבר לפלא ולנס גדול ביותר²⁴.

לפי זה יוצא, להיפך, שביטול המטר ממציאותו
ו"נטילתו" (לפי הפירוש השני) הוא נס גדול יותר
מהשאתו תלוי בחלל העולם (לפי הפירוש הראשון)²⁵.
ולמרות שמצד ההסתכלות מלמטה יוצא, כאמור לעיל,
שבמקרה של "לא הגיע" מתבטא נס מופלא יותר, הרי
מצד למעלה, אשר "מישקל לא שקלי", נטילת המטר
פלאית יותר מהשאתו תלוי במציאות.

ולפי זה יוצא, שמצד הכלל "לא עביד ניסא למגנא"
מתעורר הקושי על הפירוש השני: הקדוש-ברוך-הוא אינו
עושה נס לחנם, ולשם מה היה צורך בנס גדול יותר –
נטילת המטר, כאשר אפשר להסתפק בנס קטן יותר –
השאת המטר באויר ובמציאות?

זוהי הסיבה, לפי חלק ההלכה שבתורה, לכך שרש"י
אינו מסתפק בפירוש "נתן – הוצק", ומביא גם את
הפירוש "נתן – הגיע", וזהו אף הפירוש הראשון והעיקרי.

ו.

"גמירי" - הלכה למשה מסיני או דרבנן

אך לפי הסבר זה, בהתאם לחלק ההלכה שבפירוש
רש"י, שרש"י מסתמך כאן על הכלל "גמירי משמיא מיהב
יהבי מישקל לא שקלי", נדרש הסבר: מדוע אין רש"י
מסתפק רק בפירוש הראשון, כיון שלפי הכלל "מישקל לא
שקלי" לא היה ב"תליית" המטר באויר "ניסא למגנא"?

ההסבר לכך הוא: הביטוי "גמירי", המופיע לגבי הכלל
"מיהב יהבי מישקל לא שקלי", נמצא בהלכות וענינים
רבים. ויש בכך דיון²⁶: אם משמעות הביטוי "גמירי" היא,
שזוהי הלכה למשה מסיני – כלומר, שההלכה שלגביה
מופיע הביטוי "גמירי" נחשבת כהלכה דאורייתא, או

18 ראה גם לקו"ש שם הערה 15.

19 ונוסף לזה: עפ"י הפירוש "לא הגיע" מובן הטעם לשינוי לשון הכתוב
מה שגבי ברד נאמר "ויחדלו הקולות והברד" וגבי מטר נאמר "לא נתן ארצה"
– כי (הקולות וה)ברד, בטלה מציאותו (ראה לעיל הערה 13), משא"כ המטר,
נשאר במציאותו ורק "לא נתן (הגיע) ארצה".

ומ"ש (ט, לד) הלשון "חדל" גם בנוגע להמטר – כי בראיית פרעה נוגע
מה שחדל מהארץ, ולכן נאמר "חדל המטר והברד והקולות" – כולם בהשוואה.
משא"כ בהפסוק שלפניו – שהוא סיפור הכתוב בנוגע להמציאות – מרגיש
"ויחדלו הקולות והברד ומטר לא נתן ארצה", כי רק הקולות והברד בטלה
מציאותם.

20 ורק בהשניית שכן מכה למכה – צ"ל טעם. ועפ"י מובן מה שרש"י
(בפרשתנו ח, כז) מוסיף "כמו שמתו הצפרדעים". וראה פרש"י בא (י, יט) ד"ה
לא.

21 בראשית א, א.

22 תענית כה, א. וראה גם שמו"ר פנ"ב, ג. ושי"נ.

23 כן הובא בתו"א סו, רע"ג. ד"ה גדולים מעשה צדיקים תרפ"ה פ"ז
ובכ"מ בדא"ח. ועד"ו הוא בכ"מ לשמו"ר שם. והוא ע"פ גירסת הע"י וב"ח שם.

24 ראה פרש"י בפרשתנו (ט, כד. שם, לב). וראה ג"כ פרש"י ז, יב.

25 ראה גם ברע"ב עה"פ.

26 ראה שד"ח כללים ג, מז (כרך א ע' 164 – הוצאת קה"ת).

1 שמשמעות הביטוי "גמירי" היא שהדבר בא בקבלה מדברי
2 חכמים, ואז נחשבת הלכה זו לענין דרבנן.

3 כאשר סוברים ש"גמירי" איננו ענין של הלכה למשה
4 מסיני, הרי אז נטילת המטר – "מישקל שקלי" – אינה
5 מושללת לחלוטין, כי הכלל "מישקל לא שקלי" הוא רק
6 "גמירי" דרבנן, ולפי זה יוצא, שנטילת המטר אינה נס כה
7 מופלא, גם מצד זמנולה. ובהשוואה לכך, שהנס של "לא
8 הגיע" פלאי יותר, והוא "ניסא למגנא" – ומפני הקושי
9 בפירוש הראשון, "לא הגיע", מוסיף רש"י את הפירוש
10 השני, "לא הוצק", שלפיו נטלו את המטר לחלוטין.

11 אך כיון שיש דעה ש"גמירי" נחשב להלכה דאורייתא,
12 אשר לפי זה "לא הוצק" הוא פלאי יותר מ"לא הגיע", לכן
13 אין רש"י מסתפק בפירוש השני, ומביא גם את הפירוש
14 שהמשמעות של "לא נתן" היא "לא הגיע", ואדרבה –
15 כפירוש ראשון, וכפי שיוסבר להלן.

16 זהו ההסבר, על פי דרך ההלכה, ליחודיות שיש בכל
17 אחד משני הפירושים של רש"י: לפי השיטה ש"גמירי"
18 הוא ענין דאורייתא, יש לבאר ש"לא הגיע", ולפי השיטה
19 שאין זה ענין דאורייתא, אפשר גם להסביר ש"לא הוצק".

ז.

אם זוהי הלכה למשה מסיני - הנס גדול יותר

20 אך, לכאורה, יש לשאול על כך:

21 כאשר הביטוי "גמירי" מופיע לגבי פסק הלכה, יש
22 הבדל אם יש לכך תוקף של הלכה למשה מסיני או רק של
23 מדרבנן. אך בעניננו, כאשר מדובר רק בבירור אודות
24 הנהגה מסוימת – ש"משמא מיהב יחבי מישקל לא
25 שקלי" – מהו ההבדל אם גילו זאת למשה מסיני או על
26 ידי חז"ל? גם לענין שגילו חז"ל יש ודאות בתוקף מלא.
27 וכיון שגם כאשר ב"גמירי" הכוונה היא לקבלה מדברי
28 חז"ל, אין הדבר מפחית מתוקפו של הכלל "מישקל לא
29 שקלי" – מדוע אין נטילת המטר כה פלאית, כמו במקרה
30 שזוהי הלכה למשה מסיני?

31 אך לאמיתו של דבר אין בכך קושי:

32 נס הוא דבר הנוגד למתקבל בשכל האדם, כפי שמפורש

33 גם לגבי מכות מצרים²⁷, אשר על כך מדובר כאן. ולכן
34 מובן, שככל שהדבר רחוק יותר מההגיון האנושי, כך גדול
35 יותר הנס שבו.

36 (עד אשר קיימת דעה של גדולי ישראל, שלנסיים יש
37 הגבלה ואין הם יכולים להתרחש ב"נמנעות" – "יש
38 לנמנעות טבע קיים בחיק הבורא" – כי הם נוגדים לחלוטין
39 למתחייב משכל האדם, אך המסקנה היא, שהקדוש־ברוך
40 הוא הוא "נמנע הנמנעות"²⁸).

41 ולפי זה מובן, שלגבי הנס של "מישקל שקלי", יש
42 הבדל, אם הנהגה זו ידועה בהלכה למשה מסיני, או על
43 ידי חז"ל.

44 בדומה לדין²⁹: "טעה בדבר משנה, חוזר" – כיון
45 שההלכה שבמשנה ידועה כל כך, הרי טעות בה אינה
46 נכללת בהגדרה של "טעות",

47 בדומה להבדל שבין "שקר" לבין "שוא", שהדבר
48 נחשב כך רק כאשר הוא נוגד ל"גלוי וידוע לשלושה בני
49 אדם (לפחות) משאר העם", ולא מספיק שכל ה"חכמים
50 בעלי שכל ומדע"³⁰ יודעים זאת.

51 לפי זה יוצא, שאם מקבלים בעניננו ש"גמירי" נמשמא
52 מיהב יחבי מישקל לא שקלי" ידוע בהלכה למשה מסיני,
53 הרי הדבר פשוט הרבה יותר, מאשר אם סוברים שזהו ענין
54 דרבנן בלבד³¹. ולכן, כשמקבלים זאת כהלכה למשה
55 מסיני, הרי הדין מהנהגה זו, כאשר בכל זאת "מישקל
56 שקלי", מושללת הרבה יותר לפי שכל האדם, והיא נס גדול
57 הרבה יותר, מאשר כשסוברים שענין זה הוא דרבנן.

58 מכך יוצא, שלפי הדעה ש"גמירי" היא הלכה למשה
59 מסיני, הרי נטילת המטר הוא נס גדול הרבה יותר.

ח.

כוחה של תשובת פרעה

60 פירוש רש"י מכיל גם "יינה של תורה"³², ושני פירושי
61 רש"י אלו קשורים גם לענין של פנימיות התורה, לענין
62 התשובה – כפי שהוא מואר על־פי תורת החסידות.

63 מכת "ברד", ככל המכות האחרות, הגיעה אל פרעה
64 עקב חטאו, אשר מרד בקדוש־ברוך־הוא ולא שחרר את

(27) ראה פרשתנו ח, טו. יח. ועוד.

(28) ראה שו"ת הרשב"א סי' תיח – הובא בס' החקירה להצ"צ ע' 68 ואילך. עיי"ש.

(29) כתובות פד, ב. וש"נ שו"ע חו"מ ריש סי' כה. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ס"א.

(30) רמב"ם הל' שבועות ספ"ה. וראה רדב"ז שם.

(31) דאף שכל הענינים שנתגלו ע"י חז"ל – לאח"י גם הם כמו "דבר משנה" לענין הדין "טעה בדבר משנה חוזר" (ראה סנהדרין לג, א. חו"מ שם. הל' ת"ת

(שם), מ"מ אינם בפשטות כ"כ כמו הלכה למשה מסיני. וכמו בזמן האמוראים ב"טעה בדבר משנה (ממש) חוזר" – דחור בכל ששה סדרים – אבל ב' סדרים גם לא היו טועים, משא"כ בזרעים וטהרות (להעיר מלקוטי הש"ס להאריז"ל לחגיגה יג, ב) טעם ע"פ הסוד) ולא היו בקיאים (ר"ת בהקדמת ס' הישר. וכ"מ ברש"י חולין קי, סע"ב ד"ה דתנן) ובכ"מ. וגם לדעת התוס' שם, עכצ"ל שחלוקין בהבנת טעמי המשניות כמפורש בברכות (כ, א) ובמילא גם במסקנא להלכה. וענין בהנסמן בשדי חמד – פאת השדה – כללים, א. סוס"ק כא).
(32) היום יום ע' כד.

1 בני ישראל ממצרים. אך כאשר הוא אמר "חטאתי... ואני
2 ועמי הרשעים" – וידוי וחרטה על העבר, ו"ואשלחה
3 אתכם ולא תוסיפו לעמוד" – קבלה לעתיד, ביטלה חזרתו
4 זו בתשובה את העונש – "ויחדלו הקולות והברד ומטר
5 לא נתך ארצה".

6 אך כאן מתעוררת השאלה: האם תשובתו היתה כה
7 עצומה, שהיה בכוחה לבטל את העונש, את הברד,
8 לחלוטין? כיון שכל עונש הוא תוצאה של החטא עצמו³³,
9 כנאמר³⁴ "תיסרך רעתך", שהרע עצמו מייסר, לכן, אם
10 החזרה בתשובה מחקה את החטא לחלוטין, הרי היא
11 ביטלה את עונש הברד, שהוא תוצאה של החטא – ולפי
12 דעה זו יש להסביר כפירושו השני של רש"י – "לא הוצק",
13 שמציאותו של המטר התבטלה.

14 או שאפשר לומר, שלא היה בכוח תשובתו של פרעה
15 למחוק ולשרש את החטא לחלוטין, וממילא – גם לא את
16 הייסורים הנובעים ממנו. אלא, כיון שבמעשה הוא בכל
17 זאת חזר בתשובה, די היה בכך כדי להסיר את עונש הברד
18 במעשה – את תוצאת החטא בפועל ממש. לפי דעה זו יש
19 להסביר את הדברים לפי הפירוש הראשון של רש"י – "לא
20 הגיע" – שהתשובה הביאה לידו כך שהעונש לא יגיע
21 אליהם, אך הוא נשאר במציאותו³⁵.

ט.

תשובתו של יהודי מוחקת את הרע לגמרי

22 במה תלוי הספק אם בכוחה של תשובת פרעה לבטל
23 לחלוטין את החטא (ואת העונש), אם לא?

24 לגבי יהודים ברור שתשובתם מוחקת את החטא
25 לחלוטין. אף בשעת החטא מהותו של יהודי היא טוב
26 וקדושה³⁶. והוא עובר עבירה ח"ו רק מפני ש"תקפו יצרו

(33) ראה הדיעות בזה בשל"ה בית אחרון (יב, א"ב).
במקומות המסומנים בהערה שלאח"ז מוכח כהדיעה שהובאה בפנים.
וב"ביאורים לאגה"ת" (לקו"ב לתניא ח"ב ע' קט ואילך) – שגם בתניא מוכח
כן. עיי"ש.
(34) ירמ' ב, יט. שעה"ת (לאדמו"ר האמצעי) ח"א ו, ג. וראה גם שם נ,
סע"ב.

(35) לכאורה אפשר לומר, שהטעם לפירוש הראשון שברש"י הוא: מכיון
שנתהווה כבר המטר במציאות (וי"ל דצ"ל נס ע"ז – כי אין המטר רגיל כלל
במצרים כנ"ל סעיף ד'), אין סברא לומר שעי" ביטול החטא יתבטל גם המטר
ממציאותו, כי לאחר התהוותו אינו תלוי בהחטא [ובפרט לפי דיעה השני'
שבשל"ה שם]. אבל אינו – כי מכיון ש"לא נתך" הי' ע"י נס גם להפירוש "לא
הגיע" [ובפשטות – נס גדול יותר מאשר להפי' "לא הוצק"], הרי מובן שבאם
הי' מתבטל החטא הי' מתבטל ממילא גם המטר שנעשה בסיבתו. ונענין שבת
(צז, א) – הובא בפרש"י (שמות ד, ז) דרך משום ממהרת כו'. וי"ל. אבל בכל
אופן כאן שאני, שהרין באם הי' המטר קיים – הרי צ"ל נס נמשך כל הזמן
שלא ירד ויגיע ארצה. וכמו נס דקריעת ים סוף (היפך בטבע המים – ראה
שהיחזקה"א פ"ב) שבאם הי' נפסק הרוח כרגע היו המים חוזרים ונגרים.

(36) ראה תניא ספכ"ד: וגם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית'. וראה
להלן הערה 51.

הרע" לפעול להיפך מרצונו העצמי באמת³⁷. ולכן, מיד
27 בעשותו תשובה ובהחלטתו שלא לשמוע יותר ליצר הרע,
28 הוא שב למציאותו האמיתית, כמשמעות המלה "תשובה".
29 אמנם, דוקא בתשובה מאהבה "נעקר עוונו
30 מתחלתו"³⁸ –

(ותשובה זו משפיעה גם על העבר, למרות שלא ייתכן
32 שדבר ישתנה לפני הגורם לשינוי, שהרי ה"סיבה" היא לפני
33 התוצאה, כי:
34

(א) יהודים קשורים לשם הוי"ו³⁹, היה הווה ויהיה
35 כאחד⁴⁰, ומעשה התשובה מחדש קשר זה⁴¹, ואז עבר הווה
36 ועתיד כאחד.
37

ובדרך הנגלה:

(ב) כלל זה, שפעולה אינה יכולה להשפיע על העבר,
39 אמור דוקא לגבי יצירת דבר חדש. אך כאשר היא רק מגלה
40 מצב קודם, מוכן, שפעולה מאוחרת יכולה להשפיע על
41 העבר, כי היא רק מבהירה את המצב של העבר. וכיון
42 שיהודי הוא תמיד טוב וקדוש, ורק בזמן החטא היה הטוב
43 בהעלם, יכולה תשובה מאהבה לבטל את החטא למפרע,
44 כי⁴² באמצעותה מתגלים הטוב והקדושה שיש לפני כן אצל
45 היהודי⁴³.
46

(ג) ידוע לגבי כל יהודי, שבודאי סופו לעשות תשובה,
47 כנאמר⁴⁴ "כי לא ידח ממנו נדח", ולכן קובעת ההלכה⁴⁵
48 ש"לעולם יעסוק אדם (יהיה מי שיהיה) בתורה ומצוות
49 שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה בודאי"⁴⁶.
50 ולכן אף בשעת החטא, חל עליו הדין של "כל העומד
51 לחתוך כחתוך דמי"⁴⁷, וכדומה, אלא שצריך ליישם זאת
52 בפועל כדי לבטל את הרע שלו בפועל).
53

(37) רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(38) יומא פו, סע"א ופרש"י שם.

(39) אגה"ת פ"ד.

(40) רע"מ בוח"ג רנו, סע"ב. שער היחוד והאמונה פ"ז.

(41) אגה"ת ספ"ט.

(42) זהו גם הטעם מה שבמל לאחר זמנו מחמת חולי – משמע ברמב"ם
(הל' מילה ספ"א ובצפ"נ שם) שמועלת המילה גם על למפרע, כי המילה
היא רק מנלה את עצם הנשמה (ראה בארוכה בלקו"ש ח"ג פ' תוריע. עיי"ש).
ולהעיר שהנודד ממולים אסור בערלי ישראל (נדרים לא, ב).

(43) בדוגמת העושה איזה דבר על תנאי, שכשאומר "מעכשיו" נעשה
הדבר למפרע ע"י קיום התנאי – אף שקיום התנאי אינו בירור בעלמא ובשביל
קיום הדבר צ"ל קיום התנאי בפועל (ראה רמב"ם הל' גירושין פ"ט הי"א
ובמ"מ שם פ"ח הכ"ב. רש"י א גיטין פד, ב. שו"ע אה"ע סקמ"ג ס"ח).

(44) ש"ב יד, יד (לבלתי ידח).

(45) סוטה מז, א. וש"נ.

(46) תניא ספכ"ט. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סעיף ג'.

(47) חולין עב, סע"ב. וראה ג"כ השו"ע אה"ע ר"ס קדר. שדי חמד כללים
כ, קמב.

1 ואילו "תשובה מיראה" מועילה רק "מכאן ואילך"³⁸,
 2 ואפילו מכאן ואילך עדיין נשאר משהו מהרע שבחטא⁴⁸,
 3 כנאמר בגמרא⁴⁹, שבתשובה מיראה נעשים הזדונות
 4 כשגגות.
 5 בכל זאת, לפחות לגבי הזמן ש"מכאן ואילך", ולגבי
 6 חלק זה של הרע – "זדונות" – שמתבטל על ידי תשובה,
 7 הרי זהו ביטול מוחלט, שרע זה בטל ממציאותו. כיון
 8 שיהודי אינו קשור לרע בעצם מהותו, ובעבירה רק "יצרו
 9 הוא שתקפו", לכן גורמת התשובה לכך, שעל ידי ש"תשש
 10 יצרו" מתגלית מהותו⁵⁰, ולכן מתבטל הרע ממציאותו.

י.

תשובתם של בני נח לפני מתן תורה

11 כיון שהסיבה לכך שהתשובה יכולה לבטל את החטא
 12 היא מפני שאדם עבר עבירה רק משום ש"יצרו הוא
 13 שתקפו", ולכן צריכה התשובה להסיר רק מה ש"נדבק" בו
 14 – מוכן, שלגבי בני נח, שאצלם הרע אינו דבר נוסף
 15 להם⁵¹, בכוחה של התשובה רק למנוע את העונש במעשה,
 16 אך לא לבטל לחלוטין את הרע שבחטא, ואת מציאות
 17 העונש עצמו⁵².
 18 אך זאת לגבי בני נח לאחר מתן תורה. ואילו בתקופה
 19 שלפני מתן תורה, כאשר עדיין לא התחדש הענין של "ובנו
 20 בחרת"⁵³, יש לומר, שגם התשובה של בני נח יכולה היתה
 21 לבטל לחלוטין את מציאות הרע.

22 וזהו ההבדל בין שני הפירושים של רש"י:
 23 לפי הפירוש הראשון יוצא, שגם לפני מתן תורה לא
 24 היה בכוחה של תשובתם של בני נח לבטל את מציאות
 25 הרע, ולכן ההסבר הוא "לא הגיע" – המטר לא הגיע
 26 לארץ, אך הוא נשאר במציאותו⁵⁴.
 27 ולפי הפירוש השני יוצא, שגם לפני מתן תורה אכן היה
 28 בכוחה של תשובתם של בני נח לבטל את מציאות הרע,
 29 ולכן ההסבר הוא "לא הוצק", שמציאותו של המטר
 30 התבטלה.

יא.

"ענינים מופלאים" בפירוש רש"י

31 וכאן, כמו במקומות רבים אחרים, רואים כיצד פירוש
 32 רש"י מכיל "ענינים מופלאים"⁵⁵: ששני הפירושים על
 33 המלים "לא נתך" – שבמבט ראשון נבדלים ביניהם רק
 34 לגבי משמעות מילולית – הם שני הסברים שונים במהותם
 35 לגבי האופן שבו המטר לא ירד, ולכן מצטט רש"י ב"דיבור
 36 המתחיל" ובפירושו גם את המלה "לא נתך".
 37 ויותר מכך: פירושים אלו קשורים להלכות שבהן
 38 מופיע הביטוי "גמירי" (כגון "גמירי מעלין בקודש ולא
 39 מורידין"⁵⁶), עד אשר באמצעותם מתברר ענין משמעותי
 40 לגבי אופן התשובה של בני נח לפני מתן תורה.
 (משיחת ש"פ וארא ותשכ"ה)

(48) ראה רש"י יומא שם: שמקצת שמו עליו.

(49) שם, ע"ב.

(50) שזהו גם בתשובה מיראה. וכמוכן ממ"ש הרמב"ם בהל' גירושין ספ"ב הנ"ל – אף שאמירתו "רצח אני" הוא מצד שהוכח. וראה ב"באורים לאגה"ת" (לקו"ב לתניא ח"ב ע' קיב ואילך. אגה"ת עם לקט פירושים כו' קה"ת, תשמ"ו) ע' קפח"ט) שגם התשובה שמצד יראת העונש פנימיותה ואמיתתה היא התשובה שמצד עצם הנשמה. עיי"ש בארוכה.

אלא שמ"מ אינה מועלת (תשובה מיראה) למפרע – כי מכיון שלהאדם נראה שהוא שב רק מצד יראת העונש (כי גופו ונפשו הבהמית מעלימים על הנשמה), הרי הטוב שמצד עצם מהותו לא בא בגילוי ממש.

(51) "וכמ"ש בס' ההפך בין ישראל לעכו"ם, דעכו"ם הם בעצם רע ואם יש בהם איזה דבר טוב ה"ז דבר נוסף. משא"כ ישראל הם בעצם טוב ומה שיש בהם איזה רע הוא דבר נוסף לבד על העצם" (מאמר דש"פ בראשית תרנ"ט. ושם: "מאחר (החטא) הוא דבר נוסף לבד (בישראל) ולזאת יועיל ע"ז תשובה"). ולהעיר מתניא ספ"א. ושאני חסידים אומות העולם (ראה רמב"ם

הל' מלכים ספ"ח. ושרש נשמתם "מנוגה כו' כידוע בשער חהמ"צ בסידור" – לקוטי ביאורים לקונט' ההתפעלות מז, ד).

(52) ראה רשימות הצ"צ לאיכה עה"פ חטא חטאה: "ישראל שייך בהם עבירה ותשובה". וראה גם ירושלמי נזיר רפ"ט ("יצאו עכו"ם שאין להן כפרה"). תקו"ז תכ"א (נד, ב). מנחת חינוך סוף מצוה שסד.

(53) ראה שו"ע אדה"ז חור"ח סי' ס"ד.

(54) ואף שלכאורה זהו מפני שתשובתו של פרעה הייתה באופן של "טרם תיראון מפני ה' אלקים" (ט, ל ובפרש"י*) – הרי מפורש בכתוב (י, א) שזהו מפני ש"אני הכבדתי את לבו". אבל ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ו ה"ג. ולהעיר מדין דתחלתו בפשיעה וסופו באונס (ב"מ מב, א) – שבוה מתורץ שלא יקשה על הרמב"ם הנ"ל מדיילי (שם פ"ה ה"ד) דאם היא גזירת האל [היאך] נפרע ע"ז מן הרשע – ואכ"מ. וראה לקמן ע' 67 ואילך.

(55) של"ה במס' שבעות שלו (קפא, א).

(56) ברכות כה, ב. וש"נ.

(* ואף שגם תשובה מיראה מבטלת (בישראל, ולפי הסברה שקודם מ"ת לא ר' בזה חילוק בין ישראל לב"נ – גם בב"ב לפני מ"ת) מכאן ולהבא (עכ"פ) את הזדונות – וזה דוקא כאשר מצד היראה עכ"פ הוא גומר בלבו בלב שלם לגל ישוב עוד לכסלה (ושווה מהות התשובה – ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב. אגה"ת פ"א, משא"כ בפרעה שגם בעת שאמר "חסיאתי ג' ואשליח אתכם ג'") – עדיין אינכם יראים ומשתהי' הרוחה תעמדו בקלוקלכם".

יום ראשון כ"ב טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כ, ובוה יובן... עד עמ' 40, צדיק.

תענוג להקב"ה, על-ידי התבוננות עמוקה בגדולת השי"ת - וכך
להשתדל לקיים (ובמדה מסוימת אולי יצליח גם להביא את הדבר
למעשה בפועל) את השבועה שמשביעים אותו "תהי צדיק". וכך
אומר רבנו הזקן: אף, אף-על-פי-כן - למרות, שכפי האמור, לא

כל אדם יכול להיות "מואס
ברע" ובעל "אהבה

בתענוגים" - שהיא מדרגתו
של ה"צדיק" ואילו כאן הרי

מדובר ב"בינוני", צריך
לקבץ לו עתים גם בן

לשית עצות בנפשו להיות
מואס ברע, - לעורר רגש

של מיאוס ותיעוב לתאוות
ולתענוגים גשמיים, כגון

פעצת חכמינו ו"ל: -
כיצד למאוס בתאוות נשים,

על-ידי שיסביר לעצמו:
"אשה חמת מלאה צואה

כו", ובהאי גוונא -
וכדומה. ולמאוס בתאוות

האכילה, על-ידי התבוננות:
ובן כל מיני מטעמים

ומעדנים נעשים כד: חמת
מלא כו', ובן כל תענוגי

עולם הזה, החכם רואה
הנולד מהן, שסופן לרקב

ולחיות רמה ואשפה. -
על-ידי התבוננות בדברים

אלה, יתרגל לשנוא תאוות
ותענוגים גשמיים, ובהפך, -

עליו להשתדל להתרגל,
להתענג ולשמוח בה', על ידי

התבוננות בגדולת אינסוף
ברוך-הוא כפי יכלותו. - להשיג גדלותו של הקב"ה היוצרת בו

תענוג באלקות, אף שיועד בנפשו שלא יגיע למדרגה זו באמת
לאמתו - לשנוא את ה"רע" ולהתענג באלקות, כי אם בדימונות

- שידמה לו שהוא אכן באמת שונא את ה"רע" ומתענג מאלקות -
ומ'דמיונות" יש הרי מאד להיזהר ולהישמר בעבודת ה'. אף-על-

פי-כן הוא יעשה את שלו, לקיים את השבועה שמשביעים
"תהי צדיק", וה' יעשה הטוב בעיניו. - אם לתת לו במתנה את

מדרגת ה"צדיק", או לא. ועוד, - דבר נוסף שהוא יכול להגיע אליו
על-ידי שיתרגל בעבודותיו של "צדיק", למאוס ב"רע" ולהתענג

באלקות: שיתרגל על כל דבר - שלטון, ונעשה טבע שני,
וכשירגיל למאס את הרע - יהיה נמאס קצת באמת, - שבמשך

הזמן אכן יתחיל לשנוא את ה"רע". וכשירגיל - את עצמו, לשמוח

ובזה יובן כפל לשון השבועה: - בכך יוסבר כפל לשון השבועה,
שהוזכר בפרק א. במאמר הגמרא, משביעין את האדם: "תהי צדיק,
ואל תהי רשע"; דלכאורה תמוה, כי מאחר שמשביעים אותו
"תהי צדיק", - ודאי הדבר שלא יהיה רשע, ואם כך למה צריכים

להשביעו עוד שלא יהיה
רשע? אלא משום שאין

כל אדם זוכה להיות
צדיק, ואין לאדם משפט

הבחירה בזה כל כך,
להתענג על ה' באמת,

ושיהיה הרע מאוס ממש
באמת, - הרי, שלא לכל

אחד ישנה הבחירה המלאה
והאפשרות להיות "צדיק" -

ולכן משביעים שנית "אל
תהי רשע" על כל פנים,

על כל פנים שלא יהיה רשע.
כלומר, גם כשלא תזכה

למדרגת "צדיק", לפחות,
אבל, אל תהיה "רשע", כי

אם - "בינוני". שפנה -
שלא יהיה "רשע", משפט

הבחירה והרשות נתונה
לכל אדם למשל ברוח

תאוותו שבלבו ולקבץ
יצרו, שלא יהיה רשע

אפילו שעה אחת כל ימיו,
בין בבחינת "סור מרע" -

שלא לעבור על מצוות-לא-
תעשה, בין בבחינת "ועשה

טוב", - לקיים מצוות-עשה,
ואין טוב אלא תורה", - כמאמר חכמינו ז"ל: "אין טוב אלא

תורה", וכשהוא אומר כאן שעל האדם להיות זהיר ב"ועשה טוב"
- זה כולל גם תורה, דהיינו תלמוד תורה שפגג בלן. - שיהיה

זהיר אף מלעבור על מצוות-עשה כזו, שקשה להישמר מכך, כעון
ביטול תורה. שכן, בהיותו בעל בחירה מלאה, אפשר לו להישמר גם

מביטול תורה. לשם כך משביעים אותו שנית, שלא יהיה "רשע".
שכן, גם באם אין לו הזכות והאפשרות להגיע למדרגת "צדיק" יש

לו, אבל, לפחות האפשרות שלא להיות "רשע". ודבר זה תלוי בו
עצמו ובבחירתו. ברם, למרות שיתכן הדבר, שאף פעם לא יוכל

אותו יהודי להגיע למדרגת "צדיק" - אומר רבנו הזקן להלן, שגם
יהודי כזה צריך להתאמץ ולעסוק באותן עבודות המותאמות

למדרגת "צדיק" - כמו: להשתדל להתרגל למאוס בתאוות
ובתענוגים גשמיים, ולעומת זאת - להשתדל לעורר בלבו אהבה של

1 נִפְשׁוּ בַּה' עַל יְדֵי הַתְּבוּנָנוֹת בְּגִדְלַת ה' - הָרִי בְּאַתְעָרוּתָא
2 דְּלִתְתָּא אַתְעָרוּתָא דְּלַעֲלֵא, - עַל־יְדֵי הַתְּעוּרָרוֹת הָאֵדָם לְמַטָּה,
3 נִוצְרַת הַתְּעוּרָרוֹת מִלְּמַעְלָה, וְכָלִי הָאִי וְאוֹלִי - אַחֲרֵי כָל זֹאת,
4 יַעֲרָה עָלָיו רוּחַ מְמָרוֹם, וְיִזְכֶּה לְכַחֲנִית רוּחַ מְשָׁרֵשׁ אִיזָה צְדִיק
5 שְׁתַּתְעֵבֵר בּוֹ, - בְּאִפּוֹן שֶׁל
6 "עִיבּוּר"¹⁰. כְּפִי שֶׁמּוּבָא
7 ב'קבלה', שֶׁכֶּשֶׁם שִׁישְׁנו
8 הָעֵנִין שֶׁל "גִּלְגּוּל", שֶׁנִּשְׁמָה
9 מִגּוֹלְגֶלֶת בְּגוֹף אֹדְבֵר
10 אַחֵר, כִּי יִשְׁנו הָעֵנִין שֶׁל
11 "עִיבּוּר", שֶׁנִּשְׁמָתוֹ שֶׁל
12 "צְדִיק" מִתְּעַבֵּר¹¹ בְּנִשְׁמָתוֹ
13 שֶׁל "בִּינּוּנִי", וְזֹאת כִּדִּי
14 שֶׁה' בִּינּוּנִי וְיֻכַּל לַעֲבֹד אֶת

ליקוטי אמרים

1 הַתְּבוּנָנוֹת בְּגִדְלַת ה' הָרִי בְּאַתְעָרוּתָא דְּלִתְתָּא
2 אַתְעָרוּתָא דְּלַעֲלֵא וְכוּלִי הָאִי וְאוֹלִי יַעֲרָה עָלָיו רוּחַ
3 מְמָרוֹם וְיִזְכֶּה לְכַחֲנִית רוּחַ מְשָׁרֵשׁ אִיזָה צְדִיק שְׁתַּתְעֵבֵר
4 בּוֹ לַעֲבֹד ה' בְּשִׁמְחָה אִמִּיתִית כְּדִכְתִּיב שְׁמַחוּ צְדִיקִים
5 בַּה' וְתִתְקִיִּים בּוֹ בְּאַמַּת הַשְּׁבֻעָה שְׁמִשְׁבִּיעִים
6 תְּהִי צְדִיק:

15 הַשִּׁי' לִפִּי מִדְרִיגָתוֹ שֶׁל "צְדִיק". וְזֶה - לְעֵבֶד ה' בְּשִׁמְחָה
16 אִמִּיתִית, בְּרִבְּתִיב¹²: "שְׁמַחוּ צְדִיקִים בַּה'", - בְּכִךְ גַּם מוֹדֵגֶשׁ
17 שֶׁבִשְׁעָה שֶׁנִּפְגְּשׁוֹת יָחַד נִשְׁמָתוֹ שֶׁל "צְדִיק" הַמוּכְתָר כִּי צְדִיק עֲלִיּוֹן
18 עִם נִשְׁמָתוֹ שֶׁל "בִּינּוּנִי", הַמוּכְתָר כִּי צְדִיק תַּחְתּוֹן - מִתְּבַצֵּעַ אֹז
19 "שְׁמַחוּ צְדִיקִים - לְשׁוֹן רַבִּים - בַּה'", וְתִתְקִיִּים בּוֹ בְּאַמַּת הַשְּׁבֻעָה
20 שְׁמִשְׁבִּיעִים: "תְּהִי צְדִיק": - לֹא זֶה בְּלִבְדּוֹ, שִׁיקִּים אֶת הַשְּׁבֻעָה
21 עַל־יְדֵי הַשְּׁתַּדְלוֹת לְהִיּוֹת "צְדִיק", אֲלֵא שְׁהוּא יִבְיֵא אֲכָן אֶת הַדְּבַר
22 לִידֵי פוֹעֵל מַמַּשׁ, וְלִהְיֶעַת בְּאַמַּת לְמִדְרִיגַת "צְדִיק", וְזֹאת תּוֹדוֹת
23 לְ"עִיבּוּר" שֶׁל נִשְׁמָת "צְדִיק".
24 בַּהֲקֶשֶׁר לְמַה שֶׁהוּבָא בְּפָרֶק זֶה, שִׁישְׁנֵן נִשְׁמָת הַנִּקְרָאוֹת "גְּבוּרִים"
25 הַמִּתְּגַבְּרוֹת עַל הַיִּצְרָהֶרֶע, וְשֶׁכָּל אֶחָד יֵשׁ בְּכוּחוֹ "לִכְבוֹשׁ" אֶת יִצְרוֹ

יום שני כ"ג טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 40, פרק טו ובוה... עד עמ' כא, מרגילותו.

51 פָּרֶק טו. בְּפָרְקִים הַקּוֹדְמִים הִסְבִּיר רַבְּנֵי הוֹקֵן אֶת הַהִבְדָּל שֶׁבֵּין "צְדִיק"
52 לְ"בִינּוּנִי". לְ"צְדִיק" אֵין כְּבִר יִצְרָהֶרֶע, אֵין "רַע" בְּנִפְשׁוֹ, וְלִכְן, אֵי אִפְשֵׁר
53 שֶׁתִּהְיֶה לוֹ תַּאוּה לְרַע. וְאוֹיִלו ב'בִּינּוּנִי' יֵשׁ עֲדִין "רַע" בְּנִפְשׁוֹ. וְלִכְן, יִתְּכֵן
54 שֶׁתַּעֲלֶה בְּלָבוֹ נִטְיָה לְדַבְּרֵי תַּאוּה. אֲלֵא שֶׁהִנֵּפֶשׁ הָאֱלֹקִית ב'בִּינּוּנִי' לִחֲמַת
55 ב'רַע' שֶׁל הַנִּפְשׁ הַבְּהִמִית,
56 וְאִינָה נֹתֶנֶת לְרַע" לְהַתְּפַשֵּׁט,
57 וְלִתַּאוּה לְהַתְּמַשֵּׁשׁ, בְּמַחֲשָׁבָה,
58 דִּיבּוּר אֹד בְּמַעֲשֶׂה.
59 וְכִּזָּה - בְּמַה שֶׁלְּמַדְנוּ עַל
60 הַהִבְדָּל שֶׁבֵּין "צְדִיק"
61 לְ"בִינּוּנִי", יוֹבֵן מַה
62 שְׁכָּתוּב¹³: "וְשִׁכְתָּם וְרִאִיתָם בֵּין צְדִיק לְרַשָּׁע, בֵּין עֶבֶד אֱלֹהִים
63 לְאִשָּׁר לֹא עֲבָדוּ", - הַגְּמָרָא² שׁוֹאֵלֶת עַל פֶּסוּק זֶה: הֵינּוּ "צְדִיק"
64 הֵינּוּ "עוֹבֵד אֱלֹקִים", הֵינּוּ "רַשָּׁע" הֵינּוּ "לֹא עֲבָדוּ", כְּלוּמֹר, הִרִי
65 צְדִיק וְעוֹבֵד אֱלֹקִים הֵם דְּבַר אֶחָד, וְכֵן רַשָּׁע וְאִשָּׁר לֹא עֲבָדוּ הֵם דְּבַר
66 אֶחָד, וְמַהִי כְּפִילוֹת הַלְשׁוֹן, כֵּאלִילוֹ שִׁישְׁנֵן כִּאֵן שְׁנֵי הַבְּדִלִים, בֵּין "צְדִיק"
67 לְ"רַשָּׁע" וּבֵין "עוֹבֵד אֱלֹקִים" לְ"אִשָּׁר לֹא עֲבָדוּ" וְהַגְּמָרָא מִתְּרַצָּת:

ליקוטי אמרים

7 פָּרֶק טו וְבוּה יוֹבֵן מ"ש וְשִׁכְתָּם וְרִאִיתָם בֵּין
צְדִיק לְרַשָּׁע בֵּין עוֹבֵד אֱלֹהִים
9 לְאִשָּׁר לֹא עֲבָדוּ שֶׁהַפֶּרֶשׁ בֵּין עוֹבֵד אֱלֹהִים לְצְדִיק
10 הוּא שֶׁעוֹבֵד הוּא לְשׁוֹן הוּה שְׁהוּא בְּאַמַּצֵּעַ הַעֲבוּדָה
11 לְ"בִינּוּנִי", יוֹבֵן מַה
12 שְׁכָּתוּב¹³: "וְשִׁכְתָּם וְרִאִיתָם בֵּין צְדִיק לְרַשָּׁע, בֵּין עֶבֶד אֱלֹהִים
13 לְאִשָּׁר לֹא עֲבָדוּ", - הַגְּמָרָא² שׁוֹאֵלֶת עַל פֶּסוּק זֶה: הֵינּוּ "צְדִיק"
14 הֵינּוּ "עוֹבֵד אֱלֹקִים", הֵינּוּ "רַשָּׁע" הֵינּוּ "לֹא עֲבָדוּ", כְּלוּמֹר, הִרִי
15 צְדִיק וְעוֹבֵד אֱלֹקִים הֵם דְּבַר אֶחָד, וְכֵן רַשָּׁע וְאִשָּׁר לֹא עֲבָדוּ הֵם דְּבַר
16 אֶחָד, וְמַהִי כְּפִילוֹת הַלְשׁוֹן, כֵּאלִילוֹ שִׁישְׁנֵן כִּאֵן שְׁנֵי הַבְּדִלִים, בֵּין "צְדִיק"
17 לְ"רַשָּׁע" וּבֵין "עוֹבֵד אֱלֹקִים" לְ"אִשָּׁר לֹא עֲבָדוּ" וְהַגְּמָרָא מִתְּרַצָּת:

26 הָרַע - כְּדֹאִי לְהוֹסִיף אִימֶרְתוֹ הִיסוּדִית שֶׁל הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁהִרְבִּי,
27 מוֹהֲרֵי"צ נִשְׁמָתוֹ עֲדָן מְלִיבְאוּיִטֶשׁ, הִבִּיֵּאָה בְּאַחַת מִשִּׁיחוֹתָיו: עַל
28 הַמִּשְׁנָה: "אִיזָהוּ גְבוּר הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ" - אִמֹר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב:
29 "הַשּׁוֹבֵר" אֶת יִצְרוֹ - לֹא נֹאמֵר, כִּי, בְּשִׁבְרִיתוֹ שֶׁל הַיִּצְרָהֶרֶע אֵין
30 מִשּׁוֹם גְּבוּרָה. הַגְּבוּרָה הִיא
31 "לִכְבוֹשׁ" אֶת הַיִּצְרָהֶרֶע,
32 כְּלוּמֹר, לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּכוּחוֹתָיו
33 וּבְמַעֲלוֹתָיו שֶׁל הַיִּצְרָהֶרֶע,
34 בְּעִנִּינִים שֶׁל קְדוּשָׁה. וְהִרִי
35 נֹאמֵר: "רַב תְּבוּאוֹת בְּכַח
36 שׁוֹר" - הַנִּפְשׁ הַבְּהִמִית
37 הַנִּקְרָאֵת "שׁוֹר" יֵשׁ בַּה
38 תּוֹקֶף וְחוּזֶק - וִישׁ
39 לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּכוּחַ וְחוּזֶק זֶה
40 בְּקְדוּשָׁה. וְזֶהוּ "אִיזָהוּ גְבוּר הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ" - גְּבוּר הוּא מִי
41 שֶׁ"כּוֹבֵשׁ" אֶת כּוּחוֹתָיו שֶׁל הַיִּצְרָהֶרֶע וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לְקְדוּשָׁה.
42 בִּיחֹס לְמַה שֶׁלְּמַדְנוּ בְּפָרֶק זֶה, אֹדוֹת הַמִּיאוֹס בְּתַעֲנוּגִים גִּשְׁמִיִּים
43 עַל־יְדֵי הַחֲשָׁבוֹן שֶׁהָאֵדָם עוֹשָׂה, שֶׁמִּתְּעַנּוּגִים אֵלֶּה מִתְּהוּוִים לְבִסּוֹף
44 תּוֹלַעִים וְצוּאָה, וְאוֹיִלו עִנִּינִים רֹחֲנִיִּים עוֹמְדִים לְנֶצַח - נֹזְכֵר בּוּה
45 אִימֶרְתוֹ שֶׁל הַרְבִּי מוֹהֲרֵי"צ נִשְׁמָתוֹ עֲדָן מְלִיבְאוּיִטֶשׁ, שֶׁמִּסֵּר בִּשְׁם
46 אֲבִיו, הַרְבִּי מוֹהֲרֵשׁ"ב נִשְׁמָתוֹ עֲדָן: בְּדַבְּרוֹ פַּעַם עַל חוֹסֵר כָּל יִחֹס
47 וְהַשְׁוֵאוּהָ שֶׁל דְּבָרִים גִּשְׁמִיִּים לְגַבִּי עִנִּינִים רֹחֲנִיִּים, אִמֹר הַרְבִּי
48 מוֹהֲרֵשׁ"ב: - אֵדָם שִׁיחֵיו לוֹ בְּמִשָּׁךְ שִׁבְעִים שָׁנָה, בְּנִי חִי וּמוֹנִי רִיחֵי
49 עִם אֲרָמוֹנוֹת וְהִיכָלוֹת, אֵין לְדַבֵּר כָּל עֶרֶךְ לְגַבִּי הַזֹּכוֹת שִׁישׁ לוֹ
50 בְּנִשְׁקָה אַחַת בְּסַפֵּר תּוֹרָה.

68 "עוֹבֵד אֱלֹקִים" וְ"אִשָּׁר לֹא עֲבָדוּ" תְּרוּוּיָהוּ צְדִיקִי גְמוּרֵי נִינְהוּ (שְׁנִיִּהֶם
69 הֵם צְדִיקִים גְּמוּרִים) וְאִינוּ דוּמָה שׁוֹנָה פָּרֶקוּ מֵאַה פַּעֲמִים לְשׁוֹנָה
70 פָּרֶקוּ מֵאַה פַּעֲמִים וְאַחֵד. כְּלוּמֹר: "לֹא עֲבָדוּ" אֵין הַכּוּוֹנָה לְ"רַשָּׁע",
71 אֲלֵא לְ"צְדִיק", וְהַפֶּסוּק קוֹרֵא לוֹ "אִשָּׁר לֹא עֲבָדוּ" מִפְּנֵי שְׁהוּא חוֹזֵר
72 עַל לִימּוּדוֹ מֵאַה פַּעֲמִים
73 בְּלִבְדּוֹ, וְאוֹיִלו "עוֹבֵד אֱלֹקִים"
74 הוּא "צְדִיק" הַחֲזוּר עַל
75 לִימּוּדוֹ מֵאַה פַּעֲמִים וְאַחֵד.
76 בְּכִךְ מִתְּרַצָּת, לְכַאוּרָה,
77 הַגְּמָרָא רַק אֶת הַקּוּשִׁיא
78 "הֵינּוּ רַשָּׁע הֵינּוּ לֹא עֲבָדוּ".
79 וְאוֹיִלו הַקּוּשִׁיא "הֵינּוּ צְדִיק הֵינּוּ עוֹבֵד אֱלֹקִים" לֹא תוֹרַצָּה כָּלֵל,
80 שֶׁהִרִי שְׁנִיִּהֶם "צְדִיקִים", וְעוֹד נוֹסֵף שְׁלִישִׁי ("לֹא עֲבָדוּ") שֶׁגַם הוּא
81 "צְדִיק" לְפִי פִירוּשׁ הַגְּמָרָא. בְּרַם, לְפִי מַה שֶׁלְּמַדְנוּ עַל הַהִבְדָּל בֵּין
82 "צְדִיק" לְ"בִינּוּנִי" - יוֹבֵן גַּם הַהִבְדָּל שֶׁבֵּין "צְדִיק" לְ"עוֹבֵד אֱלֹקִים",
83 וְכִדְלַחֲלָן: "וְשִׁכְתָּם וְרִאִיתָם בֵּין עוֹבֵד אֱלֹהִים" לְ"צְדִיק" הוּא, שֶׁ"עוֹבֵד"
84 הוּא לְשׁוֹן הָזֶה, - הוּא עוֹבֵד עֲכָשִׁיו אֶת הַקֶּבֶד"ה, שֶׁהוּא בְּאַמַּצֵּעַ

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא שנשמתו עצמה תתהפך - ולכן ל"ק ממש"א בראת צדיקים". 11. תהלים צז, יב. 1. מלאכי ג, יח.
2. חגיגה ט, ב.

הַעֲבֹדָה, שֶׁהִיא הַמְלַחֲמָה עִם הַיָּצֵר הָרָע, לְהַתְנַבֵּר עָלָיו וּלְגַרְשׁוֹ
מִהָ"עֵיר קָמְנָה", - מהגוף, הנקרא "עיר קטנה", שעל השליטה
עליה, נאבקים היצירה הטוב והיצירה הרע, שֶׁלֹּא יִתְלַבֵּשׁ בְּאֲבָרֵי
הַגּוֹף, - שיצירה הרע לא יתלבש באברי הגוף, כלומר, שלא יעשה,

שלא ידבר ושלא יחשוב
משהו רע. "עבודה" זו
מבוססת על המאבק של
הנפש האלקית והיצירה טוב
ביצירה הרע, שֶׁהוּא בְּאֵמֶת
עֲבֹדָה וְעִמָּל גְּדוֹל לְהִלָּחֵם
בּוֹ תָמִיד, וְהֵינּוּ הַבִּינוּנִי; -
על ה"בינוני" ללחום תמיד
ביצירה הרע, שכן, בו עלול
היצירה הרע לעורר תאוה
לתענוגי העולם הזה, ועל
ה"בינוני" ללחום ביצירה הרע
ולהשתלט על התאוה, שלא
תמומש, לא במעשה, לא
בדיבור ולא במחשבה.
משום כך נקרא ה"בינוני" -
"עובד אלקים" - הוא עסוק
עתה בתהליך של עבודת
ה'. הוא עומד כל העת
בעיצומו של המאבק ביצירה
הרע. אֲכָל הַצְדִּיק נִקְרָא
עֹבֵד ה'" - "עבד" ולא
"עובד", בְּשֵׁם הַתֹּאֵר, -
המציין את האדם עצמו.
"עובד" הוא שם הפעולה
המציין את האדם בעבודתו

- הוא נמצא כעת באמצע עבודתו, ואילו "עבד" הוא: בְּמֹו שֵׁם
חֶכֶם אוֹ מֶלֶךְ, שֶׁכָּבֵד נַעֲשֶׂה חֶכֶם אוֹ מֶלֶךְ, כִּדּוּחַ - ה"צדיק"
שנקרא "עבד ה'", כִּכְר עֹבֵד וְנִמְרָ לְגִמְרֵי עֲבֹדַת הַמְלַחֲמָה עִם
הָרָע, עַד כִּי וַיִּגְרָשׁוּ וַיִּלָּךְ לוֹ, וְלִפּוֹ חֵלֶל בְּקִרְבּוֹ. - מקומו של
היצירה הרע בלבו - ריק, אחרי שפינה את ה"רע" משם, ולכן הוא
נקרא בשם התואר "עבד ה'", שכן, הוא סיים כבר את המלחמה
ב"רע". הרי, ש"עובד אלקים" אינו אותה מדרגה כמו "צדיק": "עובד
אלקים" הכוונה למדרגת ה"בינוני" (כך מוסברת הכפילות בפסוק
"ושבתם... בין צדיק לרשע, בין עובד אלקים..."). להלן, יוסבר
ההבדל בין "עובד אלקים" ל"לא עבדו", שגם על "לא עבדו" אומרת
הגמרא שאין הוא רשע: וּבִבְיָנוּנִי יֵשׁ גַּם בֵּן שְׁתֵּי מִדְּרָגוֹת: "עֹבֵד
אֱלֹהִים", וְ"אֲשֶׁר לֹא עֹבֵדוֹ" - אין הוא עמל ויגע בעבודת ה'.
וְאֵת-עַל-פִּירֵיבֵן - זה "אשר לא עבדו", אֵינוֹ רָשָׁע, - למרות שנעדר
ממנו המאבק עם היצירה הרע, כִּי לֹא עָבַר מִיָּמָיו שׁוֹם עֲבָרָה קְלָה,
- וודאי הדבר שלא עבר מימיו שום עבירה חמורה. - זהו ביחס
למצוות-לא-תעשה; וְגַם קִיָּם כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁאֵפְשָׁר לוֹ לְקִיָּמָן, -

ליקוטי אמרים

שהיא המלחמה עם היצירה"ר להתגבר עליו ולגרשו
מהעיר קטנה שלא יתלבש באברי הגוף שהוא באמת
עבודה ועמל גדול להלחם בו תמיד והיינו הבינוני.
אבל הצדיק נקרא עבד ה' בשם התואר כמו שם חכם
או מלך שכבר נעשה חכם או מלך כך זה כבר עבד
וגמר לגמרי עבודת המלחמה עם הרע עד כי ויגרשו
וילך לו ולבו חלל בקרבו. ובבינוני יש ג"כ שתי מדרגות
עובד אלהים ואשר לא עבדו ואעפ"כ אינו רשע כי לא
עבר מימיו שום עבירה קלה וגם קיים כל המצות
שאפשר לו לקיימן ותלמוד תורה כנגד כולם ולא פסיק
פומיה מגירסא אלא שאינו עושה שום מלחמה עם היצירה
לנצחו ע"י אור ה' המאיר על נפש האלהית שבמוח
השליט על הלב כנ"ל מפני שאין יצרו עומד לנגדו כלל
לבטלו מתורתו ועבודתו ואין צריך ללחום עמו כלל
כגון שהוא מתמיד בלמודו בטבעו מתולדתו על ידי
תגבורת המרה שחורה וכן אין לו מלחמה מתאות
נשים מפני שהוא מצונן בטבעו וכן בשאר תענוגי עוה"ז
הוא מחוסר הרגש הנאה בטבעו ולכן אין צריך להתבונן
כל כך בגדולת ה' להוליד מבינתו רוח דעת ויראת ה'
במוחו להשמר שלא לעבור על מצות ל"ת ואהבת ה'
בלבו לדבקה בו בקיום המצות ות"ת כנגד כולן אלא
די לו באהבה מסותרת אשר בלב כללות ישראל
שנקראו אוהבי שמו ולכן אינו נקרא עובד כלל כי

צריך להזדקק למלחמה ביצירה הרע, כדי ללמוד בזמן האפשרי לו.
וכן אין לו מלחמה מתאונות נשים מפני שהוא מצנן בטבעו,
- וממילא אין הוא זקוק להילחם בהרהורי עבירה, הנובעים מאותה
תאוה, וכן בשאר תענוגי עולם הזה - אין הוא צריך לעמול כדי
להשתלט עליהם, כי הוא מחסר הרגש הנאה בטבעו. ולכן אין
צריך להתבונן כל כך בגדולת ה', - כדי, להוליד מבינתו רוח
דעת ויראת ה' במחו, - ועל ידי כך, להשמר שלא לעבור על
מצות לא תעשה, - כך, שמחמת פחדו מהקב"ה ישמר מלעשות
דבר שנאסר על-ידי הקב"ה. ואילו הוא אינו צריך להזדקק לכך. כן
אין הוא זקוק להתבונן בגדולת ה' כדי לעורר ואהבת ה' בלבו, -
וכתוצאה מאהבה זו, לְדַבְּקָה בּוֹ בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת, וְתִלְמוּד תּוֹרָה
בְּגִיָּד פֶלֶן, - ועל-ידי לימוד תורה שהוא כנגד כולן, אין הוא צריך
להתייגע במוחו כדי לעורר בלבו אהבה גלויה אל הקב"ה. אֲלֵא דִּי
לו - כדי להיות שלם בתורה ומצוות, בְּאַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת אֲשֶׁר בְּלִב
בְּלָלוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּקְרָאוּ "אוהבי שמו". - שכן, לכל יחודי
אהבה מסותרת בלבו להקב"ה, ואהבה מסותרת זו מספיקה לו כדי

1 ללמוד תורה ולקיים מצוות. מי שצריך להילחם ביצר הרע כדי
2 לשמור תורה ומצוות, עליו להתבונן בגדולת השי"ת, כדי לעורר
3 בתוכו רגש הפחד מהקב"ה, להימנע מלעבור על מצוות לא-תעשה;
4 וכן לעורר בתוכו אהבה מורגשת להקב"ה — כדי להתאחד עם
5 הקב"ה. רגשי-אהבה זה
6 מביא אותו לקיים מצוות
7 וללמוד תורה, מאחר שעל-
8 ידו הוא מתאחד עם הקב"ה.
9 ואילו זה שאודותו מדובר
10 כאן, אינו צריך להילחם
11 כלל עם היצר הרע, בגלל
12 הסיבות האמורות, וממילא
13 אינו צריך להיזדקק לאותו סוג של יראה ואהבה הנובעות
14 מהתבוננות בגדולת ה'. מספיקה בשבילו, יחד עם תכונותיו הטבעיות
15 המתאימות, אהבתו המסותרת, שטבעו כל אחד מישראל. ברם, אין
16 כל זה בא לו מתוך עבודה עצמית. ולכן אינו נקרא "עובד" כלל,
17 — אינו נקרא "עובד אלקים", כי אהבה זו המסותרת — עלייה
18 הוא מקיים תורה ומצוות, אינה פעלתו ועבודתו כלל, — אינה
19 נובעת מעבודתו העצמית, אלא היא — האהבה המסותרת, ירשתנו

ליקוטי אמרים

1 אהבה זו המסותרת אינה פעולתו ועבודתו כלל אלא היא
2 ירושתנו מאבותינו לכלל ישראל וכמ"ש לקמן. וכן
3 אף מי שאינו מתמיד בלמודו בטבעו רק שהרגיל עצמו
4 ללמוד בהתמדה גדולה ונעשה ההרגל לו טבע שני די
5 לו באהבה מסותרת זו אא"כ רוצה ללמוד יותר מרגילותו
ללמוד בהתמדה גדולה, ונעשה ההרגל לו טבע שני — כפי שנוכר
בפרק הקודם, ש"הרגל נעשה טבע שני" — ואחרי שהרגיל עצמו
בכך, הרי זה דבר טבעי אצלו לשבת וללמוד בהתמדה, די לו —
כעת, באהבה מסותרת זו, אלא אם כן רוצה ללמוד יותר
מרגילותו. — שאז, עליו לעורר אהבה מוחשית בלבו, כדי להתחזק,
לפרוץ את גדר הטבע, וללמוד יותר מכפי רגילותו. ברם, כדי
ללמוד רק כפי רגילותו, אין הוא זקוק לשום "עבודה".

יום שלישי כ"ד טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כא, ובוה יובן מ"ש... עד עמ' 42, כלל.

39 ובוה יובן מה שכתוב בגמרא, ד"עובד אלהים" הינו מי
40 ששונה פרקו מאה פעמים ואחד, ו"לא עבדו" — הינו מי
41 ששונה פרקו מאה פעמים לבד. — שלכאורה: מדוע יש בפעם
42 המאה ואחת להכריע כל כך, כנגד המאה פעמים — שאם הוא לומד
43 מאה פעמים בלבד, אין הוא
44 נקרא "עובד אלקים" ובגלל
45 הפעם האחת הנוספת על
46 המאה — הוא כבר נקרא
47 "עובד אלקים"? אלא — כפי
48 שהוסבר, שכדי ללמוד יותר
49 מרגילותו, זקוק האדם
50 ל"עבודה" ולמלחמה עם
51 היצר הרע, יובן הדבר
52 היטב, וכפי שה"תניא"
53 ממשיך: והינו, משום
54 שבימיהם — בימי חכמי
55 התלמוד והגמרא, היה
56 הרגילות לשנות כל פרק
57 מאה פעמים, — ולכן, לא
58 נזקקו לשם כך ל"עבודה",
59 כיון שהיה זה דבר שבהרגל. ואילו, כדי ללמוד פעם אחת נוספת,
60 על המאה הקודמות, שזהו יותר מרגילותו, היו צריכים ל"עבודה"
61 — ובגלל פעם יחידה זו, הוא נקרא "עובד אלקים". כדאיתא התם

ליקוטי אמרים

6 ובוה יובן מ"ש בגמרא דעובד אלהים היינו מי ששונה
7 פרקו מאה פעמים ואחד ולא עבדו היינו מי ששונה
8 פרקו מאה פעמים לבד והיינו משום שבימיהם היה
9 הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים כדאיתא התם
10 בגמרא משל משוק של חמרים שנשכרים לעשר פרסי
11 בוזא ולאחד עשר פרסי בתרי זוזי מפני שהוא יותר
12 מרגילותו. ולכן זאת הפעם המאה ואחת היתרה על
13 הרגילות שהורגל מנעוריו שקולה כנגד כולן ועולה על
14 גביהן ביתר שאת ויתר עז להיות נקרא עובד אלהים
15 מפני שכדי לשנות טבע הרגילות צריך לעורר את
16 האהבה לה' ע"י שמתבונן בגדולת ה' במוחו לשלוט
17 על הטבע שבחלל השמאלי המלא דם הנפש הבהמית
צריך לעורר את האהבה לה', על ידי שמתבונן בגדולת ה'
במוחו, — והתבוננות זו מביאה אותו
השמאלי — שבלב, מקומה של הנפש הבהמית והיצר הרע, המלא

להתייגע קשות ולהילחם בנפשו הבהמית – מן הראוי להוסיף את
הנאמר במאמרו של הרבי מוהריי"צ נשמתו עדן מליובאוויטש,
שהמלה "עבודה" היא מלשון "עורות עבדים". כדי ליצור מעור
עבה של בהמה, קלף לכתוב עליו ספר תורה – יש צורך בעיבוד רב

וממושך. כך גם בעבודתו
של יהודי, דרושה הרבה
יגיעה, כדי להזדכך. מספרים
על הרבי מהר"ש, שפעם
אחת נכנס אליו חסיד אחד,
ובקש את ברכתו ל"עבודה",
בבקשתו התבטא: רבי, מה
היא "עבודה" – אין אני
יודע, אלא מהעבודה שאין

אני רוצה בה – אני מבין שזהו דבר טוב... תורת החסידות נתנה
משקל רב לכך, שעניני תורה ויראת שמים יבואו כתוצאה
מ"עבודה", מיגיעה רבה עם עצמו. אך, יחד עם כך, מלמדת אותנו
חסידות, ש"עבודה" אין הכוונה להקים רעש והמולה. הרבי
מוהרש"ב נשמתו עדן מליובאוויטש שמע פעם בשם רבנו הזקן: –
ה"עולם" חושב ש"עבודה" צריכה להיות ברעש ובהמולה, הדבר
פשוט לגמרי: צריך להיות: "עלה בכבש" – כשמתעלים במקצת
("כבש" היא כעין מדריגה על-ידיה עולים למעלה), "ופנה לסובב" –
והאדם מתבונן בהנעשה סביבו, "ובא לו לקרן דרומית" – נהיה לו
חס יותר (צד דרום רומז על חמימות, בארצות הדרומיות חם יותר),
מ"מרחית" – נהיה אור יותר (מלשון זריחת השמש), מ"מרחית צפונית"
– על-ידי כך מאירים גם את היצירה הרע הנקרא "צפוני", עד שהוא
מגיע ל, "צפונית מערבית" – עושים מהיצירה הרע – טוב וקדושה,
מהפכים אותו מ"ממירי למתקא", ממר למתוק, שזהו משמעות
המלה "מערבית" – מלשון עריבות ומתיקות.

דַּם הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמְהַקְלֶפָה, שֶׁמִּמֶּנָּה הוּא הַטֵּבֶע – ובכוח
אהבה זו, יש בידו להתגבר על הטבע. הרי, שהתגברותו על הטבע
נגרמת כתוצאה מאהבה הבאה מהתבוננות בגדולת הקב"ה. וזו –
ההתגברות על הנפש הבהמית הנגרמת כתוצאה מאהבה הבאה

על-ידי ההתבוננות, היא
עבודה תמה – עבודה
מלאה ושלמה, לְבִינוּנִי. או
– דרך נוספת בעבודתו של
ה"בינוני": לְעוֹרֵר אֶת
הָאֱהָבָה הַמְּסֻתֶּרֶת שֶׁבְּלִבּוֹ,
– שלא תישאר מוסתרת
בלבו, אלא לעוררה
ולגלותה, לְמַשֵּׁל עַל יְדֵהָ
עַל הַטֵּבֶע שֶׁבְּחֻלָּל הַשְּׁמָאֲלִי, – שבלב, שְׁזוֹ נִקְרָא גַם כֵּן עֲבוּדָה,
לְהִלָּחֵם עִם הַטֵּבֶע וְהַיֵּצֵר, עַל יְדֵי שֶׁמְעוֹרֵר הָאֱהָבָה הַמְּסֻתֶּרֶת
בְּלִבּוֹ. – אין זו עדיין עבודה תמה, ברם, יש כבר בכך משום
"עבודה". מִה שְׁאִין כֵּן כְּשֶׁאִין לוֹ מְלָחָמָה בָּלָל – גם לא מלחמה
ועבודה לעורר את האהבה המוסתרת, שכן, הוא לומד רק עד כמה
שהתמדתו הטבעית מכתובה לו; ולמרות שגם לימוד כזה, אי אפשר
שיהיה לו קיום תמידי, לולא האהבה המוסתרת (שכן, בלי האהבה
המוסתרת לכל הפחות, לא היתה עומדת לו התמדתו הטבעית,
משום שאחרי ככלות הכל, הוא אודה יותר את גופו ואת נוחיותו).
ברם, מאחר שאין אהבה זו באה לו מתוך יגיעה אִין אֱהָבָה זו מִצַּד
עֲצָמָה נִקְרָאת עֲבוּדָתוֹ בָּלָל: – וממילא הוא נקרא "לא עבדו".
כדי שיקרא "עובד אלקים", עליו לעבוד ולהילחם עם יצרו הרע, או
על-ידי אהבה הנגרמת כתוצאה מהתבוננות, או, על-כּל־פנים,
על-ידי הבאת האהבה המוסתרת שלו לידי גילוי.
בהקשר למה שלמדנו ש"בינוני" נקרא "עובד אלקים", מפני שעליו

יום רביעי כ"ה טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 42, פרק טז וזה... עד עמ' כב, במבעו].

לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמֶנָּה, – ועל-ידיכך, וְלִשְׁלֹט עַל הַלֵּב, – כדי
שה"בינוני" יוכל לשלוט בתאוות הנפש הבהמית, הוא זקוק בבחינות
מסוימות, להשתמש, נוסף לענין "מוח שליט על הלב", גם באור

האלקי שהנפש האלקית
מאירה – וגם עורה זו
מבחינת אור הוי', יכולה
להיות, על-ידי התעמקותו
בגדולת הקב"ה, כְּשֶׁמִּתְבֹּנֵן
בְּמַחֲוֵה בְּגִדְלֵת אֵינִסוּף
בְּרוּךְ־הוּא, לְהוֹלִיד
בְּבִינָתוֹ – מהבנתו בגדולת
הקב"ה, רוּחַ דַּעַת וִירָאת
ה' בְּמַחֲוֵה, – יראה זו

משפיעה עליו, לְהִיּוֹת "סוֹר מִרָע" – מאיסורי דְּאוֹרֵיתָא וְדִרְבָּנָן,
וְאִפְלוּ אִסּוּר קָל שֶׁל דְּבִרְיָהֶם חֵם וְשִׁלּוּם, – מכל סוגי האיסורים
האמורים, מצילה אותו, אותה יראת ה' שהוא מעורר במוחו; וגם
יעורר על-ידי התבוננותו בגדולת הקב"ה: וְאֱהָבָה ה' בְּלִבּוֹ בְּחֻלָּל
הַיָּמִי – מקומה של אהבה של הנפש האלקית, בְּחֻשִּׁיקָה וְחִפְצָה

פָּרָק טז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, ששני אופנים ישנם, בשינוי
הרגל-הטבע של הנפש הבהמית, על-ידי עבודה: – התעוררות והתגלות
האהבה להקב"ה על-ידי ההתבוננות בגדולת הקב"ה – וזו נקראת "עבודה
תמה", עבודה שלימה; –

התעוררות האהבה המוסתרת
שבלב כל אחד מישראל
להקב"ה – אהבה זו אין האדם
יוצר בעבודתו, אלא היא ירושה
לנו מאבותינו, ועבודתו של
האדם בכך מתבטאת
בהתעוררות האהבה בלבו.
בתחילת הפרק הבא, אותו אנו
עומדים ללמוד, יסביר רבנו

הזקן: בעבודתם של ה"בינונים" ישנו "כלל גדול", והוא – לשלוט ולמשול על
הטבע של הנפש הבהמית.

וְזֶה כָּלֵל גָּדוֹל בְּעִבּוּדֵת ה' לְבִינוּנִים: הַעֲקָר הוּא לְמַשֵּׁל וְלִשְׁלֹט
עַל הַטֵּבֶע שֶׁבְּחֻלָּל הַשְּׁמָאֲלִי, – שבלב, היינו הטבע של הנפש
הבהמית שמקומה בחלל השמאלי שבלב, עַל יְדֵי אֹר ה' הַמֵּאִיר

1 לְדַבֵּק בּוֹ בְּקִיּוֹם – עַל־יְדֵי קִיּוֹם, הַמַּצּוֹת דְּאוֹרֵי־תֵּא וּדְרַבְּנָן,
2 וְתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁבְּנֶגֶד בָּלֵן. – שֶׁכֵּנֶגֶד כָּל הַמַּצּוֹת, שֶׁכֵּן, עַל־יְדֵי
3 קִיּוֹם הַמַּצּוֹת וְלִימוּד תּוֹרָה, מִתְדַבֵּק יְהוּדִי עִם הַקֶּבֶה, כִּי שְׁהוּסָבֵר
4 בְּפִרְקִים הַקּוֹדְמִים, לִכְן מֵנִיעָה אוֹתוֹ הָאֹהֲבָה לְקִיּוֹם מַצּוֹת וְלַלְמוּד

5 תּוֹרָה. כְּשֶׁאֲדָם יוֹצֵר בְּלִבּוֹ
6 אֹהֲבָה רַגְשִׁית לְהַקְבֵּה
7 (וְהִיא מְבִיאָה אוֹתוֹ לְקִיּוֹם
8 מַצּוֹת), וִירָאָה גְלוּיָה
9 מֵהַקֶּבֶה בְּמוֹחוֹ (הַמּוֹנֵעַת
10 אוֹתוֹ מִלְעֲבֹר עֲבִירוֹת) – יֵשׁ
11 לוֹ הָרִי, כִּי שְׁהוּסָבֵר בְּפֶרֶק
12 הַרְבִּיעִי, אוֹתָן אֹהֲבָה וִירָאָה,
13 הַמְבִּיאֹת אוֹתוֹ לְקִיּוֹם
14 אֱמִיתִי, וְלִזְהִירוֹת בְּתִרְיָג
15 הַמַּצּוֹת, וְהֵן הַשּׁוֹרֵשׁ
16 וְהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל קִיּוֹם
17 מַצּוֹת־הָעֵשָׂה וְשֶׁל שְׁמִירַת
18 מַצּוֹת־הַלֵּא־תַעֲשֶׂה. בְּרֵם,
19 יִתְכַּן הַדְּבַר, שֶׁאֲדָם מֵתַעַמֵּק
20 וּמִתְבּוֹנֵן בְּגִדְלוֹת הוּי' וְאִפִּי
21 עַל־פִּי־כֵן אֵין הוּא יִכּוֹל
22 לִיצוֹר בְּתוֹכּוֹ אֹהֲבָה וִירָאָה
23 גְלוּיּוֹת וּרְגִשִׁיּוֹת לְהַקְבֵּה. הֵן
24 נִשְׁאָרוֹת מוֹסְתֵרוֹת בְּמוֹחוֹ
25 וּבְלִבּוֹ – עַל כֵּךְ אוֹמֵר רַבְּנוּ
26 הֶזְקֵן לַהֲלֹךְ, שֶׁגַּם בְּמִקְרָה זֶה,

27 מִתְלַבְּשׁוֹת הָאֹהֲבָה וְהִירָאָה – רַבְּנוּ הֶזְקֵן קוֹרָא לֵהֵן "תְּבוּנָה" –
28 בְּמַעֲשֵׂה הַמַּצּוֹת, כֵּאִילוֹ קִיּוֹם אוֹתָן עַל־יְדֵי אֹהֲבָה וִירָאָה גְלוּיּוֹת
29 וּרְגִשִׁיּוֹת. וְיִתֵּר עַל כֵּן, צָרִיךְ לִידַע בָּלֵן גְּדוֹל בְּעִבּוּרָה לְבִינּוּנִים,
30 שֶׁגַּם אִם אֵין יָד – אֵין כּוֹחַ, שֶׁכָּלֹּי וְרוּחַ בִּינָתוֹ מִשְׁנֵת – עַד לִידֵי
31 כֵּךְ, שִׁיכּוֹל לְהוֹלִיד אֹהֲבָת ה' בְּהַתְּגַלּוּת לִבּוֹ, שִׁיְהִיָּה לִבּוֹ בּוֹעֵר
32 בְּרִשְׁפֵי אֵשׁ וְחִפְזֵן בְּחִפְצָה וְחִשְׁקָה וְחִשְׁקָה מְרֻנֶּשֶׁת בְּלֵב –
33 שֶׁהֵלֵב יִרְגִישׁ אֶת הָאֹהֲבָה וְהַשּׁוֹקָה, לְדַבֵּק בּוֹ, – בַּהֲקֶבֶה. כֵּךְ
34 אֲכֵן צָרִיךְ לְהִיטֵב, שֶׁהֵלֵב יִרְגִישׁ בְּאֹהֲבָה לְהַקְבֵּה. וְאִילוֹ אֲצִלּוֹ – אֵין
35 הַדְּבַר, כֵּךְ, אֵלֹא: רֵק הָאֹהֲבָה – הַנּוֹצֵרֶת מִהַתְּבוּנוֹת, מְסֻתֶּרֶת
36 בְּמַחוֹ וְתַעֲלּוּמוֹת לִבּוֹ, – הַסִּיבָה לִכְךָ, שֶׁאֵין הָאֹהֲבָה בֹּאָה אֲצִלּוֹ
37 בְּהַתְּגַלּוּת בְּלֵב, אֵינָה מִפְּנֵי שֶׁחֲסָר מִשְׁוֶה בְּהַתְּבוּנוֹת, אֵלֹא, כִּי
38 שֶׁרַבְּנוּ הֶזְקֵן אוֹמֵר בְּהַגְהָה, הַסִּיבָה לִכְךָ תְּלוּיָה שְׁוֹרֵשׁ נִשְׁמָתוֹ:
39 *וְהַסְפֵּקָה לִזֶּה הִיא, מִפְּנֵי הִיּוֹת הַמַּחֲזִין שֶׁלּוֹ וְנִפְשֵׁי־רוּחֵי־נִשְׁמָה
40 שֶׁלּוֹ מִבְּחִינַת עֲבִיר וְהַעֲלָם תּוֹךְ הַתְּבוּנָה, וְלֹא מִבְּחִינַת לִידָה
41 וְהַתְּגַלּוּת, בְּפִדּוּעַ לִיּוֹדְעֵי (ח): – לִיּוֹדְעֵי תוֹרַת הַקְּבֵלָה. בְּסֹדֶר
42 הַתְּהוּוֹת שֶׁל הַיְּמִדּוֹת "מִה־שְׁכַל" בֹּאֲדָם – לְמַשֵּׁל: עַל־יְדֵי הַבְּנִתוֹ
43 גְּדוּלוֹת הַקֶּבֶה, "נִוְלָדוֹת" בְּתוֹכּוֹ מִדַּת הָאֹהֲבָה לְהַקְבֵּה – יֵשׁ שֶׁהַמִּדּוֹת
44 כֵּבֶר "נִוְלָדוֹת" וּמִתְגַּלּוּת בְּלֵב, וִישׁ שֶׁהַמִּדּוֹת נִמְצְאוֹת עַדִּין בִּ"שְׁכַל".
45 כְּלוּמֹר, לַעֲת עֵתָה קִיּוּמָה בְּשִׁכַל בְּלִבְד נְטִיָּה לְדַבֵּר הַמּוֹבֵן – בְּמַגְמָה
46 שֶׁל אֹהֲבָה אוֹ שֶׁל יִרְאָה. כֵּךְ גַּם לְמַעֲלָה, בְּסִפְרִיּוֹת, יֵשׁנָן מִדּוֹת שֶׁן

לִיקוּטֵי אֱמִרִים

1 וְחִפְצָה לְדַבֵּק בּוֹ בְּקִיּוֹם הַמַּצּוֹת דְּאוֹרֵי־תֵּא וּדְרַבְּנָן
2 וְתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁכֵּנֶגֶד כוֹלֵן. וְיִתֵּר עַל כֵּן צָרִיךְ לִידַע כָּלֵל גְּדוֹל
3 בְּעִבּוּרָה לְבִינּוּנִים שֶׁגַּם אִם אֵין יָד שֶׁכָּלֹי וְרוּחַ בִּינָתוֹ
4 מִשְׁנֵת לְהוֹלִיד אֹהֲבָת ה' בְּהַתְּגַלּוּת לִבּוֹ שִׁיְהִיָּה לִבּוֹ בּוֹעֵר
5 כְּרִשְׁפֵי אֵשׁ וְחִפְזֵן בְּחִפְצָה וְחִשְׁקָה וְחִשְׁקָה מְרֻנֶּשֶׁת
6 בְּלֵב לְדַבֵּק בּוֹ רֵק הָאֹהֲבָה מִסּוֹתֶרֶת בְּמוֹחוֹ וְתַעֲלּוּמוֹת
7 לִבּוֹ* דְּהֵינּוּ שֶׁהֵלֵב מִבֵּין

הַגְהָה

(וְהַסִּיבָה לִזֶּה הִיא מִפְּנֵי הִיּוֹת
הַמּוֹחִין שֶׁלּוֹ וְנִפְשֵׁי שֶׁלּוֹ מִבְּחִי עֲבִיר
וְהַעֲלָם תּוֹךְ הַתְּבוּנָה וְלֹא מִבְּחִי לִידָה
וְהַתְּגַלּוּת כִּדּוּעַ לִ"ח):

1 לִידַבֵּק וְלַהֲכַלֵּל כְּאוֹרוֹ. וְגַם נִפְשׁוֹ וְרוּחוֹ אֲשֶׁר בְּקֶרְבּוֹ
2 כֵּךְ יֵאָתֶה לֵהֵן לְהִיּוֹת כְּלוֹת אֵלִיו בְּחִשְׁקָה וְחִפְצָה
3 לְצִאָת מִנְרַתְקֵן הוּא הַגּוֹף לְדַבֵּק בּוֹ רֵק שְׁבַע"כ חִיּוֹת
4 הֵנָּה בְּתוֹךְ הַגּוֹף וְצִרּוּרוֹת בּוֹ כְּאִלְמִנּוֹת חִיּוֹת וְלִית
5 מַחֲשָׁבָה דִּילְהוֹן תְּפִיסָא בִּיה כִּל כִּי אִם כְּאֲשֶׁר תְּפִיסָא
6 וּמִתְלַבְּשֵׁת בְּתוֹרָה וּבְמַצּוֹת* כְּמִשַּׁל הַמַּחֲבֵק אֶת הַמִּלֶּךְ

7 חֲשִׁיב מַמְשֵׁ, – כְּלִפֵּי הַקֶּבֶה נִחְשָׁב הַכֵּל – לְכִלּוֹם מַמְשֵׁ. אֲשֶׁר עַל
8 בֵּין יֵאָתֶה לוֹ וְיִתְפַּרֵּד שֶׁתְּכַלֵּה אֵלִיו נִפְשׁ בֵּל חֵי לְדַבֵּק וְלַהֲכַלֵּל
9 בְּאוֹרוֹ; וְגַם נִפְשׁוֹ וְרוּחוֹ: אֲשֶׁר בְּקֶרְבּוֹ בֵּךְ יֵאָתֶה לֵהֵן – רֹאזִי
10 לֵהֵן, לְהִיּוֹת כְּלוֹת אֵלִיו – לְהַקְבֵּה, בְּחִשְׁקָה וְחִפְצָה, לְצִאָת
11 מִנְרַתְקֵן, הוּא הַגּוֹף, – הַגּוֹף הוּא כְּמוֹ נִרְתִּיק הַמּוֹחִיק בְּתוֹכּוֹ אֶת
12 הַנִּשְׁמָה, לְדַבֵּק בּוֹ, – כֵּךְ הוּא מִבֵּין, שֶׁעַל הַנִּפְשׁ לְהִיּוֹת בְּתוֹכָהּ
13 לְהַקְבֵּה עַד ל"כְּלוֹת הַנִּפְשׁ", רֵק שֶׁפַּעַל בְּרָחֵן חִיּוֹת הֵנָּה בְּתוֹךְ
14 הַגּוֹף וְצִרּוּרוֹת בּוֹ כְּאִלְמִנּוֹת חִיּוֹת; – שֶׁאֵין לֵהֵן הִיתֵר לְהִינְשָׂא,
15 מִפְּנֵי שֶׁבְּעִלְיָהן שְׁעוּבָה אוֹתָן, חִיִּים עַדִּין. כְּלוּמֹר, בְּעֵצֶם הִיָּה מִן
16 הָרֹאזִי לְנִשְׁמָה שֶׁתְּהִיָּה בִּה הַשְׁאִיפָה לְרִצּוֹת לְצִאָת מִהַגּוֹף כִּדִּי
17 לְהַתְּאָחֵד עִם הַקֶּבֶה, וְהַהִישָׁאוֹת בְּגוֹף תְּהִיָּה אֲצִלָּה כְּדַבֵּר כְּפוּי;
18 וְלִית מַחֲשָׁבָה דִּילְהוֹן תְּפִיסָא בִּיה בָּלֵל, – הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁל נִפְשׁ
19 וְרוּחַם (בְּהִיוֹת בְּגוֹף) אֵינָה יִכּוֹלָה לְהַשִּׁיג אֶת הַקֶּבֶה, כִּי אִם בְּאֲשֶׁר
20 – מִחֻשְׁבָּתָן, תְּפִיסָא וּמִתְלַבְּשֵׁת בְּתוֹרָה וּמַצּוֹתֶיהָ, – כְּשִׁיְהוּדִי
21 לִיּוֹדֵם תּוֹרָה וּמִקְיִים מַצּוֹת, הוּא "תּוֹפֵס" וּמַשִּׁיג אֶת רִצּוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ שֶׁל
22 הַקֶּבֶה, שֶׁן דְּבַר אֶחָד עִם הַקֶּבֶה עֲצֻמוֹ. בְּמִשַּׁל הַמַּחֲבֵק אֶת
23 הַמֶּלֶךְ הַנּוֹקֵד לְעִיל; – אִף שֶׁהַמֶּלֶךְ לְבוּשׁ בְּלִבוּשִׁי, אֵין זֶה מִמַּעַט
24 בְּחִשְׁבּוֹת הַנַּעֲלָה שֶׁל חִיבּוּק הַמֶּלֶךְ; כֵּךְ גַּם בְּעִנְיָנָה אִף שֶׁהַתּוֹרָה
25 וְהַמַּצּוֹת מְלוּבָּשׁוֹת בְּעִנְיָנִים גְּשְׁמִיִּים, אִךְ יֵשׁ בְּכֵךְ מִשּׁוּם רִצּוֹנוֹ
26 וְחֻכְמָתוֹ שֶׁל הַקֶּבֶה, הִרִי זֶה כֵּאִילוֹ "תּוֹפֵס" בַּהֲקֶבֶה עֲצֻמוֹ כְּבִיכּוֹל.

את כל האמור, הוא מבין במוחו, ומהמוח נקלטת הבנה זו בלב – וזה יוצר בו את ההחלטה: ואי לזאת, – ולכן, יאתה להן – ראוי לנפשו ולרוחו, להקבין – את הקב"ה, ככל לב ונפש ומאד, – בשלשת הבחינות של "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". דהיינו קיום

התרי"ג מצות במעשה וברבור ובמחשבה, שהיא

– "ובמחשבה", השגת

וידעת התורה – את

ההבנה בתורה מקבלים

בלבוש המחשבה, כגון

לעיל. – בפרקים הקודמים,

שעלידי לימוד תורה וקיום

מצוות "לוקחים" כביכול,

את הקב"ה עצמו. הרי,

שמהתבוננות בגדולת

הקב"ה, המשפיעה על הנפש

לרצות להתדבק בהקב"ה –

ושאי אפשר להגיע לכך

אלא על-ידי קיום מצוות

ולימוד תורה – נוצרת אצלו

ההחלטה להתדבק בהקב"ה

על-ידי קיום התורה

והמצוות. הנה, כשמעמיק

בענין זה בתעלומות

תבונות לב ומוחו, ופיו ולבו שוין, – ההחלטה הנוצרת בלבו,

באה לידי ביטוי, במלוא העוצמה, בדיבור, שמקיים בן בפיו כפי

אשר נגמר – הוחלט, בתבונת לב ומוחו, דהיינו להיות בתורת

ה' חפצו ויהנה בה יומם ולילה בפיו, ובן הידים ושאר אברים

מקיימים המצות כפי מה שנגמר בתבונת לב ומוחו – הנה,

כשהוא מבצע החלטה זו, הרי תבונה זו – כלומר, האהבה והיראה

השכליות, שאי אפשר לקוראן בשם אהבה ויראה – כי אם "תבונה",

מתלבשת במעשה דבור ומחשבת התורה ומצותיה, להיות

להם בחינת מוחין וחיות – שה"תבונה" תשמש להם כמוחין וחיות,

ונגדפין לפרחא לעילא, – כנפיים לתורה ולמצוות, לפרוח בהן

למעלה, שכן, כך נאמר ב"זוהר"², ש"אורייתא בלא דחילו ורחימו

לא פרחא לעילא" – תורה בלי אהבה ויראה, אינה עולה למעלה;

הרי שהאהבה והיראה הן כמו "כנפיים" לתורה ולמצוות, אף שאין

ה"תבונה" מייצגת אהבה ויראה לכביית אמיתיות, כאלו עסק בהם

– בתורה ובמצוות, כדחילו ורחימו – ביראה ואהבה, ממש אשר

בהתגלות לבו [בחינת וחסידה ותשוקה מרגשת בלב ונפשו

הצמאה לה, מפני רשפי אש אהבתו שבלבו, כגון לעיל], –

ליקוטי אמרים

הנ"ל. ואי לזאת יאתה להן לחבקו בכל לב ונפש ומאד דהיינו קיום התרי"ג מצות במעשה וברבור ובמחשבה שהיא השגת וידעת התורה כנ"ל הנה כשמעמיק בענין זה בתעלומות תבונות לבו ומוחו ופיו ולבו שוין שמקיים בן בפיו כפי אשר נגמר בתבונת לבו ומוחו דהיינו להיות בתורת ה' חפצו ויהנה בה יומם ולילה בפיו וכן הידים ושאר אברים מקיימים המצות כפי מה שנגמר בתבונת לבו ומוחו הרי תבונה זו מתלבשת במעשה דבור ומחשבת התורה ומצותיה להיות להם בחי' מוחין וחיות וגדפין לפרחא לעילא כאלו עסק בהם בדחילו ורחימו ממש אשר בהתגלות לבו [בחינת וחסידה ותשוקה מרגשת בלב ונפשו הצמאה לה] הוואיל ותבונה מפני רשפי אש אהבתו שבלבו כנ"ל] הוואיל ותבונה זו שבמוחו ותעלומות לבו היא המביאתו לעסוק בהם ולולי שהיה מתבונן בתבונה זו לא היה עוסק בהם כלל אלא בצרכי גופו לבד [וגם אם הוא מתמיד בלמודו בטבעו אעפ"כ אוהב את גופו יותר בטבעו]

ולכאורה היה לומד תורה גם בלי ה"תבונה", אף-על-פי-כן אוהב

את גופו יותר במבצעו]. – מאשר את לימוד התורה, וכתוצאה מכך

היה מתעסק בענינים אחרים המביאים תענוג לגופו. האהבה

להקב"ה – בענינו, "במוחו ותעלומות לבו" – משפיעה עליו, להגביר

את טבע ההתמדה שלו על אהבתו הטבעית הגופנית. ולכן אהבה זו

היא ה"חיות" של התורה והמצוות שלו. אם כי בפרק הקודם דובר,

שמי שבטבעו הוא מתמיד בלימודו, נקרא: "לא עבדו", כי אין הוא

זקוק לשם כך ל"עבודה" כלל, כיצד איפוא, אומרים בפרק זה (בו)

מדובר אודות זה שעובד כפי הדרוש. ואף עוסק ב"עבודה תמה" (

שגם מי שהוא בטבעו מתמיד בלימודו, צריך ל"תבונה" לשם

עבודתו? אלא, בפרק הקודם דובר במי שאינו מעורר את האהבה

כלל, ומה שטבע ההתמדה שלו מתגבר על הטבע של אהבת גופו –

הרי זה מהאהבה המסותרת בלבד, שאין היא נמצאת בו בגלל

עבודתו, הרי שאין כאן שום עבודה כלל. ואילו בענינו שהתגברות

טבע ההתמדה שלו על אהבת גופו באה כתוצאה מה"תבונה" –

אהבה המתעוררת בו על-ידי התבוננות – הרי הדבר נקרא "עבודה",

ואפילו "עבודה תמה".

יום חמישי כ"ו טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כב, וזה רמז... עד עמ' 44, באריכות.

להיות אז מורגש גם בכל שאר האברים, ולהכניס "חיות" באברים כשהם עושים את המעשה. אך דחילו ורחימו – היראה והאהבה, שבתבונות מוח ותעלומות לבו הנזכר לעיל – נגבהו דרכיהם למעלה מעלה מבחינת המעשה, ואי אפשר להם – לאהבה ויראה ה"שכליות", להתלבש בבחינת מעשה המצות להיות להם – למצוות, בחינות מוחין וחיות להעלותן לפרחא לעילא, – להעלותן ("לפרוח") למעלה, שכן, העובדה שהאהבה באה לידי ביטוי במוח בלבד – והמוח עדין יותר משאר אברים אחרים – משמעותה, שגילוי הנפש המתגלה במוח, לא התגשם עדיין כל כך, שיוכל להתפשט גם בשאר האברים שאינם עדינים כמו חומר המוח. כמו שאנו רואים במוחש, כשאין לאדם חשק בלב לעשות דבר מסוים, הוא אמנם עושה את הדבר, אלא שזהו מחמת שהוא מבין במוחו שעליו לעשות את המעשה – חסרה אז "חיות" במעשה זה. כך גם ביחס לאהבה ויראה שהן בבחינת "תבונה" בלבד, אין ביכולתן להחזיר ולתת את ה"חיות" הראויה במעשה המצוות, ועלידייך להעלות את המצוות, אם לא שתקדושי ברוך הוא מצרפן ומחברן לבחינת המעשה; – וכך יכולות הן לשמש כ"כפיים" למעשה; והן – אותן אהבה ויראה שבמוח, נקראות בשם "מחשבה טובה", – הן רק "מחשבה טובה", כי אינן דחילו ורחימו – יראה ואהבה, ממש בהתגלות לבו, כי אם בתבונות מוח ותעלומות לבו הנזכר לעיל. – ומפני שהן מתבטאות במוח, הן נקראות "מחשבה טובה" (מחשבה היא הרי במוח), שהקב"ה "מצרפה למעשה" – למעשה המצוות שהאדם עושה באמצעות מחשבה טובה זו, שיוכלו לעלות למעלה. בכך יוסבר לנו הביטוי: "מצרפה למעשה" – שכן, "מעשה" ישנו כאן ו"מחשבה" ישנה כאן, יש רק לצרף את המחשבה למעשה. כאן באה ב"תניא" הגהה, המציינת, שבתורת הקבלה מדובר על ענין זה כמו שהוא למעלה, בספירות – ומשם מבינים אותו גם למטה בעבודת האדם: * (וכמו שכתוב בזהר וצין חיים, ד"תבונה" אותיות "גן

וזה – מה שאנו אומרים, שה"תבונה" מתלבשת בתורה ובמצוות ומעלה אותן למעלה, כאילו עסק בהן באהבה שבהתגלות הלב, רמזו ר"ל באמרים: "מחשבה טובה תקדושי ברוך הוא מצרפה למעשה", – לפי הפירוש הפשוט בלבד, שהדברים אמורים לגבי מי שחשב לעשות מצוה, ובגלל סיבה, שאינה תלויה בו, נמנע ממנו לעשותה, בכל זאת מחשיב הקב"ה כאילו עשה את המצוה – הרי, והנה ליה למימר: – היה עליהם לומר: "מעלה עליו הקב"ה באלו עשאה". – דברים מפורשים, שהתורה רואה אותו כאילו ביצע מחשבתו בפועל. מדוע, איפוא, השתמשו רבותינו ז"ל בביטוי "מצרפה למעשה"? ביטוי שמשמעותו שה"מעשה" קיים, אלא שאין לו שייכות ל"מחשבה", והקב"ה מצרף את שני אלה, המחשבה והמעשה? אלא הענין, – שאכן מתכוונים בכך לרמוז על מה שדברנו, כי דחילו ורחימו – יראה ואהבה, שבתבונות לבו, הם המתלבשים במעשה המצוות להחיותם לפרחא לעילא, – להכניס חיות במעשה המצוות, שתעלינה למעלה. וכל כך למה? – כי הלב הוא גם בן חמרי, בשאר אברים שהם בלי המעשה, – לכן, כשיש לו אהבה מורגשת בלב, – כלומר, הגילוי של הנפש המתבטא ברגש של אהבה, בא לידי הגשמה במדה כזו, שהוא מורגש ב"חומר" הלב – יכול כבר גילוי נפשי זה, האהבה, להתקבל גם בשאר האברים הגשמיים, ולהכניס בהם חיות, כשהם עושים מה שהלב רוצה. שכן, הלב הוא ה"פנימיות" והחיות של כל שאר האברים, כפי שה"תניא" אומר להלן: אלא שהוא – הלב, פנימי וחיות להם, – לשאר האברים, ולכן יכול להתלבש בהם – מחמת שהלב הוא בעצם קרוב לשאר האברים ויחד עם כך הוא ה"חיות" שלהם, יכולה אהבת הלב להתלבש במעשים שהאברים עושים, לחיות להם גרפין – כנפיים, להעלותם. – להעלות את מעשה המצוות למעלה, כמו שאנו רואים במוחש, שבשעה שאדם עושה דבר מתוך אהבה, פועלות אז הידיים ב"חיות" שונה ומיוחדת, שכן, כאמור, כשגילוי הנפש בא לידי הגשמה בצורה כזו שהוא מורגש בלב, הוא יכול

ליקוני אמרים

וזה רמזו באמרים מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה והנה ליה למימר מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה. אלא הענין כי דחילו ורחימו שבהתגלות לבו הם המתלבשים במעשה המצוות להחיותם לפרחא לעילא כי הלב הוא ג"כ חומרי כשאר אברים שהם כלי המעשה אלא שהוא פנימי וחיות להם ולכן יכול להתלבש בהם להיות להם גרפין להעלותם. אך דחילו ורחימו שבתבונות מוח ותעלומות לבו הנ"ל גבהו דרכיהם למעלה מעלה מבחי' המעשה ואי אפשר להם להתלבש בבחי' מעשה המצוות להיות להם בחי' מוחין וחיות להעלותן לפרחא לעילא אם לא שהקב"ה מצרפן ומחברן לבחי' המעשה והן נקראות בשם מחשבה טובה כי אינן דחילו ורחימו ממש בהתגלות לבו כי אם בתבונות מוח ותעלומות

הגהה

(וכמ"ש בזהר וע"ה דתבונה אותיות ב"ן וב"ת שהן דחילו ורחימו ולפעמים התבונה יורדת להיות מוחין בנק' דועיר אנפין שהן אותיות התורה והמצוות והמשכיל יבין):

במעשה המצוות, שתעלינה למעלה. וכל כך למה? – כי הלב הוא גם בן חמרי, בשאר אברים שהם בלי המעשה, – לכן, כשיש לו אהבה מורגשת בלב, – כלומר, הגילוי של הנפש המתבטא ברגש של אהבה, בא לידי הגשמה במדה כזו, שהוא מורגש ב"חומר" הלב – יכול כבר גילוי נפשי זה, האהבה, להתקבל גם בשאר האברים הגשמיים, ולהכניס בהם חיות, כשהם עושים מה שהלב רוצה. שכן, הלב הוא ה"פנימיות" והחיות של כל שאר האברים, כפי שה"תניא" אומר להלן: אלא שהוא – הלב, פנימי וחיות להם, – לשאר האברים, ולכן יכול להתלבש בהם – מחמת שהלב הוא בעצם קרוב לשאר האברים ויחד עם כך הוא ה"חיות" שלהם, יכולה אהבת הלב להתלבש במעשים שהאברים עושים, לחיות להם גרפין – כנפיים, להעלותם. – להעלות את מעשה המצוות למעלה, כמו שאנו רואים במוחש, שבשעה שאדם עושה דבר מתוך אהבה, פועלות אז הידיים ב"חיות" שונה ומיוחדת, שכן, כאמור, כשגילוי הנפש בא לידי הגשמה בצורה כזו שהוא מורגש בלב, הוא יכול

33 "מַחֲשָׁבָה טוֹבָה" הַנִּזְכָּר לְעֵל, – אותה "מחשבה טובה" הנובעת מן
34 ה"תבונה", עַד עוֹלָם הַפְּרִיָּאָה, מְקוֹם עֲלִיַּת הַתּוֹרָה וְהַמְצוּת
35 הַנַּעֲשִׂים עַל יְדֵי דְחִילוֹ וְרַחֲמֵימוֹ – יראה ואהבה, שְׂכָלִים אֲשֶׁר
36 בְּהַתְגַּלּוּת לְבֹ מַמְשׁ. אֲכָל בָּלָאוּ הָכִי – בלעדי זאת, נָמִי – גם כן,
37 עוֹלָם – התורה והמצוות,
38 לְעוֹלָם הַיְצִירָה, עַל יְדֵי
39 דְחִילוֹ וְרַחֲמֵימוֹ טְבָעִים –
40 אהבה ויראה טבעיות,
41 הַמִּסְתָּרִים בְּלֹב כָּל יִשְׂרָאֵל
42 בְּתוֹלְדוֹתָם, – לכל יהודי יש
43 בטבע אהבה ויראה
44 מוֹסְתָרוֹת לַהֲקַבֵּה, –
45 ובאמצעות אהבה ויראה
46 אלו, עולות המצוות לעולם
47 הַיְצִירָה, כְּמוֹ שִׁתְּפָאָר
48 לְקַמֵּן בְּאַרְיִכוֹת: – כמו
49 שיוסבר בפרקים הבאים
50 באריכות, מדוע מעלות
51 האהבה והיראה הטבעיות, את המצוות לעולם הַיְצִירָה. על-כלי-
52 פנים, מובן שגם מי שאינו יכול ליצור בתוכו אהבה ויראה בהתגלות
53 הלב, כי אם בבחינת ה"תבונה", מספיק לו הדבר, להיות שלם, על ידו,
54 בתורה ובמצוות, שגם הן תעלינה למעלה, כמו התורה והמצוות
55 הנובעות מאהבה ויראה שבהתגלות הלב.
56 בהקשר למדע שלמדנו על אהבת ה' המזרימה "חיות" ומעלה את
57 התורה והמצוות לעולם נעלה יותר, מן הראוי להוסיף: חסידי
58 רבנו הזקן התווכחו ביניהם, מה נעלה יותר, אהבת ה' או אהבת
59 ישראל? נכנסו אל רבנו הזקן ושאלוהו על כך, והוא אמר להם:
60 ההוכחה לאהבה אמיתית למישהו היא, שאוהבים גם את מי
61 שהאדוב אוהב. הקב"ה אוהב הרי את בני ישראל, בכתוב:
62 "אהבתי אתכם אמר ה'", וכשאוהבים יהודים, שהם אוהביו של
63 הקב"ה, זה מוכיח שהאהבה להקב"ה היא אמיתית. ורבנו הזקן
64 סיים: – "ואהבת לרעך כמוך" היא כלי ל"ואהבת את ה' אלקיך".

ליקוטי אמרים

הגהה

(וכמ"ש בווהר וע"ה דתבונה
אותיות ב"ן וב"ת שהן דחילו
ורחמימו ולפעמים התבונה יורדת
להיות מוחין בגוף דועיר אנפין שהן
אותיות התורה והמצוות והמשכל
יבין):

התורה והמצוות הנעשים ע"י דחילו ורחימו שכליים אשר
בהתגלו' לבו ממש אבל בלא"ה נמי עולים לעולם היציר'
ע"י דחילו ורחימו טבעיים המסותרים בלב כל ישראל
בתולדותם כמ"ש לקמן באריכות:

1 וכת', שֶׁהָיָה – "בן" ו"בת" בעבודה, הם: דְחִילוֹ וְרַחֲמֵימוֹ. – יראה
2 ואהבה. וְלַפְעָמִים הַתְּבוּנָה יוֹרֶדֶת לְהִיטֵת מִחוּץ בְּנוֹקְבָא ד"דועיר
3 אֲנָפִין, שֶׁהָיָה אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וְהַמְצוּת. – ב"עבודה" זה רומז
4 לאותיות התורה והמצוות. לפי הסדר הרגיל, צריך מ"תבונה"
5 להימשך ל"ד"א" ("זעיר
6 אנפין" – המושג הקבלי
7 ל"מדות") – כמו שבאדם
8 נמשך הכל מהשכל למדות –
9 ולאחר מכן זה יכול להימשך
10 ל"מלכות". אך, "לפעמים"
11 הסדר הוא, ש"מ"בינה" נמשך
12 ישר ל"מלכות" (בלי
13 אמצעות ההעברה דרך
14 "ד"א"), משמעות הדבר ביחס
15 לעבודתו של האדם, היא:
16 הסדר הנכון צריך להיות
17 באופן כללי, שמהתבוננות
18 תימשך ההבנה ב"מדות",
19 לעורר אהבה ויראה, ומהאהבה והיראה באה ההשפעה לקיום תורה
20 ומצוות. אך, לפעמים הסדר הוא בצורה אחרת, ש"מ"תבונה" נמשך
21 באופן ישיר ללימוד וקיום התורה והמצוות. וְהַמְשָׁכִיל יִבִּין): –
22 ה"הגהה" שזורה במושגים קבליים, ובהמשך הלימוד ב"תניא" יוסברו
23 ביתר בהירות. להלן מסביר רבנו הזקן, שהחידוש במה שהקב"ה מצרף
24 את המחשבה הטובה שמן ה"תבונה" למעשה המצוות, כדי שמעשה
25 המצוות יוכלו לעלות לעולם הבריאה – הוא עולם ההשגה – בו
26 עולות התורה והמצוות הנובעות מאהבה ויראה, הנוצרות
27 מהתבוננות והשגה בגדולת הקב"ה. ברם, גם בלי צירוף זה, עולות
28 התורה והמצוות לעולם הַיְצִירָה – על-ידי האהבה והיראה הטבעיות
29 להקב"ה, המסותרות בלבן של כל אחד מישראל. אֲךָ צָרוּף הָיָה –
30 שלמדנו שהקב"ה מצרף את המחשבה הטובה שמן ה"תבונה"
31 למעשה המצוות, כדי שיעלו למעלה, מְצָרֵף הַקָּדוֹשׁ-בְּרִוךְ-הוּא,
32 כְּדֵי לְהַעֲלֹת מַעֲשֵׂה הַמְצוּת וְעַסְק הַתּוֹרָה הַנַּעֲשִׂים עַל יְדֵי

יום שישי כ"ז טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 44, פרק יז ובוה יובן... עד עמ' כג, כלי המעשה.

76 וְכֵן – במה שלמדנו, שגם מי שאין בכוחו לעורר, על-ידי
77 התבוננות, אהבה ויראה רגשיות בלבן, אלא רק אהבה ויראה
78 המבטאות בתעלומות מוחן ולבו בלבד – בכל זאת יש בכוחן
79 להביאו לזהירות ולשלימות
80 בכל תרי"ג המצוות, להכניס
81 בהן "חיות" ולהעלותן
82 למעלה, יוֹבֵן מַה שֶׁכָּתוּב:
83 "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הָקָרֵב
84 מֵאֵד, בְּפִיךָ וּבְלִבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ". – הפסוק אומר, שקל ליהודי
85 לקיים תורה ומצוות בשלשת לבושי: מחשבה, דיבור ומעשה –
86 ב"פך" – בדיבור, ב"לבך" – במחשבה, "לעשותו" – במעשה. ברם,

65 פָּרָק יז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן כיצד צריך להיות סדר עבודתו של
66 "בינוני": על-ידי התבוננות בגדולת הקב"ה, יעורר בהתגלות בלבן אהבת ה'
67 ויראת ה', וזאת כדי לשלוט ביצרי-הרע. היראה תימנע אותו מלעשות עבירה,
68 והאהבה תניע אותו לקיים
69 מצוות וללמוד תורה; ואם אין
70 בכוחו לעורר, על-ידי
71 ההתבוננות, אהבה ויראה כאלו,
72 שתהיינה בהתגלות בלבן, אלא
73 רק מוסתרות במוחו ובלבן – גם אז בכוחן, להחזיק אותו במדרגת ה"בינוני",
74 ולהיות זהיר בכל התורה והמצוות; כן, עולות גם אז התורה והמצוות שלו
75 למעלה, כאילו למד תורה וקיים מצוות באהבה ויראה שבהתגלות הלב.

1 במובן פנימי ועמוק יותר, אין משמעותה של המילה "בלבך"
2 למחשבה בלבד, אלא גם על ענינו האמיתי של הלב, והוא: אהבה
3 ויראה. שכן, מקומם של רגשות האהבה והיראה וכדומה, הוא בלב.
4 בהתאם לכך, הרי משמעותו של הפסוק היא: קרוב (קל) הדבר לכל

5 יהודי לקיים תורה ומצוות
6 מתוך רגש פנימי של מורא
7 מהקב"ה, ומתוך רגש של
8 אהבה להקב"ה. על כך
9 שואל רבנו הוקן: **הַלְבָּבָה**,
10 **הוּא** - **"בְּלִבְכֶּךָ"** - רגשות
11 הלב באהבה ויראה, **נִגְדֵּי**
12 **הַחוּשׁ שֶׁלָנוּ** - לפיו לא כל
13 כך קל להגיע לאהבה
14 וליראה מהקב"ה. **[וְהַתִּירָה**
15 **הִיא נִצְחִית]**, - כל ענין
16 בתורה עומד בתוקפו לנצח
17 ולכל זמן. כלומר: אי אפשר
18 לבוא ולומר שמשנה רבנו
19 אמר זאת לבני ישראל
20 שבדור המדבר, שבהיותם

21 דור דעה היה הדבר קל להם להגיע למדריגות אהבה ויראה, ואילו
22 לגבינו אין הדבר קל וקרוב כל כך. אין הדבר כך. שכן, התורה היא
23 נצחית ונאמרה לכל דור, לאו דוקא לדור המדבר, אך, כאמור,
24 במוחש אנו רואים: **שְׁאִין "קְרוֹב מְאֹד הַדָּבָר" לְהַפְךָ לְבוֹ מִתְאַוּת**
25 **עוֹלָם הַזֶּה לְאַהֲבַת ה' בְּאַמֶּת**, - שכן, מטבעו נוטה הלב לתאוות,
26 וכדי לעורר אהבה להקב"ה, על האדם לשנות את הנטייה
27 המציאותית שבלב, מקיצוניות אחת לקיצוניות קוטבית - מתאוות
28 העולם־הזה לאהבה להקב"ה. שתי אלה - תאוות העולם־הזה,
29 ואהבת ה', אינן יכולות, בשום אופן, להיות ביחד. כמאמר ה"חובת
30 הלבבות"² שכשם שאש ומים אינם יכולים "לדור" ביחד, כך לא
31 יכולות תאוות העולם־הזה ואהבת ה' להיות ביחד בלב האדם. אנו
32 רואים, אם כן, שלא "קרוב" ולא קל כל כך לקבוע בלב האדם אהבת
33 ה' ויראת ה'. **וְכֵמוֹ שֶׁבְּתוֹב בְּנִמְרָא: "אִטּוּ יִרְאָה מִלְתָּא זִמְרִיתִי**
34 **הִיא?"** - וכי היראה (מהקב"ה) היא דבר קטן? על מה שאמר משה
35 רבנו: "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה", שואלת הגמרא:
36 "אטו יראה מילתא זוטרתא היא?" - "דמוזה מוכח - דאדרבה, בכל
37 הדורות ואפילו בדורו של משה - אינו קרוב מאד" (לשון כ"ק רבינו),
38 ואם כך הדבר ביחס ליראה וְכָל שֶׁבֶן אֲהָבָה. - שכן, קשה יותר
39 להגיע לאהבה מאשר ליראה, שלאהבה בודאי לא כל כך קל להגיע.
40 הרי, שנוסף לחוש שלנו, יש לנו ראייה גם מהגמרא, שאין הדבר קל
41 כל כך להגיע ליראת ה' ובמיוחד לאהבת ה'. כיצד, איפוא, אומר
42 הפסוק ש"קרוב מאד" הדבר? **וְגַם אֲמָרוּ רַז"ל**⁵ **"צְדִיקִים - דְּוָקָא**
43 **- לְבָם בְּרִשְׁוֹתָם"**. - לעורר בלבם תמיד אהבת ה' ויראת ה'. ואילו
44 מי שאינו "צדיק" - אין לבו ברשותו, "דמוזה מוכח דלא לבד שאינו
45 קרוב כו', אלא אדרבה אינו שייך רק לצדיקים, שמועטין הן וכו' "
46 (לשון הרבי), כיצד, איפוא, אומר הפסוק, שלכל יהודי, "קרוב מאד",

ליקוטי אמרים

1 **הוא בלבבך נגד החוש שלנו [והתורה היא נצחית]**
2 **שאין קרוב מאד הדבר להפך לבו מתאוות עוה"ז**
3 **לאהבת ה' באמת וכמ"ש בנמרא אטו יראה מילתא**
4 **זוטרתא היא וכל שכן אהבה. וגם אמרו רז"ל דצדיקים**
5 **דוקא לבם ברשותם. אלא דלעשותו ר"ל האהבה**
6 **המביאה לידי עשיית המצות בלבד שהיא רעותא**
7 **דלכא שבתעלומות לב גם כי אינה בהתגלות לבו**
8 **כרשפי אש ודבר זה קרוב מאד ונקל לכל אדם אשר**
9 **יש לו מוח בקדקדו כי מוחו ברשותו ויכול להתבונן בו**
10 **ככל אשר יחפוץ וכשיתבונן בו בגדולת א"ס ב"ה**
11 **ממילא יוליד במוחו על כל פנים האהבה לה' לדבקה**
12 **בו בקיום מצותיו ותורתו וזה כל האדם כי היום לעשותם**
13 **כתיב שהיום הוא עולם המעשה דוקא ולמחר כו' כמ"ש**

47 לקיים תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, כלומר: שלבו ברשותו, תחת
48 פיקוחו, להפוך את תאוות העולם־הזה לאהבת ה' והרי התורה לא
49 ניתנה רק לצדיקים? **אָלָא ה' "לְעִשְׂוֹתוֹ"**, - המלה "לעשותו" יש בה
50 משום הסבר על "קרוב מאד בלבבך" - איזה "בלבבך" קרוב מאד?
51 הרי זה אותו "בלבבך" הנוגע
52 ל"לעשותו" בלבד, לקיים
53 מצוות. שכן, בעצם, קשה
54 הסדר בפסוק: "בפיך ובלבבך
55 לעשותו" רומזים, כאמור
56 לעיל, על מחשבה, דיבור
57 ומעשה - אך אין הם
58 מסודרים בפסוק, לא לפי
59 הסדר שמלמעלה למטה,
60 ולא לפי הסדר שמלמטה
61 למעלה. אם מתחילים
62 במדריגה העליונה יותר,
63 היה צריך להיות הסדר:
64 "בלבבך" (מחשבה), לאחר
65 מכן "בפיך" (דיבור), ולאחר
66 מכן "לעשותו" (מעשה), כי
67 מחשבה היא למעלה מדיבור, ודיבור למעלה ממעשה. ואם
68 מתחילים במדריגה התחתונה, היה צריך להיות הסדר: "לעשותו",
69 לאחר מכן "בפיך", ולאחר מכן "בלבבך". מדוע, איפוא, מתחיל
70 הפסוק ב"בפיך" - דיבור, וממשיך "בלבבך" - מחשבה, ולאחר מכן
71 "לעשותו" - מעשה? אלא, המלה "לעשותו" נכתבה מיד אחרי
72 "בלבבך" מפני שהיא באה להסביר ולפרש, ש"בלבבך" האמור כאן,
73 הכוונה לאופן כזה שקשור ל"לעשותו", לקיום המצוות. **וְרָצָה לוֹמַר,**
74 **הָאֲהָבָה הַמְּבִיאָה לִידֵי עֲשִׂיַת הַמִּצְוֹת בְּלִבָּהּ**, - הכוונה לאהבה
75 "שבתעלומות לבו ומוחו", שעליה דיבר בפרק הקודם, במדריגות
76 אהבת ה', אין זו נקראת אהבה. רק שביחס לקיום המצוות היא
77 נקראת "אהבה", מפני שבכוחה להביא לקיום המצוות, **שְׁהִיא**
78 **"רְעוּתָא דְּלִבָּא"** - רצון הלב, **שֶׁבְּתַעֲלומות לב, גַּם כִּי אֵינָה**
79 **בְּהַתְגַּלוּת לְבוֹ כְּרִשְׁפִי אֵשׁ**. - ובכל זאת גם היא מביאה אותו לקיום
80 המצוות. **וְדָבָר זֶה** - לעורר בתוכו אהבה כזו שבתעלומות לבו
81 בלבד, **"קְרוֹב מְאֹד" וְנִקְלָ לְכָל אָדָם אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ מֶחַ בְּקִדְקִדּוֹ,**
82 **כִּי מֶחַ בְּרִשְׁוֹתוֹ**, - גם אם אין לבו ברשותו, ויכול להתבונן בו -
83 במוחו, **כְּכֹל אֲשֶׁר יַחְפוֹץ, וְכִשְׂתִּבּוֹנֵן בּוֹ בְּגִדְלַת אֵין סוֹף בְּרוּךְ**
84 **הוא - מְמִילָא יוֹלִיד, בְּמוֹחוֹ עַל כָּל פְּנִים**, - אם לא בלבד, **הָאֲהָבָה**
85 **לְה' לְדִבְקָה בּוֹ** - בהקב"ה, **בְּקִיּוֹם - עַל־יְדֵי קִיּוֹם, מִצְוֹתָיו וְתוֹרָתוֹ.**
86 **וְזֶה** - העיקר והתכלית של כָּל הָאָדָם, - לקיים מצוות וללמוד
87 תורה, **כִּי "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם" כְּתִיב,** - המצוות ניתנו לעשותן
88 "היום", **שְׁ"הַיּוֹם" הוא עוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה דְּוָקָא** - "היום" רומז על
89 "עולם המעשה" דוקא, העולם־הזה, האהבה להקב"ה כשלעצמה
90 איננה הדבר העיקרי. העיקר הוא קיומן המעשי של המצוות. אלא,
91 כדי לקיים מצוות כראוי, מתוך רגש נפשי פנימי, זקוק האדם לאהבת
92 ה'. אך, עיקרו של ה"היום", הוא "לעשותם", **וְלִמְחָר** - כלומר

והמח' שליט בְּמַכְּעוֹ וְתוֹלְדָתוֹ, עַל חֲלָל הַשְּׁמָאֲלִי שְׁבִלָב, –
מקומה של הנפש הבהמית והיצר־הרע, משם עלולות להתעורר
תאוות, ולאחר מכן – מחשבות רעות, וְעַל פִּיּוֹ, וְעַל כָּל הָאֲבָרִים
שֶׁהֵם כָּלֵי הַמַּעֲשָׂה. – המוח שליט עליהם. ומאחר שבמוח,
על־כל־פנים, תהיה לו
האהבה והרצון ללמוד
תורה ולקיים מצוות, וכך
ישלוט המוח, לאחר מכן, על
התאוה שבלב, ויניע את
הפה ואת שאר האברים
ללמוד תורה ולקיים מצוות. לפי זה גם כאשר לבו אינו ברשותו, כפי
שזה ב"צדיק", הרי כיון שמוחו ברשותו – ביכולתו להשפיע על הלב
ועל שאר האברים,

ליקוטי אמרים

1 במ"א. והמוח שליט בטבעו ותולדתו על חלל השמאל
2 שבלב ועל פיו ועל כל האברים שהם כלי המעשה

1 לעתיד לבוא, כו", – יקבלו את השכר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקּוֹם
2 אַחֵר. – דרגתה האמיתית של אהבת ה', שהיא כשלעצמה יש בה
3 משום קיבול שכר חלקי, אינה נוגעת בעת, כמו שנוגע עצם המעשה
4 של תורה ומצוות. ולשם כך מספיקה גם האהבה שבתעלומות המוח
5 והלב. הרי שהמלה
6 "לעשותו" מסבירה את
7 "ובלבבך" איזו אהבה
8 "בלבבך" היא "קרוב מאד"
9 לכל אדם – זוהי האהבה
10 הבאה לידי ביטוי במוחו
11 בלבד, ודי בה להביא לידי "לעשותו"; אהבה כזו יכול לעורר בתוכו,
12 גם מי שאינו מסוגל לעורר אהבה בהתגלות הלב. אהבה זו במוח,
13 תביא כבר את האדם לקיום התורה והמצוות – כפי שיוסבר להלן:

יום שבת קודש כ"ח טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כג, אם לא מי שהוא... עד עמ' 46, במ"א.

לכאורה, גם בהם ישנו אותו טבע מתולדתם? – מסביר רבנו הזקן:
וְזֶה עֲנָשׁ עַל נִדָּל וְעֵצָם עֲזוּנָם. – כעונש על עוונותיהם נלקח מהם
כוחו של המוח לשלוט על הלב. ברם, אם כך, נשאלת השאלה: כיצד
אפשר לומר בהם שהדבר "קרוב מאד", שגם ל"רשעים" קל הדבר
לקיים תורה ומצוות
ב"בלבבך"? – והתשובה היא:
וְלֹא דִבְרָה תוֹרָה בְּמַתִּים –
אלו שֶׁבְּחֵיָהֶם קְרוּיִם
מַתִּים. – אין התורה – בה
נאמר ש"קרוב אליך וגו'" –
מודברת ב"רשעים" שבחיייהם
נקראים מתים. כ"ק רבינו
העיר כאן: "והנה עפנה"ל
[דהלב בטבעו רוצה גשמיות
ולא אהו"ר אפי' לא
שבתעלומות כו', והרשעים
אפי' מוחם ברשות לבם] א"כ

ליקוטי אמרים

3 אם לא מי שהוא רשע באמת כמארו"ל שהרשעים
4 הם ברשות לבם ואין להם ברשותם כלל וזה עונש על
5 גודל ועוצם עונם ולא דברה תורה במתים אלו שבחיייהם
6 קרויים מתים כי באמת אי אפשר לרשעים להתחיל
7 לעבוד ה' בלי שיעשו תשובה על העבר תחלה לשבר
8 הקליפו' שהם מסך מבדיל ומחיצה של כרוז המפסקת
9 בינם לאביהם שבשמים ע"י שבירת לבו ומרירת נפשו
10 על חמאו כמ"ש בזהר על פסוק זכחי אלהים רוח נשברה
11 לֵב נִשְׁבַּר וְגו' שֶׁע"י לֵב נִשְׁבַּר נִשְׁבְּרָה רֹחַ הַטּוֹמָאָה

27 אם לא מי שהוא רשע באמת, – לא "בינוני" הנקרא "כרשע"
28 (כמוזכר בפרק י"ג), אלא רשע באמת, אצלו אין המוח "שליט על
29 הלב", כי אם אדרבה, בְּמַאמַר רַ"ל⁸ שֶׁ"הָרָשָׁעִים הֵם בְּרִשּׁוֹת
30 לָבָם", – אין באפשרותם לשלוט על עצמם, כשמתעוררת תאוה
31 בלבם, וְאִין לָבָם בְּרִשּׁוֹתָם
32 כָּלָל, – אין למוח שום פיקוח
33 והשפעה על לבם. באמור
34 לעיל, יוסבר דבר נוסף:
35 לכאורה קשה, מצד אחד
36 נאמר ש"צדיקים לבם
37 ברשותם", כלומר שרק
38 ה"צדיק" לבו ברשותו, ואילו
39 ה"בינוני", שהוא למטה
40 במדרגה מ"צדיק" – אין לבו
41 ברשותו; ומצד שני נאמר,
42 שדוקא רשעים הם "ברשות
43 לבם". ולפי זה מי שאינו

1 (א"א בהם עבודת ה' 2) לעולם ח"ו (כי מי יעוררם כו'). ומבאר 1)
2 דבאמת במצבם א"א כו'. אבל 2) בידם לשנות מצבם (טבע הלב
3 ותוקפו) ע"י שבירת לבם כו". כִּי בְּאֵמֶת, אִי אֶפְשָׁר לְרָשָׁעִים
4 לְהִתְחִיל לַעֲבֹד ה' – שמשמעה לקיים תורה ומצוות מתוך רגש
5 הנפש, באהבה ויראה, כִּי שִׁיעָשׂוּ תְּשׁוּבָה עַל הָעֵבֶר תְּחִלָּה,
6 לְשִׁבְרָה תְּקִלָּפוֹת, שֶׁהֵם – הקליפות, שנוצרו מהעבירות שלהם, מִסָּךְ
7 מִבְּדִיל וּמַחְצֵה שֶׁל כְּרוֹז הַמַּפְסָקָת בֵּינָם לְאֲבֵיהֶם שֶׁבְּשָׁמַיִם, –
8 כיצד, אם כך, ובמה, איפוא, שוברים את הקליפות? – עַל יְדֵי
9 שְׁבִירַת לְבוֹ וּמְרִירוֹת נַפְשׁוֹ עַל חֲמָאִיו, – המרירות ושברון הלב
10 – שוברים את הקליפות. כְּמוֹ שֶׁבְּתוֹב בְּזֹהַר עַל פְּסוּק: "וְזָכְחִי
11 אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבְּרָה, לֵב נִשְׁבַּר וְגו'" – קרבן לשם אלקים, הוא
12 "רוח נשברה", כשרוח ה"סטרא אחרא" נשברה. כיצד ובמה נשברת

44 בכלל של "רשע" – "בינוני" – לבו הוא אכן ברשותו? אלא כפי
45 שהסברנו, יובן הדבר: שלשה אופנים בדבר: ה"צדיקים" – "לבם
46 ברשותם", ובכל עת שהם רוצים להתעורר באהבת ה', הם
47 מתעוררים, מבלי שיצטרכו להודקך לכך שהמוח ישפיע על הלב;
48 ה"רשעים" – לא זו בלבד שאין להם ברשותם, אלא אדרבה: הם
49 ברשות לבם; וה"בינונים" – אמנם אין להם ברשותם, באותה מדה
50 כפי שזה ב"צדיק". אך המוח משפיע בהם על הלב. הרי שבמדה
51 מסוימת, ב"בינונים", הלב הוא ברשותם, וזאת בכל הקשור
52 להשפעה המעשית במחשבה, דיבור ומעשה. לכן, ב"רשעים" הוא
53 אומר: "אין להם ברשותם כלל" – גם באמצעות המוח, אין הם יכולים
54 להשפיע על הלב. למדנו שהמוח שליט על הלב בטבע מתולדתו של
55 האדם, אך מדוע אין אנו אומרים כך גם ביחס ל"רשעים", הרי,

1 רוח ה"סטרא אחרא"? - שְׁעַל יְדֵי לֵב נִשְׁכָּר - נִשְׁכָּרָה רוּחַ הַטְּמֵאָה
2 דְּסִטְרָא אַחְרָא [עֵין שֵׁם פְּרָשַׁת פִּינְחָס דָּף רמ וּפְרָשַׁת וִיקְרָא
3 דָּף ח וְדָף ה עֲמֹד א וּבְפִרוּשׁ הַרְמ"ז שֵׁם]. - ב"זוהר" שם מדובר,
4 שכל הקרבנות נזכרים בתורה בשייכות לשם הוי', כמו שכתוב תמיד
5 בקרבנות: "ריח ניחוח להוי'".
6 ואילו בשייכות לשם אלקים

7 - אינו נזכר שום קרבן. מה,
8 איפוא, משמש כקרבן לשם
9 אלקים? - שבירת רוח
10 ה"סטרא אחרא"; זאת אומר
11 הפסוק: "זבחי אלקים - רוח
12 נשברה". הרי, על-כל-פנים,
13 שאכן אין ה'ירשעים' יכולים
14 להתחיל בעבודת ה', מבלי
15 שישברו תחילה את לבם -
16 וְהָיָא - שברון הלב
17 וההתמרמרות על החטאים,
18 שזוהו חרטה על העבר, הם

19 בְּחִינַת הַתְּשׁוּבָה תַתְּאָה, - תשובה תחתונה. שתי בחינות בתשובה:
20 "תשובה תתאה" ו"תשובה עילאה", הבאות לידי ביטוי במילה
21 "תשובה", "תשוב ה'", החזרת האות ה' משם הוי'; בשם הוי' - שתי
22 ההי'; ה' עילאה (העליונה), הה' הראשונה שאחרי הוי' - וְה'
23 תתאה, הה' שאחרי הוּא". - "תשובה עילאה" היינו: החזרת ה'
24 עילאה לוי' של שם הוי'; ו"תשובה תתאה" היינו: החזרת ה' תתאה
25 לוּא"ו של שם הוי'. התשובה אודותה מדובר כאן - היא תשובה
26 תתאה: לַעֲלוֹת ה' תַתְּאָה, - של שם הוי', לַהֲקִימָה מְנַפִּילָתָהּ
27 שְׁנַפְלָה אֶל - הקליפות, הנקראות הַחִיצוֹנִים, שְׁהוּא - נפילת ה'
28 תתאה של שם הוי' לידי החיצונים, סוּד גְּלוּת הַשְּׂכִינָה, כְּמֵאֲמַר
29 רַז"ל¹⁰: "גָּלוּ לְאֹדָם - שְׂכִינָה עִמָּהֶם", - בתוך הגלות, דְּהֵינּוּ -
30 בעבודה הרוחנית של האדם, הכוונה: כְּשֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה
31 "אֹדָם" - נכשל בעבירות רחמנא-ליצלן, מוֹרִיד וּמְשִׁיךְ לְשֵׁם -
32 בתוך הקליפות, בְּחִינַת וְנִיצוֹץ אֱלֹהִים הַמְּחִיָּה אֶת נַפְשִׁירוּחַ
33 נִשְׁמָה שְׁלוֹ, - "גלות השכינה" - הניצוץ האלקי שבו הוא בגלות;
34 הגלות מתבטאת בכך שהניצוץ האלקי הרי מחיה את נפשו, רוחו
35 ונשמתו, הַמְלַבְּשִׁים בּו בְּנֶפֶשׁ הַבְּהִמִּית מִהַקְלִיפָה, שְׁבִלְבו
36 שְׁבַחֲלָל הַשְּׁמָאֵלִי, הַמוֹלֶכֶת בּו - הנפש הבהמית והקליפה
37 שולטות בו, בְּעוֹדוֹ רָשָׁע, - לפני שחזר בתשובה, וּמוֹשְׁלֵת בְּעִיר
38 קְטֻמָּה - הגוף, שְׁלוֹ, - הרי שהנפש, רוח ונשמה נמצאות בגלות

ליקוטי אמרים

1 דַּס"א [ע"ש פ' פינחס ד' ר"מ ופ' ויקרא ד' ח' וד' ה' ע"א
2 ובפי' הרמ"ז שם] והיא בחי' תשובה תתאה להעלות
3 ה' תתאה להקימה מנפילתה שנפלה אל החיצוני' שהוא
4 סוד גלות השכינה כמארוז"ל גלו לאדום שכינה עמהם
5 דהיינו כשהאדם עושה מעשה אדום מוריד וממשיך
6 לשם בחי' וניצוץ אלהות המחיה את נר"נ שלו
7 המלוכשים בו בנפש הבהמית מהקליפה שבלבו
8 שבחלל השמאלי המולכת בו בעודו רשע ומושלל
9 בעיר קטנה שלו ונר"נ כבושי' בגולה אצלה וכשנשבר
10 לבו בקרבו ונשברה רוח הטומאה וס"א ויתפרדו כו'
11 היא קמה מנפילתה וגם נצבה כמ"ש במ"א:

הָיָא - האות ה' תתאה של שם הוי', שהיא השכינה, קְטֻמָּה
מְנַפִּילָתָהּ וְגַם נִצְבָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר: - הרי,
שעל-ידי תשובה, משתחררת, כביכול, השכינה מגלותה. הניצוץ
האלקי שבאדם מתחיל להשפיע בנפשו ובגופו, ורק אז, הוא יכול
להתחיל בעבודת ה'. כך הדבר ב"רשע". ואילו במי שאינו רשע,
מוחו "שליט על הלב", ולכן אומר הפסוק (שמדבר באלה שאינם
רשעים): "כי קרוב אליך הדבר מאד" - קל מאד ליהודי לקיים תורה
ומצוות, "בלבבך" - באהבת ה' וביראת ה'.

בפרק זה למדנו אודות הענין של "מוח שליט על הלב", ועל-ידי
הרצון שהאדם יוצר בתוכו בהשפעת הבנת מוחו, ביכולתו להתגבר
על תאוות לבו. - ראוי להוסיף בקשר לאמור:

הרבי מוהרש"ב נשמתו עדן מליובאוויטש ביקר פעם בוינה אצל
רופא, פרופסור מסויים. שאלו הפרופסור: מהי תורת החסידות?
הרבי נשמתו עדן ענה לו: - תורת החסידות היא, שהמוח יסביר ללב
מה עליו לרצות, ועל הלב ליישם בחיים את מה שהמוח מבין. שאלו
שוב הפרופסור: כיצד עושים זאת, מוח ולב הם הרי שני עולמות
שים גדול מפריד ביניהם! ענה לו הרבי: - אכן, בכך מתבטאת
עבודת האדם, להקים גשר בין שני חלקי עולם אלה, או לכל הפחות
למתוח חוטי טלפון אלקטרוניים ביניהם, כך שהאור שבמוח יגיע
ויאיר בלב.

יום ראשון

תהלים:

מפרק קו
עד פרק קז

יום רביעי כב טבת ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, רביעי עם פירש"י.

תהלים: קו"קז.

תניא: ואעפ"כ . . . "34" תפלה כו'.

הכרזת אאמו"ר באחת ההתועדות: אָט אזוי ווי הנחת תפילין בכל יום איז א מצוה דאורייתא אויף יעדען אידען, אָהן א חילוק צי א גדול בתורה, צי א איש פשוט, אזוי איז א חוב גמור אויף יעדען אידען צו טראַכטען יעדען טאָג א האלבע שעה וועגען דעם חנוך פון קינדער, און טאָן אלץ, וואָס עס איז בכוחו צו טאָן און יתר מכפי כחו, זעהן פועל זיין ביי די קינדער, אַז זיי זאָלען געהן אין דעם דרך וואָס מען איז זיי מדריך.

תרגום חפשי

הכרזת אאמו"ר באחת ההתועדות: בדיוק כשם שהנחת תפילין בכל יום היא מצוה מדאורייתא על כל יהודי, מבלי הבדל אם הוא גדול בתורה, או איש פשוט, כך חוב גמור על כל יהודי לחשוב כל יום חצי שעה אודות חנוך הילדים, ולעשות הכל, מה שבכוחו לעשות, ויותר מכפי כוחו, לדאוג לפעול על ילדיו שילכו בדרך שבה מודריכים אותם.

יום שני

תהלים:

מפרק קח
עד פרק קיב

יום חמישי כג טבת ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, חמישי עם פירש"י.

תהלים: קח-קיב.

תניא: רק שלזה . . . עם אחיו.

תו"א ד"ה מי שם פה סעיף המתחיל והנמשל יובן: "כי יש בחי' מעלה", צ"ל "וכן יש מעלה". באנחות לבד לא נושע. האנחה היא רק כפת המנעול לפתוח את הלב ולפקוח את העינים שלא לשבת בחבוק ידיים, רק לסדר עבודה ופועל, איש איש באשר יוכל לפעול ולעשות בתעמולה לחיזוק התורה הרבצת התורה ושמירת המצות, זה בכתבו וזה בנאומו וזה בכספו.

יום שלישי

תהלים:

מפרק קיג
עד פרק קיח

יום ששי כד טבת ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, ששי עם פירש"י.

תהלים: קיג-קיח.

תניא: יג. ובוה . . . החשך כנ"ל.

הסתלקות אדמו"ר הזקן בכפר פיענא במוצאי ש"ק פ' שמות תקע"ג. ומ"כ בעיר האדיץ. אאמו"ר שאל את הצ"צ: וואָס האָט דער זיידע געוואָלט מיט דרכי החסידות, און וואָס האָט ער געוואָלט מיט חסידות. ויענהו הצ"צ: דרכי החסידות איז, אז אלע חסידים זאָלען זיין ווי איין משפחה ע"פ התורה באהבה. חסידות איז חיות. אריינטראַגען א חיות און באלייכטען אלץ, אויך דעם לא טוב, מען זאָל וויסען פון דעם אייגענעם רע ווי ער איז, אויף מתקן זיין עס.

תרגום חפשי

אאמו"ר שאל את הצמח צדק: מה היתה מטרתו של הסבא ב'דרכי החסידות', ומה היתה מטרתו בחסידות? ויענהו הצמח צדק: 'דרכי החסידות' הן – שכל החסידים יהיו כמשפחה אחת, על פי תורה, באהבה. 'חסידות' היא חיות; – להכניס חיות ולהאיר את הכל, גם את הלא-טוב, שיכירו את הרע האישי כמות שהוא, כדי לתקנו.

יום רביעי

תהלים:

מפרק קיט
עד פסוק צו
מצותך מאוד

שבת

כה טבת

ה'תש"ג

מברכים ר"ח שבט, אמירת כל התהלים בהשכמה, יום התועדות.

הפטורה: הבאים ישרש.

שיעורים. חומש: שמות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: אך מאחר . . . כנגד כולך.

משיחות אאמו"ר: יציאת מצרים איז דער ארויסגעהן פון מצרים וגבולים, און חסידות איז אויף ארויסגעהן פון די מצרים און גבולים פון וועלט. עס איז פאראן א הפרש: יצי"מ איז א ענין פון שבירה און עזיבה, דערפאר איז מען אוועק פון מצרים. יצי"מ פון חסידות איז בירור און תקון, יציאה פון מצרים און גבולים פון וועלט אָבער אין וועלט. ד. ה. זייענדיג אין וועלט באדארפען זיין אין א יציאה פון מיצר וגבול פון וועלט. אראָפּנעהמען דעם מיצר וגבול און דערהערען דעם אמת, אז וועלט אליין איז באמת גוט, ווייל דאָס איז דאָך רצונו ית', איז דאָס דורך עבודה פון חסידות.

תרגום חפשי

משיחות אאמו"ר: יציאת מצרים היא היציאה ממצרים ומגבלות; וחסידות היא כדי לצאת מהמצרים והמגבלות של העולם. ישנו הבדל: יציאת מצרים היא בתנועה של שבירה ועזיבה, לכן יצאו ממצרים; יציאת מצרים של חסידות היא בירור ותיקון – יציאה ממצרי ומגבלות העולם, אך בתוך העולם. כלומר: עם ההמצאות בעולם יש להיות ביציאה ממצר וגבול העולם. להסיר את המיצר והגבול ולקלוט את האמת, שהעולם עצמו הוא באמת טוב, מפני שזהו רצונו יתברך, הרי זה [מושג] על-ידי עבודת החסידות.

יום חמישי

תהלים:

פרק קיט
מפסוק צו
עד סוף הפרק
לא שכחתי

יום ראשון

כו טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: פרק יד. והנה . . . 38" לכפור האמת.

בברכת ולמלשינים מפסיקים קצת בין "ותמגר" לתיבת "ותכניע", מתאים להכוונה, אשר "תעקר ותשבר ותמגר" הם נגד ג' קליפות שצריכים העברה לגמרי, "ותכניע" – לנגד קליפת נוגה שצריכה הכנעה ויש בה בירור.

יום

שישי

תהלים:

מפרק קכ
עד פרק קלד

יום שני

כו טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, שני עם פירש"י.
תהלים: קכ-קלד.
תניא: משא"כ . . . צדיקים כו' ע"ש.

רבינו הזקן אמר: אידישע גשמיות איז רוחניות, דער אויבערשטער גיט אונז גשמיות, מיר זאָלען דערפון מאַכען רוחניות. אמאָל אז עס איז לרגע ניט אזוי, דארפען געבען דעם אויבערשטען אפילו מנחת עני גיט ער א פולע.

תרגום חפשי

רבינו הזקן אמר: גשמיות של יהודים היא רוחניות. הקב"ה נותן לנו גשמיות כדי שניצור ממנה רוחניות. לעתים, כאשר לרגע אין הדבר כן, יש לתת לקב"ה ולו מנחת עני והוא נותן בשפע.

שבת קודש	יום שלישי	כח טבת	ה'תש"ג
תהלים: מפרק קלה עד פרק קלט	שיעורים. חומש: וארא, שלישי עם פירש"י. תהלים: קלה-קלט. תניא: ובזה יובן . . . תהי צדיק.		בספר החקירה (דרך אמונה) להצ"צ הנדפס – חסרים הרבה הגהות. הצ"צ חברו ביחס עם נסיעותיו לפטרבורג, ששם הי' צריך לענות על כמה שאלות בענינים אלו.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג טבת, תשכ"א
ברוקלין.

הרה"ג ווי"ח אי"א רב פעלים כו' מו"ה שמואל אבא שי'

שלום וברכה!

לאחרי הפסק נתקבל מכתבו מט"ז טבת, בו כותב ר"פ מההתועדות דיום הבהיר יום הגאולה י"ט כסלו, גאולתנו ופדות נפשו ראש השנה ללימוד החסידות ולדרכי החסידות ויהי רצון שיהי' רישומה ניכר בכל ימות השנה ועד למעשה בחיי היום יומים.

לכתבו אודות ביי"ס, בו ילמדו לימודי קדש וגם להבדיל לימודי חול.

בכלל בכגון דא תלוי בתנאי המקום והאישים ועד לשני הקצוות בזה: בתנאים מסוימים התנגדו רבותנו נשיאינו לזה בכל תוקף, ובתנאים מסוימים אחרים, אף שלא התעסקו ביסוד ביי"ס אלו אבל מאחורי הפרגוד סייעו בדבר, ומובן שאופן האחרון הי' נדיר ביותר אבל בכ"ז קרה לפעמים. ועפ"י על כת"ר לדון על אתר בהמצב ולהכריע.

ויה"ר מהשי"ת שהבטיח הבא לטהר מסייעין אותו שיחליט לאמיתתו של הענין ולזכות הרבים.

תקותי שמתכוננים ליום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל, ויהי רצון שעד אז ואז ואחרי יום ההילולא יוסיף כאו"א בהענינים עליהם מסר נפשו בעל ההילולא ובנקודה הפנימית הפצת המעיונות (ועד שיגיעו גם) חוצה.

בברכה לבשו"י בעניני הכלל והפרט בפ"ש כל אנ"ש שי'.

תערובת לחה או יבשה?

יום ראשון, כ"ב טבת ה'תשס"ט

תערובת נבלה ושחוטתה היא כתערובת יבש ביבש, ואף שהנבילה אינה ניכרת הרי היא נמצאת (הר"י קורקוס).

ולמה פסק הרמב"ם בהלכות פרה אדומה (פס"ז ה"ד) שאם נתערב אפר פרה באפר מקלה (חולין) "אם היה הרוב אפר מקלה... מטמאין במשא" (כמי חטאת), והרי תערובת אפר באפר היא כתערובת קמח בקמח, שלדעת כמה ראשונים (ראה ש"ך יור"ד סי' ק"ט סק"ג) דינה כתערובת לח בלח שנבללת לגמרי, ומדוע תטמא?

אלא מכאן שלדעת הרמב"ם תערובת קמח בקמח היא כתערובת יבש ביבש ולכן תערובת אפר פרה באפר מקלה מטמאת במשא, כי מתייחסים לכך כאילו אפר הפרה נמצא לפנינו.

(משנה למלך מסמור"מ פ"א ה"ד ד"ה עוד נראה)

הלכות שאר אבות הטומאות פרק א הלכה יז: נבלה שנתערבה בשחוטתה - אם רב מן השחוטתה - בטלה הנבלה בשחוטתה, ואין הכל מטמא במגע; אבל אם נשא הכל, נטמא.

וטעם הדבר, כי במגע אף אם יגע בכל החתיכות בבית אחת, כך שנגע בנבלה כשיעור הטומאה, כל נגיעה נחשבת בפני עצמה ואין כאן שיעור אחד. אבל במשא אין לחלק בין החתיכות, שהרי הן נישאות כאחת.

אך עדיין צריך להבין: מדוע ב"בהמה ששפעה חרות דם" (הפילה וולד שנימוק יחד עם דם וחלקי בשר) פסק הרמב"ם (הט"ז) ש"בטלה ברוב היוצא עימה" ואינה מטמאה אף במשא ואילו כאן אין הביטול ברוב מועיל למשא? והביאור הוא:

'חררת הדם' היא כתערובת לח בלח, כי הבשר נימוח ונבלל בדם ושאר החלקים, ואין כאן מציאות של נבלה שתטמא אבל

חצי שיעור לענין טומאה

יום שני, כ"ג טבת ה'תשס"ט

ונשאלת השאלה: האם גם בטומאת שרץ נאסר 'חצי שיעור'? ויש לומר: כתב הר"א מזרחי שאיסורי התורה חלים אפילו על 'כל שהוא', וה'הלכה למשה מסיני' הקובעת שיעורין, באה למעט ולהורות שהעונש על האיסור הוא רק כאשר היה כשיעור שנקבע. לפי זה יש לומר כי גם בטומאת השרץ איסור התורה קיים אפילו בכל שהוא, והשיעור 'כעדשה' נקבע רק לענין העונש (מנחת חינוך מצוה קנ"ט).

אמנם, יש אומרים (חכם צבי סי' פ"ו), שאיסור 'חצי שיעור' הוא רק באיסורי אכילה, שהרי 'חצי שיעור' נלמד מהנאמר "כל חלב... לא תאכלו" (ויקרא ז, כג) — "כל חלב, אפילו כלשהו" (יזמא ער א), ולומדים מחלב לכל איסורי אכילה, אבל בשאר דברים אין האיסור חל אלא בשיעור האמור בהם ולא אסרו 'חצי שיעור'.

הלכות שאר אבות הטומאות, פרק ד הלכה ב: השרץ - אב מאבות הטומאות, מטמא אדם וכלים במגע... ושיעור טמאתו כעדשה.

טומאת שרץ ששיעורו 'כעדשה', שונה משאר אבות הטומאות ששיעורן 'כזית'. ואף שחז"ל (חגיגה יא, א) לומדים ששיעור השרץ לטומאה הוא כעדשה מלשון הפסוקים - מסתבר שזהו ככל שיעורי התורה שהם רק מדרבנן. וכדברי הרמב"ם (ט"ז פ"ב ה"ב) "שהשיעורין כולן הלכה למשה בסיני הן", והלימוד מהפסוק הוא רק "אסמתא בעלמא", היינו שחכמים הסמיכו את ההלכה על הפסוק.

והנה, ננקט להלכה (הל' מאכ"א פ"ג ה"ו) ש'חצי שיעור' אסור מן התורה. כלומר, השיעורים שנקבעו באיסורים שונים משמעותיים רק לגבי קביעת העונש, אבל אסור לעשותם אף בפחות מהשיעור.

האם נזולים נטמאים?

יום שלישי, כ"ד טבת ה'תשס"ט

יש מתרצים שלפי דעה זו הפסוק לא מדבר בטומאת משקין אלא על טומאת אוכלים והמילים "וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא" דנות בהכשר קבלת טומאה, והן באות להרחיב את מושג המים (שנוכר בפסוק הקודם). וללמד כי כשם שמים מכשירים אוכלין לטומאה, כך גם יתר המשקים, ולצמצמם שכשם שכל משקה הוא "בכל כלי" — גם מים מכשירים לטומאה רק אם הם תלושים ולא מחוברים לקרקע. ומאחר שהרמב"ם כותב שמשקין מקבלים טומאה מדאורייתא ואינם מטמאים אחרים, הרי שלשיטתו הכתוב האמור אכן עוסק בטומאת משקין ולא בהכשר אוכלין והוא מלמדנו שגם המשקין נטמאין בתלוש.

(רש"י ורדש על התורה, ויקרא, יא)

הלכות אבות הטומאות, פרק ז הלכה א: דבר מפרש בתורה, שהאכלין והמשקין מטמאין, שנאמר: "מכל האכל אשר יאכל, אשר יבוא עליו מים - יטמא; וכל משקה אשר ישתה בכל כלי - יטמא". ואין האכל שנטמא מטמא אכל אחר מן התורה; ולא המשקין שנטמאו מטמאין דבר אחר מן התורה.

בגמרא (פסחים טז, א) נאמרו שלוש דעות בטומאת משקין: (א) מקבלים טומאה מדאורייתא וגם מטמאים אחרים. (ב) מקבלים טומאה מדאורייתא אך אינם מטמאים אחרים. (ג) מדאורייתא אין טומאה למשקין.

ואין תואמת השיטה האחרונה למקרא מלא שדיבר הכתוב (יא, לד): "מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא"?

יום רביעי, כ"ה טבת ה'תשס"ט

טומאה חלשה או חדשה

שלמעשה טבול יום קל בכמה דברים גם מדין שני לטומאה, וטבול יום שנגע במשקין של תרומה עשאו שליש לטומאה אף שכל שני לטומאה שנגע במשקין עשאו תחילה לטומאה. וכן משמע מלשון הרמב"ם בפירוש המשניות (הקדמה לסדר טהרות) "לפי שאינו שני גמור, מפני שכבר טהר", היינו שכיון שטהר בטבילה, טומאתו נחלשה.

אמנם, מצינו לרבנו אברהם בן הרמב"ם (מעשה נסים סי' ג) שכתב שאיסור טבול יום בעבודה במקדש אינו ענף מאיסורו של טמא בעבודה, לפי שהטומאה כבר נסתלקה ממנו בטבילה, שנאמר: "ורחץ במים וטהר", ולא נקרא טמא אלא לפי שחסרה לו הטהרה השלימה. ולפי זה הטומאה הקודמת נסתלקה ויש כאן טומאה חדשה מאחר שלא נשלמה טהרתו.

הלכות אבות הטומאות, פרק י הלכה א: ... מכל - תרי הוא כשני לטמאה, עד שיצריב שמשו... הכתוב קרא לטבול יום טמא. כלומר: משיטבול הטמא ועד סוף היום, עדיין הוא בגדר טמא, אך אינו טמא גמור ומותר בחולין ומעשר שני אבל הוא כשני לטומאה ואסור לו לאכול קדשים ותרומה. ולפי זה אין טומאה חדשה של 'טבול יום', אלא שעדיין לא טהר לגמרי מטומאתו הקודמת. וכמו שכתב הרמב"ם בפירוש המשניות (זבחים פ"ב מ"א) - "טבול יום אין טהרתו נגמרת אלא עד שתשקע השמש". וזו היא גם משמעות דברי הרמב"ם (בהל' פסולי המוקדשין פ"ח ה"ד) שטבול יום אין "כל טומאתו" עליו. וכן משמע מלשון רש"י (פסחים יד, ט"ז) שטבול יום "איכלישא טומאה ידידה" [= נחלשה טומאתו]. ומטעם זה כתב רש"י (שם)

יום חמישי, כ"ו טבת ה'תשס"ט

הטבילה צריכה כוונה?

אך יש אומרים כי מאחר שבמהותה הטבילה היא הכשר בלבד, ואינה חובה, אין לומר שהיא כשאר מצוות, אלא המחלוקת היא, האם העובדה שהטבילה היא רק הכשר גורמת לה להיות חמורה יותר מהמצוות ולהיות צריכה כוונה גם למי שסובר שמצוות אינן צריכות כוונה, או שהכשר קל מן המצוות ואפילו אם מצוות צריכות כוונה, טבילה אינה צריכה, משום שבטבילה העיקר הוא המעשה (כפי שמשמע גם מהכתוב "ובא במים וטהר").

הרמב"ם פוסק שאין טבילה צריכה כוונה, אך גם לדעתו לכתחילה יש להתכוון לשם טבילה.

(אנציקלופדיה תלמודית, ערך טבילה, ח"יח)

הלכות אבות הטומאות פרק י"ג הלכה ב: עשו חקמים מעלות במבילה. כיצד? מי ששכח בלא כונה - תרי זה טהור לחלוטין... דין תורה - הואיל ומכל מכל מקום, תרי הוא טהור לכל. טבל אדם (לשם חולין או טבילת נידה) בלא כוונה - נחלקו בדבר תנאים ואמוראים: יש אומרים שבמקרה כזה אין הטבילה נחשבת ויש אומרים שטבילה אינה צריכה כוונה לחולין. ונפקא מינה למעשה: אנסו אישה לטבול לנידתה, האם טהורה היא? בביאור המחלוקת יש אומרים שהדבר תלוי בשאלה הכללית, האם מצוות צריכות כוונה, והמצריך כוונה בטבילה זהו מפני שלדעתו מצוות צריכות כוונה, ומי שאינו מצריך כוונה בטבילה סובר שמצוות אינן צריכות כוונה, כי הקיום המעשי עומד בזכות עצמו.

יום שישי, כ"ז טבת ה'תשס"ט

ספק טומאה ברשות הרבים

התוספתא והירושלמי לא מסתפקים בטעם שבבבלי? והביאור:

הרמב"ם סובר שאי אפשר ללמוד מסוטה לטהר ספק טומאה ברשות הרבים, כי ניתן לדחות ולומר שהתורה טימאה סוטה רק ברשות היחיד כי אין בה מציאות של ספק אלא כשנסתרה במקום מחבוא, אבל שאר טומאות ששייך בהן ספק מגע בטומאה אף ברשות הרבים, דינם כסוטה וטמאים.

ולכן הוצרך להביא ראיה לטהר ספק טומאה ברשות הרבים מפסח הבא בטומאה, שאם טומאה ודאית דחויה בצבור קל וחומר לספק טומאה ברשות הרבים.

אלא שלכאורה זהו קל וחומר שיש לו פירכא, כי מה לפסח הבא בטומאה, שכן הותרה בו טומאה ודאית, ואילו ברשות הרבים לא הותרה טומאה ודאית? על כן הוצרך הרמב"ם להוסיף "שאיסור כל הספיקות מדבריהם", וחכמים הקילו בספק טומאה ברשות הרבים, משום שמצינו בו קולא בפסח הבא בטומאה ברבים (שו"ת מהר"ט י"ד סי' א).

הלכות אבות הטומאות, פרק ט"ז הלכה א: מפני מה טהרו חכמים ספק ברשות הרבים? שתרי הצבור עושין הפסח בטמאה, בזמן שהטמאים מרבין. אם טמאה ודאית נדחת מפניהם, קל וחומר לספק טמאה - שאסור כל הפסקות מדבריהם.. ומפני מה הקמירו בספק ברשות היחיד? שתרי שומה שנסתרה - אף על פי שתדבר ספק - תרי היא טמאה לבעלה עד שתשתה. והקשו מפרשי הרמב"ם:

(א) מאחר שלמדים ספק טומאה ברשות היחיד מסוטה שנסתרה, והיינו דווקא ברשות היחיד (חולין ט, ב ובתוס' שם), למה צריך הרמב"ם להביא טעם אחר לטהרת ספק טומאה ברשות הרבים, הרי מכך שהתורה טימאה ספק רק ברשות היחיד, מובן שברשות הרבים טהור?

(ב) אם טהרת ספק טומאה ברשות הרבים נלמדת מכך שהצבור עושים פסח בטומאה, מה התוספת בכך "שאיסור כל הספיקות מדבריהם"?

והנה, טעם זה מקורו בתוספתא (טהרות ספ"ו), ובירושלמי (סוטה פ"א ה"ב), וניתן לומר שהרמב"ם העדיף טעם זה, אבל למה באמת

שבת קודש, כ"ח טבת ה'תשס"ט

שני שבילין ושני בתים

השבילין נטמא, או אחד הבתים יש בו חמץ, אלא שאם כל אחד נשאל בפני עצמו, מעמידים אותו על חזקתו הקודמת שאין בו טומאה או חמץ ואילו כאשר שניהם באים בבת אחת, אי אפשר להעמיד על החזקה הקודמת כי באחד מהשניים בוודאי יש טומאה או חמץ, ומה ראה הרמב"ם לפסוק כך בטומאה, ובחמץ לא כתב שאם שניהם שואלים ביחד, שניהם צריכים בדיקה?

ומבאר ה'מגיד משנה' (ראה 'משנה למלך'):

בטומאה, גם כאשר שני האנשים שהלכו בשבילים השונים מגיעים לבית הדין יחד, מן התורה טהורים הם כי טהור ברשות הרבים מדאורייתא טהור הוא. ובכל זאת, מאחר שמדובר על דיני טומאה וטהרה שהם מן התורה, החמירו חכמים שאם באו יחד שניהם טמאים, אבל בחמץ, מאחר שבדיקת חמץ היא מדרבנן – שהרי מן התורה די בביטול החמץ – העמידו את ההלכה על דין תורה ולא הצריכו את שניהם בדיקה שנייה מפני הספק.

הלכות אבות הטומאות, פרק יט הלכה ב: שְׁנֵי שְׁבִילִין, אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר [ולא ידוע איזה טמא ואיזה טהור], הֵלֵךְ בְּאֶחָד מֵהֶן וַעֲשָׂה מְהֵרָה, וְכֵן חִבְרוּ, וְהֵלֵךְ בְּשֵׁנֵי מְהֵרָה – אִם בָּאוּ וְנִשְׁאַלּוּ זֶה אֶחָד זֶה – מוֹרִין לְכֹל אֶחָד מֵהֶן בְּפָנָיו עֲצָמוֹ, שֶׁהוּא טָהוֹר; בָּאוּ שְׁנֵיהֶן בְּאַחַת, או שְׂבָא הָאֶחָד וְשָׂאֵל עָלָיו וְעַל חִבְרוֹ, וְאָמַר: "שְׁנַיִם הֵינִי, וּבְשֵׁנֵי הַשְּׁבִילִים הִלַּכְנוּ, וְשְׁתֵּי מְהֵרָה עֲשִׂינוּ" – הֲרֵי שְׁנֵיהֶן טָמְאִין, וּמְהֵרָה שְׁעֲשׂוּ יִשְׁרָפוּ.

שואל ה'מגיד משנה': לכאורה, דברי הרמב"ם כאן שאם באו שניהם לשאול כאחד שניהם טמאים, סותרים לדבריו בהלכות חמץ ומצה (ב, יא) שם פסק בשני בתים שנבדקו מחמץ ולידם יש מצבור של חמץ, ובא עכבר ולקח חמץ מהמצבור אך לא ידוע לאיזה בית משני הבתים הלך, אין צריך לבדוק פעם שניה שאין כאן קבוע, ולא כתב שאם באו בבת אחת שניהם צריכים בדיקה (וכדעת רש"י בפסחים י, ב).

והשאלה נשאלת: הרי בשני המקרים אנו בטוחים שאחד

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח טבת, תשכ"א

ברוקלין.

הרה"ג ווי"ח אי"א נוי"נ וכו' מו"ה יהושע זאב שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ"ב טבת יום השלישי שהוכפל בו כי טוב, בבשורה הטובה...

וזכות פעולתו בהחזקת היהדות והפצתה ובעיקר הפצת המעינות ואשר בודאי מוסיף בזה מזמן לזמן, מתאים לנתינת כח זה מציווי תורתנו תורת חיים, דמעלין בקדש, תעמוד לו ולכאו"א מב"ב שי לחוספה בברכת השי"ת בגו"ר.

וכהתחלת פרשת שבוע זה, בפירוש ושמי ה', מדת אמיתית שלי שענין הוי' ואמת* להבריה מן הקצה אל הקצה ובלי שינוים מקצה העליון (תכלית הרוחניות) ועד לקצה התחתון (תכלית הגשמיות).

בטח יצוין בק"ק דכת"ר יום ההילולא יו"ד שבט הבע"ל באופן המתאים,

לכתבו בל' מתחטא - ראה הנדפס על הגליון ברכות (יט, א). ולפלא שלא העיר על השינוי במס' תענית עצמה - בין פרש"י שבמשנה לזה שבגמרא! וראה שה"ג לחיד"א מע' רש"י א) ד"א דהפי' לתענית אינו מרש"י. ב) דכמה מהדורות היו בפרש"י.

בברכה לבשו"ט בענינים הכללים והפרטים גם יחד.

(*) הוי' הי' הוה ויהי' כאחד. אמת - ירוש' סנה' א' א'.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - כ"ב-כ"ח טבת ה'תשס"ט

יום ראשון כ"ב טבת ה'תשס"ט

הלכות מטמאי משכב ומושב פרק יג

א. כהן שטהר כליו לגת זו, והניחן לגת הבאה - הרי אלו בחזקתן; שאין עמי הארץ נוגעין בכליו של כהן זה שהן בתוך גתו, מפני שהוא אוכל טהרות. אבל של ישראל - הרי אלו טמאות, עד שיאמר: 'בלבי ה'ה לשמר עם הארץ שיכנס לגת שלא יגע בכלים'.

ב. הרוצה לעשות יינו בטהרה באמנין עמי הארץ, הרי זה מטביל את הבוצרין; וכן אם ה'ה עושה שמן, מטביל הבדדן [הדורכים את השמן]; וצריך לעמד על האמנין עד שיטבילו בפניו - שהרי אינם יודעים הלכות טבילה וחיצצה. יצאו חוץ לפתח בית הכד, ונפנו לאחורי הגדר, וחרו - הרי אלו בטהרתן. עד כמה ירחיקו והם טהורין? עד כדי שלא יסתרו מעיניו; אבל אם נסתרו מעיניו - חזרו לטמאתן, עד שיטבילו פעם שניה, ויעריבו שמן.

ג. הבדדן והבוצרים שנמצאת טמאה לפנייהם, נאמנין לומר 'לא נגענו'; וכן בתינוקות שביניהן [נאמנים לומר] שהתינוק לא נגע.

ד. המטהר את הבדדן, והכניסן לבית הכד ונצל עליהם - אם היו שם כלים שנטמאו במדרס - הרי בית הכד כלו טמא, שמא נגעו באותן הכלים. ואפלו ראה אותן מקדם נזהרין מאותם הכלים, מפני טמאתם - הרי בית הכד טמא; שמא הסיטו אותן, ומדמין שאין המסיט טמא; שאין עמי הארץ בקיאים בטמאת הסט.

ה. היו חמירי ופועלי טענין טהרות, ועוברין [הולכים] לפניו - אף על פי שהפליגו יותר ממיל, הרי אלו טהרות; מפני שהם בחזקת שהוא שומרן, והן מפחדין לגע, ואומרים: 'עכשו יבוא, שהרי הוא אתרינו'. אבל אם אמר להם: 'צאו ואני אבוא אתריכם' - כיון שנתפסו מעיניו, הרי הן טמאות.

ו. חבר שה'ה לבוש בחלוק ועוטף בטלית ומחלף, ואמר: 'בלבי ה'ה לשמר את החלוק, והייתי נזהר בו, והסתיתי דעתי מן הטלית' - הרי החלוק בטהרתו; והטלית טמאה, שמא נגע בה עם הארץ. ה'ה סל על כתפו, ומגרפה בתוך הסל, ואמר: 'בלבי ה'ה לשמר את הסל ולשמר את המגרפה מדבר המטמאה, אבל לא מדבר הפוסלה' [- טומאה שאינה מטמאה הלאה] - הסל טהור, והמגרפה טמאה; וכל תרומה שבסל פסולה, מפני המגרפה שפוסלת האכלין שבסל. ה'ה משתמש מן החבית בטהרה בחזקת שהיא חלין, ואחר כך נמצאת תרומה - אף על פי שהיא טהורה, הרי זו אסורה באכילה; שמא נגע בה טבול יום, שהוא פוסל בתרומה וטהור בחלין, כמו שיתבאר; ואינו דומה משמר תרומה למשמר חלין. ואם אמר: 'בלבי ה'ה לשמרה אפלו מדבר

הפוסלה', הרי זו מתרת באכילה. נתחלפו לו כלים של שבת בשל חל, ובלבשם - נטמאו; שאינו משמר כלים של חל בכלים של שבת. מעשה בשתי נשים חבורות, שנתחלפו להן פליהן בבית המרחץ; ובא מעשה לפני חכמים, וטמאו הכלים. אפלו נפלה מעפרתו [סודר] ממנו, ואמר לחבר: 'תנה לי, ונתנה לו - נטמאת; גזרה שמא יתננה לו עם הארץ, או [- סיבה נוספת:] שלא יהיה החבר משמרה - שאין אדם משמר כלים שאינן שלו בכליו, אלא אם כן הודיעו וסמך עליו.

ז. חבר שמת, והניח טהרות - הרי אלו טהורות. הניח כלים, הרי הם טמאות; שאני אומר: שמא נטמאו, וה'ה עליהן בשלישי, ועדין לא ה'ה עליהן בשביעי; או שמא ה'ה עליהן בשביעי, ועדין לא הטביל; או שמא עדין לא ה'ה עליהן כל עקר.

ח. מי שאמר לו עד אחד: 'נטמאו טהרותיך', וה'ה שותק - הרי זה נאמן, והרי הן טמאות; ואם הכחישו ואמר: 'לא נטמאו' - הרי הן בחזקתן, עד שיעידו שנים. ה'ה עושה [- מתעסק] עמו בטהרות או בזבחים, ולאחר זמן מצאו, ואמר לו בשעה שפגע בו: 'טהרות שעשיתי עמך נטמאו', וזבחים שעשיתי עמך נתפגלו' [- נפסלו במחשבה] - הרי זה נאמן; אבל אם פגע בו ולא אמר לו כלום, ואחר כך פגע בו פעם שניה ואמר לו - אינו נאמן; אלא הרי זבחי בחזקת פשוט, וטהרותיו בחזקת טהרה.

ברוך רחמנא דסיעין

הלכות שאר אבות הטמאות

יש בכללן שלש מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין טמאת נבלה; (ב) דין טמאת שרץ; (ג) דין טמאת שכת זרע. ועבודה זרה מטמאה כשרץ, וטמאתה מדברי סופרים. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות שאר אבות הטמאות פרק א

א. הנבלה, אב מאבות הטמאות; פזית מבשרה - מטמא אדם וכלים במגע, וכלי חרש באויר; ומטמא את האדם במשא לטמא בגדים, כמרפב הזב. פיצד? אדם שנגע בנבלה - נטמא, והרי הוא ראשון לטמאה. ואם נגע בכלים, אפלו בשעת מגעו בנבלה - הרי הם טהורין; וכן כלים שעליו טהורין - לפי שהוא וכל, ואין וכל מטמא כלים. אבל הנושא את הנבלה - מטמא כלים בשעת נשיאתו, שנאמר: "והנשא את נבלתם - יכבס בגדיו"; ואותן הבגדים, ראשון לטמאה. ואינו מטמא לא אדם ולא כלי חרש, ואפלו בשעת נשיאתו, כמו שבארנו במטמאי משכב ומושב.

ב. אחד בהמה וחסיה, בין מן המתין באכילה בין מן האסורין - אם מתו, כלן בשרן מטמא בכזית. ושחיטת

י. המפשיט נבלת בהמה או חיה, בין טמאה בין טהורה, בין דקה בין גסה - אם לשטיח הפשיט - כיון שהפשיט מן העור כדי אחיזה, והוא שני טפחים, הנוגע בעור זה שהפשיט, טהור; ועד שלא הפשיט שני טפחים, הנוגע בעור כנוגע בפש. הפשיט כדי לעשות מן העור חמת [נד] - הרי העור חבור, עד שיפשיט את כל החזה. ואם הפשיטה מרגלה בלבד - הרי העור פלו חבור, והנוגע בעור כנוגע בפש, עד שיפריש העור פלו מעל הפש. וכן המפשיט בפריצים - חבור, עד שיפשיט העור פלו. עור שעל הצואר - חבור, עד שיפשיט את פלו. וכל עור שהוא חבור לטמא, כף הוא חבור להתטמא; שאם היתה שחוטה, ונגעה טמאה בעור זה שהוא חבור - טמא הפש.

יא. עור שיש עליו פזית נבלה - הנוגע בציב [חוט] היוצא ממנו, ובשערה שפנגדו [כנגד הכזית] מאחורי העור - נטמא; מפני שהעור בשערו שומר לפש. במה דברים אמורים? שפלטתו [השאיר] חיה; אבל פלטתו סבין - אם היה מרדד [דק], בטל על גב העור.

יב. עור שיש עליו כשני חצי זיתים בשר נבלה, העור מבטל; ואין מטמאין לא במגע ולא במשא - שכל שאינו מטמא מן הנבלה במגע, אינו מטמא במשא. אבל שני חצי זיתים שתחבן בקיסם - הנושא אותן טמא, שהרי נשא פזית; ונוגע טהור, שאין חבורי אדם חבור; והוא שהיהו שניהן מרדדין [דקים] ודבוקין זה בזה, כדי שינטלו כאחד; אבל אם היה חצי זית זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, בקיסם אחד - אפלו הוליד והביא כל היום, טהור. יג. בשר נבלה שנפסד והבאיש, ונפסל מלאכל הכלב - טהור; לפיכך, נצל [בשר שנימוח וקדש] הנבלה, ספק אם מטמא בפזית או אינו מטמא. בשר נבלה שיבש - אם יכול לשורות בפושין מעת לעת ולחזור לח וראוי לכלב, מטמא; ואם לאו - טהור, ואפלו כאכלין טמאין אינו מטמא.

יד. בשר נבלה שהיה סרוח מעקרו, ואינו ראוי למאכל אדם - הרי זה טהור, שנאמר: "לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה", עד שהיה תחלתה ראויה לגר.

טו. שליה של נבלה - הרי היא כפרש וכרעי [- צואה], ואינה מטמאה בנבלה; ואם חשב עליה לאכילה, מתטמאה טמאת אכלין. הקבה והחלב של נבלה, טהורין מכלום.

טז. בהמה ששפצה חררת דם [גוש דם של עובר מת] - אף על פי שנפטר מן הבכורה - אינה מטמאה לא במגע ולא במשא עד שהיה בה צורת נפל, לפי שהיא בטלה ברכ היוצא עמה; לפיכך היא טהורה, אף על פי שהיתה ראויה לגר על גב אמה.

יז. נבלה שנתערכה בשחוטה - אם רב מן השחוטה - בטלה הנבלה בשחוטה, ואין הכל מטמא במגע; אבל אם נשא הכל, נטמא; שאי אפשר לשחוטה שתחור [- תיהפך להיות] נבלה, אבל הנבלה - אפשר שתטהר פשתסרה, לפיכך תבטל.

בהמה טהורה וחייה טהורה, מטהרת אותה בכל מקום; ואפלו שחט חלין בעורה, וקדשים בחוץ - הרי אלו טהורין; ואם ארע פסול בשחיטה - הרי זו נבלה, כמו שבארנו בהלכות שחיטה, ומטמאה במשא.

ג. בהמה טמאה וחייה טמאה, אין השחיטה מועלת בה; ואחד השוחט אותה, או הנוחר או החונק או שמתה כדרכה - הרי זו נבלה. וכל הנבלות מצטרפות לעגן טמאה לכזית, אחד טמאות ואחד טהורות.

ד. מוח [- שבעצם], הרי הוא כבשר. ודם הנבלה - אינו מטמא בנבלה, אלא הרי הוא כמשקין טמאין, שאינו מטמא אדם ולא פלים, מן התורה.

ה. חלב בהמה טהורה שמתה - טהור, שנאמר: "וחלב נבלה וחלב טרפה, יעשה לכל מלאכה", מי שאסורו משום נבלה וטרפה. ואם הכשר [לקבלת טומאה] במשקין המכשירין [- ד' משקים] - הרי זה כאכלין טמאין, ואינו כבשר נבלה. והנוגע בחלב החופה את הפליה קדם הפרשה [מן הכליה] - הרי זה טמא, כנוגע בפליה עצמה; שהרי במה חוטין [של בשר] נמשכין ממנה בחלב. אבל בהמה טמאה, וחייה בין טמאה ובין טהורה - אחד בשרה ואחד חלבה לטמאה, ומטמא אדם וכלים בכזית, כבשר הנבלה.

ו. הכוי [- ספק בהמה ספק חיה] - חלבו מטמא כבשרו, וטמאתו בספק. לפיכך, אין שורפין עליו תרומה וקדשים, ואין חביבין כרת על טמאתו על ביאת המקדש או אכילת קדשיו.

ז. ואלו דברים שאין מטמאין מן הנבלות: העצמות; והקננים והשלפים [- כפות הרגלים] - אפלו עקרן [שורשן] הרך, שאם יחתך מן הסי ויוציא דם; והעור, אף על פי שאינו מעבד; והאָלל [בשר הדבוק לעור], והגידים, והמרק והתבלין המתבשלין עמה. במה דברים אמורים? בזמן שפרשו מן הנבלה. אבל הנוגע באחד מכל אלו כשהן מחברין כבשר, הרי זה טמא; והוא, שהיה כבשר פזית - שאין אחד מכל אלו מצטרף לכזית.

ח. האָלל, בין שפלטתו [- נשאר דבוק בעור כשהופשט באמצעות] - סבין בין שפלטתו [הפשיטתו] - חיה - אינו מצטרף [עם דבר אחר] לכזית; ואם כנסו [את החתיכות יחד] והיה בו פזית - מטמא.

ט. ואלו בהמות שעורותיהן כבשרן: עור החזיר של ישוב, ועור חטורת הגמל הרפה, ועור בית הבשת, ועור השליל [- עובר], ועור שתחת האליה - הרי אלו מטמאין מן הנבלה. ואם עבדן, או הלך [- דרך] בהן כדי עובדה [- שיעור עיבוד] - הרי אלו טהורים. ואם עשה בהן מעשה שבטלן - טהורין, אף על פי שלא הלך בהן כדי עובדה. כיצד? און חמור שטליה לקפיפתו [- עשאה טלאי לסלון], טהורה. במה הוא כדי עובדה? ארבעת מילין. ואינו היא חטורת רפה? כל זמן שלא טענה [- משא]; הגיע זמן [בגיל] לטען ולא טענה, או שטענה קדם שיגיע זמנה - הרי זה ספק.

שלא שָׁהָה [מלידתו] שְׁבַע יָמִים גְּמוּרִין - אם שָׁחַטוּ בְּתוֹךְ שְׁבַע - אין שְׁחִיטתוֹ מְטַהְרֶתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּגַפֵּל.

ז. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה, וּמֵצֵא בָּהּ בֶּן תִּשְׁעָה חַי קֹדֶם שִׁיחֲלֹף עַל הַקֶּרֶק - אִם עַל פִּי שְׁאִינוֹ צָרִיף שְׁחִיטָה כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, שֶׁהָרִי שְׁחִיטָה אִמּוֹ מְטַהְרֶתוֹ - אִם נִטְמָאת אִמּוֹ, לֹא נִטְמָא הוּא; וְאִם נִתְּנָבְלָה אִמּוֹ, הָרִי הוּא טָהוֹר; שְׁאִין הָחִי מְטַמֵּא לֹא טְמֵאת אֲכָלִין וְלֹא טְמֵאת נְבֵלָה, וְאִם עַל פִּי שֶׁהוּא כְּאֶבֶר מֵאֲבָרֵיהָ. וְאִם מֵת קֹדֶם שִׁיפְרִים [העמיד פרסותיו] עַל גְּבִי קֶרֶק - הָרִי הוּא טָהוֹר, שֶׁשְׁחִיטָה אִמּוֹ מְטַהְרֶתוֹ.

ח. טְרֵפָה שֶׁנִּשְׁחָטָה - אִם עַל פִּי שֶׁהִיא טָהוֹרָה מִן הַתּוֹרָה - אִם נִגַּע בָּהּ הַקֹּדֶשׁ, נִטְמָא מִדְּבַרֵּי סוֹפְרִים; וְזוֹ מַעֲלָה יִתְרָה שֶׁעָשׂוּ בַקֹּדֶשׁ.

ט. בְּהֵמָה הַמִּקְשָׁה לִילָד, וְהוֹצִיא הָעֶבֶר יָדוֹ, וְחִתְּקָהּ, וְאַחֲרֵי כֵן שָׁחַט אֶת אִמּוֹ - הָאֶבֶר שֶׁנִּחְתַּף נְבֵלָה, וְשָׂאֵר בִּשְׂר הָעֶבֶר טָהוֹר; שָׁחַט אֶת אִמּוֹ, וְאַחֲרֵי כֵן חִתְּקָהּ - הָאֶבֶר כְּטְרֵפָה שֶׁנִּשְׁחָטָה, וְשָׂאֵר בִּשְׂר הָעֶבֶר - מִגַּע טְרֵפָה שְׁחוּטָה, שֶׁהוּא מְטַמֵּא אֶת הַקֹּדֶשׁ, אֲבָל לֹא אֶת הַתְּרוּמָה. הוֹצִיא הָעֶבֶר אֶת יָדוֹ בֵּין שְׁחִיטַת סִימָן [קנה או וושט] לְשְׁחִיטַת סִימָן, וְחִתְּקָהּ - מִצִּטְרָף שְׁחִיטַת סִימָן לְסִימָן לְטַהֵר הָאֶבֶר מִיָּד נְבֵלָה.

י. שְׁחִיטַת הַנֶּבֶר - נְבֵלָה, וּמְטַמֵּא בְּמִשָּׁא; וְאִפְלוּ יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד עַל גְּבִי, וְשָׁחַט בְּסִכִּין יָפָה שְׁחִיטָה כְּרֹאזִי. אַחֲד הַנֶּבֶר, וְאַחֲד הַכּוֹתִי אוֹ גֵּר תּוֹשֵׁב [גוי שקיבל ד' מצוות] - שְׁחִיטָתָם נְבֵלָה. וְקֹרֹב [- נראה] בְּעֵינֵי, שְׂאֵף זֶה מִדְּבַרֵּי סוֹפְרִים - שֶׁהָרִי טְמֵאת עֲבוּדָה וְזֶה וְטְמֵאת תִּקְרִבָּתָהּ מִדְּבַרֵּיהֶם, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאֵר; וּבִגְלַל עֲבוּדָה וְזֶה נִתְּרַחֲקוּ הַגּוֹיִם, וְנִאֲסְרָה שְׁחִיטָתָם. וְאִם תֹּאמַר: וְהִלָּא הִיא אֲסוּרָה בְּאֲכִילָה דִּין תּוֹרָה? לֹא כָּל הָאֲסוּר בְּאֲכִילָה מְטַמֵּא, שֶׁהָרִי הַטְּרֵפָה אֲסוּרָה וְטָהוֹרָה. וְאִי אֶפְשָׁר לְחַיֵּב כֶּרֶת עַל טְמֵאָה זוֹ עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ וְאֲכִילַת קֹדֶשׁ, אֲלֹא בְּרָאָה בְּרוּחָהּ.

יא. קוּלִית [- עצם חידור] הַנֶּבֶלָה - הַנוֹגֵעַ בָּהּ אוֹ נוֹשָׂאָהּ, טָהוֹר; שֶׁכָּל דָּבָר מִן הַנֶּבֶלָה שְׁאִינוֹ מְטַמֵּא בְּמִגַּע, אִינוֹ מְטַמֵּא בְּמִשָּׁא. נִקְבָּה כָּל שֶׁהוּא - הַנוֹגֵעַ בָּהּ אוֹ נוֹשָׂאָהּ, טְמֵא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִיא הַמֵּחַ מִתְּקַשֵּׁק [כשמנוענים העצם], שֶׁהָרִי אִינָה מַעֲלָה אֲרוּכָה [רפואה בבמה חיה]; אֲבָל אִם הִיא עוֹמֵד בְּמִקְוָם - אִם יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה לְעֶצֶם מִבְּחוּץ, הָרִי זֶה מְטַמֵּא בְּמִגַּע וּבְמִשָּׁא כָּל הָאֲבָרִים. וְכִבֵּר פְּרִשְׁנוֹ, שֶׁהַקּוּלִית הִיא הָעֶצֶם הַסְּתוּם מִשְׁנֵי צִדָּיו.

יב. קוּלִית שֶׁשָּׁחַב עָלֶיהָ לְנִקְבָּהּ, וְעִדָּן לֹא נִקְבָּה - הָרִי הַנוֹגֵעַ בָּהּ סֶפֶק טְמֵא; שֶׁהָרִי יֵשׁ בְּדָבָר סֶפֶק, אִם מִחֲסַר נִקְבָּה מִחֲסַר מַעֲשֶׂה, אוֹ אִינוֹ מִחֲסַר מַעֲשֶׂה.

יום שני כ"ג טבת ה'תשס"ט

הַלְכוֹת שְׂאֵר אֲבוֹת הַטְּמֵאוֹת פָּרָק ג

א. נְבֵלַת הַעוֹף הַטָּהוֹר, מְטַמֵּא מִן הַתּוֹרָה; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוֹ, שֶׁזֶה שְׂנֵאָמָר: "וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה וְטְרֵפָה, בְּאֲזָרְחָ וּבְגֵר - וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְרַחֵץ בַּמַּיִם" - אִינוֹ

הַלְכוֹת שְׂאֵר אֲבוֹת הַטְּמֵאוֹת פָּרָק ב

א. בְּהֵמָה אוֹ חִיָּה טְמֵאָה שֶׁנִּשְׁחָטָה - אִינָה מְטַמֵּאָה מִשּׁוּם נְבֵלָה כָּל זְמַן שֶׁהִיא מִפְּרָכְסָת, עַד שֶׁתָּמוּת, אוֹ עַד שִׁתִּיז אֶת רֹאשָׁהּ; וְהָרִי הִיא בְּאֲכָלִין טְמֵאִין. [נִחְרָה [הרגה], וְעִדָּן הִיא מִפְּרָכְסָת - אִין בָּהּ אֲפִלוּ טְמֵאת אֲכָלִין, כָּל זְמַן שֶׁהִיא מִפְּרָכְסָת. וְאַבֵּר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַמִּפְּרָכְסָת אֲסוּר לְבָנִי נֶח, כְּפּוֹרֵשׁ מִן הָחִי; וּבִשְׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנָּה, כְּפּוֹרֵשׁ מִן הָחִי. וְכֵן טָהוֹרָה שֶׁנִּפְסְלָה בְּשְׁחִיטָתָהּ, וְעִדָּן הִיא מִפְּרָכְסָת. שָׁחַט בָּהּ אַחֲד [מחסימים, קנה וושט], אוֹ רֹב אַחֲד - אִין בָּהּ טְמֵאָה כָּלָל, עַד שֶׁתָּמוּת. חֵלֶק הַבְּהֵמָה לְשִׁנִּים, אוֹ שֶׁנִּטְלָה יָרֵךְ וְחֵלֶל שְׁלֵה [בשר שסביבה] - הָרִי זֶה נְבֵלָה, וּמְטַמֵּאָה בְּמִגַּע וּבְמִשָּׁא, אֲפִלוּ שֶׁעִדָּן הִיא בְּחַיִּים. וְכֵן אִם קֶרֶעַ מִגְּבֵהָ, אוֹ שֶׁנִּשְׁבְּרָה מִפְּרָקָת וּרֹב בִּשְׂר עֲמָה - הָרִי זֶה נְבֵלָה לְכָל דָּבָר.

ב. בְּהֵמָה שֶׁמֵּת עֲבָרָה בְּתוֹךְ מַעֲיָה, וְהוֹשִׁיט הַרוּעָה יָדוֹ וְנִגַּע בּוֹ - בֵּין בְּהֵמָה טְמֵאָה, בֵּין בְּטָהוֹרָה - הָרִי זֶה הַנוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר. עַד שִׁיִּצֵּא הַנֶּפֶל לְאוֹר הָעוֹלָם.

ג. בִּשְׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַבְּהֵמָה וְחִיָּה כְּשֶׁחַן חַיִּין, בֵּין טְמֵאִין בֵּין טָהוֹרִין - הָרִי הוּא טָהוֹר, וְאִינוֹ מְטַמֵּא נְבֵלָה. אֲבָל אֶבֶר מִן הָחִי הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנָּה, מְטַמֵּא נְבֵלָה - אַחֲד אֶבֶר מִן הָחִי הַפּוֹרֵשׁ מִן הַבְּהֵמָה עֲצָמָה, אוֹ אֶבֶר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַשְּׁלִיל [עובר] שֶׁבִּבְטָנָהּ. וְהָאֲבָרִים, אִין לָהֶם שְׁעוֹר - אֲפִלוּ הִנָּה כְּשֶׁעוֹרָה אוֹ פָּחוֹת, מְטַמֵּא; וְהוּא שִׁיחֲקָהּ הָאֶבֶר כְּבָרִיתוֹ, בִּשְׂר וְגִידִין וְעֲצָמוֹת, וְהִנָּה עָלָיו בִּשְׂר כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה [- רפואה]; הִנָּה הַבִּשְׂר פָּחוֹת מִלְּהַעֲלוֹת אֲרוּכָה בְּחִי, אוֹ שֶׁחֲסַר עֲצָמוֹ [נחסר מהעצם] - הָרִי זֶה טָהוֹר.

ד. הַפִּלִּיָּה וְהַלְשׁוֹן וְהַשֹּׁפָה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, אִם עַל פִּי שֶׁחַן אֲבָרִים, וְאִין עוֹשִׂין חֲלִיפִין [גדלים בחורה אם נחתכו] - הוֹאִיל וְאִין בָּהֶן עֶצֶם, הָרִי הֵן כְּבִשְׂר.

ה. הַבִּשְׂר אוֹ הָאֶבֶר הַמְּדֻלְדָּלִין בְּהֵמָה אוֹ חִיָּה, שְׁאִינָן יְכוּלִין לְחַזֵּר וְלְהַדְבִּיק בְּשָׂר הַגּוֹף [- ולהתרפאות] - אִין מְטַמֵּאִין נְבֵלָה כָּל זְמַן שֶׁהַבְּהֵמָה בְּחַיִּים; וְהָרִי הֵן בְּשָׂאֵר אֲכָלִין - אִם הַכִּשְׂרוֹ, מִקְבְּלִין טְמֵאָה בְּמִקְוָם. נִשְׁחָטָה הַבְּהֵמָה - הַכִּשְׂרוֹ בְּשְׁחִיטָהּ, וְאִין מְטַמֵּאִין נְבֵלָה; שְׁאִין הַשְׁחִיטָה עוֹשָׂה אוֹתָן כְּמוֹ שֶׁפָּרְשׁוּ מַחֲיִים. אֲבָל אִם מֵתָה הַבְּהֵמָה - הַבִּשְׂר שֶׁהִיא מְדֻלְדָּל בָּהּ, צָרִיף הַכִּשְׂר [לקבלת טומאה]; וְהָאֶבֶר, מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֶבֶר מִן הָחִי, וְאִינוֹ צָרִיף הַכִּשְׂר, וְאִינוֹ מְטַמֵּא מִשּׁוּם אֶבֶר מִן הַנְּבֵלָה. וְמָה בֵּין אֶבֶר מִן הָחִי לְאֶבֶר מִן הַנְּבֵלָה? שֶׁהַבִּשְׂר הַפּוֹרֵשׁ מֵאֶבֶר מִן הָחִי, טָהוֹר; וְהַבִּשְׂר הַפּוֹרֵשׁ מֵאֶבֶר מִן הַנְּבֵלָה, מְטַמֵּא בְּכּוֹתֵי בְּמִגַּע וּבְמִשָּׁא. וְזֶה וְזֶה אִין לוֹ שְׁעוֹר.

ו. טְרֵפָה שֶׁנִּשְׁחָטָה שְׁחִיטָה כְּשֶׁרָה - אִם עַל פִּי שֶׁהִיא אֲסוּרָה בְּאֲכִילָה, הָרִי הִיא טָהוֹרָה; וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה, וּמֵצֵא בָּהּ עֶבֶר מֵת - שְׁחִיטָה אִמּוֹ מְטַהְרֶתוֹ מִיָּד נְבֵלָה. מֵצֵא בָּהּ בֶּן שְׁמוֹנָה [חודשי הריון] חַי נִטְרָף - אִם עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחָט אַחֲרֵי שֶׁנִּטְרָף, אִין שְׁחִיטָתוֹ מְטַהְרֶתוֹ מִיָּד נְבֵלָה; לְפִי שְׁאִין לְמִינּוֹ [- גִּילוֹ] שְׁחִיטָה. לְפִיכֵךְ, וְלֵד בְּהֵמָה

מן הגידין, ומן השלל [- כמין אשכול] של ביצים [שבתוך גופו], ומן הדם, ומבשר מן החי ממנו - הרי זה טהור; אבל האוכל מן האשכול של ביצים, ומן הקרקבן, ומבני המעים, או שהמחה את החלב [- השומן] באור וגמאו - הרי זה טמא כאוכל מבשרה, שהשוטה בכלל אוכל. המחהו בחמה וגמאו - טהור, שהרי הסריחו [-קלקלו].

יא. נבלת העוף הטהור שנפסדה מלאכל הכלב, טהורה; וכן אם יבשה פחוש, ואינה יכולה להשרות בפושין מצת לעת ותחזור לכמות שהיתה - הרי זו טהורה. והאוכל נצל [בשר שנימוח וניקדש] של נבלת העוף הטהור, הרי זה טהור. **יב.** עוף טהור שנטרף, ונשחט שחיטה כשרה - שחיטתו מטהרתו, ואפלו נשחט בעזרה; ואם נמלק, ונמצא טרפה - אין מליקתו מטהרתו. נמצאת אומר, שהשוחט עוף טהור - בין בחוץ בין בפנים, בין קדשים בין חלין - הרי זה טהור; והמולק חלין בפנים, או שמלק קדשים בחוץ - הרי אלו מטמאין בגדים בבית הבליעה.

יג. המולק קדשים בפנים - אם היו ראויין לקרבן, ולא נמצאו בהם מומין שבארנו במקומן - הרי אלו טהורין. כיוצא בו, עגלה צרופה שנערפה בהלקתה - טהורה; כפרה כתוב בה, בקדשים. וכן אם נשחטה אחרי ירידתה לנחל - אף על פי שאסורה בהנחה, הציילה אותה שחיטתה מידי נבלה.

יד. נבלת העוף הטמא - טהורה, ואינה מטמאה בבית הבליעה; ואם חשב עליה לאכילה, והכשרה - הרי היא כאכלין טמאין, שהן ראשון לטמאה. הכנפים, והנוצה, והמקומות הרפין מן החרטום ומן הצפרנים שלה - הרי הן כבשרה.

טו. אחד העוף הטהור, ואחד העוף הטמא - אבר הפורש מהן טהור, ואין בו טמאה כלל; שנאמר: "ולאֵלֶּה תשטמוּ לוֹ לְכָל הַבְּהֵמָה" - להוציא את העוף, שאין לו פרסה; ומפי השמועה [ממשה רבינו] למדו, שלא בא הכתוב אלא לטמא אבר מן החי של בהמה או של חיה. **טז.** אבר מן המת מן העוף, הרי הוא נבלת העוף שפרש ממנו: אם היתה נבלת עוף טהור, מטמא טמאה חמורה בבית הבליעה בכזית; ואם חשב עליו לאכילה, מטמא טמאת אכלין. ואם היתה נבלת עוף טמא, מטמא טמאת אכלין, אם חשב עליו, והכשר; ואינו מטמא אכלין אחרים, עד שיהיה בו כביצה, כשעור כל האכלין לטמא, כמו שיתבאר.

הלכות שאר אבות הטמאות פרק ד

א. שמונה שרצים האמורין בתורה - והן החלד, והעכבר, והצב, והאנקה, והכח, והלטאה, והחמט, והתנשמת - טמאת כלן שוה, והן הנקראין 'שרץ' לענין טמאה. **ב.** השרץ - אב מאבות הטמאות, מטמא אדם וכלים במגע, וכלי חרש באויר, ואינו מטמא במשא; והנוגע בו, אינו מטמא בגדים בשעת מגעו. ושעור טמאתו כעדשה [סוג צמח], וכל השרצים מצטרפין לכעדשה.

מדבר אלא נבלת העוף הטהור בלבד, שהוא אסור משום נבלה וטרפה. וכיצד היא טמאתה? אינה מטמאה לא במגע ולא במשא, ולא כשהיא בתוך הפה, אלא כשהיא בתוך בית הבליעה - שנאמר: "וכל נפש אשר תאכל", אינה מטמאה אלא כשהיא בבית הנפש [- שם עיקר הנאת הנפש]. וזה שנאמר: "תאכל" - לתת שעור לטמאתה כשעור אכילה, שהיא פזית. והרי נאמר בה: "וכנס בגדיו" - מלמד שהמתטמא בה מטמא בגדיו עד שיפרש ממשטמאיו, כמו שבארנו. כיצד? הכולל פזית מנבלת העוף הטהור, ונגע בכלים בשעת בליעתו - טמאן, ונעשו ראשון לטמאה. הנה נוגע באדם ובכלי חרש בשעת בליעתו - לא טמאן, כמו שבארנו בשאר אבות הטמאות. ואחר שבלע - אינו מטמא שאר כלים, שהרי הוא ככל ראשון לטמאה אחר שפרש ממשטמאיו; שאף על פי שהוא טעון טבילה והעבר שמש [- שקיעה], אינו מטמא כלי.

ב. אין נבלת העוף הטהור צריכה מחשבה, לטמא טמאה זו החמורה; אלא כיון שבלע ממנה פזית מכל מקום, הרי זו מטמאה בבית הבליעה. חשב עליה לאכילה - הרי זו מטמאה טמאת אכלין; והרי היא כאכל ראשון לטמאה, אף על פי שלא נגעה בה טמאה אחרת; אינה צריכה הכשר.

ג. פרה אדמה ושעירין הנשרפין אינן כן; אף על פי שהן מטמאין המתעצק בהן, אם חשב עליהן לאכילה - צריכין שתגע בהן הטמאה, ואחר כך יטמאו טמאת אכלין. (ד). פזית מנבלת בהמה, שתחבו בכוש [- מקל] והכניס לתוך מעי האשה מלמטה, או שהכניסו לתוך בליעתו של חברו במקום שנבלת העוף מטמאה - הרי זה טמא משום נושא, לא משום נוגע, כמו שבארנו בתחלת הספר.

ה. הכורף פזית מבשר נבלת העוף הטהור בחזרת וכיוצא בה, ובלעו - אף על פי שלא נגע בגרונו, הרי זה טמא; פרכו בסיב [חוטם דקים] ובלעו - הרי זה טהור.

ו. הכולל נבלת העוף הטהור, ואחר שבלעה הקיאה קדם שתתאכל [- תתעכל] - הרי זה אינו מטמא כשתצא לגרונו בשעה שמקיאה; שאינה מטמאה בבית הנפש אלא בשעת בליעה, לא בשעה שמקיא אותה.

ז. מעי של נבלת העוף הטהור שבלעו, מקצתו בבית הבליעה ומקצתו בחוץ בתוך פיו - אם יש בבית הבליעה פזית, הרי זה טמא; ואם לאו, טהור.

ח. בלע ממנה אבר שלם שאין בו פזית, אינו מתטמא. אפלו נטל צפור, ואכלה - אם יש בה פזית, נטמא; ואם לאו, טהור.

ט. הכנפים והנוצה [שנשארו על העור] - אף על פי שהן כאכלין, ומתטמאין ומטמאין טמאת אכלין - אינן מצטרפין בנבלת העוף הטהור לבזית; אבל המקומות הרפים הקרובים לפשר מן החרטום, והצפרנים - הרי הן כבשר, ומצטרפין לבזית. ראשי אגפין, וראש הזנב, והעצמות, אפלו הרכות - אינן מצטרפין.

י. האוכל מנבלת העוף הטהור, מן העצמות הרפין, או

שקצים ורמשים בלן, בגון הצפרדע והנחש והעקרב והנדל וכיוצא בהן - אף על פי שהן אסורין באכילה - הרי הם טהורין מכלום, ואפלו באכלין טמאין אינן מטמאין; ואין להן בכל השרצים בלן מה שמטמא במותו, חוץ משמונת מינין המפרשין בתורה.

הלכות שאר אבות הטמאות פרק ה

א. שכבת זרע - אב מאבות הטמאות, מטמא אדם וכלים במגע, וכלי חרש באויר, ואינה מטמא במשא; ואין המטמא בה מטמא בגדים בשעת מגעו. ואחד הנוגע בה, או הרואה אותה מבשרו - שניהן ראשון לטמאה, דין תורה. וכמה שעורה? לנוגע, בכעדרשה; ולרואה, בכל שהוא. ואין הרואה טמא, עד שתצא ממנו יתחתם פי אמה - שנאמר: "אשר תצא ממנו שכבת זרע", ונאמר: "או החתים בשורו"; לפיכך, אפלו ראה בקיסם [שהכניס למילתו] - הואיל והגיעה לפי אמה, נטמא. ואחד הרואה מחמת [קישור] בשורו, או הרואה באנס - הרי זה טמא.

ב. אין שכבת זרע של קטן מטמאה, עד שיהיה בן תשע שנים ויום אחד.

ג. שכבת זרע אדמה - טהורה; עד שתהיה לבנה, ונמשכת [נחלת].

ד. וכל שכבת זרע שאין כל גופו של אדם מרגיש בה, אינה מטמאה; לפיכך, אם ראה בלא קשוי, ולא תאנה - אינה מטמאה משום שכבת זרע. נעקרה בהרגשה - אף על פי שניצאת שלא בהרגשה, טמאה.

ה. המהרהר בלילה, וראה ששמש מטה מכלום, ועמד ונמצא בשורו - [מילתו] חם - אף על פי שלא מצא שכבת זרע, הרי זה טמא; בינו ששמש מכלום, כבר ראה בהרגשה, ולפיכך מצא בשורו חם, והיתה מעט ונתקנתה בבשרו או בכליו, ולפיכך לא מצא לחלוותה. הרהר ולא מצא בשורו חם, או שמצא בשורו חם ולא הרהר - טהור.

ו. המטיל מים, וראה מים חלקין - [טיפות טיפות] או עכורין בתחלה - טהור; ראה אותם באמצע, או בסוף - הרי זה טמא. היו המים שהטיל בלן מתחלה ועד סוף, חלקין או עכורין - הרי זה טהור. היו לבנים ונמשכין, טמא. והמטיל טפין עבות מתוך האמה, טהור.

ז. בעל קרי שטבל, ולא הטיל מים קדם שיטבל - כשיטיל המים, טמא; מפני שצחצוחי [טיפות] שכבת זרע אינן יוצאין אלא כשיטיל מים. במה דברים אמורים? בחולה או בזקן; אבל ילד בריא - טהור, מפני שהוא יורה שכבת זרע בחזקה כחץ, והיא פלה תנזק מן האמה. עד כמה הוא ילד? כל זמן שעומד על רגליו אחת, ונועל או חולץ מנעלו; ואם אינו יכול לעשות בן מפני חליו - [חולשה], הרי זה חולה לענין זה.

ח. וכל אשה ששמש מטתה, וירדה וטבלה קדם שתקנח עצמה יפה יפה - הרי היא בטמאתה.

ט. אחד האיש ואחד האשה ששמשו משתן, שניהם טמאים; ושניהם ראשון לטמאה, דין תורה. ואין האשה

ג. האכרים, אין להם שעור; אבר מן השרץ בבריתו [שלם], (ד.) בשר וגידים ועצם, שהוא פחות מכעדרשה - בין שפרש מן החי, בין שפרש מן המת - מטמא טמאתו; והוא, שיהיה בבשר שעליו או במח שבפצעם כדי להעלות ארוכה - [רפואה, בחי].

ה. בשר מן החי הפורש מן השרץ - טהור; שאין מטמא אלא אבר הדומה לשרץ בלו - מה שרץ בשר וגידים ועצמות, אף אבר הפורש ממנו בשר וגידים ועצמות.

ו. הכליה והפכד והלשון וכיוצא בהן - אף על פי שהן אבר, ואין עושין חליפין [אם נחתכו אינם חוזרים] - הרי הן כבשר; ואם פרשו מן החי, טהורין.

ז. דם השרץ בבשרו, ומצטרף לכעדרשה כל זמן שהוא מחבר בבשר.

ח. עצמות השרץ וגידיו וצפרניו, טהורין. ועור החלד והעכבר והצב והתנשמת - טהור, אף על פי שהוא לח, ועדין לא עבדו ולא הלך [דרך] בו כדי - [שיעור] - עובדה. אבל עור האנקה והכח והלשאה והחמט - בבשרן, ומטמא בכעדרשה; ואם עבדן, או הלך בהן כדי עובדה - טהורין. וכמה כדי עובדה? כדי הלוקח ארבעת מילין.

ט. קולית - [עצם הירך] השרץ - הנוגע בה טהור, אף על פי שהיא מלאה מח; והוא שיהיה המוח [בקולית] מתקשקש, שאינו מעלה ארוכה - [רפואה]; אבל אם היה עומד במקומו, ויש בו כדי להעלות ארוכה בחי מבחוץ - הרי הנוגע בה טמא בכל האברים שיש בהם להעלות ארוכה, כמו שבארגנו. נקבה קולית בכל שהוא - הנוגע בה מכל מקום, טמא.

י. ביצת השרץ המרקמת - [יש בה תבנית הבעל חי] - אף על פי שהשרץ נראה מתוכה, טהורה; נקבה כל שהוא, הנוגע בה טמא.

יא. שרץ שחציו בשר וחציו אדמה - הנוגע בבשר, טמא; ובאדמה, טהור. ואם השרץ על פני בלו - הנוגע באדמה שעדין לא נמקה צורתו, טמא.

יב. בשר השרץ שנפסד והבאיש, ונפסל מלאכל הכלב - טהור. ובש עד שנעשה בחרש - אם יכול להשרות בפושרין מצת לצת ולחזור לכשהיה, מטמא; ואם לאו, טהור - ואפלו באכלין טמאים אינו מטמא. במה דברים אמורים? במקצת השרץ. אבל שרץ שביבש ושלדו קנים, או שנשרף ושלדו קנים - הואיל ותבנית בלו קנים, הרי זה מטמא; וקרוב - [נראה] בעיני, שטמאה זו מדבריהם.

יג. פזית מן הנבלה או כעדרשה מן השרץ, שצמקו וחסרו - טהורין; פחות מכעדרשה מן השרץ ופחות מפזית מן הנבלה, שנתפחו ועמדו על בשעור - מטמאין מדברי סופרים. היו בשעור בתחלה, וצמקו וחסרו ונתפחו עד שהגיעו לשעורן - הרי אלו מטמאין כשהיו, דין תורה; וכן אתה אומר בכזית מן המת.

יד. השרץ אינו מטמא, עד שזימת; התזו ראשיה - אף על פי שעדין הראש מערה - [מחובר] בעור הגוף, ואף על פי שהן מפרקסין כונב הלשאה - הרי אלו טמאין. שאר

יט. גדולה ששכב אותה קטן פחות מכן תשע שנים, או נכרי או בהמה - הרי זו טהורה, שנאמר: "ואיש אשר ישכב את אשה"; עד שהיה השוכב איש, ומישראל, כמו שבאנו.

יום שלישי כ"ד טבת ה'תשס"ט

הלכות שאר אבות הטמאות פרק ו

א. טמאת עבודה זרה - מדברי סופרים, ויש לה רמז מן התורה: "הסרו את אלהי הנכר אשר בתכם, והטהרו והחליפו". ארבעה אבות הטמאות יש בה: עבודה זרה עצמה, ומשמשיה [- כליה], ותקרבת [- קרובות] שלה, וזין שנתנסף לה; וטמאת בלן, מדבריהם.

ב. עבודה זרה עצמה - מטמאה אדם וכלים במגע, וכלי חרש באויר, ואינה מטמאה במשא, כשרץ, שנאמר: "שקץ תשקצנו". ושעורה - בזית; לא תהיה זאת שאינה מן התורה, חמורה מן המית; אבל אם היתה הצורה [- הפסול] פחותה מזוית, הרי זו טהורה.

ג. קצץ אבר ממנה - אפילו היה כמרדע [מחרישה], הרי זה טהור; שעבודה זרה אינה מטמאה לאברים, אלא הצורה בלה כשהיא שלמה, שנאמר: "תזרם כמו דוה" - מה דוה אינה מטמאה לאברים [- נחתך ממנה אבר אינו טמא], אף עבודה זרה אינה מטמאה לאברים. כקלי אבות הטמאות דנו בה, מפני שטמאתה מדבריהם; עשו אותה כשרץ שאינו מטמא במשא, וכמת שאינו מטמא אלא בכזית, וכנדה שאינה מטמאה לאברים.

ד. נתפרקה עבודה זרה - אף על פי שהיהדיט יכול להחזירה, שהרי כל אבריה קימין - אינה מטמאה.

ה. כל משמשי עבודה זרה כשרץ - מטמאין אדם וכלים במגע, וכלי חרש באויר, ואינן מטמאין במשא; ושעור טמאתן בכזית. ואפילו קצץ משמשיה בזית מן הכלי - מטמא כשרץ; וזה חמור משמשיה, יותר מעבודה זרה עצמה. ובית עבודה זרה, אכזיו, ועציו, ועפרו - מטמאין בכזית במגע, ככל המשמשיין.

ו. המכניס ראשו ורבו לבית עבודה זרה, נטמא כנוגע. וכן כלי חרש שהכניס אורו לבית עבודה זרה, נטמא; ספסלים וקתדראות [- כיסאות] שהכניס רגל לבית עבודה זרה, נטמא. וכלן ראשון לטמאה.

ז. תקרבת עבודה זרה - מטמאה במגע ובמשא, כנבלה; ושעורה בכזית. כל דבר שמקריבין לה, בין בשר בין שאר אכלין ומשקין - הכל כנבלה, שהכתוב קראן 'זבחי מתים'. ואף על פי שאין תקרבת עבודה זרה של אכלין בטלה לעולם להתירה בהניה - אם בטלה, הרי זו ספק לטמאה. אבל כלי שהוא תקרבת עבודה זרה שבטלו, טהור; וכן עבודה זרה ומשמשיה שבטלן, טהורין.

ח. זין שנתנסף לעבודה זרה - מטמא אדם וכלים במגע, וכלי חרש באויר, ומטמא אדם במשא כנבלה. וטמאתו בכזית - שנאמר: "אשר חלב זבחימו יאכלו, וישתו זין נסיכם", הרי "זין נסיכם" כחלב זבחימו". ואין מטמא טמאה זו, אלא זין שנתנסף בידי לפני עבודה זרה; אבל

טמאה משום נוגעת בשכבת זרע - שנגיעת בית הסתרים [- מקומות מוסתרים שבגוף] אינה נגיעה - אלא המשמשת, הרי היא כרואה קרי, והוא שתהיה בת שלש שנים ויום אחד, שנאמר: "אשר ישכב את אשה". היתה קטנה מבת שלש שנים, אינה מטמאה בשכיבה; אבל מטמאה בנגיעת שכבת זרע, אם נגיעה בבשרה מבחוץ. לפיכך, הבועל גדולה שלא בדרקה, טהורה - שלא טמא הכתוב אותה בטמאת בית הסתרים, אלא בדרקה.

י. הבועל את האשה, ולא הוציא שכבת זרע - טהור, אף על פי שהערה; וכן האשה טהורה, עד שיצא האיש. יא. האשה שפלטת שכבת זרע - אם פלטת אותה בתוך שלש עונות ["עונה" - יום או לילה], הרי היא טמאה כרואה קרי, לפיכך סותרת יום אחד אם היתה זכה, כאיש שראה קרי; ומטמאה בכל שהוא. אף על פי שלא יצאת לחוץ, אלא נעקרה והגיעה לבין השנים [- מקום מוסיים ברחם] - נטמאה, שהרי שכבת זרע כדמה: מה דמה מטמא בפנים, אף שכבת זרע שתפלט טמא אותה בפנים.

יב. שכבת זרע עצמה שנופלת בתוך השלש עונות - מטמאה אחרים שנגעו בה, כדרך שטמאה האשה שפלטת אותה. ואם פלטת אחר שלש עונות, הרי האשה טהורה; וכן שכבת זרע שנופלת, טהורה - שפלטת צורתה. יג. וכמה היא עונה? או יום או לילה. ואין העונה שנופלת בה מן המניין. כיצד? נבעלה בליל שבת - שלש עונות שלה, יום השבת וליל אחד בשבת ואחד בשבת; ואם פלטת בתוך זמן זה, טמאה. פלטת מליל שני והלאה, טהורה. והאיש שפרשה ממנו שכבת זרע, אפילו לאחר כמה עונות - הרי זו טמאה כל זמן שהיא לחה; והפורשת ממנו, טמא.

יד. שכבת זרע, אינה מטמאה אלא כשהיא לחה. יבשה כחרש, טהורה. ואם יכולה להשרות מעת לעת בפושרין ולחזור לכמות שהיתה, הרי זו טמאה.

טו. כבר בארנו בפרק זה, שהרואה קרי, והאשה ששכב איש אותה שכבת זרע, והנוגע בשכבת זרע - טמאים מן התורה; וכן האשה שפלטת בתוך שלש עונות - הרי היא טמאה מן התורה, כרואה קרי. אבל שאר האמורין בפרק זה שהם טמאים, כגון מהרהר ומטיל מים - אינם טמאין אלא מדבריהם [מדברבן]. ולא גזרו עליהם טמאה, אלא לתרומה; אבל לחלין, טהורין.

טז. נכרית שפלטת שכבת זרע של ישראל בתוך השלש עונות, וכן בהמה שפלטת שכבת זרע של ישראל בתוך זמן זה - הרי אותה הנפלטת טמאה; פלטו לאחר זמן זה - הרי היא ספק נסרחה, או עדין לא נסרחה.

יז. כבר בארנו בהלכות מטמאי משכב ומושב, ששכבת זרע של נכרי טהורה מקלום; לפיכך, בת ישראל שפלטת שכבת זרע של נכרי, אפילו בתוך שלש עונות - הרי היא טהורה.

יח. גוי שהרגיש [קרי], ונתגיר וירד לטבל וטבל, ויצאה ממנו שכבת זרע שהרגיש בה, אחר שטבל - הרי זה ספק טמא.

המקנה, מטמאין. וכשיצלה זה מן המקנה, יטהר הנוגע. וכן זב שדרס על המשכב שהוא מנח במקנה, הרי המשכב טמא; וכשיצלה המשכב מן המקנה - יטהר, שיהי עלתה לו טבילה. וזה הנוגע במשכב כשהוא במקנה - אם פשט ידו ונגע חוץ למקנה, הרי זה מטמא בגדים; ואין צריך לומר, שהוא מטמא אכלין ומשקין.

הלכות שאר אבות הטמאות פרק ז

א. דבר מפרש בתורה, שהאכלין והמשקין מטמאין, שנאמר: "מכל האכל אשר יאכל, אשר יבוא עליו מים - יטמא; וכל משקה אשר ישתה בכל כלי - יטמא". ואין האכל שנטמא מטמא אכל אחר מן התורה; ולא המשקין שנטמאו מטמאין דבר אחר מן התורה. אבל מדברי סופרים גזרו על האכל הטמא, שאם נגע באכל אחר, שטמאנו; וכן אם נגע האכל הטמא במשקין, טמאין. ואין אכל מטמא כלי שנגע בו לעולם, ואפילו מדבריהם. וכן גזרו על המשקין הטמאים, שטמאנו אכל או משקין או כלים שנגעו בהן.

ב. אין לך ולד טמא שטמא כלים, אלא משקין טמאים בלבד; וטמא זה, מדבריהם; והוא שיהיו אותן המשקין טמאין מחמת אב מאבות הטמאות, בין של תורה, בין של דבריהם. ומפני מה גזרו על משקין טמאין שטמאנו כלים? גזרה משום משקה [שיצא מגורן] הזב, שהוא אב ומטמא כלים דין תורה - שנאמר: "וכי ירק הזב בטהור", כמו שבארנו.

ג. כשגזרו על המשקין שטמאנו את הכלים, גזרו שיהיו מטמאין את הכלים מתוכן. כיצד? אם נפלו לאויר כלי חרש - נטמא כלו, והרי הוא שני; ואם נגעו בשאר כלים מתוכן - נטמאו כלן, ונגעשו שני. אבל אם נגעו משקין טמאים באחורי הכלי שיש לו תוף, בין בכלי חרש בין בכלי שטף וכלי מתכות - נטמאו אחוריו בלבד; והרי אחוריו שני, ולא נטמא תוכו. במה דברים אמורים? לתרומה; אבל לקדש - כלי שנטמאו אחוריו, נטמא כלו שני לטמא.

ד. כבר בארנו, שהאכלין אין מטמאין כלים, והמשקין מטמאין; ולמה עשו בטמאת משקין הפר זה, ואמרו שהכלי שנגעו בו משקין טמאין באחוריו לא נטמא תוכו לתרומה? להודיע, שטמאת כלים אלו מדבריהם, כדי שלא ישרפו על טמא זה תרומה וקדשים.

ה. כבר בארנו, שהאכלין והמשקין שנגעו באב מאבות הטמאות, הרי הן ראשון לטמא; וכן אם נגע אכל באדם או בכלי שנטמא באב, הרי אותו האכל שני לטמא. ואכל שנגע בזה השני, נקרא 'שלישי לטמא'; ואם נגע השלישי באכל רביעי, הרי זה נקרא 'רביעי לטמא'. במה דברים אמורים? באכלין. אבל המשקין - אחד משקה שנגע באב הטמא, או שנגע בראשון, או שנגע בשני - הרי אותו משקה תחלה [- ראשון] לטמא; ומטמא את חברו וחברו את חברו, אפילו הם מאה; שאין מונין במשקין. כיצד? יין

סתם יינם [- שלא ידוע אם נתנסך] של גוים - מטמא טמא קלה, כשאר כל משקין טמאין.

ט. מכל הדברים שבארנו מתחלת הספר עד כאן, אתה למד שאבות הטמאות - מהם אבות של תורה, ומהם אבות של דברי סופרים.

י. וכל המטמא מחמת אב של תורה, הרי הוא ולד טמא של תורה; וכל המטמא מחמת אב של דברי סופרים, הרי זה ולד של דבריהם.

יא. כל אב טמא שהוא מטמא במגע ואינו מטמא במשא, בין אב של תורה בין אב של דברי סופרים - אדם הנוגע בו, אינו מטמא בגדים בשעת מגעו, ולא אדם ולא כלי חרש, אף על פי שעדין לא פירש ממטמאיו; והרי הוא אחר שפירש ממטמאיו או קדם שפירש, ולד - שהוא מטמא אכלין, ועושה אותן שני לטמא, מפני שהוא ראשון.

יב. וכל אב טמא שהוא מטמא במגע ובמשא, בין אב של תורה בין אב של דבריהם - אדם הנוגע בו או הנושא, מטמא בגדים בשעת מגעו ובשעת נשיאתו, ועושה אותן ראשון לטמא; וכן אם נגע באכלין, עושה אותן ראשון כל זמן שלא פירש ממטמאיו. פירש ממטמאיו - הרי הוא ראשון לטמא לכל דבר, ואינו מטמא בגדים; ואם נגע באכלין, הרי הן שני. במה דברים אמורים? כשאר כל האבות, חוץ מן הנבלה והמרקב [של זב]. אבל הנבלה והמרקב - אף על פי שהן מטמאין במגע ובמשא, הנוגע אינו מטמא בגדים בשעת מגעו; ואם נגע באכלין, הרי הן שני לטמא. והנושאן מטמא בגדים בשעת נשיאתו; ואם נגע באכלין עד שלא פירש, הרי הן ראשון לטמא, כמו שבארנו.

יג. מי חטאת [- פרה אדומה] שיש בהם כדי הדין - אף על פי שהן נבלה ומרקב, שאין מטמא בגדים אלא הנושאן - הרי הנוגע בהן מטמא בגדים בשעת מגעו משום נושא; שאי אפשר לו שיגע במים, ולא יסיט אותן; וכבר בארנו, שאחד הנושא ואחד המסיט. וכן הנוגע בצמר הנבלה, או שנגע בנימי [חוטם בולטים] המרקב - מטמא בגדים בשעת מגעו משום נושא; שאי אפשר לנוגע בדברים אלו, שלא יסיט אותם; ולפיכך מטמא בגדים עד שלא פירש, כדין הנושא.

יד. הבולע נבלת עוף הטהור - בשעת בליעתו, מטמא בגדים, כמו שבארנו; והם ראשון לטמא. וכן אם נגע באכלין, הרי הם ראשון לטמא. ואחר שבלע, הרי זה פירש ממטמאיו.

טו. השורף פרה אדמה, ופרים ושעירים הנשרפים, והמשלח השעיר לעזאזל - אף על פי שבשעת מעשיהם מטמאין בגדים, כמו שבארנו - אם נגעו באכלין אפילו בשעת מעשיהם, הרי הם שני לטמא.

טז. הנוגע באב מאבות הטמאות המשלך בתוך המקנה, כגון נבלה או שרץ או משכב [של זב] שהיה במקנה, ונגע בו - הרי זה טמא, שנאמר: "אף מעץ ובור מקנה מים, יהיה טהור; ונגע בנבלתם, יטמא" - אפילו כשהם בתוך

טהורה; ונוטל את הטמאה, ודיו. במה דברים אמורים? לתרומה. אבל לקדש - אם נטמאת ידו אחת, ונגע בשניה - טמאה, ושתייהן צריכות טבילה לקדש; אבל לתרומה, בנטילת ידים בלבד יטהרו ידיו.

ח. שלמה המלך ובית דינו גזרו על הידים שיהיו שניות, אף על פי שלא ידע בודאי שנטמאו - מפני שהידיים עסקניות [ושמא נגע בטומאה]. ולא גזר שלמה על הידים טמאה אלא לקדש, ואחר כך גזרו חכמים שאחריו אף לתרומה, ולפיכך צריך נטילת ידים לתרומה; ואם נגע בתרומה קדם שיטל ידיו - פסולה, ונשרפת על טמאה זו. ט. לט [כורר] אדם ידיו במפה, ואוכל בתרומה בלא נטילת ידים; ואין חוששין שמא יגע. אבל לא יעשה כן בחלין שנעשו על טהרת הקדש או טהרת התרומה; וגזרה שמא יגע, לפי שאינו מקפיד עליהן.

י. הואיל והידיים שניות [לטומאה] - אם נגעו במשקין, עשו אותן תחלה; ואם נגעו משקין אלו באכלין, עושין אותן שני. ואם נגעו במשקין אלו אחרים, עושין אלו אותם תחלה - שהמשקין תחלה לעולם, כמו שבארנו; אבל אין משקין אלו שנטמאו מחמת ידים מטמאין כלים כלל, שעקר טמאת הידיים מדבריהם. וכן גזרו חכמים על כל אדם שיאכל אכלין טמאין, בין שאכל אכל ראשון או אכל שני, ועל כל השותה משקין טמאים - שיהיה שני לטמאה, עד שיטבל. ואם נגע באכלין, עשאם שלישי. ואם נגע במשקין, אפלו משקה חלין - עשה אותן תחלה, לטמא אכלין ומשקין אחרים, אבל לא לטמא כלים, הואיל ועקר טמאת אדם זה מדבריהם. ומפני מה גזרו טמאה זו על האוכל אכלין טמאים? שמא יאכל אכל ראשון או שני וישתה עליו משקה תרומה, ונמצא משקה תרומה טמא באכל שבפיו. וכן השותה משקין טמאים, שמא יאכל עמהם אכל תרומה, ונמצא טמא במשקין שבפיו. וכבר בארנו בתרומות, שאסור לאכל תרומה טמאה.

יא. אינו מטמא עד שיאכל אכלים טמאים בחדץ פרס, שהוא כביצה ומחצה שוחקת [קצת יותר מביצה ומחצה]; וכן השותה, אינו מטמא עד שישתה משקין טמאין רביעית. וכל האכלים מצטרפין לחצי פרס, לפסל הגוזה [הגוזה]; וכל המשקין מצטרפין לרביעית. ואם אכל או שתה פחות משעור זה, טהור. אבל מעט ושהה, וחתור ואכל מעט ושהה - אם יש מתחלה ועד סוף כדי אכילת פרס, מצטרפין; ואם לאו, אין מצטרפין. וכן אם שתה מעט ושהה, ושתה מעט - אם יש מתחלה ועד סוף כדי אכילת פרס, מצטרפין; ואם לאו, אין מצטרפין. אבל פחות מכשעור, וטבל ועלה, ואכל מעט מיד - אם לא שהה בגיהן, והרי אכילה שלפני טבילה ושל אחריה בכדי אכילת פרס - הרי אלו מצטרפין.

יב. אשה שהיא ראשון לטמאה, ומניקה את בנה - הרי הבן טהור, ולא גזרו עליו טמאה; שאפלו תאמר שניק רביעית - אפשר שיש מתחלה ועד סוף יתר מכדי אכילת פרס, שהרי אינו יונק בבת אחת.

שנגע באב הטמאה, או בראשון, או בשני - הרי זין זה בראשון לטמאה; וכן אם נגע זין זה בשמן, ושמן בחלב, וחלב בדבש, ודבש במים, ומים בזין אחר, וכן עד לעולם - כלן ראשון לטמאה, וכאלו כל אחד מהם נטמא באב תחלה. וכלן מטמאין את הכלים. וכן כלי שנטמאו אחוריו במשקין, ונגעו משקין אחרים באחורי הכלים הטמאין - אפלו היו משקה חלין - נעשו המשקין האחרים תחלה לטמאה, ומטמאין כלים אחרים, ועושין אותן שני; ואין צריך לומר, שהן מטמאין אכלין ומשקין אחרים.

ו. אחורי הכלי שנטמאו במשקין, ונגעו אכלין באחורי הכלי הטמא - אפלו אכלי תרומה, הרי אלו טהורין; שהכלי שנטמאו אחוריו בלבד, אינו מטמא אכלין אלא לקדש בלבד; שהכלי שנטמאו אחוריו - הרי זה טמא בלו לקדש, כמו שבארנו, ולפיכך מטמא אכלי הקדש.

הלכות שאר אבות הטמאות פרק ח

א. כל הנוגע בידיו בראשון לטמאה, בין שהיה אותו ראשון אדם או כלי או אכל או משקין טמאין - נטמאו ידיו בלבד, עד הפרק [מקום חיבור כף היד עם הזרוע]; וכן המכניס ידיו לאויר כלי חרש שנטמא באב הטמאה, או שהכניס ידיו לבית המנגע - נטמאו ידיו. וטמאת הידיים, מדברי סופרים.

ב. הידיים שניות לעולם; שאין טמאתן אלא מדבריהם, וכשגזרו טמאה עליהן, גזרו שיהיו כשני לטמאה. אפלו המכניס ידו לבית המנגע, או שנגע בידיו באדם שהוא מטמא בגדים עד שלא פרש ממטמאיו - הרי ידיו שניות.

ג. הפגול [קרבן שנפסל במחשבה], והנוטר [קרבן שעבר זמן אכילתו], וצריך [- שיריים שנדבקו לכלי] של מנחות - הרי הם בראשון לטמאה, ומזנין בהם ראשון ושני; לפיכך, מטמאין את הידיים בכביצה. ואין הפגול והנוטר מצטרפין, אף על פי ששעורם שנה בכביצה, הואיל וטמאת הידיים מדבריהם; אבל שאר האכלין מצטרפין, שאין אכלין טמאין מטמאין את הידיים עד שיהיו כביצה. ד. קולית [- עצם הירך] הפגול או הנוטר - אף על פי שהיא סתומה - הנוגע בה בידיו, נטמאו ידיו; שהעצמות של קדשים ששמשו נותר או פגול, מטמאין את הידיים, הואיל ונגעו בסיס לדבר אסור.

ה. בשר קדש שניצא חוץ למחיצתו [- עזרת ישראל או ירושלים] - הרי הוא ספק אם מטמא את הידיים, או אינו מטמא; לפיכך אינו מטמא - שספק טמאת הידיים טהור, כמו שיתבאר. ואם בשר פסח שניצא חוץ לבית הוא, הרי הוא טהור - בני חבורה, וריזין הן.

ו. אין טמאת ידים במקדש - שבשעה שגזרו טמאה על הידיים, לא גזרו במקדש; אלא הנוגע באכלין טמאים וכיוצא בהם, בין שנגע במקדש בין שנגע חוץ למקדש, ונגע בקדשים במקדש - לא טמא. ואם נגע חוץ למקדש - הרי זה מטמא את הקדש, ופוסל את התרומה, כמו שיתבאר.

ז. מי שנטמא ידו אחת, ונגעה באחרת - האחרת

ח. בראשונה היו מניחין כפרות של תרומה בצד הספרים, ואומרים: 'זה [- התרומה] קדש, וזה [- הספר] קדש', ובאין העכברים, ומקריעין את הספרים. לפיכך גזרו שהתרומה שנגעה באחד מכתבי הקדש, נטמאת, והרי היא כשלישי לטמאה, כאלו נגעה בשני; ונמצאו כל כתבי הקדש, פוסלין התרומה כשני. ולא עוד, אלא מי שהיו ידיו טהורות, ונגע באחד מכתבי הקדש - נעשו ידיו שניות, ומטמאין את התרומה ואת המשקין; ואף על פי שאין הידים מטמאות אלא מראשון לטמאה כמו שבארנו, הרי הן מטמאות מן הספר.

ו. רצועות תפלין, עם התפלין, וגליון [הריק מכתביה] שבספר שלמעלה ושלמטה שבתחלה ושפסוף, כשהן מחברין לספר, וספר שנחקק ונשתיר בו שמונים וחמש אותיות, ומגלה שכתוב בה שמונים וחמש אותיות, כפרשת "ויהי בנסע הארון" - הרי אלו מטמאין את הידים. ולא דברי תורה בלבד, אלא כל כתבי הקדש - אפלו שיר השירים וקהלת, שהן דברי חכמה - מטמאין את הידים. ז. תרגום שבועורא ושבדניאל, הרי הוא מקלל כתבי הקדש. אבל תרגום שכתבו עברית, ועברית שכתבו תרגום, או שכתב כתבי הקדש בכתב עברי [כתב עברי עתיק] - אינן מטמאין את הידים; עד שיהיו כתובים אשורית, על העור, ובדיו.

ח. הכותב הלל ושמע לתינוק להתלמד בו, אף על פי שאינו רשאי - הרי אלו מטמאין את הידים.

ט. המשוחות [- חוטים] והרצועות שתפדן לספר - אף על פי שאינו רשאי לקימן - כל זמן שהן מחברין לספר, מטמאין את הידים.

י. תיק של ספר, ותבה של ספר, ומטפחות ספרים - בזמן שהן תפורות [לספר], מטמאין את הידים. אבל הכרכות - אף על פי שיש בהן מאותיות של שם, ומענינות הרבה של תורה - אינן מטמאין את הידים.

יא. ספרי מינים [- האפיקורסים], אינן מטמאין את הידים. פרשת שוטה - הואיל ולמחיקה עומדת, אינה מטמאה את הידים.

הלכות שאר אבות הטמאות פרק י

א. כל המטמא באב מאבות הטמאות, בין אדם בין בליים - הרי הוא ראשון לטמאה כמו שבארנו, עד שיטבל. טבל - הרי הוא כשני לטמאה, עד שיעריב שמשו, שנאמר: "במים יובא, וטמא עד הערב, וטהר"; הכתוב קרא לטבול יום טמא.

ב. אחד טבול יום מטמאה חמורה, כגון שטבל מזיבות או מטמאת מת וצרעת, ואחד טבול יום מטמאת שרץ וכיוצא בו. וכל הטעון הערב שמש - בין אדם בין בליים, בין מדברי תורה בין מדבריהם - הרי הוא כשני לטמאה, עד שיעריב שמשו.

ג. טבול יום פוסל [מטמא] אכלי התרומה, ומשקה התרומה, ואכלי הקדש, ומשקה הקדש - פוסל הכל.

יג. המעפרת - התיירו לה שתהיה אוכלת אכלין טמאין פחות מכשעור, ואף על פי שהיא אוכלת הרבה; מפני הסכנה. ואינה צריכה טבילה, אלא הרי היא טהורה.

יום רביעי כ"ה טבת ה'תשס"ט

הלכות שאר אבות הטמאות פרק ט

א. הבא ראשו ורבו [רוב גופו] במים שאובין, או שנפלו על ראשו ועל רבו שלשה לגין מים שאובין - נטמא, והרי הוא כשני לטמאה עד שיטבל. ואם נגע באכלין, עשה אותן שלישי. ואם נגע במשקין - טמאן, ועשה אותן תחלה לטמא אכלין ומשקין אחרים, אבל לא לטמא בליים. ומפני מה גזרו טמאה על אדם זה? מפני שהיו טבולי יום טובלין במערות שממיהן רעים [- מזוהמים], והיו רוחצין אחר בן במים שאובים יפים דרך נקיות; ופשט המנהג כן, עד שהיו רב העם מדמים שמים שאובים שרוחצים באחרונה - הן שטטהרים, לא הטבילה שבמי המקנה, והיו טובלין בזלוזל בלא כונה [- ללא דקדוק]. לפיכך גזרו, שכל בא ראשו ורבו במים שאובין, או שנפלו על ראשו ורבו - נטמא, ונעשה כשני לטמאה. אפלו טהור שאינו טבול יום - אם נפלו על ראשו ורבו שלשת לגין מים שאובין, או שבא ראשו ורבו במים שאובין - הרי זה כשני לטמאה עד שיטבל; טבל - אינו צריך הערב שמש [- שקיעה], מפני שעקר טמאה זו מדבריהם. וכן האוכל אכלין טמאים והשותה משקין טמאין, וטבל - אינו צריך הערב שמש; וכן בליים שנטמאו במשקין - כיון שהטבילן, טהרו ואינן צריכין הערב שמש; מפני שעקר טמאות אלו מדבריהם [מדבריהם].

ב. מי שנפלו עליו שלשה לגין מים שאובין משני בליים, או משלשה - אם התחיל השני עד שלא פסק הראשון, מצטרפין; ואם לאו, אין מצטרפין. נפלו מארבעה בליים, אינן מצטרפין; ואף על פי שהתחיל זה עד שלא פסק זה, הרי זה טהור. נפלו על ראשו, אבל לא על רבו, או שנפלו על רבו, ולא נפלו על ראשו, או שנפלו על ראשו בלבד מלמעלה, ונפלו על רבו מן הצד או מלמטה - הרי זה טהור; עד שיפלו על ראשו ועל רבו הסמוך לראשו, פדרקן. וכן אם בא ראשו במים שאובין, ולא בא רבו, או בא רבו, ולא בא ראשו, או שבא ראשו בלבד, ובא משאר גופו רבו במים שאובין מלמטה או מן הצד - הרי זה טהור; עד שיכבד ראשו ורבו הסמוך לראשו, כדרכו.

ג. הבא מראשו ורבו חצוי במים שאובין, ונפלו על החצוי האחר מים שאובין - הואיל וחציו בנפילה וחציו בכיאה, הרי זה טהור.

ד. היו שלשת לגין שנפלו עליו או שבא בהן, מקצתן שאובין ומקצתן אינם שאובין, או שנתערב בהם יין ושמן ודבש וחלב - הרי זה טהור; עד שיהיו השלשה כלן שאובין. שלשת לגין אלו שנפלו על הטהור או שבא בהן, וטמאיהו - כיון שנעשה כשני לטמאה, הרי המים האלו טמאין, שהרי נגעו בשני; והרי אלו המים אומרים לזה הטהור: 'טמאנו אותך, וטמאנו'.

ח. כָּבֵר בְּאֲרָנוֹ, שְׁפִלֵי חֶרֶשׁ - לֹא יִהְיֶה אֵב טִמְאָה לְעוֹלָם, לֹא מִדְּבָרֵי תוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים; וְיִהְיֶה רֹאשׁוֹן לְטִמְאָה מִדְּבָרֵי תוֹרָה, וְשֵׁנִי מִדְּבָרֵיהֶם - אִם נִטְמָא בְּמִשְׁקֵין כְּשֶׁאֵר הַכִּלִּים. וְלֹא יִהְיֶה הָאֵדָם וְלֹא הַכִּלִּים לְעוֹלָם שְׁלִישִׁי וְלֹא רְבִיעִי, לֹא מִדְּבָרֵי תוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

ט. הָאֵכָלִים - לֹא יִהְיוּ אֵב הַטִּמְאָה לְעוֹלָם, לֹא מִדְּבָרֵי תוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. וְיִהְיוּ רֹאשׁוֹן וְשֵׁנִי מִדְּבָרֵי תוֹרָה, שֶׁהָאֵדָם אוֹ הַכִּלִּים שֶׁהוּא רֹאשׁוֹן לְטִמְאָה - אִם נִגַּע בְּאֵכָל, עָשָׂהוּ שְׁנִי. וְיִהְיוּ הָאֵכָלִין שְׁלִישִׁי וְרְבִיעִי לְטִמְאָה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

י. הַמִּשְׁקֵין - יִהְיוּ אֵב טִמְאָה מִדְּבָרֵי תוֹרָה, כְּגוֹן מִי חִטָּאת [פרה אדומה] וְרָקוֹ שֶׁל זָב וּמִימֵי בִגְדֵי; וְיִהְיוּ רֹאשׁוֹן לְטִמְאָה מִדְּבָרֵי תוֹרָה, כְּגוֹן שֶׁנִּגְעוּ בְּאֵב מֵאֲבוֹת הַטִּמְאָוֹת. וְכֵן אִם נִגְעוּ הַמִּשְׁקֵין בְּוֹלַד הַטִּמְאָה, בֵּין אֵדָם בֵּין כִּלִּים - נִטְמָאוּ מִדְּבָרֵי תוֹרָה, וְהָרִי הֵן כְּרֹאשׁוֹן לְטִמְאָה לְטִמְאָה אֲחֵרִים מִדְּבָרֵיהֶם. וְכֵן אִם נִגְעוּ בְּשֵׁנִי, בֵּין בְּאֵדָם בֵּין בְּכִלִּים בֵּין בְּאֵכָלִין - נִעֲשֶׂה רֹאשׁוֹן לְטִמְאָה אֲחֵרִים מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ. וְיִהְיוּ הַמִּשְׁקֵין שְׁלִישִׁי וְרְבִיעִי מִדְּבָרֵיהֶם. פִּיצָד? אִם נִגַּע טְבוֹל יוֹם בְּמִשְׁקָה תְּרוּמָה, עָשָׂהוּ שְׁלִישִׁי; וְאִם נִגַּע בְּמִשְׁקָה קֹדֶשׁ, עָשָׂהוּ רְבִיעִי. וְאֵין אֶתָּה מוֹצֵא מִשְׁקֵין שְׁנִיּוֹת לְעוֹלָם, וְלֹא מִשְׁקָה שְׂאִינָה תַּחֲלָה - חוּץ מִמִּשְׁקָה טְבוֹל יוֹם אוֹ מִחֹסֶר כְּפוּרִים בְּקֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ, שֶׁהוּא פְּסוּל מִדְּבָרֵיהֶם וְאִינוֹ מְטַמָּא.

הַלְכוֹת שְׂאֵר אֲבוֹת הַטִּמְאָוֹת פָּרָק יא

א. כָּל מְקוֹם שֶׁנִּגְמַר בְּאֵכָלִין 'פְּסוּל' - הוּא שִׁיְהִיָּה הָאֵכָל עֲצָמוֹ טָמֵא, וְלֹא יִטְמָא אֵכָל אֲחֵר; אֲלֹא אִם נִגַּע בְּאֵכָל אֲחֵר, הָרִי הוּא טָהוֹר.

ב. הָרֹאשׁוֹן שֶׁבְּחִלְיָן, טָמֵא וּמְטַמָּא. הַשֵּׁנִי, פְּסוּל וְלֹא מְטַמָּא. וְאֵין שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחִלְיָן. וּמִנְיָן לְאֵכָל שְׁנֵי שֶׁהוּא פְּסוּל בְּחִלְיָן? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל כְּלֵי חֶרֶשׁ אֲשֶׁר יָפַל מֵהֶם אֶל תּוֹכּוֹ, כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכּוֹ יִטְמָא". נִמְצָא הַשֶּׁרֶץ אֵב, וְכָל חֶרֶשׁ שֶׁנִּפֵּל הַשֶּׁרֶץ לְאֹיּרוֹ רֹאשׁוֹן, וְהָאֵכָל שֶׁבְּכָלִי שְׁנִי, וְהָרִי הוּא אוֹמֵר "יִטְמָא". וְכֵן שֶׁרֶץ שֶׁנִּפֵּל לְאֹיּוֹר הַתְּנוּרָה - הַפֶּת שֶׁנִּיָּה; שֶׁהַתְּנוּרָה רֹאשׁוֹן.

ג. הָרֹאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי שֶׁבְּתְּרוּמָה, טָמֵאִים וּמְטַמָּאִים. הַשְּׁלִישִׁי, פְּסוּל וְלֹא מְטַמָּא. וְאֵין שְׁלִישִׁי עוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּתְּרוּמָה. וּמִנְיָן לְאֵכָל שְׁלִישִׁי שֶׁנִּפְסַל בְּתְּרוּמָה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָא הַשֶּׁמֶשׁ, וְטָהַר; וְאַחֵר יֵאָכֵל מִן הַקֹּדֶשִׁים". נִמְצָא טְבוֹל יוֹם אֲסוּר בְּתְּרוּמָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב שֶׁמֶשׁוֹ; וְאִם נִגַּע בָּהּ, פְּסוּלָהּ. וְטְבוֹל יוֹם, כְּשֵׁנִי לְטִמְאָה הוּא. הֵא לְמִדְתָּ, שֶׁהַשֵּׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּתְּרוּמָה.

ד. הָרֹאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי וְהַשְּׁלִישִׁי בְּקֹדֶשׁ, טָמֵאִין וּמְטַמָּאִין. הָרְבִיעִי, פְּסוּל וְאִינוֹ מְטַמָּא. וְאֵין רְבִיעִי עוֹשֶׂה חֲמִישִׁי לְעוֹלָם. וּמִנְיָן לְשְׁלִישִׁי בְּקֹדֶשׁ שֶׁהוּא טָמֵא? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַכֹּשֶׁר אֲשֶׁר יָגַע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל"; וְכִבְרָ קָרָא הַכְּתוּב לְשֵׁנִי 'טָמֵא', שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכּוֹ יִטְמָא". הִנֵּה לְמִדְתָּ, שֶׁבְּשֶׁר הַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּגַּע בְּשֵׁנִי, טָמֵא וְיִשְׁוֹרֵף. וּמִנְיָן לְרְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ שֶׁהוּא פְּסוּל? מִקָּל וְחֹמֶר: וְזֶה מִחֹסֶר

פִּיצָד? טְבוֹל יוֹם שֶׁנִּגַּע בְּאֵכָלִין שֶׁל תְּרוּמָה - עָשָׂאֵן שְׁלִישִׁי לְטִמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּשֵׁנִי; וְכֵן אִם נִגַּע בְּמִשְׁקֵין שֶׁל תְּרוּמָה - טָמֵאֵן, וְהָרִי הֵן שְׁלִישִׁי לְטִמְאָה. נִגַּע טְבוֹל יוֹם בְּמִשְׁקֵין שֶׁל קֹדֶשׁ - טָמֵאֵן, וְהָרִי הֵן רְבִיעִי לְטִמְאָה; וְכֵן אִם נִגַּע בְּאֵכָלִי הַקֹּדֶשׁ, עָשָׂאֵן רְבִיעִי. אֲבָל אִם נִגַּע טְבוֹל יוֹם בְּאֵכָלִי חֲלִין וּמִשְׁקָה חֲלִין, הָרִי הֵם טְהוֹרִין. וְדִין מִחֹסֶר כְּפוּרִים [- זב וכו"ב שטבל ולא הביא קרבנו] או טְבוֹל יוֹם בְּנִגְיעַת הַקֹּדֶשׁ - אֶחָד הוּא. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לָךְ מִכָּל אֵלוֹ הַדְּבָרִים, שְׂאִין שֵׁם מִשְׁקֵין שְׁנִיּוֹת לְעוֹלָם, אֲלֹא הַמִּשְׁקֵין תַּחֲלָה [- רֹאשׁוֹן] לְעוֹלָם; חוּץ מִמִּשְׁקֵין שֶׁנִּגַּע בָּהֶם טְבוֹל יוֹם - שֶׁהֵן שְׁלִישִׁי, אִם הִיוּ תְּרוּמָה; אוֹ רְבִיעִי, אִם הִיוּ קֹדֶשׁ.

ד. כָּל הַטִּמְאִין, בֵּין חֲמוּרִין בֵּין קִלְיָן - מִשְׁקֵין הַיּוֹצֵאִין מִהֶן, כְּגוֹן רֶקֶן וּמִימֵי בִגְדֵיהֶן, הָרִי הֵן בְּמִשְׁקֵין שֶׁנִּגְעוּ בָּהֶן; אֵלוֹ וְאֵלוֹ רֹאשׁוֹן לְטִמְאָה כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ - חוּץ מִזָּב וְחִבְרִיו [- זבא נדה יולדת], שֶׁהַמִּשְׁקֵין הַיּוֹצֵאִין מִהֶן אֵב טִמְאָה. וּמִשְׁקֵין שֶׁהִזָּב וְחִבְרִיו נוגְעִין בָּהֶן, תַּחֲלָה. אֲפִלּוֹ אוֹכֵל אֵכָלִין טָמֵאִין, אוֹ שׁוֹתֶה מִשְׁקֵין טָמֵאִין - הָרִי הַמִּשְׁקֵין הַיּוֹצֵאִין מִמֶּנּוּ קֹדֶם שֶׁיִּטְבֹּל, כְּמוֹ הַמִּשְׁקֵין שֶׁנִּגַּע בָּהֶן, שֶׁהֵן תַּחֲלָה. וְכֵן טְבוֹל יוֹם - מִשְׁקֵין הַיּוֹצֵאִין מִמֶּנּוּ, כְּמִשְׁקֵין שֶׁהוּא נוגַע בָּהֶם; שְׂאִינָן מְטַמָּאִין אֲחֵרִים כָּלֵל. אֲלֹא אִם נִגַּע בְּמִשְׁקָה חֲלִין, הָרִי הֵן טְהוֹרִין; וְאִם נִגַּע בְּמִשְׁקָה תְּרוּמָה, הָרִי הֵן שְׁלִישִׁי; וְאִם נִגַּע בְּמִשְׁקָה קֹדֶשׁ, הוּא אוֹ מִחֹסֶר כְּפוּרִים, הָרִי הֵן רְבִיעִי.

ה. וְעַתָּה יִתְבָּאֵר, שְׂאִין שְׁלִישִׁי שֶׁבְּתְּרוּמָה וְלֹא רְבִיעִי שֶׁבְּקֹדֶשׁ מְטַמָּא מִשְׁקָה אֲחֵר אוֹ אֵכָל אֲחֵר; וְאֵין צְרִיךְ לוֹמַר, שְׂאִין מְטַמָּא כִּלִּים. לְפִיכָךְ, קִדְרָה שֶׁהִיא מְלֵאָה מִשְׁקָה, וְנִגַּע בָּהֶן טְבוֹל יוֹם - אִם הִיָּה מִשְׁקָה חֲלִין, הַכֵּל טְהוֹר; וְאִם הִיָּה מִשְׁקָה תְּרוּמָה, הַמִּשְׁקֵין פְּסוּלִין וְהַקִּדְרָה טְהוֹרָה. וְאִם הִיוּ יָדִיו טָמֵאוֹת - הָרִי הַמִּשְׁקָה טָמֵא, בֵּין מִשְׁקָה תְּרוּמָה בֵּין מִשְׁקָה חֲלִין; וְזֶה חֹמֶר בִּידֵים, מִה שְׂאִין בְּטְבוֹל יוֹם. וְחֹמֶר בְּטְבוֹל יוֹם מִיָּדִים טָמֵאוֹת - שֶׁסֶּפֶק טְבוֹל יוֹם, פּוֹסֵל; וּסֶפֶק הַיָּדִים, טְהוֹר כְּמוֹ שִׁיתְבָּאֵר.

ו. וְאַחַד טְהוֹר שֶׁיָּדָיו טָמֵאוֹת, אוֹ טְבוֹל יוֹם שֶׁיָּדָיו טָמֵאוֹת - הָרִי זֶה מְטַמָּא מִשְׁקָה חֲלִין, וְעוֹשֶׂה אוֹתָן תַּחֲלָה לְטָמֵא אֵכָלִין וּמִשְׁקֵין כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ. וּמֵאַחֵר שֶׁמִּשְׁקָה שִׁיָּצָא מִטְבוֹל יוֹם בְּמִשְׁקֵין שֶׁנִּגַּע בָּהֶם - טְבוֹל יוֹם שֶׁנִּפֵּל מִרְקוֹ אוֹ מִמִּימֵי בִגְדֵי עַל כָּבֵר שֶׁל תְּרוּמָה, הָרִי זֶה טְהוֹר; מִפְּנֵי שֶׁהֵם כְּמִשְׁקֵין שֶׁנִּגַּע בָּהֶן.

ז. מִכָּל אֵלוֹ הַדְּבָרִים שֶׁהַקִּדְמָנוּ לְבָאֵרָם, אֶתָּה לְמַד שֶׁהָאֵדָם יִהְיֶה אֵב טִמְאָה וְיִהְיֶה רֹאשׁוֹן לְטִמְאָה מִדְּבָרֵי תוֹרָה, וְלְעוֹלָם לֹא יִהְיֶה הָאֵדָם שְׁנִי לְטִמְאָה אֲלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים; וְהוּא הָאוֹכֵל אֵכָלִין טָמֵאִים, אוֹ הַשׁוֹתֶה מִשְׁקֵין טָמֵאִין, אוֹ הַכֹּא רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ בְּמִים שְׂאוּכִין - שֶׁכָּל אֵלוֹ כְּשֵׁנִי לְטִמְאָה מִדְּבָרֵיהֶם. וְכֵן שְׂאֵר כָּל הַכִּלִּים, חוּץ מִכְּלֵי חֶרֶשׁ - יִהְיוּ אֵב טִמְאָה וְיִהְיוּ רֹאשׁוֹן לְטִמְאָה מִדְּבָרֵי תוֹרָה, וְלֹא יִהְיֶה הַכִּלִּי לְעוֹלָם שְׁנִי לְטִמְאָה אֲלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים; שְׂאִם יִטְמָא בְּמִשְׁקֵין טָמֵאִים, יִהְיֶה שְׁנִי מִדְּבָרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ.

אָבֵל חֲלוֹת תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נֹזֵר שְׁלֹא נִשְׁחַט עָלֶיהֶן הַזֶּבֶחַ, וְהַמִּנְחֹת שְׁלֹא קָדְשׁוּ בְּכָלִי - אֵינָם לֹא קָדְשׁ וְלֹא כְּחֵלִין, אֲלֵא בְּתֵרוּמָה.

יד. הַחֵלָה, וְהַבְּכוּרִים, וְתִשְׁלוּמֵי תֵרוּמָה [שְׁמֻשֶׁלֶם זֶרַח שֶׁאֵבֶל תְּרוּמָה] וְחֻמְשָׁה - הֵרִי הֵן בְּתֵרוּמָה.

טו. הַטֶּבֶל [פִּירוֹת שֶׁלֹא הוּפְרָשׁוּ], וְהַמְדָּמֶע [חֻלִּין שֶׁנִּפְלוּ לַתּוֹכֵן תְּרוּמָה], וְגִדּוּלֵי תֵרוּמָה, וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי, וְעֶסֶה הַטֶּבִּיחַ לַחֵלָה - הֵרִי הֵן כְּחֵלִין; וְהָרָאשׁוֹן טָמֵא בָּהֶן, וְשְׁנֵי פָסוּל, וְאֵין בָּהֶן שְׁלִישִׁי.

טז. כֹּל דְּבָר שֶׁנִּדְּאָו מִטָּמֵא אֶת הַחֵלִין מִן הַתּוֹרָה - גִּזְרוּ עַל סִפְקוֹ בְּחֵלִין הַטֶּבִּיחַ לַחֵלָה, שֶׁתַּעֲשֶׂה אוֹתָהּ הָעֶסֶה בְּטֶהֱרָה; וּמִפְּרִישֵׁן מִמֶּנָּה חֵלָה, וְחֵלְתָהּ תְּלוּיָה - לֹא נֶאֱכָלָתָה, וְלֹא נִשְׂרָפָתָה.

יום חמישי כ"ו טבת ה'תשס"ט

הַלְכוֹת שְׂאֵר אֲבוֹת הַטָּמְאוֹת פָּרֶק יב

א. אַחַת עֲשָׂרָה מַעֲלוֹת [חֻמוֹרוֹת] עָשׂוּ חֻמְכִּים לְקָדֵשׁ עַל הַתְּרוּמָה, וְאֵלוֹ הֵן: יֵשׁ לְאָדָם לְהַטְבִּיל כְּלִים בַּתּוֹף כְּלִים [קִטְנִים בַּתּוֹךְ גִּדּוּלִים] לַתְּרוּמָה, אֲבָל לֹא לְקָדֵשׁ; גִּזְרוּ שֶׁמֶא יִהְיֶה פִי הַכְּלִי [הַגִּדּוּל] צָר, וְלֹא יִהְיֶה בּוֹ כִּשְׁפוּפָרֶת [שֶׁבִּפִּי הַנּוֹד] [שִׁיעוֹר עִירּוֹב מִקּוּוֹאוֹת], וְנִמְצָאוּ הַכְּלִים שֶׁבַּתּוֹכוֹ כְּאֵלוֹ טָבְלוּ בַּמִּים שֶׁבִּפְלִי, לֹא בַּמֶּקֶה. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּשְּׂהִיָּה הַכְּלִי הַגִּדּוּל שֶׁיֵּשׁ בַּתּוֹכוֹ הַכְּלִים הַטָּמֵאִין, טָהוֹר; אֲבָל אִם הָיָה טָמֵא - מִתּוֹף שֶׁעָלְתָהּ לוֹ טְבִילָה, עָלְתָהּ לְכָלִים שֶׁבַּתּוֹכוֹ, אֲפֹלוּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּקָדֵשׁ.

ב. כָּלִי שֶׁנִּטְמָאוּ אַחֲרָיו בַּמִּשְׁקִין - לֹא נִטְמָא תּוֹכוֹ, וְלֹא בֵּית אֶצְבַּע שֶׁבְּעֶבְרִי שֶׁפְּתִי; וְהַמִּשְׁקִין שֶׁבַּתּוֹכוֹ אוֹ שֶׁבַּבֵּית צְבִיעָתוֹ [- מִקּוֹם הַנּוֹחַת הָאֶצְבָּע], טָהוֹרִין; וְשׁוֹתָהּ בּוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמֶא יִגְעוּ מִשְׁקִין שֶׁבִּפְּנֵי בְּאֲחוּרֵי הַכְּלִי וְיִתְחַזְּרוּ וְיִטְמָאוּ תּוֹכוֹ. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּתְּרוּמָה; אֲבָל לְקָדֵשׁ אִם נִטְמָאוּ אַחֲרָיו, נִטְמָאוּ כָּלָן.

ג. הַנוֹשֵׂא אֶת הַמִּדְרָס [שֶׁל זַב], מִתֵּר לוֹ לִשְׂאֵא עִמּוֹ תְּרוּמָה כְּאֶחָד - הוֹאִיל וְאֵין הַנוֹשֵׂא נֹגֵעַ בַּתְּרוּמָה וְלֹא הַתְּרוּמָה נֹגֵעַת בַּמִּדְרָס, הֵרִי הִיא טָהוֹרָה; אֲבָל לֹא הַקֵּדֶשׁ, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נֹגֵעַ בּוֹ. מַעֲשֶׂה הָיָה בְּאֶחָד שֶׁנִּשְׂא חֲבִית לְקָדֵשׁ, וְטָמְאָה בַּמִּדְרָס שֶׁנִּשְׂא עִמָּה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה גִזְרוּ, שֶׁהַנוֹשֵׂא אֶת הַמִּדְרָס, לֹא יֵשֵׂא אֶת הַקֵּדֶשׁ; וְלֹא גִזְרוּ אֲלֵא בַּמִּדְרָס עִם הַקֵּדֶשׁ, כַּמַּעֲשֶׂה שֶׁהָיָה. וְאִם עֲבַר וְנִשְׂא - הוֹאִיל וְלֹא נֹגֵעַ בְּקָדֵשׁ, הֵרִי הַקֵּדֶשׁ טָהוֹר.

ד. בִּגְדֵי אוֹכְלֵי תְּרוּמָה - אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן טָהוֹרִין וְנִזְהָרִין מִן הַטָּמְאוֹת, הֵרִי בִּגְדֵיהֶם מִדְרָס לְקָדֵשׁ.

ה. כָּלִי שֶׁהוּא מִפְּצָל [מִדְּרָס מִחֻלָּקִים], וְלִחוּתָיו וְקוֹרוֹתָיו מִקְשָׁרוֹת, כְּגוֹן מִטָּה וְכִיזָא בָּה - אִם נִטְמָא, וְצָרִיף לְהַטְבִּילוֹ לַתְּרוּמָה - יֵשׁ לוֹ לְהַטְבִּילוֹ כְּלוֹ כְּאֶחָד, כִּשְׁהוּא מִקְשָׁר. אֲבָל לְקָדֵשׁ - מִתֵּר וּמִגִּבּ [מִנְחָה], שֶׁמֶא יֵשׁ שֶׁם דְּבָר הַחוּצָין; וּמִטְבִּיל, וְאַחֵר כֶּף קוֹשֵׁר.

ו. כְּלִים הַנִּגְמָרִין [- גִּמְרָה מִלִּאֲכֻתָּם] בְּטֶהֱרָה - אֲפֹלוּ הָיָה הָעוֹשֶׂה אוֹתָן תִּלְמִיד חֻמְכִּים, וְנִזְהָר בָּהֶן - הֵרִי אֵלוֹ צְרִיכִין

כְּפֻרִים שֶׁהוּא מִתֵּר בְּתֵרוּמָה, אֲסוּר בְּקָדֵשׁ עַד שֶׁיִּכְבֵּא בְּפָרְתוֹ - הַשְּׁלִישִׁי שֶׁהוּא פָּסוּל בְּתֵרוּמָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בְּקָדֵשׁ? אֲבָל הַחֻמְיָשִׁי טָהוֹר.

ה. בְּשֵׁר תִּפְּאֹה [חֻלִּין] - אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר, גִּזְרוּ עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה כְּשִׁלְשִׁי לְטָמְאָה, מִטָּמֵא אֶת הַקֵּדֶשׁ, וְאֵינוֹ פּוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה. וְיִרְאָה לִי, שְׁלֹא גִזְרוּ עָלָיו, אֲלֵא כְּדִי שְׁלֹא יַעֲרֹב הָעֵם אוֹתוֹ עִם בְּשֵׁר הַקֵּדֶשׁ, וְיִכְוָאוּ לְטַעוֹת וְלִשְׁגָּג בּוֹ, וְיִדְמּוּ שֶׁהַבְּשֵׁר זֶה חָל וְהוּא קָדֵשׁ, וְיִאֲכֹלוּ אוֹתוֹ בְּטָמְאָה.

ו. חֲבוּרֵי אֲכָלִין עַל יְדֵי מִשְׁקִין, הֵרִי הֵם חֲבוּרֵי לְטָמֵא טָמְאָת אֲכָלִין; וְהַדְּבָר סִפֵּק, אִם הֵן חֲשׂוּבִין כְּגוֹף אֶחָד לְמִנּוֹת בָּהֶם רִאשׁוֹן וְשְׁנִי וְשְׁלִישִׁי, אוֹ חֲשׂוּבִין זֶה הָאֶחָד שֶׁנִּגְעָה בּוֹ הַטָּמְאָה רִאשׁוֹן, וְהָאֶחָד הַמִּתְחַבֵּר לוֹ שְׁנִי.

ז. הַשְּׁנִי שֶׁבַּחֵלִין - פּוֹסֵל אֲכָלִי תְּרוּמָה, וְעוֹשֶׂה אוֹתָן שְׁלִישִׁי. וְאִם נֹגֵעַ בַּמִּשְׁקָה חֵלִין, טָמֵא; וְאֵין צָרִיף לוֹמַר, אִם נֹגֵעַ בַּמִּשְׁקָה תְּרוּמָה אוֹ בַּמִּשְׁקָה קָדֵשׁ - שֶׁהוּא מִטָּמֵא הַכֹּל. **ח.** הַשְּׁלִישִׁי שֶׁבַּתְּרוּמָה שֶׁנֹּגֵעַ בְּאֲכָלִי קָדֵשׁ, פָּסוּל וְנִנְעָשׂוּ רְבִיעִי; וְאִם נֹגֵעַ בַּמִּשְׁקָה הַקֵּדֶשׁ, טָמֵא וְנִנְעָשׂוּ תַּחֲלָה. אֲבָל אִם נֹגֵעַ שְׁלִישִׁי שֶׁבַּתְּרוּמָה בַּמִּשְׁקָה תְּרוּמָה, הֵרִי הוּא טָהוֹר; וְכֵן רְבִיעִי שֶׁבַּקָּדֵשׁ - אִם נֹגֵעַ בַּמִּשְׁקָה קָדֵשׁ, הֵרִי הוּא טָהוֹר.

ט. חֵלִין שֶׁנִּנְעָשׂוּ עַל טְהֵרֶת תְּרוּמָה, הַשְּׁלִישִׁי שֶׁבַּהֶן פָּסוּל בְּתֵרוּמָה. וְאִם נֹגֵעַ בְּקָדֵשׁ, אֵינוֹ עוֹשֶׂהוּ רְבִיעִי; וְאֲפֹלוּ מִשְׁקָה קָדֵשׁ, אֵינוֹ פּוֹסֵל. וְחֵלִין שֶׁנִּנְעָשׂוּ עַל טְהֵרֶת הַקֵּדֶשׁ - הַשְּׁלִישִׁי שֶׁבַּהֶן טָהוֹר כְּחֵלִין.

י. הָאוֹכֵל רְבִיעִי שֶׁבַּקָּדֵשׁ, אֲסוּר לוֹ לֶאֱכֹל אֶת הַקֵּדֶשׁ; וּמִתֵּר לִגְעַת בְּקָדֵשׁ, וְאֵינוֹ פּוֹסֵלוֹ. אֲפֹלוּ תִּכְשִׁיל שְׁנִתְעַרְבַּב בּוֹ הַקֵּדֶשׁ, וְאֵין בּוֹ כְּזֵית בְּכָדִי אֲכִילַת פָּרֶס [- בַּתּוֹךְ 3 בִּיצִים שֶׁל חוֹל] - הֵרִי זֶה לֹא יֶאֱכֹל בְּרִבְעִי שֶׁל קָדֵשׁ אֲלֵא בְּחֻמְיָשִׁי, שֶׁהוּא טָהוֹר כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

יא. הָאוֹכֵל שְׁלִישִׁי שֶׁבַּתְּרוּמָה עֲצָמָה, אוֹ שֶׁל חֵלִין שֶׁנִּנְעָשׂוּ עַל טְהֵרֶת הַתְּרוּמָה - הֵרִי זֶה אֲסוּר לֶאֱכֹל אֶת הַתְּרוּמָה עַד שֶׁיִּטְבֹּל; וּמִתֵּר לִגְעַת בְּתֵרוּמָה, וְהֵרִי הִיא טָהוֹרָה; בְּאֲכִילָה עָשׂוּ מַעֲלָה [חֻמוֹרָה], בְּנִגְיעָה לֹא עָשׂוּ מַעֲלָה. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּתְּרוּמָה עֲצָמָה. אֲבָל תִּכְשִׁיל שְׁנִתְעַרְבָּה בּוֹ תְּרוּמָה - אִם אֵין שֶׁם כְּזֵית בְּכָדִי אֲכִילַת פָּרֶס - הֵרִי זֶה מִתֵּר לֶאֱכֹל מֵאוֹתוֹ תִּכְשִׁיל, כְּדָרָף שֶׁהוּא מִתֵּר לִגְעַת בְּתֵרוּמָה.

יב. הָאוֹכֵל שְׁלִישִׁי שֶׁבַּתְּרוּמָה, אוֹ שֶׁל חֵלִין שֶׁנִּנְעָשׂוּ עַל טְהֵרֶת הַתְּרוּמָה - אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר לְנִגְיעַת הַתְּרוּמָה, הֵרִי הוּא כְּשִׁנִּי לְעִנְיֵן קָדֵשׁ; שֶׁטְהֵרֶת הַתְּרוּמָה, טָמְאָה הִיא אֲצֵל הַקֵּדֶשׁ. אֲבָל הָאוֹכֵל שְׁלִישִׁי שֶׁבַּחֵלִין שֶׁנִּנְעָשׂוּ עַל טְהֵרֶת הַקֵּדֶשׁ, הֵרִי הוּא טָהוֹר - שְׂאֵין לָהּ שְׁעוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקָדֵשׁ, אֲלֵא קָדֵשׁ מִקְדֵּשׁ בְּלִבָּד.

יג. כֹּל 'קָדֵשׁ' הָאֲמוּר בְּעִנְיֵן טָמְאָת אֲכָלִין וּמִשְׁקִין - הוּא קָדֵשׁ מִקְדֵּשׁ הַמִּקְדָּשִׁין; כְּגוֹן בְּשֵׁר קָדֵשִׁי קָדָשִׁים וּבְשֵׁר קָדָשִׁים קָלִים, וְחֲלוֹת תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נֹזֵר [וּרְקִיקִים הֵם חֲלוֹת שֶׁנִּילּוּשׁוּ בַּמִּים] שֶׁנִּשְׁחַט עָלֶיהֶן הַזֶּבֶחַ, וְהַמִּנְחֹת שֶׁקָּדְשׁוּ בְּכָלִי, וְשִׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁקָּרְמוּ [הַשְּׁחִימוּ] בַּתְּנוּרָה.

פיהו - הרי זה אסור. אין צריך לומר, שאם נגעה טמאה באוכלין של קדש שלא הכשרו, שנטמאו - מפני שחבת הקדש מכשרתן.

יד. במה דברים אמורים? לפסל האכל עצמו ולאסרו באכילה; אבל למנות בו ראשון ושני, הרי זה ספק. כיצד? נגע אכל זה שנטמא בלא הכשר באכל שני שהכשר - הרי זה השני ספק, מפני שהראשון לא הכשר.

טו. האונן אחר שפתמו מי אנינותו [תם היום שנקבר מתו], ומחסר כפורים אחר שהביא כפרתו - צריכין טבילה לאכילת הקדש, אבל לא לתרומה; שהאונן ומחסר כפורים מתרין לאכל את התרומה. ומפני מה הצריכו טבילה לקדש? שהרי עד עתה היו אסורין לאכל את הקדש, והסיחו דעתם; ושמא נטמאו, והם לא ידעו. ולא עשו מעלה זו אלא לאכילה, אבל לנגיעה - נוגעים בקדשים קדם טבילה. ומחסרי כפרה שנגעו בקדש - פסול, כמו שבארנו.

טז. שש מעלות הראשונות - עשו אותן בין לקדש בין לחלין שנעשו על טהרת הקדש. וחמש אחרונות, שהן מן [מחכיל של:] 'הפלי מוצרף מה שבתוכו' והלאה - עשו אותן בקדש בלבד, אבל לא בחלין שנעשו על טהרת הקדש, אלא הרי הן בחמש אלו בחלין. לפיכך, חלין שנעשו על טהרת הקדש - הראשון טמא בהן, והשני פסול, והשלישי טהור בחלין, כמו שבארנו.

הלכות שאר אבות הטמאות פרק יג

א. חמש מעלות [חומרות], עשו אותן חכמים בבגדים; ואלו הן: בגדי עמי הארץ, מדרס [כמדרס הזב] - לאוכלי חליהן בטהרה; וכן עמי הארץ עצמן, כזבין לטהרות, כמו שבארנו. ובגדי אוכלי חליהן בטהרה, מדרס לאוכלי מעשר שני. אבל אוכלי חליהן בטהרה, והן הנקראין 'פרושים' - אינם כזבים, אפלו לתרומה; והרי זה הפרוש, טהור אפלו אם נגע בה בגופו. ובגדי אוכלי מעשר שני, מדרס לאוכלי תרומה עצמן. ובגדי אוכלי תרומה, מדרס לקדש; אבל אוכלי תרומה עצמן, אינם כזבים לקדש. ובגדי אוכלי הקדש, מדרס לחטאת, כמו שבארנו בהלכות פרה אדמה; אבל הטהור לקדש, אינו כזב לחטאת.

ב. וכן עשו חכמים מעלות בטיבילה. כיצד? מי שטבל בלא כונה - הרי זה טהור לחלין, ואסור במעשר שני עד שיתבונן לטבל למעשר. טבל למעשר שני - הרי זה בתוקף טהרה למעשר, ואסור בתרומה; טבל לתרומה - החזק [בטהרה] לתרומה, ואסור בקדש; טבל לקדש - החזק לקדש, ואסור לחטאת; טבל לחטאת - החזק לכל, שהטובל לחמור החזק לקל. טבל סתם, ולא נתבונן לאחד מכל אלו - הרי זה טהור לחלין בלבד, וטמא בפשה אפלו למעשר. וכן הנוטל ידיו, או הטבילן - צריך כונה אפלו למעשר. ומן המעשר ומעלה צריך כונה; אבל לחלין, אינו צריך כונה. וכל המעלות האלו, מדוברי סופרים; אבל דין תורה - הואיל וטבל מכל מקום, הרי הוא טהור לכל.

טבילה לקדש, ואינו צריכין הערב שמש. אבל לתרומה - משתמש בהן בלא טבילה, שהרי נעשו בטהרה. ומפני מה הצריכו בהן טבילה לקדש? גזרו משום רק עם הארץ שיגע בהן בשעת מלאכה, ועדין הוא לח אחר שנגמרו.

ז. הפלי מוצרף [מחשיב לגוש אחד] - מה שבתוכו לקדש, אבל לא לתרומה. כיצד? כלי שהוא מלא פרות פרוזין זה מזה, כגון צמוקין וגורגורות, ונגעה טמאה באחד מהם - נטמא כל שבפלי לקדש, אבל לא לתרומה. וכל המעלות, של דבריהם הן; ורמז יש למעלה זו בתורה: "כף אחת עשרה זהב, מלאה קטרת" - אמרו חכמים: 'כל מה שבפך, הרי הוא כגוף אחד'. אפלו כלי שאין לו תוף, מוצרף מה שעליו לקדש; כגון שהיו צבורין על גבי הלוח או על גבי העור, ואף על פי שאין הפרות נוגעין זה בזה.

ח. היו שני הצבורין בתוף הפלי, ודבר אחר ביניהן, ונטמא אחד משניהן - אם היה הדבר שביניהן צריך לכלי [כגון שנדרש להקריבה במנחתו], הפלי מוצרף ונטמא הכל; ואם אינו צריך לכלי [כגון שיירי קרבן], לא נטמא אלא זה שנגעה בו הטמאה בלבד.

ט. היו שני צבורין בכלי אחד, והצבור האחד מחבר למים שאחורי הפלי, ונגע טמא בצבור השני - נטמאו שניהן בצורף הפלי; ונטמאו המים שאחורי הפלי מחמת זה האכל המחבר להן, אף על פי שהן אחורי הפלי. נגע הטמא במים שאחורי הפלי, נטמא האכל המחבר להם; והדבר ספק, אם נטמא האכל השני בצורף הפלי, או לא נטמא מחמת הצורף.

י. אבל קדש שננטמא, והניחו בכלי, ובתוף הפלי אכל קדש אחר טהור, ואין נוגעין זה בזה - הטהור בטהרתו, והטמא בטמאתו. בא טבול יום, ונגע באכל הטמא - יש בדבר ספק, אם נפסל הטהור מחמת מגע טבול יום מפני צורף הפלי, או לא נפסל; שלא נגע טבול יום אלא באכל ששבע מן הטמאה [- כבר נטמא], ולא הוסיף לו כלום.

יא. הרביעי בקדש פסול, אבל בתרומה טהור. וכן השלישי שבתרומה - אם נגע במשקה קדש, הרי זה נטמא כמו שבארנו. והשלישי שבתרומה או שבקדש - אם נגע במשקה תרומה, לא פסול.

יב. מי שננטמא ידו אחת, ונגע בה בידו השנייה או ביד חברו - פסל את השנייה, והרי היא פשלישי. ואם היתה ידו בלילה [- רטובה] במשקה - אף על פי שלא נגע, נטמאת חברתה; וצריך להטביל את שתיהן, ואחר כך יגע בקדש. אבל בתרומה - אם נטמאת ידו האחת, לא נטמאת חברתה, ואפלו נגע בה פשה נגובה; ואינו צריך להטביל ידו שנטמאת, אלא נוטלה ונוגע בתרומה.

יג. אכלין נגובים [יבשים] שלא הכשרו [לקבל טומאה], אוכלין אותן בידים מסאבות [טמאות מדרבנו]. במה דברים אמורים? בתרומה. אבל בקדש - חבת הקדש מכשרתן, ואסור למי שידי טמאות לאכל קדש שלא הכשר; ואפלו לא נגע בו אלא בכוש [מקל], או שתחב לו חברו לתוף

יב. אָבֵל עַל סֶפֶק סֶפֶק - אֵין שׁוֹרְפִין עָלָיו תְּרוּמָה לְעוֹלָם, וְאֵין צָרִיף לומר קְדָשִׁים; אֲלֵא תוֹלִין - לֹא אוֹכְלִין, וְלֹא שׁוֹרְפִין.

יג. עַל שֵׁשֶׁה סִפְקוֹת שׁוֹרְפִין אֶת הַתְּרוּמָה, וְכָלֶם גִּזְרָה מִדְּבָרֵיהֶם; וְאֵלוֹ הֵן: עַל בֵּית הַפָּסֶס [שֶׁזֶה שֶׁנִּחְרַשׁ בַּה קְבֹר], וְעַל עֶפֶר הַבָּא מֵאֶרֶץ הָעַמִּים, וְעַל בְּגָדֵי עַם הָאֶרֶץ, וְעַל הַפְּלִים הַנִּמְצָאִים, וְעַל הָרִקִּין הַנִּמְצָאִים; וְעַל מִי רִגְלֵי אָדָם טָמֵא שֶׁנִּתְעַרַּב בְּמִי רִגְלֵי בְּהֵמָה מִחֻצָּה לַמִּחְצָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם בְּטָלוֹ מֵרֵאִיהֶן אוֹ לֹא בְּטָלוֹ. כִּיצַד? אִם נִטְמָאת תְּרוּמָה מִחֻמַּת אֶחָד מִשֵּׁשֶׁה אֵלוֹ - אֵף עַל פִּי שֶׁעָקַר טָמְאָתוֹ בְּסֶפֶק, הֲרִי זֶה תִּשְׁרֹף; הוֹאִיל וְיִדְאִי סִפְקוֹת אֵלוֹ, טָמְאָתָם מִן הַתּוֹרָה - שֶׁהֵמָּה וְהַזֶּב טָמְאִין מִן הַתּוֹרָה. וְאֶחָד תְּרוּמָה שֶׁנִּגְעָה בְּאַחַת מִשֵּׁשׁ טָמְאוֹת אֵלוֹ, אוֹ שֶׁנִּטְמָאת מִחֻמַּת אַחַת מֵהֵן וְהֲרִי הִיא שְׁלִישִׁי לְאַחַת מֵהֵן - הֲרִי זֶה תִּשְׁרֹף. אָבֵל אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ בְּכָל מְקוֹם אִם נִגַּע בְּבֵית הַפָּסֶס וּבְאֶרֶץ הָעַמִּים, אוֹ לֹא נִגַּע, אִם נִגַּע בְּכַנְדִּים וְכָלִים וְרִקִּין וּמִי רִגְלִים אֵלוֹ, אוֹ לֹא נִגַּע - הֲרִי אֵלוֹ תוֹלִין; מִפְּנֵי שֶׁעָקַר טָמְאָתָן מִפְּנֵי הַסֶּפֶק, שֶׁמָּא טְהוֹרִין הֵם אוֹ טָמְאִין, וְאִם תֹּאמַר טָמְאִין, שֶׁמָּא נִגַּע שֶׁמָּא לֹא נִגַּע; וְנִמְצָאוּ שְׁנֵי סִפְקוֹת, וְאֵין שׁוֹרְפִין עַל שְׁנֵי סִפְקוֹת, אֲלֵא תוֹלִין כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

הַלְכוֹת שֶׁאֵר אָבוֹת הַטָּמְאוֹת פָּרָק יד

א. שְׁנַיִם עֶשֶׂר סִפְקוֹת טְהוֹרוֹת חֲכָמִים, וְאֵלוֹ הֵן: (א) סֶפֶק מִים שְׁאוּבִים לַמִּקְוֶה; (ב) סֶפֶק טָמְאָה צָפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם; (ג) סֶפֶק מִשְׁקִין לְטָמֵא אַחֲרִים, אָבֵל לְטָמְאָה עֶצְמוֹן טָמְאִים מִסֶּפֶק; (ד) סֶפֶק הַיָּדִים - בֵּין לְטָמְאָה עֶצְמוֹן, בֵּין לְטָמֵא אַחֲרִים, בֵּין לְטְהוֹרָת יָדִים מִטָּמְאָתָן; (ה) סֶפֶק דְּבָרֵי סוֹפְרִים; (ו) סֶפֶק הַחֲלִין; (ז) סֶפֶק הַקְּרִבְנוֹת; (ח) סֶפֶק נִגְעִים; (ט) סֶפֶק עוֹבֵר וְעוֹמֵד; (י) סֶפֶק שְׂרָצִים; (יא) סֶפֶק רְשׁוֹת הָרִבִּים; (יב) סֶפֶק שְׁתֵּי רִשְׁיּוֹת.

ב. סֶפֶק מִים שְׁאוּבִין לַמִּקְוֶה כִּיצַד? שְׁלֹשָׁה לִגִּין מִים שְׁאוּבִין שֶׁנִּפְלוּ לַמִּקְוֶה, פְּסוּלָהוּ; סֶפֶק נִפְלוּ אוֹ לֹא נִפְלוּ, וְאִפְלוּ נִפְלוּ, סֶפֶק יֵשׁ בָּהֶם כִּשְׁעוֹר אוֹ אֵין בָּהֶן - סִפְקוֹ טְהוֹר, וְהֲרִי הַמִּקְוֶה כְּכִשְׁרוֹתוֹ. וְאֵין מוֹרִין לוֹ בַּמִּקְוֶה זֶה לְטָבֵל וְלַעֲשׂוֹת טְהוֹרוֹת, לְכַתְּחֵלָה; וְאִם טָבֵל וְעָשָׂה, טְהוֹרָתוֹ טְהוֹרוֹת.

ג. סֶפֶק טָמְאָה צָפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם כִּיצַד? שָׂרָץ שֶׁהִיא צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם, בֵּין שֶׁהִיא הַמַּיִם בְּכָלִים בֵּין שֶׁהִיא בְּקַרְקָעוֹת, וְיִרַד לַמַּיִם, אֲפֹלוּ אֵין שָׁם אֲלֵא מֵלָא אָדָם וְטָמְאָה - הֲרִי זֶה טְהוֹר, עַד שֶׁיָּדַע בְּיִדְאִי שֶׁנִּגַּע; וְלֹא אִמְרוּ סֶפֶק טָמְאָה צָפָה טְהוֹר, אֲלֵא לְשָׂרָץ בְּלִבָּד. וְכָל הַנִּתְלִין [בַּחֲבֵל וּנוֹגְעִים בַּמַּיִם] וְהַנִּגְרָרִין [עַל הַמַּיִם], הֲרִי הֵם כְּמִנְחִין.

ד. שָׂרָץ שֶׁהִיא מִנְחַת בְּכָלִי, וְכָלִי צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם, אוֹ שֶׁהִיא מִנְחַת עַל הַנִּבְלָה, וְאִפְלוּ נִמּוּחָה נִבְלָה אוֹ בִּשְׂרַח מֵת שֶׁתְּחַתּוּ, אוֹ שֶׁהִיא מִנְחַת עַל שִׁכְבַּת יָרֵעַ, הִצְפִּין עַל פְּנֵי הַמַּיִם - הֲרִי זֶה כְּמִנְחַת עַל הָאֶרֶץ, שֶׁסִּפְקוֹ בְּרִשְׁוֹת הַיָּחִיד טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר. הִיא שָׂרָץ עַל גְּבִי שָׂרָץ צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם - הֲרִי זֶה כְּטָמְאָה עָבָה שֶׁצָּפָה עַל פְּנֵי

ג. מִי שֶׁהִיא טְהוֹר לְתְּרוּמָה, וְהִסִּיעַ אֶת לְבוֹ מִלְּאָכָל - נִטְמָא בְּהִסָּח הַדַּעַת, וְאִסּוּר לְאָכֹל תְּרוּמָה עַד שֶׁיִּטְבֵּל פַּעַם שְׁנִיָּה; וְאִינוּ צָרִיף הַעֲרֹב שְׁמֵשׁ [שְׁקִיעָה]. הִיוּ יָדָיו טְהוֹרוֹת לְתְּרוּמָה, וְהִסִּיעַ אֶת לְבוֹ מִלְּאָכָל - אֵף עַל פִּי שֶׁאָמַר: 'יָדַע אֲנִי שֶׁלֹּא נִטְמָאוּ יָדַי' - הֲרִי יָדָיו טָמְאוֹת בְּהִסָּח הַדַּעַת; שֶׁהִיָּדִים עֲסָקְנוּיָת. אִם לְתְּרוּמָה כֵּן, קָל וְחֹמֶר לְקַדָּשׁ - שֶׁכָּל הַמִּסִּיחַ דַּעַתוֹ, צָרִיף טְבִילָה. וְאִם לֹא שֶׁמֶר עֶצְמוֹ מִטָּמְאָת מֵת, וְלֹא יָדַע בְּיִדְאִי שֶׁלֹּא נִטְמָא - הֲרִי זֶה צָרִיף הַיָּדִים שְׁלִישִׁי וְשְׁבִיעִי [כְּטָמֵא מֵת], מִפְּנֵי הַסֶּפֶק הַדַּעַת; וְאִם יָדַע שֶׁלֹּא נִטְמָא בְּמֵת, וְהִסִּיחַ דַּעַתוֹ מִשְׁאֵר הַטָּמְאוֹת - צָרִיף טְבִילָה וְהַעֲרֹב שְׁמֵשׁ אֵף לְתְּרוּמָה. וְדָבָר בְּרוּר הוּא, שֶׁכָּל הַטְּבִילוֹת הָאֵלוֹ מִדְּבָרֵיהֶם.

ד. וְכֵן גִּזְרוּ חֲכָמִים עַל הַפְּלִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹקִים וּבְקַרְחוֹבוֹת, אֲפֹלוּ בְּמִדְּבָרוֹת - שֶׁהִיוּ בְּחֻזְקַת טָמְאָה; שֶׁמָּא בְּזָב נִטְמָאוּ, אוֹ בְּמֵת. וְכֵן הָרִקִּין הַנִּמְצָאִין שָׁם, בְּחֻזְקַת טָמְאָה - שֶׁמָּא רַק זָב וְכִיצַד בּוֹ הוּא הָרִקִּי הַזֶּה.

ה. כָּל הַפְּלִים הַנִּמְצָאִין בִּירוּשָׁלַיִם - טְהוֹרִין, אֲפֹלוּ נִמְצָאוּ דֶּרֶךְ יְרִידָה לְבֵית הַטְּבִילָה; שֶׁלֹּא גִזְרוּ טָמְאָה עַל הַפְּלִים הַנִּמְצָאִים בִּירוּשָׁלַיִם - חוּץ מִן הַסִּפְכִּין לְשַׁחֲיִטַת הַקְּדָשִׁים, מִפְּנֵי חֻמַּת הַקְּדָשִׁים. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסִפְכִּין הַנִּמְצָאִים בִּירוּשָׁלַיִם בְּשֶׁאֵר יָמוֹת הַשָּׁנָה; אָבֵל אִם נִמְצָא סִפְכִּין בִּירוּשָׁלַיִם בְּיוֹם אַרְבַּעָה עֶשֶׂר בְּנִיסָן - שׁוֹחֵט בָּהּ הַקְּדָשִׁים מִיָּד, וְאִפְלוּ חָל אַרְבַּעָה עֶשֶׂר לְהִיּוֹת בְּשִׁבְתָּ; שֶׁלֹּא גִזְרוּ עַל הַסִּפְכִּין הַנִּמְצָאִים בְּיוֹם הַזֶּה. וְכֵן אִם מִצָּאָה בְּיוֹם טוֹב - שׁוֹחֵט בָּהּ מִיָּד, שֶׁחֻזְקַת כָּל הַפְּלִים בְּיוֹם טוֹב טְהוֹרִין. ו. מִצָּא הַסִּפְכִּין בְּיוֹם שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר - מִזֶּה עָלֶיהָ וּמִטְבִּילָהּ, וְשׁוֹחֵט בָּהּ לְמַחֵר; מִפְּנֵי שֶׁעָשׂוּ אוֹתָהּ בְּיוֹם זֶה, כְּאֵלוֹ יוֹם שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר שְׁבִיעִי שָׁלָה.

ז. מִצָּא סִפְכִּין קְשׁוּרָה לְסִפְכִּין הַיְדוּעָה אֲצִלוֹ [יָדוּעַ אִם טְהוֹרָה אִם טָמְאָה הִיא], בֵּין בְּיוֹם טוֹב בֵּין בְּשֶׁאֵר הַיָּמִים - הֲרִי הִיא כְּמוֹתָ: אִם טְהוֹרָה, טְהוֹרָה; וְאִם טָמְאָה, טָמְאָה. ח. כָּל הָרִקִּין הַנִּמְצָאִים בִּירוּשָׁלַיִם בְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ - גִּזְרוּ עֲלֵיהֶם טָמְאָה, כְּשֶׁאֵר הָרִקִּין הַנִּמְצָאִים בְּכָל מְקוֹם; וְכָל הָרִקִּין הַנִּמְצָאִים בְּצִדֵּין בִּירוּשָׁלַיִם, טְהוֹרִים - שֶׁהַפְּרוּשִׁים הֵם שְׁמֵהֶלְכִין בְּצִדֵּין, כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְטָמְאוּ בְּמַגַּע עִמִּי הָאֶרֶץ. וּבִשְׁעַת הַרְגָל - שֶׁבְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ טְהוֹרִים, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל טְהוֹרִים בְּרָגֵל; וְשֶׁבְּצִדֵּין טָמְאִים, שֶׁהַטָּמְאִים בְּרָגֵל מוֹעֲטִין, וְהֵן פּוֹרְשִׁין לְצִדֵּי הַדֶּרֶכִּים.

ט. כְּשֶׁשֶׁם שֶׁהִיא שׁוֹשׁוֹן עוֹשָׂה שְׁנִי, וְהַשְּׁנִי עוֹשָׂה שְׁלִישִׁי - כֵּן סֶפֶק רֵאשׁוֹן עוֹשָׂה סֶפֶק שְׁנִי, וְסֶפֶק שְׁנִי עוֹשָׂה סֶפֶק שְׁלִישִׁי. י. תְּרוּמָה וְקְדָשִׁים שֶׁנִּטְמָאוּ בְּסֶפֶק אָב מִמֵּאֲבוֹת הַטָּמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה - הֲרִי אֵלוֹ נִשְׁרְפִין בְּטָמְאָה זֶה, כְּגוֹן שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם נִגַּע בְּאָב זֶה אוֹ לֹא נִגַּע.

יא. וְיֵשׁ שָׁם סִפְקוֹת שְׁאֵין שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶם; וְאֵין אוֹכְלִין אוֹתָן אֲכָלִין שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ בָּהֶם, אֲלֵא תוֹלִין - לֹא אוֹכְלִין, וְלֹא שׁוֹרְפִין. וְיֵשׁ שָׁם סִפְקוֹת שֶׁשׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶם הַתְּרוּמָה, וְאֵין צָרִיף לומר קְדָשִׁים.

טהורים, נגע באחת מהם ספק בטמא נגע ספק בטהור נגע, או שהיו ידיו טהורות ולפניו שני כפרים אחד טמא ואחד טהור, ונגע באחד מהם ספק בטמא נגע ספק בטהור נגע, או שהיו ידיו אחת טמא ואחת טהור ולפניו כפר טמא וכפר טהור, ונגע בשניהם, ספק בטמא בטהור וטהור בטהור או טמא בטהור וטהור בטמא - הידים כמות שהיו, והכפרים כמות שהיו. וכן אם היו ידיו טמאות והטבילן או נטלן, ספק שהמים שטהרן בהם פשרים לידים ספק שהם פסולין, ספק יש בהם כשעור ספק שאין בהם, ספק שהיה דבר חוצץ על ידו ספק לא היה - הרי ידיו טהורות.

יב. היתה ידו אחת טמא, ואינו יודע איזו היא - אומרים לו שלא יעשה טהרות עד שיטל שתי ידיו; ואם נגע באחת מהן בטהרות קדם שיטל - טהרותיו טהורות.

יום שישי כ"ז טבת ה'תשס"ט

הלכות שאר אבות הטמאות פרק טו

א. ספק דברי סופרים ביצד? ספק אכל אכלין טמאין ושתה משקין טמאין, ספק שלא שתה ושלל אכל, ספק שבא ראשו ורבו במים שאובין או שנפלו עליו מים שאובין, ספק שלא בא ולא נפלו - הרי זה טהור. וכן אם אכל אכלין טמאין או שתה משקין טמאין, או בא במים שאובין או נפלו עליו מים שאובין, וספק נגע בטהרות אלו, ספק לא נגע - הרי טהרות אלו טהורות. וכן האוכל ספק אכלין טמאין, והשותה משקין טמאין ספק - הרי הוא טהור; וכן האוכל תרומה תלויה [טמאה מדברנות], טהור. וכן כל פיוצא באלו מולדי הטמאות שהן מדברי סופרים - ספקו טהור. אבל אם היה האב עצמו טמא בספק, כגון בית הפסס וארץ העמים, שאין שורפין על מגען, כמו שבארנו - ספקו טהור.

ב. ספק החלין - היא טהרת אוכלי חליהן בטהרה, והן הנקראין 'פרושים' - ביצד? אוכלי חליהן בטהרה שנוולד להן ספק טמא בטהרותיהן - הרי אלו טהורות ככל הספקות בלן, ואין להן טמא אלא טמא ודאית.

ג. ספק הקרבנות ביצד? מחסר כפורים שיש עליו ספק חמשה קרבנות - כגון האשה שיש עליה ספק חמש זיבות, או ספק חמש לדות - מביאין קרבן אחד, וטהר לאכל בקדשים; ואין השאיר עליו חובה, כמו שבארנו בהלכות מחסרי כפרה.

ד. ספק נגעים ביצד? עד שלא יזקק לטמא [- לא טימאו הכהן] - ספקו טהור, כמו שבארנו בפרק ששי מהלכות נגעים.

ה. ספק עומד ועובר ביצד? מצרע שהיה יושב תחת האילן, ועבר הטהור, ספק האהיל עליו האילן ונטמא, ספק לא האהיל, וכן אם היה הטהור יושב תחת האילן והמצרע עובר תחתיו, ספק עמד המצרע ונטמא הטהור, ספק לא עמד - ספקו טהור.

המים, וספקו טהור. היה מגח על גבי מי חטאת, ומי חטאת צף על פני המים - הרי זה ספק אם הוא כמגח, או אינו כמגח; לפיכך יראה לי שספקו טהור.

ה. כדרך שטהרו חכמים ספק טמא צפה על פני המים, בין בכלים בין בקרקעות - כך טהרו ספק טהרה הצפה על פני המים, בין בכלים בין בקרקעות. ביצד? ערכה שהיא טמא מת, וכפר תרומה ברוך בסיב או בגזר ונתון בתוכה, ויורדו לתוכה מי גשמים ונתמלאת, ונפשט הגזר, והרי הכפר צף על פני המים, והגזר מבדיל בינו לבין המים, וספק נגע צדו [של כיכר] בערכה ספק לא נגע - הרי הוא בטהרתו, מפני שהוא צף.

ו. שרץ שנמצא צף על גבי בור בתוך הגת [בית דריכת יין] - לתרומה, ספקו טמא; ולפועליו, ספקו טהור, מפני שהיא טמא צפה.

ז. ספק משקין - לטמא אחרים, טהור; ולטמא עצמן, טמא. ביצד? היה מקל בידו, ובראשו משקין טמאין, וזרקן לבין כפרות טהורות - ספק נגעו, הרי אלו טהורות. וכן אם נסתפק לו אם נגעו משקין טמאין בכלי זה, או לא נגעו - הרי הכלי טהור. וכן אם נסתפק לו אם נגעו משקין אלו הטמאין במשקין אחרים, או לא נגעו - הרי המשקין האחרים טהורין. אבל טמא שפשט ידו או רגלו לבין משקין טהורין, או שזרק כפר טמא לבין משקין טהורין, ספק נגע במשקין, ספק לא נגע - הרי אלו טמאין בספק. וכן כל פיוצא כזה.

ח. חבית שהיא מלאה משקין, ופשט הטמא את ידו לאוירה, ספק נגע במשקין, ספק לא נגע - המשקין טמאין והחבית טהורה, שאין ספק המשקין מטמא. וכן אם נכנסו משקין שהן טמאין מספק לאויר החבית - הרי החבית טהורה, והמשקין שבתוכה טהורין, שאינם מטמאין אלא מן החבית. ואם נתערבו משקין אלו הספק במשקין שבתוכה - הרי כל המשקין שבתוכה טמאין בספק, והחבית טהורה. וכן אם נפלו משקין אלו לתוך התנור, הרי התנור והפת טהורין.

ט. המרבץ [- שוטף] ביתו במים טמאין או שזלפן [שפר טיפות טיפות], והיו שם טהרות, ספק נתזו עליהן, ספק לא נתזו - ספקו טהור.

י. זלף משקין טהורין וטמאין בתוך הבית, ונמצאו אחר כך משקין על הכפר של תרומה - נטלה ונשאל עליה, הרי זו טהורה; שספק המשקין לטמא, טהור. הניח הכפר עד שנגבו המים שעליה, הרי זו טמא בספק; שספק טמא ברהשות היחיד טמא, כמו שיתבאר, והרי אין כאן משקין, אלא כפר שהיא ספק טמא ספק טהורה.

יא. ספק ידים, בין להתטמא, בין לטמא אחרים, בין לטהרתן - טהור. ביצד? היו ידיו טהורות ולפניו שני כפרים טמאין, ספק נגע ספק לא נגע, או שהיו ידיו טמאות ולפניו שני כפרים טהורים, ספק נגע ספק לא נגע, או שהיו ידיו אחת טמא ואחת טהורה ולפניו שני כפרים

אומרת 'נטמא', ואשה אומרת 'לא נטמא' - ברשות היחיד, טמא; ברשות הרבים, טהור.

הלכות שאר אבות הטמאות פרק טז

א. מפני מה טהרו חכמים ספק רשות הרבים? שהרי הצבור עושין הפסח בטמאה, בזמן שהטמאים מרביין. אם טמאה ודאית נדחית מפניהם, קל וחמר לספק טמאה - שאסור כל הספקות מדבריהם, כמו שבאנו בהלכות ביאות אסורות. ומפני מה הקמירו בספק רשות היחיד? שהרי שוטה שנסתרה - אף על פי שהדבר ספק - הרי היא טמאה לבעלה עד שתשתה.

ב. וכשם שהשוטה ובוכלה שנים, כך ספק טמאה בשנים; אבל אם היו שלשה ברשות היחיד - הרי ספק טמאתם שם טהור, ברשות הרבים. במה דברים אמורים? בשניה זה שנטמא בספק יש בו דעת להשאל ולדרש ממנו מה שארע לו, בשוטה; אבל אם היה חרש או שוטה, או קטן שאינו יודע להשיב על הענין כששואלין אותו - הרי ספקו טהור. כיצד? חרש או שוטה או קטן שאין בו דעת להשאל, שנמצאו בחצר או במבוי שיש בו טמאה, ספק נגעו ספק לא נגעו - טהורין; וכן כל שאין בו דעת להשאל - אף על פי שנולד לו הספק ברשות היחיד, ספקו טהור. ג. הסומא, והישן, והמהלך בלילה - ספקו ברשות היחיד טמא, מפני שיש לו דעת להשאל. במה דברים אמורים? שכל שאין בו דעת להשאל, ספקו טהור? בשניה הדבר שקול, ואין שם חזקה; אבל אם היה הדבר ידוע שחזקתו שנטמא, הרי זה טמא. כיצד? תינוק טמא שנמצא בצד העסה, והבצק בידו - הרי העסה טמאה; שדרף התינוק לטפח, ובכף היא חזקתו; ואין שורפין על חזקה זו.

ד. היו משקין טמאין ובצק טהור, ובהמה או חיה או עופות בבית, ונמצא בבצק מקום נשיכתן - חזקה ששתו משקין, ונשכו בבצק וטמאוהו. ואם היה שם פרה, ובין המשקין והבצק יוש מקום דיו - כדי שתלחף את לשונה - הרי הבצק טהור; ובשאר כל הבהמות, כדי שתנגב את פיה; פחות מזה, הבצק טמא. ואם היה כלב - אפלו היה המשקין בצד הבצק, הרי זה טהור; שאין דרכו של כלב להניח המזון ולילף לו אל המים. נמצא בבצק נקירת התרנגולין - אם יש בין המשקין והבצק כדי שינגבו את פיהן בארץ, הבצק טהור; ואם לאו, טמא - שחזקתן ששתו, ונקרו בבצק במשקין שבפיהן. במה דברים אמורים? בשחיו המשקין צלולין, שבבואה של תינוק נכרת בהן; אבל עבורין - הבצק טהור; שאלו נקרו במשקין, היה מקום המשקין נכר בבצק. ואם היו צלולין - אף על פי שהבצק בחזקת טמאה, אין שורפין על חזקה זו אלא תולין.

ה. איזו היא חזקה ששורפין עליה ברשות היחיד? עסה בבית ושרצים וצפרדעים מנפלין שם, ונמצאו חתיכות מבשרן בעסה - אם רב המנפלין שרצים, העסה טמאה ותשרף; ואם הרב צפרדעים, טהורה.

ו. ספק שרצים, זה ספק הנזקין; כיצד? זרק שרץ או דבר טמא לבין הכפרות, או שזרק בכר טהור לבין הטמאות, ספק נגע, ספק לא נגע - טהור, הואיל ומצא הכפר טהור שאינו נוגע בטמאה; שכל הטמאות - כשעת מציאתן, ואין אומרים: 'שמא נגע בו ואחר כך נפל בצדו', אלא הרי הן כשעת מציאתן.

ז. השרץ בפי החלדה, ומהלכת על גבי כפרות של תרומה, ספק נגע, ספק לא נגע - ספקו טהור, מפני שלא נחה הטמאה; היתה מהלכת בו, ונגע [השרץ] בכפרות, ספק חי ספק מת - הרי הן טהורות. במה דברים אמורים? בזמן שנטלתו והלכה לה. אבל אם נמצא מת בפיה, הרי הכפרות טמאות; ראוהו חי בפיה - אף על פי שמצאוהו מת בפיה, הרי הן טהורות. וכן השרץ בפי החלדה, והנבלה בפי הכלב, ועברו בין הטהורים, או שעברו הטהורים ביניהן - ספקו טהור, מפני שאין לטמאה מקום קבוע. היו מנקרין בהן על הארץ - הרי הן כמנחין, ומטמאין למפרע מספק אם היו ברשות היחיד, כמו שיתבאר.

ח. ספק רשות הרבים כיצד? טמאה שהיא מנחת ברשות הרבים, ספק נגע בה, ספק לא נגע - ספקו טהור; היתה מנחת ברשות היחיד, וספק נגע בה, ספק לא נגע - ספקו טמא. וכל אלו הספקות שטהרו חכמים, אפלו ברשות היחיד, מפני שאין בהם דעת להשאל, כמו שיתבאר.

ט. ספק שתי רשות כיצד? היה דבר טמא ברשות היחיד ודבר טהור ברשות הרבים, או שהיה הדבר הטמא ברשות הרבים והדבר הטהור ברשות היחיד, ונגע באחד מהן, ואין ידוע באיזה מהן נגע, או שהסיט אחד מהן, ואין ידוע איזה הסיט - אם היה הדבר הטמא מטמא במשא, או שהיה אחד מהן מטמא באהל, והאהיל על אחד מהן, ואין ידוע על איזה מהן האהיל - הרי זה טהור. אף על פי שספק רשות הרבים טהור, כשיבוא לשאל, אומרים לו: 'אם טבלת, אין בכך הפסד' [לכן טבול]. אם טבל, הרי זה משבח; ואם לא טבל, ועשה טהרות - הרי הן טהורות, שספק רשות הרבים טהור.

י. שרץ שנמצא שורף ומנח על גבי אכלין, וכן טלית [שנטמאה] שנמצאת מהוהה [בלויה], ומחט שנמצאת שבויה או חלודה בין הפלים - הרי אלו טהורין, בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים; ואין אומרים: 'שמא אחר שנגע באכלין נשרף, ואחר שנטמאו הפלים כמגע הטלית והמחט, נשברה או החלדה, ובלתה הטלית עד שטהרה'; שכל הטמאות, כשעת מציאתן.

יא. שני עדים אומרים לו 'נטמאת', והוא אומר 'טהור אני' - הוא נאמן על ידי עצמו. ואף על פי כן, אין אומרים לו: 'עסק בטהרות'; אלא אם עשה טהרות - הרי הן טהורות, ויחוש [להחמיר] על עצמו. עד אומר 'נטמא', ושנים אומרים 'לא נטמא' - בין ברשות הרבים, בין ברשות היחיד - טהור. שנים אומרים 'נטמא', ועד אומר 'לא נטמא' - בין ברשות הרבים, בין ברשות היחיד - הרי זה טמא. עד אומר 'נטמא', ועד אומר 'לא נטמא', אשה

בכלי אחד מהן - הרי תשעה כלים עם עשרת הדללים טהורין, שאני אומר: 'שמא בכלי זה היה השרץ מתחלתו'; ואם יש לדללים אגנים, הרי כל הדללים עם כל הכלים טמאים. המערה מפלי לכלי, ונמצא השרץ בפתחון - העליון טהור; ואין אומרים 'מן העליון נפל', אלא שמא בפתחון היה, מפני שהן כלים, ואין להם דעת להשאל. וכן כל פיוצא בזה.

ב. קפה ששפתמש בה טהרות, ונמצא בה שרץ - אם יש לה שולים, או אגנים אף על פי שאין לה שולים - הרי כל הטהרות שנשתמשו בה טמאות, ואפלו היתה בדוקה ומכסה; שמא עם הגבהת ידו מן הבדיקה נפל השרץ. אפלו נשתמש בה בטהרות בזוית זו, וטלטלה לזוית אחרת, ונמצא בה השרץ - כלן טמאות; לפי שמחזיקין טמאה [מעריכים שהיא עברה -] ממקום למקום לתלות [לטמא מספק], אכל לא לשרף.

ג. הזולף [שואב] את הבור, ומלא ממנו חביות - אם היה משקיע כל חבית וחבית בבור וממלא אותה, ונמצא השרץ בראשונה - כלן טמאות. נמצא באחרונה - היא טמאה, וכלן טהורות; שאני אומר: 'אחר שמלא את הראשונות, נפל השרץ לבור'. היה זולף בכלי, ונותן לתוף החביות עד שמלא אותן, ונמצא השרץ באחת מהן - היא טמאה בלבד, וכלן טהורות; שאני אומר: 'בזו בלבד נפל השרץ, או היה בה עד שלא זלף לתוכה'. לפיכך, אם היה בודק כל חבית וחבית מהן, ואחר כך נותן בה הזין, ומכסה אותה אחר שזולף לתוכה, ונמצא השרץ באחת מהן - כלן טמאות; וכן אם נמצא השרץ בבור או בכלי שזולף בו - הכל טמא.

ד. היה קוצה [מלקט] זיתים מן המעטן [חפירת זיתים], ומעלה אותן לגג, ונמצא השרץ בגג - זיתים שבמעטן טהורין; נמצא במעטן, המעטן טמא; נמצא בין הפתל לזיתים, הזיתים טהורין. נמצא השרץ בתוף גוש של זיתים, והגוש בגג - אם בתוף שלשה ימים, אף המעטן טמא; שאני אומר: 'גוש זה מן המעטן עלה, והשרץ בתוכו'. ואם נמצא אחר שלשה ימים משעלה הזיתים לגג, הרי המעטן טהור; שמא בגג נתקבצו ונעשו גוש בתוף השלשה ימים.

ה. הקורץ מקרצת [וחותר חתיכה -] מן העסה, ונמצא שרץ במקרצת - המקרצת לבדה טמאה; נמצא בעסה, העסה לבדה טמאה; נמצא בתוף המקרצת, אף העסה טמאה. ו. אכל טמא שנמצאת גלעינה שלו בתוף הכפר או על גבי תבשיל רותח - אף על פי שאין עליה משקה טופח, הרי הם טמאים; שאני אומר: 'האכל כלו נפל שם ונמוח בתוף הכפר, או מחמת הרתיחה, ונשארה גרעינתו'. נמצאת הגרעינה על גבי הכפר או בתוף תבשיל צונן - הרי אלו טהורין, אף על פי שיש עליה משקה; שאני אומר: 'גרעינה זו לבדה נפלה אחר שאבד האכל מעליה, שהרי אינה מטמאה'.

ו. היו טמאות וטהרות בצדו או למעלה ממנו, ונתעטף בטליתו, וספק נגעו [בטלית], ספק לא נגעו בעת שנתעטף - אם היו ברשות היחיד, ספקו טמא; שספק טמאה הבאה בידי אדם, נשאלין עליה; אפלו בכלי המנח על גבי קרקע, הרי זה טמא כמי שיש בו דעת להשאיל. ואם היו ברשות הרבים, ספקו טהור; ואם אי אפשר שלא יגע, ספקו טמא. ז. כפר של תרומה שנתון על גבי הדף [מדף], ומדרס [הזב] נתון תחתיו, ואי אפשר לו כשיפיל שלא יגע במדרס - אף על פי שהוא במקום מדרון [- שיפוע], ובא ומצא הכפר במקום אחר - הרי הוא בטהרתו; שאני אומר: אדם בא ונטלו, ונתנו במקום זה; ואם אמר: 'בריא לי שלא בא אדם לכאן' - טמא, שודאי נפל, ונגע במדרס כשנפיל. ח. תינוק שנמצא בצד בית הקברות, והשושנים בידו - אף על פי שאין שם שושנים אלא במקום הטמאה, ספקו טהור; שמא אחר לקטן, ונתן לו. וכן חמור העומד בבית הקברות, כליו טהורין; ואין אומרים: 'שמא נתמצף בהן, ונגע בקבר' - מפני שאין בו דעת להשאל, וכשנמצאו לא נמצאו נוגעין, וכל הטמאות - כשעת מציאתן. ט. תינוק שהיה תופש בידו של אביו, או שהיה רוכב על כתפו של אביו - ספקו ברשות היחיד, טמא; מפני שאביו נשאל עליו.

י. וארבע ספקות אמרו חכמים בתינוק: תינוק שאינו יכול להלך, שהניחתו אמו וכאה ומצאה אותו כמות שהוא במקומו - טהור; ואין אומרים: 'שמא טמאה באה, ונשקתו וגפפתו'. התחיל התינוק לצאת ולהכנס - בגדי טהורין, ואינו מדרס כשאר בגדי עמי הארץ; ואף על פי שהן טהורין, ואינו מדרס כשאר בגדי עמי הארץ - אין עושין על גביהן טהרות. הגדיל עד שיהיה בו דעת להשאל, ספקו טמא ברשות היחיד. הגדיל עד שיהיה בו דעת לשמר את גופו, אוכלין על גב גופו טהרות; יודע לשמר את ידיו, אוכלין על גב ידיו טהרות. כיצד בודקין אותו? מטבילין אותו, ונותנין לו חלין לשם תרומה - אם היה יודע לשמר את גופו, אוכלין על גב גופו טהרות; ואם היה יודע לשמר את ידיו, אוכלין על גב ידיו טהרות.

הלכות שאר אבות הטמאות פרק יז

א. בזית מן המת בפיו העורב, ספק האהיל על האדם ועל הכלים ברשות היחיד, ספק לא האהיל - הרי האדם טמא מספק; והוא, שיהיה בו דעת להשאל. והכלים טהורין, מפני שאין בהן דעת להשאל. וכן הממלא בכלי, ונתן בעשרה כלים, ונמצא השרץ באחד מהן - הוא טמא וכלם טהורין, אף על פי שכלן ספק שמא השרץ בכלי שמלא בו היה תחלה, מפני שהם כלים, ואין בהן דעת להשאל. ואם היה לכלי שמלא בו אגנים [- שפה כפופה פנימה] - הואיל ואפשר שיצאו המים ויתאחר בו השרץ, כלן טמאין. וכן הממלא בעשרה דללים זה אחר זה, ונתן בעשרה כלים מדלי אחד לכלי אחד, ואין ידוע הראשון מן האחרון [- איזה מלא ראשון ואיזה אחרון], ונמצא שרץ

שחזקתו שנגע; היה לו מקום לעבר, או שהיה משכר ומפך שאפשר שעבר בין שוקיו ופרקיו - הרי זה טהור. ואם היה קבר לכל רחב הדרך - הקבר מצרפו [את חלקיו לגוש אחד], והעובר שם טמא; שאין זה כשאר ספקות, אלא חזקתו שנגע.

ד. שרץ שנמצא במבוי - מטמא למפרע, עד העת שיאמר: 'בדקתי את המבוי הזה ביום פלוני, ולא היה בו שרץ'; אפלו בבדו, ולא בדקו - הרי זה מטמא למפרע מקדם הכבוד. במה דברים אמורים? שמצאו יבש; אבל אם מצאו לח - אינו מטמא למפרע אלא עד שעה שאפשר שישמות בזה, ויהיה עתה לח כמו שנמצא.

ה. שני רקין ברשות היחיד, אחד טהור ואחד מן הרקין הנמצאין שגזרו עליהן טמאה כמו שבארנו, ונגע באחד מהם או הסיטו, ואין ידוע איזה מהן - תולין עליו את התרומה [מטמאין מספק]; מפני שהם שני ספקות: ספק בטהור נגע, ספק בנמצא, ואם תאמר בנמצא - ספק שהוא טמא, ספק שהוא טהור. היו שני הרקין ברשות הרבים - אם היו נגזזין ומנחין שם ונגע באחד מהן, ספקו טהור. נשא אחד מהן, תולין עליו; שהרי משנשאו, אינו מנח ברשות הרבים. וכן אם היה אחד מהם לח, ונתלה בו הרק הלח - תולין עליו; שהרי אינו מנח ברשות הרבים כדי שיהיה ספקו טהור, אלא הרי הוא על בגדו. כבר בארנו, שאם נגע ברק הנמצא, או נשאו או הסיטו, בכל מקום - שורפין עליו את התרומה, בבית הפרס וכיוצא בו, ששורפין על ודאי מגען בכל מקום.

ו. מי שישב ברשות הרבים, ובא אחד ודרס על בגדיו, או שרקע ונגע בו הרק - על הרק, שורפין את התרומה. ועל בגדיו, הולכין אחר הרב: אם רב העיר טמאין, בגדיו [טמאים בטומאת -] מדרס [הזב]; ואם רב העיר טהורים, טהור.

ז. מי שאבד לו כלי, ומצאו ברשות היחיד - הרי זה טמא מדרס, וטמא טמא מת. אבל לו ברשות הרבים, ומצאו ברשות הרבים - אם אבד ביום, ומצאו בו ביום - טהור; אבל ביום ומצאו בלילה, או שאבד בלילה ומצאו ביום, או שאבד ביום ומצאו ביום שלאחריו - הרי זה בחזקת טמא. זה הכלל: כל שעבר עליו הלילה או מקצתו, טמא. הניח כלי או שכחו ברשות הרבים - אף על פי שעבר עליו הלילה, טהור; הניח או שכח ברשות היחיד - הרי זה טמא מדרס, וטהור מטמא מת. ומפני מה לא החמירו בשוכת ומניח במאבד? מפני שאינו דבר מצוי תמיד, לא גזרו בו.

ט. המאבד ומצא בתוך הבית - הרי זה טהור, מפני שהוא בחזקת שמור.

י. השוטח כלים ברשות הרבים, הרי אלו טהורין. וברשות היחיד - טמאים, שמא נגעו בהם טמאים; ואם היה משמרם, טהורים. נפלו והלך להביאם - טמאים, שהרי נעלמו מעיניו. וכן מי שאבדו כליו ברשות היחיד, ומצאם אפלו בו ביום - הרי הם מדרס וטמא מת, כמו שבארנו.

ז. היו בבית אכלין טמאין ואכלין טהורים, ונמצאת גרעינה בבית - הולכין אחר הרב; וכן אם היו דמים טמאים ודמים טהורים בתוך הבית, ונמצא דם על האכל - הולכים אחר הרב. מעשה בכבר של תרומה שנמצא עליו דם, ובא מעשה לפני חכמים וטהרוהו; שאפלו נאמר: 'דם השרץ הוא' - אני אומר: 'דם שרץ חי הוא, שהוא טהור'.

ח. עיר שיש בה נבלות ושחוטות - בשר הנמצא בה, הולכין בו אחר הרב; וכן אם היה הנמצא ספק שרץ ספק צפרדע - הולכין אחר הרב שיש באותה העיר באותו הזמן. זה הכלל: בנמצא, הלך אחר הרב.

ט. האשה שהיתה מגבבת גבבא [קוצרת שאריות תבואה] בחצר, ונמצא שרץ בתוך הגבבא - הרי זו טהורה; שאין השרץ מטמא במשא. נמצא על גבי הגבבא - הרי זו טמאה, שמא נגעה בו. היתה כוכרת בכברה, ונמצא שרץ בתוך הפרות שבכברה - הרי זו טהורה. נמצא על גבי הכברה - הרי זו ספק טמאה; שמא נגעה בו, וכל ספק ברשות היחיד טמא, כמו שבארנו.

שבת קודש כ"ח טבת ה'תשס"ט

הלכות שאר אבות הטמאות פרק יח

א. כל שאפה זכול לרבות ספקות וספק ספקות - ברשות הרבים, טהור; וברשות היחיד, טמא. כיצד? נכנס למבוי והטמאה בחצר, ספק נכנס לחצר ספק לא נכנס; טמאה בבית, ספק נכנס לבית ספק לא נכנס; ואפלו נכנס, ספק היתה שם בעת שנכנס ספק שלא היתה שם; ואם תאמר היתה שם, ספק יש בה בפשעור ספק שאין בה; ואם תאמר יש בה, ספק שהיא טמאה ספק שאינה טמאה; ואפלו היא טמאה, ספק נגע ספק לא נגע - ספקו טמא, שהמבוי רשות היחיד.

ב. תשעה צפרדעים ושרץ אחד ברשות היחיד, ונגע באחד מהן, ואינו יודע איזה הוא - ספקו טמא; תשעה שרצים וצפרדע אחד ברשות הרבים, ונגע באחד מהם - ספקו טהור. זה הכלל: כל ספק ברשות הרבים - טהור, עד שיאמר 'נטמאתי בודאי'; וכל ספק ברשות היחיד - טמא, עד שיאמר 'ודאי שלא נטמאתי'. לפיכך, עצמות המת ועצם נבלה ברשות הרבים, או גוש מארץ טהורה וגושים מבית הפרס [- שדה שנחרש בה קבר] או מארץ העמים, ונגע באחד מהן או הסיטו, ואין ידוע במה נגע מהן ובמה הסיט; פזית מן המת ופזית מן הנבלה, והאהיל על אחת מהם ואין ידוע על איזה מהם האהיל; שני שבילין אחד טמא ואחד טהור, הלך באחד מהם ואין ידוע באיזה הלך; או שנגע באדם בדרך, ואין ידוע אם הוא טמא ואם הוא טהור; או שהיו שני אנשים אחד טמא ואחד טהור, ונגע באחד מהם ואין ידוע באיזה מהם נגע - בכל אלו הספקות, טהור.

ג. המוצא מת משכב לרחבו של דרך - אם היה שלם, והוא מן הקצה אל הקצה - הרי זה טמא לתרומה,

חכמים, כמו שבארנו. נשאלו שניהם כאחת, או ששאל עליו ועל חברו - שניהם טמאין מספק, וטהרותיהן נשרפות; שודאי אחת מן הטהרות טמאה. ואפלו כבר אחת טמאה שנתערבה במאה פירות טהורות - הרי כלן טמאין, וישרפו.

ג. כבר טמא שנתערב בתשעה פירות טהורין, ובאו חמשה בני אדם ואכלו חמשה פירות מהם, ובאו חמשה בני אדם אחרים ואכלו החמשה הנשארות - הרי הראשונים טמאים, שאין להם אנשים אחרים שיתלו בהם [שאכלו הסמא]; והחמשה האחרונים טהורין, מפני שהם תולין בראשונים.

ד. שני שבילין, אחד טמא ואחד טהור, והלכו בהם שני אנשים איש אחד טהור ואיש אחד טמא, אפלו היה האחד תלוי [ספק סמא] - הרי זה הטהור תולה בתלוי, ואומרין: 'זה הטהור הלך בשביל הטהור והרי הוא בטהרתו, וזה התלוי הלך בשביל הטמא' - ואף על פי שנשאלו שניהם כאחד.

הלכות שאר אבות הטמאות פרק כ

א. כל מקום שהוא רשות הרבים לענין שבת, כף הוא רשות הרבים לענין טמאה.

ב. וארבע אמות הסמוכות לרשות הרבים, הרי הן כרשות הרבים לטמאה; וכן הפקרמלית [שאינו רח"י ואינו רח"ד], כגון הים והאצטונות [אולם ציבורי] - הרי הן כרשות הרבים לטמאה.

ג. יש שם מקומות - אף על פי שהן רשות היחיד לשבת, הרי הן כרשות הרבים לענין טמאה; ואלו הן: השבילין המפלשין [פתוחים] לשיחין ולבורות ולגתות; והבקעה [מקום של שדות] המקפת גדר בימי החמה; ובסילקי מלכים - שהוא בנזן רחב הרבה לעמד בו אנשי המרכבה [של המלך], ויש לו פתחים הרבה פתוחים לרשות הרבים; והפזרן - והוא הפזרן הגדול שיש לו שני פתחים זה כנגד זה; וחצר שהרבים נכנסין כפתח זה ויוצאין כפתח אחר. וכן מבואות היורדין לים או לנהר, אף על פי שגדורין מכאן ומכאן ורבים מטפסין ועולין בהן, והבימוסות [ארמונות], והמרחצאות - הרי הן כרשות הרבים לטמאה. וכן כל העזרה, כרשות הרבים לטמאה.

ד. גגות העיר שדרך העיר עוברת עליהן, רשות הרבים לטמאה.

ה. הגגה - בזמן שהיא משתמרת, רשות היחיד; ובזמן שאינה משתמרת, רשות הרבים לטמאה. וכן בסילקי גדולה - בזמן שפותחין אותה, רשות הרבים לטמאה; ובזמן שנועלין אותה, רשות היחיד לכל.

ו. הבקעה המקפת גדר - בימות הגשמים, רשות היחיד לשבת ולטמאה; ואם לא היתה מקפת, הרי היא רשות היחיד לטמאה בלבד. ובקעה שעברו עליה ימות הגשמים - הרי היא רשות היחיד לטמאה, אפלו בימות החמה. ואלו הן ימות החמה? משתעקר התבואה מתוכה; ואילו

יא. שוטה אחת בעיר, או נכרית - כל הרקין שבעיר בחזקת טמאה לעולם, בכל מקום.

יב. מי שדרסה אשה על בגדיו, או שישבה עמו בספינה - אם מכירתו שהוא אוכל בתרומה, כליו טהורין; ואם לאו, ישאלנה [אם היא טמאה].

יג. מי שישן ברשות הרבים, ועמד - כליו טהורין.

יד. נגע ברשות הרבים באחד בלילה, ואין ידוע אם חי אם מת, ובשחר עמד, ומצאו מת - הרי זה טמא; שכל הטמאות, כשעת מציאתן. ואם ראהו חי בערב, ובשחר מצאו מת - הרי זה ספק ברשות הרבים, וטהור.

טו. [חולה] - המסכן ברשות היחיד, ונתעלף ואין ידוע אם עדין הוא חי, והוציאוהו לרשות הרבים, וחזרו והכניסוהו לרשות היחיד - כשהוא ברשות היחיד, ספקו טמא; וכשהוא ברשות הרבים, ספקו טהור. מעשה באחד שהיה מסכן, והולכיהו מעיר לעיר במטה, והיו כתות מתחלפות תחתיו, ובאחרונה נמצא מת; ולא טמאו חכמים אלא כת אחרונה בלבד.

טז. טמא שהיה עומד ומדבר על הבור, ונתנה צנורה [טיפת רוק] מפיו, ספק הגיעה לבור, ספק לא הגיעה - אם היה בור של שמן, ספקו טמא ברשות היחיד; ואם היה בור של יין, ספקו טהור בכל מקום - מפני ששפת הבור קולטת [מונעת כניסת הרוק לבור].

הלכות שאר אבות הטמאות פרק יט

א. שני שבילין, אחד טמא ואחד טהור, הלך באחד מהן ואין ידוע באיזה הלך, ועשה טהרות, ונאכלו, והזה שלישי ושביעי וטבל וטהר, והלך בשני ועשה טהרות - הרי אלו טהורות; ואם קימות הראשונות - אלו ואלו תלויות, שבודאי שאחד מן הטהרות טמא. ואם לא טהר בינתיים - הראשונות תלויות והשניות ישרפו; שהרי הן טמאות בודאי, שזה טמא הוא מפני שהלך בשני שבילין. וכן הצפודע והשרץ ברשות הרבים, ואין צורתן נפרת, ואין ידוע איזה הוא השרץ, ונגע באחד מהם ועשה טהרות ונאכלו, וטבל ונגע בשני ועשה טהרות - הרי אלו טהורות; ואם קימות הראשונות, אלו ואלו תלויות. אם לא טבל בינתיים - הראשונות תלויות, והשניות ישרפו.

ב. שני שבילין, אחד טמא ואחד טהור, הלך באחד מהן ועשה טהרות, ובא חברו, והלך בשני ועשה טהרות - אם באו ונשאלו זה את זה - מורין לכל אחד מהן בפני עצמו, שהוא טהור; באו שניהם כאחת, או שבא האחד ושאל עליו ועל חברו, ואמר: 'שנים היינו, ובשני השבילים הלכנו, ושתי טהרות עשינו' - הרי שניהם טמאין, וטהרות שעשו ישרפו. וכן אם נטמאו בטמאה קלה. כיצד? שני פכרים, אחד טמא ואחד טהור, אכל את אחד מהן ועשה טהרות, ובא חברו, ואכל את השני ועשה טהרות - אם נשאלו זה את זה, שניהם טהורים; מפני שהן ספק דברי סופרים, שהוא מפלל ספקות שטהרו

י. מקום שהיה רשות היחיד, ונעשה רשות הרבים, וחזר ונעשה רשות היחיד - כשהוא רשות היחיד, ספקו טמא; וכשהוא רשות הרבים, ספקו טהור.

יא. דברים שהן ברשות הרבים, הרי הן ברשות הרבים. כיצד? קפה ברשות הרבים גבוהה עשרה טפחים, והטמאה בתוכה, ספק נגע [בידיו בתוכה] ספק לא נגע - ספקו טהור; הכניס ידו לתוכה, ספק נגע ספק לא נגע - ספקו טמא. היתה בפיתה [- כלי אבן] נתונה על כתפו, וכבר תרומה ברוף בסיב [חוט מן האילן] או בגזר ונתון לתוכה, ספק נגע בה אחר, ספק לא נגע - ספקו טמא.

יב. חמור ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים, וטמאה נתונה על גביו, ספק נגע ספק לא נגע - ספקו טהור; פשט ידו על גביו, ספק נגע ספק לא נגע - ספקו טמא. וכן סלע המנח ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים, וטמאה נתונה עליו, ספק נגע ספק לא נגע - ספקו טהור; עלה לראש הסלע, ספק נגע ספק לא נגע - ספקו טמא.

יג. היה זה רוכב על חמורו וזה רוכב על חמורו, ומהלכין בדרך, ספק נגעו זה בזה, ספק לא נגעו; תינוק טמא מרוב על כתפו של אביו, ותינוק טהור מרוב על כתפו של אביו, והלכו זה בצד זה, ספק נגע ספק לא נגע; חבילה על כתפו, והרק מדבק בפתל, ספק נגע ספק לא נגע; פלים שטוחין ברשות הרבים למעלה מעשרה, והטמא עובר, ספק הסיט [הזיז] ספק לא הסיט - הכל טהור.

בריש רחמנא דסייען

הן ימות הגשמים? משתדל רביעה שניה [הגשם השני]. בין העגולים [ענבים המוכנים לדריכה] של ענבים לזוגין [ענבים שכבר נדרכו], רשות הרבים לטמאה.

ז. כרם שלפני הבוצרים, רשות היחיד; ושלאחר הבוצרים, רשות הרבים לטמאה. אימתי? בזמן שהרבים נכנסים ברוח זו ויוצאים ברוח שפנגדה. שאר כל המקומות חוץ מאלו שבאננו דנים - כשם שהם רשות היחיד לשבת, כך הם רשות היחיד לענין טמאה.

ח. ויש מקומות שאינן רשות היחיד לשבת, ואף על פי כן הרי הם רשות היחיד לענין טמאה - מפני שאין העם משתמשין בהן; ואלו הן: האילנות וחרוי [הכתלים של] רשות הרבים, אף על פי שאין בהן ארבעה על ארבעה. כיצד? אילן שהוא עומד ברשות הרבים, וטמאה בתוכו, ועלה לראשו, ספק נגע ספק לא נגע - ספקו טמא; הכניס ידו לחר שיש בו טמאה, ספק נגע ספק לא נגע - ספקו טמא. ט. חנות שהיא טמאה, ופתוחה לרשות הרבים, ספק נכנס ספק לא נכנס - ספקו טהור; שפל החנות כמו שרץ המנח ברשות הרבים, שספק מגעו טהור. היו שתי חניות אחת טמאה ואחת טהורה - נכנס לאחת מהן, ספק לטמאה נכנס ספק לטהורה נכנס - ספקו טמא; שנה ספק רשות היחיד, שהחנות רשות היחיד. וכן בקעה בימות הגשמים שיש בה שדות הרבה, ובה שדה אחת טמאה, ואומר: 'ספק נכנסתי לאותה שדה, ספק לא נכנסתי' - ספקו טמא; שספק טמאה ברשות היחיד, אפלו ספק ביאה [- כניסה] - טמא.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ב כ"ח טבת ה'תשס"ט

ג. מלוא שפא לבית דין, והביא משכון בידו, ואמר: 'זה משכוננו של פלוני הוא, ואני רוצה למכרו ולהפרע חובי' - אין בית דין נזקקין לו, עד שיבוא לזה ויטען [טענתו]; שאם רצה לומר 'לקוח [קנוי] הוא בדי', אומר. ומשיאין לו עצמה למכרו בפני עדים, כדי שידע הלוא בכמה נמכר. וכן המלוא את חבירו על המשכון, ומת הלוא והמלוא, בין שמת הלוא תחלה, בין שמת מלוא - הואיל והוא נפרע ממה שתחת ידו, ואלו רצה [יכול] לומר 'לקוח הוא בדי' - הרי זה נשבע בנקיטת חפץ [קדוש] ונוטל, בדרך כל הנשבעין ונוטלין. ומפני מה אינו נשבע הסת [מדברנו]? לפי שאינו נשבע על עצמו של משכון, אלא על הממון שלוקח; שאילו אמר על עצמו של חפץ זה: 'אתה מכרתו לי', אתה נתתו לי במתנה - היה נשבע הסת ונפטר. אבל אם היו שם עדים שחפץ זה משכון בידו, ולא ידעו על כמה - אינו יכול לטל אלא בשבועה. והואיל ואין שם עדים, ויכול לומר 'שלי הוא' - נאמן לומר 'יש לי עליו כך וכך'. וכן

יום ראשון כ"ב טבת ה'תשס"ט

הלכות מלוא ולוא פרק יג

א. מלוא שפא להפרע בשטר שבירדו שלא בפני לוא - אם יכולין בית דין לשלח אליו ולהודיעו, עד שיעמד עמו בדין - שולחין ומודיעין לו. ואם אי אפשר להודיעו במהרה - אומרים למלוא שישיב ויטל מנכסיו, בין מן הקרקע בין מן המטלטלין; ואין חוששין לשובר [שמא ללווה יש שטר פרועו]. ודין זה - תקנת חכמים הוא, כדי שלא יהיה כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חבירו והולך ויושב לו במדינה אחרת, ונמצא נועל דלת בפני לוי. ב. שלש ראיות צריך להביא לבית דין, ואחר כך יפרע שלא בפניו: ראיה ראשונה, לקים [לאשר בבי"ד] השטר שבירדו; ראיה שניה, שבעל חובו במדינה אחרת ואינו מצוי בכאן לעמד עמו בדין; ראיה שלישית, שאלו נכסים של פלוני הלוא הן.

יִרְאֶה לִי שְׂיִשְׁבַּע בְּעַל הַחֹב הַסֵּת שְׁלֹא קָבַע לוֹ זְמַן, וַיִּטַּל מִיָּד.

ח. הַמְלִיָּה נִתְּנָה לְהַתְּבַע בְּכָל מְקוֹם. בִּיצֵד? הַמְלִיָּה אֵת חֲבֵרוֹ בִּישׁוּב, וַתִּבְּעוּ בַּמִּדְבָּר - אֵינוֹ יָכוֹל לְדַחֲתוֹ, אֲלֵא חֵיב לִפְרֹעַ לוֹ בְּכָל מְקוֹם שֶׁיִּתְּבַעְנוּ. בָּא הַלֹּה לִפְרֹעַ בַּמִּדְבָּר, הַרְשׁוֹת בֵּינֵי הַמְלִיָּה: אִם רָצָה, מְקַבֵּל; וְאִם רָצָה, אוֹמֵר לוֹ: 'אֵינִי נִפְרָע אֲלֵא בִישׁוּב, בְּדֶרֶךְ שְׁנַתִּי לָךְ', וְהָרִי הֵן בְּרִשְׁוֹתוֹ עַד שֶׁיִּפְרָעְנוּ בִישׁוּב.

יום שני כ"ג טבת ה'תשס"ט

הלכות מלוה ולוה פרק יד

א. הַפּוֹגֵם אֵת שְׁטְרוֹ [מודה שפרוע חלקו], או שְׁעֵד אֶחָד מֵעֵיד עַל שְׁטְרוֹ שֶׁהוּא פְּרוּעַ, וְהֵבֵא לִפְרֹעַ שְׁלֹא בִּפְנֵי הַלֹּה, וְהַטּוֹרֵף מִיַּד הַלּוֹקֵחַ, וְהַנִּפְרָע מִן הַיֹּרֵשׁ בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל - לֹא יִפְרַע אֲלֵא בִישׁוּבָהּ כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה; וְאוֹמְרִין לוֹ בְּשִׁיתְּבַע: 'הִשְׁבַּע, וְאַחֵר כֶּף תִּטַּל'. וְאִם הִיָּה הַחֹב לְזְמַן קְבוּעַ, וְתִבַּע בְּזִמְנוֹ - נִפְרַע שְׁלֹא בִישׁוּבָהּ; עֵבֶר זְמַנוֹ, לֹא יִגְבֶּה אֲלֵא בִישׁוּבָהּ.

ב. הַתּוֹבֵעַ אֵת חֲבֵרוֹ לִפְרֹעַ, וְטָעַן הַלֹּה שֶׁפְּרַע שְׁטְרוֹ זֶה אוֹ מְקַצָּתוֹ, וְבַעַל הַשְּׁטָר אוֹמֵר: 'לֹא פְּרַעְתָּ כְּלוּם' - אוֹמְרִין לוֹ: 'שְׁלֵם לוֹ'. טָעַן הַלֹּה וְאוֹמֵר: 'יִשְׁבַּע לִי שְׁלֹא פְּרַעְתִּי וַיִּטַּל' - מִשְׁבִּיעֵין אוֹתוֹ בְּנִקְיֻת חֶפֶץ שְׁלֹא נִפְרַע כְּלוּם, אוֹ שְׁלֹא פְּרָעוּ אֲלֵא כֶּף וְכֶף, וְאַחֵר כֶּף יִטַּל; וְאִם הִיָּה הַמְלִיָּה תַלְמִיד חֲכָמִים, אֵין נִזְקָקִין לִשְׁבֻעָתָהּ.

ג. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטָר מְקָנִים [מאושר בבי"ט], וְהַלֹּה טוֹעֵן וְאוֹמֵר: 'שְׁטָר מְזִיף הוּא, וְיַמְעוֹלֵם לֹא פִתְּכִי שְׁטָר זֶה', אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁחֹב זֶה רִבִּית הוּא אוֹ אֲבָק רִבִּית, אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁהוּא שְׁטָר אֲמָנָה [עדיין לא קיבל הלוואתו], או שֶׁטָּעַן: 'כִּתְּבִיתִי לְלוֹוֹת וְעַדִּין לֹא לִוִּיתִי' - כָּלְלוּ שֶׁל דִּבְרֵי: טָעַן טַעֲנָה שְׁאֵם הוֹדָה בָּהּ בְּעַל הַשְּׁטָר, הִיָּה הַשְּׁטָר בָּטֵל, וְהַמְלִיָּה עוֹמֵד בַּשְּׁטָר וְאוֹמֵר שֶׁזֶה שֶׁקָּר טוֹעֵן, וְאוֹמֵר הַלֹּה: 'יִשְׁבַּע לִי וַיִּטַּל' - הָרִי זֶה מִחֲלָקֶת בֵּין הַגְּאוּנִים: יֵשׁ מִי שֶׁהוֹדָה שֶׁחֵיב בְּעַל הַשְּׁטָר לְהִשְׁבַּע כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה, כְּמִי שֶׁטָּעַן עָלָיו שֶׁפְּרָעוּ, וְרִבּוּתֵי הוֹרֵי שְׁלֹא יִשְׁבַּע הַמְלִיָּה, אֲלֵא אִם בֵּן טָעַן עָלָיו הַלֹּה שֶׁפְּרָעוּ בְּלִבָּד, שֶׁהָרִי הוֹדָה בַּשְּׁטָר [שכשר הוא], וְלִפְרָעוֹן הוּא עוֹמֵד; אֲבָל כָּל אֱלוֹי הַטָּעְנוֹת, לֹא כָּל הַיִּמְנָנוּ לְבִטֵּל שְׁטָר מְקָנִים, אֲלֵא יִשְׁלֵם, וְאַחֵר כֶּף יִטָּעַן עַל הַמְלִיָּה בְּמָה שִׁירָצָה - אִם יוֹדָה, יִחְזִיר לוֹ, וְאִם כֹּפֵר, יִשְׁבַּע הַסֵּת. וְלִזְזָה דְּעִתִּי נוֹטָה.

ד. הַמוֹצִיא שְׁטָר חֹב עַל חֲבֵרוֹ - מְלֹה אוֹמֵר: 'לֹא נִפְרַעְתִּי כְּלוּם', וְלֹה אוֹמֵר: 'פְּרַעְתִּי מִחֲצָה', וְהַעֲדִים מַעֲיִדִים שֶׁפְּרָעוּ כְּלוּ - נִשְׁבַּע הַלֹּה וְנוֹתֵן מִחֲצָה, שֶׁהָרִי הוֹדָה בְּמִקְצָת; וְאֵינוֹ כְּמִשְׁבִּיב אֲבָדָה [שהרי יכל לסמוך על העדים וליפטר], מִפְּנֵי שֶׁאֵימַת הַשְּׁטָר עָלָיו. וְאֵין הַמְלִיָּה גוֹבֶה מִחֲצָה אֲלֵא מִבְּנֵי הַחוֹרִין, שֶׁהָרִי הִלְקוּחוֹת אוֹמְרִין: 'אֲנוֹ עַל הַעֲדִים נִסְמָךְ, וְהָרִי בִטְלוֹ שְׁטָר זֶה'.

ה. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטָר חֹב שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְקַיְּמוֹ [ולאמת אותו], וְאוֹמֵר הַלֹּה: 'אֲמַת שְׁאֵנִי פִתְּכִיתִי שְׁטָר זֶה, אֲבָל

בִּשְׁבוּעָה עֲצָמָה שֶׁהִיָּה נִשְׁבַּע, אִם הָיָה שֵׁם עֲדִים שֶׁהוּא מְשַׁכֵּן - שְׁאֵין אוֹמְרִין 'מָגוּ' לִפְטוֹר מִשְׁבוּעָה אֲלֵא לִפְטוֹר מִמָּמוֹן, שְׁלֹא יִחְזִיר הַמְשַׁכֵּן עַד שֶׁיִּטַּל מִה שֶׁטָּעַן.

ד. הַמְלִיָּה אֵת חֲבֵרוֹ עַל הַמְשַׁכֵּן, וְאַבָּד אוֹ נִגְבַּה בְּלֹא אִנֶּס, שֶׁהָרִי הַמְלִיָּה חֵיב בְּדָמֵי הַמְשַׁכֵּן, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲנוּ, וְאוֹמֵר הַמְלִיָּה: 'סָלַע הַלִּוִּיתִיָּה עָלָיו, וְשִׁנִּי דִּינָרִין הִיָּה שְׁוֹה', וְלֹה אוֹמֵר: 'סָלַע הַלִּוִּיתִיָּה עָלָיו, וְסָלַע הִיָּה שְׁוֹה' - הָרִי הַמְלִיָּה נִשְׁבַּע תְּחִלָּה שְׁבוּעַת הַשּׁוּמְרִין שֶׁאֵינוֹ בְּרִשְׁוֹתוֹ, וְהַלֹּה נִשְׁבַּע הַסֵּת שֶׁהִיָּה שְׁוֹה כְּנֶגֶד הַחֹב, וַיִּפְטֹר. אֲמַר הַמְלִיָּה: 'סָלַע הַלִּוִּיתִיָּה עָלָיו, וְשִׁנִּי דִּינָרִין הִיָּה שְׁוֹה', וְהַלֹּה אוֹמֵר: 'סָלַע הַלִּוִּיתִיָּה עָלָיו, וְשִׁלְשָׁה דִּינָרִין הִיָּה שְׁוֹה' - יִשְׁבַּע הַמְלִיָּה תְּחִלָּה שֶׁאֵינוֹ בְּרִשְׁוֹתוֹ, וְאַחֵר כֶּף יִשְׁבַּע הַלֹּה בְּמָה הִיָּה שְׁוֹה, שֶׁהָרִי הוֹדָה בְּמִקְצָת, וַיִּשְׁלֵם הַדִּינָר. אֲמַר הַלֹּה: 'סָלַע הַלִּוִּיתִיָּה עָלָיו, וְשִׁתִּים הִיָּה שְׁוֹה', וְהַמְלִיָּה אוֹמֵר: 'סָלַע הַלִּוִּיתִיָּה עָלָיו, וְסָלַע הִיָּה שְׁוֹה' - יִשְׁבַּע הַמְלִיָּה שֶׁאֵינוֹ בְּרִשְׁוֹתוֹ, וְכֹלָל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁהִיָּה הַמְשַׁכֵּן כְּנֶגֶד הַחֹב. אֲמַר הַלֹּה: 'סָלַע הַלִּוִּיתִיָּה עָלָיו, וְשִׁתִּים הִיָּה שְׁוֹה', וְהַמְלִיָּה אוֹמֵר: 'סָלַע הַלִּוִּיתִיָּה עָלָיו, וְחֲמִשָּׁה דִּינָרִין הִיָּה שְׁוֹה' - יִשְׁבַּע הַמְלִיָּה שֶׁאֵינוֹ בְּרִשְׁוֹתוֹ, וַיִּכְלַל שְׁלֹא הִיָּה שְׁוֹה יֵתָר עַל חֲמִשָּׁה דִּינָרִין, וַיִּשְׁלֵם דִּינָר. 'סָלַע הַלִּוִּיתִיָּה עָלָיו, וְשִׁנִּי דִּינָרִין הִיָּה שְׁוֹה', וְהַלֹּה אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדַע דָּמִיו' - יִשְׁבַּע מְלֹה שֶׁאֵינוֹ בְּרִשְׁוֹתוֹ, וְכֹלָל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁשִּׁנִּי דִּינָרִין הִיָּה שְׁוֹה, וַיִּשְׁלֵם הַלֹּה שְׁאָר הַחֹב; שֶׁהָרִי הוּא יוֹדַע בְּדוּאֵי שֶׁהוּא חֵיב לוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדַע אִם פְּרָעוּ אִם לֹא פְּרָעוּ. 'סָלַע הַלִּוִּיתִיָּה עָלָיו, וְשִׁתִּים הִיָּה שְׁוֹה', וְהַמְלִיָּה אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדַע דָּמִיו' - יִשְׁבַּע הַמְלִיָּה שֶׁאֵינוֹ בְּרִשְׁוֹתוֹ, וַיִּכְלַל שֶׁאֵינוֹ יוֹדַע שְׁדָּמִיו יֵתָר עַל הַחֹב אֲפִלּוּ בְּפִרְוֶטָה אַחַת, וַיִּפְטֹר; שֶׁהָרִי לֹא חֵיב עֲצָמוֹ בְּכָלֹם. אֲבָל אִם אֲמַר הַמְלִיָּה: 'יוֹדַע אֲנִי שֶׁהִיָּה שְׁוֹה יֵתָר עַל הַחֹב, אֲבָל אֵינִי יוֹדַע בְּמָה הוּא' - הָרִי זֶה מְשַׁלֵּם כָּל מָה שֶׁטָּעַן הַלֹּה בְּלֹא שְׁבוּעָה, כְּמִי שֶׁאֲמַר: 'חֲמִשִּׁים יֵשׁ לָךְ בְּיָדִי, וְחֲמִשִּׁים אֵינִי יוֹדַע' - שֶׁהוּא מְחִיב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁבַּע, כְּמוֹ שֶׁיִּתְּבַּאֵר. וַיֵּשׁ לוֹ לְהַחֲרִים [להטיל חרם סתם] עַל מִי שֶׁטוֹעֵן שֶׁקָּר.

ה. הַמְלִיָּה אֵת חֲבֵרוֹ, וְקָבַע לוֹ זְמַן לִפְרֹעַ - אִף עַל פִּי שְׁלֹא קָנוּ מִיָּדוֹ [בְּקִינִי], אֵינוֹ יָכוֹל לְתַבְּעוֹ עַד סוֹף הַזְּמַן; בֵּין בְּמִלְוֹה עַל פֶּה, בֵּין בְּמִלְוֹה בַּשְּׁטָר, בֵּין שֶׁהִלְוִהוּ עַל הַמְשַׁכֵּן, בֵּין שְׁמַת לֹה, בֵּין שְׁמַת מְלֹה. וְסִתָּם מְלֹה - שְׁלִשִּׁים יוֹם, בֵּין בַּשְּׁטָר בֵּין עַל פֶּה בֵּין עַל הַמְשַׁכֵּן. וְאִם הַתְּנָה שֶׁיִּתְּבַע בְּכָל עֵת שִׁירָצָה - יֵשׁ לוֹ לְתַבְּעוֹ בְּיוֹמוֹ, שֶׁתִּנָּאֵי מָמוֹן הוּא.

ו. טָעַן הַמְלִיָּה וְאוֹמֵר: 'הַיּוֹם סוֹף הַזְּמַן שֶׁקָּבַעְתִּי, וְהַלֹּה אוֹמֵר: 'עַד עֲשֶׂרָה יָמִים קָבַעְתָּ' - הַלֹּה נִשְׁבַּע הַסֵּת. וְאִם הִיָּה שֵׁם עַד אֶחָד שֶׁהַיּוֹם סוֹף זְמַנוֹ - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה, כְּשֶׁאֵר הַטָּעְנוֹת. זֶה אוֹמֵר: 'חֲמִשָּׁה יָמִים נִשְׁאָר מִן הַזְּמַן', וְזֶה אוֹמֵר: 'עֲשֶׂרָה' - אוֹמְרִין לְמִלְוֹה: 'הִמָּתֵן עַד סוֹף הַחֲמִשָּׁה', וַיִּשְׁבַּע הַסֵּת שֶׁנִּשְׁאָר עוֹד חֲמִשָּׁה יָמִים. ז. הִתְנָה הַמְלִיָּה בַּשְּׁטָר, וְטָעַן הַלֹּה שֶׁזְּמַן קָבַעְתָּ לִי -

יב. מי שטען שפערע השטר, ואמר: 'ישבע המלוה ויטל' - אומרים לו: 'הבא מעותי, ואחר כך ישבע ויטל'. אם אין לו כלום לשלם - משביעין אותו בתקנת הגאונים שאין לו; ולקשתגיע ידו, ויתן לבצל חובו, ישבע שלא פרעו, ואחר כך יתן לו.

יג. מי שהיה לו חוב על חבירו בשטר, ואבד השטר והרי העדים קצמין - אף על פי שקנו מידו [בקנין], וטען שפערע - הרי זה נשבע הסת. והורו רבותי, שאפלו היה החוב לזמן, וצדין לא הגיע זמנו להפרע - הואיל וכתבו לו שטר ואין בידו שטר, והלוה טוען 'פרעתי' - נאמן, ונשבע הסת שפערעו; שאנו חוששין שמא פרעו, ולפיכך קרע השטר או שרפו. וכן הורו, שאפלו היה השטר יוצא מתחת ידי אחר, והלוה טוען: 'ממני נפל אחר שפרעתי' - אף על פי שהוא בתוך זמנו, נשבע הסת ונפטר; שפיון שאין השטר ביד המלוה, אין שם חזקה.

יד. שנים שהיו אוהזין בשטר - המלוה אומר: 'שלי הוא, והוצאתי להפרע בו ממך', והלוה אומר: 'פרעתי, וממני נפל' - אם היה השטר שיכול לקנימו, זה ישבע שאין לו בדימים אלו פחות מחצית, וזה ישבע שאין לו בהן פחות מחצית, וישלם הלוה מחציה. ואם אינו יכול לקנימו - ישבע הלוה הסת שפערעו, וזלף לו.

טו. האומר לחבירו: 'מנה יש לי בידך', והלה אומר: 'אין לך בדי כלום', או שאמר 'פרעתיך' - אומר לו התובע: 'השבע לי הסת', אומר לו הנתבע: 'והלא שטר יש לך עלי, ואתה רוצה להשביע אותי תחלה, ואחר כך תוציא השטר הפרוע ותגבה בו' - אומרים לו: 'הבא השטר'. אומר המלוה: 'אין לי עליו שטר מעולם', או 'שטר היה לי ואבד' - הורו רבותי שאומרים למלוה: 'בטל כל שטר שיש לך קדם זמן זה, ואחר כך תשביעוהו הסת, או תהרס חרם סתם, ולך ובקש עד שתמצא השטר'.

יום שלישי כ"ד טבת ה'תשס"ט

הלכות מלוה ולוה פרק טו

א. המלוה את חבירו בעדים, ואמר לו: 'אל תפרעני אלא בעדים' - בין שאמר לו בשעת הלואה, בין שאמר לו אחר שהלואה - הרי זה צריך לפרעו בעדים, מפני התנאי. טען הלוה ואמר לו: 'וכן עשיתי, ופרעתיך בפני פלוני ופלוני, והלכו להם למדינת הים', או 'מתו' - הרי זה נאמן, ונשבע שבועת הסת שפערעו, ונפטר. וכן אם אמר לו: 'אל תפרעני אלא בפני תלמידי חכמים', או 'בפני רופאים', ואמר לו: 'בפניהם פרעתיך, ואותן העדים שפרעתיך בפניהם מתו', או 'הלכו להן למדינת הים' - הרי זה נאמן, ונשבע שבועת הסת ונפטר. אבל אם אמר לו: 'אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני', ואמר לו: 'פרעתיך בפני אחרים, ומתו' או 'הלכו למדינת הים' - אינו נאמן; שמפני טענה זו התנה עליו ואמר לו: 'אל תפרעני אלא בפני ראובן ושמעון' שהם עומדין עמו, כדי שלא ידחה אותו ויאמר 'בפני אחרים פרעתי, והלכו להם'.

פרעתי, או 'אמנה הוא', או 'כתבתי ללוות בו וצדין לא לזיתי', וכל פיוצא בזה - הואיל ואם רצה, אומר: 'לא היו דברים מעולם', והרי מפיו נתקנים - הרי זה נאמן, וישבע הסת ויפטר. ואם קימו המלוה אחר כך בבית דין, הרי הוא כשאר שטרות.

ו. הוציא עליו שטר מקנים, ואמר הלוה: 'שטר מזיף הוא, ומעולם לא כתבתי', או 'שטר אמנה הוא', ואמר המלוה: 'כן הדברים, אבל שטר כשר היה לי עליו ואבד' - אף על פי שהמלוה, הוא ששבר את שטרו, ואילו רצה, אומר: 'אינו מזיף', שהרי נתקנים בבית דין - אינו גובה בו כלום, אלא נשבע הלוה הסת ונפטר; שהרי זה השטר כחרש הוא חשויב. **ז.** שטר שלוה בו ופרעו - אינו חוזר ולוה בו, שפער נמחל שעבודו ונעשה כחרש.

ח. המוציא שטר חוב מקנים על חבירו, ואמר לו הלוה: 'והלא פרעתיך', ואמר לו המלוה: 'כן היה, אבל חזיתי והתזיתי לך המעות, והלויתי אותך פעם שניה' - הרי בטל השטר; ששטר שנפרע, הרי הוא כחרש. אבל אם אמר לו: 'התזיתי לך המעות, מפני שלא היו טובות, עד שתחליפם' - לא בטל השטר, וצדין שעבודו קנים.

ט. הוציא עליו שטר מקנים שיש לו עליו מנה, ואמר לו: 'והלא פרעתיך בפני פלוני ופלוני', ובאו אלו והעידו שפערעו, אבל לא הזכיר לו השטר, ואמר לו המלוה: 'כן הוא שפרעתי, אבל חוב אחר פרעתי שהיה לי אצלך' - הרי בטל השטר. במה דברים אמורים? בשעידו שנזנח לו בתורת פרעון. אבל אם ראוהו נזנח לו מעות, ולא ידעו אם נתן בתורת פרעון, או בתורת פקדון, או בתורת מתנה - אם אמר בעל השטר: 'לא היו דברים מעולם' - הרי זה החזק בפרעון, ובטל השטר. ואם אמר: 'פרעון של חוב אחר הי' - הרי זה נאמן, ונשבע ונוטל מה שבשטר; שהרי לא פרעו בעדים, ומתוך שיכול לומר 'מתנה נתנם לי', נאמן לומר 'פרעון של חוב אחר הם'. אומר לו הלוה: 'והלא שטר חוב זה, דמי שזר שלקחתי ממך הוא, ואתה גבית את דמי בשור', ואמר לו בעל השטר: 'כן, אני גביתי דמי מחוב אחר שהיה לי אצלך' - הואיל והודה מעצמו שדמי השור הוא החוב, ומדמי נפרע - בטל השטר, ואף על פי שאין עדים עליו שפרע מדמי; וישבע הלוה הסת שפערעו. וכן כל פיוצא בזה.

י. הוציא עליו שטר חוב בעד אחד, והלוה טען: 'פרעתי' - הרי זה מחזיב שבועה [עפ"י עד אחד] ואינו יכול לשבע [לא מחזיבו], ומשלם. טען ואמר: 'ישבע לי שלא פרעתי', (הרי זה נשבע; שאפלו היה בשטר שני עדים, ואמר: 'ישבע לי שלא פרעתי') - הרי זה ישבע, כמו שבארנו.

יא. וכן הורו רבותי, שהכופר במלוה על פה בבית דין, ובא עד אחד שלוה - הרי זה ישבע שבועת התורה. חזר ואמר: 'כן היה, לזיתי ופרעתי', או 'מחל לי', או 'נתחייב לי במקום אחר' - הרי זה מחזיב שבועה ואינו יכול להשבע, ומשלם.

ואם כפר, ישבע שבועת הסת על כך שלא פרעו אלא פעם אחת. וכן כל כיוצא בזה.

ו. התנה הלוי שיהיה נאמן בכל עת שיאמר 'פרעתי' - אינו גובה בשטר זה, לא מן היורש ולא מן הלוקח [מהלווה]. ואפילו אמר לוה 'לא פרעתי' - אין המלוה טורף בשטר זה מן הלוקחות; שמה יעשו קנוניא [תחבולה] על נכסיו של זה. טען הלוי בשטר זה ואמר: 'פרעתיך מקצתו', והמלוה אומר: 'לא פרעתי כלום' - משלם המקצת שהודה בו, ונשבע שבועת הסת, שהרי האמינו. ואם התנה עליו שיהיה נאמן בלא שבועת הסת, אינו נשבע.

ז. התנה המלוה שיהיה גובה בלא שבועה, הרי זה גובה ממנו בלא שבועה. אבל אם בא לגבות מיורשו, ישבע ואחר כך יגבה; ואם התנה שיגבה אף מן היורש בלא שבועה, גובה בלא שבועה. וכן אם התנה שיגבה מן העדית - גובה מן העדית אף מן היורשין, שכל תנאי שבממון קצם. בא לגבות מן הלוקח [מן הלווה] - לא יטורף אלא בשבועה, שאין זה מתנה לאבד ממון חבירו.

יום רביעי כ"ה טבת ה'תשס"ט

הלכות מלוה ולוה פרק טז

א. החוב באחריות הלוי, עד שיפרענו ליד המלוה או ליד שלוחו. אמר לו המלוה: 'זרק לי חובי והפטר', וזרקו לו ואבד או נשרף קדם שיגיע ליד המלוה - פטור. אמר לו: 'זרק לי חובי בתורת [כחוק] גטין' - היו המעות קרובין ללוה, הרי הן עדין באחריותו; היו קרוב למלוה, נפטר הלוי. מחצה על מחצה - אם אבדו משם או נגנבו, משלם הלוי מחצה.

ב. היה ראובן חייב לשמעון מנה, ואמר ללוי: 'הולך לשמעון מנה זה שאני חייב לו' - אם בא לחזר [לקחת הכסף בחזרה], אינו חוזר; והוא חייב באחריותו, עד שיגיע המנה לשמעון. החזיר לוי את המנה לראובן - שניהם חייבין באחריותו, עד שיגיע ליד שמעון כל חובו.

ג. ראובן שהיה חייב לשמעון מנה, ואמר שמעון לראובן: 'מנה שישלי בידך, תנהו ללוי', והיו שלששת עומדין [באותו מעמד], וקבל [הסכים] לוי, ונמצא ראובן עני, ואין לו מה שיגבה ממנו - הרי לוי חוזר בחובו על שמעון, שזה הטענה. ואם ידע לוי שהוא עני, או שהיה עשיר באותה שעה והעני - אינו יכול לחזר בו, שהרי קבל. טען לוי שהיה ראובן עני, והטענה, ושמעון אומר: 'עשיר היה, והעני' - יראה לי שעל שמעון להביא ראיה, ואחר כך יפטר מחוב לוי; לא יהיה אלא [כאילו יש] שובר בידו - אומרים לו: 'קצם שוברך, והפטר'.

ד. כבר בארנו בהלכות מקח וממכר, שראובן שלא היה לו אצל שמעון כלום, והיה ראובן חייב ללוי מנה והמתהו [הפנהו לגבות] אצל שמעון [בהסכמתו] - אף על פי שהמתהו במעמד שלששת, לא קנה. ואם רצה שמעון שלא יתן, לא יתן; ואם נתן - חוזר וגובה מראובן, שהרי על פיו נתן. וכן אם רצה לוי לחזר בו, ולומר: 'איני רוצה

ב. יש נסחאות מן התלמוד שכתוב בהן, שהאומר לחבירו 'אל תפרעני אלא בעדים', ואמר לו 'פרעתיך בפני פלוני ופלוני, והלכו להן למדינת הים' - אינו נאמן. וטעות סופרים היא; ולפיכך טעו המורים, על פי אותן הספרים. וכבר חקרתי על הנסחאות הישנות, ומצאתי בהן שהוא נאמן. והגיע לדי במצרים מקצת תלמוד ישן כתוב על הגוילים, כמו שהיו כותבין קדם לזמן זה בקרוב מחמש מאות שנה, ושתי נסחאות מצאתי מן הגוילים בהלכה זו, ובשניהם כתוב: 'ואם אמר 'פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להן למדינת הים', נאמן'. ומפני טעות זו שארעה למקצת הספרים, הורו מקצת גאונים, שאם אמר לו 'אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני', ופרעו בפני אחרים - שאינו נאמן, אף על פי שהביא העדים שפרעו בפניהם. וגם זו טעות גדולה. והדין האמת, שאם באו עדים שפרעו בפניהם - נפטר, ואין כאן מקום חשש. גם ההוראה הזאת, על פי ספריהם שכתוב בהן באותו שאמר לחבירו 'פרעני בפני עדים ששנו הלכות' [תלמידי חכמים], 'והלך ופרעו בפני עדים', וזו טעות סופרים היא. ומצאתי בגוילים כתוב, 'אצל פרעיה ביניה לבין דיליה' [בינו לבין עצמו]. אף על פי שהספרים המגהין כמו שאמרנו, כך יראה מדין התלמוד. ועוד, דברים של דעת הן; וכי מה היה לו לעשות - אמר לו: 'אל תפרעני אלא בעדים', פרעו בעדים; וכי יש לו לאסור את העדים בבית הסתר כל ימיהם, שלא ילכו? ועוד, אם מתו, מה יעשה? נמצא זה פורע פעם אחר פעם לעולם, עד שיקביא עדים. אם בן הוא, נעשת עדות זו בשטר, ונמצא זה, פיון שאמר לו 'אל תפרעני אלא בעדים', נעשת מלוה בשטר; ואין מי שעלה זה על לבו. אבל ודאי אם אמר לו 'בפני פלוני ופלוני' - הוא הפסיד על עצמו, שפרע בפני אחרים והלכו להן; אבל אם באו והעידו שפרעו, אין כאן בית מחוש. וכזה ראוי לדון ולהורות.

ג. התנה המלוה על הלוי, שיהיה נאמן בכל עת שיאמר שלא פרעו - הרי זה נוטל בלא שבועה, אף על פי שטען שפרעו. ואם הביא עדים שפרעו, אינו נוטל כלום.

ד. התנה עליו שיהיה המלוה נאמן בשני עדים - אף על פי שהביא עדים שפרעו, הרי זה גובה ממנו בלא שבועה, שהרי האמינו בשני עדים; ואפילו הביא מאה עדים שפרעו בפניהם, שהשנים כמאה. אבל אם אמר לו: 'הרי אתה נאמן עלי כשלשה' - הואיל ויחד למנן - אם פרעו בפני ארבעה, הרי זה פרוע. זה שהאמין המלוה בשני עדים, מה תהיה תקנתו כשיפרע? יקרה השטר, או יעיד [יצהיר בפני עדים] זה המלוה על עצמו שבטל כל שטר שיש לו על פלוני, או יעיד על עצמו שלא בפני הלוי שקבל כל חוב שיש לו אצל פלוני.

ה. הרי שפרעו, וטען המלוה שלא נפרע, וחזר ופרעו פעם שניה מפני התנאי [שיאמין לו כדלעיל] - הרי הלוי חוזר ותובע את המלוה בדין, ואומר לו: 'כך וכך אתה חייב לי, מפני שפרעתיך שתי פעמים'; אם הודה, ישלם;

בגופו של שטר, בין מלפניו בין מאחוריו ואפילו בקצתו [קצהו], ששטר זה פרוע או נפרע ממנו כף וכף - עושין על פי הכתב, אף על פי שאין על הכתב עדים, ואף על פי שיצא מתחת ידי המלנה; שאלו לא נפרע, לא הנה כותב על השטר.

יא. המוצא שטר [של אחרים] בין שטרותיו, ואין ידוע מה טיבו [אם פרוע] - יהיה מנח עד שיבוא אליהו.
יב. האומר לבניו: 'שטר בין שטרותי פרוע, ואיני יודע איזה הוא' - שטרותיו כלן פרועין; נמצא לאחד [ללוה] שם שנים, הגדול פרוע והקטן אינו פרוע. אמר לחברו: 'שטר יש לך בידי פרוע' - הגדול פרוע, והקטן אינו פרוע; 'חוב לך בידי פרוע' - כל שטרות שיש לו עליו, כלן פרועין.

יום חמישי כ"ו טבת ה'תשס"ט

הלכות מלוה ולוה פרק יז

א. מלוה שמת, וכא הירש לתבע את הלוה בשטר ששלל, ואמר: 'פרעתי את אביך', והירש אומר: 'איני יודע' - אומרין לו: 'עמד ושלם לו'. אמר: 'ישבע לי' - הרי זה נשבע בנקיטת חפץ, 'שלא פקדנו [הודיענו] אבא על ידי אחר, ושלל אמר לנו אבא בפיו, ושלל מציינו בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע', וגובה.

ב. מת הלוה אחר שמת המלוה, וכא הירש להפרע מן הירש - לא יפרע אלא בשבועה; ואומר לו [לירוש] תחלה: 'השבוע שלא פקדנו אבא, ושלל אמר לנו אבא, ולא מציינו בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע'. ואפילו היה הירש קטן המטל בעריסה כשמת מורישו - הרי זה נשבע ונוטל. ואם צוה המלוה בשעת מיתתו ששטר זה אינו פרוע - יפרע הירש בלא שבועה, אפילו מן הירש.

ג. מת הלוה תחלה, ואחר כך מת המלוה - אין יורשי מלוה נוטלין מירשי לזה כלום; ששבועה שמת הלוה, נתחייב המלוה להשבע ואחר כך יטל, כמו שבארנו; וכבר מת, ואין אדם מוריש שבועה לבניו, שאינן יכולין להשבע שלא נפרע אביהן כלום. ואם עבר הדן והשביע יורשי מלוה, וגבו את חובן - אין מוציאין מידן. לפיכך, שטר חוב של יתומים הבאים להפרע מן היתומים שמת אביהן הלוה תחלה - אין קורעין אותו, ואין מגבין בו: אין גובין בו, שאין אדם מוריש שבועה לבניו כמו שבארנו; ואין קורעין אותו, שמא יבוא דין שידון בו ויוציא בו.

ד. אפילו היה שם ערב, ומת הלוה תחלה - לא יפרעו יורשי המלוה מן הערב; שאם תאמר יפרעו מן הערב, הרי הערב חוזר ונפרע מירשי לזה.

ה. אין דנין מדין זה לכל הדומה לו; אלא הרי הפוגם את שטר [מודה שפרוע חלקו] ומת - אף על פי שאינו גובה אלא בשבועה, הרי בניו נשבעין 'שלא פקדנו אבא, ולא צונו אבא, ולא מציינו בין שטרותיו של אבא שכל השטר הזה פרוע'; וגובין את שאר השטר, בין מן הלוה בין מירשיו.

לגבות משמעון' - חוזר וגובה חובו מראובן; ואף על פי שנפרע מקצת משמעון, חוזר וגובה השאר מראובן.

ה. חנוני שהיה נוטן לבעל הבית מן החנות כל מה שיירצה בתורת הלואה, ומקיפו [נותן בהקפה] עד שיתקבץ הכל [סכום מסוים] ויפרע לו, ואמר לו בעל הבית: 'תן לפועלי סלע', או 'לבעל חובי מנה שיש לו אצלי, ואני אתן לך', והרי החנוני אומר 'נתתי', והפועל או בעל חוב אומר 'לא לקחתי' - הרי הפועל או בעל חוב נשבע [שלא קיבלו], ונוטל מבעל הבית חובו; וכן החנוני נשבע [שנתן] ונוטל מבעל הבית מה שטען שנתן, שהרי הוא אומר לו לתן. והפועל נשבע במעמד החנוני, וכן החנוני נשבע במעמד הפועל או בעל חוב, כדי שיכלמו [יתביישו] זה מזה. וכן כל פיוצא בזה. ושבועה זו תקנת חכמים היא בנקיטת חפץ, מפני שבאין שניהן לטל. לפיכך, אם מת החנוני, נוטל בעל חוב שלא בשבועה; וכן אם מת הפועל או בעל חוב, נוטל החנוני שלא בשבועה; שהרי אין בעל הבית מפסיד כלום, ואינו משלם אלא תשלום אחד.

ו. החנוני אומר: 'אתה אמרת לתן לזה', או 'צוית לי ואמרת אם יבוא פלוני תן לו', ובעל הבית אומר: 'לא אמרתי לך' - הרי בעל הבית נשבע הסת ונפטר, והחנוני עושה דין עם זה שנתן לו. וכן אם אמר החנוני לבעל הבית המקיפו [מוכר בהקפה]: 'כתוב בפנקסי שיש לי אצלך מנה', ובעל הבית אומר: 'איני יודע' - נשבע בעל הבית הסת שאינו יודע, ונפטר, כדין כל טוען על חברו לכל דבר; ואין בזה תקנת חכמים.

ז. ראובן שהוציא שטר חוב שיש ללוי על שמעון, וטען שלוי נתנו לו בכתיבה ומסירה [וממילא קנאו], ואבד השטר שהקנהו בו, או שטען שהקנהו לו על גב [אגב הקניית] הקרקע - הרי זה גובה אותו משמעון, הואיל ויצא מתחת ידו. טען שמעון שפרע ללוי, ואמר 'ישבע לי' - ישבע לו, ואחר כך יגבה ראובן. הודה לו שפרע, ישלם לוי לראובן. טען לוי שלא מכר ולא נתן שטר זה - נשבע הסת ונפטר.

ח. שטר שהיה בידי שלישי [אדם שלישי], והוציאו מתחת ידו בבית דין, ואמר 'פרוע הוא' - נאמן, אף על פי שהשטר מקים [מאושר בבי"ד]; שאלו רצה, היה שורפו או קורעו. וכן אם מת השלישי, ונמצא כתב יוצא מתחת ידי השלישי ששטר זה המנח אצלו פרוע - הרי זה פרוע, אף על פי שאין עדים על הכתב. אבל כתב שיצא מתחת ידי המלוה ששטר פלוני פרוע - אפילו היה כתב ידי המלוה, אינו אלא כמשחק.

ט. היו עדים על הכתב [שאצל המלוה, שהחוב פרוע] - אם היו מקימין [בדוקים בבי"ד], הרי השטר פרוע. ואם אין עליו קיום, ישאלו העדים החותמין על זה השובר: אם לא ידעו, או שאין העדים מצויין - הואיל ומתחת ידי המלוה או מתחת ידי יורשיו יצא - אין השובר כלום.
י. נמצא השטר בין שטרות פרועין - הרי זה פרוע, ואף על פי שאין עדים על הכתב הנמצא. וכן אם נמצא כתוב

נכסים שיקנה יהיו משעבדין להפרע מהן, וקנה אחר שלוח ומכר או נתן - הרי בעל חוב טורף מהן.

ב. אין כל הדברים האלו אמורין, אלא בקרקע. אבל המטלטלין, אין עליהן אחריות; אפלו מטלטלין שהיו לו בעת שלוח, שמכרן לשעתו - אין בעל חוב טורף אותן. הקנה לבעל חובו כל המטלטלין על גב הקרקע שיש לו, להיותו נפרע מן הכל - הרי זה טורף מאותן המטלטלין; והוא שיתבאר לו בשטר חובו: 'שהקניתי לך מטלטלין שיש לי על גב הקרקע שיש לי, שלא באסמכתא [הבטחה מוגזמת שאינה בלב שלם], ושא לא כטפסי השטרות' [טיוטות]. וכן אם כתב לו: 'שכל נכסים שאני עתיד לקנות, בין קרקעות בין מטלטלין, הרי הן משעבדים לך להפרע מהן, והמטלטלין קנויין לך על גב הקרקעות להפרע מהן, שלא באסמכתא, ושא לא כטפסי השטרות' - הרי זה טורף אף מן המטלטלין שקנה הלוח לאחר שלוח; שכל תנאי שבממון קיים.

ג. עשה שדהו היפותיקי [שיעבוד] לבעל חובו, או לאשה בכתבתה, והוא שיתבאר להן: 'מכאן תגבוי, ושטפה נהר - הרי זה גובה משאר נכסים, וטורף אותן; ואם התנה עמו שלא יהיה לו פירעון אלא מזו, אינו גובה משאר נכסים. וכן אם לנה ממנו, ופרש [בשטר] שאין לו עליו אחריות - הרי זה אינו גובה מן המשעבדין לעולם.

ד. העושה שדהו היפותיקי לבעל חוב או לאשה בכתבתה, ומכרה - הרי זו מכורה; וכשיבוא בעל חוב לגבות - אם לא ימצא נכסים בני חורין, יטרף אותה. במה דברים אמורים? בשמכרה לשעתה [עד שיגבנה בעל חוב]; אבל מכרה ממכר עולם, אינה מכורה.

ה. עשה עבדו היפותיקי ומכרו - הרי בעל חוב גובה ממנו, מפני שיש לו קול [מתפרסם השיעבוד]. עשה שורו היפותיקי ומכרו, אין בעל חוב גובה ממנו; וכן שאר המטלטלין, מפני שאין להן קול.

ו. עבד שעשהו רבו היפותיקי, ושתררו - אף על פי שכתב לו: 'לא יהיה לך פירעון אלא מזה', יצא לחרות; וכן אם הקדישו; שהחמץ [שמשועבד לגוי] והשחרור וההקדש מפקיעין מיד השעבוד; והרי בעל חוב חוזר וגובה חובו מן הלוח, וכותב עליו שטר [חדש] בחובו, וטורף ממנו זה [המעודכן של] השטר. ולמה הוא חייב לשלם? מפני שגורם לאבד ממון חברו, וכל הגורם להזיק - משלם, כמו שבארנו במקומו. וכופין את רבו השני לשחררו, מפני תקון העולם, שלא ימצאנו בשוק, ויאמר לו: 'עבדי אתה'.

ז. המקדיש נכסיו - אין בעל חוב יכול לטרוף מן ההקדש, שההקדש מפקיע השעבוד. וכשפודין הקרקע מיד ההקדש, אומדין במה אדם רוצה לתן בשדה זו, על מנת שיתן לבעל חוב את חובו, ולאשה בכתבתה; לפי ששפתפדה ונתצא לחלין ביד הלוחם - גבוא בעל חוב ויטרף אותה, או האשה בכתבתה, כמו שבארנו בערכין.

ו. יורש שבא לגבות מן הירש, ואמרו יורשי לוח: 'אמר לנו אבא, לא לויתי חוב זה' - הרי יורשי המלוח גובין שלא בשבועה; שכל האומר 'לא לויתי', כאומר 'לא פרעתי'. וכן מלוח שבא להפרע מיורשי לוח, ואמרו: 'אמר לנו אבא, לא לויתי חוב זה' - הרי זה גובהו בלא שבועה, ואפלו האמינו בשטר כל זמן שיאמר 'פרעתי'; שכל האומר 'לא לויתי', כאומר 'לא פרעתי'.

ז. יורש שבא להפרע מן הלוח בשטר שיש בו נאמנות ללוח כל זמן שיאמר 'פרעתי' - הרי הלוח נשבע הסת שפרעו לשטר זה ונפטר, אף על פי שלא כתב לו 'והרי אתה נאמן על יורשי'; שעקר השטר, על תנאי זה היה. אם התנה עליו שהיה נאמן בלא שום שבועה - אינו נשבע אפלו ליורשי מלוח.

ח. יורש קטן שהיה שטר חוב לאביו, ויצא עליו שובר אחר מיתת אביו - אין קורעין את השטר, ואין מגבין בו עד שיגדלו היתומים; שמא שובר מזיף הוא, ולפיכך לא הוציאו הלוח בחיי האב.

ט. המוציא שטר חוב על חברו, והיה כתוב בכבל, מגבהו ממעות בכל; היה כתוב בארץ ישראל, מגבהו ממעות ארץ ישראל - מה שאין בן בכתבה. לא היה בשטר שם מקום, והוציאו בכבל - גובה בו ממעות בכל; הוציאו בארץ ישראל, גובה בו ממעות ארץ ישראל. בא לגבות בו ממעות המקום שהוציא בו השטר, וטען הלוח שהמעות שאני חייב לו מכסף שהוא פחות מזה המטבע - ישבע המלוח ויטל. היה בו כסף סתם - מה שירצה לוח, יגבהו. מכאן אתה למד, ששטר שאין בו שם מקום שנתבאר בו, כשר לכל דבר. והוא הדין לשטר שאין בו זמן כלל, שהוא כשר, אף על פי שעדות זו אין אתה יכול להזמנה. אין מדקדקין בדיני ממונות בדרישה וחקירה, כמו שיתבאר, כדי שלא תנעל דלת בפני לוין. ולפיכך, שטרי חוב המאחרין [תאריכם מאוחר מיום כתיבתם] כשרין, אף על פי שאין יכול להזמן, כמו שיתבאר במקומו.

יום שישי כ"ז טבת ה'תשס"ט

הלכות מלוח ולוח פרק יח

א. המלוח את חברו סתם, הרי כל נכסיו אחראין וצרכאין [משועבדים] לחוב זה. לפיכך, כשיבוא לגבות, תובע את בעל חובו תחלה: אם מצא עמו נכסים, בין מטלטלין בין קרקעות - גובה מהן פירעון הלוח; ואם לא נתן הלוח מדעתו, מגבין אותו בית דין. לא הספיק לו כל הנמצא כנגד שטר חובו - הרי זה גובה מכל הקרקעות שהיו ללוח, אף על פי שהן עתה מכורין לאחרים או נתונים במתנה; הואיל ומכר הלוח או נתן אחר שנשפועבד בחוב זה, הרי זה מוציא מיד הלוקחות או מיד בעלי המתנות; וזה הוא הנקרא 'טורף'. במה דברים אמורים? בקרקעות שהיו לו בעת שלוח. אבל נכסים הבאין לו לאחר שלוח - לא נשפועבדו לבעל חוב, ואינו טורף. ואם התנה עליו שכל

בבינונית, וכתבת אשה בזבורית. היו לו עדית וזבורית - נזקין בעדית, ובעל חוב וכתבת אשה בזבורית. היו לו עדית ובינונית - נזקין בעדית, ובעל חוב וכתבת אשה בבינונית. היו לו בינונית וזבורית בלבד - נזקין ובעל חוב בבינונית, וכתבת אשה בזבורית.

ה. מכרן לשלשה בני אדם בבת אחת - בלן נכנסו תחת הפעלים, והנזקין טורפין מן העדית, ובעל חוב טורף מן הבינונית, וכתבת אשה טורפת מן הזבורית. מכרן לזה אחר זה, בלן טורפין מן האחרון; לא הספיק, טורפין השאר משלפניו; לא הספיק, טורפין השאר משלפני פניו - אפלו היה האחרון הוא שלקח הזבורית, שהרי הלוקח הקודם אומר לטורף: 'הנחתי לך מקום לגבות ממנו'.

ו. מכרן לאחד זו אחר זו, הרי זה הלוקח נכנס תחת הפעלים. במה דברים אמורים? שלקח עדית באחרונה. אבל לקח זבורית באחרונה - בלן גובין מן הזבורית, שהרי אומר לטורף כשיבוא לגבות מן השדה שלקח תחלה: 'הרי הנחתי לך מקום לגבות ממנו'. ולמה אינו אומר לו הטרף כף, אם לקח עדית באחרונה, ותגבה האשה ובעל חוב מן העדית שלקח באחרונה? שזו תקנה היא ללוקח [לשובתו], והרי אומר להן: 'אי אפשי בתקנה זו, אלא כל אחד מכם יגבה מן הראוי לו'.

ז. מכרן לאחד זו אחר זו, ומכר לו עדית באחרונה, וחזר הלוקח ומכר זבורית ובינונית, ושיר עדית לפניו - בלן גובין מן העדית, שהרי אין לו במה ידחה אותן. מכר עדית, והניח בינונית וזבורית - הנזקין טורפין מן העדית שביד לוקח השני, ובעל חוב וכתבת אשה גובין מבינונית וזבורית ששיר לפניו.

ח. מי שלוה מאחד, ואחר כך מכר הלוה נכסיו לשנים, וכתב בעל חוב ללוקח שני: 'דין ודברים אין לי עמך', וקנו מיזדו [עשה קנין על כך] - אינו יכול לטורף מלוקח ראשון; שהרי אומר לו: 'הנחתי לך מקום לגבות ממנו אצל בעל חובך, והן הנכסים שקנה לוקח שני אחרי, ואתה הפסדת על עצמך, שהרי סלקת עצמך מהן'. והוא הדין לאשה בכתבתה, אם כתבה לשני - אבדה כתבתה, ואינה יכולה לטורף. אבל אם כתבו לראשון, טורפין מן השני. מכר הלוה שדה ללוקח, ומכר אחריה שדה שניה ללוקח שני, וכתב המלוה ללוקח שני: 'דין ודברים אין לי עמך', וקנו מיזדו - הרי בעל חוב טורף מלוקח ראשון שדה ראשונה; ולוקח ראשון טורף מלוקח שני שדה שניה, שהרי קנה אחריו; ולוקח שני טורף אותה מבעל החוב, שהרי כתב לו; ולוקח ראשון חוזר וטורף משני; וחזרין חלילה, עד שינעשו פשרה ביניהן. וכן האשה בכתבתה. והוא שהיה החוב כנגד שתי השדות.

ח. בעל חוב שפא לטורף [משדה שמכר הלוה] - אם יש מעות ללוקח, יכול לסלקו ולתן לו דמי מה שהוא טורף; וחזר הלוקח, ותובע למוכר. ואם עשה אותה היפותיקי, אינו יכול לסלקו בדימים.

ט. ראובן שהיה חייב לשמעון מאתים זוז, והיה לו שתי שדות, ומכר אחת מהן ללוי במנה, וחזר ומכר לו השניה במנה, ובא שמעון וטורף האחת במנה, וחזר לטורף השניה במנה הנשאר לו, והביא לוי מאתים ואמר לו: 'אם תרצה להיות השדה שטרפת שומה לך בכל המאתים שיש לך, הרי מוטב; ואם לאו, הילך מאתים של חובך והסתלק' - הדין עם לוי. רצה שמעון, ועמד בה - אף על פי שקבלה במאתים, אין לוי חוזר ותובע ראובן אלא במנה.

י. מת ראובן, והניח שדה אחת שנה מאה, ובא שמעון וטורפה, ונתנו לו היתומים מאה מן המטלטלין שהניח אביהם וסלקיהו - הרי זה חוזר וטורף אותה בשאר חובו; שמא שנתנו לו - מצוה עשו, שמצוה על היתומים לפרע חוב אביהן. ואם אמרו לו: 'אלו המאה דמי השדה שטרפת', אינו יכול לחזר ולטורף אותה פעם אחרת בשאר חובו.

שבת קודש כ"ח טבת ה'תשס"ט

הלכות מלוה ולוה פרק יט

א. כשירדין בית דין לנכסי הלוה לגבות מהן, לא יגבו לבעל חוב אלא מן הבינונית שבקרקעותיו. ודין תורה, שיגבה בעל חוב מן הזבורית, שנאמר: 'בחוזן תעמד, והאיש אשר אתה נשה בו יוציא וגו' - מה דרכו של אדם להוציא? פחות שבכלי. אבל תקנו חכמים בבינונית, כדי שלא תנעל דלת בפני לוין. במה דברים אמורים? בבא להפרע מן הלוה עצמו. אבל הבא להפרע מן הירושין, בין קטנים בין גדולים - לא יפרע אלא מן הזבורית.

ב. אין נפרעים מנכסים משעבדין [שנמכרו אחרי ההלוואה], במקום שיש נכסים בני חורין; ואפלו היו בני חורין [ברשות הלוה] וזבורית, והמשעבדין בינונית או עדית, בין שמכרן בין שנתנו. נשתדפו [נשחתו] בני חורין, הרי זה טורף מן המשעבדין; שבינו שנושחתו, כאלו אינן.

ג. ראובן שמכר כל שדותיו לשמעון, והלך שמעון ומכר שדה אחת מהן ללוי, ובא בעל חוב של ראובן לטורף - רצה מזה גובה, רצה מזה גובה. במה דברים אמורים? בשלקח לוי בינונית. אבל אם לקח עדית או זבורית - אינו טורף מלוי; שהרי זה אומר לו: 'מפני זה טרחתי ולקחתי שדה שאין דינך לגבות ממנה'. וכן אם לקח לוי בינונית, והניח אצל שמעון בינונית כמו הבינונית שלקח - אינו טורף מלוי, שהרי זה אומר לו: 'הנחתי לך מקום לגבות ממנו'. ד. כבר בארנו, שהנזקין שמין להן בעדית, ובעל חוב

שיעורי רמב"ם ספר המצוות — כ"ב-כ"ח טבת ה'תשס"ט

יום ראשון כ"ב טבת ה'תשס"ט

מצות עשה קד. צו.

המצוה הק"ד — הצווי שנוצטוינו להיות הזב מטמא, ומצוה זו כוללת כל-דיני הדברים שבהם הוא נעשה זב, ובאיזה אופן הוא מטמא לזולתו.

המצוה הצ"ו — הצווי שנוצטוינו להיות הנבלה מטמאה, ומצוה זו כוללת טמאת נבלה וכל-דיניה. והנני מזכיר לך עתה הקדמה, אשר ראוי שתזכרנה בכל מה-שיזכר לקמן ממני הטמאות, והוא: זה שאנו מונים כל-מין ומין מן-הטמאות במצות עשה, אין ענינו שאנו חייבים להטמא בטמאה זו, וגם לא שאנו מזוהרים מלהטמא בה, עד שיהיו (או בכלל) מצות לא-תעשה, אלא זה שהתורה אמרה כי הנוגע במין זה נטמא, או שדבר זה מטמא באופן כזה, למי שנגע בו — מצות עשה, כלומר: דין זה שנוצטוינו בו הוא מצוה, הינו שאנו אומרים שהנוגע בדבר פלוני באופן כזה נטמא; ואם הוא במצב אחר, אינו נטמא. אך עצם ההטמאות הוא דבר של רשות: אם רוצה מטמא ואם לאו אינו מטמא. ולשון ספרא (פרשת שמיני): "ובנבלתם לא תגעו" (ויקרא יא, ח) — "יכול אם נגע אדם בנבלה ילקה ארבעים? תלמוד לומר: "ולא לה טמאו" (שם יא, כד); יכול אם ראה אדם נבלה ילך ויטמא לה? תלמוד לומר: "ובנבלתם לא תגעו", הא פיצד? הוי אומר: רשות". אם כן המצוה היא — הדין אשר נצטוינו בדינים אלו ונאמר לנו שהנוגע בזה נטמא ונעשה טמא וחיב בכל-חיוכי הטמאים: לצאת חוץ למחנה שכינה (מעזרת ישראל שבמקדש ופנימה) ושלא לאכל קדש ולא לנגע בו וכיוצא בזה — וזהו הצווי, כלומר: שנעשה טמא אם נגע בדבר זה, או אם היה בקרבתו באופן כך. וזכור ענין זה בכל-מין ממני הטמאה.

יום שני כ"ג טבת ה'תשס"ט

מצות עשה צו.

המצוה הצ"ו נדפסה ביום הקודם.

יום שלישי כ"ד טבת ה'תשס"ט

מצות עשה צו.

המצוה הצ"ז — הצווי שנוצטוינו להיות שמונה מינים מן השרצים מטמאין. ומצוה זו כוללת טמאת שרץ ודיניה.

יום רביעי כ"ה טבת ה'תשס"ט

מצות עשה צו.

המצוה הצ"ז — הצווי שנוצטוינו להיות שמונה מינים מן השרצים מטמאין. ומצוה זו כוללת טמאת שרץ ודיניה.

יום חמישי כ"ו טבת ה'תשס"ט

מצות עשה קה.

המצוה הק"ה — הצווי שנוצטוינו להיות שכבת זרע מטמאה, ומצוה זו כוללת כל-דיני שכבת זרע.

יום שישי כ"ז טבת ה'תשס"ט

מצות עשה קה.

המצוה הק"ה — הצווי שנוצטוינו להיות שכבת זרע מטמאה, ומצוה זו כוללת כל-דיני שכבת זרע.

שבת קודש כ"ח טבת ה'תשס"ט

מצות עשה צח.

המצוה הצ"ח — הצווי שנוצטוינו לדון בטמאת אכלין ומשקין בדינים האמורים בהם, ומצוה זו כוללת כל-תורת טמאת אכלין ומשקין כלם.

אגרות קודש

ב"ה, כ"א טבת, תשכ"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

... לכתבו שהבר מצוה מתכוון לקרות בתורה בצבור כל הפרשה,

ידועה דעתי בזה מאז, שלצערנו בדורנו עשו העיקר טפל ולהיפך, ובזה גם שבתור ההכנה לקבלת עול תורה ומצוה, ממעטים בלימוד היסודות והעיקרים, הלכות הצריכות בחיי היום יומים, ומחליפים זה בענינים שעכ"פ אינם יסודיים, ועוד וגם זה עיקר, אשר מעולם לא נהגו בזה ואף שאמרו חז"ל אתית לקריתא אזיל בנימוסא, הנה בכל קריתא וקריתא ישנם כמה מנהגים וכו' וק"ל.

מובן שהנ"ל בא בתור הצעה והערה בעלמא, לעיון עוד הפעם מצדם האם כדאי, ואיך שיחליטו יה"ר שיהי' לטוב.

ב"ה, כ"ח טבת, ה'תשכ"ב

ברוקלין, נ. י.

הו"ח אי"א נ"נ עוסק בצ"צ וכו'

מו"ה יוסף, המכונה ד"ר קמנצקי, שי'

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו בצירוף הפ"נ שנקרא על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר.

נתעכב המענה שלי עד שאתפנה לעבור עכ"פ בסקירה על החומר ששלח בצירוף למכתבו.

ואשר להשתתפות ארגוני הפ. ט. א. של מוסדותינו, תקותי שהענין יתקדם, ואפשר אשר מפני כמה טעמים תבוא ההשתתפות באופן ישר מהמוסדות אחד אחד.

נהניתי לקרוא במכתבו שכבר היו תוצאות טובות וממשיות בהתאם לשיחתנו, ובודאי יהיו עוד שיפורים בכל שטח עבודתו בקדש בחינוך על טהרת הקדש, ולא ימנע הטוב מלהודיע, ות"ח מראש.

ובעמדנו ערש"ק ר"ח שבט, אתאפק לא אוכל מלהזכיר יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, בעשירי בשבט, אשר כל היודע פרק בדברי ימי עמנו במדינת רוסיא, ובפרט אלה שעלו משם, הרי יום זה מעורר אצלם זכרונות וחוויות נפשיים מתקופת המלחמה בעד קיום התורה והמצוות ומוסדות הקדש תחת דגלו של בעל ההילולא, אשר חרף נפשו בפועל ממש לשמור על ערכי עמנו וצורת חייו, במסירות נפש ממש יום יום. ובודאי ידוע לך פרשה מזהירה זו, על כל פנים בקוים כלליים. והרי אחת הנקודות הכי חשובות במלחמתו ופעולותיו בתקופה ההיא ומשך כל ימי חייו היא בשטח החינוך על טהרת הקדש, אשר פירותי' ופירי פירותי' עדיין ניכרים שם בעת הזאת כיובל שנים מאז.

מובן שכל ענין של זכרון בחיי היהודי הוא שיביא הוספה במעשה בשטח שלו, ובנידון דידן הוספה במעשה בהתאם להשקפת עולמו ומשאת נפשו של בעל ההילולא, זי"ע.

בכבוד ובברכה ובפ"ש הרב דוב בער שי' לוי.

שופטים ז יח-כה

יח וַתִּקְעָתִי בַשּׁוֹפָר אֲנֹכִי וְכָל־אֲשֶׁר אִתִּי וַתִּקְעֶתֶם בַּשּׁוֹפָרוֹת גַּם־אַתֶּם סְבִיבוֹת כָּל־הַמַּחֲנֶה וְאַמְרָתֶם לִיהוָה וּלְגִדְעוֹן: יט וַיָּבֹא גִדְעוֹן וּמֵאֵה־אִישׁ אֲשֶׁר־אִתּוֹ בַּקֶּצֶה הַמַּחֲנֶה רָאשׁ הָאֲשֻׁמֶרֶת הַתִּיכוֹנָה אֵת הַקֶּם הַקִּימוּ אֶת־הַשְּׁמָרִים וַיִּתְּקֻעוּ בַשּׁוֹפָרוֹת וַנִּפְוֶץ הַכִּדִּים אֲשֶׁר בִּידָם: כ וַיִּתְּקֻעוּ שְׁלֹשֶׁת הָרָאשִׁים בַּשּׁוֹפָרוֹת וַיִּשְׁכְּרוּ הַכִּדִּים וַיַּחֲזִיקוּ בִיד־שְׂמֹאלָם בַּלְפָּדִים וּבִיד־יְמִינָם הַשּׁוֹפָרוֹת לַתִּקְוָע וַיִּקְרְאוּ תִרְב לִיהוָה וּלְגִדְעוֹן: כא וַיַּעֲמְדוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ סָבִיב לַמַּחֲנֶה וַיִּרֶץ כָּל־הַמַּחֲנֶה וַיִּרְעֻ וַיָּנִסוּ וַיָּנוּסוּ: כב וַיִּתְּקֻעוּ שְׁלֹש־מֵאוֹת הַשּׁוֹפָרוֹת וַיִּשֶׁם יְהוָה אֶת־תִּרְב אִישׁ בְּרִעְהוּ וּבְכָל־הַמַּחֲנֶה וַיָּנֶם הַמַּחֲנֶה עַד־בֵּית הַשָּׁטָה צִרְתָּה עַד שְׁפַת־אֲבֵל מְחוּלָה עַל־טָבַת: כג וַיִּצְעַק אִישׁ־יִשְׂרָאֵל מִנִּפְתָּלִי וּמִן־אֲשֶׁר וּמִן־כָּל־מְנַשֶּׁה וַיִּרְדְּפוּ אַחֲרֵי מִדְיָן: כד וּמִלֹּאכִים שָׁלַח גִּדְעוֹן בְּכָל־הָר אֶפְרָיִם לֵאמֹר רְדּוּ לְקִרְאֵת מִדְיָן וּלְכַדּוּ לָהֶם אֶת־הַמָּיִם עַד בֵּית בָּרָה וְאֶת־הִירְדֵן וַיִּצְעַק כָּל־אִישׁ אֶפְרָיִם וַיִּלְכְּדוּ אֶת־הַמָּיִם עַד בֵּית

רש"י

(יח) אנכי וכל אשר אתי. אחד מן הראשים, ומאה איש היה עמו (פסוק ט): לה' ולגדעון. (תרגום:) חרבא דמקטלא מן קדם ה' ונצחנא על ידי גדעון: (יט) הקם הקימו. כבר בני החיל את השומרים שהיתה משמרתם באשמורת התיכונה, שכן דרך בני גייסות להעמיד

מצודת ציון
(יט) האשמרת. הלילה נחלקת לשלשה חלקים, ויקראו אשמורות על שם שנחלקה לשלשה כתות מלאכים, וכל כת שומר זמנו לומר בה שירה (ברכות ב ט): התיכונה. מלשון תוך, רצה לומר, האמצעית: ונפוצ. ענין שבירה עם הפזור, וכן (תהלים קלז ט) ונפץ עולליך: (כא) תחתיו. במקומו: (כב) על טבת. עד טבת, והוא שם מקום: (כג) ויצעק. ענין אסיפה, על כי באה בצעקת המאסף:

מצודת דוד
(יח) סביבות כל המחנה. של מדין ועמלק וכו': לה' ולגדעון. רצה לומר, התשועה תיוחס לה', ובאה על ידי גדעון: (יט) ראש וגו'. בתחלת משמר האמצעי: אך הקם. בעת אשר הקימו את השומרים לשמור, כי הדרך הוא להעמיד שומרים אחרים בכל משמר לשמור את המחנה: ויתקעו. גדעון ואנשיו: ונפוצ הכדים. למען יראו הלפידים להבהיל את בני מדין וכו': (כ) שלשת הראשים. כי גם שני הראשים האחרים תקעו, כאשר אמר להם גדעון (פסוק יח), ותקעתם בשופרות גם אתם: חרב

לה'. תשועת החרב תיוחס לה', ובאה על ידי גדעון: (כא) איש. כל אחד מישראל עמד במקומו סביב למחנה מדין: ויריעו. תרועת שבר וניסה: (כב) ויתקעו. רצה לומר, במה שתקעו שלש מאות שופרות שהוא דבר מבהיל, בא מהומה ביניהם ומה' היתה שיהרגו זה את זה, ובכל המחנה היתה כזאת: (כד) ולכדו. רצה לומר, קחו המעברות מן הנחל אשר היה סמוך להם ועד בית ברה קחו ואף מעברות הירדן קחו, לבל יוכל לעבור המים: להם. רצה לומר, בעבור

בָּרָה וְאֶת־הִירְדֵּן: כֹּה וַיִּלְכְּדוּ שְׁנֵי־שָׂרֵי מִדְיָן אֶת־עֲרֹב וְאֶת־זֶאֱב וַיַּהֲרֹגוּ
אֶת־עֲרֹב בְּצוּר־עֹרֵב וְאֶת־זֶאֱב הָרְגוּ בִּיקְב־זֶאֱב וַיִּרְדְּפוּ אֶל־מִדְיָן וְרֹאש־עֲרֹב
וּזֶאֱב הֵבִיאוּ אֶל־גְּדֵעוֹן מַעֲבָר לִירְדֵּן:

רש"י

(כה) הביאו אל גדעון מעבר לירדן. בבקר, כשעבר גדעון את הירדן לרדוף אחר זבח וצלמונע:

מצודת ציון

(כה) אל מדין. את מדין:

מצודת דוד

מדין, לבל יוכלו לעבור: (כה) וילכדו. בני אפרים לכדו:

מעבר לירדן. כשעבר גדעון את הירדן לרדוף אחר זבח

וצלמונע, הביאו לו לשם:

דברי הימים ב א יז

ב א וַיִּסְפָּר שְׁלֹמֹה שְׁבָעִים אֶלֶף אִישׁ סָפֵל וּשְׁמוֹנִים אֶלֶף אִישׁ חֹצֵב בָּהָר
וּמִנְצָחִים עֲלֵיהֶם שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת: ב וַיִּשְׁלַח שְׁלֹמֹה אֶל־חֹרֶם
מֶלֶךְ־צֹר לֵאמֹר בְּאִשֶּׁר עָשִׂיתָ עִם־דָּוִיד אָבִי וַתִּשְׁלַח־לִּי אֲרָזִים לְבָנוֹת־לִּי בֵּית
לְשֹׁכֶת בּוֹ: ג הִנֵּה אֲנִי בּוֹנֶה־בַּיִת לַשֵּׁם וַיְהִי אֱלֹהֵי לְהַקְדִּישׁ לוֹ לְהַקְטִיר
לִפְנֵינוּ קְטֹרֶת־סִמִּים וּמַעֲרֹכֶת תָּמִיד וְעֹלוֹת לִבְקָר וְלַעֲרֹב לִשְׁפָתוֹת וְלַחֲדָשִׁים
וְלִמְוִעָדֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְעֹלָם זֹאת עַל־יִשְׂרָאֵל: ד וְהַבֵּית אֲשֶׁר־אֲנִי בּוֹנֶה
גָּדוֹל כִּי־גָדוֹל אֱלֹהֵינוּ מִכָּל־הָאֱלֹהִים: ה וּמִי יַעֲצֹר־כָּח לְבָנוֹת־לִּי בַּיִת כִּי

רש"י

(ג) להקדיש לו. לצורך מה: להקטיר לפניו קטורת. שהוא דרך כבוד וגם מכפיל כי אם להקטיר לפניו: לעולם זאת על ישראל. לכך אני מבקשך לשלוח אלי בנין טוב וחזק לפי שלעולם זקוק על ישראל להקריב קרבנם בבית זו אשר אני בונה: (ד) והבית אשר אני בונה גדול. לפיכך צריך אני שתשלח לי מבניינך וא"ת תקטין את הבית כדי שלא תצטרך לאחרים אני יכול כי גדול אלהינו מכל

מצודת ציון

(א) סבל. נושא משא כמו והנושא בסבל (נחמיה ד): חוצב. כן יקרא כריתת האבן: ומנצחים. מל' נצחון ונגישה: (ה) יעצר. ענין עכבה וכן נעצר כח (דה"א כט): יכלכלהו. ענין החזקה כמו אלפים בת יכיל (מ"א ז):

מצודת דוד

(א) ומנצחים עליהם. רודים ונוגשים עליהם לבל ירפו ידיהם מן המלאכה: (ב) כאשר עשית וכו'. כאומר כן עשה עמדי וכאשר יאמר בסוף דבריו: להקדיש לו. גדרי קרבנות: ומערכת תמיד. הם לחם הפנים: ועולות. להעלות לו עולות תמיד בבקר ובערב: לשבתות וכו'. הם המוספין: לעולם זאת. הדבר הזה קבוע הוא לעולם על ישראל וכאומר בעבור זה מהצורך לבנות בית חזק ומתקיים: (ד) גדול. אעשהו גדול בבנין וביופי: (ה) ומי וכו'. כאומר הנה עם כל גדול הבית אל תחשוב שתהיה לשבתו כי מי יעצר כח וכו'. ושמך וכו'. הם השמים העליונים אשר ממעל השמים הנראים: לא וכו'. לא יחזיקו אותו כי הוא

הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם לֹא יִכְלָלֶנּוּ וּמִי אֲנִי אֲשֶׁר אֲבִנֶה־לּוֹ בַּיִת כִּי
אִם־לְהַקְטִיר לִפְנָיו: ו וְעַתָּה שְׁלַח־לִי אִישׁ־חָכָם לַעֲשׂוֹת בְּזָהָב וּבְכָסֶף
וּבִנְחָשֶׁת וּבַבְּרָזֶל וּבָאֲרָגוֹן וּכְרֹמֶיֶל וּתְכַלֵּת וְיָדַע לִפְתַּח פְּתוּחִים עִם־הַחֲכָמִים
אֲשֶׁר עִמִּי בַיהוּדָה וּבִירוּשָׁלַם אֲשֶׁר הָכִין דָּוִד אָבִי: ז וְשְׁלַח־לִי עֲצֵי אֲרָזִים
בְּרוֹשִׁים וְאֶלְגֻּמִּים מֵהַלְבָּנוֹן כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי אֲשֶׁר עֲבָדֶיךָ יֹדְעִים לַכְרוֹת עֲצֵי
לְבָנוֹן וְהִנֵּה עֲבָדֶי עִם־עֲבָדֶיךָ: ח וְלִהְכִּין לִי עֲצִים לָרֹב כִּי הַבַּיִת אֲשֶׁר־אֲנִי
בֹנֶה גָדוֹל וְהַפְּלֵא: ט וְהִנֵּה לַחֲטָבִים לְכָרְתִּי הָעֲצִים נָתַתִּי חֲטָיִם י מִפְּוֹת
לְעֲבָדֶיךָ כָּרִים עֲשָׂרִים אֶלֶף וְשֹׁעֲרִים כָּרִים עֲשָׂרִים אֶלֶף וַיִּזֶּן בַּתִּים עֲשָׂרִים
אֶלֶף וְשָׁמֶן בַּתִּים עֲשָׂרִים אֶלֶף: י וַיֹּאמֶר חֹרֶם מִלֶּךְ־צֹר בְּכָתֹב וַיִּשְׁלַח
אֶל־שְׁלֹמֹה בְּאַהֲבַת יְהוָה אֶת־עַמּוֹ נִתְּנָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ: יא וַיֹּאמֶר חֹרֶם כָּרוֹךְ
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לְדָוִד
הַמֶּלֶךְ בֶּן חָכָם יוֹדֵעַ שֶׁכֶּל וּבִינָה אֲשֶׁר יִבְנֶה־בַּיִת לַיהוָה וּבַיִת לְמִלְכוּתוֹ:
יב וְעַתָּה שְׁלַחְתִּי אִישׁ־חָכָם יוֹדֵעַ בִּינָה לְחֹרֶם אָבִי: יג בֶּן־אִשָּׁה מִן־בָּנוֹת דָּוִן

רש"י

(פול אויף) ויש אומרים מכות כתותין להוציא חטים מן השבולת: ויין בתים. לשון בת מדה בלח כור ביבש: (יב) יודע בינה לחורם אבי. אומן חכם של אבי היה גם שלי הוא: (יג) בן אשה. אלמנה היתה: מן בנות דן. משבט דן:

מצודת ציון

(ו) ובארגון. הוא ארגמן וכן תרגומו: וכרמיל. הוא תולעת שני: לפתח פתוחים. ענין חתירת הצורות באבנים כמו פתוחי חותם (שמות כח): (ז) ואלגומים. הוא הפוך מן אלמוגים האמור במ"א והוא מין עץ יקר וחשוב: (ט) כורים. שם מדה של שלשים סאין: בתים. בת היא מדת הלח מחזקת שלשה סאין: (יג) ובבוץ. הוא פשתן: רפסדות. הם דוברות האמור במלכים א' והם הקורות הקשורות יחד להשיטם במים אל מקומם הנרצה ולשון רפסודות הוזכר בתלמוד ירושלמי (ברכות פרק ד'):

מצודת דוד

מקום העולם ואין העולם מקומו: ומי אני. עם כי אני מלך מי אני נגדו הלא כמוני כאין: כי וכו'. אינה עשויה כ"א להקטיר בה לפניו: (ו) עם החכמים. לעשות במלאכה עם החכמים אשר עמי: (ז) מהלבנון. אשר בארצן: יודעים לכרות וכו'. לפי הקצב הנראה למלאכת הבנין: עם עבדיך. יהיו עם עבדיך לסייע להם: (ח) ולהכין. צוה להכין לי וכו'. והפלא. ברוב הגודל ומהצורך א"כ לעצים מרובים: (ט) לחוטבים. ולתוספת ביאור אמר לכורתי העצים: נתתי. כמו אתן: מכות. כתות וטחון, או הוא מלשון נכת והוא תרגום של נשך ור"ל

לנשוך בשיניהם ולאכלם ויהיה כמש"כ במ"א מכולת שהוא כמו מאכולת: (י) באהבת. בעבור שה' אוהב את עמו לזה העמיד אותך עליהם למלך להיות להם לפאר ולעזר: (יא) אשר יבנה. אשר יהיה בונה בית ה' ובית ההגון למלכות ישראל וכאומר אם הוא יהיה הבונה אז יהיה בתכלית הפאר והיופי: (יב) ועתה וכו'. גם זה מדברי הכתב ששלח אל שלמה ועל שהתחיל בה לומר באהבת וכו' לזה הפסיק וסמך לו שאמר אז להעומדים לפניו ברוך ה' וכו' וחזור לדברי הכתב: לחורם אבי. כמו לחורם ולאבי ור"ל יודע בינה ואומן מובהק שלי ומאז היה אומן מובהק של אבי, או הלמד היא במקום את ועל האומן אמר כי גם שמו היה חירם כמ"ש במ"א וקראו אבי בלשון חשיבות על רוב חכמתו כי אב הוא ענין שר וחשוב: (יג) איש צורי. ר"ל מאז התגורר בצור: ולחשוב. להמציא מלאכות יקרות הבאה ממחשבת הלב וכן מעשה חושב (שמות כו) ויאמר על מעשה האריגה מחולף הצורות בהעבר מזה מן העבר

וַאֲבִיו אִישׁ־צָרִי יוֹדֵעַ לַעֲשׂוֹת בְּזָהָב וּבְכֶסֶף בְּנִחָשֶׁת בְּבָרָזִל בְּאֲבָנִים וּבְעֵצִים
בְּאַרְגָּמָן בְּתַכְלֶלֶת וּבְבוֹיָן וּבְכַרְמִיל וּלְפִתְחָהּ כָּל־פִּתְחוֹהָ וּלְחֶשֶׁב כָּל־מַחֲשַׁבֶּת אֲשֶׁר
יִנְתֵּן־לוֹ עִם־חֲכָמָיִךָ וְחַכְמֵי אֲדָנִי דָּוִיד אָבִיךָ: יד וְעַתָּה הַחֲטָאִים וְהַשְּׁעָרִים
הַשָּׁמַן וְהַיֶּינֹן אֲשֶׁר־אָמַר אֲדָנִי יִשְׁלַח לְעַבְדְּךָ: טו וְאֶנְחֲנוּ נִכְרֹת עֵצִים
מִן־הַלְּבָנוֹן כָּכֹל־צָרְכְּךָ וְנָבִיִּאֵם לְךָ רַפְסָדוֹת עַל־יָם יָפוֹ וְאַתָּה תַעֲלֶה אֹתָם
יְרוּשָׁלָּם: טז וַיִּסְפֹּר שְׁלֹמֹה כָּל־הָאֲנָשִׁים הַגִּירִים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי
הַסֹּפֵר אֲשֶׁר סָפַרם דָּוִיד אָבִיו וַיִּמְצְאוּ מֵאָה וְחַמְשֵׁים אֵלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים
וְשֵׁשׁ מֵאוֹת: ז' וַיַּעַשׂ מֵהֶם שְׁבַעִים אֵלֶף סָבָל וְשָׁמָנִים אֵלֶף חֹצֵב בָּהָר
וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת מְנַצְחִים לְהַעֲבִיד אֶת־הָעָם:

רש"י

כמו וירד יפו דיונה: (טז) ויספר שלמה כל
האנשים הגירים. מלא בב' יודי"ן ומתחילה
כספרם דוד נקראו שם גרים ביו"ד אחת אבל
שלמה ספרם בשעת מעשה כשבנה ולכך כתיב
מלא ודוגמא והעליתם את עצמותי מזה חסר
אתכם בפ' ויחי. בשעת מעשה כשלקחן (בפ'
בשלה) כתיב אתכם: ויספר וכו'. אחרי הספר.
למעלה דכתיב (לעיל כ"ב) ויאמר דוד לכנוס את
הגרים: (יז) ויעש מהם שבעים אלף וגו'.
מה שחזר ומזכירן ומזכיר המספר בשביל
שהפסיק הענין לכך הוצרך לומר אף עתה ולא
יפסוק עד שיכלה כל הבנין ואומר מיד ויחל
שלמה לבנות וגו' ואפילו בפסוק א' מנהגו
שיפסיק הענין ומתחיל לדברי הראשון כמו
זאת עשו קחו לכם מחתות קרח וגו' (מדבר טו),
ולמחרתו כתיב (שם) ויאמר משה אל קרח אתה
וכל עדתך וגו' וחוזר ואמר וקחו איש מחתתו
וגו' אלא לפי שהפסיק בכמה פסוקים הוצרך
שנית להכתב וכ"ש כאן:

ואביו איש צורי. יהודי היה יושב בצור דוגמא
עובד אדום הגתי (שמואל ב' ו) שהיה יושב בגת
ולוי היה ובמלכים (א ז) כתיב ובן אשה אלמנה
ממטה נפתלי ואביו איש צורי אלא אמו מדין
ואביו מנפתלי ומה צריך לייחס מאיזה שבט
היה אביו ואמו זהו שכתוב (ראשית ל') דנני
אלהים וגם נפתולי אלהים וגו' (שם) אמרה רחל
מעלה עקמתי פתולים עקמומיות עשיתי עד
שאני יכולה לדמות עצמי ללאה אחותי אם
לאה תתפאר בבצלאל בנה שיעשה המשכן
יצטרך להשתתף במלאכתו אחד מבני דן שנא'
ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן ואם
שלמה בן אחותי יבנה ב"ה צריך להשתתף עמו
מבני דן ונפתלי: ואביו איש צרי. ללמדך
אע"פ שאמו אלמנה צריך אדם לתפוש אומנות
אביו (ולהחיות אמו סא"א) (כך שמעתי מפי רבינו
שלמה בר לוי ממנטויל"א בן אחותו של רבינו משה
הדרשן): (טו) רפסדות. (ובמלכים א' ה') דוברות
בל"א פלייציי"ץ: על ים יפו. פי' על חוף הים

מצודת ציון

(יז) מנצחים. מל' נצחון והתגברות ונגישה: ויחל. מל'
התחלה:

מצודת דוד

מזה: אשר ינתן לו. לעשות אותם עם חכמך:
(טו) ואנחנו. ר"ל עבדי: על ים יפו. היו קרוב אל
הלבנון ועל הים ההוא השיטו את העצים: ואתה. ר"ל

עבדיך יעלו אותם מן המים לשאתם ירושלים: (טז) הגירים. הם הגבעונים: (יז) ויעש מהם וכו'. עם כי כבר נאמר
למעלה חזר ואמר לסמכו לספור הבנין: מנצחים. רודים ונוגשים את העם לעשות העבודה ולא ירפו ידיהם מן
מלאכה:

ולכל הדעות חייב. אמר ליה רב נחמן, ויל פייסניהו ליתמי – לך ופיס את היתומים, ותן להם דמים מועטים שיתרצו בכך, ולא אשגח – ולא השגיח אותו אדם בדבריו, ואנפיה – גבה רב נחמן לאפדניה מיניה – את ארמונו ממנו כדי לשלם ליתומים:

שנינו במשנה, כיצד משלמת מה שנהנית וכו', אכלה מתוך הרחבה משלמת מה שנהנית, מצדי הרחבה משלמת מה שהזיקה.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בפירוש המשנה: אמר רב, מה ששנינו שכלה מצדי הרחבה משלמת מה שהזיקה, זה אפילו אם גוף הבהמה נמצא ברחבה, ובמחורת את ראשה לצדי הרחבה ואכלה פירות המונחים שם. ושמואל אמר, אפילו מחורת נמי פטור מלשלם מה שהזיקה, האיל וגוף הבהמה עומד ברחבה, וזו שן ברשות הרבים. ושאלת הגמרא: ולשמואל חייב משפחת לה דמתיב – כיצד ימצא האופן שחייב, שעליו שנינו שמשלמת מה שהזיקה. משיבה הגמרא: כגון דשכקתה לרחבה – שעזבה את הרחבה, ואזלה וקמה – והלכה ועמדה כולה בצדי הרחבה, שאין דרך שורים ללכת שם, ואין מקום זה נחשב רשות הרבים. ואיכא דמתני להא שמעתא באפי נפשה – ויש השונים את מחלוקת רב ושמואל בפני עצמה, ולא כפירוש למשנה, ונחלקו מה דינה של מחורת, רב אמר, תייבת לשלם מה שהזיקה, ושמואל אמר, פטורה מלשלם מה שהזיקה. שואלת הגמרא: ולשמואל, מה ששנינו משלמת מה שהזיקה, חייב משפחת לה דמתיבא – כיצד ימצא האופן שחייבת. ומשיבה: כגון דשכקתה לרחבה – שעזבה הבהמה את הרחבה, ואזלה וקמה – והלכה ועמדה כולה בצדי הרחבה.

מתיב – הקשה רב נחמן בר יצחק על דברי רב ממה ששנינו, מפתח החנות משלמת מה שנהנית, חייב משפחת לה – כיצד ימצא אופן זה שהבהמה אכלה מפתח החנות, הלא פשיטא שמדובר במחורת, שהרי פתח החנות אינו בתוך הרחבה. וקאמר (מר) – ואמר התנא שמשלמת רק מה שנהנית, ומשמע, שרק מה שנהנית אין – כן משלמת, אבל מה שהזיקה לא משלמת, ואין אמר רב שמחורות משלמת מה שהזיקה. הוא מתיב לה והוא מפרק לה – רב נחמן בר יצחק הקשה זאת והוא עצמו תירץ, שמשנתנו מדברת באופן דקניימא – שהחנות עומדת בקרן וזית, כגון מבוי קטן שקצהו במבוי גדול, וזיתה החנות בקצה המבוי הקטן, וכשנכנסה אותם כדרכה, ומודה רב שזה נחשב שן ברשות הרבים, ומשלמת רק מה שנהנית.

הגמרא מביאה גירסא אחרת במחלוקת זו: איכא דאמרי – יש אומרים, שבמחורת כולי עלמא לא פליגי – כולם מודים דתייבת לשלם מה שהזיקה, כי פליגי – ונחלקו במקצה – מייחד מקום מרשותו לטובת רשות הרבים, ושטח פירות באותה קרקע, ונכנסה לשם בהמה ואכלתם. והכי אתמר – וכך נאמרה מחלוקתם, אמר רב, לא שנו שחייבת לשלם מה שהזיקה אלא במחורת, אבל במקצה מקום מרשותו לרשות הרבים, פטורה מלשלם מה שהזיקה, משום שזה נחשב שן ברשות הרבים. ושמואל אמר, אפילו במקצה מקום מרשותו לרשות הרבים, תייבת.

הגמרא מביאה את שורש מחלוקת רב ושמואל: לימא – האם נאמר שבבור ברשותו קמפליגי – נחלקו, שנחלקו תנאים (לקמן מט): בחופר בור ברשותו, והפקיר רשותו שמסביב לבור ולא הפקיר בורו, שרבי עקיבא מחייבו בנזקי הבור ורבי ישמעאל פטר. רב דאמר כאן שפטור, קסבר שבור ברשותו תייב, ואף זה ששטח פירותיו במקום שהקצה לרשות הרבים, עשה בור, ושנינו (לקמן ל.) שכל המקלקלים ברשות הרבים שהזיקו חייבים לשלם, והמחזיק בהם לעצמו זכה, ולכן הבהמה פטורה. ושמואל דאמר תייב, קסבר שבור ברשותו פטור, וברשות שטח את פירותיו שם, ולכן הבהמה חייבת. ואין לפטרה משום שן ברשות הרבים, מפני שאין זה דרך הילוכה. דוחה הגמרא: אמר – יאמר לך רב, לעולם אימא – אומר לך

בהריוט מדעת דמי – נחשב, ובהקדש לעולם יש דעת שכניה, שבשעה שמשתמש בנכסי הקדש השכניה יודעת שהוא עושה זאת.

שלח ליה רבי אבא בר אבדא למרי בר מר, פעי מיניה – שאל מרב הונא, הדר בחצר חבירו שלא מדעתו, צריך להעלות לו שכר או לא. אדהכי – בינתיים נח נפשיה דרב הונא – נפטר רב הונא. אמר ליה רבא בר רב הונא, הכי – כך אמר אבא מרי משמיה דרב, שאינו צריך להעלות לו שכר.

רבה אמר הוראה נוספת בשם אביו רב הונא: והשובר בית מראובן מעלה שכר לשמעון. שואלת הגמרא: שמעון מאי עבידתיה – מה מעשיו, כלומר מדוע יטול שכר המגיע לראובן. מבארת הגמרא: הכי קאמר, שכר בית מראובן מפני שחשב שהוא הבעלים, ונמצא הפית של שמעון, מעלה לו שכר לשמעון. תמזה הגמרא: תרתי – שני דינים אלו סותרים, שהרי השובר בית מראובן דר בו שלא מדעת שמעון, ואמר רב הונא שצריך להעלות לו שכר, ולגבי הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אמר שאינו צריך להעלות לו שכר. מיישבת הגמרא: הא – הדין שמעלה שכר לשמעון הוא בחצר דקניימא לאנרא – העומדת להשכרה, וזה נהנה חזק חסר, והא – הדין שאינו צריך להעלות לו שכר הוא בחצר דלא קניימא לאנרא – שאינה עומדת להשכרה, וזה נהנה חזק לא חסר.

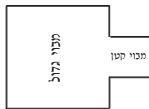
הגמרא מביאה מיימרא נוספת בענין זה: אתמר נמי, אמר רבי תיאי בר אבין אמר רב, ואמרי לה – ויש אומרים אמר רבי תיאי בר אבין אמר רב הונא, הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אינו צריך להעלות לו שכר, והשובר בית מבני העיר מעלה שכר לבעלים. שואלת הגמרא: בעלים מאי עבידתיהו – מה מעשיהם, כלומר מדוע לא ישלם לבני העיר. מבארת הגמרא: הכי קאמר – כך אמר, אם שכרו את הבית מבני העיר בטעות, ואחר כך נמצאו לו לבית בעלים, השוכרים מעלין להן שכר לבעלים האמתי. תמזה הגמרא: תרתי – שני דינים אלו סותרים, שהרי השובר בית מבני העיר דר בו שלא מדעת בעליו, ונאמר שצריך להעלות לו שכר, ולגבי הדר בחצר חבירו שלא מדעתו נאמר שאינו צריך להעלות לו שכר. מיישבת הגמרא: הא – הדין המחייב הוא בחצר דקניימא לאנרא – העומדת להשכיר, והא – הדין הפוטר הוא בחצר דלא קניימא לאנרא – שאינה עומדת להשכיר.

הגמרא מביאה אמוראים נוספים שדנו בענין זה: אמר רב חזונה אמר רב הונא אמר רב, הדר בחצר חבירו שאינה עומדת להשכיר, שלא מדעתו, אין צריך להעלות לו שכר, משום שנאמר (ישעיה כד יב) וזשאיה יבת שער, דהיינו, שד ששמו 'שאיה' מכתת שער בית שלא דרים בו, ונמצא שהדר בבית ההנה את הבעלים, שעל ידו לא נחרב ביתם, ולכן פטור מלשלם את שכר הדירה. אמר מר בר רב אשי, לדידי חזי ליה – אני ראייתי שד זה, ומננח – והוא נוגח בית כי תנא – כמו שור. רב יוסף אמר, ביתא מיתבא – בית מיושב שדרים בו, ותיב – ישו בו קיים, משום שרואים את הצריך תיקון ומתקנים אותו. שואלת הגמרא: מאי בינייהו – מה ההבדל בין שני הטעמים. ומשיבה: איכא בינייהו – יש הבדל ביניהם באופן דקא משתמש ביה בצדי ותיבא – שבעל הבית היה מניח בו עצים ותבן, ובא אדם ודר בו, משום 'שאיה' אין לפטור, שהרי בעל הבית משתמש בו, ולא ההנהו, אבל משום יישוב הבית יש לפטור, שהרי בעל הבית לא היה רואה את הצריך תיקון.

הגמרא מבררת את דעת רב נחמן בענין זה: הווא נכרא – מעשה באדם דכנה אפדנא אקילקלתא דיתמי – שבנה ארמונו על אשפה של יתומים, אנפיה רב נחמן לאפדניה מיניה – גבה רב נחמן את ארמונו, לשלם ליתומים את שכר המקום. אומרת הגמרא: לימא – האם נאמר קסבר – סובור רב נחמן שהדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר. דוחה הגמרא: הווא, מעיקרא – מתחילה בני אומה הנקראת 'קדמנא' הוו דידרי ביה – היו דרים באשפה, ויהבי להו ליתמי – והיו משלמים ליתומים דקר מועט, ונמצא שאשפת היתומים עמדה להשכיר,

אין צריך להעלות לו שָׂכָר. ועוד אמר אבא מרי דהשוכר בית מראובן כו' ונמצאת בית של שמעון והוא שכרה מראובן מעלה שָׂכָר לשמעון. תרתי. בתמיה כלומר תרתי מילי קאמר דסתרן אהרדי דהאי דשָׂכָר בית שמעון מראובן הנה ליה דר בחצר שמעון שלא מדעת שמעון וקאמר צריך להעלות לו שָׂכָר וירשא קאמר אין צריך. הא דקיימא

לאגרא. מעלה שָׂכָר לשמעון דהנה ליה זה נהנה זה חסר: תרד בחצר חבירו. דלא קיימא לאגרא שלא מדעת אין צריך להעלות שָׂכָר: שְׁנָאמַר וְשִׁאֲתָ יוֹבֵת שְׁעָרָא שד ששמו שאיה מכתת שער בית שאין בני אדם דרין בו והלכך זה שעמד בו ההנהו לשנא אחרנא בית שהוא שאוי ויחיד מאן אדם יובת שער מוזיק מכתתין אותו: ביתא מיתבא ותיב. בית שהוא מיושב בדירת בני אדם ותיב ושובו קיים לפי שהדרין בתוכו רואין מה שהוא צריך ומתקנין אותו: דקמשתמש בו. בעל הבית בציבי ותיבא שהיו עציץ ותבנו בתוכו וזה הלך ודר בו משום שאיה ליבא הואיל ומשתמשין בו משום ביתא מיתבא איכא דאין זה ישוב וזה שדר בו יפה עשה והנהיה: אפילקלתא. אשפה דמתרגמין אפילקלתא מאשפות דים אביון (הספסל קמו): קרמנאי. שם אנפה לא קדמונאי קדמונים היו יושבין בו ומגלים שָׂכָר ליתומים והנה ליה קיימא לאגרא: אמר רב ובמחצית. ראשה מרחקה לצידה של רחבה ואכלה פירות קהני מתניתין דמשלמת מה שהזיקה אע"ג דכולה קיימא ברחבה: פטורה. הואיל וגוף הבתומה קאי ברחבה דאחרתה הוא להחזיר ראשה וכן ברה"ר היא: וקמה בצידי רחבה. שאין דרך שוורים ללכת שם הלכך לאו ברה"ר דמי

באפי נפשה. לאו אמנותית: מחצית. ראשה ואכלה בצידי רחבה: פשיטא במחצית. דהא פתח חנות בתוך הרחבה ליבא ולא משפחת לה אלא במחצית וקנהי מה שנהנית בו: דקיימא. חנות בקרן וזית בגון מבוי קטן הלה במבוי גדול וקיימא חנות בראש מבוי קטן ומשוך קצת כפלי פנים ויכנסנסה בהמה ממבוי גדול לקטן פגעה בפירות מיד דרך הלוחה דלאו מחצית היא: ב"ע לא פליגי דחייב. דלא היה לה להחזיר ראשה לצדי רחבה: במקצה מקום. שנסת לתוך שלו ובה ונהנין מקרקעו לרה"ר ושטח שם פירות ונכנסה שם בהמה דרך הלוחה ואכלת: לימא. רב ושמואל בחופר בור ברשותו והפקיר רשותו ואלו הפקיר בורו קמפלגי ובפלוגתא דרבי ישמעאל ר"ע דפליגי בה לקמן בפרק שור שנגח את הפרה (דף מט:) דרב סבר חייב ומשום הכי פטורה הך בהמה דזה ששטח שם פירותיו הנה ליה כמו בור שאם החללקה בהן בהמה חייב שהרי הפקיר רשותו הלכך לא היה לו לעשות כן וקפיר

בהמניח את הכר (המט 97 ב) כל המקלקלץ ברשות הרבים שהזיקו חייבין לשלם וכל המזחיק בהן זכה: ושמואל סבר פטור. הלכך בהמה שאכלתן חייבת שהרי ברשות עשה ורשות הרבים נמי לא היה שאין זה דרך הלוחה:

בעלמא

בהדיוט מדעת דמי שלח ליה רבי אבא בר זבדא למרי בר מר כעי מיניה מרב הונא הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שָׂכָר או לא אדהכי נח נפשיה דרב הונא א"ל רבה בר רב הונא הכי אמר אבא מרי משמיה דרב אינו צריך להעלות לו שָׂכָר והשוכר בית מראובן מעלה שָׂכָר לשמעון שמעון מאי עבדתיה הכי קאמר נמצא הבית של שמעון מעלה לו שָׂכָר תרתי. הא דקיימא לאגרא הא דלא קיימא לאגרא אתמר נמי א"ר חייא בר אבין אמר רב ואמרי לה אמר ר' חייא בר אבין אמר רב הונא הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אינו צריך להעלות לו שָׂכָר והשוכר בית מכני העיר מעלה שָׂכָר לבעלים בעלים מאי עבדתיהו הכי קאמר נמצאו לו בעלים מעלין להן שָׂכָר תרתי. הא דקיימא לאגרא הא דלא קיימא לאגרא אמר רב סחורה אמר רב הונא אמר רב הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שָׂכָר משום שְׁנָאמַר וְשִׁאֲתָ יוֹבֵת שְׁעָרָא שד ששמו שאיה מכתת שער בית שאין בני אדם דרין בו והלכך זה שעמד בו ההנהו לשנא אחרנא בית שהוא שאוי ויחיד מאן אדם יובת שער מוזיק מכתתין אותו: ביתא מיתבא ותיב. בית שהוא מיושב בדירת בני אדם ותיב ושובו קיים לפי שהדרין בתוכו רואין מה שהוא צריך ומתקנין אותו: דקמשתמש בו. בעל הבית בציבי ותיבא שהיו עציץ ותבנו בתוכו וזה הלך ודר בו משום שאיה ליבא הואיל ומשתמשין בו משום ביתא מיתבא איכא דאין זה ישוב וזה שדר בו יפה עשה והנהיה: אפילקלתא. אשפה דמתרגמין אפילקלתא מאשפות דים אביון (הספסל קמו): קרמנאי. שם אנפה לא קדמונאי קדמונים היו יושבין בו ומגלים שָׂכָר ליתומים והנה ליה קיימא לאגרא: אמר רב ובמחצית. ראשה מרחקה לצידה של רחבה ואכלה פירות קהני מתניתין דמשלמת מה שהזיקה אע"ג דכולה קיימא ברחבה: פטורה. הואיל וגוף הבתומה קאי ברחבה דאחרתה הוא להחזיר ראשה וכן ברה"ר היא: וקמה בצידי רחבה. שאין דרך שוורים ללכת שם הלכך לאו ברה"ר דמי

בעלמא

וחשובים חצר הניזק אבל מקצה מקום שדוה הוא לרשות הרבים ושמואל אמר חייבת משום שהפירות מונחין ברשותו והזיק חצר הניזק אף על פי שיש רשות לבהמות לדרוס אצלה: דרב סבר בור ברשותו חייב. ולכך פטור דחשיב כמו מורה בור שאם החללקה בהמה באותם פירות חייב הלכך כל הקודם זכה בדין

בהדיוט מדעת דמי. פ"ה דדעת שכניה איכא וקשה דשלא מדעתו לאו דוקא אלא אורחיה דמילתא נקט וזה"ח מדעתו אלא נראה כהדיט מדעת דמי כלומר דדעת שכניה איכא שלא יתנה אדם בלא מעילה: ויהיב להו ליתמי דבר מועט. ומחמת כן חייב לשלם מה שנהנה אע"פ שלא חיסר כל כך וכן מוכח בולה שמעתין כדאמרין לעיל משום שהורחיקו דאשייתא: ובמחצית. פי' בקונטרס דדוקא במחצית אבל אכלה בלא חזור בגון שצידי הרחבה בולטין ואכלה מאותה בליטה משלמת מה שנהנית בפי' אחר של רש"י פירש דמחצית חייבת משום קרן דמשנהו הוא וקשה לפירשו דלעיל אמרין בין דאורחיה לליבא ליפתא אורחיה נמי לסרובי ולמיסק הקא נמי אורחיה לחזור ואפילו לעלות בצידי רחבה ועוד דמשלמת מה שהזיקה משמע נ"ש ועוד דמשמע בסמוך דחייבא דמקצה מקום לרה"ר כחייב מחצית ונראה לר"י דצידי רחבה חשיבי חצר הניזק שכל פתח יש לו רשות להניח פירותיו בנגד פתח ביתו בצידי רחבה ולרב אפילו במקום שיכול לאכול בחזיר חשיב חצר הניזק ותיבת נוק שלם משמע שן ולשמואל מקום שיכולה לאכול בחורה חשיב לה פירות הרבים:

מפתח

החנות. הן תרסי החנויות שמניחין לפני החנויות כשפותחין אותן ונותנין שם פירות: מה שנהנית. לא רצה להעמיד בגון שפתח החנות בולט לתוך הרחבה ויכולה לאכול בלא חזיר דמדהוה רב דפטור לפי שאין דרך החנות להיות בולט כל כך: בקרן וזית. בגון מבוי עקום ובשמינצת לעקמומיתה קודם שתפנה לצד אחר אוכלת מפתח החנות כנגדה בלא חזיר ובתוך החנות משלמת מה שהזיקה אע"פ שאוכלתן בלא חזיר דחצר הניזק ממש דמי ובירושלמי משני דהן פניקא דמפתח החנות אליבא דרב פהי שהיה חמור טעון גדיים ובשעת עמידתו פשטו צואריהן ואכלו לפ"ה אתי שפיר דלגבי חמור שאוכל בחזיר חשיב קרן ולגבי גדיים דאכלי כי אורחיהו חשיב שן ולפי ר"י צ"ל דכל מה שהגדיים יכולין להגיע ולאכול חשיב רה"ר אפילו לחמור שאין יכול לאכול בלי חזיר כי זה דוחק לומר דגבי חמור חשיב חצר הניזק ולגבי גדיים שעל גבי חשיב רשות הרבים: כ"י פליגי במקצה מקום בו. שנסת לתוך שלו ונהנין מקרקעו לבני רה"ר ולא שהפקיר רשותו דא"כ הוי רה"ר גמור אלא הניח לשטחו שם פירותיו אבל כ"י שאין פירות שם יש רשות לבני רה"ר להלך שם ומסקין פלוגתא דרב דאמר דחשיב שן ברה"ר אפילו אין יכולין לאכול בלא חזיר דלא דמי למחצית בצידי הרחבה דחייב דצידי הרחבה הם גבוהים ורחבים ומובדלים ממנו וחסובים חצר הניזק אבל מקצה מקום שדוה הוא לרשות הרבים ושמואל אמר חייבת משום שהפירות מונחין ברשותו והזיק חצר הניזק אף על פי שיש רשות לבהמות לדרוס אצלה: דרב סבר בור ברשותו חייב. ולכך פטור דחשיב כמו מורה בור שאם החללקה בהמה באותם פירות חייב הלכך כל הקודם זכה בדין פנימים

פנימיים דלא הוו תהלה דכין דיש רשות לכני רה"ר ללכת שם בשאין שם פירות א"כ בשיטתו חיוגנים נמצא פנימיים סמוכים לרה"ר לפיכך כל המחזיק בכולן זכה וקא דתנן מתוך הרחבה משלמת מה שנהנית ולא אמר דפטורה משעם דכל הקודם זכה מיירי שלא נתנו ברה"ר כדי להשיג דלא קנסו גופו כדמשמע בהנחתו (לפני דף ו) וקשה לר"י על

פי' זה דבר רב אמתיותו קאי ואמר לא שנו אלא במחזרת וא"כ רב נמי איירי בשלא נתנו להשיג ועוד דקאמר אלא פירות הא קתני ליה ואי בור לאו אדעתיה פירות נמי לאו אדעתיה ונראה לר"י לפרש דרב סבר בור ברשותו חייב דכשהפיקר רשותו ולא הפקיר בורו ונפל בו שור לא מצי א"ל תורא בביראי מאי בעי דאין אדם יכול לצמצם כל כך כשעובר ברה"ר שלא יכנס ברשות אחרים וליפיק לא היה לו לקרב בורו ממך לרה"ר וקא נמי פטורה שלא היה לו לקרב פירותיו ממך לרה"ר שאין בני רה"ר יכולין לצמצם עצמן שמואל מחייב דמשום שלא היה לו לקרב פירותיו סמוך לרשות הרבים אין לפטור שכול בעל הפירות לסמוך וגם בעל הבור יכול לסמוך ודחי דבעלמא פטר רב והקא אמר ליה נהי דכי מתוקה א"ל תורא בביראי מאי בעי מקל מקום לאו כל במיניה לחיובי לי במאי דמקרב לפירות ברשות הרבים ושמואל סבר נמי דבעלמא לאו אדעתיה כשנפל לבור הקא לא מצי למימר הכי למטטר בהמה שכוונה אכילתו: **א'** כרב אי בשמואל רבי יוסי לא מצי סבר בשמואל דקא מחייב ברה"ר אלא כלומר אי כרב תחזיב חצר הניקן אי בשמואל דחשיב ליה רה"ר אע"ג דלר"י יוסי אין נפקותא ולפי' הקונטרס ניקח טפי אי כרב דחשיב ליה קרן אי בשמואל דחשיב ליה שן.

ומר סבר. פי' ר"א ובער בשדה אחר ולא בשדה המזיק אכל ברה"ר חייב ואת' דקא לעיל (דף ו) אמר דר"א ס"ל כרבי טרפון ועל פירוש מקור ברה"ר מיימי לה וא"כ שן ורגל פטור ברה"ר וי"ל דלעיל מיירי לפי המשקנא דהקא:

דאילפא ורבי אושעיא. לאו מענן אהד דרבי אושעיא מיירי בקופצת דהוי קרן ואילפא אפירי על גבי חבירתה דחשיב שן: **הא** נפלו פטורין אלמא קסבר כו'. וא"ת היכי דמי אי מקרבי כלים לגבי כותל היכי מיתבירי

בקפיצה וקא אמרין בסמוך דכי קפיצי מאכראי קפיצי ואי מרחקי היכי משתבירי בנפילה וי"ל כגון שהיו ולא מרחקות ולא מקורבות דמיתבירי בין בנפילה בין בקפיצה אי נמי כולי אורח דאי נפלי לצד הסמוך לכותל מיתבר ואי קפיצי מיתבר לצד המרוחק: **אדם** ותרגול כו'. וא"ת ומה חידוש באדם דחייב וי"ל דנפקא מינה אם הפקיד ביתו לחבירו לשמור ויש שם חשו"י שיש לו לזהר שלא ידלגו מלמטה למעלה וישברו כלים ואומר ר"י מתוך כך נראה לפרש דקא דקתני הכלב והגדי שדלגו מלמטה למעלה פטורין דהיינו לגמרי דחשיב אונס להכי איצטריך לאשמועין באדם דחייב דאי פטורין מנשי' וחיובין ח"נ ואינו אלא משנה בעלמא אמאי אצטריך לאשמועין באדם דחייב ואתי שפיר קא דמסיק ומאי פטורין ואית דגרסי אי הכי אמאי פטורין שפיעקרא ניקח ליה פטורין דס"ד פטורין לגמרי קאמר מלמעלה למטה כמו מלמטה למעלה דלא אורחיה למיקפץ כלל אבל כיון דמוקי בדאפיך מיפך דאינו אלא משונה בעלמא אמאי פטורין ונראה דגם לפי המשקנא מלמטה למעלה פטורין לגמרי דאנט

בעלמא בור ברשותו פטור. דלא חייבה תורה אלא על בור ברה"ר וכדלף רבי ושמעאל טעמיה דתם: **בעלמא** בור ברשותו חייב. הואיל והפקירו והקא מ"ט בהמה שאכלתו חייבת: **דבשלמא** בור איכא למימר לאו אדעתיה. דשור לנטורי נפשיה מבור וכיון דברשות נכנס דהא הפקיר רשותו חייב בעל הבור אבל פירות כו'. **הא קא חוי' להו**. ואפילו

התולקה בן פטור ואע"ג דכל תהלה בור הוא הנ"מ ברה"ר דאין לו רשות לתת שם תהלה: **ר' יוסי תינינו ת"ק**. דקס"ד דלאו אתוך הרחבה קאי רבי יוסי דלבעי לחיוביה דקא חתיב ובער בשדה אחר ולא ברה"ר אלא אצדיר רחבה קאי דאין דרבה לאכול אלא להלך וזו שאכלה חייבת להלך היינו ת"ק: **מחזרת איכא בינייהו**. דשמעון לר"מ דאמר בצדיר הרחבה משלמת מה שהזיקה וגזון דאולה וקמה בצדיר רחבה אכל מחזרת לא קאמר רבי יוסי אין דרבה להחזיר ראשה ולאכול אלא להלך וזו שהחזירה ואכלה חייבת: **והקא בפער בשדה אחר פליגי**. ואתוך הרחבה נמי מחייב ליה רבי יוסי: **ולא ברשות המזיק**. שאם הכניס פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ואכלתו בהמתו של בעל הבית פטור: **לימא ליה מאי בעית ברשותאי**. וקרא למד ל: **דאילפא ורבי אושעיא**. דאמר אילפא לעיל בהמה שפשטה צאורה ואכלה מעל גבי חבירתה חייבת ור' אושעיא דאמר בהמה הקופצת ואכלה מתוך הקופה חייבת: **איכא בינייהו**. ר"מ סבר מתוך הרחבה לעולם פטור אלא לפי מה שנהנית ואפילו בדאילפא ור' אושעיא ואתא רבי יוסי למימר אין דרבה לפטור צאורה על חבירתה ואין דרבה לקפוצ מדרוך ולאכול אלא להלך ואית ליה דאילפא ודריב אושעיא: **מתני' מפני שהן מועדין**. לקפוצ וברשות הניקן קאמר דתולדה דרגל היא: על התורה משלם נזק שלם. דהוי שן ברשות הניקן ועל הנדש חצי נזק. מפרש בגמ' **גמ'** תחלתו בפשיעה. דאילפא לאסוקי אדעתיה דלמא קפיצי דקא אורחיהו לקפוצ: **וסופו באונס**. דקא נפלו ונפילה לא היה ליה לאסוקי אדעתיה: **הניחא למ"ד כו'**. אמוראי פליגי בה בפרק (המפקד) (פ"ד מ"ד) **דמקריב כלים לגבי כותל**. סובא דליקא תחלתו בפשיעה דאי הוו קפצי לברא ממוני הוו קפיצי וזי נפול לחדי כותל ואיתביר מנא אנטס הוא: **שאפילו נפלו חייבין**. ואפילו למ"ד תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור:

משבחת לה ככותל רעוע. שמעקה הגג רעוע דאפילו לגבי נפילה הוי פשיעה: **דאיבעי ליה לאסוקי**. בהמיה: **לא נפל ארתי ונפול אינהו כו'**. כלומר כיון דסוף סוף לא נפל ארתי אין סופו בפשיעה: **ככותל צר**. שמעקה הגג צר ורחוק וזי הניקס בראש הגג הנה ליה לאסוקי אדעתיה דקפיצי אמעקה דברכן (דחוק) המעקה שהוא צר נפלי' לישנא אחרניא צר משופע: **מלמטה למעלה פטורין**. מנזק שלם חייב בחצי נזק דמשוין הן: **אדם** ותרגול כו'. אדם אי נמי לאו אורחיה לקפוצ מלמטה למעלה חייב דאין באדם צד תמות אלא בבמהה ותרגול דרכו לדלג אפילו מלמטה למעלה:

בוקורא

בוקורא קאמר מלמעלה למטה כמו מלמטה למעלה דלא אורחיה למיקפץ כלל אבל כיון דמוקי בדאפיך מיפך דאינו אלא משונה בעלמא אמאי פטורין ונראה דגם לפי המשקנא מלמטה למעלה פטורין לגמרי דאנט

והנתיב

משום דקפצו – הכלב והגדי מראש הגג והזיקו, שדרכם לעשות כן, והיה עליו לשומרם שלא יקפצו, **הא נפלו** מראש הגג ושברו כלים ברשות הניזק, **פטור** הבעלים מתשלום, מאחר שדבר שאינו מצוי הוא, ולא היה עליו לחשוש לכך. **אלמא קסבר** התנא, שנוק שתחלתו **בפשיעה**, כגון באופן זה, שפשע הבעלים בשמירתם, שהיה צריך להעלות על דעתו שמא יקפצו מן הגג, **וסופו באונס**, שנפלו מראש הגג, ואנוס הוא בזה שלא היה לו לחשוש לכך, **פטור**, ואין מחייבים אותו על כך שפשע מתחילה בשמירתם. הגמרא מביאה ברייתא שבה נתבאר דין זה בפירושו: **תנא נמי הכי, הכלב והגדי שקפצו מראש הגג ושברו את הכלים, משלם הבעלים נזק שלם** כדן נזק רגל, שהרי מועדים הם לקפוץ והיה לו לשמרם מכך. אך אם נפלו מן הגג ושברו את הכלים, **פטורין** הבעלים מתשלום הנזק, שהרי דבר שאינו מצוי הוא, ולא היה להם לשמרם מכך.

ויש להוכיח אף מדברי הברייתא, שנוק שתחילתו בפשיעה וסופו באונס, פטור.

מקשה הגמרא, הניחא למאן דאמר תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור, אלא למאן דאמר שתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, מאי איכא למימר – כיצד יוכל לפרש את דברי המשנה והברייתא.

מתרצת הגמרא, שהאמורא הסובר כן יעמיד את דברי המשנה והברייתא באופן כזה, כגון דמקרי כלים לנפי בותל – שהיו הכלים עומדים בחצר הניזק בסמוך מאד לכותל שעליו עמדו הכלב והגדי, דכי קפצי בקפיצה לא נפלי עליהו – שבאופן כזה אילו היו הכלב והגדי קופצים לחצר לא היו שוברים את הכלים, שכן דרך הקופץ לקפוץ במרחק מה מן הכותל, ועל כן, אם נפלו בסמוך לכותל ושברו הכלים, אפילו תחלתו בפשיעה ליכא – לא פשעו הבעלים בשמירתם אפילו בתחילת המעשה, שהרי לא היה נגרם נזק בקפיצת הכלב והגדי, ולפיכך פטורים הם על האונס שבנפילה לדעת הכל.

הגמרא מביאה אופן שבו יש לחייב את הבעלים אף על נפילה: **אמר רב זביד משמיה דרבא, פקעמי שפאפילו** אם נפלו הכלב והגדי מראש הגג ושברו את הכלים, נמי חייב הבעלים. משכחת לה בכותל רעוע – והיינו באופן שהיה מעקה הגג רעוע, שאף כלפי נפילה יש בכך פשיעה מצד הבעלים.

מקשה הגמרא, מאי ניהו – איזו פשיעה יש בכך, דאבעי ליה לאסוקי דעתא דנפיל ארתי – שהיה עליו להעלות בדעתו שיפול לבנים מן הכותל, וישברו את הכלים שבחצר, סוף סוף לא נפל ארתי ונפול אינהו – אך למעשה הרי לא נפלו הלכנים אלא הכלב והגדי, ונמצא שאף באופן זה תחלתו של הנזק היא בפשיעה של הבעלים לגבי נפילת הלכנים, וסופו באונס הוא לגבי נפילת הכלב והגדי.

ומחמת קושיא זו, חזרת בה הגמרא מאוקימתא זו שהיה הכותל רעוע, ומבארת באופן אחר. **לא צריכא בכותל צר** – שהיה מעקה הגג צר, והיה על הבעלים לחוש לכך שיעלו הכלב והגדי על המעקה כדרכם, ומחמת שהוא צר יפלו לחצר וישברו כלים, ונמצא שאף כלפי נפילה יש בכך פשיעה.

הגמרא מביאה ברייתא המפרשת דינים שונים גבי קפיצה: **תנו רבנן, הכלב והגדי שדלגו ו- (קפצו) ממטה למעלה – ממקום נמוך למקום גבוה, ושברו את הכלים, פטורין** הבעלים מתשלום נזק שלם, מאחר שאין דרכם של כלב וגדי בכך ומשונה הוא, ולפיכך משלמים רק חצי נזק כדן קרן, אך אם קפצו מלמעלה למטה – ממקום גבוה למקום נמוך, חייבין הבעלים בתשלום נזק שלם, מאחר שדרכם בכך ונזק רגל הם.

ולגבי אדם ותרנגול שדלגו ושברו את הכלים, הדין הוא שפין אם קפצו מלמעלה למטה, ובין אם קפצו מלמטה למעלה, חייבין בנוק שלם. ובטעם הדבר ישנו חילוק בין אדם לתרנגול, שבתרנגול הטעם הוא משום שדרכו לקפוץ בין כך ובין כך, ולפיכך משלם תמיד נזק שלם מדן רגל. ובאדם שקפוץ וזיק, אפילו אם אין דרכו בקפיצה מלמטה למעלה משלם נזק שלם, מאחר ש'אדם מועד לעולם' ואין בו דין 'תם', ועל כן אף אם הזיק באופן משונה משלם נזק שלם.

בשלמא – במקום אחר בור ברשותו פטור, שלא חייבה התורה אלא בור ברשות הרבים, ושאני הכא – ושונה הדין כאן, שרב פוטר משום דאמר בעל הבהמה, לאו כל כמינה דמקרבת להו לפירותה – אין לך זכות לקרב את פירותיך לרשות הרבים ומחייבת להו לתוראי – ולחייב את השוורים שלי על אכילתם. ושמא לא אמר, בשלמא – במקום אחר בור ברשותו חייב, הואיל והפקירו, ואולם שונה מקצה מקום והניח שם פירותיו, דבשלמא – מובן חיוב בור, שכן איכא למימר – יש לומר לאו אדעתיה – שאין דעת השור להבחין בבור ולהישמר מליפול בו, וכיון שנוכח ברשות, בעל הבור חייב, אלא פירות המונחים במקום כזה, מי איכא למימר לאו אדעתיה – וכי יש לומר שהשור לא הבחין בהם, הא חזי להו – הרי בודאי הוא רואה אותם, והיה לו להזהר, ולכן המנחים פטור.

הגמרא מביאה שכבר נחלקו תנאים בדין מחזרת: **לימא – נאמר שדין מחזרת תנא היא** – תלוי במחלוקת תנאים, דתנא, אכלה הבהמה מתוך הרחבה משלמת מה שנהנית, כדן שן ברשות הרבים, ואם אכלה מצידו הרחבה משלמת מה שהזיקה, דכרי רבי מאיר ורבי יהודה, רבי יוסי ורבי אליעזר חולקים ואמרים, אין דרבה לאכול אלא לחלף, והגמרא בסמוך תבאר את דבריהם. הבינה הגמרא שרבי יוסי מדבר על בהמה שאכלה מצידו הרחבה, ואומר, שכיון שאין דרכה לאכול מצידו הרחבה ואלא רק לחלף, לכן חייבת לשלם מה שהזיקה, ולפי זה מקשה הגמרא, רבי יוסי היינו תנא קמא – הלא דברי רבי יוסי הם ממש כדברי תנא קמא רבי מאיר. אלא צריך לפרש שדין מחזרת איכא בינייהו – יש ביניהם, תנא קמא סבר שבמחזרת נמי – גם משלם רק מה שנהנית, ורבי יוסי סבר שבמחזרת משלמת מה שהזיקה, ונמצא שנחלקו התנאים בדין מחזרת. משיבה הגמרא: לא, דכולי עלמא – בין רבי מאיר ובין רבי יוסי סוברים במחזרת אי כרב אי בשמואל – או כרב שמחייב או כשמואל שפטר, והכא – וכאן בברייתא לא דיברו במחזרת, אלא באכלה ברשות הרבים, שרבי מאיר פוטר ורבי יוסי מחייב, ובפירוש הפסוק **ובער בשדה אחר' קא מיפלגי** – נחלקו, מר ורבי מאיר סבר, שממעטים **ובער בשדה אחר' ולא ברשות הרבים, ומר** ורבי יוסי סבר, שממעטים **ובער בשדה אחר' ולא ברשות הרבים**.

הגמרא מקשה על ביאור זה, ומבארת באופן אחר. מקשה הגמרא: וכי נצרך פסוק לפטור ברשות הפטור, לימא – יאמר המזיק לניזק, פירך ברשותי מאי בעי – מה עושים פירותיך ברשותי. מסיקה הגמרא: אלא הדינים דאילפא ורבי אושעיא (לעיל כ.) איכא בינייהו, אילפא אמר, שבהמה ברשות הרבים שפשטה צוארה ואכלה פירות שעל גבי חברתה, חייבת משום שגב חברתה נחשב רשות הניזק, ורבי אושעיא אמר, שבהמה ברשות הרבים שקפצה ואכלה מתוך הקופה, חייבת משום קרן, כיון שזה משונה, ובזה נחלקו התנאים, רבי מאיר סבר שאפילו באופנים אלו פטורה, וכך מתפרשים דבריו, 'אכלה מתוך הרחבה' בכל אופן, אפילו פשטה צוארה או קפצה, 'משלמת מה שנהנית'. ורבי יוסי סבר שבאופנים אלה חייבת, כדעת אילפא ורבי אושעיא, וכך מתפרשים דבריו, 'אין דרכה לאכול' בפישוט צואר ובקפיצה, 'אכלה לחלף', ולכן חייבת:

לאחר שנתבאר במשניות הקודמות דין העדאת שן ורגל, מתבאר במשנה זו האופנים שבהם יש לחייב כלב על נזק שן ורגל.

משנה

הכלב והגדי שקפצו מראש הגג לרשות היחיד, ושברו את הכלים שהיו שם, משלם בעליהם נזק שלם כדן נזק רגל, מפני שהם מועדין – רגילים הם לקפוץ, והיה עליו לשומרם.

דין נוסף. **הכלב שנמל חרצה** – עוגה הנאפית על גבי גחלים, ופעמים נדבקים בה מן הגחלים, ויחלף עמה לגדיש – מקום שבו מכסים את אלומות התבואה. ואכל שם את התרצה, ויחלף את הגדיש על ידי הגחלים שהיו דבוקים בה, הדין הוא שעל נזק אכילת התרצה משלם בעליו נזק שלם, כדן נזק שן, ועל נזק שריפת הגדיש משלם בעליו חצי נזק:

גמרא

הגמרא מדייקת דין מדברי המשנה: **שקמא** שחייבים הבעלים נזק שלם,

בפולחן פטור הבעלים, מאחר שזק זה לא נעשה מיד על ידי הכלב, אלא האש התפשטה מעצמה ושרפה הגדיש, ומאחר שלדעת ריש לקיש חיוב אש הוא מדין ממונו המזיק, לא ניתן לחייב בזה את בעל הכלב, שהרי אין הגחלת ממנו.

ועתה מבארת הגמרא כיצד יבאר רבי יוחנן את דברי המשנה: ורבי יוחנן סובר שהמשנה עוסקת באופן דאנחה אנוני – שהניח הכלב את החררה עם הגחלת על הגדיש, והדין כך הוא, על נזק אכילת התורה ועל נזק שריפת הקומם שבו הניח הכלב את הגחלת משלם הבעלים נזק שלם, על החררה משום שן ברשות הניזק, ועל מקום הגחלת משום רגל ברשות הניזק, שדרך הכלב ליטול חררה ממקומה ולהניחה בגדיש לאוכלה שם. ועל נזק שריפת שאר הגדיש שנתפשטה האש מעצמה, משלם בעל הכלב חצי נזק כדן צרורות, שיש לדון נזק זה כחיצים שזרק הכלב והזיקו, שחיוב בעליו בתשלום חצי הנזק, מדין צרורות.

הגמרא מקשה על ריש לקיש ממשנה: תא שמיני (להלן סב); נמל שהיה טעון פשתן ועבר ברשות הרבים, ומאחר שהיה טעון בפשתן יותר מדאי נכנסה פשתנו לתוך חנות שהיתה בצד רשות הרבים, ודלקו בנרו של חנוני – ונדלק הפשתן על ידי נרו של החנוני שהיה בחנות, ועל ידי כך הדליק את הבירה – שרף בית גדול שעמד שם. הדין הוא שבעל הנמל חייב על נזק שריפת הבירה, אך אם הניח החנוני את נרו מבחוץ – מחוץ לחנות, ברשות הרבים, החנוני חייב בנזק שריפת הבירה, מאחר שפשע בכך שהניח את נרו ברשות הרבים. רבי יוחנן אומר, בנר חנוכה פטור – אם נר זה שהניח החנוני ברשות הרבים נר חנוכה היה, פטור החנוני על נזק שריפת הבירה, מאחר שברשות עשה, שהרי מצוה להניח נר חנוכה ברשות הרבים לפרסם הנס.

ועתה מבארת הגמרא כיצד יש להקשות מן המשנה על דברי ריש לקיש: בשלמא למאן דאמר אשון משום חצי – לדעת רבי יוחנן הסובר שחיוב אש הוא מדין אדם המזיק כאדם הזורק חץ, מבואר מדוע חייב בעל הגמל בנזק שריפת הבירה, שהרי חצי הנמל הוא – הגמל הוא שהדליק את הבירה, והרי זה כאילו זרק חיצים, ויש לחייב את בעליו חצי נזק מדין צרורות, אלא למאן דאמר משום ממונו – אך לדעת ריש לקיש הסובר שחיוב אש הוא משום ממונו המזיק, יש להקשות מדוע חייב בעל הגמל בנזק שריפת הבירה, הרי תא אש לאו ממונא דבעל נמל הוא – אש זו אינה ממונו של בעל הגמל אלא של החנוני, ומדוע יש לחייב את בעל הגמל על נזקה.

מתרצת הגמרא: אומר לך ריש לקיש, תבא בטיא עסקינו במסכתא (מדלקת) כל הבירה פולה – יש להעמיד את המשנה באופן שלא התפשטה האש מעצמה כלל, אלא שהיה הגמל עובר עם הפשתן הדולק על פני כל הבית הגדול, וכך שרף את כולה, ולפיכך יש לדון את שריפת הבית כולו כמקום הנחת הגחלת, וחייב בעל הגמל משום נזקי רגל ברשות הניזק, ולא מדין נזקי אש.

הגמרא: תא רבי יוחנן דאמר אשון משום חצי – אשון משום חצי – כיצד ניתן לבאר את הסיפא של המשנה, שבה נאמר שאם הניח החנוני את נרו מבחוץ ועל ידי כך נדלק הפשתן, החנוני חייב על נזק שריפת הבירה, ואי במסכתא – ואם המשנה עוסקת באופן שהיה הגמל עובר על פני כל הבירה ומדליקה, אם כן אמאי חייב החנוני ולא בעל הגמל, הרי פשע בעל הגמל בכך שלא מנע מהגמל לשרוף את הבירה כולה.

מתרצת הגמרא: בשעמדה – המשנה עוסקת באופן שעמד הגמל על יד הבירה, והיה משא הפשתן שעליו גדול כנגד הבירה כולה, וכך שרף את הבירה, ולפיכך חייב החנוני באופן שהניח נרו מבחוץ.

שבה הגמרא ומקשה: אם עמדה וסכסכה כל שכן החנוני פטור ובעל נמל חייב, שהרי פשע בעל הגמל בכך שנתן לגמל לעמוד במקומו ולשרוף את הבירה, ולא מיהר להוליכו משם.

מתרצת הגמרא: אומר רב הונא בר מנחם משמיה דרב איקא, תבא בטיא עסקינו בגוף שעמדה להטיל מימיה – המשנה עוסקת באופן שעמד הגמל להטיל מימיו, ובשעה שעומד כך לא ניתן להזיזו ממקומו, ובאותה שעה נשרפה הבירה כולה מן המשא שעל הגמל שהיה כנגד כל הבירה, ולפיכך אם הניח חנוני נרו מבחוץ חייב בתשלום כל הנזק, מאחר שבעל הגמל אנוס הוא, שלא היה יכול להזיז את הגמל ממקומו.

הגמרא מקשה סתירה בין ברייתות: והתניא, שהכלב והגדי שדלגו ושברו את הכלים, בין אם דילגו מלמעלה למטה, ובין אם דילגו מלמטה למעלה, פטורין הבעלים מתשלום הנזק, והרי זה סותר למה שנתבאר בברייתא לעיל, שאם דילגו מלמעלה למטה חייבים הבעלים בנזק שלם.

מתרצת הגמרא: תרנמא רב פפא דאפי' מיפך – שהפכו הכלב והגדי את טבעם, ודילגו שלא כדרכם. שבאופן רגיל דרך הגדי לקפוץ בבת אחת, ודרך הכלב להיסרך ולהאחז בציפורניו ולקפוץ, ואילו כאן דילג הכלב ונזקו – בקפיצה כדרך הגדי, ונזקו כנזקו – ואילו הגדי נסרך ונאחז בציפורניו קופץ כדרך הכלב, ולפיכך פטורים הבעלים, אך הברייתא לעיל עוסקת באופן שדילגו כדרכם, ולפיכך כשדילגו מלמעלה למטה חייבים הבעלים נזק שלם.

מקשה הגמרא: תא רבי אמאי פטורים – מדוע פטורים הבעלים לגמרי, הרי דבר משונה הוא, והיה להם להתחייב בחצי נזק כדן קרן.

מתרצת הגמרא: שאכן כך היא כוונת הברייתא, שפטור מנזק שלם וחיובין בחצי נזק, כדן נזקי קרן.

שנינו במשנה, שהכלב שנטל חררה והלך לגדיש, ואכל את החררה ושרף את הגדיש, משלמים הבעלים על אכילת החררה נזק שלם כדן שן, ועל שריפת הגדיש חצי נזק.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בגדיש חיוב אש: איתמר – נאמרה מחלוקת בבית המדרש, מאיזה טעם יש לחייב אדם על נזקי אש.

רבי יוחנן אומר אשון משום חצי – אדם המדליק אש ברשותו והלכה ושרפה ברשות הבירה, חייבתו התורה על כך מדין אדם המזיק, כאדם הזורק חץ ברשותו והלך החץ והזיק ברשות אחרת.

וריש לקיש אומר אשון משום ממונו – חיוב אדם בנזקי אש הוא מדין ממונו המזיק, שכשם שיש לחייב אדם על שור או בורו שהזיקו, מאחר שפשע בכך שלא שמרם, כמו כן יש לחייבו על אישור שהלכה והזיקה, שפשע בכך שלא שמרה.

מבררת הגמרא: וריש לקיש מאי טעמא לא אומר כרבי יוחנן שטעם החיוב הוא משום אדם המזיק כמו בזורק חץ.

אמר לך ריש לקיש, אין לדמות אש לחיצים, מאחר שהחצי מבחוץ קאזיל – החיצים הולכים ומזיקים מבחוץ של האדם הזורקם, תא לא מבחוץ קאזיל – ואילו האש אינה הולכת מבחוץ של המדליק, אלא מעצמה היא מתפשטת למרחוק, ועל כן לא ניתן לחייב את המדליק אלא משום שפשע ולא שמר על ממונו.

שבה הגמרא ומבררת, ורבי יוחנן מאי טעמא לא אומר כריש לקיש שטעם החיוב הוא משום שלא שמר על ממונו שלא זיק.

אמר לך רבי יוחנן, אין לדמות אש לממונו המזיק, מאחר שממונא אית ביה ממשא – ממונו המזיק יש בו ממשות, ולפיכך ניתן לחייב את בעליו על נזקיו, תא לית ביה ממשא – ואילו השלהבת השורפת אין בה ממשות, ועל כן לא ניתן לחייב את המדליק אלא משום אדם המזיק כזורק חץ.

הגמרא מקשה על דברי ריש לקיש מן המשנה: תנן, הכלב שנטל חררה ושרף עמה את הגדיש, יש לחייב את בעליו חצי נזק על שריפת הגדיש בנר, בשלמא למאן דאמר אשון משום חצי – לדעת רבי יוחנן הסובר שחיוב האש הוא כזורק חץ, מבואר מדוע יש לחייב את הבעלים חצי נזק על הגדיש, מאחר שאש זו שהבעיר הכלב בגדיש חצי הכלב הוא – הרי זה כמו שזרק הכלב חץ והזיק בו, שיש לחייב את בעליו חצי נזק כדן צרורות.

אמר למאן דאמר אשון משום ממונו – אך לדעת ריש לקיש הסובר שחיוב האש הוא משום ממונו המזיק, מדוע חייבים הבעלים לשלם על שריפת הגדיש, הרי תא אש לאו ממונא דבעל כלב הוא – אש זו אינה ממונו של בעל הכלב אלא של בעל החררה, וכיצד ניתן לחייב את בעל הכלב על כך.

מתרצת הגמרא: אומר לך ריש לקיש, תבא בטיא עסקינו דאדייה אדוני – המשנה עוסקת באופן שזרק הכלב את החררה על הגדיש, ואכלה שם, והציתה הגחלת את המקום שעליו נפלה, ומשם נתפשטה לכל הגדיש, ולפיכך הדין כך הוא, העל אכילת התורה משלם בעל הכלב נזק שלם כדן שן ברשות הניזק, ועל שריפת הקומם שבו נפלה הגחלת משלם הבעלים חצי נזק כדן צרורות, שמאחר ומקום זה נשרף מיד בהנחת הגחלת, יש לחייבו מדין נזקי רגל, אך מכיון שלא הניח הכלב את הגחלת בידו ממש, אלא זרקה מבחוץ, לפיכך אינו חייב אלא חצי נזק, ועל נזק שריפת הגדיש

בבא קמא. פרק שני – כיצד הרגל דף כב עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

צא

תוספות

וְהַתְּנִיף הַכֶּלֶב. אֲמַתְנִיתִין הוּמָא לְמַפְרָךְ אֵלָא גָטֵר עַד דְּמִיִּיתִי בְּרִייתָא וּפְרִיךְ
אֲמַתְרִייהוּ: דְּאִפְיָךְ מִיפָּךְ. וְאִתְּ לַמִּיד תַּחֲלִיתוֹ בְּפִשְׁעִיהָ וְסוּפּוֹ
בְּאֻנָּס וְחִיבּוֹ לַחֲיִיב נ"ש דְּתַחֲלִיתוֹ בְּפִשְׁעִיהָ דְּאֲנִיחִיהָ וְסוּפּוֹ בְּאֻנָּס דְּלֵאוֹ
אֲנִיחִיהָ וְי"ל דְּלֵאוֹ אֲמֹר מִשּׁוּם דְּתַחֲלִיתוֹ בְּפִשְׁעִיהָ לִגְבִי רָגַל לַחֲיִיב נ"ש לִגְבִי
קָרָן דְּאִפִּילוֹ פּוֹשַׁע גָּמּוֹר לַעֲנֵן קָרָן לֵא
חֲיִיבִיתוֹ תוֹרָה אֵלָא חֲצִי גָטֵר נֹק דְּאִי לֵאוֹ הֵכִי
אֲרִי שְׂנַכְסֵנָה לְחֻצָּה הֵינִיק וְטָרַף וְאָבָל לַחֲיִיב
נ"ש דְּתַחֲלִיתוֹ בְּפִשְׁעִיהָ לַעֲנֵן דְּרִיסָה וְכֵן
כֹּל קָרָן בְּחֻצָּה הֵינִיק תַּחֲלִיתוֹ בְּפִשְׁעִיהָ
לַעֲנֵן שֵׁן וְרָגַל: וְגַדְיָא בְּסִרְכָּא. שְׂנוּעֵץ
צִפְרִינֵי בְּאֶרְץ וְקוֹפֵץ כְּמוֹ הַכֶּלֶב וְלֵא דְּמִי
לְסִרְכָּי וְסִלְקֵן שְׂנַכְסֵר בְּחֻצָּה עַד שְׂמֻנְיָה
לְלִפְתָּ: וְעַל הַגְּדִישׁ חֲזִי. וְאֵעִיג דְּלִגְבִי
שׁוֹלָח בְּעִידָה לֵא מַחֲיִיב עַד דְּמָסֵר לוֹ
שְׁלֵהֶבֶת לִרְל' וְלִר' יוֹחֵן עַד דְּמָסֵר לוֹ
גִּזְיוֹן פְּעֻמִּים שִׁישׁ גַּחֲלֵת הִרְבָּה בְּחֻצָּה
דְּהִינָא כְּמוֹ מָסֵר לוֹ גִּזְיוֹן לִרְל' וְשְׁלֵהֶבֶת
לִרְל':
אֲשׁוּ מִשּׁוּם חֲצִי. לֵא שִׁיבְעִיר בְּעֻמָּו
הָאֵשׁ אֵלָא כֹּל מְקוֹם שְׂפָשַׁע וְלֵא
שְׂמֹר גַּחֲלִיתוֹ חֲצִי נִיבָה:
אֲשׁוּ מִשּׁוּם מְמוֹנֵי. כְּלוֹמֵר חֲיִיב מְמוֹנֵי
יֵשׁ בּוֹ וְלֵא שִׁיבָה הָאֵשׁ שְׁלֹ
דְּאִפִּילוֹ הִדְלִיק בְּאֵשׁ שֶׁל אַחֵר חֲיִיב
כְּדִאֲשִׁבְתָּן בִּפְ' הַבּוֹכֵס (לְקַמֵּן דֵּף טו.) בְּכּוֹפֵף
קָמְתוּ שֶׁל חֲבִירוֹ בְּפִנֵּי הִדְלִיקָה וּמִטְּוִי
בְּרוּחַ מְצִינָה וְגַבִּי גָץ שִׁצְאָה מִתַּחַת הַפִּטְטִישׁ
אֵעִיג דְּמַסְתַּמָּא מַפְקִיר לִיהָ וְעוֹד דֹּאֵין לָךְ
אָדָם שִׁיתְחִיב בְּדִלְקָה שִׁיפְקִיר הַגַּחֲלִים
וְדִילִיק גְּדִישׁ שֶׁל חֲבִירוֹ וְלֵא כִּפְ"ה דְּפִי
דְּאִיבָא בִּינְיִיהוּ דְּאִדְלִיק בְּגַחֲלֵת שְׂאֵין שְׁלֹ:
רְבִי יוֹחֵן מִט' לֵא אֲמֹר בְּרַ"ל. אֵעִיג
דְּרִישׁ טַעְמָא דְּר' יוֹחֵן מַקְרִיא הֵנָּה לִיהָ
לְאֻקְמִי קָרָא לְדִרְשָׁה אֲחֵרִיתִי דְּסִבְרָא
בְּרִישׁ לְקִישׁ אִ"נ קִסִּיד הִשְׁתָּא דְּמָנָן דְּאִית
לִיהָ מִשּׁוּם חֲצִי לִית לִיהָ מִשּׁוּם מְמוֹנֵי
וְקָבְעִי הִיבָא דְּכָלוֹ לוֹ חֲצִי אֲמַאי לֵא
מַחֲיִיב מִשּׁוּם מְמוֹנֵי:
מְמוֹנֵי אִית בִּיהָ מִמְּשָׂא. אֵעִיג דְּבוֹר לִית
בִּיהָ מִמְּשָׂא שְׁחִיבָה תוֹרָה
לְהַבְלוֹ וְלֵא לְחַבְטוֹ מִ"מ מְמוֹנֵי כְּעֵין חֲצִי
שְׂדֵרְכוֹ לִילֵךְ וְלַחֲזִיק אִית בִּיהָ מִמְּשָׂא אִ"נ
רִישָׁא

בְּקִינָא. קִפְרִיָּה: בְּסִרְכָּא. שְׂנוּעֵץ צִפְרִינֵי בְּבוֹתֵל שְׂאֵין דְּרַבּוֹ בְּכָךְ וּמִשּׁוּמִים הֵן:
אֲשׁוּ. הִשְׁוֹלַח אֵת הַבְּעִירָה: מִשּׁוּם חֲצִי. חֲיִיבּוֹ הַכְּתוּב דְּאִידוֹ קֶעֱבִיד דְּהִי בּוֹרֵךְ
חֵץ: מִשּׁוּם מְמוֹנֵי. כְּשׁוֹר וְבוֹרוֹ שְׁהִיבּוֹ וְקִסִּיד דְּאִיבָא בִּינְיִיהוּ בְּגוֹן שְׁהִדְלִיק
בְּגַחֲלֵת שְׂאֵינוֹ שְׁלֹ דְּלִרְבִי יוֹחֵן חֲיִיב דְּרִצְיוֹ וְחֵן וְלִרְל' פְּטוֹר דְּלֵאוֹ מְמוֹנֵי הוּא: הֵא
לֵאוֹ מַכּוּחַ. דָּאֵשׁ מֵאֲלִיָּה הוֹלֶכֶת וְדוֹלֶקֶת
לְמַרְחֻקָּהּ: הֵא לִית בִּיהָ מִמְּשָׂא. שְׁלֵהֶבֶת
הִיא הַמְּנֻקֶּת דֹּאֵין לָהּ מִשּׁוּם הַלֶּכֶךְ כִּי חֲיִיבָהּ
רַחֲמָנָא מִשּׁוּם חֲצִי הוּא דְּחִיבָהּ: חֲצִי
דְּכֶלֶב הֵן. דְּהִנֵּה לִיהָ צִרּוּת הַלֶּכֶךְ מִשְׁלֵם
חֲזִי וְאָדָם הַמְּדִלִיק מִשְׁ"ה חֲיִיב נ"ש שְׂאֵין
דִּין צִרּוּת בְּאָדָם: לֵאוֹ מְמוֹנֵי דְּבַעַל כֶּלֶב
הוּא. אֵלָא דְּבַעַל הַחֲרָה: דְּאִדְרִיָּה אֲדוּנִי.
שְׂנוּעֵץ: וְעַל מְקוֹם גַּחֲלֵת. מְקוֹם שְׂנַפְּחָה
גַּחֲלֵת שֶׁם: מִשְׁלֵם חֲצִי גָטֵר. דְּצִרּוּת הֵן
וְהַכֶּלֶב עֲשָׂאן לִישָׁנָא אֲחֵרָא דְּמִשְׁנָה הוּא:
וְעַל גְּדִישׁ בּוֹלִיָּה פְּטוֹר. דָּאֲשׁוּ מִשּׁוּם
מְמוֹנֵי וְהֵאֵין לֵאוֹ מְמוֹנֵי הוּא וְצִרּוּת לִיבָא
לְמִימֵר דְּהָא מִמְּקוֹם גַּחֲלֵת וְאִילָךְ דְּלִקָּה אֵשׁ
מֵאֲלִיָּה וּמִשּׁוּם הֵכִי אֲוָקְמָה כְּדִאֲדִיָּה אֲדוּנִי
דָּאִי אֲנַחָה עִם הַחֲרָה כִּי אֲנִיחִיהָ לֵא מִצִּי
לְמִינֵיהּ חֲזִי אֲמִידִי דְּאֲמָקוֹם גַּחֲלֵת חֲיִיב גָטֵר
שְׁלֵם דְּאֲנִיחִיהָ הוּא לִישׁוֹל הַחֲרָה עִם
הַגַּחֲלֵת: וְר' יוֹחֵן. דָּאֲמֹר אֲשׁוּ מִשּׁוּם חֲצִי
מוֹקִים לָהּ בְּדִאֲנַחָה כִּי אֲנִיחִיהָ דְּעַל הַחֲרָה
נ"ש דְּשֵׁן הִיא וְאֲמָקוֹם גַּחֲלֵת נ"ש דְּאֲנִיחִיהָ
הִיא וּבִדְרִישׁ: וְאֵעִיג בּוֹלִיָּה חֲזִי.
דְּחֲצִי וְכֶלֶב הוּא וְהֵינִי צִרּוּת: בִּירְהָ. בֵּית
גְּדוּל: בְּגֵר חֲנוּכָּה פְּטוֹר. שְׂמֻנְיָה לְהִנְיָה
בְּרַח"ר לְפִרְסוּמִי נִיסָא: לֵאוֹ מְמוֹנֵי דְּבַעַל
גָּמֵל הוּא. אֵלָא דְּחֲנוּנִי: בְּמַסְכֶּסֶת אֵת
כֹּל הַבִּירָה. שְׁהֵגֵל עוֹבֵר בְּפִנֵּי כֹל הַבִּירָה
וּמַסְכֶּסֶתוֹ דְּהָא דְּמִי חֵץ בּוֹלוֹ מְמָקוֹם גַּחֲלֵת
אָבָל בְּעֻלְמָא שְׁהָאֵשׁ הוֹלֶכֶת מֵאֲלִיָּה לֵאוֹ
חֲצִי הֵן: בְּמַסְכֶּסֶת. מִדְּלִקָּה: בְּשִׁעְמָדָה.
עֵמִד הֵגְמֵל בְּמִקְוָמוֹ וְסִבְסָךְ אֵת כֹּל הַבִּירָה
שְׁהִיתָה חֲבִילָתוֹ גְּדוּלָּה כְּנֵגֵד כֹּל הַבִּירָה
וְהֵגְמָרָא לֵא שִׁבְק לְאֻסְקִי לְמִילִיתִיהָ
וּפְרִכִּיהָ: כֹּל שֶׁבֶן. שְׁהִיָּה לוֹ לְמַרְחָה וְלִקְנָה
שְׁלֵא תַסְכֶּסֶךְ: בְּשִׁעְמָדָה לְהַטִּיל מִימִינֵיהָ.
דָּאֲנוֹס הוּא וְסִבְסָכָה:
לֵאפִישִׁי

בור נְמִי חֲשִׁיב אִית בִּיהָ מִמְּשָׂא דְּעִי בְּרִייתָהּ הַבּוֹר מִשְׁתַּנָּה מִמְּשָׂא שֶׁל קֶרֶקֶע וְנִעְשָׂה חֲלָל אָבָל מְקוֹם הִילֻךְ שְׁלֵהֶבֶת אֵינוֹ מִשְׁתַּנָּה מִמְּשָׂא אֵלָא שְׂנַעְשָׂה דּוֹלֶק
וְשׁוֹרֵף וְאִתְּ מְמוֹנֵי נְמִי לִיהָ בִּיהָ מִמְּשָׂא כְּגוֹן צִרּוּת בְּרוּחַ שְׂבִכְנִפְתָּהּ בְּרִישׁ פִּירְקִין דְּאִיבָא לְסִימְכּוֹס נ"ש וְי"ל דְּמִימ' גּוֹף הַמְּמוֹן שְׂפָשַׁע בּוֹ אִית בִּיהָ מִמְּשָׂא שִׁישׁ
לוֹ לְשִׁמּוֹר מְמוֹנֵי שְׁלֵא יִזִּיק וְלֵא בְּרוּחַ דְּבִר וְאֵין שׁוּם מְמוֹן שְׁלֵא יִזָּא בּוֹ מִמְּשָׂא בְּמָה שְׂפָשַׁע אָבָל יֵשׁ חֵץ שְׂאֵין בּוֹ מִמְּשָׂא כְּגוֹן שִׁיבֵר כְּלִי בְּרוּחַ פּוֹי
יֵשׁ אֵשׁ שְׂאֵין בּוֹ מִמְּשָׂא כְּגוֹן שְׁלֵהֶבֶת בְּלֵא גַחֲלֵת כְּדִאֲמִרִין בְּסוּף בִּיצָה (דֵּף טו.) הִילֻכָךְ דְּמִי לְחֻדִּי שְׂאֵין בְּשִׁנְיָהם מִמְּשָׂא בְּהַמּוֹיִק שְׂפָשַׁע בּוֹ רַק בְּגוֹף הָאָדָם:
דְּאִדְרִיָּה אֲדוּנִי. הִרְמ' לְאֻקְמִי בְּאֻנָּה עִי שִׁינִי כְּדִאֲמִרִין בְּרִישׁ פִּירְקִין: וְרַבִּי יוֹחֵן בְּדִאֲנַחָה אֲנֻחִי. לֵא מִצִּי לְמִימֵר בְּאֲדִיָּה אֲדוּנִי וְעַל כֹּל הַגְּדִישׁ חֲזִי
דָּאִי כַּח כּוּחַ לֵאוֹ כְּכּוּחַ דְּמִי חֵץ עַל כֹּל שְׂאֵר הַגְּדִישׁ פְּטוֹר: לֵאוֹ מְמוֹנֵי דְּבַעַל כֶּלֶב הוּא. דְּהוּא לֵא הִדְלִיקוּ וְעַל אֵשׁ שֶׁל כֶּלֶב לֵא חֲיִיבִיתוֹ תוֹרָה
וְאֵעִיג דְּלִגְבִי בּוֹר אֲצִטְרִיךְ מִיעוּט אִישׁ בּוֹר וְלֵא שׁוֹר בּוֹר כְּדִאֲמִרִין בְּשׁוֹר שְׂנַגְּזָה אֵת הַפֶּהָרָה (לְקַמֵּן דֵּף מ"ח. וְס"ח) תִּרִי אִישׁ כְּתִיב מִ"מ פָּשׁוּט לִיהָ לְגָמָרָא מִשּׁוּם וְאִיָּהוּ
דְּרִשָׁא דְּפִטְטוֹר עַל אֵשׁ בְּהִמְתּוֹ דֵּג' אָבוֹת נֶאֱמָרוּ בְּשׁוֹר וְלֵא יוֹתֵר:
בְּמַסְכֶּסֶת כֹּל הַבִּירָה מִקּוֹם גַּחֲלֵת: וְאִי בְּמַסְכֶּסֶת אֲמַאי חֲיִיב. חֲנוּנִי הֵלַל גַּם בַּעַל הֵגְמֵל יִתְחִיב עֲמוֹ בִּין שְׂגָם הוּא פּוֹשַׁע בְּסִבְסָךְ אָבָל
אִי בְּלֵא מַסְכֶּסֶת נִיבָה לִיהָ דְּלֵא לִיהָ לְאֻסְקִי אֲדַעְתִּיהָ אֲמַאי נֵר מַכּוּחַ אָבָל בִּין דְּאֻקְמִיָּה בְּמַסְכֶּסֶת אִי אֲפִשֵׁר שְׁלֵא יִרְאֵה הִדְלִיקָה בִּין
שְׁדוּלֶקֶת כֹּל כֹּף שְׂמַסְכֶּסֶת כֹּל הַבִּירָה דְּרָךְ הִילּוּכָה וְהִנֵּה לוֹ לְהִרְחִיק וְלִמְנוּעָה מִלְּהִיט הוֹלֶכֶת וּמַסְכֶּסֶת אָבָל אֵין לְפָרֵשׁ אֲמַאי חֲיִיב חֲנוּנִי בַּעַל הֵגְמֵל יִתְחִיב
הַכֹּל דְּהָא לְקַמֵּן (דֵּף מ"ח) פִּירִי וְלִיחֲזִיב בַּעַל הַגַּחֲלֵת וְאֵעִיג פִּי שְׂבַעֵל הַכֶּלֶב פָּשַׁע גַּם בַּעַל הַגַּחֲלֵת יֵשׁ לוֹ לְהִתְחִיב שְׁלֵא שְׂמֹר גַּחֲלֵתוֹ וּמִשְׁנֵי בְּשִׁעְמָדָה כְּלוֹמֵר לֵאוֹ
בְּמַסְכֶּסֶת דְּרָךְ הִילּוּכָה אֵלָא בְּעֻמָּדָה בְּמִקּוֹם אַחַד וְהִרְבָּה כֹּל כֹּף בְּמִשְׁאֵי שְׂמַסְכֶּסֶת כֹּל הַבִּירָה בְּעֻמָּדָה וּפְרִיךְ דְּכִי"ש חֲנוּנִי פְּטוֹר לְגַמְרִי אֵלָא כְּלוֹמֵר פְּטוֹר
מִחֲלָקוֹ שֶׁל בַּעַל הֵגְמֵל דִּיּוֹתֵר מַסְכֶּסֶת בְּעֻמָּדָה מִשְׁאֵלוֹ הִתְהָה הוֹלֶכֶת וְעוֹבֵרָת בְּלִי עֵיבּוֹב וּמִשְׁנֵי בְּשִׁעְמָדָה לְהַטִּיל מִימִינֵיהָ דָּאֲנוֹס הוּא בְּעֻמָּדָה זֹה:
רִישָׁא

ר"ש

בעל גמל חייב וכו'. אע"ג דמעיקרא נמי הו' טעמא דריש'א וסיפא
הכי אלא דמעיקרא היה השעם פשוט יותר למאן דאמר אשו משום
חציו דמתני' בעל הגמל על תחלת הדלקת הפשתן ואע"פ שהאש הולכת
מעצמה ע"י רוח מצויה אכל למיד משום ממונו דלא מחייב אלא על
שמשכסכת הבירה וכו' לא פשע כ"כ
שלא ראה הדליקה עד שעמדה סמוך
לכירה ואז לא היה יכול לסלקה לפי
שעמדה להטיל מימיה ולכן הוצרך לפרש
דאפ"ה חייב דלא איבעי ליה לאפוש
בטעיניה דהיה ליה לאסוקי ארעתייה
בשיכנס פשתנו לתוך החנות ותדליק בנר
ותעמוד להטיל מימיה לא יוכל לסלקה
משום:

והיה גדי כפות לו. תימיה דליחני ברישא
גדי ועבד סמוך ובסיפא גדי ועבד
כפות דהוי רבותא טפי ופי' רש"ם דגדי
נמי היה לו לברוח ורישא דקתני גדי כפות
ועבד סמוך דוקא ככה"ג חייב ובסיפא גדי
סמוך ועבד כפות לו פי' או עבד כפות לו
וד"פ גדי סמוך לו ועבד כמו שאמר
ברישא שהיה סמוך לו פטור אע"ג דלא
קם ליה בדרבה מיניה משום דהיה לו
לברוח ועבד כפות לו וגדי כמו כן כפות
כמו שאמר ברישא פטור אע"ג דלא היה
לו לברוח דקם ליה בדרבה מיניה והוא
דסוף פירקין (דף כז.) עבדו בגופו שורו
בממונו איירי בעבד ושור כפות והבעלים
עומדים אצלם ובשהיית הגחלת על לב
עבדו פטור שמחשב בלבו שהאדון יסירנה
ולא יסמוך אתשלומין אכל בשהיית על
לב שורו אינו חושש האדון להסירה לפי
שישעלם לו דמי שורו וזאת מפרש
דאיצטריך גדי כפות דחייב אע"ג דפטורי
טמון באש דדרשין מה קמה בגלוי אף כל
בגלוי וס"ד דכל דבר דלאו אורחיה הכי

לאו כעין קמה הוא ופטור וגדי אין דרבו להיות כפות וס"ד למפטריה וקמ"ל השתא ברישא דאפ"ה חייב וסיפא קמ"ל דאע"ג דסמוך הוא דהוי כי אורחיה פטור
לכך תנא והוא מתניתין דהבונס (למון דף כח.) בתר פלוגתא דטמון דר' יהודה ורבנן ובתר הך בבא דגדי כפות קתני מודים חכמים לר' יהודה במדליק הבירה
שמשלם כל מה שבתוכה שכן דרך בני אדם להניח בבתים ותפסיק התנא בנאי בבא בדרשייתא לאשמעין דאע"ג דלאו אורחיה בגדי להיות כפות חייב ואפילו
למיד אשו משום חציו שייך בדידיה למפטר טמון מ"מ אצטריך לאשמעין דחייב היכא דכלו לו חציו לאחר שריפת העבד ואע"ג דשריפת העבד מחמת
חציו ושריפת גדי מחמת ממונו שייך ביה שפיר קם ליה בדרבה מיניה הואיל וע"י מעשה אחד בא הכל ותרע דלמ"ד משום ממונו מוקי בשהצית בגופו של עבד
ופטרינן ליה אע"ג דלא הצית בגופו של גדי ולפי' ר"ת ורש"ם אתי שפיר הא דנקט גדי ולא נקט גדיש ובקונטרס פי' משום דמסקין בגדי דחד ועבדא דחד
וסתמא העבד לבעל הגדיש שאדם מניח עבדו לשמור גדישו ולפירושו צ"ל הא דפרין מאי למימרא הנה מצי למימר ולטעמיה תיקשה לר' יוחנן אמאי נקט
גדי קמל תוריה עבדא ה"נ דלא מייחייב. פי"ה הא כתיב כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו וקשה דאם רצה לומר דה"ל לגבי אשו דמשלם שלשים של עבד הא
אי אפשר לומר כן דבפ"ק (דף טז.) אמרינן דהשור משלם שלשים של עבד משאי"ב באש ואם ר"ל דכי היכי דהתם משלם קנס ה"נ משלם דמי הגדי הא לא גמרינן
ממון מקנס נר' לר"י דהכי פריך ה"נ דלא מחייב בממון שהיוק עם הריגת העבד והא דבר ששמונו עושה לא שייך קם ליה בדרבה מיניה: **בגדי** דחד ועבדא
דחד. וכן נמי אמר רבא בפי' בן סורר וגומרה (פסולין דף סה.) רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו ושיבר הכלים בין של גנדה בין של כל אדם פטור וקשה דבפ"ק
דסנהדרין (דף יד.) וס' אמר ממון לזה תפשות לזה חייב ותינר' הר"ר יצחק בר מרדכי דכל רודף אחר חבירו חשיב מיתה ותשלומין לאחד משום דמתניב מיתה לכל
אדם דהכל חייבין להורגו להציל הנרדף ור"ת מפרש דבכל מקום מיתה לזה ותשלומין לזה פטור לבד מעדים וזממין דבעין שיתקיים באשר נזם בכל אחד
ואע"ג דבעדים וזממין נמי בשהוא מיתה ותשלומין לאחד פטור והם משום דבהוא גברא מתקיים באשר נזם והביא ראיה דגמרינן (מכות דף לה.) שאין מיתה
ותשלומין מלא יהיה אסון ענש יענש הא אם יהיה אסון לא יענש והתם מיתה לאשה ותשלומין לבעל ומיהו אין זה ראיה דעל כרחך צ"ל דהא חשיב מיתה
ותשלומין לאחד כיון שהן גוף אחד דאי לא הכי למאי דבעי למימר מעיקרא בפי' בן סורר וגומרה (פסולין דף סה.) גבי רודף דמיתה לזה ותשלומין לזה חייב היכי
הנה משני ליה לקרא ועוד הביא ראיה דתנן במכילתין (דף נה.) דהוא שהיה רודף אחר חבירו בשבת או שהכל בחבירו בשבת פטור דקם ליה בדרבה מיניה אע"ג דחייב מיתה
לשמים ותשלומין לחבירו ואין זה דיוקא דזה חשיב מיתה ותשלומין לחד וקצת קשה לר"י מה חידוש יש בגדי דחד ועבדא דחד טפי ממה שהיה של אחד הלא
אין מתחייב מיתה לפי שהפסיד לו עבדו דאפילו הרג עבד של עצמו חייב וצריך לדחוק דמ"מ נ"ל חידוש יתור:

חציו דחרש הן. תימיה לר"י אי חשיב מסירה לחרש ברוח מצויה לר' יוחנן נמי מחייב ואי לא חשיב ברוח מצויה אי"כ מה קשה לר"ל הא לא דמי למסר שורו
דהא כ"ע מודו דאין חייבין כלל על האש אלא ביכולה להיוק ברוח מצויה ואומר ר"י דלמ"ד אשו משום חציו הוא לא מחייב אלא באש שיוכל להיוק
ברוח מצויה הרבה וקרוב לודאי היוק בעין חציו והוא אין במעשה השולח קרוב לודאי היוק הלכך לא דמי לחציו דחציו דחרש הן אכל למ"ד משום ממונו
אע"ג דלא מוזמן כולי האי מחייב מיד דהוי אקסר שורו קשור כראוי לחרש דחייב דרובו לנטורי ע"י עסקיו של חרש אע"ג דלא הוי קרוב לודאי חציו חציו
והא דפטר ר' יוחנן אפילו במסר לו שלהבת לאו משום דאזיל לטעמיה דאית ליה אשו משום חציו דהא שמיך דאית ליה נמי משום אלא משום דקסבר
שלהבת לא ברי הויקא כמו שור כדאמרין בפרק קמא (דף טז.):

לאפוש. גמליה בטעינה עד שתכנס לתוך החנות: והיה גדי כפות לו. לגדיש:
ועבד סמוך לו. לגדיש: ונשרף עמו חייב. אגדי ואגדיש לפי שאין לו דין מיתה
בשביל העבד שהיה לו לברוח: **עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרפו עמו**
פטור. אגדי ואגדיש דקם ליה בדרבה מיניה שההורג העבד נהרג דכתיב נקם
נקם (שמות כח.) והאי דנקט גדי משום
דמוקמינן לקמן בגדי דחד ועבד דחד
דבגדיש ועבד דאוקמי הכי דאורחא
דמלתא לשדורי איניש עבדיה לשמור
גדישו ואידי דנקט גבי עבד כפות וסמוך
נקט גבי גדי כפות וסמוך ואע"ג דבגדי אין
לומר היה לו לברוח שהרי אין בו דעת ואם
אינו כפות וסמוך נמי חייב כדאמרין
בשילחי פרקין (דף כז.) שורו כממונו: **אם**
קמל תוריה עבדא ה"נ דלא ליחייב.
ממון הא כתיב כסף שלשים שקלים יתן
לאדוניו (ספ' שהצית בגופו של עבד. דהא
ודאי ממש הרגו: **בגדי** דחד ועבדא דחד.
ואיצטריך לאשמעין דאע"ג דאין חייב
מיתה בשביל הגדי מפסיד בעל הגדי: **אילו**
מסר שורו לחרש ה"נ דלא מייחייב. הא
אמרין בפ"ק (י.) חומר בשור מבאש שאם
מסרו לחרש חייב: **גחלת וליפה.** החרש
דלא דמי לשור דשור מוזמן להיוק אכל הא
דגחלת חרש עבדי ליה להיוק: **ברי היקא.**
מוזמן דהיוק והוי בשורו: **ור' יוחנן אמר**
אפילו שלהבת פטור. ור' יוחנן לטעמיה
דאמר אשו משום חציו והוא חציו דחרש
הן: **גווא.** עצים יבשים: **וסילתא.** עצים
קטנים דקים דהאי דאי פושע הוא: **תצא**
מעצמה. משמע וליקא לאוקמי קרא
בשהדליק הוא עצמו גדישו של חבירו אלא
בתוך שלו הדליק והאש הלכה מעצמה
ואפילו הכי קרי מבכיר את הבערה כאילו
הדליקו בעצמו אלאמא אשו משום חציו:

בנויק
לאו כעין קמה הוא ופטור וגדי אין דרבו להיות כפות וס"ד למפטריה וקמ"ל השתא ברישא דאפ"ה חייב וסיפא קמ"ל דאע"ג דסמוך הוא דהוי כי אורחיה פטור
לכך תנא והוא מתניתין דהבונס (למון דף כח.) בתר פלוגתא דטמון דר' יהודה ורבנן ובתר הך בבא דגדי כפות קתני מודים חכמים לר' יהודה במדליק הבירה
שמשלם כל מה שבתוכה שכן דרך בני אדם להניח בבתים ותפסיק התנא בנאי בבא בדרשייתא לאשמעין דאע"ג דלאו אורחיה בגדי להיות כפות חייב ואפילו
למיד אשו משום חציו שייך בדידיה למפטר טמון מ"מ אצטריך לאשמעין דחייב היכא דכלו לו חציו לאחר שריפת העבד ואע"ג דשריפת העבד מחמת
חציו ושריפת גדי מחמת ממונו שייך ביה שפיר קם ליה בדרבה מיניה הואיל וע"י מעשה אחד בא הכל ותרע דלמ"ד משום ממונו מוקי בשהצית בגופו של עבד
ופטרינן ליה אע"ג דלא הצית בגופו של גדי ולפי' ר"ת ורש"ם אתי שפיר הא דנקט גדי ולא נקט גדיש ובקונטרס פי' משום דמסקין בגדי דחד ועבדא דחד
וסתמא העבד לבעל הגדיש שאדם מניח עבדו לשמור גדישו ולפירושו צ"ל הא דפרין מאי למימרא הנה מצי למימר ולטעמיה תיקשה לר' יוחנן אמאי נקט
גדי קמל תוריה עבדא ה"נ דלא מייחייב. פי"ה הא כתיב כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו וקשה דאם רצה לומר דה"ל לגבי אשו דמשלם שלשים של עבד הא
אי אפשר לומר כן דבפ"ק (דף טז.) אמרינן דהשור משלם שלשים של עבד משאי"ב באש ואם ר"ל דכי היכי דהתם משלם קנס ה"נ משלם דמי הגדי הא לא גמרינן
ממון מקנס נר' לר"י דהכי פריך ה"נ דלא מחייב בממון שהיוק עם הריגת העבד והא דבר ששמונו עושה לא שייך קם ליה בדרבה מיניה: **בגדי** דחד ועבדא
דחד. וכן נמי אמר רבא בפי' בן סורר וגומרה (פסולין דף סה.) רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו ושיבר הכלים בין של גנדה בין של כל אדם פטור וקשה דבפ"ק
דסנהדרין (דף יד.) וס' אמר ממון לזה תפשות לזה חייב ותינר' הר"ר יצחק בר מרדכי דכל רודף אחר חבירו חשיב מיתה ותשלומין לאחד משום דמתניב מיתה לכל
אדם דהכל חייבין להורגו להציל הנרדף ור"ת מפרש דבכל מקום מיתה לזה ותשלומין לזה פטור לבד מעדים וזממין דבעין שיתקיים באשר נזם בכל אחד
ואע"ג דבעדים וזממין נמי בשהוא מיתה ותשלומין לאחד פטור והם משום דבהוא גברא מתקיים באשר נזם והביא ראיה דגמרינן (מכות דף לה.) שאין מיתה
ותשלומין מלא יהיה אסון ענש יענש הא אם יהיה אסון לא יענש והתם מיתה לאשה ותשלומין לבעל ומיהו אין זה ראיה דעל כרחך צ"ל דהא חשיב מיתה
ותשלומין לאחד כיון שהן גוף אחד דאי לא הכי למאי דבעי למימר מעיקרא בפי' בן סורר וגומרה (פסולין דף סה.) גבי רודף דמיתה לזה ותשלומין לזה חייב היכי
הנה משני ליה לקרא ועוד הביא ראיה דתנן במכילתין (דף נה.) דהוא שהיה רודף אחר חבירו בשבת או שהכל בחבירו בשבת פטור דקם ליה בדרבה מיניה אע"ג דחייב מיתה
לשמים ותשלומין לחבירו ואין זה דיוקא דזה חשיב מיתה ותשלומין לחד וקצת קשה לר"י מה חידוש יש בגדי דחד ועבדא דחד טפי ממה שהיה של אחד הלא
אין מתחייב מיתה לפי שהפסיד לו עבדו דאפילו הרג עבד של עצמו חייב וצריך לדחוק דמ"מ נ"ל חידוש יתור:

חציו דחרש הן. תימיה לר"י אי חשיב מסירה לחרש ברוח מצויה לר' יוחנן נמי מחייב ואי לא חשיב ברוח מצויה אי"כ מה קשה לר"ל הא לא דמי למסר שורו
דהא כ"ע מודו דאין חייבין כלל על האש אלא ביכולה להיוק ברוח מצויה ואומר ר"י דלמ"ד אשו משום חציו הוא לא מחייב אלא באש שיוכל להיוק
ברוח מצויה הרבה וקרוב לודאי היוק בעין חציו והוא אין במעשה השולח קרוב לודאי היוק הלכך לא דמי לחציו דחציו דחרש הן אכל למ"ד משום ממונו
אע"ג דלא מוזמן כולי האי מחייב מיד דהוי אקסר שורו קשור כראוי לחרש דחייב דרובו לנטורי ע"י עסקיו של חרש אע"ג דלא הוי קרוב לודאי חציו חציו
והא דפטר ר' יוחנן אפילו במסר לו שלהבת לאו משום דאזיל לטעמיה דאית ליה אשו משום חציו דהא שמיך דאית ליה נמי משום אלא משום דקסבר
שלהבת לא ברי הויקא כמו שור כדאמרין בפרק קמא (דף טז.):

(להלן נט): שאדם השולח את הפעולה ו- הדליקה) ביד חרש שומה וקטן, והלכו הם ושרפו ממון של אדם אחר על ידי דליקה זו, פטור המשלח מדיני אדם – שלא ניתן לחייבו על כך ממון בבית דין, ונתיב בדיני שמים – אך אינו יוצא ידי חובתו בדין שמים עד שישלם הנזק מכיסו.

ועתה מבארת הגמרא את הקושיא מן המשנה על ריש לקיש: בשלמא למאן דאמר אשוי משום תציו – לדעת רבי יוחנן הסובר שחייבו של המדליק אש הוא משום זורק חץ, מבואר מדוע אדם השולח בעירה ביד חרש שוטה וקטן פטור בדיני אדם, מאחר שתציו דחרש הוא – הרי זה כאילו זרק החרש חץ והזיק, שאין לחייב את השולחו על כך. אלא למאן דאמר אשוי משום ממונו – אך לדעת ריש לקיש הסובר שחייבו המדליק אש הוא על שלא שמר את ממונו שלא זיק, יש להקשות מדוע פטור המוסר בעירה לחרש שוטה וקטן, הרי אילו מסר את שורו לחרש שומה וקטן והזיק השור, הרי נמי דלא מיתניב – האם אינו מתחייב בתשלום הנזק, הרי ממונו הוא שהזיק, ושנינו לעיל (י) שחייב הוא בתשלום הנזק, ואם כן אף במוסר להם את האש שהיא ממונו יש לחייבו על ממונו המזיק, מתרצת הגמרא, תא אהמיר עלה – הרי נאמר בבית המדרש על דברי המשנה, אמר ריש לקיש משמיה דהקיקה, לא שנו במשנה שפטור המשלח את הדליקה ביד חרש שוטה וקטן, אלא בשמסר לו נהלת ו- גזלים עמומנות) וליבה – הבעיר אותם החרש עד שהפכו ללהבה ששרפה ממון של אחר, שבאופן כזה החרש הוא המזיק, ולא פשע המשלח בשמירת ממונו, אבל אם מסר לו שללכת המזומנת לשרוף, תיב המשלח, מאי טעמא, ברי הידיקא – היות זה הוא ברור ומזומן לבוא, ולפיכך יש לחייב את המשלח על שפשע בשמירת ממונו המזיק, כשם שחייב על מסירת שורו ביד חרש שוטה וקטן.

עתה מבארת הגמרא כיצד מעמיד רבי יוחנן את המשנה: ורבי יוחנן אמר, אפילו אם מסר המשלח ביד החרש שללכת המזומנת להזיק, מכל מקום פטור הוא מתשלום הנזק, קסבר צבתא דחרש קא גרים – מאחר שסובר שאחיות החרש היא שגרמה לנזק זה ולא מעשה המשלח, שהרי לשיטתו חייב המדליק אש הוא בזורק חץ, ועל כן אף באופן זה יש לדון כאילו זרק החרש חץ והזיק, ופטור המשלח. לא מיתניב – ואין המשלח חייב לדעת רבי יוחנן, עד דמסר ליה לחרש, וזווא – עצים יבשים שנתפסת בהם האש בקלות, סילתא – עצים קטנים דקים המשמשים להבערת האש, ושגגא – ועמם מסר לו נר דולק, שבאופן כזה דאי פשע המשלח, והרי זה כאילו זרק הוא עצמו חץ והזיק, ועל כן יש לחייבו בתשלום הנזק.

הגמרא מביאה ראיות לדברי רבי יוחנן: אמר רבא, קרא ומתניתא מסייע ליה לרבי יוחנן – יש להוכיח בדברי רבי יוחנן שחייבו המבעיר אש הוא בזורק חץ, בין מלשון הכתוב, ובין מברייא.

קרא – הראיה מהמקרא היא, דבתיב (שמות כב ה) 'כי תצא אש ומצאה קצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה, ולשון הכתוב 'תצא' משמע שמדובר שהאש יצאה מעצמה, דהיינו שהדליק אש בתוך רשותו והלכה והזיקה בשל חבירו, ועל כך ממשיך הכתוב ואומר 'שלם ישלם המבעיר את הפעולה', רואים אנו שהפסוק קורא לבעל האש 'מבעיר', כאילו הבעיר בעצמו את האש ברשות חבירו, אף על פי שהאש יצאה מעצמה, שמי מניה – יש ללמוד מכאן שאשוי משום תציו – שאדם המדליק אש ברשותו ונתפשטה למקום אחר, נידון בזורק חץ לרשות אחר ומזיק, ולפיכך קראו הכתוב 'מבעיר'.

והראיה מהמתניתא היא, דתניא – שנינו בברייא, פתח הכתיב

עתה מבארת הגמרא את טעם הדינים המפורשים בברייא: ברישא העוסקת באופן שנכנס הפשתן לתוך החנות ונדלק שם, הדין הוא שפועל המל תיב בתשלום הנזק, משום דלא איבעי ליה לאפושזי במיעינה – לא היה לו להרבות בטעינת הפשתן עד כדי שיכנס לתוך החנות. ובסיפא העוסקת באופן שהניח החנוני את נרו מבחוץ, הדין הוא שהחנוני תיב בתשלום הנזק, משום דלא איבעי ליה לאננותי נרו מאברא – לא היה לו להניח את נרו מבחוץ.

הגמרא מקשה על ריש לקיש מדברי המשנה להלן: תא שמינ, שנינו במשנה (להלן סא): שאדם המדליק את הנדיש של חבירו, והיה נדי כפות ו- קשור לו – לגדיש, וכן היה עבד כנעני עומד סמוך לו – לגדיש, ונשרף הגדי והעבד עמו – עם הגדיש, תיב המדליק בתשלום נזקי הגדי והגדיש, אך פטור על הריגת העבד, מאחר שהיה לו לברוח מן הדליקה.

ואם היה העבד כפות לו – לגדיש, ונדי סמוך לו, ונשרף העבד והגדי עמו – עם הגדיש, פטור המדליק מתשלום נזקי הגדי והגדיש, מאחר שחייב הוא מיתנה על הריגת העבד הכפות, והדין הוא שאדם המתחייב מיתנה וממנו על מעשה אחד, נהרג ואינו משלם.

ועתה מבארת הגמרא את הקושיא מן המשנה על ריש לקיש: בשלמא למאן דאמר אשוי משום תציו – לדעת רבי יוחנן הסובר שחייב המדליק אש הוא בזורק חץ, מבואר היטב טעם המשנה, שמשום הרי כשהיה העבד כפות פטור המדליק מתשלום הגדי והגדיש, שהרי זה כאילו זרק חץ עליו והרגו, ומתחייב הוא מיתנה על מעשה זה, ולפיכך פטור מתשלום הזיק הממון. אלא למאן דאמר אשוי משום ממונו – אך לדעת ריש לקיש הסובר שחייב המדליק אש הוא משום שלא שמר על ממונו שלא זיק, אמאי פטור המדליק על נזקי הגדי והגדיש, הרי אינו חייב כלל מיתנה על הריגת העבד, מאחר שלא הוא ההורגו אלא האש שהיא ממונו, וכי אילו קטל תוריה עבדא – אילו היה שורו הורג אדם ובתוך כך גם מזיק ממון, הרי נמי דלא מיתניב – האם לא היה מתחייב הבעלים בנזק הממון, הרי מאחר שאינו חייב מיתנה על כך ששורו הרג אדם אינו נפטור מתשלומי הזיק ממון, וכמו כן כאשר הדליק גדיש ונשרף בו עבד כפות אינו חייב מיתנה על כך, ועל כן אין לפטורו מתשלום נזקי הגדי והגדיש.

מתרצת הגמרא, אמר ר' רבי שמעון בן לקיש – יכול ריש לקיש ליישב הקושיא, ולומר שמשנה זו אינה עוסקת באופן שהדליק את הגדיש ונתפשטה האש ושרפה את העבד, אלא תא תא עסקינן בשהצית את האש בגופו של העבד ממש, שבאופן כזה בודאי יש לדונו כהורג אדם בידיים וחייב מיתנה על כך, ועל כן יש לפטורו מתשלום הממון על הגדי והגדיש, דקם ליה בדרבה מיניה – מאחר שדי לו בעונש הגדול שחייב הוא מיתנה, ואין להוסיף ולחייבו אף בתשלום ממון.

שבה הגמרא ומקשה, אי הרי – אם כך שהמשנה עוסקת באופן שהצית בגופו של עבד, מאי למימרא – מה חידוש יש בדין זה, הרי פשוט הדבר שיש לדונו כהורג נפש שחייב מיתנה ופטור מן הממון.

מתרצת הגמרא, לא צריכא – לא הוצרכה המשנה לומר דין זה, אלא באופן שהיה הנדי דחד – של אדם אחד, והעבד דחד – של אדם אחר, שבאופן כזה היה מקום לומר שהמיתנה שנתחייב על הריגת העבד לא תפטורו מן התשלום על שריפת הגדי השייך לאדם אחר, ולפיכך הוצרכה המשנה להשמיענו שגם באופן כזה פטור, מאחר שדי לו בעונש המיתנה החמורה.

הגמרא מקשה על דברי ריש לקיש ממשנה נוספת: תא שמינ, שנינו במשנה

שואלת הגמרא: וְכִי מֵאַחֵר דְּמֵאֵן דְּאִית לִיה מְשֻׁם חֲצִיזוּ אִית לִיה נְמִי מְשֻׁם מְמוֹנוּ – לאחר שנתבאר שרבי יוחנן המחייב את המדליק את משום זורק חץ מודה לדעת ריש לקיש שניתן לחייבו אף משום ממנו שהזיק, אם כן מֵאֵי פִּינִיָּהּ – איזה חילוק דין ישנו ביניהם.

משיבה הגמרא: אִיכָא פִּינִיָּהּ לְחִיבֵי בְּאַרְבַּעָה דְּכָרִים – ישנו חילוק ביניהם לענין אדם שהדליק את הלכה ופצעה את חברו. שלדעת ריש לקיש הסובר שחייב את אדם רק משום ממנו המזיק אינו חייב אלא בתשלום נזק בלבד, אך לדעת רבי יוחנן הסובר שניתן לחייבו אף משום חיצו, חייב בתשלום ארבעה דברים, נזק, צער, ריפוי ושבת, כדן אדם המזיק את חברו:

שנינו במשנה, שהכלב שנטל חררה שיש בה גחלת והלך לגדיש, ואכל את החררה ושרף את הגדיש, הדין הוא שֶׁעַל הַחֲרָרָה מְשַׁלֵּם בעל הכלב נזק שלם ועל הגדיש חצי נזק כו'.

שואלת הגמרא: מֵאֵן חֲזִיב בתשלום חצי הנזק על שריפת הגדיש, ודאי שֶׁבְּעַל הַכֶּלֶב, ומדוע, וְלִיחֲזִיב נְמִי בְּעַל גַּחְלַת שֶׁשָּׂעָה בְּכָךְ שלא שמר על גחלתו.

משיבה הגמרא: בְּשִׁשִּׁימָר גַּחְלָתוֹ – המשנה עוסקת באופן שמר בעל הגחלת כראוי על גחלתו, וכגון שהניחה בתוך ביתו ונעל הדלת כראוי, ולפיכך אנוס הוא בכך שנטל הכלב את גחלתו, ופטור מתשלום הנזק.

שבה הגמרא ומקשה: אִי בְּשִׁשִּׁימָר בעל הגחלת את גַּחְלָתוֹ ונעל את ביתו, אם כן מֵאֵי בְּעִי כֶּלֶב הָתָם – מה עושה שם הכלב, וכיצד הצליח ליטול את הגחלת. מתרצת הגמרא, בְּשִׁשִּׁימָר – שחפר הכלב ברגליו עד שפתח הדלת ונטל הגחלת.

אִמָּר רַב מְרִי בְּרִיה דְּרַב כְּהֵנָא, וְזֵאת אִמְרָת – מכך שהמשנה מחייבת את בעל הכלב בתשלום מלא על החררה, אף על פי שנטל הכלב את הגחלת על ידי חתירה, יש ללמוד שסָתָם דְּלִתּוֹת חֲתוּרוֹת הֵן אֲצֵל כֶּלֶב, דהיינו, שדרך הכלב לחתור דלתות ולהכנס, ואין זה דבר משונה, ולפיכך יש לחייב את בעל הכלב בנזק שלם כדן נזקי שן ורגל, ולא בחצי נזק כדן נזקי קרן.

הגמרא מבררת את הדין המבואר במשנה שבעל הכלב מחויב בתשלום נזק אכילת החררה: דְּאִכְלָה הֵיכָא – היכן אכל הכלב לחררה זו, אִילִימָא דְּאִכְלָה בְּגִדִישׁ דְּעִלְמָא – אם אכלה בגדיש סתם שאינו של בעל החררה, כיצד ניתן לחייב את בעליו על כך, הָא בְּעִינָן – הרי כדי לחייבו צריך שיתקיים התנאי שנאמר בפסוק (שמות כב ד) 'ושילח את בעירה וְכַעַר בְּשָׂדֶה אַחֶר', דהיינו, שאין הבעלים חייב על נזקי שן של בהמתו אלא כשאכלה ברשות הניזק, וְלִיכָא – ולא התקיים תנאי זה, מאחר שאכל את החררה בחצר אחרת.

משיבה הגמרא: לֹא צְרִיכָא, דְּאִכְלָה בְּגִדִישׁ דְּבְּעַל חֲרָרָה – המשנה עוסקת באופן שאכל הכלב את החררה בגדיש השייך לבעל החררה, ולפיכך ניתן לחייב את בעליו משום שן ברשות הניזק.

הגמרא מנסה לפשוט ספק מן הדין המבואר במשנה לגבי כלב שאכל חררה: תַּשְׁוִּי – מן הדין המבואר במשנה, שכלב שאכל חררה ברשות הניזק חייב בעליו משום נזקי שן, ניתן להוכיח דְּפִי פְּרָה

בְּנִיָּן מְמוֹנוּ, שנאמר (שם) 'כי תצא אש', שמשמע שהלכה האש שהיא ממנו מעצמה והזיקה, וְכִיִּים הכתוב בְּנִיָּן גּוֹפֵו, שנאמר 'שֶׁלֶם שֶׁלֶם הַמִּבְעָר', שנידון כאילו הבעיר בעצמו, לִזְמַר לָךְ שחייב אדם על אֲשֵׁו שהזיקה מְשֻׁם חֲצִיזוּ הוא, כאילו זרק חץ בעצמו והזיק.

הגמרא מקשה על סברת 'אש משום חיצו': אִמָּר רַבָּא, קִשְׁיָא לִיה לְאִבְי – אביי נתקשה בקושיא זה: לֵמָּן דְּאִמָּר שחייב אֲשֵׁו מְשֻׁם חֲצִיזוּ הוא, אם כן, מֵמִן בְּאֵשׁ דְּחִמְנָא הִיכִי מְשַׁבַּחַת לָה – באיזה אופן ניתן למצוא שיהא אדם פטור על אש ששרפה דבר טמון. דהיינו, מבואר בדברי המשנה להלן (סא): שלדעת חכמים אם הדליק אדם את גדישו של חברו, והיו כלים טמונים בו, פטור המדליק על נזקי הכלים. ודין זה מבואר, רק אם נאמר שחייבו של המדליק הוא משום ממנו המזיק, שבזה יש לפטור על הכלים הטמונים מאחר שלא ידע מקיומם ואנוס הוא, אך לדעת הסובר שחייב המדליק הוא משום אדם המזיק, אם כן יש לחייבו אף באופן שלא ידע על המצאות הכלים בגדיש, שהרי אדם המזיק חייב אף אם אנוס היה, כמבואר לעיל בגמרא (כו').

וממשיך רבא בדבריו: וְנִיחָא לִיה – אביי תירץ הקושיא, שישנו אופן שפטור המדליק על נזקי הכלים אף לדעת הסובר 'אש משום חיצו', בְּגוֹן שֶׁנִּפְלָה דְּלִיקָה לְאִתּוֹ חֲצִיר – שהדליק אדם אש בחצירו, והיתה גדר בין חצירו לחצר חברו, כך שבשעת ההדלקה לא היתה האש יכולה לילך לחצר חברו, ולאחר שהדליק האש נִפְלָה הַגֵּדֶר שבין החצירות מחמת איזו סיבה שְׁלֹא מִתְחַת הַדְּלִיקָה, וְהַלָּכָה האש וְהַדְּלִיקָה וְהַדְּלִיקָה בְּחֲצִיר אַחֶרָה, דְּהָתָם כָּלוּ לִיה חֲצִיר – שבאופן כזה כלה ונגמר כוח החץ ששלח המדליק ולא ניתן לחייבו כוזק חץ, מאחר שבשעה שהדליק לא היתה האש יכולה להזיק בחצר חברו, ועל כן יש לפטור אם היו כלים טמונים בגדיש חברו. מקשה הגמרא: אִי הֵי – אם נעמיד באופן כזה שכלו לו חיצו, לְעִנְיָן הגדיש הָגֵלִי נְמִי כָלוּ לִיה חֲצִיר. דהיינו, באופן כזה יש לפטור לא רק על הכלים הטמונים, אלא אף על הגדיש הגלוי, שמאחר וכלו חיצו אין לחייבו כלל על דליקה זו.

ומחמת קושיא זו חזרת בה הגמרא ממה שסברה עד עתה, שלדעת רבי יוחנן ניתן לחייב אדם המדליק אש רק משום זורק חץ, ומבארת כך: אִלָּא לְמָאֵן דְּאִית לִיה מְשֻׁם חֲצִיזוּ אִית לִיה נְמִי מְשֻׁם מְמוֹנוּ – רבי יוחנן הסובר שחייב המדליק אש משום זורק חץ הוא, מודה לדעת ריש לקיש שניתן לחייבו אף משום ממנו שהזיק, ועל כן באופן זה שנפלה הגדר שלא מחמת הדליקה, שאי אפשר לחייב את המדליק משום זורק חץ, מכל מקום אפשר לחייבו משום ממנו המזיק, וְכִנּוּן שְׁהִיָּה לוֹ לְגוֹדְרָה וְלֹא גִדְרָה – והיינו באופן שיכול היה לשוב ולגדר את חצירו ולמנוע את מעבר האש לחצר חברו ולא עשה כן, שאף שאינו חייב על הדלקת האש מתחילה מאחר שלא היה בבחזה להזיק, מכל מקום מתחייב הוא עתה על שאינו גודר בעדה, דְּהָתָם שוֹרֵוּ הוּא וְלֹא טַפַּח בְּאִפְיָה – שבאופן כזה הרי הוא כמכניס שור לדיר ואינו נועל הדלת בפניו, שאם יצא השור והזיק חייב בעליו בתשלום הנזק, ואף כאן יש לחייבו על שלא שמר על האש שלא תזיק, אך מאחר שחייב זה משום ממנו הוא ולא משום חיצו, חייב רק על הגדיש שהיה גלוי, ולא על הכלים שהיו טמונים בתוכו, שאנוס הוא.

צה

דעס"י

1 **בְּנֹגֶה מְסֻמָּו.** דְּרָחִיב כִּי תִצָּא אֶשׁ דְּמִשְׁמַע מַעֲצָמָה: **בְּנֹגֶה גּוֹפֵה.** דְּקָרִי לֵיהּ
2 מַעֲבִיר: **יְחִיב מִשְׁבַּחָה לֵהּ.** אִילוּ אֶדָם זֹרֵק חֵץ וְהִזִּיק בְּטָמֹן לֹא מִיְחִיב בְּנֹגֶה הָא
3 קִימָא לָן בְּהָאֵי פִירְקֵין (ד' ק"ה) פֻּצַע תִּתֵּחַ פֻּצַע לְחִיבִי אֵת הַשּׁוֹגֵג כְּמוֹד וְאוֹנֵס כְּרָצֹן
4 לִישָׁנָא אֲחֵרִינָא הָאֵי חֵץ לְעוֹלָם בְּטָמֹן הוּא כְּנֶס וְמוֹזִיק וְלֹא שְׁמַעְתָּ: **וְנִיחָא לֵיהּ.**

וַתִּשָּׂא לֵהּ הַכִּי וַיַּנְפִּלָהּ בְּדֶרֶךְ. שֶׁל חֲצֵר: שְׂלֵא
מִחֲמַת דְּלִיקָתָהּ. דְּאִי מִחֲמַת דְּלִיקָתָהּ חֲצִיז
הִבּ: דְּכָלוּ לוֹ חֲצִיז. שְׁבַשְׁעָה שְׁחָדְלִיק
הָאֵשׁ דְּהִינְנוּ זִרְקָתָהּ חָץ לֹא הָיָה רָאוי לְהִינֵק
דְּחֶצְרָה אֲתָרָהּ: אִיתֵּי לִיהּ נָמִי מְשֻׁם מְמוֹנִי.
וְהִיבָא דְּלִחְזִיבָהּ מְשֻׁם חֲצִיז אֵיבָא
לְחִיבִיבָהּ מְשֻׁם מְמוֹנִי מְחִיבִינֵן לִיהּ חֶלְקָר
לְעֵנֵן גְּלוּי אִיז' דְּכָלוּ לוֹ חֲצִיז חִיב מְשֻׁם
מְמוֹנִי: וּבְכֹנֵן שְׁהִיָּה לוֹ לְגִדְרָהּ. בְּטָרִם
תַּעֲבוֹר הַדְּלִיקָהּ שֶׁ הָיָה לוֹ שְׁהוּת וַיְכּוֹל
לְגִדְרָהּ: וְלֹא גִדְרָהּ. דֹּא אִיז' דְּלִיקָא
לְחִיבִיבָהּ אֲבַהֲבָר רֶאשֻׁן מְחִיבִיבֵי עַל שֶׁ
סוּפוֹ שְׂלֵא שִׁימָר נְחָלְתוֹ לְגִדּוֹר בְּפִנְיָהּ:
שׁוּרֵי הוּא וְלֹא טַפָּח בְּאִפְרִיָּה. הָרִי זֶה
כְּבוֹנֵס שׁוּרֵי לִדְרִי וְלֹא נַעַל בְּפִנְיֵי הָרָא
וְהִינֵק: וְכִי מֵאֲחֵר דְּאִיתֵּי לִיהּ מְשֻׁם
חֲצִיז אִיתֵּי לִיהּ נָמִי מְשֻׁם מְמוֹנִי: מֵאִי
בְּפִינְיָהּ. הִיבָא דְּנָחֶלֶת שְׁלוֹ הָהִיתָ מֵאִי
אֵיבָא בְּז' ר' יוֹחָנָן דְּמַחִיב לִיהּ מְשֻׁם תַּרְמִי
כִּ"ל דֹּא מְחִיב לִיהּ אֱלֵא מְשֻׁם תַּרְא
דִּהָא עַל כִּרְחָק הִיבָא דְּנָחֶלֶת שְׁלוֹ נָמִי מְלִיג'
דִּהָא אֲמָרֵן לְעִיל לְרַבִּי יוֹחָנָן אִשׁוּ מְשֻׁם
חֲצִיז אֱלֵמָא בְּאֵשׁ נָמִי מְלִיג' הִיבָא דְּנָחֶלֶת
שְׁלוֹ בְּשִׁלְמָה עַל שְׁהוּת דְּשִׁמְעִינֵן מְשֻׁם

29 חֲצִיזָה דְּקָא וְלֹא מִשּׁוּם מִמּוֹנוֹ וְכִדְאֲמַרְתָּן מִמּוֹן אֵית בֵּיה מִשְׁשָׁא קָא לִיחַ בֵּיה
30 מִשְׁשָׁא אִיבָא בִּינִיחֻהּ הֵיכָא דְאֵיתִיהּ מִמּוֹנוֹ וְלִיתִיהּ חֲצִיזָה כִּי הָךְ נִתְקַלָּה גִּדְרָה דְּכָל
31 לוֹ חֲצִיזָה דְּלִמִּיד מִשּׁוּם חֲצִיזָה דְּקָא פְטוּר אֲבָל חֲשֵׁתָא דְלִתְרִיחֻהּ חֲתִיב מֵאִי בִּינִיחֻהּ
32 לְחִיבֻי בְּדִ' דְּבָרִים. לִמִּיד מִשּׁוּם חֲצִיזָה נִמְי מִחֲתִיבִין לֵיה אִם שָׂרָה אִין יֵד אֲדָם
33 חֲתִיב בְּאִתְבָּעָה דְּבָרִים גָּז וְצַעַר רִפְיִי מִשְׁתַּבֵּן אֲבָל בְּבוּשָׁת אֲבָל דְּבָרִים חֲתִיב דְּפִשְׁעֵיהּ אִתְּ
34 פִּירְקָן אִינוּ חֲתִיב עַל הַבוּשָׁת עַד שֶׁיֵּהָא מִצְוָהוּן אֲבָל ד' דְּבָרִים חֲתִיב דְּפִשְׁעֵיהּ אִתְּ
35 דְּהָךְ לִיחַ לְאִסְטָקִי אֲדַעְמִיהּ שְׁהִרְחַח מוֹלִיקְתָּהּ וְכִדְאֲמַרְיָן בְּשִׁילֵיהּ פִּירְקָן נָפֵל מִן
36 הֵגָּז בְּרִיתָּהּ מִצְוָה חֲתִיב בְּד' דְּבָרִים וְפְטוּר עַל הַבוּשָׁת לִמִּיד מִשּׁוּם מִמּוֹנוֹ פְטוּר וְהוּא
37 הָדִין נִמְי דְּאִיבָא בִּינִיחֻהּ כָּל חֲצִיזָה דְלֵעֵיל כָּלָב וְגִמְלוֹ דְלִמִּיד מִשּׁוּם חֲצִיזָה חֲתִיב דְּהָא
38 מִמּוֹנוֹ אַע"א דְלֹא חֲצִיזָה וְחֲצִיזָה אַע"א כִּי שְׁלֵשׁ מִמּוֹנוֹ אֵית לֵיה וְלִמְלָאן דְלִית לֵיה חֲצִיזָה
39 פְטוּר אִתְ' כְּמִסְכֶּת בְּדִאקוּיָקֻמָּא כִּי לֵעֵיל וְתֵינֵי אֵין נִתְקַן ד' דְּבָרִים מִשּׁוּם דְּאִפְּלוּיֵיהּ חֲתִיב
40 דְהַתְחֵלָתָה שְׁלוֹ מִשְׁמַעַל לִי דִּישׁ חִילּוּק בְּדִבְרֵיהֶם וְעוֹד דְּמוֹתֵילָא דְשִׁכִּית הֵיא מִפִּי
41 הַמּוֹרָה שְׁמַעְתִּי אֲבָל לִשׁוֹן רֵאשׁוֹן נִרְאָה לִי: **מֵאֵן חֲתִיב פַּעַל הַחֲבֵל.** אֲמַתְנִיתִין
42 מִתְדַּרְּשׁ קִמְנִי עַל הַגִּידִשׁ מִשְׁלֵם חֲצִיזָה: **הִ"ו וְלִחֲתִיב נִמְי פַּעַל הַתְחֵלָתָה.** דְּהָא
43 בִּין מֵר וּבִין מֵר מִשּׁוּם מִמּוֹנוֹ אֵית לָהּ הַחֲבֵר לר' יוֹהָנָן דְאָמַר לֵעֵיל עַל הַגִּידִשׁ
44 מִשְׁלֵם חֲצִיזָה נִתְקַן דְּחִרְוֹתָן לִי שְׁלֵשׁ פַּעַל הַתְחֵלָתָה חֲצִיזָה אֲחֵרָה דְאֵין מִמּוֹנוֹ הוּא וְרִישׁ
45 קִלְשׁ דְאֲמַר עַל הַגִּידִשׁ בְּלוּיֵיהּ חֲצִיזָה פְטוּר שְׁלֵשׁ פַּעַל הַתְחֵלָתָה בְּלוּיֵיהּ וְקִסְד' דְּתַגְלַת
46 דְּחֵר וְחִרְרָה וְגִידִשׁ דְּחֵר: **בְּשִׁשְׁיִסְר תְּחֵלָתָה.** שְׁנַעַל דְלִתּוּת בֵּיתוֹ יִפֹּה וְאוֹנָס הוּא:
47 **וְאֵת אוֹמְרָתָה.** מִדְּחִיב לְכַעַל כָּלָב אֲחֵרָה נִתְקַן שְׁלֵשׁ אֲלָמָא לֹא שִׁינִי הוּא וְחֵ
48 שְׁחֵרָה אֵת תְּחֵלָתָה: **דְּקִסְמָה תְּחֵלָתוֹת תְּחֵלָתוֹת הֵן אֲצֵל הַחֲבֵל.** וְלֹא תִימָא מִשְׁנֵיהּ
49 הוּא וּפְלָגָא נִקְאָא מִשְׁלֵם: **כְּגִידִשׁ דְּעִלְמָא.** אֲמַאי מִשְׁלֵם חֲרָרָה הָא שֵׁן הוּא וּבַעֲיָין
50 שְׂדֵה אֲחֵר דְּנִתְקַן וְלִיבָא: **תַּפְשׁוּמוֹ.** דְּמִדְּקָאן מִשְׁלֵם חֲרָרָה: **דְּפִי פִּירְתָּהּ.** שֵׁל מִזִּיק
51 הַחוּלָלָתָה בְּחֵצֵי הַחוּץ:

בתצור

לא פשט משאר בבי דמתני' דתנן השן מועדת לאכול הראוי לה ומההיא
הכלב למה לא הביאו מתניתין כלב שנטל חררה דדיק מינה השתא ועוד מא
נהו דמתניתין לא מצי למפשט ולא מההיא דנטל חררה משום דס"ד דאם
דמחיבינן כלקחה לחודא וכן הספרא נוטה דכיון דפשע בלקחה מה לנו בא
אם הושיט פירות בפי פרה חשו' ועבד'ם דלא בני תשלומין ניהו כגון שה
בעל הפרה ואי בצרז המזיק דמי פטור כיון שנתנו אחר לתור פיה והא דק
החררה משום מינה דבעי דקחה ואכליה בצרז והניקון אף על פי שאמר
לתור פיה דרובי בצרז הניקון דקחה דאי בצרז המזיק דמיא ומצי למי
שט

בַּנְיָנִיק מִמּוֹנוֹ וְסִיִּים בְּנִיקִי גּוֹפֵל לֹאמֵר לֵךְ אִשׁוּ מִשׁוּם חֲצִיזָא
אֲמַר רַבָּא מִשְׁיָא לִיה לְאַבִּי ל"מ"ד אִשׁוּ מִשׁוּם חֲצִיזָא
מִטַּמֵּן בָּאֵשׁ דְּפִטְר רַחֲמָנָא הִכִּי מִשְׁפַּחַת לֵה וְנִיחָא לִיה
נִבְנוֹן שְׁפֻלָּה דְּלִיקָה לְאוּתוֹר חֲצִי וְנִפְלָה גֵרָד שְׁלָא מִחֲמַת
דְּלִיקָה וְהִלָּכָה וְהִדְלִיקָה וְהִזִּיקָה בְּחֲצִי אַחֲרַת דִּהֶתֶם
כֻּלּוֹ לִיה חֲצִיזָא אִי הִכִּי לַעֲנֵן גְּלוֹי נָמִי כֻּלּוֹ לִיה חֲצִיזָא אִלָּא
לְמָאן דְּאִית לִיה מִשׁוּם חֲצִיזָא אִית לִיה נָמִי מִשׁוּם מִמּוֹנוֹ
וְכִגְנוֹן שְׁהִיָּה לוֹ לְגִדְרָה וְלֹא גִדְרָה דִּהֶתֶם שׁוּרֵי הוּא וְלֹא
מִטְפָּח בְּאַפִּיה וְכִי מֵאַחֵר דְּמָאן דְּאִית לִיה מִשׁוּם חֲצִיזָא
אִית לִיה נָמִי מִשׁוּם מִמּוֹנוֹ מֵאִי בִּינִיחָהוּ אִיכָא בִּינִיחָהוּ
לְחִיבֵיב בְּאַרְבַּעָה דְּכָרִים: עַל הַחֲרָרָה מִשְׁלֵם כּו': מֵאֵן
חִיבֵיב בַּעַל כָּלֵב וְלִחִיבֵיב נָמִי בַּעַל גַּחְלַת בִּשְׁשִׁימֵר גַּחְלָתוֹ
אִי כִשְׁשִׁימֵר גַּחְלָתוֹ מֵאִי בְּעֵי כָלֵב הֵתֶם בִּשְׁחֹתֵר אֲמַר
רַב מִרִּי בְרִיה דְּרַב כְּהֵנָּא זֹאת אוֹמֶרֶת סָתֵם דְּלִתּוֹת
חֲתוּרוֹת הֵן אֶצֶל כָּלֵב דְּאִכְלָה הִיכָא אִילִּמָּא דְּאִכְלָה
בְּגִדִישׁ דְּעִלְמָא הָא בְּעִינִי וְכִיעֵר בִּשְׁדָּה אַחֵר וְלִכָּא לֹא
עֲרִיכָא דְּאִכְלָה בְּגִדִישׁ דְּכַעַל חֲרָרָה תַּפְשׁוּט דְּפִי פִרְה

כתוצאה

מָמוֹן בָּאֵשׁ דָּפְטֹר רִחְמָנָא הֵיכִי מִשְׁכַּחַת לָהּ. פִּי בִשְׁלֵמָא לְמִיד אִשׁוּ מִשּׁוֹם
מָמוֹנוֹ אֵין תִּימָה דָּפְטֹר טַמּוֹן וְאֵעִיג דְּבָכָל נִזְקֵי מָמוֹנוֹ כְּמוֹ קֶרֶן שֶׁן
וְדָגְלָ חֵיב טַמּוֹן שְׁבָמָמוֹן מְצִינֵי חִילּוּקִים בְּקֶרֶן שֶׁן וְדָגְלָ לְהַלְבוֹתֵיהֶן אָבֵל
בְּאֵדָם הַמּוֹזִיק לֹא חִלָּק הַכְּתוּב דְּחֵיב פֻּצַּע תַּחַת פֻּצַּע וְדִרְשִׁין בְּסוֹף פִּירְקֵין וְהִי
(ט:) לְחֵיב עַל הַשּׁוּגָג כְּמוֹד וְאֹנֶס בְּרִצּוֹן
לְפִיכָּךְ אֵין סִקָּרָא לְדֹרֹשׁ אִשׁוּ מִשּׁוֹם חֲצִיָּה
מֵאֵי בִּינִיּוּהָ. הִזְהוּ מְצִי לְמִימֵר אִיכָּא
בִּינִיּוּהָ כֹל הֵי דַלְעִיל בְּלָב שְׁנִטְלָ הַרְרָה
וְאִמְחֵי אֲנֹחִי בְּגִדִישׁ דְּלִרְבִּי יוֹחֲנָן מִשְׁלֵם
עַל שְׂאָר הַגְּדִישׁ חֲצִי נֹק וְלִרְלָ עַל שְׂאָר
הַגְּדִישׁ פְּטוֹר וּלְרְבִי יוֹחֲנָן אִפְּלוֹ לֹא הִצִּית
בְּגוּפוֹ לֵשׁ עֶבֶד קָם לִיה בְּדִרְבָּה מִינִיהָ
וְטַמּוֹן הִקָּבַשׁ שְׂאֵל בַּעַל חֲצִי חֵיב לְרַבִּי
יוֹחֲנָן וְלִיתִּיכֵי בַעַל הַחֲצִי פִירוּשׁ גַּם
בַּעַל הַגְּחָלָת וְלֹא שִׁיפְטֹר בַּעַל הַכֶּלֶב
לְגַמְרֵי בְדָם"ל (וְהָ כֵּן. דִּים וְחֵי) בְּבִי חֲתוּנִי אִמְחֵי
חֵיב וְעוֹד אֵי בִשְׂאֵל שְׁמֹר הַחֲלָתוֹ וּמִפְטֹר
בַּעַל הַכֶּלֶב אִמְחֵי קֶאָמֵר (וְשֵׁל יט:) מִתְנִי
בְּאִדְיָה אֲדֹחֵי וְדָרְב הוּאָּ בְּעֵלְמָא אִתְּמֹר
לִימָא דָּרְב הוּאָּ קָאֵי אִמְתִּיכָּא קִשְׁרוּ אָדָם
חֵיב הַקִּשְׁרָא שֶׁן וּבַעַל הַתִּנְגּוּל פְּטוֹר
כְּמוֹ הֵבֵא דָּפְטֹר בַּעַל הַכֶּלֶב אֵלֹא וְדֹאֵי
בִשְׂאֵל שִׁימֹר הַחֲלָתוֹ חֵיב גַּם בַּעַל הַכֶּלֶב
וּלְכָךְ לֹא מִיתְקַבֵּץ דָּרְב הוּאָּ אִמְתִּי
דְּקִשְׁרוּ אָדָם חֵיב מִשְׁמַע דְּחֵיב הַכֶּל
דְּקִשְׁרֵה וּבַעַל הַתִּנְגּוּל יֵשׁ לוֹ לְהִתְחַיֵּיב
כְּמוֹ כֵּן:

כחצר
28 וּלְחִיבִיב בַּעַל הַגְּחָלֹת. הָאִי לִישָׁנָא לֹא
29 דִּיקָא דְהָא מִיחֻקָּמָא דְאִכְלָה בְּגִידֵי דְבַעַל הַחֲרָה אֲלֵא כְלוּמַר שְׂפִיטֵר בַּעַל
30 הַכֶּבֶל מִחֻלּוֹ שֶׁל בַּעַל הַגְּחָלֹת וְלֹא יִשְׁלֵם כִּי אִם הָרִבִּיעַ וְאִתּוֹ וְאִמְנֵי לֹא
31 פִּרְיָ וּלְפִיטֵר בַּעַל הַכֶּבֶל אֲמָרִי וְנִרְאָה מִכֻּמָּן לְדִקְדֹק דִּיתֵר יֵשׁ לְאֶדָם
32 לְדִתֵּר עֲצֻמוֹ שְׁלֹא יִזְקֵא מִיֵּשֶׁרֶת שְׂפִיטֵר מִשְׁחֻזָּב לְשִׁמּוֹר אֲחֵתָּה מִן הַכֶּבֶל
33 אֲעִיפֵי שָׂאן יֵשׁ רִשּׁוֹת לִכְנֵס בְּלִבְתּוֹ כִּדִּי שְׁלֹא יִזְקֵא שִׁמּוֹר וְאִפְשֵׁר לְשִׁמּוֹר
34 עֲצֻמוֹ כִּדִּי שְׁלֹא יִכְנֹס כָּלֵל בְּדִי לִטּוֹל חֲרָתּוֹ וְכֵן מִשְׁמַע בְּהַפְנִיחַ (תקון דף 6א)
35 בְּשִׁמְעִתָּה דְקִדְרִין דְּפִרְיָ אִי נִתְקַל פּוֹשַׁע שְׁנֵי נִמִּי לְחִיבִיב אֲלֵמָא חֲשִׁיב שְׁנֵי
36 פּוֹשַׁע לְחִיבִיב בְּכֹךְ שְׁלִישִׁי וְאִינוּ פּוֹשַׁע לְעֵנָן שְׂפִיטֵר וְאִשּׁוּךְ בְּנֻקָּה: **בְּשִׁשִּׁימִר**
37 גַּחְלָתוֹ. וְאִתּוֹ מַה שְׂמִירָה הָיָה זֶה בִּין שִׁכּוֹל הַכֶּבֶל לִכְנֵס שֵׁם בְּחִתִּירָה דְסֻתָּם
38 דְרָתוֹ בְּשִׁשִּׁימִר הֵן אֲבָל הַכֶּבֶל וְיֵל בִּין דְּכֹךְ בְּנִטְרֵי אֲשִׁישׁ אֵל אֲטָרְחוּדוֹ
39 לְבֵן טַפִּי: **בְּשִׁתָּה** הֵן אֲבָל תֹּאמַר וְלִשְׁכִּינֵי בְּנֵי דְנִפְלָה דְקָרָא בְּלִידָה וְדֵעַ
40 הַכֶּבֶל וּבַעַל הַגְּחָלֹת לֹא יִדְעַי וְיֵשׁ לִזְמַר דְּאִין יֵשׁ רִגְלֹת דְבַעַל הַכֶּבֶל יִדְעַי
41 וּבַעַל הַגְּחָלֹת לֹא יִדְעַי וְלִקְמָן גְּבִי עֵינֵי דְבִשְׁדוֹת רִגְלֹת הוּא לְפַעְנֵם: **סָתָם**
42 לְחֹלּוֹת חֲתִירוֹת נֶהֱ. תִימָה דְלֵמָא מִשּׁוֹם דְּהִי תִחְלִילוֹ בְּפִשְׁעָה וְסוּפּוֹ בְּאֹנוֹס
43 תִּחְלִילוֹ בְּפִשְׁעָה מִשּׁוֹם פְּתִיחָה וְיֵשׁ לִזְמַר דְּאִ"כ לֹא מִיִּתְיִב בְּחִתִּירָה כִּ"א
44 רִבִּיעַ כִּי הִיכִי אֲמָרִי מִתְחִיב בְּפִתִּיחָה שְׁהִיָּה בַּעַל הַגְּחָלֹת מִתְחִיב מִתְחִיב אֲבָל
45 אֲלֵמָא לֹא דְלֵמָא תִּחְלִילוֹ בְּפִשְׁעָה בְּכַתְּמֵי פְתִיחֵם וְסוּפּוֹ בְּאֹנוֹס מִנְּגַלָּה
46 בִּין דְּגִבִּי נִגְלִים לֹא הָיָה שׁוּם פְּשִׁיעָה כְּדָאמְרִין בְּהַפְרָה (תקון דף 6ב): דְלֵא
47 אֲמָרִין מִגּוֹ דְּהִי פּוֹשַׁע לְעֵנָן חֲרַשׁ הָיָה פּוֹשַׁע לְעֵנָן פֶּסֶח כִּי וּמִגּוֹ דְּהִי פּוֹשַׁע
48 לְעֵנָן נִגְלִים הָיָה פּוֹשַׁע לְעֵנָן שְׁוֹרִים דְלֵא דְמִי דְהֵם וְדֵאִי לֹא אֲמָרִין מִגּוֹ
49 מִשּׁוֹם דְּלִגְבִּי פֶסֶח אוֹ לִגְבִּי שְׁוֹרִים הִנֵּיקִין לֹא פִשְׁעֵי כָּלֵל אֲבָל הִכָּא פּוֹשַׁע
50 אֲבָל בְּכָלֵל הָיָה לְעֵנָן אוֹ לְהָגִיד שֶׁלֹּא הָיִיתָ נִיזוּךְ בְּגַחְלָתוֹ בְּפִשְׁעָה הִכָּא שְׁלֹא
51 שִׁמְרַתְּ חֲזָלָה לְכִי שֶׁ לְהִתְיִב אֲפִילוּ נִזְקֵק בְּאֹנוֹס לְמַאֵן דְּלִמְיִיב תִּחְלִילוֹ
52 בְּפִשְׁעָה וְסוּפּוֹ בְּאֹנוֹס: **תַּפְשׁוּת** דְּפִי פִרָה כְּחֻצַּר הִנֵּיק דְּמִי. תִימָה דְאִמְנֵי

53 וְלֹא מִצִּדֵּי הָרְחִיבָה וּמוֹתָר הַחֲנוּת וְעוֹד אוֹרָם שְׁהָיוּ מִדְּקָדְקִין מִשְׁפִּיחַ בּוֹ אֵת
54 אֲמָרָם מֵאֵי בְּעֵי רִיפְתָּךְ בַּפּוּמָא דְכַלְבָּאֵי כִּינָן שֶׁהִלְבַּל לְקֻחָהּ וְנִרְאָה לִרְיִי הַכֹּכֵל
55 הַזֶּה הַבְּהֵמָה פִּירוֹת בְּחֹצֵר הַנִּינָק וְאֵכְלָה הָרִבִּישׁ וְאוֹ בְּחֹצֵר הַמִּזְיוֹק חֵיבִי
56 לֵאמֹר הָיָה מִשְׁמַעְטִין לְשֹׁדֵד אַחֵר רִשׁוֹת הָרִבִּישׁ הֵינִי לְקֻחָהּ וְקֹמְמֵנָי לֵאמֹר כִּגּוֹן
57 לְמֶמֶלֶת אֵל הַיְּהוּדִים כְּמוֹלֵךְ אֵת אֵל שֶׁחֲשׂוּשֵׁי אֵל וְאֵי בַחֲצֵר הַנִּינָק לְמֵי חַיִּי
58 רַחֲמֵיךָ שֶׁפָּשׁוּט לֹא מִמֶּנִּי אֶלָּא מִסְגִּינָא דְשִׁמְעֵתִין דְּאוֹקְמָה אֶכְלָה בְּגִידֵי דְבַעַל
59 הַבְּדָבָר זֶה מֵהַ צֹרֶף בְּאִסְיִינָה אֶלָּא דְגִזְרֵת הַכְּתוּב הוּא וְתַפְשִׁיט שְׁכָנָתָא אַחֵר
60 יֵשׁ בְּעֵי רִיפְתָּךְ בַּפּוּמָא דְחִיתִּינָה הִנֵּן מִצִּי אִ"ל מֵאֵי בְּעֵי רִיפְתָּךְ בַּפּוּמָא דְכַלְבָּאֵי
וְהוּא

וזה הלשון לאו דוקא דהקא לא שייך לשון זה שהכלב לקח מעצמו אלא כלומר בין דגוירת התבוב דבעי אכילה בחצר הניקן ואי פי פרה בחצר המזיק אפילו כי אכלה בגדיה דבעל התורה היו אכילה בחצר המזיק ואגב דשייך לשון זה בנתן אחר לתוף פיה נקט ליה ומייתי משיסה בו את הכלב דשסוי מיקרי אפילו הכניס יד חבירו בפי הכלב

או הנחש והשייך היינו דתחב ודחש שניי הכלב ונחש בבשר חבירו וא"כ אמאי חייב בעל הכלב והלא ידו בחצר המזיק הוא ולימא ליה מאי בעי דך בפומא דכלבאי והא דקאמר שן דחייב רחמנא היכי משפחת לה אף על גב דמשפחת לה שפיר בגון שהלקיחה היתה בחצר המזיק הניקן אלא משום דפשיטה דקרא משום שהביעור היתה בחצר המזיק קבעי היכי משפחת לה ובריש מסכת שבת (דף כג:) איכא נמי תפשוט מסוגיא דשמעתין דקאמר תפשוט מדבועי רב ביבי בר אבמי: **תא** שמע שיהא בו את הכלב. ותימיה דאמאי לא משני לענן קטלא לא אמרינן דאמרינן בסמוך דרך משנה היא רישא דהשייך בו את הנחש דמייתי בתר הכי בפ' אלו הן הנשרפין (בסנהדרין דף טו: וסג) ושקמא משמע ליה רישא בין לענן מיתה בין לענן נזקין ולקמן נמי מייתי לה גבי בעינא מפשה כלבו של חבירו: **דאפקיה** לניביה וסריטה. ה"מ לשנויי בגון שלא הכניס יד חבירו אלא הכלב עצמו לקחה כשישיסהו אלא דמשני לפי מה שסבור דמיירי כשהושט לו ידו: **יכלי** למימר לגדור מר גדירא בארעיה. היה נשטמ אבמי שלא היה חפץ לילך לשם דהתקן (פלי דף יט:) אכלה מתוך התבוב משלמת כו' ולא אמרינן היה לו לנעול הנתנו וכן אכלה מצידו והרחבה ולעיל נמי לא פריך דליפטר בעל הכלב מן התורה ורב אלפס פסק ברב יוסף וליתיה לדאבמי דדחויא בעלמא הוא: **הנהו** עיני דשוקא כו'. דוקא בהנהו דקיימי לשחוקא ואע"ג ששילמו מה שהיה להם בעל למינס בהדיהו לדינא וזימני נמי דליקא סודי אבל עז לחלבה ורחל לגינתה יכול לומר כשייך ישלם כדאשפתן גבי עיני דבי תרבו דאמר ליה זיל אצנעינהו ולא אמר ליה זיל שחטינהו: **איזהו** מועד כו'. אומר ר' דהא דאמרינן בהבא על יבתו (יבמות דף סד:) דסתם לן תנא דשור המועד כרשב"ג דאמר בשלש זימני הוי חזקה לא משום דתיהי פלוגתיהו בשור המועד דמקראי דרשינן: **שיהו** התינוקות כו'. אף על גב דאדם אית ליה מולא מ"מ בין שבעשה שפל כל כך שהתינוקות ממשמשין בו ודאי חור פלוגתו ולא בא ר"מ למעט שלא תועיל חזקה שלשה ימים אלא

השמייענו דאפילו ביום אחד פגמים דאיכא חזקה בגון ע"י תינוקות וג' פגמים ביום אחד נראה דאין מועיל לדידיה לחזקה אע"פ שמועיל להצדקה דה"נ אשכחן לר"ש דבשלשה פגמים הוי מועד ובחזקה בעי ג' ימים:

ולא ישמרנו האידינא חייב. פי' בקונטרס בפ' ראשונה דלר"ב בפעם ג' חייב נ"ש צ"ל לפי' הא דקאמר לקמן דאגו ג' בימי סודי בחד יומא דלמ"ד ליעודי תורא אייעד ומשלקמן בעלים נ"ש אע"פ שלא ידעו תחלה ואינו נראה דהוה בעליו בתיב ואח"כ אם לא ישמרנו משלם נ"ש ובריתא דלקמן קתני דאין השור נעשה מועד עד שיעירו בפני בעלים וא"כ אייעודי תורא צריך שיעירו הבעלים תחלה וכי אתו ג' בימי סודי בחד יומא והעידו בבעלים לא ישלמו בעלים נ"ש עד נתינה ד' ורש"י עצמו חזר בו משום דבריש חזקה הבתים (נ"ב דף כח. וסג) קאמר סתמא דגמרא אי מה שור המועד עד נתינה ד' לא מייחבי כו' ופי' דמשמעות דורשינן איכא בינייהו והדר

בחצר הניקן דמיא. ושדה אחר קרינא ביה: **ואי אמרת כו'.** גמרא קמהדר כלומר אמאי מספקא לך פשיטא דבחצר הניקן דמי דאי בחצר המזיק דמי אי"כ שן דחייב רחמנא היכי משפחת לה: **נתחככה בבותר.** ותולדה דשן היא אבל שן ממש לא דאמר ליה פי פרתו רשותי היא: **ומנפה פירות.** ע"י גלגול בעין שעושין סוסים וקמורים ובלעו וולט"ר: **והא**

בעיני עד תיפלו. דמכלאי קרנא דהא ובער זה השן מבער הגלגל עד תיפלו נקא לן בפ' קמא (דף כג:) והקא ליקא תיפלו שיעדין האבנים והפירות בעין: **דשף צלמי.** כשתחככה בבותר מחקה צורה שעליו דאיכא תיפלו: **דפסעי פסועי.** כשתגלגלה על הפירות תחבתן בטט ואי אפשר ללקטן. לישאן אחרתא דפסאי פסואי כמו פסו אמונים (תהלים יב) כלומר ששפכה משקה בגלגולה דכלאי ופסאי קרנא: **פסור משפחה.** דגרמא בנזקין פסור: **דאפקיה לניביה.** שהוציא שנינו וסרטו דלא הכניס ידו לתוף פיה: **החיש בו את הנחש.** שנטל את הנחש בידו והגיע פיו ליד חבירו עד ששכנסה לתוכו ונשכו ומת: **מחייב.** מיתה: **בין שנינו עומד.** ובלא פונת הנחש יצא הארס: **לפיכך מביש בסירה.** דהוה ליה כאילו הרגו בסירה שהורג ממש הוא ולא גורם: **נחש בסקילה.** כדן שור הורג אדם דכתבי השור יסקל (מכות כח:) **לענין קטלא.** דריתת נחש: **לא אמרינן.** מאי בעי דך כו' ואפילו בחצר המזיק דמיא אינו פסור אלא בהרג אלא לענין נזקין אמרינן מאי בעית ברשותי כדתנן בפ"ק (דף טז:) חזן מרשות המיוחדת למזיק ומיבעינא לן פי פרה אי בחצר המזיק דמי או לא עד דפשוטנא לה מכלב שנטל חזקה: **פי תרבו.** שם משפחה: **דסקלן לעינא.** מבבל לארץ ישראל: **ודנחתין לתחתא.** מארץ ישראל לבבל הוי בקיאת דין זה: **עיי' דשוקא.** דקצבי דקיימי לשחוקא אלא דמשחו להו עד יומא דשקא: **מארינן במריהו.** אי מפסדן אפילו ברשות הרבים: **תיב אמסחתא.** מקום מעמד הקצבים: **תב קביל וזוף.** אפילו ביומא דלאו דשוקא שחט להו הואיל ולשחוקא קיימן: **מתני' משחזור בו** שלשה ימים. שרואה שחורים ואינו נוגח חזר לתמותו: **שלשה פעמים.** ואפילו ביום אחד: **גמ' אתאן לנתיחה רביעית.** שאם לא שמרו ונגח נתיחה רביעית משלם מעליה נ"ש אבל אשלישית פלגא נזקא הוא דמשלם: **ולא ישמרנו האידינא.** בנתיחה שלישית חייב עליה נזק שלם: ריחק

אמר אבי תמול חד מתמול תרי שלשום תלתא ולא ישמרנו בעליו אתאן לנתיחה רביעית רבא
אמר תמול מתמול חד שלשום תרי ולא ישמרנו האידינא חייב ור"מ מ"מ דתניא א"ר מאיר
ריחק

השמייענו דאפילו ביום אחד פגמים דאיכא חזקה בגון ע"י תינוקות וג' פגמים ביום אחד נראה דאין מועיל לדידיה לחזקה אע"פ שמועיל להצדקה דה"נ אשכחן לר"ש דבשלשה פגמים הוי מועד ובחזקה בעי ג' ימים:

ולא ישמרנו האידינא חייב. פי' בקונטרס בפ' ראשונה דלר"ב בפעם ג' חייב נ"ש צ"ל לפי' הא דקאמר לקמן דאגו ג' בימי סודי בחד יומא דלמ"ד ליעודי תורא אייעד ומשלקמן בעלים נ"ש אע"פ שלא ידעו תחלה ואינו נראה דהוה בעליו בתיב ואח"כ אם לא ישמרנו משלם נ"ש ובריתא דלקמן קתני דאין השור נעשה מועד עד שיעירו בפני בעלים וא"כ אייעודי תורא צריך שיעירו הבעלים תחלה וכי אתו ג' בימי סודי בחד יומא והעידו בבעלים לא ישלמו בעלים נ"ש עד נתיחה ד' ורש"י עצמו חזר בו משום דבריש חזקה הבתים (נ"ב דף כח. וסג) קאמר סתמא דגמרא אי מה שור המועד עד נתינה ד' לא מייחבי כו' ופי' דמשמעות דורשינן איכא בינייהו והדר

מכל מקום אינו נפטר בכך מעונש מיתה. ו**מָאָה תִּמְכֹּרָא** – ומנן לנו חילוק זה, דתנאי, הנכנס **לְחַצֵּר בְּעַל הַבַּיִת שְׁלֵא בְּרִשּׁוֹת, וְנָחַז שׁוּרֵי שְׁל בְּעַל הַבַּיִת, וְמָת, הַשּׁוּר נִהָרַג בְּסִקְלָה, וְכַעֲלִים פְּטוּרִים מִן תְּשׁוּלָם הַכּוֹפֵר.** והלא **כַּעֲלִים פְּטוּרִין מִן הַכּוֹפֵר מֵאֵי טַעְמָא**, משום דאָמַר ליה בעל השור לניק **בְּרִשּׁוֹתֵי מֵאֵי בְּעִית** – מה אתה רוצה ברשותי, אם כן אף לגבי שורו נמי מדוע השור נהרג, לִימָא ליה בעל השור **מֵאֵי בְּעִית בְּרִשּׁוֹתֵי, אֵלֹא** בהכרח צריך לומר, דלְעֵנָּה קָטְלָא – לגבי הריגת השור, לא אָמַרְיִנָּה מֵאֵי בעית ברשותי, ולפיכך אף לגבי נחש שהרג אדם הדין כן, שגם אם פי הנחש נידון כחצר המזיק, מכל מקום יש להרוג את הנחש.

מעשה בענין חיוב אדם בשמירת בהמתו: הָנְהוּ עֵצִי דְּבִי תִרְבּוּ – אותם עיזים שהיו בבעלות משפחת 'תרבו', דָּהּוּ מִפְּסָדִי לִיה לָרֵב יוֹסֵף, שהיו אוכלות משדותיו. אָמַר ליה רב יוסף לֵאמֹר תִּלְמִדּוֹ, וְזֵל אִימָא לָהּ לְמַרְיָהּוּ דְּלִיצְנֵינָהּ – לך אמור לבעל העיזים שישמרם שלא יאכלו משל אחרים. אָמַר ליה אבִי, אִמָּא אִיזֵל – מדוע אלך, הרי לא תהא בכך תועלת. דָּאִי אִוִּילָא אָמַר לִי לְגִדּוֹר מִר גִּדְרָא בְּאִרְעִיָּה – יכולים הם לומר לי שעליך לגדור את שדותיך, ואין הם מחוייבים בשמירת בהמותיהם שלא יכנסו אצלך.

שואלת הגמרא: וְאֵי גִרָּה – ואם אכן על הניק לגדור שדותיו כדי שלא יחזק, שֵׁן דְּחִיבֵי רִחְמָא הִיבֵי מִשְׁכַּחַת לָהּ – באיזה אופן חייב אדם על אכילת בהמתו. משיבה הגמרא: האופן שבו חייבה תורה הוא בְּשִׁחְתָּהּ הבהמה תחת הגדר ונכנסה ואכלה. אֵי נָמִי, דְּנָפִיל גִּדְרָא בְּלִילִיָּא – או שנפל הגדר בלילה, ולפני שהיה ביד בעל השדה לתקנו כנגסה ואכלה.

דין נוסף בענין זה: מְכַרְזֵי רֵב יוֹסֵף ו-היה דורש דין זה לרבים, וְאִיתִּימָא – ויש אומרים שרָבָה דרש דין זה, דְּסִלְקִין לְעֵלָא – העולים מבבל לארץ ישראל, וְדִנְחָתִין לְתַתְּמָא – והיורדים מארץ ישראל לבבל, כולכם היו בקיאים בדין זה, הֵנִי עֵצִי דְשׁוּקָא – עיזים של הקצבים העומדות לשחיטה, ומתנינים מלשוחטם עד יום השוק כדי שיוכלו למכור את בשרם ביוקר, דְּמִפְסָדִים – שמפסידים הם עתה ממון אחרים על ידי שאוכלים את פירותיהם, מְתַרְיִנָּה בְּמַרְיָהּוּ תִרִי וְתִלְתָּא וְמִנָּה – יש להתרות בבעליהם פעמיים ושלשה שישמרם כראוי, אֵי צִיִּית צִיִּית – אם מציייתים הם מוטב, וְאֵי לֹא – אם אינם מציייתים לשומרם, אָמַרְיִנָּה לִיה לְבַעַל הבהמה, תִּבֵּי אִמְסַחְתָּהּ וְקָבֵל וְזָךְ – שב בנותןך וקבל המעות ממכירת הבשר. כלומר, עלִיךְ לשחטן אף קודם יום השוק כדי למנוע את הנזק משדות אחרים:

משנה

אִזְוָהוּ תָם, וְאִזְוָהוּ מוֹעֵד. מוֹעֵד הוּא כָּל שֶׁחֲעִידוּ בּוֹ עַל שְׁלֹשָׁה נִיחֻזֹּת בְּשִׁלְשֵׁת יָמִים. וְחֹזֵר לְהִיּוֹת תָם מִשְׁחִיחוֹר בּוֹ מִהֲדַרְגּוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים, עַל יְדֵי שְׂרָוָה שׁוֹרִים וְאִינוּ נֹגֵת. דְּכָרִי רָבִי יְהוֹדָה. רָבִי מֵאִיר אֹמֵר, הַשּׁוּר נִעֲשֶׂה מוֹעֵד עַל יְדֵי שֶׁחֲעִידוּ בּוֹ שְׁנֵי שְׁלֹשֶׁת פְּעָמִים וְאִפִּילוּ בְּיוֹם אֶחָד, וְחֹזֵר לְהִיּוֹת תָם הֵיא אִפִּילוּ בְּיוֹם אֶחָד כָּל שִׁיחֵי הַתִּינוּקוֹת מִשְׁמִשְׁשֵׁן בּוֹ בִּין קִרְנֵי וְאִינוּ נֹגֵת.

גמרא

הגמרא מבארת טעמי המחלוקת: מֵאֵי טַעְמָא דְרַבִּי יְהוֹדָה שֶׁרָק בְּשִׁלְשָׁה יָמִים נִעֲשֶׂה הַשּׁוּר מוֹעֵד. אָמַר אַבְיִי, רַבִּי יְהוֹדָה לָמַד כֵּן מִהַפְסוֹק (שמות כא לו) 'אוּ נֹדַע כִּי שׁוֹר גָּנַח הוּא מִתְּמוֹל שְׁלֹשׁ וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְּעֵלְיוֹ, שְׁאִילוֹ אָמַר הַכּוֹתֵב 'תְּמוֹל' הִיָּה פִּירוּשׁוֹ תָד – שִׁכְבֵּר גָּנַח יוֹם אֶחָד, 'מִתְּמוֹל' – בהוספת האות מ"ם מרמז הכותב על יום נוסף, והרי תָרִי – שני ימים, והוסיף הכותב עוד יום תיבת שְׁלֹשׁ, הִיָּה תִלְתָּא – שלשה ימים גנח שור זה, ואם כן כשאמר 'לֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְּעֵלְיוֹ' אֲתָנָּה ו-באנו לְנִיחָה רַבִּיעִית, וממנה ואילך משלם נוק שלם. הרי מפורש בפסוק שהשור נעשה מועד על ידי שנגח שלשה ימים.

רָבָא אָמַר בִּדְרָא אַחֲרָת, בִּין אִם אָמַר הַכּוֹתֵב תְּמוֹל וְבִין שְׁאִמֵּר מִתְּמוֹל מִיָּה הוּא שֶׁשּׁוֹר גָּנַח תָד – יום אחד, וכשאמר הכותב שְׁלֹשׁ הִיָּה תָרִי – שני ימים, והנאמר בהמשך 'לֹא יִשְׁמְרֵנוּ' מורה שְׁהָאִדְנָא – עתה בנגיחה שלישית חִיבֵי הַמּוֹזֵק לְשֹׁלֵם נֹק שְׁלֵם.

הגמרא עוברת לכאר טעמו של רבי מאיר: וְרָבִי מֵאִיר הַסּוֹבֵר שְׁגֵם בְּשִׁלְשָׁה נִיחֻזֹּת בְּיוֹם אֶחָד נִעֲשֶׂה מוֹעֵד, מֵאֵי טַעְמָא. ומביאה הגמרא את דבריו בברייתא, דְּתַנָּא, אָמַר רָבִי מֵאִיר דְּבֵר זֶה לְמִדֵּים מִקַּל וְחֻמָּר,

בְּחֶצֶר הַנִּיזָּק דָּמִי – שפיה של הפרה האוכלת בחצר הניזק, נידון כרשות הניזק ולא כרשות בעליה, דָּאִי בְּחֶצֶר הַמּוֹזֵק דָּמִי, אם כן מדוע חייב בעל הכלב נזק שלם על אכילת החררה, לִימָא ליה לבעל החררה, מֵאֵי בְּעִי רַבְּהִי בְּפִימָא דְּכָלְבָּא – מדוע נמצא לחמך בפיו של כלבי. כלומר, שמאחר שהחייב על שן הוא רק ברשותו של הניזק, אי אפשר לחייבו על אכילת החררה אם פיו נידון כרשות המזיק.

דָּאִי בְּעִינָא לָהּ – שנסתפקו בני הישיבה בענין זה, האם פִּי פְּרָה בְּחֶצֶר הַנִּיזָּק דָּמִי, וחייב בעליה על אכילתה מדין שן, או בְּחֶצֶר הַמּוֹזֵק דָּמִי ופטור, שהרי לא ברשות הניזק אכלה.

שואלת הגמרא: וְאֵי אָמַרְתָּ בְּחֶצֶר הַמּוֹזֵק דָּמִי, אם כן שֵׁן דְּחִיבֵי רִחְמָא הִיבֵי מִשְׁכַּחַת לָהּ, הלא לעולם אוכלת היא ברשות בעליה. ובמה נסתפקו בני הישיבה.

מבארת הגמרא: אָמַר רַב מְרִי בְרִיה דְּרַב הִנְיָא, גַּם אִם נֹאמַר שְׁפִי הַבהמה חצירו של המזיק הוא, יש אופנים שבהם ניתן לחייב משום שן, כְּגוֹן שְׁנֵתִּיכָה הבהמה בְּכּוֹתֵל לְהִנְאִתָּהּ והפילתו, וכן באופן שְׁנִנְפָה פִּירוֹת עַל יְדֵי שְׁנִתְּלָגְלָה עליהם לְהִנְאִתָּהּ, אך על אכילה בחצר הניזק יתכן שאין לחייבו משום שן, מאחר שיכול הוא לומר 'פי בהמתי רשותי הוא'.

מר זוטרא מקשה על דברי רב מרי: מְתַקִּינָה לָהּ מִר זוּטְרָא, כיצד ניתן לומר שהאופן שבו חייבה תורה משום נזקי שן, הוא בנחתככה הבהמה בכותל להנאתה והפילתו, או שטינפה פירות להנאתה, וְהָאִי בְּעִינָא – והרי יש לקיים את דברי הכותב (מלכים א' יד י) 'בְּאִשֶּׁר יִבְעֵר הַגָּלֵל עַד תְּמוֹ', דהיינו, שהבהמה מכלה את הקרן לגמרי, וְלִיכָא – והרי באופנים אלו אין הבהמה מכלה את הכותל או הפירות עד תומם.

מתרצת הגמרא: רַבִּינָא אָמַר, יש אופן שהבהמה מכלה את הקרן, כְּגוֹן דְּשָׁף צִלְמִי – שפשפה צורות, שהיו צורות חקוקות בכותל, וכאשר נתחככה הבהמה בכותל מחקתן וכלתה את הצורות עד תומן. רַב אִשִּׁי אָמַר, כְּגוֹן דְּפִסְעֵי פִסְעוּי – כאשר נתלגלה הבהמה על הפירות תחבה אותם בתוך טיט לח ונתייבש הטיט ואי אפשר להוציאם, ונמצא שכלית הפירות עד תומם.

הגמרא מנסה להוכיח ממשנה שפי פרה כחצר הניזק: תָּא שְׁמַע, שִׁנְיָה בְּסִנְהֶרֶין (עוה), שֹׁאֵם שִׁיפָה ו-גירח) אדם בּוֹ ו-בחבירו) אֵת הַכָּלָב שֶׁל אָדָם אָחֵר, או שִׁיפָה בּוֹ אֵת הַנֶּחֱשׁ, והרגו או פצעו, פְּטוּר הַמַּשְׁסָה, מאחר שפיה הניזק בידים, אלא רק גרם את הנזק, ומדייקת הגמרא, מֵאֵי טַעְמָא, הַמְּשַׁלָּה פְּטוּר וְחִיבֵי בְּעַל הַכָּלָב, מאחר שכלבו הוא שהניזק, וְאֵי אָמַרְתָּ שְׁפִי פְּרָה בְּחֶצֶר הַמּוֹזֵק דָּמִי, אם כן מדוע חייב בעל הכלב, לִימָא ליה לניזק, מֵאֵי בְּעִי יָדָה בְּפִימָיָה דְּכָלְבָּא – מדוע נמצאה ידך בפיו כלבי, הרי רשותי היא. אלא מוכח שפי פרה כחצר הניזק, ולפיכך חייב בעל הכלב בתשלום הנזק.

דוחה הגמרא: אִימָא פְּטוּר אִף מִשְׁפָּה – אין כוונת המשנה לפטור את המשסה בלבד, אלא כוונתה שאף המשסה פטור מאחר שאינו אלא גורם לנזק, אך יתכן שגם בעל הכלב פטור מאחר שפי כלבו נחשב רשותו. וְאִיבְעִית אִימָא, ניתן להעמיד המשנה באופן שלא היתה ידו של הניזק בתוך פי הכלב, אלא דְּאִפְסָקִיה לְנִיבִיָּה וְסָרְמִיָּה – שהוציא הכלב את שיניו וחבל באותו אדם, ובאופן זה אינו יכול לומר 'מאי בעי ידך בפומא דכלבאי', הגמרא מנסה לפשוט מהסיפא של אותה משנה: תָּא שְׁמַע, הַשִּׁיךְ בּוֹ אֵת הַנֶּחֱשׁ – אחז אדם נחש של אחר בידו, והולך את פיו לידו של חבירו עד שנכנסה היד לתוך פי הנחש והכישו ומת, רַבִּי יְהוֹדָה מְחַיֵּב אֵת הַמַּשְׁחִיךְ מִיָּתָה כְּדִין רוּצָה, וְחִכְמִים פּוֹטְרִים. וְאָמַר רַב אֲהֵא בְרַי יַעֲקֹב (שם עח), בְּשִׁתְּמִצִּי לִזְמִיר – כשתדקדק בדבריהם לידע שורש מחלוקתם תמצא שְׁלִדְרָבִי רַבִּי יְהוֹדָה אָרַם הַנֶּחֱשׁ בֵּין שִׁנְיָה הוּא עוֹמֵד, ויוצא הוא בלא כוונת הנחש, ונמצא שכאשר הביא את שיני הנחש לידיו של חבירו הרי הוא כהורגו בחברו, וּלְפִיכָה דִין הַמְּכַשֵּׁל בְּמִיתָת סִיף כְּדִין רוּצָה, וְאִילוּ הַנֶּחֱשׁ אִינוּ נִידוֹן כְּשׁוֹר הַהוּרָג נֶפֶשׁ וְפְטוּר, מאחר שהאדם הוא שהרג ולא הנחש. וְלְדְרָבִי חִכְמִים אָרַם שֶׁל נֶחֱשׁ מַעֲצָמוּ הוּא מְקִיא בְּשַׁעַת נִשְׁכִּיתוֹ, ונמצא שהנחש הוא ההורג, והמשיך רק גרם הנזק, וּלְפִיכָה הַנֶּחֱשׁ בְּסִקְלָה כְּדִין שׁוֹר הַהוּרָג נֶפֶשׁ, וּמְכַשֵּׁל פְּטוּר.

עתה מבארת הגמרא כיצד ניתן לפשוט מן המשנה את הספק: וְאֵי אָמַרְתָּ שְׁפִי פְּרָה בְּחֶצֶר הַמּוֹזֵק דָּמִי, אם כן מדוע לחכמים הנחש בסקילה, לִימָא לִיה בְּעַל הַנֶּחֱשׁ, מֵאֵי בְּעִי יָדָה בְּפִימָיָה דְּחִיּוּאִי – מדוע נמצאה ידך בפיו הנחש שלי, הרי רשותי היא. אלא מוכח שפי הנחש אינו כרשות המזיק. דוחה הגמרא: לְעֵנָּה קָטְלָא לֹא אָמַרְיִנָּה – לגבי עונש מיתה לא אומרים 'מאי בעי ידך', שאף אם פי הנחש נידון כרשות המזיק לענין תשלומי נזיקין

בבא קמא. פרק שני – כיצד הרגל דף כד עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

צט

תוספות

רִיחָק נִיחוּתָיו. ג' ימים: חֲבִיב. בְּדִכְתִּיב תְּמוּל שְׁלוֹשׁ: רִיחָק רֵאיוֹתֶיהָ. ג'
רֵאיוֹת בִּג' יָמִים טָמְאָה ו' יָמִים בְּדִכְתִּיב כִּי יוֹזֵב זֹב דְּמָה יָמִים רַבִּים וְדִרְשִׁינוּ וְכַפֵּי
פ' מַלְוִיט) יָמִים שְׁנַיִם רַבִּים שְׁלֹשֶׁה: קִירְכָה רֵאיוֹתֶיהָ. בְּיוֹם אֶחָד טְהוּרָה מִטּוּמְאָתָא
שְׂבַעָה אֶלָּא שׁוֹמֵרֵת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם: הֲרִי הוּא אוֹמֵר וְזֹאת כּוֹי. וּמִשּׁוּם גִּזְרֵת
הַכְּתוּב הוּא דְּלֹא דִרְשִׁינוּ קִי: הֵנֹכ בְּרֵאיוֹת.

דְּכְתִיב בְּהַאי קָרָא זֹב תְּלָתָא יֻזְמִי וְכְתִיב
טוּמְאָתָא הִיא דְּמִשְׁמַע בְּהֵרָג ג' הֲרִי טָמֵא
וְכְתִיב זֹאת דְּמִשְׁמַע אֵין לָךְ אֶלָּא מִה
שְׂכֵתוֹב בּו זֵב בְּרֵאיוֹת וְלֹא זָבָה בְּרֵאיוֹת:
קֹאִי בְּרֵאיוֹת. הִיא וְזֹאת גְּבִי רֵאיוֹת כְּתִיב
וּמִמַּעַט רֵאיוֹת לְזָבָה: מְמַעַט יָמִים. בְּתַמְהָ:
אֶלָּא לְחֻזְרָה. שְׁאֵם חוֹר לֵאחֹר הִתְדָאֵתוּ
שְׁלֹשָׁה יָמִים שְׂרָאָה שְׁנוּרִים וְלֹא נָגַח חוֹר
לְתַמּוּתָא: כְּרַבִּי יְהוּדָה. דְּתַמְנִי: נִיפּוּקוֹ
עָמּוּ. טַעְמִינּוּ רֵאיוֹתֵינוּ עָמּוּ: לִיעֻדִי תוֹרָא.
וְלַמַּעֲשִׂי הִיכָא דְּנָגַח בְּיוֹם אֶחָד: אוֹ לִיעֻדִי
נִיפּוּקָא. לִיעֻד בַּעַל הַשּׁוֹר בַּעֲיָן שְׁלֹשָׁה
יָמִים: בְּחַד יוֹמָא. וְהַעֲדוּ עַל שְׁלֹשׁ נִגְחֹת
שֶׁל ג' יָמִים: אִי אִמְרֵת. לֹא בַּעֲיָן ג' יָמִים
אֶלָּא לִיעֻדִי תוֹרָא וְלַמַּעֲשִׂי קִירֵב נִיחוּתָיו
הָא מִייעֵד דְּרִיחָק בְּנִיחוּת: הִשְׁתָּא הוּא
דְּקִמְסָהֲדוּ בִי. כָּל שְׁלִשְׁתָּן הַכִּיתוּת בָּאוּ
בְּיוֹם אֶחָד וְהַתּוֹרָה אִמְרָה שְׁלֹשָׁה יָמִים:
וְהוּדַע בְּכַעֲלִיו. וְאֵין עֲדוּת אֶלָּא בִּבְדִי: הֲרִי
בָּאֵן ג' עֲדוּת. שְׁאֵם בְּטָלָה אַחַת מִתָּמָם לֹא
בְּטָל הַשְׁתִּים וּמִשְׁלֹשׁ עֲלִיהֶם חֲצִי נֹק וְאֵם
לֹא בְּטָלָה הֲרִי הוּא מוֹעֵד: וְהֵן עֲדוּת אַחַת
לְהוֹמָה. שְׁהֲרִי עַל יְדֵי שְׁלִשְׁתָּן הוּא מוֹעֵד
הַלֵּךְ עֲדוּת אַחַת הֵן לֵכָךְ שְׁאֵם נִמְצָאָת כַּת
רֵאשׁוֹנָה וְזוּמָתָא הוּא פְּטוּר מִלְּשֹׁלֵם עַל
הַנִּגְיָה שְׁלִישִׁית אֶלָּא חֲצִי נֹק: וְהֵן.
הוּמָמִיתָא: פְּטוּרִין. מִתְּשִׁלוּמִי נִגְיָה שְׁלִישִׁית
וְאֵעִיפִי שְׁוֹן הֲרִי גוֹרְמִים לֹא לְשֹׁלֵם עֲלֶיהָ נִשׁ
פְּטוּרִין שְׁאֵין הָעֵדִים מְשַׁלְּמִין מִמֶּנּוּ עַד
שְׁוִיזוּמָּה בּוֹלֵן: בּוֹלֵן חֲבִיבִין. לְשֹׁלֵם הַדִּין שֶׁל
הַעֲדָא נִגְיָה שְׁלִישִׁית בִּין בּוֹלֵן וְצַד תַּמּוּת
מִשְׁלָלִים שְׁנֵי עֲדִים אֶחָד־רֹאשִׁים שְׁהַעֲדוּ
עֲלֶיהָ: אִי אִמְרֵת לִיעֻדִי תוֹרָא. בַּעֲיָן ג'
יָמִים אֶבֶל גְּבָרָא יוֹזֵב אֶחָד מִייעֵד מִצִּי
לְאוֹקְמָא כְּשֶׁבָּאוּ בּוֹלֵן בְּיוֹם אֶחָד שְׁבִיבָאָן
נִינֹק שְׁלִישִׁי לְהַעֲדֵד עַל ג' נִגְחֹת שֶׁל ג' יָמִים
וּמִשּׁוּם הַכִּי שִׁיבִי קִמְאִי בְּצַד הַעֲדָא
שְׂרָגִלִים לְדָכָר דְּלִשְׁנִיָּה מוֹעֵד אֶתּוּ דְּלֹא
מִצּוּ לְמִימֵר אָנֹן לְחֻזְבִּי פִּלְגָא נֹקָא אֲתִיבִין
מִקְמִיתָא וְלֹא לִשְׁנִיָּה מוֹעֵד וְרֹדָאֵי הֲנִי
יְדַעֵי בְּהִנֵּי שְׁהֲרִי בַּעַל נִגְיָה שְׁלִישִׁית הִבְיָאָן
וְמִה לֹא וְלִנְגִּיחוֹת הִרְאשׁוֹנוֹת אֶלָּא כְּרִי
לִיעֻדוֹ וְכַדִּי דְּרִדִּי אֲתָה:
אלא

וְדִאי לֹא תִרְאָה עוֹד: וְדִלְמָא לַמַּעֲשִׂי זָב מִיָּמִים. וְלֹא בַּעֲיָ לְמִימֵר אֶבֶל לֹא זָבָה מִרֵּאיוֹת דָּאֵם כֵּן לְשִׁתּוֹק מִחוּתָא אִי נִמִּי הַמְקַשָּׁה סָמָךְ אֶהֱיָקִישָׁא וְכִדְפִּרִי כְּסָמָךְ
קֹחַ רֵאיוֹת:

בְּרֵאיוֹת מִמַּעַט רֵאיוֹת. תִּימָה אֲדַרְבָּה קֹאִי גִבּוֹ מִמַּעַט זָב קֹאִי גִבּוֹ מִמַּעַט זָבָה כְּדִרְשִׁינוּ בְּפִי' דְּשִׁחִטָּת חוֹלִין (דף קכ. נה) שְׁאֵין הַלְוִים פְּסוּלִים בְּמוֹמִים דְּכְתִיב
וְזֹאת אֲשֶׁר לְלוֹהִם וְאֵין אַחֲרֵת לְלוֹהִם וְיֵשׁ לוֹמֵר דְּהֵתֵם נִמִּי הֵהָה דִּרְשִׁינוּ וְזֹאת לְלוֹהִם וְלֹא לְכֹהֲנִים שְׁנַיִם פּוֹסְלִין בְּכֹהֲנִים אֶלָּא מִשּׁוּם דְּדִרְשִׁינוּ לִיה
מֵאֲשֶׁר לְלוֹהִם: אֲנָא כְּרַבִּי יוֹסִי ס"ל. וְהָא דְּלֹא קָאֵמֵר הַלֵּכָה כְּרַבִּי יוֹסִי מִשּׁוּם דְּנִיחָא לִיה לְמַנְקֵט תַּנְאִי דְּמִתְנִיתִין: אִי לִיעֻדִי גְּבָרָא. לֹא שִׁיחָה מוֹעֵד לְעִבּוֹר
בְּהִתְרֵאוֹת דָּאֵם כֵּן לֹא הִיָּה מִתְחִיב עַד נִגְיָה שֶׁל חֲמִישִׁית נִשׁ אֶלָּא לִיעֻדִי שִׁיּוּדִיעַ כָּל פַּעַם שְׁנָגַח שׁוֹרוֹ וְיִשְׁמַרְנָה: הִלְתָּא בִּיתִי עֲרִים. לֹא דוֹקָא דְּרוֹאֵה הִיָּין
כַּת אַחַת: הִשְׁתָּא הוּא דְּקִמְסָהֲדוּ בִי. תִּימָה לְרִי דְּמִי' קָס לֹא הֲרִי אָפִי' לְמִיד' (שלי דף קכ. נה) פִּלְגָא נֹקָא קָסָא דְּמִכִּי נָגַח שְׁלֹשׁ נִגְיָחוֹת יִצָּא מִחוּקָת שִׁימּוֹר וְנִרְאָה
לְמַרְזֵן דָּאֵין חֲצִי נֹק חִלּוֹק בִּין דְּרִי קָס בְּחַד דּוּכְתָא הֲרִי קָס בָּל דּוּכְתָא כְּרֵאשְׁתָּן גְּבִי שְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד דְּאָפִי' הַעֲבִד שׁוֹה שְׁלֹשִׁים לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר מִכָּל
מְקוֹם הֲרִי קָס וְאִי מוֹדִיָּה בִּיה מִיפְטוּר:

בְּפִנִּי ב"ד. וְהוּ מִסְבָּרָא דְּמִי יִקְבַּל עֲדוּת אִם לֹא בְּפִנִּי בֵּית דִּין: הֲרִי בָּאֵן שְׁלֹשׁ עֲדוּת. לַעֲנֵן שְׁלֹשׁ אַחִין וְאֶחָד מִן הַשּׁוֹק מִצְטָרֵף עִמָּהּ:
לִימּוֹר

וְהֲרִיר עֲזִירָאֵל פִּי' דְּאִיקָא בִּינִיחָהוּ דְּלֵאבִי דְּרִישׁ לֹא יִשְׁמַרְנָה לְנִיחָה ד' לֹא
מִשְׁלֵם נֹק שְׁלֵם עַד יוֹם ד' דְּלֹא יִשְׁמַרְנָה הֲרִי יוֹם ד' דְּמִיָּא דְּתוּמָל שְׁלֹשׁ אֶבֶל
לְרָבָא דְּלֹא כְּתִיב נִגְיָה ד' אֶפִּילוֹ נָגַח ד' בִּג' חֲבִיב וְקָשָׁה לְמִאי דְּפִי' דְּלֹא מִשְׁלֵם
בְּרִבִּיעִית נִשׁ אָפִי' לְמִיד' לִיעֻדִי תוֹרָא אֲנָא' הַעֲדוּ בְּכַעֲלִים בְּנִיחָה ג'
דְּאִמְרִינוּ לְקַמֵּן בְּפִרְק שׁוֹר שְׁנָגַח אֲרַבְּעָה
וְתַמְשִׁיחָה (דף קכ. נה) וְכִי מֵאחֹר דְּמִתָּם קִטְלִין
לִיה מוֹעֵד הִיכִי מִשְׁכַּחַת לָהּ וּמִשְׁנִי בָּנוּ
שְׁהוֹנוּ וְזוּמִין וְזוּמִין וּפְרִיךְ הִנִּיחָא אִי
לִיעֻדִי תוֹרָא שְׁפִיר אֶלָּא אִי לִיעֻדִי
גְּבָרָא בַּעֲיָן מִצִּי אִמֵּר לִיה לֹא הִיָּה דְּעֵנָא
דְּתוֹרָאִי נָגַח וּפִי מִה שְׁפִיר' אֶפִּילוֹ אִי
לִיעֻדִי תוֹרָא נִמִּי לֹא אֲתִי שְׁפִיר וְיִיל
דְּלִכְתִּחִילָה כְּשִׁהוֹנוּ הַשְׁלִשָּׁה כִּיתוּת
לְקוֹר הַבְּעִלִּים אֶת הַשּׁוֹר וְכִשְׁבָּאוּ וְזוּמִין
וְזוּמִין וְהַעֲדוּ בְּכַעֲלִין בְּבֵית דִּין לֹא
הַסְפִּיקוּ לְגַמּוֹר אֶת דִּינוֹ עַד שְׁנָגַח נִיחָה
ד' בַּעֲד שְׁהִיָּה בְּבֵית בְּעִלִּין וְכַמִּיד גּוֹמֵרִין
דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר שְׁלֹא בְּפִנִּי וְהִרְמִי לְמַפְרָךְ
הִנִּיחָא לְמִיד' גּוֹמֵרִין אֶלָּא בְּלֹא הַכִּי פְּרִי
שְׁפִיר הִנִּיחָא אַחֵר וְרִי' מְפֻרֵשׁ שְׁאֵין נֶאֱסָר
עַל יְדִי גָמֵר דִּין כֵּן זְמַן שְׁהוּא קִיָּים וְעֲדִין
שֶׁלֹּה הוּא עַד לֵאחֹר סְקִילָה אוֹ לֵאחֹר
שְׁחִיטָה וְהַשְׁתָּא אֲתִי שְׁפִיר אָפִי' נָגַח דִּינוֹ
וְאֲחִיכ נָגַח וְהָא דְּקָתְנִי לְקַמֵּן בְּבִרְיָיָתָא
נִמְצָאָת כַּת שְׁלִישִׁית וְזוּמִין בּוֹלֵן חֲבִיבִין
אֲנִי' דְּעֲדִין לֹא חֲבִיב אֶלָּא שְׁלֵם מִכָּל מְקוֹם
בִּין שְׁמִיעֵידִין אוֹתוֹ וּמִמִּילָא מִתְחִיבִין נֹק
שְׁלֵם בְּרִבִּיעִית כְּשִׁהוֹנוּ עֲרִיבִין לְשֹׁלֵם כְּפִי
מִה שְׁתַּעֲלָה נִיחָה ד' כְּשִׁינָא אֲנִי' דְּבִפְרָק
הַנִּכְנָשׁ (מסכתין דף קכ. נה) אִמֵּר עֲרִיב גִּינְיָה
בְּנִפֵּשׁ שְׁהוֹנוּ עֲרִיבִי גִּינְיָה רֵאשׁוֹנָה שֶׁל כֵּן
סוֹרֵר אֵין נִהְרָגִין הֵתֵם לֹא מִשּׁוּם דִּיכִיב
לְהִיָּוֵת שְׁלֹא זָבָאוּ לִידִי חֲבִיב פְּטִרִין לְהוּ
אֶלָּא הֵתֵם מִשּׁוּם דְּמִימֵר לְהִלְקוֹתוֹ
בָּאוּ עֲרִיבִי גִּינְיָה בְּנִפֵּשׁ שְׁהוֹנוּ לֹקֵן
כְּדִפִּירֵשׁ הֵתֵם כְּקוֹנְטָרֵס אֶבֶל הָכָא ע"כ לֹא
בָּאוּ כִי אִם לִיעֻדוֹ וְלַחֲבִיב נֹק שְׁלֵם
כְּשִׁינָא נִיחָה ד' כְּדִמְסִין וְאוֹיֵל דְּלֹא מִצּוּ
לְמִימֵר לְחִיבִין פִּלְגָא נֹקָא וְנִיחָא אֲנָא' אִי
חֲבִיבִין אֵלוֹ הַכִּיתוּת אֶלָּא בְּמִה שְׁעִשָּׂאוּ
מוֹעֵד וְאוֹמְרִין כְּמִה נִפְתַּח שׁוֹרוֹ מְדִיּוֹ
וְלֹא עֲרִיבָא הַשְׁתָּא לְנִיחָה רְבִיעִית כָּלָל:
הֲרִי הוּא אוֹמֵר וְזֹאת. וְאִם תֹּאמַר כָּל שְׁכֵן
הַשְׁתָּא דְּאִיקָא לְמִימֵר תּוֹכִיחַ דְּמִיעֵט קָרָא
בְּהִרָא וְרִי' דְּהִי' דְּהִי' דְּהִי' גְּלִי קָרָא דְּלֹא
שִׁיבָא הֵתֵם סְכָרָא שֶׁל קִירֵב וְרִיחוֹת שְׁאֵין
שֵׁם הַטַּעַם תְּלִי מִשּׁוּם דְּמַחֲזֻקָת כְּכָר
רֹאָה אֶלָּא דְּגִזְרֵת הַכְּתוּב הוּא דְּבִשְׁלִישָׁה
יָמִים הִיא זָבָה אָפִי' אִם זָבָא אֲלִיָּהוּ וְיִאמֵר
נִמִּי הַמְקַשָּׁה סָמָךְ אֶהֱיָקִישָׁא וְכִדְפִּרִי כְּסָמָךְ

אלא

בְּרֵאיוֹת מִמַּעַט רֵאיוֹת. תִּימָה אֲדַרְבָּה קֹאִי גִבּוֹ מִמַּעַט זָב קֹאִי גִבּוֹ מִמַּעַט זָבָה כְּדִרְשִׁינוּ בְּפִי' דְּשִׁחִטָּת חוֹלִין (דף קכ. נה) שְׁאֵין הַלְוִים פְּסוּלִים בְּמוֹמִים דְּכְתִיב
וְזֹאת אֲשֶׁר לְלוֹהִם וְאֵין אַחֲרֵת לְלוֹהִם וְיֵשׁ לוֹמֵר דְּהֵתֵם נִמִּי הֵהָה דִּרְשִׁינוּ וְזֹאת לְלוֹהִם וְלֹא לְכֹהֲנִים שְׁנַיִם פּוֹסְלִין בְּכֹהֲנִים אֶלָּא מִשּׁוּם דְּדִרְשִׁינוּ לִיה
מֵאֲשֶׁר לְלוֹהִם: אֲנָא כְּרַבִּי יוֹסִי ס"ל. וְהָא דְּלֹא קָאֵמֵר הַלֵּכָה כְּרַבִּי יוֹסִי מִשּׁוּם דְּנִיחָא לִיה לְמַנְקֵט תַּנְאִי דְּמִתְנִיתִין: אִי לִיעֻדִי גְּבָרָא. לֹא שִׁיחָה מוֹעֵד לְעִבּוֹר
בְּהִתְרֵאוֹת דָּאֵם כֵּן לֹא הִיָּה מִתְחִיב עַד נִגְיָה שֶׁל חֲמִישִׁית נִשׁ אֶלָּא לִיעֻדִי שִׁיּוּדִיעַ כָּל פַּעַם שְׁנָגַח שׁוֹרוֹ וְיִשְׁמַרְנָה: הִלְתָּא בִּיתִי עֲרִים. לֹא דוֹקָא דְּרוֹאֵה הִיָּין
כַּת אַחַת: הִשְׁתָּא הוּא דְּקִמְסָהֲדוּ בִי. תִּימָה לְרִי דְּמִי' קָס לֹא הֲרִי אָפִי' לְמִיד' (שלי דף קכ. נה) פִּלְגָא נֹקָא קָסָא דְּמִכִּי נָגַח שְׁלֹשׁ נִגְיָחוֹת יִצָּא מִחוּקָת שִׁימּוֹר וְנִרְאָה
לְמַרְזֵן דָּאֵין חֲצִי נֹק חִלּוֹק בִּין דְּרִי קָס בְּחַד דּוּכְתָא הֲרִי קָס בָּל דּוּכְתָא כְּרֵאשְׁתָּן גְּבִי שְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד דְּאָפִי' הַעֲבִד שׁוֹה שְׁלֹשִׁים לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר מִכָּל
מְקוֹם הֲרִי קָס וְאִי מוֹדִיָּה בִּיה מִיפְטוּר:

לִימְרוּ הֵנָּה קָמָא כו'. הוּא הָדִין דְּהוּ"מ לַמְפָּרָה מִבְּתָרָא שְׁלֵא יִדְעוּ בְּרֵאשׁוֹנִים בֵּין שְׂבָאוּ ב'ג' יָמִים אֲלֵא מִקְמָא פְּרִיךְ בְּפִשְׁטוּת טַפִּי הֵנָּה בְּתָרָא וכו'. מִקְמָא לֹא הוּ"מ לַמְפָּרָה דְּמוּכָח מִלְתָּא דְּלִיעֵדוּי קָאָנוּ מִדְּהִמְתִּינוּ עַד נִגְיָחָא ג' וְאִת' מָאִי קָאָמַר מִנָּה יִדְעִינוּ דְּכָל דְּקָאִי

אֲלֵא אִי אִמְרַת לִיעֵדוּי גְּבָרָא לִימְרוּ הֵנָּה קָמָא אֲנִי מִי הָיָה יִדְעִינוּ דְּכַתְּרָא שְׁלֵשָׁה יוֹמֵי אֲתוּ הֵנִי וּמִייעֵדוּי לִיָּה אֲמַר רַב אִשִּׁי אִמְרִיתָה לְשִׁמְעָתָא קָמִיה דְּרַב כְּהֵנָּה וְאָמַר לִי וּלִיעֵדוּי תוֹרָא מִי נִיחָא וְלִימְרוּ הֵנָּה בְּתָרָא אֲנִי מִנָּה יִדְעִינוּ דְּכָל דְּקָאִי בִּי דִּינָא לְאַסְהוּדִי בְּתוֹרָא קָאָתוּ אֲנִי לְחִיבִי גְּבָרָא פִּלְגָּא נִקְאָ אֲתִינוּ דְּקִמְרָמוּי רַמְזוּי רַב אִשִּׁי אֲמַר כְּשִׁבְאוּ רְצוּפִים רַבִּינָא אֲמַר בְּמִכְרִין

בְּמִכְרִין בַּעַל הַשּׁוֹר וְאִין מִכְרִין אֶת הַשּׁוֹר אֲלֵא הִכִּי מִייעֵדוּי לִיָּה דְּאִמְרִי תוֹרָא נִנְחָנָא אִית לָךְ בְּבִקְרָךְ אֲבָעִי לָךְ לְמִטְרִי לְכוּלִּיה בְּקָרָא אֲבָעִי לְהוּ הַמְּשִׁפָּה כְּלָבּוּ שֶׁל כְּבִירוֹ בְּחִבְרוֹ מְהוּ מְשִׁפָּה וְדָאִי פְטוּר בַּעַל כְּלָבּ מָאִי מִי אִמְרִינוּ מִצִּי א"ל אֲנָא מָאִי עֲבִידְנָא לִיָּה אוֹ דְּלָמָּא אִמְרִינוּ לִיָּה בֵּין יִדְעִית בְּכָלכָךְ דְּמִשְׁפִּי לִיָּה וּמִשְׁתַּסִּי לֹא אֲבָעִי לָךְ לְאַשְׁהוּדִיָּה אֲמַר רַבִּי יוֹרָא ת"ש וְתָם שְׁיָהוּ הַתִּינוּקוֹת מִמְשִׁמְשִׁין בּוֹ וְאִינוּ נֹגֵחַ הָא נֹגֵחַ חֵיבִי אֲמַר אֲבָי מִי קָתְנִי נִנְחָא חֵיבִי דְּלָמָּא הָא נִנְחָא לֹא הָיָה תָם וּבִהְיָא נִגְיָחָא לֹא מַחֲיִב ת"ש שִׁיפָּה בּוֹ אֶת הַכְּלָב שִׁיפָּה בּוֹ נִחַשׁ פְטוּר מָאִי לֹא פְטוּר מְשִׁפָּה וְחֵיבִי בַּעַל כְּלָב לֹא אִימָא פְטוּר אִף מְשִׁפָּה אֲמַר רַבָּא אִם תִּמְצִי לִמְרֵי הַמְּשִׁפָּה כְּלָבּוּ שֶׁל כְּבִירוֹ בְּחִבְרוֹ חֵיבִי שִׁיפָּה הוּא בְּעִצְמוֹ פְטוּר מָאִי מִעָמָא כָּל הַמְּשִׁפָּה וְכָא אַחֵר וְשִׁינָּה בּוֹ פְטוּר א"ל רַב פָּפָא לְרַבָּא אִיתְמַר מְשִׁמְיָה דְּרִישׁ לְקִישׁ בְּוֹתִיךָ דְּאֲמַר רִישׁ לְקִישׁ שְׁתֵּי פְרוֹת בְּרִשּׁוֹת הֶרְבִּים אַחַת רְבוּצָה וְאַחַת מְהֻלְכֶת וּבִעֲשָׂה מְהֻלְכֶת בְּרִבּוּצָה פְטוּרָה רְבוּצָה מְהֻלְכֶת חֵיבִית א"ל אֲנָא בְּהִיא חֵיבִי מַחֲיִיבָנָא דְּאִמְרִינוּ לִיָּה כִּי אִית לָךְ רִשּׁוּתָא לְסָגוּי עָלִי לְבַעוּמִי בִּי לִית לָךְ רִשּׁוּתָא: מִתְנִי שׁוֹר הַמְּזִיק בְּרִשּׁוֹת הַנִּיזָק בִּיצֵד נִנְחָא גִּנְף נִשְׁךְ רִבְזָן בְּעַט בְּרִשּׁוֹת הֶרְבִּים מְשִׁלֵּם חֲצִי נִזָּק בְּרִשּׁוֹת הַנִּיזָק רַבִּי טְרָפוֹן אוֹמַר נִזָּק שְׁלֵם וְחֲכָמִים אוֹמְרִים חֲצִי נִזָּק אֲמַר לָהֶם רַבִּי טְרָפוֹן וְכָא בְּמָקוֹם שֶׁחָקַל עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרִגֶּל בְּרִשּׁוֹת הֶרְבִּים שְׁהוּא פְטוּר הַחֲמִיר עָלֶיהֶן בְּרִשּׁוֹת הַנִּיזָק לְשִׁלֵּם נִזָּק שְׁלֵם מָקוֹם שֶׁהַחֲמִיר עַל הַקָּרֵן בְּרַה"ר לְשִׁלֵּם חֲצִי נִזָּק אִינוּ דִּין שְׁנַחֲמִיר עָלֶיהֶן בְּרִשּׁוֹת הַנִּיזָק לְשִׁלֵּם נִזָּק שְׁלֵם אֲמַר לֹא דִּין לְבָא מִן הָדִין לְהִיּוֹת בְּגִדּוֹן מַה בְּרַה"ר חֲצִי נִזָּק אִף בְּרִשּׁוֹת הַנִּיזָק אִף אֲנִי לֹא

בְּמִכְרִין בַּעַל הַשּׁוֹר כו'. וְאִם תִּאמַר אֲבָתִי מִצּוֹ לְמִימַר לְחִיבִיָּה פִּלְגָּא נִקְאָ נִקְאָ קָאָתִינוּ אֲשָׁן שְׁבִשְׁוֹרִים בְּדִתְנָן בְּהַמְנִיחַ (לִמְנוּ דף 106) גְּבִי זֶה אוֹמַר קִטְן הַזֵּיק וְי"ל דִּכּוּל לִזְמַר אֲחֵד מִקֵּם נֶאָכַד אִי"נ דְּנֶאָכַד אֲחֵד מִקֵּם אַחֵר כָּל נִגְיָחָא וְאִת' דְּכִין דָּאִין מִכְרִין אֶת הַשּׁוֹר שְׁמָא אוֹתוֹ שֶׁנֶּחֱזַק רֵאשׁוֹנָה לֹא זָהוּ שֶׁנֶּחֱזַק שְׁנִיָּה וְשְׁלִישִׁית וְי"ל כְּגוֹן שֶׁלְאַחֵר שֶׁהָעִידוּ בְּכֹלִם רֵאשׁוֹה וְחִבְרוֹהוּ שְׁנִיָּה עוֹשֶׂה כָּל הַנִּגְיָחוֹת וְאִם תִּאמַר לִיעֵדוּי גְּבָרָא אִין הָעִידִים שֶׁהָעִידוּ בַּיּוֹם רֵאשׁוֹן וְכוּלִין לִיעֵד אֲלֵא שְׁחוּשְׁשִׁין שְׁמָא יִנְחָא ב' ו'ג' וְיִבְרִי וּמִשְׁעֵם זֶה וְכוּלִים נִמִּי לִזְמַר לְחִיבִי חֲצִי נִזָּק בָּאֵנוּ בְּשִׁכְרִי וְאִפִּי בִּי אִמְרִינוּ לִיעֵדוּי תוֹרָא דְּמִצְוֵנוּ לְמִימַר דְּמִיירִי בְּשִׁכְרִיחוֹ עַד שֶׁנֶּחֱזַק שְׁלֵשָׁה נִגְיָחוֹת וְלֹאֲחֵר שְׁלֵשָׁה יָמִים כְּשִׁבְאוּ לְהָעִיד נִתְעַרַּב בֵּין שְׁוֹרִים אַחֲרִים הַדּוּמִים לוֹ אוֹ שִׁכְחוּ מַה שׁוֹר הָיָה וְאִין מִכְרִין אוֹתוֹ בְּשַׁעַת הָעֵדוּת דְּהִשְׁתָּא וְדָאִי לִיעֵדוּי קָאָתוּ וְאִף עַל פִּי שְׁאִין מִכְרִין אוֹתוֹ וְשִׁלֵּם נ"ש כְּשִׁינָח נִגְיָחָא רַבִּיעִית בְּרַבִּי אֲחָא דְּאֲמַר בְּרִישׁ הַמּוֹכֵר פִּירוֹת (כ"ג דף 105) בְּדִדְעָה שְׁזָה הִקְרוּ וּמ"מ אוֹתָם שֶׁהִכִּירוּ תַחֲלִילָה וְכוּלִים הֵם לִזְמַר לְחִיבִי חֲצִי נִזָּק בָּאֵנוּ בְּשִׁכְרִי דְּלִיעֵדוּי גְּבָרָא נִמִּי לֹא מִצִּי אֲמַר אֲלֵא שְׁחוּשְׁשִׁין שְׁמָא יִנְחָא שְׁנִים אוֹ שְׁלֵשָׁה וְיִבְרִיחוֹ וְי"ל דָּאִי לְחִיבִי ח"נ אֲתוּ לֹא הָיָה לָהֶם לְהָעִיד כָּלֵל עַד שִׁכְרִיחוֹ אֲבָל וְדָאִי לִיעֵדוּי אֲתוּ בִּין לִיעֵדוּי תוֹרָא וּבֵין לִיעֵדוּי גְּבָרָא צִירִינִי לְהָעִיד קוֹדֵם נִגְיָחָא רַבִּיעִית דָּאִין הַבְּעָלִים מִתְחִיבִים עַד שִׁיזְדִּיעוּהוּ תַחֲלִילָה וְלִכְךָ צִירִינִי לְמַתָּה לְהָעִיד קוֹדֵם הַקְּרָה וְכֵן פֶּר"ח דְּהַךְ מִתְנִי בֵּין לִיעֵדוּי תוֹרָא בֵּין לִיעֵדוּי גְּבָרָא וּבְעִינִי לֹא אִפְשִׁי וְתִימָה דְּלֹא מִשְׁנִי שְׁאִין מִכְרִין הַשּׁוֹר הַמְּנוּגָח אִי נִמִּי שֶׁנֶּחֱזַק שׁוֹר שֶׁל הַפֶּקֶד אוֹ שֶׁל כְּבָעֲנִי אוֹ שֶׁהָעִידוּ שְׁנֵי שְׁוֹרִים שֶׁל עֲצָמוֹ וְאִוְרִי דְּשָׁמָא אִין הָעֲדָה מוֹעֵלָת אֲלֵא בְּפִנִּי חֵיבִי וְלִכְךָ לֹא מִצִּי לְמִימַר שְׁאִין מִכְרִים הַשּׁוֹר הַמְּנוּגָח דָּאִי אִין מִכְרִים שְׁמָא הָיָה דְּכָנְעִי אוֹ דְּהִפְקֵר: הַמְּשִׁפָּה כְּלָבּוּ שֶׁל כְּבִירוֹ כו'. לֹא דְמִי לְשׁוֹר הָאֲצִטְדִין (לִמְנוּ דף 106) שֶׁהָאֵדָם נִלְחָם עֲמוֹ הָדוֹרָנוּ:

אֲלֵא אִי אִמְרַת לִיעֵדוּי גְּבָרָא. בְּעִינִי ג' יָמִים וְעַל כָּל נִגְיָחָה וְנִגְיָחָה צִירִי לְהָעִיד בְּיוֹמִיה וְלֹא מִשְׁכַּחַת לָהּ דְּמִשּׁוּי לִיָּה מוֹעֵד אֲלֵא ב'ג' יָמִים לִימְרוּ הֵנָּה קָמָא כו': וּלִיעֵדוּי תוֹרָא מִי נִיחָא. נִזְדִּי דְקָמָא וְדָאִי לִיעֵדוּיָה נִתְכַּוְּנוּ שְׁהִי יוֹדְעִים שְׁאִין עַל נִיזָק הַשְּׁלִישִׁי לְחַבּוֹעַ נִגְיָחוֹת רֵאשׁוֹנוֹת אֲלֵא כְּדִי לִיעֵדוּי וְלְחִיבִי ב'ש אֲלֵא הֵנָּה בְּתָרָא שְׁצִירִים לוֹ בְּלֹא עֵדוּת ב' הַכְּחוֹת וְלְחִיבִי ח"נ: לִימְרוּ אֲנִי לֹא לִיעֵדוּי אֲתִינוּ. וְלֹא זָהוּ יִדְעִינוּ בְּהֵנָּה בִּיחּוֹת אֲלֵא לְחִיבִיָּה פִּלְגָּא נִקְאָ וְאִין עָלֵינוּ שְׁלֵם אֲלֵא חֲצִי הַנִּזָּק: ח"נ דְּקָא מְרָפוּי רַמְזוּי. כְּלוֹמַר לִיעֵדוּי תוֹרָא נִיחָא וְכִיּוֹם אֲחֵד וּכְגוֹן דְּקָא מְרָפוּי רַמְזוּי פֶּת עֵידִי רֵאשׁוֹנָה לְעִידִי פֶת שְׁלִישִׁית שְׁעִידוּי הַלֶּכֶךְ וְדָאִי אַחֲרוֹנִים נִמִּי לִכְךָ נִתְכַּוְּנוּ וְהָיוּ יוֹדְעִים בְּרֵאשׁוֹנִים וְכֵן שְׁמַעְתִּי: רַב אִשִּׁי אֲמַר. לְעוֹלָם לֹאִיעֵדוּי תוֹרָא נִיחָא דְּמוֹקְמִין לָהּ כְּשִׁבְאוּ רְצוּפִים כּוּלָם בָּאוּ בִּיחּוֹד דְּהִשְׁתָּא וְדָאִי יִדְעִי הֵנִי בְּהֵנָּה וְאִין מִכְרִים אֶת הַשּׁוֹר. הַלֶּכֶךְ לֹא נִתְכַּוְּנוּ אֲלֵא לְעֵשׂוֹת מוֹעֵד שְׁהָיוּ יוֹדְעִים בְּעֵדוּת הָרֵאשׁוֹנִים דְּמִשּׁוּם חֲצִי נִזָּק בֵּין דָּאִין מִכְרִים אֶת הַשּׁוֹר לֹא אֲתוּ וּמִסְתַּדִּי דָּתָם אִינוּ מְשִׁלֵּם אֲלֵא מִגּוֹפּוֹ אֲבָל לִיעֵדוּי גְּבָרָא לֹא נִיחָא דְּמִצּוֹ לְמִימַר קָמָא מִי יִדְעִינוּ דְּלִבְתָּר תִּלְקָא יוֹמֵי אֲתוּ הֵנִי וּמִייעֵדוּי לִיָּה אֲנִי אֲפִלְגָּא נִקְאָ אֲתִינוּ וְלִכְךָ לְמִימַר כְּדוּ אִין מִכְרִין אֶת הַשּׁוֹר וּלִיעֵדוּי אֲתוּ דְּמִי הָיוּ יִדְעִי דְּסוֹפּוֹ לְחִזּוֹר לְנִגְוָה שְׁנִיָּה וְשְׁלִישִׁית: כְּלָבּוּ שֶׁל כְּבִירוֹ בְּחִבְרוֹ. לֹא הַמְּשִׁפָּה כְּלָב רֵאשׁוֹן בְּשִׁמְעוֹנוּ: וְדָאִי פְטוּר. דְּגִרְמָא בְּנִזָּקִין הוּא: הָא נִנְחָא. שׁוֹר אַחֵר עַל יְדִי מִשְׁמוֹשׁ הַתִּינוּק חֵיבִי וְאִע"פ דְּשִׁסִּי הוּא: דְּלָמָּא. אִע"פ דְּנִנְחָא תָם הוּא דְּלֹא הָיָה וּבִהְיָא נִגְיָחָא לֹא מַחֲיִב וְהָיָה דְּקָתְנִי וְאִינוּ נֹגֵחַ לְשִׁינָּה תָם קָתְנִי: שִׁפָּה בְּעִצְמוֹ. שֶׁנֶּשֶׁךְ הַכְּלָב אֶת הַמְּשִׁפָּה בַּעַל הַכְּלָב פְטוּר: בְּעִשָּׂה מְהֻלְכֶת בְּרִבּוּצָה פְטוּרָה. דְּלֹא הָיָה לָהּ לְרִבּוּזָא בְּרִשּׁוֹת הֶרְבִּים וְכָל הַמְּשִׁפָּה וְכָא אַחֵר וְשִׁינָּה בּוֹ פְטוּר: מִתְנִי נִנְחָא גִּנְף וְכָא בְּוֹלָן תוֹלְדוֹת אַחֵר: הוּא שְׁהוּא פְטוּר. בְּרִכְתִּיב וּבְעַר בְּשֹׁדָה אַחֵר: דִּין לְבָא מִן הָדִין לְהִיּוֹת בְּגִדּוֹן. קָרֵן בְּרִשּׁוֹת הַנִּיזָק שְׁאֵתָה מִבֵּיא מִדִּין קָרֵן בְּרִשּׁוֹת הֶרְבִּים דְּקָאֲמַרְתָּ קָרֵן שֶׁהַחֲמִיר עָלֶיהָ בְּרַה"ר אִינוּ דִּין שְׁנַחֲמִיר עָלֶיהָ בְּרִשּׁוֹת הַנִּיזָק: לֹא

שְׁהוּא פְטוּר הַחֲמִיר עָלֶיהֶן בְּרִשּׁוֹת הַנִּיזָק לְשִׁלֵּם נִזָּק שְׁלֵם מָקוֹם שֶׁהַחֲמִיר עַל הַקָּרֵן בְּרַה"ר לְשִׁלֵּם חֲצִי נִזָּק אִינוּ דִּין שְׁנַחֲמִיר עָלֶיהֶן בְּרִשּׁוֹת הַנִּיזָק לְשִׁלֵּם נִזָּק שְׁלֵם אֲמַר לֹא דִּין לְבָא מִן הָדִין לְהִיּוֹת בְּגִדּוֹן מַה בְּרַה"ר חֲצִי נִזָּק אִף בְּרִשּׁוֹת הַנִּיזָק אִף אֲנִי לֹא

בִּין לִיעֵדוּי תוֹרָא וּבֵין לִיעֵדוּי גְּבָרָא צִירִינִי לְהָעִיד קוֹדֵם נִגְיָחָא רַבִּיעִית דָּאִין הַבְּעָלִים מִתְחִיבִים עַד שִׁיזְדִּיעוּהוּ תַחֲלִילָה וְלִכְךָ צִירִינִי לְמַתָּה לְהָעִיד קוֹדֵם הַקְּרָה וְכֵן פֶּר"ח דְּהַךְ מִתְנִי בֵּין לִיעֵדוּי תוֹרָא בֵּין לִיעֵדוּי גְּבָרָא וּבְעִינִי לֹא אִפְשִׁי וְתִימָה דְּלֹא מִשְׁנִי שְׁאִין מִכְרִין הַשּׁוֹר הַמְּנוּגָח אִי נִמִּי שֶׁנֶּחֱזַק שׁוֹר שֶׁל הַפֶּקֶד אוֹ שֶׁל כְּבָעֲנִי אוֹ שֶׁהָעִידוּ שְׁנֵי שְׁוֹרִים שֶׁל עֲצָמוֹ וְאִוְרִי דְּשָׁמָא אִין הָעֲדָה מוֹעֵלָת אֲלֵא בְּפִנִּי חֵיבִי וְלִכְךָ לֹא מִצִּי לְמִימַר שְׁאִין מִכְרִים הַשּׁוֹר הַמְּנוּגָח דָּאִי אִין מִכְרִים שְׁמָא הָיָה דְּכָנְעִי אוֹ דְּהִפְקֵר: הַמְּשִׁפָּה כְּלָבּוּ שֶׁל כְּבִירוֹ כו'. לֹא דְמִי לְשׁוֹר הָאֲצִטְדִין (לִמְנוּ דף 106) שֶׁהָאֵדָם נִלְחָם עֲמוֹ הָדוֹרָנוּ:

קבא קמא דף כד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי)

שאם נגח על ידי משמוש התינוקות חייב לשלם, הרי רק דיוק הוא ממה שנאמר ואינו נוגח, ואם כן דלמא – שמא נדיק הא נגח לא הוי תם – שאם נגח אינו חוזר לתמותו, ומכל מקום ברהמיא נגיחה לא מתייב – על אותה נגיחה שנגח על ידי משמוש התינוקות אינו חייב לשלם, כי גירוחו אחרים.

הגמרא מנסה לפשוט ממשנה אחרת: תא שמע ממה ששינוי (סנהדרין עו): שפיסה ב – אדם ששיסה בחבירו את הכלב או שפיסה בו נחש והרג את חבירו, פטור המשטה מעונש מיתה, כיון שהוא רק היה גורם. ומדייקת הגמרא, מאי לא – האם אין כוונת המשנה בכך שנקטה 'פטור' בלשון יחיד לומר שפטור רק המשפה וחייב בעל הכלב חייב. דוחה כיון שממונו הזיק, ואם כן נפטרה מכאן האבעאי שבעל הכלב חייב. דוחה הגמרא: לא – אין הכרח שזו היא כוונת המשנה, אלא אימא שהמשנה נקטה 'פטור' בלשון יחיד כדי לחדש שפטור אף משפה – שגם המשטה פטור, אך דין בעל הכלב היה פשוט למשנה שהוא פטור ולא הוצרכה לכתוב.

הגמרא מביאה אופן שבו אין ספק: אמר רבא, אם תמצא לומר – אף אם תפשוט שהמשפה כלבו של חבירו בחבירו, בעל הכלב חייב, מכל מקום שפיסה הוא בעצמו – אם הכלב הזיק את המשטה עצמו, פטור בעל הכלב. מאי טעמא, לפי שכל המשפה – כל העושה דבר שאין לו רשות לעשותו ומתוך כך בא אחר ושינה בו, שהזיקו, פטור השני אף שגם הוא עשה שלא ברשות. והוא הדין כאן, כיון שהמשטה שינה במה ששיסה את הכלב שוב אין בעל הכלב חייב בנזקו.

רב פפא מביא דין דומה בשם ריש לקיש: אמר ליה רב פפא לרבא, איתמר משפיה דריש לקיש בנותיך – בדבריה, דאמר ריש לקיש, שתי פרות שהיו בפרשות הרבים, אחת מהם רבוצה ואחת מהם מהלכת, ובעטה מהלכת ברבוצה והזיקתה, פטורה, ואף ששינתה במה שבעטה בה שהרי אין לה רשות לבעוט, מכל מקום הרבוצה שינתה תחילה במה שרבעה ברשות הרבים, וכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור. אבל אם בעטה רבוצה במהלכת, תיבתה, שהרי המהלכת לא שינתה ואין לרבוצה רשות להזיקה. רבא מחלק בין דבריו לדברי ריש לקיש: אמר ליה רבא לרב פפא, אגא ברהמיא – באותו מקרה שבעטה מהלכת ברבוצה, חייב מתייבא – הייתי מחייב את בעליה של המהלכת, משום דאמרין ליה, כי אית לך רשותא לסגנוי עלי – אמנם יש לפרתך רשות לעבור ולדרוך על פרוני הרבוצה, אך לבעוטי כי לית לך רשותא – לבעוט בה אין לפרתך רשות, ואם עשתה כן הרי היא חייבת ככל פרה שבעטה.

משנה

משנה זו עוסקת בשור המזיק ברשות הניזק, שנמנה לעיל (טו) כאחד מחמשה המועדים.

שור המזיק שנכנס והזיק בפרשות הניזק, כיצד מתחייב בעל השור וכמה מתחייב, נגח בקרניו, נגח – דחה בגופו, נשך, רבץ על כלים, בעט ברגליו והזיק, שכל אלו הם תולדות הקרן, שנעשו בכונה להזיק ואין הנאה להזיקן ואין הזיקן מצינו בפרשות הרבים, משלם חצי נזק, אבל בפרשות הניזק, רבי טרפון אמר שמשלם נזק שלם, וחכמים אומרים שמשלם חצי נזק. התנאים מבארים את שיטתם: אמר להם רבי טרפון לחכמים, דין זה שקרן ברשות הניזק חייב נזק שלם נלמד בקל וחומר, ומה במקום שהקל הכתוב על השן ועל הרגל שהזיק בפרשות הרבים שהוא פטור, אף על פי כן החמיר עליהן כשהזיקו בפרשות הניזק שחייב לשלם נזק שלם, ומוכח שחצר הניזק חמורה להתחייב בה יותר מפרשות הרבים. במקום שהחמיר על הקרן בפרשות הרבים, שחייב לשלם חצי נזק, האם אינו דין שנהמיר עליו שאם הזיק בפרשות הניזק שחייב לשלם נזק שלם. אמרו לו חכמים, דין לרבא מן הדין לחיות בגדון – אין לחייב את הנלמד בקל וחומר יותר מהחוב שיש על המלמד, וכיון שכן, מה קרן בפרשות הרבים חייבת רק חצי נזק, אף בפרשות הניזק חייבת רק חצי נזק. אמר להם רבי טרפון, אף אני

אלא אי אמרת שלייעודי נבא הצריכה התורה שלשה ימים, וצריכים להתרות בו בין נגיחה לנגיחה, ועל כרחך לא באו כולם ביום אחד, אם כן היאך אנו מחייבים את הכתות הראשונות על זממם לגרום למועדו, לימרו הנך קמאי – יכולים כת ראשונה ושניה לומר אגן מי הוה ידעין דבתר שלשה ימי אתו הני ומייעדי ליה – וכי היינו יודעים שאחר שלשה ימים יבואו אלו העדים האחרונים ויעשוהו מועד, כלומר, אנחנו באנו רק לחייבו חצי נזק של צד תמותה, ולא היתה כוונתנו לעשותו מועד. וכיון שהברייתא מחייבת אותם גם על חצי נזק של מועדות של נגיחה שלישית מוכח שהמטרה היא ליעודי תורא, וכולם באו ביום אחד להעיד כדי שהניזק השלישי יקבל נזק שלם.

רב כהנא מקשה שגם אם ליעודי תורא אין הברייתא מיושבת: אמר רב אשי, אמריתיה לשמעיה קמיה דרב כהנא – אמרתי שמועה זו לפני רב כהנא, ואמר לי, ולייעודי תורא מי ניהא – האם לפי הצד שלייעודי תורא הברייתא מיושבת, הרי קשה היאך אנו מחייבים הכת האחרונה בחלק מחצי נזק של מועדות, ולימרו הנך בתרא – יאמרו אלו העדים האחרונים אגן מנא ידעין דכל דכאן בי דינא לאסנהדי בתורא קאמו – מנין לנו לידע שכל כתות העדים העומדים בבית דין באו להעיד על אותו שור שנגח, אגן לחיובי נבא פלגא נזקא איתני – אנו באנו רק להעיד על נגיחה אחת ולחייבו חצי נזק של תמותה, ולא היינו יודעים שיש עוד עדים המעידים על אותו שור שכבר נגח לפני כן.

הגמרא מיישבת את הברייתא לפי הצד שלייעודי תורא. מתרצת הגמרא: אם 'לייעודי תורא' אפשר ליישב את הברייתא כשבאו להעיד ביום אחד, ובגון דקמרינן רבוי – שראינו את עדי כת הראשונה רומזים לעדי כת האחרונה שיעידו, ומוכח שהאחרונים יודעים מהכתות שלפניהם ואינם יכולים לומר לחייבו חצי נזק באנו. תירוצו אחר: רב אשי אמר, מדובר בשבא רצופים – שכל הכתות באו יחד לבית דין להעיד, ובדאי ידעו האחרונים שגם האחרים באים להעיד על אותו השור.

תירוצו נוסף: רבנא אמר, מדובר באופן שהעדים מכירין את בעל השור ואין מכירין את השור, ולכן אינם יכולים לומר באנו לחייבו חצי נזק של תמותה, שהרי תם משתלם מגופו ואין עדותם יכולה לחייב חצי נזק של תם אם אינם מעידים איזה שור נגח, ומוכח שבאו להעיד כדי לעשותו מועד. ומיד תמזה הגמרא: אלא היכי מייעדי ליה – אם אינם מכירין את השור היאך מתרים בבעלים לשמור את שורו, הרי אינו יודע איזה שור נגח. מיישבת הגמרא: דאמרי – שאומרים לו, תורא נגחנא אית לך בבקרך אבעי לך לנמורי לכוליה בקרא – שור נגח יש לך בין בקרך ועליך לשמור את כל בקרך.

הגמרא מביאה ספק ומנסה לפשוטו ממשנתנו: אבעי לחי, המשפה ו-המגרדה כלבו של חבירו בחבירו והזיק, מהו שיתחייב בתשלומין. ומבאר הגמרא, משפה ודא שהוא פטור, שכן הוא רק גרם לכלב שזיק וגרמא בניזק פטור, אלא בעל כלב מאי, האם יש לחייבו בנזק שעשה כלבו על ידי ששיסוהו, מי אמרין מאי אמר ליה – האם אומרים שיכול בעל הכלב לומר מאי עבדנא ליה – אני מה הזקתי לו, הרי אם לא שיסוהו זה לא היה הכלב מזיק מעצמו, או דלמא אמרין ליה – אומרים לבעל הכלב בין ידעת בכללך דמשפי ליה ומשתפי – כיון שאתה מכיר בכלבך שאם מגרים אותו הוא מתגרה ומזיק, לא אבעי לך לאשהויה – לא היה לך להזהרותו ברשות הרבים ופושע אתה בשמירתו.

הגמרא מנסה לפשוט ממשנתנו: אמר רבי יורא, תא שמע ממה ששינוי במשנתנו יתם – שור שנעשה מועד חוזר לתמותו על ידי שיהיה התינוקות ממששין בו ואינו נוגח, ומשמע הא נוגח – אבל אם היה נוגח בגלל המשמוש היה חייב על אותה נגיחה, והרי לא נגח מעצמו אלא על ידי משמוש התינוקות, ומוכח ששור הנוגח על ידי שאדם אחר גירחו חייב לשלם.

אביי דוחה את הראיה: אמר אביי, מי קתני נגח חייב – וכי מפורש במשנה

לא ארין קרן בחצר הניזק מקרן ברשות הרבים, אלא אני ארין קרן בחצר
הניזק מקרן בחצר הניזק, ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל שפטורים
ברשות הרבים, התמיר בקרן לחייבו בחצי נזק, במקום שהתמיר על השן
ועל הרגל ברשות הניזק לחייבו בנזק שלם, האם אינו דין שנתמיר בקרן
בחצר הניזק לחייבו נזק שלם. אמרו לו חכמים, גם על קל וחומר זה יש
לומר דיו לבא מן הדין להיות כפדון, מה קרן ברשות הרבים חייבת רק
חצי נזק, אף ברשות הניזק חייבת רק חצי נזק;

גמרא

הגמרא דנה במחלוקת רבי טרפון וחכמים. מקשה הגמרא: ורבי מרפון,
האם לית ליה – אינו סובר שדיו לבא מן הדין להיות כפדון, והא – הלא
הכלל שדיו לבא מן הדין להיות כפדון מדרבנן הוא, דתניא, מרין קל
וחומר ביצר – מה המקור שדורשים קל וחומר. שנאמר לאחר שמרים
ואחר דברו על משה, ומרים נענשה בצרעת (במדבר יב יד) 'ויאמר ה' אל
משה ואליה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים תסגר שבעת ימים
מחוץ למחנה, כלומר, הלא אילו היה אביה מראה לה פנים וזעפות היא
היתה נכלמת שבעה ימים, קל וחומר לנזפת על ידי השכינה שעליה
להיכלם כפליים בשיעור ארבעה עשר יום, אלא שאף על פי כן אמר
הקדוש ברוך הוא שמרים תסגר רק שבעה ימים, כיון שדיו לבא מן הדין
להיות כפדון, כלומר, שדיו הנזפת על ידי השכינה לא יהיה יותר חמור
מנזפת על ידי אביה, ומבואר בברייתא שדיו לבא מן הדין להיות כפדון.
הוא מדאורייתא, ואין רבי טרפון לומר שדיו ברשות הניזק חייבת נזק שלם
בקל וחומר מקרן ברשות הרבים שחייבת רק חצי נזק. מתרצת הגמרא: כי
לית ליה – האופן שאין לפי רבי טרפון את הלימוד של דיו לבא מן הדין
להיות כפדון, הוא רק היכא דמפרך – במקום שמופרך הקל וחומר, אבל
היכא דלא מפרך – במקום שלא מופרך הקל וחומר, אית ליה – יש לרבי
טרפון את הלימוד שדיו לבא מן הדין להיות כפדון. וממילא ה"ם – במעשה
מרים ששבעה ימי ההרחקה מחמת נזיפה דשכינה לא בתיבי בתורה
במקום אחר, ולומדים אותם רק על ידי הקל וחומר, אהא – בא הקל וחומר
ואיתיי – ולימד שמרים צריכה ארבעה עשר ימי הסגר, ואהא –
ובא הכלל של 'דיו ואפיק' – והוציא מחיוב ההסגר שבעה ימים ואפיק –
והעמיד על שבעה ימים, ונמצא שהקל וחומר הועיל ללמד את הסגר
שבעה ימים אלו, אבל ה"ם – בחיוב קרן בחצר הניזק, חצי נזק בקרן בתיב
במפורש בין ברשות הרבים ובין בחצר הניזק, ואהא – ובא הקל וחומר
ואיתיי – ולימד שחייב לשלם עוד חצי נזק אחרת – ונעשה חיוב
בחצר הניזק נזק שלם, וממילא אי דרשת 'דיו' וחיובו בחצר הניזק יהיה רק
חצי נזק. נמצא שאפריד ליה קל וחומר – שהקל וחומר הופרך לגמרי ואינו
ללמד כלום, ולכן לא אומרים 'דיו לבא מן הדין להיות כפדון' באופן זה.

שואלת הגמרא: ורפון מרפון שחילק בין 'דיו' שנאמר לגבי הסגר מרים
הקל וחומר, מדוע לא חילקו בדברי רבי טרפון. משיבה הגמרא: רבנן לא
חילקו כך משום שגם שבעה ימים של הסגר מחמת נזיפה דשכינה, בתיבי
בתורה, היינו יודעים אותם גם לולא הקל וחומר, שנאמר (שם) 'תסגר
שבעת ימים', ואף על פי כן נאמר 'דיו לבא מן הדין להיות כפדון' שמרים
לא תיסגר יותר משבעה ימים, ונמצא שה'דיו' פורק את כל הקל וחומר
מנזיפת האב לנזיפת השכינה, ומוכח שאף במקום שהקל וחומר נפרק לגמרי
אומרים דיו לבא מן הדין להיות כפדון.

שואלת הגמרא: ורבי מרפון שחילק בין 'דיו' שנאמר לגבי הסגר מרים
ל'דיו' שנאמר לגבי קרן בחצר הניזק, מנין לו לחלק כן, הלא בהסגר מרים
נאמר 'דיו' אף על פי שבכך נפרק הקל וחומר, וכמו שביארו רבנן. משיבה
הגמרא: ה"הוא 'תסגר' שבעת ימים מחוץ למחנה' לא בא ללמד את חיוב
ההסגר בניזפת השכינה, אלא ללמד דרשנין – שדורשים את הכלל שדיו
לבא מן הדין להיות כפדון' הוא בא, ולכן אינה חייבת בהסגר ארבעה עשר
ימים, ואם כן, ה'דיו' שנאמר לגבי מרים הוא רק באופן שהקל וחומר לא
נפרק לגמרי, אבל באופן שהקל וחומר נפרק לגמרי לא אומרים 'דיו לבא מן
הדין להיות כפדון'.

שואלת הגמרא: ורפון שדרשו את הפסוק 'תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה'
ללמד שצריך הסגר שבעה ימים מחמת נזיפת השכינה, מנין להם הכלל של
'דיו' לגבי הסגר מרים. משיבה הגמרא: בתיב קרא אחרת – רבנן למדו
את 'דיו' מפסוק אחר, שנאמר (במדבר יב טו) 'ותסגר מרים מחוץ למחנה
שבעת ימים'.

שואלת הגמרא: ורבי מרפון שלמד את הכלל של 'דיו' מהפסוק 'תסגר
שבעת ימים מחוץ למחנה', מדוע נכתב הפסוק 'ותסגר מרים מחוץ למחנה'
שבעת ימים. משיבה הגמרא: ה"הוא – 'ותסגר מרים מחוץ למחנה' שבעת
ימים' בא להשמיענו דאפילו בעלמא – בשאר דרשות קל וחומר דרשנין
– דורשים דיו לבא מן הדין להיות כפדון, ולא תאמר ש'דיו' נאמר דווקא
ה"ם – בהסגר מרים משום כפדון של משה שהתפלל על מרים שלא
תלקה בצרעת ולא תהיה צריכה הסגר, אבל בעלמא לא, קא משמע לן
שדיו זה נאמר בכל קל וחומר.

הגמרא דנה האם יש מי שאינו סובר כלל את 'דיו לבא מן הדין להיות
כפדון' אמר ליה רב פפא לאבוי, והא – הלא מצונו להאי תנא דלא
דריש 'דיו' כלל ואף על גב דלא מפרך הקל וחומר מחמת ה'דיו', דתניא,
קרן בנזק מניין שטמא במגע ובמשא, ודיו הוא – דין זה נלמד מקל וחומר,
ומה רוק הקל שהוא טהור במקרה שיוצא מן הטהור, מכל מקום הוא
טמא במקרה שיוצא מן הטמא – זב שנאמר (ויקרא טו ח) 'וכי ירק הזב
בטהור', ודרשו חכמים (גיטא דה) לרבות את מה שביד הטהור, כגון זב
שירק בדבר טהור הנמצא ביד הטהור ונמצא הטהור נושא את רוק הזב
ונטמא בזה, קרי החומר שהוא טמא במקרה שיוצא מן הטהור האם אינו
דיו שיהא טמא במקרה שיוצא מן הטמא – הזב, מוכיחה הגמרא, וקא
מיייתי לה – הברייתא מביאה דרשה זו בין לטומאת מנע ובין לטומאת
משא, ואמאי – ומדוע שכבת זרע שיוצאה מזב טמאת גם במשא, נ"מא –
נאמר דאחיי – שהועיל הקל וחומר ללמוד טומאת מנע בקרי היוצא מן
הזב, ואחיי – והועיל הכלל של 'דיו לבא מן הדין להיות כפדון' לאפוקי –
למעט דין טומאת משא בקרי של זב, שהרי שכבת זרע של אדם טהור,
שממנה אנו לומדים קל וחומר, אינה מטמאת במשא אלא רק במגע, ו'דיו'
זה אינו פורק את הקל וחומר לגמרי, שהרי אנחנו ממשיכים ללמוד מהקל
וחומר שקרי של זב טמא במגע. ומוכח שתנא זה אינו סובר כלל את דין
'דיו' ואפילו באופן שהקל וחומר אינו נפרק.

הגמרא מביאה אפשרות לדחות את ההוכחה: וכי תימא – ואם תאמר
שלמנע שטמא בקרי של זב לא אצטרך – אין צורך בקל וחומר, משום
דקרי של זב לא נרע מקרי היוצא מנכר – (מאדם) טהור שטמא במגע,
וממילא על ידי ה'דיו' יעקר כל הקל וחומר, אין ליישב כן, שהרי אצטרך
הקל וחומר נכרך, משום דכלקא דעתך אמינא – היית מעלה בדעתך
לומר שכיון שלגבי טומאת קרי מ'קרה' ל'לה' בתיב בתורה (דברים כג יא),
יש ללמוד מכך שמי ששקרו גזרם לו טומאה, קרי טמא במגע, ונ"מא זה
(זב) שאין קריו גזרם לו טומאה אלא דבר אחר גזרם לו את טומאתו,
דהיינו יציאת הזיבה, ולכן קרי של זב לא יטמא אף במגע, קא משמע לן
על ידי הקל וחומר שקרי היוצא מן הזב טמא בין במגע ובין במשא, ואם
היינו סוברים 'דיו' היה לנו לומר שיועיל ה'דיו' להעמיד את הקל וחומר על
טומאת מגע בלבד ולא בטומאת משא, ומוכח שלשיטת תנא זה אין אומרים
'דיו' כלל. דוחה הגמרא: מ"ד – וכי 'מקרה' לילה ולא דבר אחר בתיב
בפסוק, וכיון שאין מיעוט מפורש בפסוק, דין טומאת מגע בקרי של זב הוא
ככל דין טומאת קרי ואינו נדרש מקל וחומר, ואם נאמר 'דיו' להעמיד דין
טומאת קרי בזב על טומאת מגע בלבד, נמצא שה'דיו' עוקר לגמרי את הקל
וחומר, ולכן אין אנו דורשים 'דיו', וכשיטת רבי טרפון.

הגמרא דנה בדברי הברייתא ששכבת זרע של זב טמאת במגע ובמשא.
מבררת הגמרא: וטאן תנא דשמעת, ליה דאמר – מיהו התנא הסובר
ששכבת זרע של זב טמא במשא, כשיטת ברייתא זו שריבתה בקל
וחומר שקרי של זב טמא במגע ובמשא. הלא אין זה לא רבי אליעזר ולא
רבי יהושע, דתנן, שכבת זרע של זב טמא במגע ואין טמא במשא,
דברי רבי אליעזר, ורבי יהושע אומר, אף טמא במשא, לפי שאי
אפשר ששכבת זרע של זב תצא בלא צחצוחי ויבה – שיריים של זב.
ומבררת הגמרא, כשיטת רבי אליעזר ודאי אין להעמיד את הברייתא,
שהרי הוא סובר ששכבת זרע של זב אינה מטמאת במשא, וגם כשיטת רבי
יהושע אין להעמיד את הברייתא, משום שעד כאן לא קאמר רבי יהושע
ה"ם, אלא משום שאי אפשר לשכבת זרע שתצא בלא צחצוחי ויבה, הא
לא ה"ם – אבל לולא טעם זה לא טימא רבי יהושע, ונמצא שהברייתא
היא לא כרבי אליעזר ולא כרבי יהושע. מסיקה הגמרא: אלא הא תנא
הוא, דתנן (כלים פ"א מ"ג) לגבי דין שלשה אבות הטומאה, שרץ, שכבת
זרע וטמא מת שאינם טמאים אלא במגע, שיש טומאות שהם למעלה
מזה – חמורות מהן שטמאת אף במשא, ואלו הן,

בבא קמא. פרק שני – כיצד הרגל דף כה עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

קג

תוספות

לא אדון קרן מסקנו. בדאמרן לעיל אלא קרן מרגל מקום שהחמיר עליו בשן ורגל אינו דין שחמיר בקרן: דין לזכא מן תרין להיות פגדון. דסוף סוף אי לאו קרן ברה"ר לא משתפחת צד ק"ו: גמ' והא דין דאורייתא הוא דתנאי. גבי י"ג מדות בתורה כהנים מדין ק"ו וכו': היכא דמפריד. ומתניתין אי דרשת דיו מפריד ק"ו כוליה ולא גמרת בה מידי בדמפרישין

דקתם שבקעה דשכניה ברי: הכא חצי נזק כתיב. ומשמע נמי ארשות הניזק ואי דרשת דין ואוקמת ליה ברשות הניזק אחצי נזק לא אגמרינן ק"ו מידי: ור"מ ההוא תסגר. לאשמעינן דדרשין דין הוא דאקתא דאי לא כתיב הכי הנה מוקמין ליה אארבסר: דאפי' בעלמא דרשין דין. ומיתורא דקרא גמרינן ליה: קרי כוב מניין. קריו של זב מניין שתהא הטיפה מטמא במגע ובמשא כטיפה של זוב דקרי'ל במשכת נדה (דף ס"ה) שמשמא במשא וקרי לא דמי לזוב כדאמר בפרק בנות כותים (ס"ה דף ס"ה) זוב דומה לזובן ביצה המותרת קרי דומה לזובן ביצה שאינה מותרת: ומה. רוק שהוא טהור באדם טהור הוי טמא ומטמא במשא באדם טמא כגון זב בדכתיב וכו' ורוק הוב בטהור דמשמע במה שביד הטהור כדדרשין במשכת נדה (דף ס"ה) דהיינו משא וכתיב וכבס בגדיי כו' קרי שטמא בטהור הטיפה מטמא במגע בדכתיב וכל בגד וכל עור אשר יתה עליו שכבת זרע וגו' ואדם נמי מטמא במגע בדכתיב או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע וגו' ודרשין במשכת נדה בפרק יוצא וזמן (דף ס"ה) מנין לרבות את הנוגע בשכבת זרע ת"ל או איש אינו דין שיהא טמא כוב: וקפיינתי לה בין למגע בין למשא. כי רוק: ואמאי נימא ק"ו אייתי מגע ודין אפיק משא. דהא קרי של טהור אינו מטמא במשא: מידי ולא ד"א כתיב. מקרה לילה כתיב בין בטמא בין בטהור משמע הלכך למגע לא אצטרך ק"ו: וימא תנא דשמעת ליה כו'. דקאמר דמתאי ק"ו מפיק מגע ומשא מני לא ר"א ולא רבי יהושע: למעלה מהן. משלש אבות הטומאות דשרץ ושכבת זרע וטמא מת דקתני לעיל מהך מנהיג. במשכת כלים ואינם מטמאין אלא במגע: וזכו

מטמא במשא לפי שאו אפשר בלא צחצוחי ויבה הא לאו הכי לא אלא האו תנא דתנן למעלה מהן שאי אפשר בלא צחצוחי ויבה הא לאו הכי לא אלא האו תנא דתנן למעלה מהן וזכו

מידי ולא ד"א כתיב. תימה דנימא דאנהי ק"ו למגע ומשא לטומאה גופיה ואנהי דין לומר דלא מטמא אדם לטמא בגדים ובריש משכת כלים ובסוף משכת זבים משמע דש"ו של זב מטמא אדם לטמא בגדים וכו' לא שייך דין לחלק בטומאה שלא מצינו שום דבר שמשמא במשא שלא יטמא אדם לטמא בגדים לעיל (דף י"ח) אמרינן כי האי גזוץ אנהי ק"ו לנש' ואנהי דין למגופו ואע"פ שלא מצינו נ"ש מגופו וכן לקמן גבי מופץ אומר אנהי ק"ו לטומאת ערב ואנהי דין לטומאת ז' ואע"פ שלא מצינו דבר הנוגע במת שלא יטמא ז' ושקא יז' לנו לחלק דנ"ש ומגופו שני דברים הן ואין זה לחצאין וכן לקמן יש דברים הנוגעים במת שאין להן טומאה ז' ואין נעשים אב הטומאה כגון אוכלין ומשקין וכלי חרס אבל הקא כיון שיש בו טומאת משא או אפשר להיות לחצאין וכן בפ"ק דפסחים (דף י"ח וי"ט) ילפינן משקין הבאין מחמת שרץ ממשקין הבאין מחמת כלי ולא אמר דין שיהיו שניים כמותם דלא מצינו דבר הנוגע בשרץ שלא יהא ראשון וא"ת ולימא דאנהי ק"ו למגע לטמא אדם לטמא בגדים קרוין ואנהי דין לאפוקי ממשא וי"ל הא נמי הוי לחצאין דלא אשכחן מידי שמגעו מטמא אדם לטמא בגדים שלא יטמא ואירבה אשכחן מרקב בריש משכת כלים שמגעו מטמא אדם ולא לטמא בגדים ומשאו מטמא אדם לטמא בגדים וא"ת ולימא אנהי ק"ו למשא ואנהי דין לאפוקי מגעו שלא יטמא אלא אדם לחודיה ולא לטמא בגדים שיהא דינו כמרקב הא נמי ליתא ולא פירכא היא דמשא דלא כתיב ביה כלל ילפינן מק"ו ומגע דכתיב ביה לא נביא לכל דין מגע רוק מק"ו: אלא האו תנא דתנא דקרא קרוב לראיית ויבה מעת לעת או יזמו מטמא וי"ו ויבה דתנא דקתם קטברי ש"ו של זב מטמא במשא לא שייך לאתויי כלל הקא דקתם כוללו סברי דוקא קרוב לראיית ויבה מעת לעת או יזמו מטמא וי"ו ויבה בעי לאתויי תנא שישמא במשא כל ז' בק"ו מרוקו וא"ת בפרק בנות כותים (דף ס"ה) דקבעי רב יוסף ראייה ראשונה של מצורע מהו שתטמא במשא כו' ואמאי לא פשיט דמטמא במשא מק"ו מרוקו דטהור בטהור כמו קרי של זב דהקא וי"ל דבעינן דקתם לאו אליבא דרבי טרפון אלא אליבא דרבנן דאית להו דין היכא דמפריד קל וחומר:

אני לא אדון קרן מסקנו. לדבריהם קאמר להו דלדידיה לית ליה דין היכא דמפריד ק"ו וא"ת מה לשן ורגל שכן הויקו מצוי תאמר בקרן שאין הויקו מצוי כ"כ דבחקות שימור קיימי למי' פלגא נזקא נקטא ואין לומר מרשות לרשות גמרינן ומה ר"ה שהקיל בה לענין שן ורגל החמיר בה לענין קרן רשות הניזק לא כל שכן דמי' שייך

למפרך שפיר כדמשמע לקמן דקעי למילף כופר שלם בתם כחצר הניזק מנוקין דרגל ופריד מה לנזק' דרגל שכן ישנן באש וי"ל דלא פירכא היא דאין חומרא זו מועלת לחיובו ברה"ר והכי דיינינן ק"ו ומה שן ורגל שאין חומרות מועילות לחיבו ברה"ר נ"ש כו' ובפ"ק דזבחים (דף י"ג) גבי שוטה לשמה לזרוק קמה שלא לשמה דפסול מק"ו דשוטה חוץ לזמנו דכשר ופריד מה לחוץ לזמנו שכן כרת אע"פ שאין חומרא זו מועלת לחוץ לזמנו לפסול חומרא שהחמירה תורה שאני דכיון שהחמירה תורה חומרא זו החמירה חומרא אחרת וא"ת והכי קאמרי רבנן דין כל ק"ו פה הוא דבשלב חומרא אחרית קטנה שיש בזה מה שאין בזה יש ליתן בחומר כל החומרות שנקל וי"ל כיון שהחומרא מעין הדין שאנו באין ללמוד שייך לומר דין שפיר וא"ת בפרק אהר דייני ממונות (פסחים דף ס"ה) אמר ונתנה כבורת מת מצוה דוחה שבת מק"ו ומה עבודה שהיא דוחה שבת כבורת מת מצוה דוחה אותה שבת שנהיית מפני עבודה אינו דין שיהא מת מצוה דוחה אותה והשקא נימא כמו שאינה דוחה את העבודה אלא בשב ואל תעשה פה אל תדחה שבת אלא בשב ואל תעשה וי"ל כיון דגוף העבודה נדחית מפני כבורת מת מצוה אין לנו לומר שתהא חמורה ממנה בשום מקום: ק"ו לשכניה י"ד יום. אור"ת משום דאמרינן בהפסול (דף ס"ה) שהאב ואם נותנין בו כל אחד ה' דברים והקב"ה נותן בו ו' דברים וא"ת דנקט י"ד יום כנגד שני הקטרו' דאין חסר פחות מ' ימים וכן מוכח בתוספתא דמשכת אבות: והא האו תנא דלא דריש דין. וכולהו מידחו ותימה דבפרק השואל (פ"ה דף ס"ה) פריך הניקא למאן דאית ליה דין אלא למאן דלית ליה דין מאי איכא למימר ואף על גב דקתם לא מפרך קל וחומר ויש לומר דפריך למאי דס"ד מעיקרא להקרי אמוראי:

מידי ולא ד"א כתיב. תימה דנימא דאנהי ק"ו למגע ומשא לטומאה גופיה ואנהי דין לומר דלא מטמא אדם לטמא בגדים ובריש משכת כלים ובסוף משכת זבים משמע דש"ו של זב מטמא אדם לטמא בגדים וכו' לא שייך דין לחלק בטומאה שלא מצינו שום דבר שמשמא במשא שלא יטמא אדם לטמא בגדים לעיל (דף י"ח) אמרינן כי האי גזוץ אנהי ק"ו לנש' ואנהי דין למגופו ואע"פ שלא מצינו נ"ש מגופו וכן לקמן גבי מופץ אומר אנהי ק"ו לטומאת ערב ואנהי דין לטומאת ז' ואע"פ שלא מצינו דבר הנוגע במת שלא יטמא ז' ושקא יז' לנו לחלק דנ"ש ומגופו שני דברים הן ואין זה לחצאין וכן לקמן יש דברים הנוגעים במת שאין להן טומאה ז' ואין נעשים אב הטומאה כגון אוכלין ומשקין וכלי חרס אבל הקא כיון שיש בו טומאת משא או אפשר להיות לחצאין וכן בפ"ק דפסחים (דף י"ח וי"ט) ילפינן משקין הבאין מחמת שרץ ממשקין הבאין מחמת כלי ולא אמר דין שיהיו שניים כמותם דלא מצינו דבר הנוגע בשרץ שלא יהא ראשון וא"ת ולימא דאנהי ק"ו למגע לטמא אדם לטמא בגדים קרוין ואנהי דין לאפוקי ממשא וי"ל הא נמי הוי לחצאין דלא אשכחן מידי שמגעו מטמא אדם לטמא בגדים שלא יטמא ואירבה אשכחן מרקב בריש משכת כלים שמגעו מטמא אדם ולא לטמא בגדים ומשאו מטמא אדם לטמא בגדים וא"ת ולימא אנהי ק"ו למשא ואנהי דין לאפוקי מגעו שלא יטמא אלא אדם לחודיה ולא לטמא בגדים שיהא דינו כמרקב הא נמי ליתא ולא פירכא היא דמשא דלא כתיב ביה כלל ילפינן מק"ו ומגע דכתיב ביה לא נביא לכל דין מגע רוק מק"ו: אלא האו תנא דתנא דקרא קרוב לראיית ויבה מעת לעת או יזמו מטמא וי"ו ויבה בעי לאתויי תנא שישמא במשא כל ז' בק"ו מרוקו וא"ת בפרק בנות כותים (דף ס"ה) דקבעי רב יוסף ראייה ראשונה של מצורע מהו שתטמא במשא כו' ואמאי לא פשיט דמטמא במשא מק"ו מרוקו דטהור בטהור כמו קרי של זב דהקא וי"ל דבעינן דקתם לאו אליבא דרבי טרפון אלא אליבא דרבנן דאית להו דין היכא דמפריד קל וחומר:

מפין במת כו'. הא דאמרין בכל דוכתין (מס' מנ. סוכה כ.) כל המטמא מדרס מטמא טמא מת מהקא נפקא:
ומה פכין קטנים שטהורין בוב. שאין יכול ליגע בהם בתוכם מפני שפיהם צר ובהיסט נמי לא מטמא כדפירש בקונט' מה שבא לכלל מגע בא

לכלל היסט ושאין בא לכלל מגע בו' ואע"פ שראוי לנגיעת שער הזב לא מטמא משום דבעינן ראוי לנגיעת בשר דטומאת שער נפקא לן מבשר הזב וא"ת דבפרק קמא דנדה (דף סו) אמרין דכלי חרס המוקף צמיד פתיל הניצול באהל המת אין ניצול במעת לעת שבגדה ובהנזקין (יטין דף סא) נמי פריך בסופו וניחוש שקא תסיטם אשתו נדה אלמא משמע דמטמא בהיסט אע"ג דאין בא לכלל מגע ואור"ת דצמיד פתיל בא לכלל מגע חשיבין ליה מפני שעומד להפתח ואע"פ דגבי קולית נבילה אמר בהעור והרוטב (חולין דף קכז) דמחוסר נקיבה במחוסר מעשה דמי ואע"ג שחשב עליה לנקבה אין מטמא במשא דההם סתמא אין עומדת לנקבה אלא ע"י מחשבתו אבל צמיד פתיל סתמו עומד להפתח וא"ת מה לפכין קטנים שכן מטמא מאירין שכולם לחלוט שער של מת בפירן ובסמוך נמי דינינן ק"ו מפכין קטנים דמטמא בשרץ ואם פן בכענדה נמי יכול ליקנס בפיו ו"ל כלי עץ ויכחו מה לשאר כלים שכן נעשין אב הטומאה תאמר במפץ כו' פכין קטנים ויכחו וא"ת מפכין גדולים מצי גמור דלא מטמא מדרס כדנפקא לן בפרק ר' עקיבא (סנה דף וס) דכלי חרס אין מטמא מדרס ומטמא טמא מת ושמוא ניהא ליה למינקט פכין קטנים שטהורין מקל טומאת זב:

שטהורין בוב. תימה מנ"ל שלא ישמא במעניות הזב נהי דבשער הזב לא מטמא ה"מ בשער שמבשר הזב גופיה נפקא לן טומאת שער הלכך בעינן ראוי לנגיעת בשר אבל רוק דכתיב ביה בדהיא וכו' ורוק הזב בטהור שפיטא דלא בעינן ביה ראוי לנגיעת בשר:

מפין שמשמא בוב כו'. וא"ת כלי חרס המוקף צמיד פתיל יוכיח שמשמא בוב בהיסט כדפ"ל וטהור במת ואומר ר"ת דלא שייך למימר יוכיח מצמיד פתיל שריה כענין שמשמא בוב ה"ה מטמא במת דמה שמשמא בהיסט זהו משום דה"ה כמו שהוב נגע בתוכו כדאמרין (פס"ח פסח ט"ט) איזהו מגע שהוא ככולו ה"ה אומר זה היסט ובמת נמי אם היה כזית מן המת בתוכו היה טמא: **וקמיייתי** ליה בין לטומאת ערב בין לטומאת שבועה. תימה

דמה טומאת שבועה שריבא ביה דלית ליה טהרה במקוה אין נעשה אב הטומאה כדמוכח בסוף עירובין (דף קס) וי"ל דהאי ק"ו נמי מהני לפשטי כלי עץ המייחידים למדרס שמשמא במת ומיייתי להו לטומאת שבועה אי"ה הרייחא מיירי בכל מצעים בין מפץ של עץ שיש לו טהרה במקוה בין מפץ של שיפה וגמי ובמשכת שבת (דף קס) פריך ממפץ של שיפה וגמי והכא פריך ממפץ של עץ: **ש"מ** מופנה משני צדדי. תימה למה לי גו"ש פיון דאיתקש מת לשכבת ורע וש"ו לשרץ דבכל התורה בולא למידין למד מן הלמד חוץ מן הקדשים וי"ל דעל כרחק לאו לכל מילי גמרי מהדדי לא מהיקישא ולא מגזירה שוה כדאשקחון בריש פרק שני דחולין (דף קס) גבי הכשר דחד לטומאת מת וחד לטומאת שרץ וצריכא ומדאיצטריך ג"ש הוא דשמעין דלכל מילי לא גמרי מהדדי כי אם לגבי דך דהקא ובסוף פרק במוא אשה (סנה דף קס) לרבות דך דהקא ומגב הקרה ששני צדדי הם לטמא בשניהם וכן דות תכלים והאובלים דילפינן בהעור

והרוטב (חולין דף קס) לא מצריך תרי קראי למת ולשרץ:
אמר קרא ובכסתם בגדיכם. וא"ת ויליף מק"ו כדמעיקרא וי"ל דאטומאה דכתיב בהדיא משמע ליה קרא והשתא דילפינן מת בגזירה שוה אע"ג דשרץ גופיה גמרינן מקל וחומר ככתוב בהדיא חשיב ביה:

זבובי של זב. וכולהו דך מפרש ב' דם הנדה (מס' נדה דף קס) דמטמאו במשא: **א"ב** לתני. ש"ו גבי זבוב: **דאתא מרוקו**. כדגמרינן לעיל מה טהור בטהור כו': **מפין במת מניין**. שמשמא לפי שגאמר במת גבי מדין וכל בגד וכל כלי עור וגו' (בבבא

מטמא באהל המת: **פכין קטנים שטהורים בוב**. בכל טומאותיו דכלי חרס אין מטמא אלא מאירו ומתוך שפיו שור צר אין יכול להכניס אצבעו לתוכו ולמדרס נמי לא חזי ובהיסט נמי להכי אפקיה רחמנא להיסט כלי חרס בוב בשלשון מגע כדכתיב (ויקרא טו) (וכל כלי) חרס אשר יגע בו הזב וגו' ומקחא נפקא לן דוב מטמא בהיסט למימר דכל שאינו ראוי לטמא במגעו אינו מטמא בהיסט: **מפין באהל המת**. דכתיב (סס יא) וכל כלי פתח וגו' ואי זהו כלי שטומאתו קודמת לפתחו ה"ה אומר זה כלי חרס וכתיב טמא הוא ואפי' פיו צר ה"ה הוא ראוי להאחיל עליו: **מפין שמשמא בוב**. שראוי למשכב וכתיב המושכב אשר ישכב וגו' (סס טו) **וקמיייתי** ליה. מפץ שיהא טמא במת ד' ימים בשאר כלים שבאהל המת: **ליהני דין למעוטי** מופקאות שבועה. דהא זב לא מטמא ליה במשכבו אלא טומאת ערב: **תנא מופץ בשרץ מיייתי** ליה. מפץ במת ובגיש דללקח נאמר בגד ועור כו' ולא בקי' מזב כדאמרת ודך משנה ד"ק מפץ בשרץ מנא ליה וא"ת דגרסי תנא מפץ בשרץ מיייתי כלומר והאי תנא מפץ בשרץ הוא דמיייתי בקי' מזב ולטומאת ערב ולא מפץ במת: **טמא בשרץ**. דשרץ מטמא בכענדה וראוי הוא ליקנס בפיו פ"ק קטן: **הניחא למ"ד דון מיתה ואיני באתרא**. איכא למימר דלא איצטריך בגד ועור דמת אלא לאפנויי דגמרינן לה מש"ו לקבולי טומאת מת ומוקמין טומאת מת באתרא מה בשאר כלים טומאת שבועה אף גבי מפץ טומאת ז' **אלא למ"ד דון מיתה ומיתה**. דמילתא דילפינן ליה ממילתא אחריתי לכל מילי דינינן ליה מיתה מפץ במת לטומאת שבועה מנלן (השתא בגד ועור דמת איצטריך) דאי ומשרץ ה"ה גמור אמנא טומאת ערב הוא דאית ליה: **ובכסתם בגדיכם וגו'**. וגזירת הכתוב הוא דלא אמרין ביה דון מיתה ומיתה: חצי

שאתם מטמאין במת לא יהו פחותין משבועה ותהא שן ורגל חייב ברשות הרבים מקל וחומר ומה קרן שברשות הניק אינו משלם אלא חצי נוק ברשות הרבים חייבת שן ורגל שברשות הניק משלם נוק שלם אינן דין שברה"ר חייב אמר קרא וכער בשדה אחר ולא ברה"ר

מירי

ואין לומר דין טומאת שבועה קאמר כלומר שנגשה אב הטומאה כדמוכח בסוף עירובין (דף קס) וי"ל דהאי ק"ו נמי מהני לפשטי כלי עץ המייחידים למדרס שמשמא במת ומיייתי להו לטומאת שבועה אי"ה הרייחא מיירי בכל מצעים בין מפץ של עץ שיש לו טהרה במקוה בין מפץ של שיפה וגמי ובמשכת שבת (דף קס) פריך ממפץ של שיפה וגמי והכא פריך ממפץ של עץ: **ש"מ** מופנה משני צדדי. תימה למה לי גו"ש פיון דאיתקש מת לשכבת ורע וש"ו לשרץ דבכל התורה בולא למידין למד מן הלמד חוץ מן הקדשים וי"ל דעל כרחק לאו לכל מילי גמרי מהדדי לא מהיקישא ולא מגזירה שוה כדאשקחון בריש פרק שני דחולין (דף קס) גבי הכשר דחד לטומאת מת וחד לטומאת שרץ וצריכא ומדאיצטריך ג"ש הוא דשמעין דלכל מילי לא גמרי מהדדי כי אם לגבי דך דהקא ובסוף פרק במוא אשה (סנה דף קס) לרבות דך דהקא ומגב הקרה ששני צדדי הם לטמא בשניהם וכן דות תכלים והאובלים דילפינן בהעור

והרוטב (חולין דף קס) לא מצריך תרי קראי למת ולשרץ:
אמר קרא ובכסתם בגדיכם. וא"ת ויליף מק"ו כדמעיקרא וי"ל דאטומאה דכתיב בהדיא משמע ליה קרא והשתא דילפינן מת בגזירה שוה אע"ג דשרץ גופיה גמרינן מקל וחומר ככתוב בהדיא חשיב ביה:

זובו של זב, ורזוקו, ושכבת זרעו, ומימי רגליו, ודם הנדה, מוטמאין בין
במנע ובין במשא, ומבואר בדברי הברייטא ששכבת זרע של זב מטמאת
במשא. שואלת הגמרא: ודלמא הקא נמי – שמא גם כאן (במשנה) הטעם
הוא כדברי רבי יהושע בברייטא, לפי שאי אפשר ששכבת זרע של זב תצא
בלא צחצוחי זיבה, אבל אם שכבת הזרע היתה בלי צחצוחי זיבה היא לא
היתה מטמאת במשא. משיבה הגמרא: אם כן, שהטעם במשנה הוא מחמת
צחצוחי זיבה, היה לו לתנא לתנייה – לשנות דין שכבת זרע גבי – סמוך
לדין זובו, ומאי שנא – מאיזה טעם דקתני לה – שנה התנא שכבת זרעו
גבי – סמוך לרזוקו שהוא דין שאר מעיינות הזב, אלא משום דכל דין
טומאתו אתי – נלמד לרזוקו בקל וחומר, כמבואר לעיל (ע"א) שאם הרוק
שהוא טהור כשיצא מאדם טהור מטמא כשיצא מזב, קל וחומר לשכבת זרע
הטמאה אף כשיצאה מאדם טהור שתטמא כשיצאה מזב.

הגמרא חוזרת לדון האם יש תנא שאינו סובר דרשת דיו: אמר ליה רב
אחא מדפתי לרבינא, והא – הרי מצינו האי תנא דלא דריש – שאינו
דורש דיו לבא מן הדין כלל ואף על גב דלא מפריד קל וחומר מחמת
הדיו, דתניא, מפין – מחצלת קנים הראויה לשכיבה, בטמאה באוהל מת
מזין שיכולה להיטמא אף שאינה בגד או כלי עור או כלי עץ. דורשת
הברייטא, ודין הוא – יש ללמוד זאת בקל וחומר, ומה פליג קטנים – כלי
חרס שפיהם צר ביותר שמהוירים בטומאות הוב, אף על פי כן מוטמאין –
נטמאין באוהל המת, מפין שמהוירים בטומאות הוב שדרי נעשה
למשכב, האם אינו דין שיתמאם אהל המת. מבארת הגמרא: וקמיתיה לה
– והברייטא למדה דרשא זו של טומאת מת במפץ בין לטומאת ערב ובין
לטומאת שבעה, וקשה אמאי – מדוע הברייטא מרבה גם טומאת שבעה,
אמאי – נאמר דאחזי – שהועיל הקל וחומר לרבות טומאת ערב במפץ,
ואחזי – והועיל הדין לאפוקי – להוציא דין טומאת שבעה, שהרי זב
מטמא רק טומאת ערב, וכיון שלומדים מזב, גם מפץ שיתמא באוהל המת
יהיה טמא רק טומאת ערב. אלא מוכח שתנא זה אינו סובר כלל דיו: אף
באופן שהקל וחומר אינו נעקר. משיבה הגמרא: אמר ליה רבינא לרב אחא,
כבר רמא ניהליה – הקשה קרשיא זו רב נחומי בר זבירה לאביי, ואמר
ליה אביי, התנא בברייטא לא למד דין טומאת מת במפץ טומאת מת של
פכים קטנים, אלא בטומאת מפין שנגע בשרץ מיתיה לה – הוא למד את
דין מפץ בטומאת מת בגזירה שוה, כמבואר להלן. והברייטא שלמדה בקל
וחומר הכי קאמר – כך אמרה, מפין בטומאת שרץ מזין שנטמא. ודין
הוא – יש ללמוד זאת בקל וחומר, ומה פליג קטנים – כלי חרס שפיהם צר
ביותר שמהוירים הוב, אף על פי כן מוטמאין בשרץ, כיון ששרץ מטמא
בכעדשה והוא יכול להיכנס אף בתוך פכים קטנים, מפין שמהוירים במדרס
הוב שדרי הוא ראוי למשכב, האם אינו דין שיהא טמא בשרץ. ואין
לדחותו שדיו לבא מן הדין להיות כנידון, כיון שגם הנלמד וגם המלמד
טמאין רק טומאת ערב.

הגמרא ממשיכה לברר את דין מפץ בטומאת מת: אלא מפין שנטמא באהל
המת, מזין. דורשת הגמרא גזירה שוה: נאמר בפגד ועור בטומאת שרץ
(ויקרא יא לב) או בגד או עור, ונאמר בפגד ועור בטומאת מת (במדבר
לא ב) וכל בגד וכל כלי עור, מה פגד ועור האמור בשרץ, מפין טמא בו,
אף פגד ועור האמור במת, מפין טמא בו.
מבשרת הגמרא: על כרחיה יש לומר שהפסוק מופנה – פנוי לדרוש ממנו
גזירה שוה, כיון דאי – שאם הוא לא מופנה, איבא למפרד – ניתן לפרוק
את הגזירה שוה, מה לשרץ שטומאתו חמורה שכן מטמא אף בכעדשה
שהוא פחות מכזית, האמר במת שטומאתו קלה שהרי אין הוא מטמא
בכעדשה אלא רק בביתו, ואם אין פסוק שנכתב רק לצורך לימוד זה,
הגזירה שוה נפרכת.

הגמרא מבארת מדוע פסוקים אלו מופנים: לאי – באמתו אפגוני מופנה
– הפסוק פנוי, מפרך – מכיון שטומאת שרץ איתקש – הוקשה לטומאת
הגמרא חוזרת לדון האם יש תנא שאינו סובר דרשת דיו: אמר ליה רב
אחא מדפתי לרבינא, והא – הרי מצינו האי תנא דלא דריש – שאינו
דורש דיו לבא מן הדין כלל ואף על גב דלא מפריד קל וחומר מחמת
הדיו, דתניא, מפין – מחצלת קנים הראויה לשכיבה, בטמאה באוהל מת
מזין שיכולה להיטמא אף שאינה בגד או כלי עור או כלי עץ. דורשת
הברייטא, ודין הוא – יש ללמוד זאת בקל וחומר, ומה פליג קטנים – כלי
חרס שפיהם צר ביותר שמהוירים בטומאות הוב, אף על פי כן מוטמאין –
נטמאין באוהל המת, מפין שמהוירים בטומאות הוב שדרי נעשה
למשכב, האם אינו דין שיתמאם אהל המת. מבארת הגמרא: וקמיתיה לה
– והברייטא למדה דרשא זו של טומאת מת במפץ בין לטומאת ערב ובין
לטומאת שבעה, וקשה אמאי – מדוע הברייטא מרבה גם טומאת שבעה,
אמאי – נאמר דאחזי – שהועיל הקל וחומר לרבות טומאת ערב במפץ,
ואחזי – והועיל הדין לאפוקי – להוציא דין טומאת שבעה, שהרי זב
מטמא רק טומאת ערב, וכיון שלומדים מזב, גם מפץ שיתמא באוהל המת
יהיה טמא רק טומאת ערב. אלא מוכח שתנא זה אינו סובר כלל דיו: אף
באופן שהקל וחומר אינו נעקר. משיבה הגמרא: אמר ליה רבינא לרב אחא,
כבר רמא ניהליה – הקשה קרשיא זו רב נחומי בר זבירה לאביי, ואמר
ליה אביי, התנא בברייטא לא למד דין טומאת מת במפץ טומאת מת של
פכים קטנים, אלא בטומאת מפין שנגע בשרץ מיתיה לה – הוא למד את
דין מפץ בטומאת מת בגזירה שוה, כמבואר להלן. והברייטא שלמדה בקל
וחומר הכי קאמר – כך אמרה, מפין בטומאת שרץ מזין שנטמא. ודין
הוא – יש ללמוד זאת בקל וחומר, ומה פליג קטנים – כלי חרס שפיהם צר
ביותר שמהוירים הוב, אף על פי כן מוטמאין בשרץ, כיון ששרץ מטמא
בכעדשה והוא יכול להיכנס אף בתוך פכים קטנים, מפין שמהוירים במדרס
הוב שדרי הוא ראוי למשכב, האם אינו דין שיהא טמא בשרץ. ואין
לדחותו שדיו לבא מן הדין להיות כנידון, כיון שגם הנלמד וגם המלמד
טמאין רק טומאת ערב.

הגמרא ממשיכה לברר את דין מפץ בטומאת מת: אלא מפין שנטמא באהל
המת, מזין. דורשת הגמרא גזירה שוה: נאמר בפגד ועור בטומאת שרץ
(ויקרא יא לב) או בגד או עור, ונאמר בפגד ועור בטומאת מת (במדבר
לא ב) וכל בגד וכל כלי עור, מה פגד ועור האמור בשרץ, מפין טמא בו,
אף פגד ועור האמור במת, מפין טמא בו.

מבשרת הגמרא: על כרחיה יש לומר שהפסוק מופנה – פנוי לדרוש ממנו
גזירה שוה, כיון דאי – שאם הוא לא מופנה, איבא למפרד – ניתן לפרוק
את הגזירה שוה, מה לשרץ שטומאתו חמורה שכן מטמא אף בכעדשה
שהוא פחות מכזית, האמר במת שטומאתו קלה שהרי אין הוא מטמא
בכעדשה אלא רק בביתו, ואם אין פסוק שנכתב רק לצורך לימוד זה,
הגזירה שוה נפרכת.

הגמרא מבארת מדוע פסוקים אלו מופנים: לאי – באמתו אפגוני מופנה
– הפסוק פנוי, מפרך – מכיון שטומאת שרץ איתקש – הוקשה לטומאת

שלם, קרן שמשלמת חצי כופר ברשות הרבים, ודאי שתשלם בחצר הניזק כופר שלם. ואין ראייה לחיוב כופר ברגל.
מקשה הגמרא: **לְפָרוֹךְ, מַה לְנִיזְקִין דְּרָגָל שְׁחִיבִים נֹזֵק שֶׁלם בחצר הניזק, שֶׁכֵּן תְּשַׁלְּמוּ נֹזֵק יֶשֶׁן גַּם בְּאֵשׁ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן חֵיבוֹ כּוֹפֵר אִינוּ שִׁיךְ בֹּאשׁ, וְלֹא יִתְחַיֵּב בְּכוֹפֵר שֶׁלם אִף בַּחצֵר הַנִּזְק. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הִקְלָה וְחוֹמֵר אִינוּ מִסְתָּם נִזְקִין שֶׁל רֶגֶל, אֲלֵא מִנְזִיקֵי בָטָן שֶׁל רֶגֶל. דְּהֵינּוּ, מַה רֶגֶל שֶׁפְּטוּרָה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, אִף עַל פִּי כֵן חֵיבֵית בַּחצֵר הַנִּזְק נֹזֵק שֶׁלם, וּאִפְּלוּ אִם הַנֹּזֵק הוּא בִּטְמוֹן שֶׁפְּטוּרִים עֲלֵיהֶם בֹּאשׁ, קֵרן שְׁחִיבֵית חֲצִי כּוֹפֵר בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, וְדֹאֵי שֶׁתְּשַׁלֵּם בַּחצֵר הַנִּזְק כּוֹפֵר שֶׁלם.**

מקשה הגמרא: עדיין יש לפרוך, **מַה לְכָלִים שֶׁיִּשְׁשֵׁן אִף בְּאֵשׁ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כּוֹפֵר שֶׁאִינוּ שִׁיךְ כֻּלָּל בָּבוֹר. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הִקְלָה וְחוֹמֵר אִינוּ מִנְזִיקֵי טְמוֹן שֶׁל רֶגֶל, אֲלֵא מִנְזִיקֵי בָלִים שֶׁל רֶגֶל. דְּהֵינּוּ, מַה רֶגֶל שֶׁפְּטוּרָה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, וְאִף עַל פִּי כֵן חֵיבֵית בַּחצֵר הַנִּזְק נֹזֵק שֶׁלם, וּאִפְּלוּ אִם הַנֹּזֵק הוּא בְּכָלִים שֶׁפְּטוּרִים עֲלֵיהֶם בָּבוֹר, קֵרן שְׁחִיבֵית חֲצִי כּוֹפֵר בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, וְדֹאֵי שֶׁתְּשַׁלֵּם בַּחצֵר הַנִּזְק כּוֹפֵר שֶׁלם.**

מקשה הגמרא: עדיין יש לפרוך, **מַה לְכָלִים שֶׁיִּשְׁשֵׁן בְּחִיבוֹ אִף בְּאֵוֹן שֶׁחֻקּוֹ עַל יְדֵי אָדָם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כּוֹפֵר שֶׁאִינוּ שִׁיךְ כֻּלָּל בְּמִיתָה עַל יְדֵי אָדָם. מְסִיקָה הַגְּמָרָא: אֵלֵא לֹא שְׂמַע מִיָּה שֶׁמְכַוֵּפֶר דְּרָגָל מִיָּתִי לָהּ – שְׂרִבִּי טְרַפּוֹן דְּרַשׁ קַל וְחוֹמֵר לְחֵיבִי כּוֹפֵר שֶׁלם בְּקֵרן תְּמָה בַּחצֵר הַנִּזְק מְכַוֵּפֶר בְּרֶגֶל, וְלֹא מִדִּין אַחֵר. אֵלֵא – אִם כֵּן נִמְצָא דְאִיכָא – שִׁישׁ חֵיבוֹ בְּכּוֹפֵר בְּרָגֶל. מְסַכְמַת הַגְּמָרָא: אֲכַן שְׂמַע מִיָּה.**

הַגְּמָרָא מְבַאֵר רֵאשִׁי נִסְתַּף שֶׁרֶגֶל בַּחצֵר הַנִּזְק חֵיבֵית כּוֹפֵר: אָמַר לִיה רַב אֲחָא מִדְּפִתִי לְרַבִּינָא, הָכָא נִמִּי מְסַתְּבָרָא – כֵּן גַּם מִסְתַּבֵּר דְאִיכָא – שִׁישׁ חֵיבוֹ בְּכּוֹפֵר בְּרָגֶל. מִשּׁוּם דְּאִי סִלְקָא דְעֵתָהּ – שֶׁאֵם תְּעֵלָה עַל דַּעְתָּר דְּלִיכָא – שֶׁאֵין חֵיבוֹ בְּכּוֹפֵר בְּרָגֶל, וְאִף עַל פִּי כֵן הִתְנָא – רַבִּי טְרַפּוֹן מִחֲזִיב קֵרן בַּחצֵר הַנִּזְק בְּכוֹפֵר שֶׁלם אִף בְּקֵרן תְּמָה, מִשּׁוּם שֶׁמִּנְזִיקִין דְּרָגָל מִיָּתִי לָהּ – הוּא לֹמַד אֶת דִּין כּוֹפֵר בַּחצֵר הַנִּזְק, יִקְשֶׁה, שֶׁאִפְשֵׁר לְפָרוֹךְ, מַה לְנִיזְקִין דְּרָגָל שֶׁכֵּן יֶשֶׁן – מִתְחַיֵּבִים עֲלֵיהֶם בְּרָגֶל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כּוֹפֵר שֶׁרֶגֶל פְּטוּרָה מִמֶּנּוּ אִף בַּחצֵר הַנִּזְק. אֵלֵא לֹא שְׂמַע מִיָּה שֶׁמְכַוֵּפֶר דְּרָגָל מִיָּתִי לָהּ – רַבִּי טְרַפּוֹן לֹמַד דִּין כּוֹפֵר שֶׁלם בְּקֵרן תְּמָה שֶׁהִרְגָה בַּחצֵר הַנִּזְק, אֵלֵא – אִם כֵּן נִמְצָא דְאִיכָא – שִׁישׁ חֵיבוֹ בְּכּוֹפֵר בְּרָגֶל. מְסַכְמַת הַגְּמָרָא: אֲכַן שְׂמַע מִיָּה:

משנה

הַמְּשֻׁנָה מְבַאֵר דִּין אָדָם הַמִּזִּיק שֶׁהוּא אֶחָד מִהַמְּזִיקִים שֶׁמוֹעֲדִים מִתְחִילֹת: אָדָם מוֹעֵד לְעוֹלָם עַל הַזִּיק, בִּין אִם הוּא בְּשׁוֹנֵג, מִשּׁוּם שֶׁהִיא עָלֵי לְהִזְהֵר שֶׁלֹּא לְבֹא לִידֵי הַזִּיק, וּבִין אִם הוּא בְּמִידָה, וְכֵן חֵיבֵית בִּין אִם הוּא כְּשֶׁהִיא עָר, וּבִין אִם הוּא כְּשֶׁהִיא יֶשֶׁן שֶׁלֹּא יִכַּל לְהִימָנֵעַ מִלְּהִזְקָה, מִשּׁוּם שֶׁהִיא עָלֵי לְהִזְהֵר כְּשֶׁבֶא לִישׁוֹן שֶׁלֹּא לִשְׁכַּח לִיד כָּלִים אוֹ אָדָם אַחֵר, כִּיּוֹן שֶׁכֵּן הָאָדָם הַיֵּשֶׁן שֶׁהוּא מְכַוֵּפֶר וּפּוֹשֵׁט אֶת רֶגְלוֹ בְּשֶׁעַת הַשִּׁנְיָה, וְעוֹלֵל לְהִזְקָה. וְכֵן אָדָם שֶׁסִּימָא אֶת עֵין חֲבִירוֹ אִפְּלוּ בְּשׁוֹנֵג, וְשִׁיבֵר אֶת הַכֶּלִים, מְשַׁלֵּם נֹזֵק שֶׁלם כְּדִין מוֹעֵד מִתְחִילָה:

נמרא

הַגְּמָרָא דְנָה בְּחִיבוֹי אָדָם הַמִּזִּיק בְּשׁוֹנֵג. מְבַרֵּר הַגְּמָרָא: קִתְּנִי – שְׁנֵינוּ בַּמְּשֻׁנָה, סִימָא אֶת עֵין חֲבִירוֹ דְּוִמָא – בְּדוּמָה לְאָדָם דְּשִׁיבֵר אֶת הַכֶּלִים, וְאִף שֶׁהִמְסָמָא עֵין חֲבִירוֹ הוּא אָדָם וְהִמְשַׁבֵּר כָּלִים הוּא כָּלִים, וְיֵשׁ לְלִמּוּד שְׁבִדִּין שׁוּגַּה הוֹשׁוּ דִּינֵיהֶם. דְּהֵינּוּ, מַה הֵתָם – שֶׁם וּבְמִזִּיק כָּלִים, נֹזֵק אֵין ו- חֵיבֵית לְשֶׁלם, אֲבֵל אֲרֻבָּעָה דְּבָרִים, דְּהֵינּוּ צֶעַר רִיפִי שֶׁבֶת וּבִשְׁת, הוּא לֹא חֵיבֵית, כִּיּוֹן שֶׁהֵם רַק בְּמִזִּיק אֶת הָאָדָם, כִּמוֹ כֵּן אִף אָדָם שֶׁסִּימָא אֶת עֵין חֲבִירוֹ, נֹזֵק אֵין ו- חֵיבֵית לְשֶׁלם, אֲבֵל אֲרֻבָּעָה דְּבָרִים הוּא לֹא חֵיבֵית, וְהִטְעַם, מִשּׁוּם שֶׁחֻבוֹ רִיפִי וּשְׁבֶת נִאֲמַר בְּאֹפֶן שֶׁל (שְׁמוֹת כ"א יח) יָכִי וְרִיבָן אֲנָשִׁים וְהִזְקָה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ, שׁוּה מוֹזִיד אוֹ קְרוֹב לְמוֹזִיד.

שְׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: מִיִּדִּי בְּכֹלֵיהּ קְאָמְרִין – וְכִי רָצִינוּ לְחִיבוֹ נֹזֵק שֶׁלם, הֲלֹא פְּלִגְנָא קְאָמְרִין – חֲצִי נֹזֵק רָצִינוּ לְחִיבוֹ בְּקַל וְחוֹמֵר, וְהִמְיָעוּט שֶׁל 'בְּשֹׁדָה אַחֵר' יִלְמַד שֶׁבְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים אֵינֶם חֵיבִים נֹזֵק שֶׁלם. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר קְרָא לְגַבִּי תְּשַׁלְּמוּי קֵרן (שְׁמוֹת כ"א לה) וְהִצִּינוּ אֶת כְּסָפּוֹ, וְדוֹרְשִׁים שֶׁדוּקָא 'כְּסָפּוֹ' שֶׁל זֶה שֶׁבְּהִמְנוּ הוּא הַזִּיקָה בְּקֵרן חֲרָצִים, כְּלוֹמֵר שְׁחִיבֵית חֲצִי נֹזֵק, וְלֹא כְּסָפּוֹ שֶׁל מוֹזִיק אַחֵר, וּמִמִּילָא הִמְיָעוּט בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים הוּא שֶׁאֵין הַמִּזִּיק חֵיבֵית לְשֶׁלם כֻּלָּל.

הַגְּמָרָא מְמַסִּיכָה לְדוֹן בְּקַל וְחוֹמֵר בִּין שֵׁן וְרֶגֶל וְקֵרן. שְׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְלֹא תִהְיֶה שֵׁן וְרֶגֶל חֵיבֵית בְּרִשּׁוֹת הַנִּזְק אֵלֵא חֲצִי נֹזֵק, וְנִלְמַד זֹאת מִקָּל וְחוֹמֵר מִקֵּרן, וְיִמָּה קֵרן שֶׁבְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים חֵיבֵית לְשֶׁלם, וְאִף עַל פִּי כֵן בְּרִשּׁוֹת הַנִּזְק אֵינָה מְשַׁלְּמַת אֵלֵא חֲצִי נֹזֵק, שֵׁן וְרֶגֶל שֶׁבְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים פְּטוּרָה לְגַמְרִי, הָאֵם אֵינוּ דִּין שֶׁבְּרִשּׁוֹת הַנִּזְק מְשַׁלֵּם רַק חֲצִי נֹזֵק. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר קְרָא (שְׁמוֹת כ"ב ד') וְשַׁלְּחָה אֶת בְּעִירָהּ וּבְעֵר בְּשֹׁדָה אַחֵר מִיִּטֵּב שְׂדֵהוּ וּמִיִּטֵּב בְּרִמּוֹ יִשְׁלֵם, וּמִשְׁמַעוֹת הַמִּילָה 'יִשְׁלֵם' הִיא שֶׁעַל הַבְּעֵלִים לְשֶׁלם תְּשַׁלְּמוּי מְעֻלָּא ו- גְּמוּרִים, דְּהֵינּוּ נֹזֵק שֶׁלם עַל נֹזֵק שֵׁן וְרֶגֶל.

הַגְּמָרָא מְמַסִּיכָה לְדוֹן לְפִטוּר קֵרן בְּקַל וְחוֹמֵר מִשֵּׁן וְרֶגֶל. שְׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְלֹא תִהְיֶה קֵרן בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים חֵיבֵית, מִקָּל וְחוֹמֵר, וְיִמָּה שֵׁן וְרֶגֶל שֶׁבְּרִשּׁוֹת הַנִּזְק חֵיבֵית נֹזֵק שֶׁלם, וְאִף עַל פִּי כֵן בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים פְּטוּרָה, קֵרן שֶׁבְּרִשּׁוֹת הַנִּזְק חֵיבֵית רַק חֲצִי נֹזֵק, הָאֵם אֵינוּ דִּין שֶׁבְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים תִּהְיֶה פְּטוּרָה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר קְרָא (שְׁמוֹת כ"א לה) וְהִצִּינוּ אֶת כְּסָפּוֹ וְגַם אֶת הַמֶּת וְהִצִּינוּ וּמִיִּתְּוֹר הַלְשׁוֹן 'וְהִצִּינוּ' אֵנוּ דוֹרְשִׁים שֶׁאֵין חֲצִי נֹזֵק חֲלוּק בְּדִינּוֹ לֹא בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים וְלֹא בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד.

הַגְּמָרָא מְשׁוּוֹה דִּינֵי אָדָם הַמִּזִּיק וְשׁוֹר הַמִּזִּיק עַל יְדֵי קַל וְחוֹמֵר. שְׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְיִהְיֶה אָדָם שֶׁהִרְגָה אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּמִזִּיד לֹלֵא הַתְּרָאָה חֵיבֵית בְּכּוֹפֵר מִקָּל וְחוֹמֵר, וְיִמָּה שׁוֹר שֶׁאֵינוּ חֵיבֵית בְּאֲרֻבָּעָה דְּבָרִים אִם חָבֵל אָדָם, וְאִף עַל פִּי כֵן אִם הִרְגָה אָדָם חֵיבֵית בְּכּוֹפֵר, אָדָם שֶׁחֵיבֵית אִף בְּאֲרֻבָּעָה דְּבָרִים, הָאֵם אֵינוּ דִּין שִׁיחָה חֵיבֵית אִף בְּכּוֹפֵר כִּשְׁהִרְגָה אֶת הַנֶּפֶשׁ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר קְרָא לְגַבִּי שׁוֹר שֶׁהִרְגָה אָדָם (שְׁמוֹת כ"א ל') כְּבָל אֲשֶׁר יוֹשֶׁת עָלָיו, וְדוֹרְשִׁים שׁוֹר 'עָלָיו' – עַל שׁוֹר שֶׁהִרְגָה אָדָם יֵשׁ לְהַטִּיל כּוֹפֵר, וְלֹא עַל הָאָדָם שֶׁהִרְגָה אָדָם, אֲלֵא חֵיבוֹי הֵם מִיתָה אוֹ לֹלוּת.

שְׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְיִהְיֶה שׁוֹר שֶׁחָבֵל אָדָם חֵיבֵית בְּאֲרֻבָּעָה דְּבָרִים מִקָּל וְחוֹמֵר, וְיִמָּה אָדָם הַמִּזִּיק שֶׁאֵינוּ חֵיבֵית בְּכּוֹפֵר אִם הִרְגָה אָדָם, וְאִף עַל פִּי כֵן חֵיבֵית בְּאֲרֻבָּעָה דְּבָרִים כִּשְׁחָבֵל בָּאָדָם, שׁוֹר שֶׁחֵיבֵית בְּכּוֹפֵר כִּשְׁהִרְגָה אָדָם, הָאֵם אֵינוּ דִּין שִׁיחָה חֵיבֵית בְּאֲרֻבָּעָה דְּבָרִים כִּשְׁחָבֵל בָּאָדָם. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר קְרָא (וִיקְרָא כ"ד יט) וְאִישׁ בִּי יָתֵן מוֹם בְּעַמְּתוֹ, וְדוֹרְשִׁים שֶׁדוּקָא אָדָם הַמִּזִּיק אֶת עַמְּתוֹ מִתְחַיֵּבֵית בְּאַרְבַּעַה דְּבָרִים, וְלֹא שׁוֹר הַמִּזִּיק בְּעַמְּתוֹ שֶׁל בַּעֲלִי.

הַגְּמָרָא דְנָה בְּחִיבוֹ כּוֹפֵר לְגַבִּי רֶגֶל: אִיבָעִיָא לָהּ – הִסְתַּפְקוּ בְּנֵי הַיִּשְׁבִּיבָה, רָגֵל שֶׁדָּרְסָה עַל גַּבִּי תִּנְזֹק בַּחצֵר הַנִּזְק וְהִרְגָה, מַהוּ שֶׁתְּשַׁלֵּם בּוֹשֵׁר כְּדִין קֵרן מוֹעֲדָה. מִי אֲמַרְיָן – הָאֵם אֵנוּ אוֹמְרִים שְׁדִין רֶגֶל הוּא מִיִּדִּי דְּתוֹה אֲמַרְיָן – כְּדִין קֵרן, וְכִמוֹ שֶׁקֵּרן בִּין דְּעֵבֶד תִּרִי וְתִלְתָּא וְזִמְנִי אוֹרְחִיָה הוּא – כִּיּוֹן שֶׁהִרְגָה עַמְּתִים וְשֶׁלֹּש נַעֲשָׂה מוֹעֲדָה לְכָן וְדִרְכָה כִּכֵּן וּמְשַׁלֵּם בּוֹשֵׁר, חָבִי נִמִּי – כֵּן גַּם יְהִיָּה הָרִדִן בְּרֶגֶל שֶׁהִמְיָתָה בְּאֹפֶן שֶׁהוּא כְּדִרְכָה, וְלֹא שְׂמָא וְאֵין חֵילוֹק בִּין רֶגֶל לְקֵרן מוֹעֲדָה. אוֹ דְּלָמָא – שְׁמָא יֵשׁ לְחַלֵּק שֶׁקֵּרן בְּוִנְתָּו לְהִזְקָה, וְלָכֵן הַבְּעֵלִים חֵיבִים כּוֹפֵר, אֲבֵל הָאִי – זֶה וְרֶגֶל שֶׁדְּרָסָהוּ שֶׁאֵין בְּוִנְתָּו לְהִזְקָה אֲלֵא הוּא הַזִּיקָה בְּדֶרֶךְ הַיְּלוּכָה, אֵין לְחֵיבֵית אֶת הַבְּעֵלִים בְּכוֹפֵר.

הַגְּמָרָא מוֹכִיחָה שִׁישׁ כּוֹפֵר בְּרֶגֶל: תָּא שְׂמַע, שְׁנֵינוּ בְּבִרְיָתָא, הַכְּנִים כְּעַל הַשּׁוֹר אֶת שׁוֹרוֹ לְחַצֵּר כְּעַל הַבֵּית שֶׁלֹּא בְּרִשּׁוֹת, וְנִגְנְחוּ הַשּׁוֹר לְכַעַל הַבֵּית וּמָת, דִּין הַשּׁוֹר בְּקִסְמִילָה כִּיּוֹן שֶׁהִרְגָה אָדָם, וְכַעֲלָיו שֶׁל הַשּׁוֹר, בִּין בְּשׁוֹר תָּם וּבִין בְּשׁוֹר מוֹעֵד, מְשַׁלֵּם בּוֹשֵׁר שֶׁלם, דְּבָרִי רַבִּי מִרְפָּן. מְבַרֵּר הַגְּמָרָא: חֵיבוֹ בּוֹשֵׁר שֶׁלם בְּתָם לְרַבִּי מִרְפָּן מָנָא לִיה – מִנְּזִן לוֹ. לֹא – הָאֵם לֹא מִשּׁוּם דְּסָבֵר לִיה בְּרַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי דְאָמַר שׁוֹר תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי בּוֹשֵׁר אִם הִרְגָה אָדָם בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, וּמִיָּתִי לָהּ – לִלְמַד רַבִּי טְרַפּוֹן לְחֵיבֵית כּוֹפֵר שֶׁלם בַּחצֵר הַנִּזְק מִקָּל וְחוֹמֵר מִרְגֵּל, מַה רֶגֶל שֶׁפְּטוּרָה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, אִם הִרְגָה בַּחצֵר הַנִּזְק מְשַׁלְּמַת כּוֹפֵר שֶׁלם, קֵרן שְׁחִיבֵית חֲצִי כּוֹפֵר אִם הִרְגָה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, וְדֹאֵי שֶׁתְּחַיֵּבֵית כּוֹפֵר שֶׁלם אִם הִרְגָה בַּחצֵר הַנִּזְק. וּמוֹכִיחָה הַגְּמָרָא: אֵלֵא – אִם כֵּן נִמְצָא דְאִיכָא – שִׁישׁ חֵיבוֹ בּוֹשֵׁר בְּרָגֶל. דוּחָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַב שִׁמְיָ מִבְּתֵרְדָּעָא, הִתְנָא ו- רַבִּי טְרַפּוֹן שְׁחִיבֵית כּוֹפֵר שֶׁלם בְּקֵרן בַּחצֵר הַנִּזְק, מִנְזִיקִין דְּרָגָל מִיָּתִי לָהּ – לִלְמַד זֹאת מִנְזִיקֵי רֶגֶל. דְּהֵינּוּ, מַה רֶגֶל שֶׁפְּטוּרָה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, וְאִף עַל פִּי כֵן בַּחצֵר הַנִּזְק מְשַׁלְּמַת נֹזֵק

בבא קמא. פרק שני – כיצד הרגל דף כו עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

קז

תוספות

רש"י

מִידֵי כוליה ניקא קאמרין. וא"ת וביער ע"כ לגמרי אתא לפטור דנקז שלם
מיה תיתי לאו פירכא היא דאן לאו בשדה אחר ממילא חייבת נקז
שלם ברשות דברים בלא קל וחומר: **וְלֹא** תהא שן ורגל כו. וא"ת הא אמר
בספא של זה ולא בספא של אחר וי"ל דאין למעט מבספא אלא חצי נקז
שמשלם מגופו דכספא של זה חצי נקז
מגופו ולא של אחר וכאן אם היה בחצר
הניקז חצי נקז הוה משלם מן העליה:
אבל לעיל אי הוי מחייב שן ורגל ברה"ר
הוה משלם מגופו כמו קרן וא"ת היכי
גמר הכא מקרן מה לקרן דין הוא שאפילו
בחצר הניקז לא משלם אלא חצי נקז שכן
אין משלם מן העליה ויש לומר צורות
ויכחו שמשלם מן העליה לרב פפא (מ"ל)
(ג) ואין משלם אלא חצי נקז וא"ת אי שן
ורגל בחצר הניקז חצי נקז אמאי איצטריך
כספא של זה ולא כספא של אחר דהשתא
ק"ו דלעיל לביא וי"ל דאי לאו כספא הוה
שבקינן ק"ו דהכא דמיקל בתשלומין והוה
עבדינן קל וחומר דלעיל דמחמיר
בתשלומין:
וְיֵהָא אדם חייב בכופר. מלא תקחו
כופר לנפש רוצח לא נפקא
דההיא (אמר) דאיצטריך דלא תשקול
מנייה ממונא למיפטריה כדאמרין בפרק
אלו נגזרות (פסוקים דף ה:) ויהא איירי שיהרג
וישלם כופר כמו השור ודמקנא דבי
חוקה (ס"ד דף ה:) לא נפקא אלא לפטור
בשוגג בלא מתכוין כמו במויד במתכוין
שהוה כזה אכל כופר באדם כל זמן שלא
אשכחן דפטור בשום מקום לא מצינן
למילף מנייה כלל:
עָלָיו ולא על האדם. בפרק החובל (לקמן)
דף ס"ג) דרש לנפש רוצח אי אתה
לוקח כופר אכל אתה לוקח כופר לראשי
אברים ופרין והאי מקעי ליה דאמר
רחמנא לא תעביד ביה תרתי דלא תשקול
מנייה ממונא ונקטליה לאו בכופר דהכא
איירי דא"כ הוה לא לשנוי ההוא מעלי
ולא על האדם נפקא אלא איירי בממון
אחר בהדי מיתה וטעי גמרא פדטעי באלו
נגזרות (פסוקים דף ה:) דקבעי גבי דרשה דלא
יהיה אסון לא תקחו כופר לנפש רוצח
לפיה לי כלומר דמלא יהיה אסון נפקא
אלמא ס"ד ממירי בממון אחר בהדי
מיתה:
אִינוּ דין שחייב בדי דברים. וא"ת מה
לאדם שכן מועד מתחילתו וי"ל
דנזקי אדם מנזקי אדם וליה:
רָגַל שדרסה כו. הוא הדין בשן דחיה
דאורחה הוה מצי למבעי אכל בור
ואש ממעשה מעליה כמו אדם:
אוּ דלמא קרן וכוונתו להזיק. תימה מאי
מספקא ליה פשיטא דקרן חמירא
מיהאי טעמא דליקא למימר דמקנא בק"ו
וליה שאין מועד מתחילתו דהשתא לא
שייך למפוך ובדפרישיתו במתניתין דאדם
ויכחי שמועד מתחילתו ופטור מכופר ועוד
הכי בעי למילף מקרן שכן חייבת ברשות הרבים: **לֹאֻ**
ברה"ר חייבין בחצר הניקז כופר שלם קרן לא כ"ש וי"ל דאם היה כופר חלוק מדין נזק מדפטר ברה"ר לא הוה שייך למידן ק"ו: **אֲלֵמָא** איכא כופר ברגל. והא
דפליגי אביי ורבא בפרק שור ששגג ארבעה וחמשה (לקמן דף מה. ס"ב) ברגל שדרסה על גבי תינוק בחצר הניקז דלרבא לא משלם כופר אלא כופר רבא דהכי

חָצִי נֶזֶק קֹאֵמֵר. דתחייב כי קרן דהא מקרן מיייתי לה וקרא דבשדה אחר לחיובי
ביה ברשות הניקז נזק שלם אתא דהכי משמע בשדה אחר נזק שלם: **בְּכֹפֶר** של
זה. קרן: **יִשְׁלֹם**. מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם לגמרי משמע: **אֲמַר קְרָא יִחְצִינוּ**.
דקרא יתירא הוא דנכתוב חצו את כספו וגם את המה אלא לדרשא אתא דאף
ברשות הרבים נמי חייב: **וְיֵהָא אָדָם חָיִיב**
בְּכֹפֶר. כגון בממון ולא אחריו ביה דליתיה
בר קטלא ולא בר גלות: **וְמָה שׁוֹר שְׂאִינוּ**
חָיִיב. בחבלה: **אֲרַבְעָה דְבָרִים**. צער ריפוי
שבת ובזושת אלא נזק לחודיה: **חָיִיב בּוֹפֵר**.
היכא דקטליה: אדם שחייב כו: **עָלָיו וְלֹא**
עַל הָאָדָם. על נזקי שור משלמין בופר אבל
על נזקי אדם אין משלמין בופר אלא או
מיתה או גלות: **אִישׁ בִּי יִתֵּן מוֹם בְּעֵצְמִיתוֹ**
אִישׁ בְּעֵצְמִיתוֹ. הוי בדין נתינת מומין ולא
שור בעמיתו של בעליו: **בַּחֲצֵר הַנִּינֹק**.
דחייבא דרגל בחצר הניקז הוא: **הָכָא נָפִי**
לֹא שָׂנָא. דרגל מועדת מתחילתו היא
לחלף ולדרוס: **לֹא מְשׁוּם דְּסִבֵּר בְּרַבִּי**
יוֹסִי הַגִּלְלִי. דאמר בפירקין דלקמן (דף ס"ב)
תם משלם חצי בופר ברה"ר: **וּמִיֵּיתִי לֵה**.
רבי טרפון לרשות הניקז בופר שלם: **מִקְ"ו**
מִרְגֵּל. כי היכי דגמר לקרן תם לענין נזקין
במתניתין ודכי גמר לה מה שן ורגל
שפטורין ברשות הרבים לגמרי ברשות
הניקז בופר שלם קרן שברה"ר חצי בופר
כו: **יוֹסִי הַגִּלְלִי** אינו דין שברשות הניקז
כופר שלם מדגמר ר' טרפון הכי אלמא
איכא כופר ברגל דאי לאו הכי במאי מיייתי
לה: **מִנִּיזְקֵין דְּרָגַל מִיֵּיתִי לֵה**. ולעולם
ליכא כופר ברגל ודכי גמר ר' טרפון מה
רגל שברשות הרבים פטור מנזקין ברשות
הניקז נזק שלם קרן שברשות הרבים חצי
כופר כו: **יוֹסִי הַגִּלְלִי** אינו דין שברשות
הניקז כופר שלם: **שָׁבֵן יִשְׁנֵן בָּאֵשׁ**. תאמר
בכופר שאינו באש כדאמרין בפ"ק (דף י"ג)
מִטְּמוֹן. שפטור באש וחייב ברגל ומיייתי
לה הכי מה רגל שברשות הרבים פטורה
מכלום חייבת ברשות הניקז אפילו על
הטמון נזק שלם קרן שברה"ר חצי בופר כו:
שָׁבֵן יִשְׁנֵן בָּבוֹר. שאם היה גדי טמון בשק
או במרצוף ותתלכל ונפל לבור חייב:
מַכְלִים. פטר בדי את הבור ומכלים דרגל
מיייתי לה ובדפרישית: **מַכְלִים טְמוּנִים**.
דרגל מיייתי לה: **א"ל רב אחא מדפתי כו**
מה לניזקין דרגל שכן ישנו ברגל. תאמר
בכופר שאינו ברגל: **מִתַּנִּי סִימָא אֶת עֵין**
חֲבִירוֹ. אפי' בשוגג **גַּמ'** מה כלים
ארבעה דברים לא. דלא שייכי בה: **אִף**
סִימָא אֶת עֵין חֲבִירוֹ. בשוגג נזק אין
אֲרַבְעָה דְבָרִים לא. דלא מחייבי ארבעה
דברים אלא א מויד או קרוב למויד דומקא
דכי יריבון אנשים (פסוקים דף כ"ה) דהתם כתיב ריפוי
ושבת:
מתני

מנא

מתני

האי מ'כעי ליה ליתן צער במקום נזק. וירפוי ושבח ובושת כולוהו מצער
ו'לפי'ן ד'חייב במקום נזק כדמשמע ב'החובל (למקן דף ס"ב). דאמר תנא וכולן
חייבין בתשלומין במקום נזק מ'כעי מילי א'מור רב וביד משמיה דרבא א'מור
קרא פ'צע תחת פ'צע כו' משמע דכולוהו ו'לפי'ן מצער ו'לרב פ'פא דא'מור ה'הם

א'מור קרא ו'רפא ו'רפא ליתן ריפוי במקום
נזק כולוהו ו'לפי'ן מריפוי וא'ת ד'הכא
משמע דצער שלא במקום נזק פשוט טפי
דאיצטריך קרא לצער במקום נזק וב'פרק
החובל (ס"ב) משמע א'פ'כא דא'מור צער
שלא במקום נזק דמשלם מאן תנא ו'יל
ד'שלא במקום נזק ד'לקמן היינו במקום
שלא עשה ר'דשם כד'קתני כ'ואו על
צ'פריו וצ'ער שלא במקום נזק ד'הכא היינו
על ב'שרו ש'צ'קיר רישומו ולא א'פ'חיה
מ'כספיה וצ'ער במקום נזק ד'הכא ג'גון
ק'טע ידו ו'שיבר ר'גלו ד'א'פ'חיה מ'כספיה
ד'ההוא לא ש'מעין ליה לא מ'חב'רה ולא
מ'כ'רה:

ש"מ תרתי. וא'ת לעיל א'מרי'ן סימא
ע'נו של ח'בירו בשוגג או באונס
נזק אין ד' ד'ברים לא צער נמי ל'חייב
ד'בההוא קרא ד'מרי'ן נזק כתיב נמי צער
ו'יל ד'כל מה ד'מצי'ן למ'פטר שוגג פ'טרי'ן
ול'כך מוקמי'ן ד'האי קרא ד'מ'ר'ה שוגג
דוקא ב'גזא ד'א'ירי ב'יה ע'סר קרא ולא
ב'צה:

לענין ע'כד פ'לוג'תא ד'רשב"ג ו'רבנן .
ת'מיה ד'ב'פ'ק ד'קדו'שין ו'ה' כ'ד: ו'ס'
ד'ס' מ'כ'ס'י) מוקמי'ן ר'בנן ה'אי ו'ש'ת'ה להו'ש'ט
ידו ב'מעי ש'פ'חא ו'סימא ע'כר ש'ב'מעי'ה
ד'פ'טור מ'שום שלא נ'ת'ב'ין לע'ן ו'ה'י לא
נ'ת'ב'ין ו'יל ד'לא ש'ת'והו ר'בנן א'לא ה'כא
ד'לא נ'ת'ב'ין לע'ן וג'ם נ'ת'ב'ין ל'טוב'ו של
ע'כד ב'י ה'הם א'בל נ'ת'ב'ין לע'ן א'ע"פ
ש'ת'ב'ין ל'טוב'ו או לא נ'ת'ב'ין ל'טוב'ו
א'ע"ג ד'לא נ'ת'ב'ין לע'ן לא:

בשגגה מ'כלל ד'ה'ל ע'דיעה. מ'שום ד'ג'בי
ג'לות כתיב טובא ב'שגגה ד'ריש
לה ד'הא ג'בי ח'בל א'ע"ג ד'כתיב ב'יה
ב'שגגה לא ח'יש'ין ל'ה'ת'ה לו י'דיעה
ו'מהאי ט'עמא נ'מי מ'מע'טין ב'ריש א'לו ה'ן
ה'גול'ץ (מ'ס'ת דף י: ו'ס' ד'ס' א'לו) א'מור מ'ת'ר
מ'ב'שגגה ל'ג'בי ג'לות א'ע"ג ד'ג'בי ש'בת ו'ע"ז
כתיב ב'שגגה ו'מ'חייב'ין א'מור מ'ת'ר ב'פרק
נ'ת'ב'ין ל'ז'רוק ש'ת'ים ו'ז'רק א'ר'ב כו'. לע'נן ש'בת פ'טור ו'א'פ'ילו ל'א'ב'י ד'מ'ת'יב ב'פרק כ'לל ג'דול (ס'כ'ת דף ע"ג)

ו'נ'מצי'נו א'ר'ב ד'ומי'א ד'נ'ת'ב'ין ל'ח'ת'ול ה'ת'ל'ול ו'ח'ת'ר ה'מ'ח'ו'ב'ר ד'היינו ש'ס'ב'ור ת'ל'ול ו'נ'מצי'נו מ'ח'ו'ב'ר ד'אי נ'ת'ב'ין ל'זה ו'ח'ת'ר זה ה'יינו מ'ת'ע'ס'ק כ'ד'מ'וכ'ח ב'פרק ס'פ'ק א'כל

פ'רט ל'מת'ב'ין ל'ז'רוק כו'. לשון ראשון פ'י ב'קונ'טרס פ'רט ל'מת'ב'ין ל'ז'רוק ב'י ו'ז'רק א'ר'ב ד'לא ה'יו ב'כלל ב'י י'זיד ו'טפי ה'נה י'ח'א ל'פ'רש ד'לא ה'יו ב'כלל מ'בה איש
נ'מת ד'ה'יו לעיל מ'ינה מ'לפ'רש ב'י י'זיד ד'ה'יו ב'ת'ריה וא'ת א'מאי א'יצ'טריך ל'חייב ג'לות נ'ת'ב'ין ל'ז'רוק ש'ת'ים ו'ז'רק א'ר'ב ד'מ'ה'יכא ס"ד ד'פ'טור ד'לפ'טור מ'מ'ית'ה
ו'דאי לא א'ת'אי ד'פ'ש'ט'א ש'וג'ג פ'טור מ'מ'ית'ה ו'יל ד'מ'ב'ל'א ד'צ'די'ה ד'ריש ב'אלו ה'ן ה'גול'ץ (מ'ס'ת דף י: ו'ס' ד'ס' א'לו) פ'רט ל'מת'ב'ין ל'ז'רוק ב'צד זה ו'ז'רק ב'צד א'חר ו'מהאי
קרא ה'נה פ'טרי'ן א'פ'י נ'ת'ב'ין ל'ז'רוק ש'ת'ים ו'ז'רק א'ר'ב ע'פ'ירש א'ח'רו'ן ש'פ'ירש ב'קונ'טרס ש'פ'טור מ'ג'לות ק'ש'ה ק'צ'ת ד'פ'כ'ר א'לו ה'ן ה'גול'ץ א'מור א'ם ב'פ'ת'ה ב'לא
אי'בה ה'ד'פו פ'רט ל'ש'וטא ב'לא צ'די'ה פ'רט ל'נ'ת'ב'ין ל'ז'רוק ב'צד זה ו'ה'ל'כה לצ'ד א'חר ו'א'שר לא צ'דה פ'רט ל'מת'ב'ין ל'ז'רוק ש'ת'ים ו'ז'רק א'ר'ב ע'פ'ירש א'ח'רו'ן ש'פ'ירש א'מור א'ם ב'פ'ת'ה ב'לא
צ'דה ד'כתיב ב'ריש ו'אל'ה ה'מ'ש'פ'ט'ים ה'נה ל'יה ל'מע'ט'י ה'הוא ד'ד'מי ט'פי ל'פ'טור ג'גון נ'ת'ב'ין ל'ז'רוק ב'צד זה שלא נ'ת'ב'ין לצ'ד ה'נ'ר'צ'ח ו'יל מ'שום ד'ה'ת'חיל ה'ת'נא
ל'ז'רוש קרא ד'בלא צ'די'ה נ'ק'ט ב'ריש'א נ'ת'ב'ין ל'ז'רוק ב'צד זה ד'רו'צ'ה ל'ח'ב'יר ה'פ'ט'ו' ת'חיל'ה וא'ת א'מאי א'יצ'טריך ב'אלו ה'ן ה'גול'ץ מ'ב'שגגה ל'פ'טור נ'ת'ב'ין ל'ה'רו'ג
ה'ב'ה'מ'ה ו'ז'ר'ג ה'א'ד'ם ע"כ ה'יינו או נ'ת'ב'ין ל'ז'רוק ב'צד זה ו'ז'רק א'חר או נ'ת'ב'ין ל'ז'רוק ש'ת'ים ו'ז'רק א'ר'ב ו'יל ד'ה'הם א'יצ'טריך ג'גון ש'ה'יו ה'ב'ה'מ'ה ו'ה'א'ד'ם זה
ב'צד זה א"י כ'ס'ב'ור ב'ה'מ'ה ו'נ'מצי'נו א'ד'ם ו'ח'ימ'ה ד'הא פ'לי'ג' ר'בי ו'רבנן ב'נ'ש'מ'ט ה'כ'ר'ול מ'ק'תו ו'מן ה'ע'ץ ה'מ'ת'ב'ק'ע ד'מר מ'תי'ב ב'האי ו'מר מ'תי'ב ב'האי ב'ריש א'לו ה'ן
ה'גול'ץ א'מאי ח'ייב ו'הא ה'יו כ'מו נ'ת'ב'ין ל'ז'רוק ש'ת'ים ו'ז'רק א'ר'ב ש'ת'ב'ין ל'ב'ק'ע ע'צ'ים ש'ל'פ'ניו ו'ה'ל'ך ל'מ'ר'חוק: ו'א'מ'ר ר'ב'ה ו'ז'רק כ'לי מ'ראש ה'ג'ג. ר'ב'ה ג'ר'ס'ין
ד'ר'ב'א מ'ס'פ'קא ל'יה לעיל ו'ה' דף ע"ג) א"י ב'תר מ'ע'ק'ר'א א'ול'י'ן אי לא ו'קא'מר ד'נ'פ'שו'ט מ'ר'ב'ה ש'הוא ר'ב:

ק'רם ו'ס'ילקו. פ'ירש ר'ב אל'פ'ס ד'ר'ב'ה ל'ט'עמ'יה ד'ל'ית ל'יה ד'ינא ד'ג'ר'מי ב'ריש ה'גול'ץ קמא (למקן דף ע"ג) ו'ל'ר"י נ'ר'א'ה ד'הוא ג'ר'מא ב'ני'ק'ין ה'וא ו'פ'טור ל'כו'לי ע'למ'א:
ו'ז'רק ת'ינוק מ'ראש כו'. לא ד'מי ל'ה'ר'ג ט'רי'פ'ה ד'פ'טור ל'כו'לי ע'למ'א ב'אלו ה'ן ה'נ'ש'ר'פ'ין (מ'ס'ת'ר'פ'ין דף ע"ג):

מ'כ'עי מילי. ד'נזק ח'ייב א'פ'ילו ש'וג'ג: **פ'צע תחת פ'צע**. קרא ו'ת'ירא ה'וא ל'ח'ך
ד'ר'ש'ה ד'הא כתיב ב'י י'תן מ'ום ב'ע'מ'יתו כ'א'שר ע'ש'ה וגו' ו'כו'יה ו'ח'ב'ו'ה ד'ר'ש'ין
ב'ה'חובל (למקן דף ע"ג): **ב'מ'ק'ום נזק**. ד'א'פ'י ה'כא ד'איכא נזק מ'שלם נ'מי צ'ער ד'לא
ת'ימא צ'ער ד'ר'ת'ב'ה ר'ח'מנא ה'יינו ב'ר'ל'יכא נזק ג'גון כ'ו'ואו ב'ש'פ'ור על צ'פ'רנו ד'לא

א'פ'ח'ת'יה מ'כ'ס'פ'יה ו'ל'ח'ך ד'ר'ש'ה מ'פ'ק'ין ל'יה
ב'ה'חובל: **ל'ע'נין נזקין חייב**. ד'הא א'פ'ק'ין
ש'וג'ג כ'מ'יד ו'אונ'ס כ'ר'צ'ו: **מ'ל'אכ'ת**
מ'ח'ש'ב'ת א'פ'ר'ה ת'ור'ה. ש'ת'ב'ין לע'ש'ות
מ'ל'אכ'ה א'לא כ'ס'ב'ור ש'ה'יום ח'ול או כ'בור
ש'מ'ל'אכ'ה זו מ'ת'ר'ת' ו'כל ה'ני ד'א'מרי'ן ה'כא
לא נ'ת'ב'ונו לע'ש'ות ה'מ'ל'אכ'ה ה'ל'כ'ר פ'טור:
ל'ע'נין ג'לות. ג'גון א'ם נ'פ'לה על ה'א'ד'ם ו'מת:
פ'טור. ד'ג'בי ג'לות כתיב מ'בה נ'פ'ש ב'שגגה
(מ'ס'כ'ר ס"ב) ולא מ'יקרי ש'גגה א'לא ה'כא ד'ה'ל

י'דיעה מ'ע'ק'ר'א ו'ה לא ה'כיר ב'ה מ'ע'ל'ם:
ל'ע'נין ע'כר. א'ם נ'פ'לה על ע'כ'רו ו'סימ'א
ע'ינו פ'לוג'ת' ד'רשב"ג ו'רבנן: **ל'ע'נין ד'**
ד'ברים פ'טור. ד'א'ע"ג ד'ה'כיר ב'ה ה'ק'א
ש'כ'ת'ה ש'וג'ג ולא פ'ש'יע'ה: **ל'ע'נין ש'בת**
פ'טור. ו'א'ע"ג ד'מ'ק'ר'א ש'גגה לע'נין ג'לות
פ'טור ב'ש'בת ד'ב'ע'ין מ'ל'אכ'ת מ'ח'ש'ב'ת
ש'ת'ב'ין לע'ש'ות מ'ל'אכ'ה ו'כ'ס'ב'ור ש'ה'יום
ח'ול ו'ה לא נ'ת'ב'ין: **ל'ז'רוק ש'ת'ים ו'כו'**,
ל'ע'נין ש'בת פ'טור ד'מ'ל'אכ'ת מ'ח'ש'ב'ת ב'ע'ין:
ל'ע'נין ג'לות. ח'ייב ד'כתיב ו'א'שר לא צ'דה
ו'ש'מ'תי ל'ך מ'ק'ום וגו' פ'רט ל'מת'ב'ין ל'ז'רוק

ש'ת'ים ו'ז'רק א'ר'ב ש'אינו ב'ת'ור'ת ו'כי י'זיד
א'יש וגו' א'לא ב'ת'ור'ת ו'ש'מ'תי ל'ך מ'ק'ום וגו'
ל'יש'נא א'ח'רינא ו'א'שר לא צ'דה פ'רט
ל'מת'ב'ין כו' ד'פ'טור מ'ג'לות ד'ה'כי מ'ש'מע
ש'לא צ'דה שלא נ'ת'ב'ין לצ'ד ל'ז'רוק א'צ'לו
י'נט פ'רט ל'זה ש'ע'דה: **א'ם א'מר כ'ל מ'ק'ום**
ש'ת'ר'צ'ה ח'נ'ות. ח'ייב ש'ה'רי ש' כ'אן מ'ל'אכ'ת
מ'ח'ש'ב'ת ו'ז'רק א'ר'ב א'בל נ'ת'ב'ין ל'ז'רוק
ש'ת'ים ו'ז'רק א'ר'ב א'פ'ילו א'מור כ'ל מ'ק'ום
ש'ת'ר'צ'ה ת'נ'ח'ן פ'טור ע'ש'יק'ר מ'ח'ש'ב'תו א'י'ה
ל'מ'ל'אכ'ה: ו'ז'רק. ב'על ה'כ'לי כ'לי מ'ראש ה'ג'ג

פ'טור. זה ש'ש'ב'רו מ'נ'ק'ל ק'וד'ם ש'ב'יר'ת'ה
ש'ה'רי ט'ופ'ה ל'יש'ב'ר: ו'ז'רק. מ'ז'יק כ'לי'ם מ'ראש
ה'ג'ג ו'ה'יו ת'ח'תי כ'רים ו'כ'ס'ת'ות כו': **פ'טור**.
ש'ה'רי מ'ז'ר'ק'תו א'ין ט'ופ' ל'יש'ב'ר ע'ד ש'י'נ'ט'לו
ד'כ'רים ו'ה ש'נ'ט'ל ה'כ'רים ו'א'פ'ילו ה'ז'ורק
ע'צ'מו נ'ט'לו פ'טור ד'ג'רמא ב'ני'ק'ין ה'ני:
פ'טורין

כ'לל ג'דול (ס'כ'ת דף ע"ג) ו'היינו נ'ת'ב'ין ל'ז'רוק ש'ת'ים
ו'נ'מצי'נו א'ר'ב ד'ומי'א ד'נ'ת'ב'ין ל'ח'ת'ול ה'ת'ל'ול ו'ח'ת'ר ה'מ'ח'ו'ב'ר ד'היינו ש'ס'ב'ור ת'ל'ול ו'נ'מצי'נו מ'ח'ו'ב'ר ד'אי נ'ת'ב'ין ל'זה ו'ח'ת'ר זה ה'יינו מ'ת'ע'ס'ק כ'ד'מ'וכ'ח ב'פרק ס'פ'ק א'כל

ל'מת'ב'ין ל'ז'רוק כו'. לשון ראשון פ'י ב'קונ'טרס פ'רט ל'מת'ב'ין ל'ז'רוק ב'י ו'ז'רק א'ר'ב ד'לא ה'יו ב'כלל ב'י י'זיד ו'טפי ה'נה י'ח'א ל'פ'רש ד'לא ה'יו ב'כלל מ'בה איש
נ'מת ד'ה'יו לעיל מ'ינה מ'לפ'רש ב'י י'זיד ד'ה'יו ב'ת'ריה וא'ת א'מאי א'יצ'טריך ל'חייב ג'לות נ'ת'ב'ין ל'ז'רוק ש'ת'ים ו'ז'רק א'ר'ב ד'מ'ה'יכא ס"ד ד'פ'טור ד'לפ'טור מ'מ'ית'ה
ו'דאי לא א'ת'אי ד'פ'ש'ט'א ש'וג'ג פ'טור מ'מ'ית'ה ו'יל ד'מ'ב'ל'א ד'צ'די'ה ד'ריש ב'אלו ה'ן ה'גול'ץ (מ'ס'ת דף י: ו'ס' ד'ס' א'לו) פ'רט ל'מת'ב'ין ל'ז'רוק ב'צד זה ו'ז'רק ב'צד א'חר ו'מהאי
קרא ה'נה פ'טרי'ן א'פ'י נ'ת'ב'ין ל'ז'רוק ש'ת'ים ו'ז'רק א'ר'ב ע'פ'ירש א'ח'רו'ן ש'פ'ירש ב'קונ'טרס ש'פ'טור מ'ג'לות ק'ש'ה ק'צ'ת ד'פ'כ'ר א'לו ה'ן ה'גול'ץ א'מור א'ם ב'פ'ת'ה ב'לא
אי'בה ה'ד'פו פ'רט ל'ש'וטא ב'לא צ'די'ה פ'רט ל'נ'ת'ב'ין ל'ז'רוק ב'צד זה ו'ה'ל'כה לצ'ד א'חר ו'א'שר לא צ'דה פ'רט ל'מת'ב'ין ל'ז'רוק ש'ת'ים ו'ז'רק א'ר'ב ע'פ'ירש א'ח'רו'ן ש'פ'ירש א'מור א'ם ב'פ'ת'ה ב'לא
צ'דה ד'כתיב ב'ריש ו'אל'ה ה'מ'ש'פ'ט'ים ה'נה ל'יה ל'מע'ט'י ה'הוא ד'ד'מי ט'פי ל'פ'טור ג'גון נ'ת'ב'ין ל'ז'רוק ב'צד זה שלא נ'ת'ב'ין לצ'ד ה'נ'ר'צ'ח ו'יל מ'שום ד'ה'ת'חיל ה'ת'נא
ל'ז'רוש קרא ד'בלא צ'די'ה נ'ק'ט ב'ריש'א נ'ת'ב'ין ל'ז'רוק ב'צד זה ד'רו'צ'ה ל'ח'ב'יר ה'פ'ט'ו' ת'חיל'ה וא'ת א'מאי א'יצ'טריך ב'אלו ה'ן ה'גול'ץ מ'ב'שגגה ל'פ'טור נ'ת'ב'ין ל'ה'רו'ג
ה'ב'ה'מ'ה ו'ז'ר'ג ה'א'ד'ם ע"כ ה'יינו או נ'ת'ב'ין ל'ז'רוק ב'צד זה ו'ז'רק א'חר או נ'ת'ב'ין ל'ז'רוק ש'ת'ים ו'ז'רק א'ר'ב ו'יל ד'ה'הם א'יצ'טריך ג'גון ש'ה'יו ה'ב'ה'מ'ה ו'ה'א'ד'ם זה
ב'צד זה א"י כ'ס'ב'ור ב'ה'מ'ה ו'נ'מצי'נו א'ד'ם ו'ח'ימ'ה ד'הא פ'לי'ג' ר'בי ו'רבנן ב'נ'ש'מ'ט ה'כ'ר'ול מ'ק'תו ו'מן ה'ע'ץ ה'מ'ת'ב'ק'ע ד'מר מ'תי'ב ב'האי ו'מר מ'תי'ב ב'האי ב'ריש א'לו ה'ן
ה'גול'ץ א'מאי ח'ייב ו'הא ה'יו כ'מו נ'ת'ב'ין ל'ז'רוק ש'ת'ים ו'ז'רק א'ר'ב ש'ת'ב'ין ל'ב'ק'ע ע'צ'ים ש'ל'פ'ניו ו'ה'ל'ך ל'מ'ר'חוק: ו'א'מ'ר ר'ב'ה ו'ז'רק כ'לי מ'ראש ה'ג'ג. ר'ב'ה ג'ר'ס'ין
ד'ר'ב'א מ'ס'פ'קא ל'יה לעיל ו'ה' דף ע"ג) א"י ב'תר מ'ע'ק'ר'א א'ול'י'ן אי לא ו'קא'מר ד'נ'פ'שו'ט מ'ר'ב'ה ש'הוא ר'ב:

ק'רם ו'ס'ילקו. פ'ירש ר'ב אל'פ'ס ד'ר'ב'ה ל'ט'עמ'יה ד'ל'ית ל'יה ד'ינא ד'ג'ר'מי ב'ריש ה'גול'ץ קמא (למקן דף ע"ג) ו'ל'ר"י נ'ר'א'ה ד'הוא ג'ר'מא ב'ני'ק'ין ה'וא ו'פ'טור ל'כו'לי ע'למ'א:
ו'ז'רק ת'ינוק מ'ראש כו'. לא ד'מי ל'ה'ר'ג ט'רי'פ'ה ד'פ'טור ל'כו'לי ע'למ'א ב'אלו ה'ן ה'נ'ש'ר'פ'ין (מ'ס'ת'ר'פ'ין דף ע"ג):

להזיקו או לא, כמובא בברייתא לעיל.

הגמרא מבארת אופן נוסף שיש בו חילוקי דינים מחמת צורת הנזק: **נִתְּבִין לְזֶרוֹק** אבן למרחק של שְׁתַּיִם – שתי אמות; וְזֶרוֹק למרחק אַרְבַּע אמות. לְעֵנִין נִקְוִין – תשלומי נזק, חֲטִיב, שהרי אדם המזיק חייב בשוגג. וְלֵעֵנִין תשלומי אַרְבַּעָה דְּכָרִים פְּטוּר, משום שרק מזיק במזיד חייב ארבעה דברים. וְלֵעֵנִין שֶׁבֶת – חיוב מחמת העברה של ארבע אמות ברשות הרבים, פטור, משום שְׁמִלְאֻכַּת מַחְשָׁבַת בְּעֵינֵי – צריך כדי להתחייב מחמת מלאכה בשבת, ואילו כאן כוונתו היתה לזרוק רק שתי אמות שאין זה בכלל מלאכה העברה ברשות הרבים. וְלֵעֵנִין חיוב גְּלוּת לעיר מקלט, חיוב, משום ש'וְאִשָּׁר לֹא צָדָה' אִמֵּר רַחֲמָנָא (שמות כא יג). ויש לדרוש מלשון זו, פָּרַט לְנִתְּבִין לְזֶרוֹק שְׁתַּיִם וְזֶרוֹק אַרְבַּעָה שחייב מיתה, אלא הוא בכלל 'וְאִשָּׁר לֹא צָדָה' שהרי לא התכוין לזרוק למקום שבו נפלה האבן ולהרוג. לְעֵנִין עֶבֶד – אם על ידי אבן זו שורק, חבל בשן ועין או באחד מנ"ד ראשי אבריו של עבדו הכנעני, הדין תלוי בַּפְּלוּגְתָּא – במחלוקת דְּרָבִין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבְּנָן, האם האדון צריך להתכוין להזיקו או לא, כמובא בברייתא לעיל.

הגמרא מבארת אופן נוסף שיש בו חילוקי דינים מחמת צורת הנזק: **נִתְּבִין לְזֶרוֹק** אבן לאַרְבַּע אמות, וְזֶרוֹק לְשִׁמְנָה אמות. לְעֵנִין נִקְוִין – תשלומי נזק, חֲטִיב, שהרי אדם המזיק חייב בשוגג. וְלֵעֵנִין תשלומי אַרְבַּעָה דְּכָרִים פְּטוּר, משום שרק מזיק במזיד חייב ארבעה דברים. וְלֵעֵנִין חיוב מחמת מלאכה שֶׁבֶת, שבין זריקה של ארבע אמות ובין של שמונה אמות היא מלאכה, כְּאִמֵּר במחשבתו בשעת הזריקה כֵּל מְקוּם שֶׁתִּרְצֶה האבן תְּנִיחַ, אִין – חיוב, כיון שנעשתה מחשבתו שהתכוין להעביד חפץ ברשות הרבים יותר מארבע אמות, אבל אִי לֹא – אם לא התכוין לכך בשעת הזריקה, אלא כוונתו היתה שהאבן תנוח דווקא בסוף ארבע אמות, לֹא – אינו חייב, משום שמלאכת מחשבת אסרה תורה ולא מלאכה הבאה שלא מדעת האדם. וְלֵעֵנִין חיוב גְּלוּת לעיר מקלט, חיוב, משום שנאמר (שמות כא יג) 'וְאִשָּׁר לֹא צָדָה', ודורשים מזה, פָּרַט לְנִתְּבִין לְזֶרוֹק אַרְבַּע וְזֶרוֹק שְׁמִנָּה שחייב גלות, דהיינו, דווקא מי שהרג בכונתו אינו גולה, אבל מי שלא התכוין להרוג גולה, וזה שצידד לזרוק ארבע אמות לא התכוין להגיע עד שמונה אמות, ולכן הוא נחשב שוגג. וְלֵעֵנִין עֶבֶד – אם על ידי אבן זו שורק, חבל בשן ועין של עבדו הכנעני, הדין תלוי בַּפְּלוּגְתָּא – במחלוקת דְּרָבִין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבְּנָן, האם האדון צריך להתכוין להזיקו או לא, כמובא בברייתא לעיל.

הגמרא מבארת דינים נוספים באדם המזיק:

וְאִמֵּר רַבֵּה, זֶרֶק כְּלִי שְׁלֹ מֵרֹאשׁ הֵנָּה, וְכֹא אַחֵר וְשִׁבְרוּ אֶת הַכְּלִי בְּמִקְלָ תוֹךְ כְּדִי נִפְלִיתוֹ, הַשּׁוֹבֵר פְּטוּר. מבררת הגמרא: מֵאִי טַעְמָא, הרי הזיק כלי שלם. מבארת הגמרא: מֵאִי תְּבִירָא תֵּבֶר – כלי שבור הוא שבר, שהרי הכלי היה עומד להישבר מחמת הזריקה אף אם לא היה שבורו במקל, ואין לו שווי ממוני משעת הזריקה, ונמצא שלא הזיק את הבעלים.

הגמרא מביאה דין נוסף לגבי אדם הגורם להזיק של כלי שנורק מראש הגג: וְאִמֵּר רַבֵּה, זֶרֶק כְּלִי שֶׁל אַחֵר מֵרֹאשׁ הֵנָּה, וְהָיוּ תַּתְּחִיזוּ בִּזְמַן הַזִּיקָה כְּרִים אוֹ כְּסֻתּוֹת הַמּוֹנְעִים אֶת שְׁבִירַת הַכְּלִים, וְכֹא אַחֵר וְסָלְקִין אֶת הַכְּרִים וְהַכְּסֻתּוֹת, אִין שְׂקָדִים הַזּוֹרֵק עֲצָמוֹ וְסָלְקִין מִמַּחֲמַת כֵּן נִשְׁבְּרוּ הַכְּלִים, פְּטוּר. מבררת הגמרא: מֵאִי טַעְמָא, הלא מחמת זריקתו נשברו הכלים. מבארת הגמרא: בְּעֵדְנָא דְשִׁדְיָיָה – בשעה שזרקו פְּסוּקִי מַפְסְקִי גִירָיָה – נפסקו חיציו מלהזיק, דהיינו, לא היו הכלים מיועדים לשבירה, והנזק שהתחדש אחר כך בנטילת הכרים והכסותות הוא רק גרמא, ופטור בכל גרמא בבזיקין.

הגמרא מביאה דין נוסף לגבי אדם הגורם להריגת תינוק שנורק מראש הגג: וְאִמֵּר רַבֵּה, זֶרֶק תֵּינוֹק מֵרֹאשׁ הֵנָּה, וּמִחַמַּת הַזִּיקָה הַתֵּינוֹק עוֹמֵד לְמוֹת, וְכֹא אַחֵר וְקָבְלוּ אֶת הַתֵּינוֹק בְּסִיף וְהָרְגוּ. דין זה תלוי בַּפְּלוּגְתָּא – במחלוקת דְּרָבִין יְהוּדָה בֶּן בִּתְרָא וְרַבְּנָן, דְּתַנְיָא, הַפְּהוּזָה עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם לֹאֵד אֶחָד בְּעֲשָׂרָה מְקֻלָּוֹת וּמֹת, בֵּין אִם הִכּוּהוּ בְּכַת אַחַת, וּבֵין אִם הִכּוּ בְּכַת אַחֵר זֶה, כּוֹיָן – כל המכים

הגמרא מבררת מה המקור שאדם המזיק חייב בשוגג. שואלת הגמרא: מֵאִי הֵנִי מֵיָּלִי – מניין אנו יודעים דין זה שאדם המזיק חייב בנזק אף בשוגג. משיבה הגמרא: אִמֵּר חִזְקִיָּה, וְכֵן תֵּנָא דְּבִי חִזְקִיָּה – וכן שנה התנא בבית מדרשו של חזקיה, אִמֵּר קְרָא (שמות כא כה) 'פָּצַע תַּחַת פָּצַע', ופסוק זה מיותר, שהרי כבר נאמר (ויקרא כד יט) 'וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוֹם בְּעַמִּיתוֹ כְּאִשָּׁר עָשָׂה בֶן יַעֲשֶׂה לוֹ' ואנו למדים מזה דין תשלומי נזק, אלא הפסוק מלמדנו לְחַיְיבוֹ עַל הַשּׁוֹגֵג בְּמִזְדֵּל וְעַל הַאֲנוּס בְּרָצוֹן. שואלת הגמרא: הלא הֵאֱמִינָה מִבְּעֵי לִיָּה – פסוק זה נצרך לדרשה אחרת, לִיָּה – לחייב אדם המזיק בַּצֶּעַר בְּמִקּוֹם שֶׁחַיִּיב נֶזֶק, שהיה אפשר לומר שכל חיוב צער הוא רק כשלא היה נזק כגון שכחתי בשפור בציפורני, והפסוק מלמדנו שחייב צער הוא גם כשיש חיוב נזק. משיבה הגמרא: אִם בֶּן שְׁפֹסֶק זֶה לֹא נֹאמַר אֲלֵא לְדִרְשָׁה שֶׁל חֵיב צֶעַר גַּם כְּשִׁישׁ חֵיב נֶזֶק, לְכַתּוּב קְרָא 'פָּצַע בְּפָצַע', ומהמילה 'פָּצַע' היינו לומדים תשלומי נזק, ומהמילה 'בָּפָצַע' היינו לומדים תשלומי צער בנוסף לנזק, וּמֵאִי לְשׁוֹן 'פָּצַע תַּחַת פָּצַע', שְׁמַע מִיָּנָה תִּרְתִּי – שני לימודים, האחד, לחייב בתשלומי צער אף במקום שמשלם נזק, והשני לחייב בנזק גם בשוגג או באנוס.

הגמרא נזה בחיובי אדם המזיק בנזק וארבעה דברים, ובעוד חיובים: אִמֵּר רַבֵּה, הִיתָה אֲכָן מוֹנַחַת לוֹ – לאדם בְּחִיקוֹ, וְלֹא הִבִּיר בָּהּ מַעוֹלָם שְׁהִיא בְּחִיקוֹ, וְעַמֵּד וְנִפְלָה. לְעֵנִין נִקְוִין – תשלומי נזק אם האבן הזיקה אדם, חֲטִיב, שהרי אדם המזיק חייב אף בשוגג. וְלֵעֵנִין תשלומי אַרְבַּעָה דְּכָרִים – צער, ריפוי, שבת וברשת, פְּטוּר, משום שרק מזיק במזיד חייב ארבעה דברים, כמו שדייקה הגמרא (לעיל ע"א) ממשנתנו. וְלֵעֵנִין חיוב מחמת מלאכת שֶׁבֶת, פטור, משום שְׁמִלְאֻכַּת מַחְשָׁבַת – מלאכה שחשב והתכוין לעשותה אִמֵּרָה תוֹרָה, ולא מלאכה הבאה שלא מדעת האדם, ואף חיובי שוגג בשבת הם רק כשהתכוין לעשות מלאכה אלא ששכח שהיום שבת, או שידע שהיום שבת ושכח שמלאכה זו אסורה. וְלֵעֵנִין חיוב גְּלוּת לעיר מקלט אם הרג אדם עם אבן זו בשוגג, פְּטוּר, משום שנאמר (במדבר לה יא) 'וְכֵן שָׁמָּה רָצַח מִכָּה נֶפֶשׁ בְּשִׁגְגָה', והלשון 'שגגה' היינו שבתחילה ידע ואחר כך שגג, אבל זה שלא הכיר כלל בקיומה של האבן פטור מגלות. וְלֵעֵנִין עֶבֶד – אם על ידי אבן זו שהיתה מונחת בחיקו, חבל בשן ועין של עבדו הכנעני, הדין תלוי בַּפְּלוּגְתָּא – במחלוקת דְּרָבִין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבְּנָן, דְּתַנְיָא, הָרִי שֶׁהָיָה רַבּוֹ – אדונו של העבד רופא, וְאִמֵּר לוֹ הַעֲבַד, כְּחֹל אֶת עֵינֵי לְרֹפְאוֹ, וְתוֹךְ כְּדִי שִׁכַּח אֶת עֵין עַבְדוֹ כִּימָאָה, או שאמר העבד לאדונו חֲתוּר לִי שִׁנִּי לְנִקְרָה וְלִגְרָה סָבִיב מוֹשְׁבָה, וְתוֹךְ כְּדִי שִׁחַתְרָה אֶת עֵין עַבְדוֹ הַפִּילָה, שִׁחַק הַעֲבַד בְּאֶדְוִן בְּמָה שִׁגְרָם לֵאדוֹנוֹ לְחַבּוֹל בּוֹ וְיִצָא לְחֵרוֹת כְּדִין כָּל עַבְדֵּי שִׁחַבּוּ בּוֹ אֲדוֹנוֹ. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אִמֵּר, אִין הַעֲבַד יוֹצֵא לְחֵרוֹת, מִשּׁוּם שֶׁנֹּאמַר (שמות כא כו) 'וְכִי יִכֶּה אִישׁ אֶת עֵין עַבְדוֹ אוֹ אֶת עֵין אִמּוֹתָיו וְשִׁחַתָּהּ לְחֻפְשִׁי וְשִׁלַּחָהּ תַּחַת עֵינִי', ויש לדרוש מכך שאין העבד יוצא בשן ועין עַד שִׁתְּבִינִין אֲדוֹנוֹ לְשִׁחַתָּהּ, וכיון שהאדון לא התכוין לחבול בו אלא לעשות לו רפואה, אין העבד יוצא לחרות. וכן באופן שנפלה אבן מחיק האדון בלא שהכיר בה, לדעת חכמים העבד יוצא בכך לחרות, ולדעת רבן שמעון בן גמליאל אינו יוצא לחרות, משום שהאדון לא התכוין לחבול בו.

הגמרא מבארת אופן נוסף של נזק שיש בו חילוקי דינים: הִבִּיר בָּהּ – באבן שהיתה בחיקו, ולאחר זמן שֶׁבָּחָה וְעַמֵּד וְנִפְלָה. לְעֵנִין נִקְוִין – תשלומי נזק, חֲטִיב, שהרי אדם המזיק חייב בשוגג. וְלֵעֵנִין תשלומי אַרְבַּעָה דְּכָרִים פְּטוּר, משום שרק מזיק במזיד חייב ארבעה דברים. וְלֵעֵנִין חיוב גְּלוּת לעיר מקלט חֲטִיב, משום דְּאִמֵּר קְרָא (במדבר לה יא) 'וְכֵן שָׁמָּה רָצַח מִכָּה נֶפֶשׁ בְּשִׁגְגָה', וּבְכָלֵל – מלשון 'שגגה' משמע דִּהְיוּ לִיָּה – שהיתה לרצוח 'וְיָעָה בתחילה, ואחר כך שכח והרג בשוגג, וְהָאֵ – והרי באופן שהיתה לו אבן בחיקו שהכיר בה ושכחה, הָיָה לִיָּה יָעָה – היתה לו ידיעה בתחילה. וְלֵעֵנִין חיוב מחמת מלאכת שֶׁבֶת, פטור, משום שמלאכת מחשבת אסרה תורה ולא מלאכה הבאה שלא מדעתו. וְלֵעֵנִין עֶבֶד – אם על ידי אבן זו שהיתה מונחת בחיקו, חבל בשן ועין של עבדו הכנעני, הדין תלוי בַּפְּלוּגְתָּא – במחלוקת דְּרָבִין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבְּנָן, האם האדון צריך להתכוין

הגמרא מסתפקת בדין הגחלת גחלת על לב אדם: **כֵּצֵי רַבָּה, הֵיחַ גִּחְלֹת עַל לֵב עֲקֵדוֹ** הכנעני של חבריו שאינו כפות, והחוק העבר, **מִהָּה, הָאֵם כְּגִנּוּף דְּמִי** – אנו מתייחסים לעבד כאל אדם בר דעת כמו אדונו, וכיון שהעבד יכל לסלק את הגחלת המניחה פטור, **אִו כְּמִמּוֹנֵי דְּמִי** – או שאנו מתייחסים אל העבד כאל ממונו של האדון, וכמו שאם היה שורף כלי או בהמה של האדון יהיה חייב, כך גם כששרף את העבד, ואף שהעבד יכל לסלק את הגחלת, אין האדון מפסיד מזהמת כך והמניח חייב. ואף **אִם הִתְבַּצָּא לִזְמַר** שעבד **כְּגִנּוּף דְּמִי**, והמניח גחלת על ליבו פטור, עדיין יש להסתפק, אם הניח גחלת על שורו של חברו, והחוק השור או מת, **מִהָּה, הָאֵם** גם במקרה זה אנו אומרים שהיה על השור לסלק את הגחלת, או לא. לאחר שהסתפק רבה, **תָּוֵר פִּשְׁטָה** – חזר ופטר את ספיקו, **עֲקֵדוֹ כְּגִנּוּף**, וכיון שהעבד לא סילק את הגחלת המניחה פטור, אבל שור **כְּמִמּוֹנֵי**, והמניח עליו גחלת חייב, כיון של השור איז דעת לסלק את הגחלת:

הדרך עלך כיצד הרגל:

פרק זה עוסק ברובו בעניני נזקים הבאים על ידי אדם. תחילתו, באדם העושה או מניח תקלה ברשות הרבים, והמשכו בשני בני אדם המזיקים זה את זה בדרך הילוכם, וכן אדם המניח תקלה ברשות אחת ונתגלגלה לרשות אחרת. לאחר מכן יבוארו בו אף עניני נזקי שוורים שחבלו זה בזה, ועוד. המשנה הראשונה עוסקת באדם המניח את כליו ברשות הרבים, ובא אחר המזיקם או הוזקם בהם.

משנה

אדם המניח את חדר בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים, וְכֵּן אִם אַחֵר וְנִתְקַל בָּהּ וְשִׁכְרָה, כְּמִיּוֹר הַתֵּתֵל מִתְשַׁלֵּם דְּמֵי הַכֹּדֶר. וְאִם הוֹיָק בָּהּ הַתֵּתֵל, שִׁמּוּמֹת כֵּן נִפְל וְנוֹפֵעַ וְכוּדוּמָה, בְּעַל הַחֲכִית חַיִּיב בְּתִשְׁלֹם נִזְקוֹ, שְׂכַל הַמְנִיחַ תִּקְלָה בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים הַזֶּה הוּא כְּחוֹפֵר בּוֹר, וְחַיִּיב בְּתִשְׁלֹם הַנֶּזֶק שִׁיאֲרַע בּוֹ:

גמרא

ממנו.

ומביאה הגמרא שמצינו כן במקומות נוספים. ויתכן נמי להלן (ל"א): **וְהָ בָא בְּתַבְרִיתָּ וְהָ בָא בְּקוֹרְתָּ** – שני אנשים שהיו מהלכים בדרך, אחד נשא תבית השני קורה. ופגעו זה בזה. ונִבְרַתְּ בְּדוֹ שָׁל וְהָ בְּקוֹרְתָּ שָׁל וְהָ, הדקן הוא שבעל הקורה **בְּתַבְרִיתָּ** מתשלום הנזק. מאחר שיש לו רשות להלך עם קורתו ברשות הרבים. ואף במשנה זו **פְּתַח הַתְּנָא בְּתַבְרִיתָּ**, 'זה בא בפתחו' ו**סִיּוּם כְּכֵר**, 'שטבריה כדו'.

וַיִּתֵּן נָמִי לְחֵלֶן (קטו). **זֶה בָּא בַּחֲבִיתוֹ שֶׁל יוֹן וְזֶה בָּא בְּכֶבֶדוֹ שֶׁל דָּבִשׁ** – יֵינִי אֲנֹשִׁים שְׁהִי מֵהַלֵּכִים בְּדֶרֶךְ, הָאֶחָד נִשָּׂא חֲבִית שֶׁל יוֹן, וְהַשֵּׁנִי כֹד שֶׁל דָּבִשׁ, **נִסְדָּקָה הַחֲבִית שֶׁל הָרֶבֶשׁ**, וְהִיא הָרֶבֶשׁ עוֹמֵד לְהַשְׁפִּיךְ וּלְהַפְסֵד מֵאַחֵר שֶׁלֹּא הָיָה בִּיד הַבִּעֻלִּים כְּלִי אַחֵר לְהַנְחִיאוֹ בּוֹ, **וְנִשְׁפָּךְ הָיָה** – בַּעַל חֲבִית הַיִּין, אֵת יֵינִי מִן הַחֲבִית, **וְהֵצִיל אֶת הָרֶבֶשׁ לְתוֹכָהּ** – לַתּוֹךְ הַחֲבִית שֶׁבָּה הָיָה הַיִּין, וְעַתָּה חָפֵץ הוּא שִׁישְׁלֵם לוֹ בַּעַל הָרֶבֶשׁ אֵת דְּמֵי יֵינִי שֶׁהִפְסִיד כִּדִּי לְהֵצִיל אֶת הָרֶבֶשׁ, הָדִין הוּא **שֶׁאֵין לוֹ אִלָּא שְׂכָרָה** – אֵין בַּעַל הַיִּין רִשְׁאֵי לְתַבּוֹעַ מִבְּעַל הָרֶבֶשׁ אֵת דְּמֵי יֵינִי, אִלָּא נִשְׁכָּר שְׂכָר כְּפוּלָה, עֲבוּר טִירַחְתּוֹ בְּהַצֵּלָתוֹ הָרֶבֶשׁ. וְאֵף בּוֹהֵי שֶׁלֹּא הִקְשִׁוּת, מִדּוּעַ פָּתַח הַתָּנָא **בְּכֶד**, 'כֶּדוֹ שֶׁל דָּבִשׁ', וְסִיּוּם **בַּחֲבִית**, 'נִסְדָּקָה חֲבִית שֶׁל דָּבִשׁ'.

מתרצת הנמרא: **אמר רב פפא, היינו בד היינו תבית** – אין חילוק בלשן
התנא בין בד לחבית, שלעתים קורא הוא לחבית ג'וליה בשם 'כד', ולעיתים
קורא לכד קטן בשם 'חבית', ועל כן אינו מדקדק בלשונו, לשנות את כל
המשנה באותו הלשון.

לְמַאי נִפְקָא מִינָהּ, לְגבי ענייני מִקְח וּמִמְכָּר, שאם קנה אדם מחבירו חבית, ושיולם לו את דמיה, ועדיין לא קיבלה, רשאי המוכר ליתן לו כד קטן, ולומר לו לזה נתכוונתי כשמכרתי לך חבית.

מבררת הגמרא: **הִיבִי דָּמִי** – כיצד הוא לשון בני האדם באותו המקום, **אֵילִימָא בַּתְרָא דְּבַדָּא לֹא קְרוֹ חֲבִית וְחֲבִית לֹא קְרוֹ בְּדָא** – אם במקום

המשך בעמוד צח

1 **פְּטוּרֵי**, משום שנאמר (ויקרא כד יז) **וְאִישׁ כִּי יִכֶּה כֶּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת**,
2 ודרשו חכמים שרק מי שהרג **כֶּל נֶפֶשׁ אָדָם**, דהיינו שהרג לבדו, חייב, אבל
3 אם כמה אנשים הרגו, כולם פטורים. **רַבִּי יְהוֹדָה בֶּן בֶּתְרִיא אוֹמֵר**, אדרבה
4 לומדים מהמילים **כֶּל נֶפֶשׁ** שאפילו ההורג מקצת מן הנפש חייב, ולכן אם
5 הכוהו עשרה **בְּיָה אַחֵר זֶה, הַאֲחֵרוֹן חַיִּיב**, מִפְּנֵי שְׂהוּא זֶה שְׁמִינִיב את
6 מִיתָתוֹ בהכאתו, אבל אם הכוהו עשרה בבת אחת, כולם פטורים משום
7 שדורשים את המילים **וְאִישׁ כִּי יִכֶּה** שרק איש אחד מתחייב על הכאתו
8 ולא שנים. וכן הוזרק תינוק מראש הגג ובא אחר וקיבלו בסף, לפי רבנן
9 שניהם פטורים כיון שאף אחד מהם לא הכה את **כֶּל הַנֶּפֶשׁ**, ולפי רבי
10 יהודה בן בתריא, קצת חייב כיון שלמעשה הוא המית את התינוק ורוצח
11 חייב אף על המצת מהנפש.

12 הגמרא מביאה מקרה נוסף של שנים שהרגו תינוק: זרק האחד תינוק מראש
13 הגג, ו**בא שור מועד וְקָבַל** את התינוק בְּקֶרְנוֹ, ומת התינוק. דין זה תלי
14 ב**פְּלוּתָא** – במחלוקת דְּרַבִּי יִשְׁמְעֵאל בְּנוֹ שֶׁל יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא וּרְבִנָּה
15 דְּתַנְיָא, נאמר לגבי חיוב כופר בשור מועד שהרג אדם (שמות כ"א): **וְיָתֵן
16 פָּדִי נַפְשׁוֹ**, ונתלקו תנאים כיצד שמין את חיוב הכופר. חכמים סוברים
17 שמשלם את דְּמֵי הַנִּזְק, ורבי יִשְׁמְעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא
18 אומר, שמשלם את דְּמֵי הַמּוֹקֵד – בעל השור. ובזרק תינוק מראש הגג
19 לביסוס שור הרגו, לפי חכמים בעל השור פטור מכופר, כיון שלתינוק אין
20 שווי ממוני שהרי הוא עומד למיתה, ולפי רבי ישמעאל אין סיבה לפטור
21 מכופר.

22 הגמרא מביאה דין נוסף של נפילה מראש הגג: **וְאָמַר רַבָּה, נָפַל בְּרוּחַ**
23 **מְצוּיָה מֵרָאשׁ הֶהָנֵן וְנִתְקַע בְּאֶשָׁה** ובא עליה, **חַיִּיב בְּאַרְבַּע דְּרָגִים** אותם
24 תפרט הגמרא בהמשך, **וּבִכְרֵמָתוֹ** – אם אשה זו שנתקע בה היתה יבמתו ו-
25 אשת אחיו שמת בלי בנים, **לֹא קָנָה** אותה אף שיבמה נקנית בביאה.
26 הגמרא מפרטת מהם ארבעת התשלומים: **חַיִּיב כְּנָזֶק בְּצַעַר בְּרִיּוּיֹ**
27 **וּבְשִׁבְתָּהּ**, כיון שנפל ברוח מצויה והוא קרוב למיזד, **אֲבָל בִּבְשֵׁת לֹא** מתחייב,
28 **דִּתֵּן (לקמן פה) שְׂאִינוּ חַיִּיב עַל הַבְּשֵׁת עַד שִׁיְהֶא מְתַבְּרִין** לבייש, וכאן לא
29 התבאר לבייש.

30 הגמרא מביאה דין נוסף של נפילה מראש הגג: **וְאָמַר רַבָּה, נָפַל מֵרֹאשׁ הַגֶּגֶץ**
31 **בְּרוּת שְׁאֵינָה מְצוּיָה, וְהוּקֵי וּבִישׁ בְּנִפְלֻתוֹ, חֵזִיב עַל הַקּוֹץ,** כיון שאדם
32 חיבי בתשלומי נזק אף אם הויק באונס, **וּפְטוּר מִבְּאָרְבַּע דְּבָרִים,** כיון שאין
33 חיביים בהם אלא במזיד או קרוב למזיד, **זוה שִׁנְפַּל בִּירוּחַ שְׁאִינָה מְצוּיָה** הוא
34 אנוס. אבל אלא נפל **בְּרוּת מְצוּיָה וְהוּקֵי וּבִישׁ, חֵזִיב מִבְּאָרְבַּע דְּבָרִים** – נזק
35 צער רפיוי ושבתי) כיון שהוא קרוב למזיד, **וּפְטוּר עַל הַבִּשְׁתָּה** כיון שאין
36 התבטין קרובי **וְאִם** תוך כדי נפילתו **נִתְקַדְּפוּ** כדי לפיול על האדם להגותה,
37 **חֵזִיב אָף עַל הַבִּשְׁתָּה,** למרות שלא התבטין לביש, **דְּתַנְיָא,** נאמר לגבי חיוב
38 ברשת (דברים כה יא) **כִּי יִצְאוּ אֲנָשִׁים יִתְּדוּ אִישׁ וְאִחֵיו וְקָרְבָּה אִשֶּׁת הָאָחִיד**
39 **לְהַצִּיל אֶת אִשְׁתּוֹ מִיַּד מְבֻדֵּה וּלְשַׁלְּחָה יָדָהּ וְהִחֲזִיקָהּ בְּמִבְשִׁירָה,** ומבררת
40 הברייתא, **מִשְׁמַע שְׁנָאמֵר 'וּלְשַׁלְּחָה יָדָהּ' הָאֵם אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהִחֲזִיקָה,** ואם
41 כן, **מָה תִּלְמִיד לֹאמֵר –** למה כתבה התורה **וְהִחֲזִיקָהּ,** אלא כדי לזכור לָהּ,
42 שחיוב ברשת הוא **כִּינן שְׁנִתְבָּרְרוּ** להדיק את חבירו, **וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא תִתְבָּרֵין**
43 **לְבִישׁ.**

44 הגנרא מביאה מקרים נוספים בהם חילק רבה בחיובי התשלומים: וְאָמַר
45 רַבָּה, הַנִּחַי לֹא לַחֲבִירוֹ הֶחֱלַת עַל לְבֹ, וּמַת, פְּטוּר, מִשּׁוּם שֶׁהִנְהַרְג וְכַל
46 לִסְלַק אֶת הַגְּחָלָת מִלִּיבּוֹ. אֲבָל אִם הִגְחָלָת הֻנְחָה עַל כְּנֶדֶר, וְהִבְדֵּג נִשְׁרָף,
47 חֲזִיבִי, ואִין שְׁתִּיקַת בַּעַל הַבְּגָד נִחְשָׁבַת כְּמַחֲלָה, וּמָה שְׁלֹא סִילַק אֶת הַגְּחָלָת
48 מִהִבְדֵּג הוּא מִפְּנֵי שֶׁהִיא בִּדְעָתוֹ לַתְּבוּעָה אֶת הַמִּנְחָה לְשֹׁלֵם אֶת דָּמֵי הַבְּגָד.
49 אָמַר רַבָּה, תְּרִיזֵיהּ תִּנְגְּנָה – שְׁנֵי הָרִיזִים שֶׁאִמַּר רַבָּה נִשְׁנוּ כְּבֵר בְּמִשְׁנוּת,
50 הָרִיז שֶׁל מִנְחָה גָּחַלָת עַל לְבֹ שֶׁל חֲבִירוֹ, רִתְּנָן (סְטֵהדְרִין עֵינֵי): כִּבְשָׁ עֲלֵיו –
51 אִדָּם שִׁכְפָה אֶת חֲבִירוֹ לְתוֹךְ הָאֹר – אִשׁ] אוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם, וְחִבִּירוֹ אִינוֹ
52 יָכוֹל לְעָלוֹת מִשָּׁם בְּעַצְמוֹ, וּמַת, חֲזִיב מִיתָה. אֲבָל אִם רָק רִתְּנָה לְתוֹךְ
53 הָאֹר אוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם, יָכוֹל הִיא לְעָלוֹת מִשָּׁם, וְלֹא עֲלָה וּמַת, פְּטוּר.
54 וְדִין הַמּוֹזֵק כְּנֶדֶר שֶׁל חֲבִירוֹ, רִתְּנָן (לִקְנָן צַב). אִמַּר לַחֲבִירוֹ קִרְעָה אֶת כְּסוּתִי
55 אוֹ שִׁבְרָה אֶת כְּרִי, הַמּוֹזֵק חֲזִיב, כִּיִּן שֶׁהַבְּעָלִים לֹא הִתְכוּיִן לַמְּחֹל, אֲלֵא
56 הִתְכוּיִן שִׁקְרָה וַיִּשְׁבְּרוּ וַיִּתְחַיֵּב בָּשׁוּם. אֲבָל אִם אִמַּר הַבְּעָלִים, קִרְע וּשְׁבֹר
57 עַל מִנְחָת פְּטוּר – שֶׁתְּהִיָּה פְטוּר מִתְּשֻׁלוּמִים, הַמּוֹזֵק פְּטוּר, שְׁהָרִי הַבְּעָלִים
58 מִזַּל עַל כֵּן. וְכֵן שֶׁהָיִתָּה גָּחַלָת עַל גְּדוֹר שֶׁל חֲבִירוֹ, בַּעַל הַבְּגָד לֹא סִילַק אֶת
59 הַגְּחָלָת מִפְּנֵי שֶׁהִיא בִּדְעָתוֹ לַתְּבוּעָה אֶת הַמִּנְחָה.

בבא קמא. פרק שלישי – המניח דף כז עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס קיא רש"י

תוספות

1 **כבש** עליו כו'. באלו הן הנשקפין (וכסאין דף טו: וסא) מפרש דרישא נקט כבש
2 לרבותא וסיפא נקט דחפא לרבותא:
3 **קרע** בסוטי חייב. תימנה היכי מייחזי ראיא דלמא שאני הכא שהיה לו להסיר
4 הנחתלת מעל בגדו תדע מדנקט רבה על בגדו חייב מכלל דעל בשרו
5 פטור והתם לקמן (דף כז:) תנן סמא את עיני
6 אפי' על מנת לפטור חייב אלא ע"כ על
7 בשרו פטור משום שהיה לו להסיר כמו
8 בעל לבו ומת וי"ל דהא פשיטא ליה
9 דמעל בשרו יסיר הנחתלת ומעל בגדו לא
10 חייש ולא איצטרך לאתויי ראוי אלא
11 שלא תאמר כיון שפניה על בגדו והוא
12 שותק א"כ דעתו הוי שיפטר דהא אנשכחן
13 אפי' במצוה לקרוע דחייב:
14 **הניח** גחלת על לב עבדו כו'. כשעבד
15 קפות ורבו עומד אצלו איירי
16 כדפרישית לעיל (דף כז: ד"ס וסא) ומיירי שלא
17 מת העבד אלא הוזהר ולא חייב מספקא ליה
18 שמא לא יחוש הרב לסלקו מפני שישלם
19 לו דמי נזקה
20 **הדרן עלך ביצד הרגל**

21 **המניח**. ואיכא נמי דקרו לרבותא כדא
22 ולכדא רבותא. תרתייהו צריכי
23 שאם התנה לתת לו כד ידקנה לו בסודר
24 ונתחייב הלוקח לתת דמים יכול הלוקח
25 לומר לא אתן לך דמים אם לא תתן לי
26 חבית דקרי ליה לרבותא כדא לפי שהוא
27 מחזק ולא אולין בטר רובא ואם התנה
28 לתת לו חבית ונתן הלוקח דמים יכול
29 לומר לו המוכר לא אתן לך אלא כד
30 דקרי לכדא רבותא ולא אולין בטר רובא
31 ואומר ר"ת דאפי' רב דאמר בפרק המוכר
32 פירות (כ"ב דף כז: וסא ד"ס וסא) ולקמן בהפרה
33 (דף טו:) הולכין במזון אחר הרוב גבי
34 המוכר שור לחבירו ונמצא נגזן הכא
35 מודה שיכול המוחזק לומר למוציא אע"פ
36 שהרוב מסייער לא תוציא ממני מזון
37 דקים לי בנפשי שאני מן המיעוט אבל
38 בנפשי נגזן לא מצא אמר מוכר קים לי
39 בנפשי שאתה מן המיעוט דוכני לנכסותא
40 דאדרבה יאמר הלוקח למוכר אתה
41 הטעתני דקים לי בנפשי שאני מן הרוב
42 דוכני לרדיא וא"ת ונתנו אי דמי כדא אי
43 דמי חביתא כדפריך לקמן בריש הפרה (סא)
44 ובהמוכר פירות (כ"ב דף כז:) וניתני אי דמי
45 רדיא לרדיא ושם אפשר בע"ה דאפילו
46 לרבנן דפליגי אר' יהודה בהמוכר את
47 הספינה (סא דף טו:) גבי מוכר הצמד לא מכר
48 שיקר דלית להו הדמים מודיעים פריך וי"ל דלא שייכא הכא הודעת דמים דקרוכים דמי הכד לרדיא חביתא א"כ שומכר לו כדים או חביות שוה מאתים וזו ולא
49 שיקר לומר בזה הודעת דמים כלל ומיירי דאית ליה וזו דלא שיקר לומר שקול כך וכך בזהו וחספיה דגסרי בהפרה ובהמוכר פירות אי דליתנהו לנתק וזו צריך
50 לאוקמי שיש ללוקח קעות והקנה לו אחר כך הוזהר הכדים והחביות אי נמי הכי פירושו מהו דתיקא ויל בטר רובא אע"פ שהדמים מסייעים
51 למוחזק קמ"ל וזה דבני מצא למימר איכא מהו דתיקא וזיל בטר חזקה קמ"ל דאין הולכין בטר חזקה אלא אחר הרוב אם הדמים מסייעין לרוב אלא משום
52 דמתניתין מוכחא דבא להשמיענו דלא אולין בטר רובא דכד וחבית חדא ניתנו ולפי זה אתי שפיר טפי אליבא דרב מאליבא דשמואל מדשמעין דלא אולין
53 בטר רובא אלא היכא שהדמים מסייעים למוחזק ולא שמעין זה במקום דאין הדמים מסייעים:

קמ"ל

1 **פטורין**. דבעינן שיהיה כל נפש אדם כל הנפש ואין באן מכה כל הנפש ופטורים
2 ממיתה לר' יהודה בן בתירא חייב זה שקיבלו בסייף מפני שקירב את מיתתו: **כא**
3 **שור**. מועד: וקבלו בקרניו. ומת: **פלוניא דר'** ישמעאל ורבנן. לענין כופר
4 לר' ישמעאל דאמר כופר בזמין שיימין משלם כופר אבל לרבנן דשיימין בנינן
5 האי לא הוה ליה דמים ופטור: ונתקע
6 באשה חייב בד' דבריהם. ובגזן שפול ברוח
7 מצויה דהוה ליה קרוב למזיד: **וביבמתו**
8 **לא קנה**. אע"פ ששנינו (יבמות דף כז:) דהא על
9 יבמתו בין בשוגג בין במזיד קנה הני מילי
10 היכא דנתבזין לביאת אשה אחרת אבל זה
11 לא נתבזין לשום ביאה הלכך לא קנה ואם
12 חזר ועשה אחר מן האוחז בה מאמר פסלה
13 עליה: **ואם נתהפך**. ולאחר שהתחיל
14 לנפול דנתבזין לנפול על האדם להנאתו:
15 חייב אף על הפשט. אע"פ שלא נתבזין
16 לשם פשט: על לבו ומת פטור. שהיה לו
17 לסלקה: **חייב**. דהא דלא סלקה סבר
18 אתהבעיניה ליה בדינא ויפרע לה: **כבש**
19 **עליו**. שהקפו שם עד שמת: **חייב**. דה"ק
20 ליה אם תרצה קרע ושלם אבל פירש לו
21 ע"מ פטור: **עבדו כנופו דמי**. ואם הניח
22 אדם גחלת על לב עבדו פטור שהיה לו
23 לעבד לסלקה: **שורו כממונו**. שאין בו
24 דעת לסלקה וחייב:

הדרן עלך ביצד הרגל

26 **המניח** את הכד: **ושברה פטור**. בגמרא
27 מפרש טעמא: **ואם הוזהר בה**. הנתקל בעל
28 החבית חייב. מפרש בגמ' **גמ'** נשברה
29 כדו של זה בקורתו של זה פטור.
30 שלשנייה רשות להלך: **פתח בחבית**
31 דקתני זה בא בחביתו: **וכים**. דקתני
32 נשברה כדו של זה כו': **והציל את הידבש**
33 **לתוכה**. מפני שהידבש דמי קרים: **שכרו**.
34 כשא"ר פועל ואין בעל הידבש משלם דמי
35 היין: **פתח בכד**. דקתני וזה בא בכדו של
36 דבש וסיים בחבית דקתני נסדקה חבית של
37 דבש: **למקח וממכר**. שביד המוכר לתת לו
38 איזה שירצה ואפילו התנה עמו חבית
39 דמשמע גדולה נותן לו כד שהיא קטנה:
40 **פתח בחבית וסיים בכד ותנן נמי זה בא בחביתו של יין וזה בא בכדו של דבש נסדקה חבית**
41 **של דבש וישפך זה יינו והציל את הידבש לתוכו אין לו אלא שכרו פתח בכד וסיים בחבית**
42 **אמר רב פפא היינו כד היינו חבית למאי נפקא מינה למקח וממכר היכי דמי אילימא באתרא**
43 **דכדא לא קרו חבית וחבית לא קרו כדא הא לא קרו לה לא צריכא דרובא קרו לה לכדא**
44 **כדא ולחביתא חביתא ואיכא נמי דקרו לחביתא כדא ולכדא חביתא מהו דתימא ויל בטר רובא**

קמ"ל

הבקר דלית להו הדמים מודיעים פריך וי"ל דלא שייכא הכא הודעת דמים דקרוכים דמי הכד לרדיא חביתא א"כ שומכר לו כדים או חביות שוה מאתים וזו ולא
שיקר לומר בזה הודעת דמים כלל ומיירי דאית ליה וזו דלא שיקר לומר שקול כך וכך בזהו וחספיה דגסרי בהפרה ובהמוכר פירות אי דליתנהו לנתק וזו צריך
לאוקמי שיש ללוקח קעות והקנה לו אחר כך הוזהר הכדים והחביות אי נמי הכי פירושו מהו דתיקא ויל בטר רובא אע"פ שהדמים מסייעים
למוחזק קמ"ל וזה דבני מצא למימר איכא מהו דתיקא וזיל בטר חזקה קמ"ל דאין הולכין בטר חזקה אלא אחר הרוב אם הדמים מסייעין לרוב אלא משום
דמתניתין מוכחא דבא להשמיענו דלא אולין בטר רובא דכד וחבית חדא ניתנו ולפי זה אתי שפיר טפי אליבא דרב מאליבא דשמואל מדשמעין דלא אולין
בטר רובא אלא היכא שהדמים מסייעים למוחזק ולא שמעין זה במקום דאין הדמים מסייעים:

קמ"ל

דאין הולכין במזון אחר הרוב. תימיה מה טעם אין הולכין ליתי בקי' מדיני נפשות כדאמרין בפ"ק דסנהדרין (דף ג:) 'ור' יאשיה מיייתי ליה בקי' מדיני נפשות ומה דיני נפשות דחמירי אמר רחמנא זיל בטר רובא דיני ממונות לא כ"ש ואפי' רובא דליתיה קמן אזלינן בדיני נפשות בטר רובא

כדאמר גריש סורר ומוזר (פסחים דף סט.)
ויל דהתם גבי דיינים שאני דחשיב מיעוט
דידוהו שאינו זליקא למימר התיס אוקי
ממונא בחזקת מריה דהא ב"ד מפקי מיניה
אבל גבי שאר קמון דאיכא מיעוט וחוזה
לא אזלינן בטר רובא: ה"ג **אמאי** פטור
איבעי ליה לעיוני. אבל הך לא פריך
אמאי חייב בנקו כשהוזק איבעי ליה
לעיוני כדפרישתי לעיל (דף ג:) ד"ס (והוי)
דיותר יש לו לשמור שלא יזיק משלא יזיק
ולא שיקר כאן כל המשנה ובא אחר
ושינה בו פטור (פס"ב כ. דף) דגבי אדם לא
אמר הכי והא דאמר (פס"ב דף כ.) הניח חבני
נרו מבחוץ בעל הנקל פטור ולא אמר
איבעי ליה לעיוני ויל דדוקא במקום
הליכנו אמרינן איבעי ליה לעיוני וקצת
קשה הא דאמר רבא לעיל כי אית לך
רשות לסגוי עולא ואמאי אית ליה רשות
לסגוי הא בהמה נמי איבעי לה לעיוני
כדמובח בהפדה (למק"ד דף כ.) דשור פקח ביום
פטור וזליקא למימב בממלא רה"ר שאינה
יכולה לעבור אלא דרך עליה דא"כ
לבעוטי נמי אית לה רשותא: **ושמואל**
אמר באפילה שנו. והא דפליגי לקמן (דף
כ.) אי נתקל פושע הוא או לא כגון
שנתקל מעצמו ולא נתקל בשום דבר אבל
הבא שנתקל מחמת מקשול ולא איבעי
ליה לעיוני אגוס הוא ואפי' דלעיל (דף כ.)
מריבין אונס כרצון באדם המזיק מפצע
תחת פצע אונס גמור לא רבי רחמנא דהא
בירושלמי פטור אותו שישן ראשון אם
הזיק לשני הבא אצלו לישן וכן בהגזל
בתרא (למק"ד דף יוק.) גבי הניח להם אביהם
פרה שאולה כסבורה דמי אביהם היא
ושבחהו ואכלה משלמין דמי בש"ר בוזל
שפר נהגו אבל מה שהזיקו לא דאגוסין
הן ובמחנותין נמי תנן היה בעל חבית
ראשון ובעל קורה אחרון דאם עמד בעל
חבית ונשברה חבית בקורה פטור ונראה
לדקדק דאדם המזיק דמפטר באונס
(משום) שהוא קעין גניבה מדתנא בשלחי
האומנים (ב"מ דף פב:) וס' ד"ס (וכי) המעביר
חבית ממקום למקום ושברה רבי יהודה
אומר שומר חנם ישיבע נושא שבר וישלם

והשתא מדמחייב נושא שבר ופטור שומר חנם ולא מחייב מטעם אדם המזיק ש"מ דבאגוס דכעין גניבה אדם המזיק פטור ומדמה ר' יהודה נתקל לגניבה אבל
באגוס שהוא קעין אבידה שהיא קרובה לפשיעה יותר כדאמרין בהשואל (ב"מ דף כ"ג) דגניבה קרובה לאונס ואבידה קרובה לפשיעה נראה דאדם המזיק חייב
דאי' לומר שאין יחייב אלא בפשיעה וכן משמע לעיל דמחייב בגנל מן הנגזר ברוח שאינו מצויה חוץ משומר חנם ומזיק מה שומר חנם כדאמרין
בסוף ארבעה חמשה (למק"ד דף כ.) גבי ארבעה נכנסו תחת הבגלים כי וחיבין לשלם דמי שור לבגלים חוץ משומר חנם ומזיק לה כגון דנטריה שמיירה פחותה
דשומר חנם בלתי לו שמירתו והך לא בלתי שמירתו ומייתי מדר' יהודה דמועד סגי ליה בשמירה פחותה דהיינו דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה ואין יכולה
לעמוד בשאין מצויה אלא אפי' דמפטר שומר חנם מחייב בה אדם המזיק והיינו טעמא משום דהו' קעין אבידה ונתקל הו' קעין גניבה ופטור ביה אדם המזיק
וכן מוכח בפרק הגזל עצים (למק"ד דף נט:) וס' גבי טבח אומן שקלקל דפריך למאן דפטר (בשומר) חנם מבריתא דקתני גון בהמה לטבח ונבלה חייב מפני שהוא
בנושא שבר אלא אפי' בחנם חייב כמו שומר שבר שחייב על האבידה ומשני אימא מפני שהוא נושא שבר ולפיכך בשבר חייב בחנם פטור דהו'
קעין גניבה ועי' תוס' ב"מ פב: ד"ה וסבר ובי"ב צג: ד"ה חייב:

לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים. והא דתני שור פקח ביום פטור דשור עיניו למשה ומיבעי ליה לעיוני טפי מאדם: **תרי** אמרו לרכובה
שלשה. י"מ דלעניי שבישראל קאמר אבל אחרים הכל לפי המבייש והמתבייש ולר"י נראה דהיינו לגדול שבמשאל דומיא דההיא דתנן בהחובל (למק"ד דף
כ.) סטרו נותן לו מאתיים וזו ומוקי לה (למק"ד דף כ.) לגדול שבשאל:
קנסא מקבית בבבל. לאו קנסא אלא דין קנסא הוא כדאמרין בהחובל (למק"ד דף כ.) דמילתא דלית בה חסרון כ"ס לא עבדינן שליחותיה: **אלא** שבור את
שיניו. דליקא פסיקא איירי מדאסר ליכנס שלא ברשות:

אין הולכין במזון אחר הרוב. היכא דמסתפקא לן מילתא כגון הבא וכו' (למק"ד
דף כ.) המוכר שור לחבירו ונמצא נגזל לא אמרינן בטר רובא זיל ולחרישה קנאו
ותרי טעות אלא אמר המוציא מחבירו עליו דריאה ויכול לומר לו לשחיטה
מכרתיו לה: **בקרן** ווית. כשנכנסון ממבוי למבוי מן הצד הניחה בצד המבוי אצל

הקרן ונשחיתו זה פניו לא ראה אותה:
אלא אי בשמואל אי ב' ויחנן. והפנייה
לא פשע הולק דוקא נתקל אבל שבר
בכרצון חייב: **דוקא** נתקל **אבל** שבר.
בכרצון ואח"כ הוזק בחרסיו פטור בעל
החבית דאיהו הוא דאזיק אנפשיה: **תנא**
רשאי. נמי נתקל: **לפי** שאין דרך בני אדם
כ'ו. אמרנו מהדר דלא תימא באפילה או
בקרן ווית אלא אפי' באורה פטור והתקל
דוקשינא לך איבעי ליה עיוני ומיזל אין דרך
בני אדם להתבונן בדרכים: **וחייב** שמואל.
את הנתקל לשלם: **בשלא** שמואל
בשעמיתא. דמזיק למתניתין באפילה הא
באורה חייב: **קרנא** דעצרי. קרן ווית
הסמוכה לבית הבה: **דהואיל** וברשות
קעריה. שמהם הנה כן כשהיתה בית
הבה מליאה בני אדם היו הבאים מושיבין
כליהם ברשות הרבים וממתניין עד שיצאו
אלו: **הרי** אמרו לרכובה **שלש**. מנהג
הדיינים לגבות מן הבעוט את חבירו
בארכובתו של בועט ג' סלעים לבשת לפי
שגדולה בשת מכת הארכובה מדחיפת היד:
לבעוטה. בגדל: **לסנוקרת**. אופה של
חמור שהכה בו את חבירו: **שלש** עשרה.
סלעים לבשתו לבר חיוב שאר הרבים:
לפנדא דמרא. בית יד של פושע:
קופינא. הבדל עצמו אצל הנכב: **בשת**.
קנס הוא: **גופא** דעובדא. דפנדא וקופינא:
גריזתא. בור מים מבוססין לחשקות שדות:
מאה פגרי. ק' חבאות היה לו להכותו
שהרי גזלו מימיו: **בפנדא**. היינו בית יד: **לא**
עבד איניש דינא לנפשיה. ואפי' דין אמת
לא יעשה הוא לעצמו אלא ילך אצל הדיין:
במקום **דאיכא פסידא**. אי אול לבי דינא
דאראול לבי דינא ואמר קא דלי האי ולא
ידע מאי דלי או שמא יכלו המים מן הבור
ואין לו פרעון לזה דקא מפסיד בי האי גוונא
עבד איניש דינא לנפשיה: **אל** תיכנס
לחצר חבירך. בגניבה ובסתה שלא תראה
עליו כנגב: **אלא** שבור את שיניו. כלומר
קח בחזקה ומשיא לרב יהודה:

עמד
עמד

היה נחל לגניבה אבל
באגוס דכעין אבידה קרובה לפשיעה יותר כדאמרין בהשואל (ב"מ דף כ"ג) דגניבה קרובה לאונס ואבידה קרובה לפשיעה נראה דאדם המזיק חייב
דאי' לומר שאין יחייב אלא בפשיעה וכן משמע לעיל דמחייב בגנל מן הנגזר ברוח שאינו מצויה חוץ משומר חנם ומזיק מה שומר חנם כדאמרין
בסוף ארבעה חמשה (למק"ד דף כ.) גבי ארבעה נכנסו תחת הבגלים כי וחיבין לשלם דמי שור לבגלים חוץ משומר חנם ומזיק לה כגון דנטריה שמיירה פחותה
דשומר חנם בלתי לו שמירתו והך לא בלתי שמירתו ומייתי מדר' יהודה דמועד סגי ליה בשמירה פחותה דהיינו דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה ואין יכולה
לעמוד בשאין מצויה אלא אפי' דמפטר שומר חנם מחייב בה אדם המזיק והיינו טעמא משום דהו' קעין אבידה ונתקל הו' קעין גניבה ופטור ביה אדם המזיק
וכן מוכח בפרק הגזל עצים (למק"ד דף נט:) וס' גבי טבח אומן שקלקל דפריך למאן דפטר (בשומר) חנם מבריתא דקתני גון בהמה לטבח ונבלה חייב מפני שהוא
בנושא שבר אלא אפי' בחנם חייב כמו שומר שבר שחייב על האבידה ומשני אימא מפני שהוא נושא שבר ולפיכך בשבר חייב בחנם פטור דהו'
קעין גניבה ועי' תוס' ב"מ פב: ד"ה וסבר ובי"ב צג: ד"ה חייב:

לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים. והא דתני שור פקח ביום פטור דשור עיניו למשה ומיבעי ליה לעיוני טפי מאדם: **תרי** אמרו לרכובה
שלשה. י"מ דלעניי שבישראל קאמר אבל אחרים הכל לפי המבייש והמתבייש ולר"י נראה דהיינו לגדול שבמשאל דומיא דההיא דתנן בהחובל (למק"ד דף
כ.) סטרו נותן לו מאתיים וזו ומוקי לה (למק"ד דף כ.) לגדול שבשאל:
קנסא מקבית בבבל. לאו קנסא אלא דין קנסא הוא כדאמרין בהחובל (למק"ד דף כ.) דמילתא דלית בה חסרון כ"ס לא עבדינן שליחותיה: **אלא** שבור את
שיניו. דליקא פסיקא איירי מדאסר ליכנס שלא ברשות:

בבא קמא דף כז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קיג

שישנה רשות להניח כלים שם, חובה על המהלכים שם להזהר שלא יתקלו
ויוזקו, ועל כן חייב רבא את הנתקל שם בתשלום הנזק.
מאחר שנתבאר לעיל, שבאופן שממלא אדם את כל רשות הרבים בחביות
ישנה רשות לעוברים לשבור את חביותיו כדי לעבור, דנה עתה הגמרא
בגדרי הדין האם רשאי אדם לעשות דין לעצמו.
שְׁלַח לִיה רַב חֲסֵדָא לְרַב נַחֲמָן שְׂאֵלָה זֹאת הֲרִי אֶמְרוּ חֲכָמִים, לְרִיבֻכָּה
שְׁלֹשׁ – שאדם הובעט בחבירו בברכו ו- של הובעטו עליו לשלם לו שלשה
סלעים עבור דמי בושתו, וּלְכַעֲיֵטָה חֲמִשׁ – ואם בעט בו בכף רגלו ו- של
הובעטו עליו לשלם לו חמשה סלעים עבור דמי בושתו, וְלִסְנוֹקֶרֶת שְׁלֹשׁ
עֶשְׂרֵה – ואם הכה את חבירו באוכף של חמור, עליו לשלם לו שלשה עשר
סלעים. ויש לדון, לְפִנְדָּא דְמָרָא וְלִקְוִינָא דְמָרָא מֵאֵי – אדם שהכה את
חבירו בקט ו-ידית) העץ של מעדר, או שהכהו בברזל המעדר עצמו, כמה
יש לו לשלם עבור דמי הבושת.
שְׁלַח לִיה – השיב לו רב נחמן לרב חסדא, חֲסֵדָא חֲסֵדָא, קִנְסָא קֵא מְנִיבָה
בְּכֶבֶל – האם גובה אתה קנסות בבבל, הלא תשלום הדמים עבור בושת קנס
הוא, ואין גובים בבבל תשלום קנסות. אִימָא לִי גִנְפָא דְעֹבְרָא חֵיכִי הָוָה
– ומכל מקום אמור לי, איך היה גוף המעשה באותו אדם שהכה את חבירו
במעדר.
שְׁלַח לִיה רַב חֲסֵדָא לְרַב נַחֲמָן, כִּךְ הִיָּה הַמַּעֲשֶׂה. דִּתְהוּא וְרִגְוֹתָא דְכִי תְרִי
– היה בור מים השיך לשני אנשים בשותפות, דְּכָל יוֹמָא הָוָה דְּלִי חֲד
מִיָּנִי. – שהוסכם ביניהם שבכל יום ישאב אחד מהם מים מן הבור. אֶתָּא
חֲד קָא דְלִי בְיוֹמָא דְלֵאלִי. דִּילִי – בא אחד מהם והחל לשאוב מים ביום
שבו לא היה זמנו לשאוב, אֶמְרָ לִיה – אמר לו חבירו, יוֹמָא דִּידִי הוּא –
ביום זה אני הוא השואב את המים, לֹא אֲשַׁנַּח בִּיה – אך הלה לא התחשב
בדבריו והמשיך בשאיבת המים מן הבור. שְׁקֵל פִּנְדָּא דְמָרָא מְחִיָּה – נטל
השני ידית של מעדר והכה את השואב כדי שיחדל משאיבתו. ולפיכך חפץ
אני לברר כמה עליו לשלם לרעהו דמי בושת עבור הכאה זו.
אֶמְרָ לִיה רַב נַחֲמָן לְרַב חֲסֵדָא, מֵאֵה פִּנְדָּא פִּנְדָּא לְמַחֲיָה – אפילו מאה
מכות בידי המעדר רשאי היה הלה להכותו, ואינו צריך לשלם לו על כך
מאומה, שהרי גזל הוא ממנו את מימיו, וְאִפִּילוּ לְמֵאֵן דְּאֶמְרָ לֹא עָבִיד
אִינִישׁ דִּינָא לְנַפְשִׁיהּ – אף לדעת הסובר שאין אדם רשאי לעשות דין
לעצמו, אלא יש לו לתבוע את חבירו אל הבית דין, היינו דווקא במקום
שאין לו הפסד מכך בינתיים, אבל בְּמָקוֹם פִּסְדָּא עָבִיד אִינִישׁ דִּינָא
לְנַפְשִׁיהּ – במקום שמפסיד הוא ממון אם ילך לתובעו בבית דין, רשאי הוא
לעשות דין לעצמו, ולפיכך אף כאן רשאי היה להכותו, שהרי עד שהיה
תובעו בבית דין היה הלה שואב מים רבים, ולא היה יודע כמה לתובעו, או
שהיה מכלה את מימי הבור ולא היה בידו להשיב.
הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים האם רשאי אדם לעשות דין לעצמו:
דְּאֶתְרָא, רַב יְהוּדָה אֶמְרָ, לֹא עָבִיד אִינִישׁ דִּינָא לְנַפְשִׁיהּ – אדם שיש לו
תביעה על חבירו אינו רשאי לעשות דין לעצמו בכוח הזרוע, אלא עליו
לתבוע אותו בבית דין. רַב נַחֲמָן אֶמְרָ, עָבִיד אִינִישׁ דִּינָא לְנַפְשִׁיהּ – רשאי
אדם לעשות דין לעצמו.
מבאר הגמרא: הִיכָא דְאִיכָא פִּסְדָּא – במקום שיהיה לו הפסד ממוני אם
יתבע את חבירו לבית הדין, בּוֹלִי עֲלֵמָא לֹא פְּלִיגִי דְעָבִיד אִינִישׁ דִּינָא
לְנַפְשִׁיהּ – מודים כולם שרשאי אדם לעשות דין לעצמו, כִּי פְּלִיגִי הִיכָא
דְּלִיכָא פִּסְדָּא – ונחלקו במקום שאינו מפסיד בכך, רַב יְהוּדָה אֶמְרָ, לֹא
עָבִיד אִינִישׁ דִּינָא לְנַפְשִׁיהּ – אין אדם רשאי לעשות דין לעצמו, דְּכִין
דְּלִיכָא פִּסְדָּא לְיוֹל קָמִיָּה דִּינָא – שמאחר שאין לו הפסד ממוני בכך
עליו לילך לפני הדיין ולהוציא את ממנו בדין, רַב נַחֲמָן אֶמְרָ, עָבִיד אִינִישׁ
דִּינָא לְנַפְשִׁיהּ – רשאי אדם לעשות דין לעצמו. דְּכִין דְּכִין עָבִיד לֹא מֵרַח
– שמאחר שנטול את המגיע לו על פי דין אינו חייב לטרוח לילך לתבוע
את חבירו בבית דין.
הגמרא מקשה על דברי רב יהודה מתוספתא: מֵתִיב רַב בְּהֵנָּא, כֵּן כֵּן כֵּן
אֹמְרָ, אם ישנו חפץ השייך לך ונמצא בחצר חברך, אֵל תִּיכְנֶס לְחֶצֶר
חֲבֶרְךָ לִיטּוֹל אֶת שְׁלֹשׁ שָׁלָא בְּרִשּׁוֹת, שָׁמָּה תִּרְאֶה עָלֶיךָ כִּנְגָב, אֵלָּא שְׁבוֹר
אֶת שִׁינָיו – כלומר, הכנס בחזקה ובגלוי, וְאִמּוֹר לוֹ אֵת הַחֶפֶץ שְׁלִי אֲנִי
נֹטֵל. ויש להוכיח מכאן, שרשאי אדם לעשות דין לעצמו, אף במקום שאין
לו הפסד אם יתבע את חבירו בבית דין.
אֶמְרָ לִיה רַב יְהוּדָה לְרַב כְּהֵנָּא,

קָא מְשַׁמְעֵן לֵן דְּאִין הוֹלְכִין בְּמִמּוֹן אַחֵר הָרוֹב – שלגבי ספק המתעורר
בדיני ממונות אין הולכים לפי מנהג רוב בני אדם, ולפיכך יכול המוכר
לטעון שהוא מן המיעוט הקוראים לכד חבית, ולא נתכוין למכור לו אלא
כלי קטן בלבד;
שנינו במשנה, שאדם המניח את הכר ברשות הרבים וְכָא אַחֵר וְנִתְקַל
בָּהּ וְשָׁכְרָה, פְּטוֹר הַנִּתְקָל מִתְּשֻׁלּוֹם הַנּוֹק;
מקשה הגמרא: אִמָּאִי פְּטוֹר הַנִּתְקָל, הִי אִיכָּעִי לִיה לְעִינֵי וּמִיּוֹל – היה
עליו להתבונן בדרך הילוכו שלא זיק, ומאחר שלא עשה כן פשע, ועליו
לשלם את הנזק. ומתרת, אֶמְרָ רַבִּי רַב מְשַׁמְעִיה דְּרַב, שהמשנה עוסקת
בְּמִמְלָא בעל החביות את רוחב רְשׁוֹת הָרָבִים כּוֹלָה בְּחִבִּית, עד שלא היה
ניתן לעבור בלא להזיק, ולפיכך אין לחייב את הנתקל על הנזק.
תירוצ נוסף: שְׁמוּאֵל אֶמְרָ, בְּאִפְּלָה שָׁנו – המשנה עוסקת באופן שהלך
הנתקל בחושך, ולא יכול היה להבחין בחבית המונחת ברשות הרבים,
ולפיכך אין לחייבו על הנזק.
תירוצ שלישי: רַבִּי יוֹחָנָן אֶמְרָ, בְּקֶרֶן וְזִית – המשנה עוסקת באופן שהניח
בעל החבית את חביותו בפנינת שני רחובות, ובאופן כזה אין הפנה מרחוב
לרחוב יכול להבחין בחבית המונחת, ועל כן יש לפטור על הנזק.
הגמרא מדייקת מדברי המשנה כדעת שמואל ורבי יוחנן: אֶמְרָ רַב פְּסָא,
לֹא דִיקָא מְתִינִין אֵלָּא אוֹ כְּתִירְצוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל שֶׁהֵלךְ הַנִּתְקָל בְּאִפְּלָה,
אוֹ כְּתִירְצוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁהִיָּתָה הַחֲבִית מוֹנַחַת בְּקֶרֶן זִית, שְׁלֹדְרִי
שְׁנֵיהֶם מְבוֹאֵר מְדוּעַ נִקְטָה הַמְּשֻׁנָּה בִּלְשׁוֹן 'נִתְקַל', מֵאֲחֵר שֶׁרַק בְּאוּפֹן
שֶׁנִּתְקַל בְּכָלִי וְשִׁבְרוּ פְטוֹר מִלְּשֻׁלָּם, אֶךְ אִם שִׁבְרוּ בְּיָדִים חֵיב. דְּאִי קָרַב –
שאם ביאור המשנה כדברי רב שמואל את רוחב כל רשות הרבים בחביות,
יש להקשות מֵאִי אֶרְיָא נִתְקַל – מדוע נקטה המשנה את הדין באופן
שנתקל בחביות ושברן, הלא אִפִּילוּ אִם שָׁכַר אוֹתָם כְּכוּנָה גַּםִּי פְטוֹר,
מֵאֲחֵר שֶׁלֹּא הָיָה נִיתָן לְעוֹבְרוֹ בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים בְּלֹא לְשׁוֹבְרָם.
דוחה הגמרא: אֶמְרָ רַב זְבִיד מְשַׁמְעִיה דְּרַבָּא, יִתְכֵּן לּוֹמַר דְּהוּא תְרִין דְּאִפִּילוּ
שָׁכַר – שכונת המשנה שאף אם שבר את החביות פטור, וְהָאִי דְּקִתְּנִי
נִתְקַל – והטעם שנקטה את הדין באופן שנתקל ולא באופן ששבר ככוונה,
אִינִידִי דְּכַעֲי לְמַתְנֵי סִיפָא – אגב שרצתה המשנה לשנות בסיפא את הדין
וְאֵם הוֹנֵק בָּהּ – שאם ניזוק הנתקל מן החבית פֶּעַל הַחֲבִית חֵיבִי בְּתִשְׁלּוֹם
נִזְקוֹ, דִּין זֶה הוּא דִּיקָא בְּאוּפֹן שֶׁנִּתְקַל בְּחִבִּית, אֲבָל אִם שָׁכַר אוֹתָהּ
כְּכוּנָה וְנִזְקוֹ הִימָנָה, לֹא – אין בעל החבית חייב בנזקו, מֵאִי מַעֲמָא, הוּא
דְּאִזְקִי אֲנַפְשִׁיהּ – הוא הזיק את עצמו בכך ששבר את החבית, לְפִיכָךְ קִתְּנִי
אֶף בְּרִישָׁא לְשׁוֹן נִתְקַל וְלֹא לְשׁוֹן 'שָׁכַר'.
הגמרא מביאה ביאור נוסף בדברי המשנה מדוע יש לפטור את הנתקל:
אֶמְרָ לִיה רַבִּי אֲבָא לְרַב אִשִּׁי, הֵכִי אֶמְרִי בְּמַעֲרָבָא ו-בארץ ישראל)
מְשַׁמְעִיה דְּרַבִּי עֻלָּא, שְׁטַעַם הֲדַבֵּר שֶׁאֵין לַחֲיִיב אֶת הַנִּתְקַל עַל כֵּךְ שֶׁלֹּא
הִתְבּוֹנֵן בְּדַרְכּוֹ, לְפִי שֶׁאֵין דְּרָכָן שֶׁל כֵּן אִדְם לְהִתְבּוֹנֵן בְּדַרְכָּם, וְלְפִיכָךְ
לֹא פִשַׁע הַנִּתְקַל אֶף כְּשֶׁהִיָּה מֵהֵלֶךְ לְאוֹר הַיּוֹם, וְלֹא הִיָּתָה הַחֲבִית מוֹנַחַת
בְּקֶרֶן זִית.
נמצא, שנחלקו האמוראים בחיוב המוטל על האדם להזהר בהליכתו,
לדעת רב ושמואל ורבי יוחנן יש לאדם להתבונן שלא זיק בהליכתו ברשות
הרבים, ולפיכך אם נתקל והזיק חייב, אלא אם כן היה כל רוחב רשות
הרבים מלא בחביות, או שהיה מהלך באפילה, או שהיתה החבית מונחת
בקרן זית. אך לדעת רבי עולא, אין אדם חייב להתבונן בדרכו, ועל כן יש
לפטרו בכל האופנים.
הָוָה עֹבְרָא בְּהִרְדֵּעָא באדם שנתקל והזיק בדרך הליכתו, וְחֵיב אוֹתוֹ
שְׁמוּאֵל בְּתִשְׁלּוֹם הַנּוֹק, וכן היה מעשה בְּפִסְקִיבְרִיתָא, וְחֵיב אוֹתוֹ רַבָּא.
מבררת הגמרא: בְּשִׁלְמָא שְׁמוּאֵל בְּשִׁמְעִיתָה – הטעם שחייבו שמואל
מבואר הוא, שהרי שמואל העמיד את דברי המשנה הפוטרת את הנתקל
רק באופן שהיה מהלך באפילה, אך אם היה מהלך לאור היום חייב, שהיה
לו להזהר. אֵלָּא רַבָּא חֵיבִי גַם הוּא בְּאוּפֹן כּוֹז, לִימָא בְּשִׁמְוֹאֵל סְבִירָא
לִיה – האם סובר רבא כדעת שמואל בדין זה.
אֶמְרָ רַב פְּסָא, קִרְנָא דְעֶצְרָא הָוִי – המעשה שחייב רבא היה באדם שהניח
את כליו בפנינת הרחוב הסמוכה לבית הבר ו- המקום שבו כותשים את
הזיתים להוציא שמנם, והיה מנהגם שבשעה שבית הבר מליאה באנשים,
היו הבאים אחריהם מניחים את כליהם בפניה הסמוכה עד שייצאו
הראשונים, דְּכִין דְּכְרִשּׁוֹת קַעֲבִירִי אִיכָּעִי לִיה לְעִינֵי וּמִיּוֹל – ומאחר

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

- 1 יג לא ימלא אדם קדרה עסקיות ותורמסין^{נב} או שאר כל מיני קטניות ויניח על גבי פירה או לתוך התנור שלגו
- 2 שאינו טוח בטיט אם אינן^נ גרופים וקטומים אלא א"כ יש שהות ביום שיתבשלו במאכל בן דרוסאי לפי
- 3 מנהגו⁵⁶ אבל אם אין שהות ביום כל-בך אסור להניחה שם אפילו סמוך לחשכה ממש בענין שפיוצא בזה בבשר
- 4 מותר להשהותו שם בין שהוא חי לגמרי סמוך לחשכה ולא יוכל להגמר עוד לסעודת הלילה אבל כל מיני
- 5 קטניות^{נג} הם ממהרים להתבשל ויכולין להגמר לסעודת הלילה וכן הדין בכל מיני ירקות^{נד}.
- 6 ואם עבר והניחה שם בין בשוגג בין במזיד ולא נתבשלו במאכל בן דרוסאי מבעוד יום אסורים עד למוצאי שבת
- 7 בכדי שיעשו⁵⁸:

ביאורים

- נב] עסקיות ותורמסין – מיני קטניות⁵⁵.
נג] כל מיני קטניות – קטניות כגון שעועית (בעבלי"ך)
שבישולם לוקח זמן רב כמו בשר, מותר להשהותם סמוך
לחשכה ממש – דכיון שלא יהיו מוכנים לסעודת הלילה
- מסיח דעתו מהם⁵⁷.
נד] וכן הדין בכל מיני ירקות – אבל ירקות שנאכלים תמיד
חיים לא גרעו מנתבשלו כמאכל בן דרוסאי ומותר
להשהותם⁵⁸.

מקורות

- 55) רש"י מסכת שבת דף יח ע"ב.
56) המבואר בסימן רנג סעיף ט, שכאשר נתבשל התבשיל
כמאכל בן דרוסאי – אין חוששים שוב לחיתוי, (ודלא כדיעה
החוששת לחיתוי כל זמן שמצטמק ויפה לו).
57) קצות השלחן סי' עא ברה"ש ס"ק י, ויש שפקפקו בהיתר
זה, שהרי רבינו כתב בלשון החלטית כל מיני קטניות, ולא חילק
ביניהם, ולא הותר אלא בבשר בלבד. (שבת כהלכה פ"ח הערה
עט) אמנם יש לפקפק בראיה זו שהרי רבינו כותב 'כל מיני
- ירקות' על אף שחילק ביניהם לעיל סעיפים ד-ה.
58) לעיל סעיף ה, (פרטי דינים אלו נתבארו לעיל סימן רנג
סעיף ח בהרחבה (לגבי כל מיני תבשילים), וכן לעיל סעיף ו
לגבי המשהה מיני בצק בערב שבת, וכן בסימן רנו סעיף יא,
ובסעיף הבא לגבי שהיית מים, ונזכרו כולם בחדא מחתא
בהלכות שהיה והטמנה בקצרה שבסוף סימן רנט ד"ה אבל
במיני בצק).

חלק ב' סימן רנד, דיני תבשילים המוכנים
מערב שבת כדי להגמר בשבת סעיף יג

שולחן ערוך – הלכות קריאת שמע

- 1 ח יש מי שאומר שאם התפללו צבור בבית הכנסת ובאו צבור
 - 2 אחר לחזור ולהתפלל כסדר תפלת צבור שיעבור אחד מהם
 - 3 לפני התיבה להוציא אחרים ידי חובתן בדברים שבקדושה אין
 - 4 לש"ץ השני לעמוד במקום שעמד הראשון אם הראשונים עדיין
 - 5 בבית הכנסת אלא שהשלימו סדרם כי זה גנאי לראשונים כאילו
 - 6 לא יצאו ידי חובתן בראשונה ועומד זה להוציאם ידי חובתן
 - 7 אבל אם יצאו הראשונים מבית הכנסת אין לחוש לזה.
 - 8 ואם אין ש"ץ לאחרונים יכול אפילו ש"ץ הראשונים לירד לפני
 - 9 התיבה שנית להוציאם ידי חובתן (בדברים שבקדושה ויכול
 - 10 לחזור ולהתפלל להם כל תפלת י"ח בשביל הקדושה שבה כמו
 - 11 שנתבאר אבל לא תפלת לחש ולא ישתבח וברכות קריאת שמע
 - 12 שכולם בקיאים וכל אחד מברך לעצמו).
 - 13 ואם הראשונים הוציאו ספר תורה וקראו בו נוהגים בקצת
 - 14 מקומות שאין האחרונים מוציאים ספר תורה שנית לקרות
 - 15 באותו בית הכנסת ויש שנתנו טעם למנהגם שהוא משום פגמו
 - 16 של ספר תורה שמא יאמרו שמצאו פסול בספר תורה ראשונה
- ומפני כך הוציאו ספר תורה שניה ואף אם הוא ספר תורה הא'
עצמו מכל מקום הראשונים אין מכירין אותה ושמה יאמרו
שהיא ספר תורה אחרת שהוציאו משום פסול שמצאו בראשונה
(אבל מן הדין אין שום איסור בדבר שאין לחוש לפגמו של
ראשונה אלא כשעולה לקרות בשניה מי שעלה כבר בראשונה
וגם בזה אין לחוש אלא כשעולה וקורא בשניהם זה אחר זה
מיד בלי הפסק איש בינתיים כמו שיתבאר בסי' קמ"ד וכ"ש כאן
שמפסיקין בינתיים הרבה וגם הוא צבור אחר שבודאי אין לחוש
לכלום):
- ט סומא אע"פ שלא ראה מאורות מימיו יכול לפרוס על שמע
אפילו בזמן שהפורס היה מברך גם יוצר המאורות להוציא
אחרים ידי חובתן מפני שגם הוא חייב בברכת יוצר המאורות
כמו אחרים הפקחים לפי שהוא נהנה במאורות שרואין הפקחין
שיוכלו לראותו ולהורות אותו הדרך אשר ילך בה:
- חלק א' סימן סט, דין פורס על שמע סעיפים ח"ט:

ומכל מקום טוב שיקרא פסוק ראשון וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אם אפשר לקרות במקום שהוא עוסק שלא יצטרך להפסיק עסקיהם.

ועכ"פ חייב להזכיר יציאת מצרים אפילו לאחר שעבר זמן קריאת שמע שזו היא מצוה בפני עצמה ומצוה כל היום ולכן לאחר שגמר עסקיהם יאמר איזה פרשה שיש בה יציאת מצרים אם כבר עברה שעה ד' שאינו אומר עוד ברכת אמת ויציב כמו שנתבאר בסי' נ"ח:

ה' היה עוסק באכילה (אפילו בסעודה קטנה) או שהיו עוסקים בדין (אפילו בגמר דין) או שהיה במרחץ (ואפילו להזיע בעלמא) או שהיה עוסק בתספורת או שהיה מהפך בעורות וכל כיוצא בעסקים אלו שיש לחוש שמא ימשך בהם כמו שיתבאר בסי' רל"ב צריך להפסיק ולקרות אע"פ שיש שהות לקרות לאחר שיגמור עסקים אלו גזירה שמא ימשוך בהם ויעבור זמן קריאת שמע.

ואינה דומה לתפלה שאם התחיל א"צ להפסיק כמו שיתבאר שם לפי שקריאת שמע הוא מן התורה החמירו בה יותר לפיכך קוראה בלא ברכותיה שברכותיה הם ג"כ מדברי סופרים.

במה דברים אמורים כשהתחיל באיסור דהיינו שהתחיל לאכול תוך חצי שעה לעלות השחר או שנכנס למרחץ או להסתפר (או לבורסקי) להפך בעורות או מלאכה אחרת כיוצא בהן לאחר שעלה עמוד השחר שקודם עלות השחר מותר ליכנס למרחץ או להסתפר אפילו בסמוך לעלות השחר ממש כמו שיתבאר בסי' פ"ט (אבל לאחר שעלה עמוד השחר אסור להתעסק בצרכיו עד שיתפלל כמו שיתבאר שם ואפשר דהוא הדין לקריאת שמע שהיא קבלת מלכות שמים ולא דמי לאכילה דה"ט שיתפלל על דמו. אבל אם התחיל בהיתר א"צ להפסיק אפילו לקרות קריאת שמע אם יש שהות לקרות לאחר שיגמור ואם היה מתיירא שמא ימשוך ויעבור זמן קריאת שמע ופסק וקרא קריאת שמע ה"ז משובח ואינו דומה לתפלה שהוא צורך הדיוט כמו שיתבאר בסי' רל"ב.

ויש אומרים שהעוסק באכילה צריך להפסיק לתפלת השחר אפילו התחיל בהיתר הואיל ואיסור אכילה קודם התפלה הסמיכוהו על לא תעשה שבתורה שנאמר לא תאכלו על הדם לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם כמו שיתבאר בסי' פ"ט (ב) (וכיון שצריך להתפלל צריך ג"כ לקרות קריאת שמע וברכותיה כדי לסמוך גאולה לתפלה) וכן עיקר כמו שיתבאר שם:

חלק א סימן ע, מי הם הפטורים מקריאת שמע וכו' ה' טעמים:

א' נשים ועבדים פטורים מקריאת שמע מפני שהוא מצות עשה שהזמן גרמא שאין מצוה אלא בזמן שכיבה ובזמן קימה ומכל מקום נכון הוא ללמדם שיקבלו עליהם עול מלכות שמים ויקראו לפחות פסוק ראשון וכן פטורין מברכות קריאת שמע שיש להם ג"כ זמן קבוע של ערב עד נץ החמה ושל שחר עד ד' שעות כמו שנתבאר בסי' נ"ח ומכל מקום חייבין בזכירת יציאת מצרים שהוא מצות עשה שלא הזמן גרמא שמצוה ביום ובלילה לפיכך יש להם לברך הברכה שנתקנה על יציאת מצרים שהוא אמת ויציב וכיון שהם חייבים בתפלת י"ח כמו שיתבאר בסי' (ק"י) [ק"י] יש להם ג"כ לסמוך גאולה לתפלה (א) (ואם רצו לברך גם שאר ברכות של קריאת שמע וגם פסוקי דזמרה וברכותיה הרשות בידם):

ב' קטנים פטורים מקריאת שמע אע"פ שיש בה קבלת מלכות שמים כמו שפטורים משאר כל המצות והוא שלא הגיע לחינוך ויש אומרים שאפילו הגיע לחינוך לא הטילו על אביו לחנכו בקריאת שמע וברכותיה לפי שאין מצוי אצלו בזמן קריאת שמע בערב וישן הוא בבקר וראוי לנהוג כסברא הראשונה ולדברי הכל חייב לחנכו בתפלה אם הגיע לחינוך כמו שיתבאר בסי' ק"ו:

ג' הכונס את הבתולה פטור מקריאת שמע וברכותיה ומן התפלה (עיי' סימן ק"ו) כל ג' ימים אחר כניסתו לחופה אם לא עשה מעשה מפני שהוא טרוד במחשבתו טרדת מצוה שמחשב על עסק הבתולים וג' ימים אלו הם לבד מיום החופה כגון אם היתה החופה ביום ד' פטור מקריאת שמע מליל ד' עד ליל מוצאי שבת ולא עד בכלל מפני שלאחר ג' ימים כבר נתקדשה דעתו ואין טרוד עוד במחשבתו.

במה דברים אמורים בזמן הראשונים שהיו מכוונים היטיב בקריאת שמע אבל עכשיו שגם בני אדם אינם מכוונים כראוי גם הכונס את הבתולה קורא קריאת שמע וברכותיה ומתפלל כשאר בני החופה שאינם פטורים אלא בשעת המשתה כמו שנתבאר בסי' ל"ח.

ודין שכור לקריאת שמע יתבאר בסי' צ"ט:

ד' היה עוסק בצרכי רבים והגיע זמן קריאת שמע לא יפסיק אלא יגמור עסקיהם ואח"כ יקרא אם נשאר עת לקרות.

במה דברים אמורים בדורות הראשונים שהיו עוסקים עמהם לשם שמים אבל עכשיו אין לפטור מקריאת שמע אלא א"כ אין מי שישתדל אלא הוא שאז אפילו עוסק בהצלת ממונם לבד עוסק במצוה הוא ולא יפסיק.

לקוטי תורה

תוכן הפרק: הטעם שעיקר השכר לעתיד לבא יהי' בתחיית המתים, נשמה בגוף דוקא [לאחרי שנתבאר בפרק הקודם כיצד עצמותו יתברך

אינו בגדר השפעה כלל, ורק אורו מתפשט בעולמות להחיותם - ימשיך לבאר דברי הזהר ד"איהו סובב כל עלמין וממלא כל עלמין, שהם שתי בחינות באורו יתברך:]

1 והנה בחינת אור וגילוי והמשכה זו נק' אור אין
2 סוף, כי אין קץ וגבול להארה זו, מאחר שהוא
3 עכ"פ אור וזיו עד"מ ממנו ית' הבלתי בעל גבול בו'.
4 הזיו והגילוי של הקב"ה שהוא כמשל אור השמש
5 (שהוא "מעין המאור" - נקרא (כנ"ל) "אור אין סוף",
6 פירוש, שהוא אור בלתי מוגבל, דלפי שהוא יתברך
7 בלתי בעל גבול, על כן גם אורו (שהוא "כעין
8 המאור") הוא "אין סוף".

9 ומה שאעפ"כ נתהוו העולמות בבחינת גבול
10 ותכלית, היינו מחמת כמה מיני צמצומים שהיה
11 בהאור שלא להיות כגילוי בחינת אין סוף אלא
12 בגבול ומדה.

13 מאחר שאורו של הקב"ה הוא אור בלתי מוגבל
14 (אין סוף), אי אפשר לאור זה (כמות שהוא, בגילוי)
15 להתלבש בתוך הנבראים להיות חיותם ונפשם, כי אי
16 אפשר לנברא מוגבל להכיל אור וחיות בלתי מוגבל.

17 אלא האור הנתפס בתוך הנבראים הוא אור
18 מצומצם וגבולי, שהקב"ה מעלים ומסתיר את אורו
19 האין סופי, ועל ידי צמצומים רבים ועצומים בא האור
20 במדה וגבול, ורק אז יכול להתלבש בתוך הנבראים
21 כדי להחיותם ולהוותם.

22 וזהו בחינת ממלא, שהוא מה שנמשך בבחינת גילוי
23 בגבול ומדה עד"מ, ומאיר בכל עולם לפי ערכו בו'.
24 מ"ש בזהר שהקב"ה "ממלא כל עלמין", אין
25 הכוונה בזה רק שנמצא בתוך הנברא (שהרי גם אור
26 ה"סובב כל עלמין" נמצא בתוכיות כל נברא ולית אתר
27 פנוי מיני', כדלקמן בסמוך), אלא כוונת הזהר היא
28 לבאר שיש מדריגה באור האלקי שמתצמצמת בבחינת
29 גבול ומדה, והוא האור שבא לידי גילוי אל הנבראים,
30 שעל ידי הצמצום (היינו מה שהאור מתגלה בתוך
31 "גבול ומדה") יכולים הנבראים להכילו, להשיגו
32 ולהרגישו. וזהו גדר "ממלא".

33 וראשית הגילוי הוא בחכמה בו'.

34 ספירת החכמה היא המדריגה הראשונה שב"סדר
35 השתלשלות", ועל כן היא ראשית גילוי האור האלקי
36 הבא במדה וגבול.

37 וכללות בחינה זו אינו אפילו כערך טפה לגבי
38 אוקיינוס לגבי האור אין סוף ממש.

39 אורו ית' המצומצם שבבחינת "גבול ומדה"
40 (הנקרא "ממלא כל עלמין") אין לו שום ערך לגבי אור

41 אין סוף ב"ה הבלתי בעל גבול, והוא פחות אפילו
42 מערך טפה אחת של מים לגבי אוקיינוס, שסו"ס גם
43 טפה זו היא טפה אחת מן הים (וכשנוטלים טפה אחת
44 מן הים, הרי סוף סוף נגרע משהו מכמות המים אשר
45 בים).

46 משא"כ גבול לגבי בלי גבול אין לו שום ערך
47 וחיבות כלל).

48 [וממשיך לבאר בחינת האור אין סוף:]

49 שאינו מאיר בבחינת גילוי והתלבשות העולמות כי
50 אם בבחינת סובב כל עלמין.

51 אור אין סוף הבלתי בעל גבול אינו מתלבש ונתפס
52 בעולמות ואינו מתגלה בהם כלל, ולכן נקרא בשם
53 "סובב כל עלמין" [כפי שמבאר והולך:]

54 ואין פירוש סובב שמקיף מלמעלה, כי לית אתר
55 פנוי מיניה, רק שאינו מושג ונתפס בו', ולא כמו
56 שהנשמה מתלבשת בגוף בו'.

57 אי אפשר לפרש "סובב" - שמקיף את העולמות
58 מלמעלה ולא נמצא בתוכם, כי ענין זה [שיש מקום
59 מסוים שאינו נמצא בו] הוא ענין של גבול, ומאחר
60 שאור הסובב הוא אור בלתי מוגבל, א"כ הוא נמצא
61 בכל מקום ולית אתר פנוי מיני'.

62 אלא הכוונה ב"סובב" היא - שאין אור זה נתפס
63 בנבראים ומושג להם, ולכן אנו קוראים אותו "סובב",
64 כאילו הדבר הוא חוץ ממנו ומקיף אותו (אף שבפועל
65 נמצא בתוכו), מאחר שאינו מתגלה אליו ולא נרגש בו.

66 [קצת משל לזה - רב המלמד תלמידים קטנים
67 ואומר להם סברא עמוקה שלא שייך שהם יבינו אותה,
68 אך הם זוכרים את כל דברי הרב, ולאחרי הרבה שנים
69 כשיעיינו שוב בדברי הרב יהי' ביכולתם להבין את
70 הסברא. והנה גם במשך כל הזמן עד שיכולים להבין
71 הסברא היתה הסברא נמצאת אצלם (בתוך אותיות
72 הרב השמורות בזכרונם), אבל היתה ב"הבדלה"
73 משכלם, מבלי יכולת לקלוט ולהבין אותה].

74 וכך הוא באור אין סוף ב"ה, שאופן מציאותו
75 כביכול בעולמות הוא, שנמצא שם כפי שהוא בעצמותו,
76 בכל אין-סופיותו, ולכן נקרא "סובב כל עלמין", אע"פ
77 שגם אור זה נמצא בתוך העולמות, לפי שהוא נשאר
78 מובדל ומרומם מהנבראים ואינו נתפס בהם כלל.

79 ונקרא סובב ע"ד מ"ש כאשר יהיה האופן בתוך
80 האופן, פירוש, כמו עיגול קטן שבתוך עיגול גדול

1 המקיפו מכל צדדים, שלא יתכן לומר שמה שמקיף
2 למעלה הוא מעולה יותר ממה שמקיף למטה
3 בתחתית האופן הקטן, כי האופן הגדול שזה הוא
4 ממש מלמעלה ולמטה.

5 דיוק לשון "סובב", שמשמעו עיגול דוקא (היינו
6 שסובב את העולמות מכל צד) - הוא לפי שעיגול
7 מורה על בחינה שאין בה התחלקות מעלה ומטה.

8 וכמו עיגול גשמי שאין לו ראש וסוף - דרך בדבר
9 שיש לו קצוות ניתן לומר שהתחלתו היא מא' מן
10 הקצוות, אבל דבר עגול שאין לו קצוות אין בו נקודה
11 שאפשר לומר עלי' שהיא התחלת הדבר או סופו.

12 וכך הוא ברוחניות, דהתחלה וסוף ברוחניות הם
13 "מעלה" ו"מטה" (דהתחלה היא הבחינה העליונה,
14 וממנה משתלשל עד הסוף שהיא תחתית המדרגות),
15 אולם עיגול מורה על בחינה שאין בה מעלה ומטה
16 והתחלקות המדרגות.

17 וזהו מ"ש (במרכבת יחזקאל) "כאשר יהי האופן
18 (גלגל) בתוך האופן", ש"גדלות" האופן הגדול לגבי
19 האופן הקטן המוקף בו היא בכל חלקי העיגול, דגם
20 בצד התחתון (במקום שהאופן הגדול מקיפו מלמטה)
21 - נשאר בגדולותו לגבי האופן הקטן (אף שבצד
22 התחתון האופן הקטן גבוה ממנו).

23 וזוהי מעלת העיגול שאין בו גדר מעלה ומטה,
24 שלכן גם בהיותו בפועל למטה נשאר הוא בגדולותו
25 (כמו האופן הגדול, שגם כשהוא בתחתית האופן
26 הקטן, עדיין הוא המקיפו).

27 וכך אור אין סוף ב"ה הוא שזה ומשוה קטן וגדול.
28 ברוחניות - זהו החילוק בין דבר מוגבל לדבר
29 בלתי מוגבל, שדבר מוגבל יש לו תחילה (הנקודה
30 שמשם היא התחלת מציאותו), וסוף (ששם מסתיימת
31 מציאותו), משא"כ דבר בלתי מוגבל אין לו תחילה
32 וסוף, ולכן דבר בלתי מוגבל נמשל לעיגול.

33 וכך הוא בענין אור אין סוף ב"ה שנקרא "סובב כל
34 עלמין", דלהיותו אור בלתי מוגבל שמובדל בערך מכל
35 העולמות כולם (שהם מוגבלים), הרי כל העולמות כולם
36 שווים לפניו (שהרי כולם אינם "אפילו כערך טפה לגבי
37 אוקיינוס לגבי האור אין סוף ממש"), ובמילא אין לגבי
38 "מעלה" ו"מטה", לדוגמא: עולם האצילות (העולם
39 העליון ביותר) אינו קרוב אליו יותר מעולם העשי'
40 (העולם התחתון ביותר), והוא "מקיף" אותם בשווה
41 ממש, ובנוסף הפייט "השוה ומשווה קטן וגדול".

42 וז"ש [וזהו שכתוב] מעונה אלהי קדם ומתחת
43 זרועות עולם, שהוא למטה [מתחת זרועות עולם]
44 כמו למעלה [מעונה אלקי קדם].

45 זהו התוכן הפנימי בכתוב "מעונה אלקי קדם
46 ומתחת זרועות עולם" - כפי משמעות הלשון,
47 שהקב"ה ("אלקי קדם") הוא גם "מתחת זרועות עולם"
48 - ולכאורה, מהו הקשר בין שני הענינים בכתוב,
49 שמעונו של הקב"ה הוא בשחקים ממעל, והוא ית'
50 נמצא גם למטה "מתחת זרועות עולם"?

51 אלא שבזה מודגש גודל הפלאת רוממותו של
52 הקב"ה, דלהיותו מובדל בערך מכל העולמות כולם
53 באותה מדה ממש, הרי הוא נמצא בשווה למטה
54 (מתחת זרועות עולם) כמו למעלה (מעונה אלקי קדם).

55 ולכן ההארה המתלבשת בעולמות לחיות ממלא
56 כל עלמין היא כלא חשיבא לגבי ערך אור הגנוז
57 ונעלם שאינו מתלבש ונק' סובב כל עלמין.

58 וכנודע פירוש מלת ערך במספרים, שאחד במספר
59 יש לו ערך לגבי מספר אלף אלפים כו' [שהוא חלק
60 אחד מני אלפי אלפים], אבל לגבי דבר שהוא
61 בבחינת בלי גבול ומספר אין כנגדו שום ערך
62 במספרים [שאפילו אלף אלפי אלפים ורבוא רבבות
63 אינן (לגביו) אפילו כערך מספר אחד לגבי אלף אלפי
64 אלפים ורבוא רבבות, אלא כלא ממש חשיבין כו'.
65 יש הבדל בין "ערך" (היינו חשיבות ותפיסת
66 מקום) של אחד לגבי אלף אלפים, ל"ערך" של אלף
67 אלפים לגבי "בלי גבול".

פירוש:

68 אחד לגבי אלפים ורבבות יש לו "ערך" וחשיבות,
69 להיות שניהם באותו גדר ומהות (בגדר "מספר"), רק
70 שזה מספר גדול מאד וזה מספר קטן (רק אחד) -
71 שהרי גם אחד הוא "חלק אחד מני אלף אלפים", ועל
72 ידי ריבוי פעמים אחד מגיעים סוף סוף לאלף אלפים.

73 משא"כ לגבי "בלי גבול ומספר", גם מספר גדול
74 ביותר אין לו שום ערך וחשיבות, דגם על ידי ריבוי
75 דברים גבוליים אי אפשר להגיע לבלי גבול, כי אין
76 ה"בלי גבול" נוצר מצירוף הרבה יחידים, אלא הוא
77 מסוג וגדר אחר לגמרי.

78 ונמצא, שלגבי "בלי גבול" גם מספר גדול ביותר
79 אינו תופס מקום כלל, עד שרבוא רבבות ואחד הם
80 בשווה ממש לגבי בלי גבול.
81

1 וכך אין ערוך אור הנמשך ומתלבש בעולמות, לגבי
2 עיקר האור מה שאינו נתפס ומתלבש בעולמות.
3 אין ערך לאור הנמשך בעולמות שהוא אור מדוד
4 ומוגבל, לגבי אור אין סוף שאינו יכול להיות נתפס
5 ומלובש בעולמות.

6 [ועתה חוזר לבאר ענין העלייה שבא על ידי ירידת
7 הנשמה לגוף בעולם הזה:]

8 וזהו ענין עליית הנשמות על ידי ירידתן בגוף
9 בעוה"ז, כי אע"ג דעלו במחשבה, היינו בחינת
10 ממלא כל עלמין שמקורן מבחינת חכמה עילאה.
11 והעלייה הוא ההתגלות אור הסובב כל עלמין
12 שיהי' לעתיד לבא בזמן התחי'.

13 שורש הנשמות הוא ממחשבתו ית' ומבחינת
14 חכמה עילאה (כנ"ל בארוכה בפירוש "בורא
15 קדושים"), שלכן מצד עצמן שייכות הן ליהנות רק
16 מזיו השכינה, בחינת "ישתבח שמוך", דהיינו אור
17 הממלא כל עלמין;

18 ואילו על ידי עבודתן בקיום התורה ומצוות למטה
19 בעולם הזה, בהיותן מלובשות בגוף, זוכות לגילוי אור
20 הסובב כל עלמין, אור אין סוף ב"ה הבלתי בעל גבול.

21 והתגלות זו (ה"עלי" בפועל) דאור הסובב כל
22 עלמין תהי' בזמן התחי', היינו לנשמות כפי שהן

מלובשות בגוף גשמי.

23 ולכן יהי' גילוי זה לנשמות כגופים דייקא, כי לפי
24 שהוא שוה ומשוה כו' ואין שייך בו מעלה ומטה
25 כו' לכן יהיה הגילוי גם בעשייה ממש.

26 הכלל הנ"ל שהגוף מגביל את השגת ודביקות
27 הנשמה באלקות, הוא רק לגבי אור הממלא כל עלמין,
28 שנתפס בנבראים ויש בו "מעלה ומטה", פירוש,
29 שבעולמות עליונים מאיר אור נעלה יותר, וככל
30 שהאור יורד יותר למטה הוא הולך ומתמעט (לפי ערך
31 מדריגת העולם). וכן הוא לגבי הגוף, דככל שהגוף
32 מגושם יותר הרי זה מגביל את השגת הנשמה
33 באלקות;

34 משא"כ אור הסובב כל עלמין, להיותו מובדל
35 בערך מכל העולמות כולם, ושוה ומשוה קטן וגדול
36 כנ"ל, על כן כשהוא מתגלה (ברצונו יתברך) אין הבדל
37 בין "עליון" ו"תחתון", ומתגלה למטה כמו למעלה.

38 ולפיכך, השכר הסופי - שהוא גילוי אור הסובב
39 כל עלמין - יכול להיות גם לנשמות בגופים, כיון
40 שלגבי אור זה מעלה ומטה שווין, ואין הגוף
41 וההגשמה מגבילים התגלות אור זה.

42 [והטעם שהוא דוקא לנשמות בגופים - יבואר בפרק
43 הבא].

ד"ה את שבתותי תשמרו פרק ט

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

1 לידי גילוי למטה לכנ"י וזהו נגד כל עמך אעש"ה בגילוי
2 נפלאו' העליוני' כו' שהרי נמחל להם עון חטא העגל בפ"מ
3 ע"י המשכת י"ג מדה"ר הללו כידוע וד"ל. וע"ז א' ה' יחתו
4 מריביו פי' בחטא העגל שקטרגו למעלה על ישראל ונעשו
5 מריב"ם עם שם הוי' דחסד ורחמי' כו' וע"י ירידת אור
6 החסד העצמו' בי"ג מדה"ר כשא' ה' ה' אל רחום כו'
7 יחתו' המריב' המקטרגי' שנכנעו ונשכרו בתכלית, והוא
8 מב' סיבות א' מן ב' עליו' דב' קו"ן דגרשי"י שעל הוי'
9 והיינו ויעבור ה' על פניו כנ"ל, והב' מבחי' המשכה ויריד'
10 שאחר העלי' הגדולה הזאת דוקא במ"ש ויקרא ה' ה' כו'
11 שירד עד למטה להתקבל בבחי' או"פ למחול חטא העגל
12 בפ"מ כנ"ל וד"ל (והן ת' עלמין דכסופין דהיינו ד' מאות
13 שקל כסף מקור החסדי' העליוני' הטובי' שבפנימי' ע"י
14 דנהרי' לצדקייא לע"ל בבחי' או"פ ועתה הן רק במקיף

1 וכל זה עדיין לא הי' נמשך בגילוי למטה בפ"מ כ"א ע"י
2 השתחווא' דמשה שנפל על פניו ארצה כנ"ל משום
3 דשרש נשמת משה מבחי' חכמ' הקדומ' כמ"ש כי מן המים
4 כו' וכמ"ש מ"ה שמ"ו מ"ה שם בני' כו' כידוע, וע"כ כל
5 התור' ניתנה לנו ע"י משה דוקא כמ"ש תורה צויה לנו
6 משה שביכולתו להוריד מים החכמ' עילא' דעצמו' עד
7 למטה בנשמו' שבגופי' כו' (וכמו שיכול בהעלא' מלמטה
8 כמ"ש וגם דל"ה דל"ה לנו כו'), וזהו נגד כל עמך אעשה
9 נפלאו' אשר לא נבראו כו' שזה הי' דבר חדש שלא בא
10 בהשתלשלו' דאבי"ע מעולם שיהי' דילוג גדול כזה
11 מלמעלה מעלה מן ההשתלשלו' למטה מטה כ"כ להיו'
12 חנון ומרבה לסלוח העון בפ"מ, וע"כ נק' נפלאו' נפלאו'
13 רבים פלא אחר פלא העלם אחר העלם הן ב' עליו' הנ"ל
14 דויעבור ה' על פניו. והנה מבחי' נפלאו' הללו עצמן בא

מיתוק הגבו' אינו אלא בשרשן דוקא דהיינו בבחי' מקור
הגבו' עליונו' דקדוש' דוקא לפי שאין מיתוק הדין אלא
בשרשו דוקא (כמו אש הגיהנם שאוכל אש זרה דתאור' כו')
שאינ' האש יוצא אלא ע"י האש כמכוח האש שיוצא ע"י
חור"ם האש יותר גדול ממנו וכן בקריור' (כו'), והרי באמת
עיקר יניקת הגבו' קשו' הוא בגבורו' העליוני' כנ"ל ברישא
דעשו כו' וא"כ איך יהי' מיתוק הדין בשרשו דוקא. אך
הענין הוא דדוקא ע"י גבו' עליונו' דקדוש' יפלו וישברו
הגבו' קשו' וזהו יחת' מריביו ע"י שעליו בשמים ירע"ם
כו', והיינו כמ"ש יגער ה' בך השטן כו' דהשטן הוא בחי'
מקור לכל גבו' קשו' ודינין קשו' ואינו מועיל לו רק
הגער' והוא הנזיפה וההרחקה בקול רעם כו', וכענין
לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר כו' לפי שאין עצה לגרש
היצה"ר רק ע"י רגזון וכעס עליו בשמאל דוחה להרחיק
כו', וכמו שאנו רואי' בחוש שיסורין ממרקין כו', והתינוק
לא יועיל לו להדריכו לדרך הטוב ע"י קירוב ואהבה בלבד
רק אדרבה ע"י תוכחת מוסר לומר לו דברי' קשין ולהוכיחו
בשבט מוסר ולהרחיקו בגער' ונזיפה אמיתי' בזה יפול
ודון לבו הרע ולא יהי' עוד שובב בדרך לבו להיו' סורר
כו', וזהו שא' יצ"ר ותינו"ק ואש"ה שמאל דוחה לרחק כו'
לפי שכל ג' אלה הן בבחי' הגבו' דקטנו' ואין מיתוק הדין
אלא בשרשו כמוהו דוקא דהיינו ברוגז וכעס וגער'ה
ונזיפה כו' ע"כ א' יגער ה' בך השטן, יגער דוקא וד"ל.

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקא בתיבתא

למקיף שזהו עוב"ר לסוח"ר כידוע, ובי"ג מדה"ר הוא
שבאין לבחי' הגילוי מהעלם אחר העלם שבעצמו' התענוג
הפשוט שנק' שעשועי המלך בעצמו כו' עד אשר בכחן
להמתיק לד' מאות בתי דינין דז"א שנק' גבורו' עליונו'
שמהן מסתעף הדיני' שלמטה כו' שהרי א' יחת' מריביו'
כו' ונמחל להם העון כנ"ל, וכל זה ע"י משה שמהיר
והשתחוה ארצה שהורידן בהתלבשו' בז"א להמתיק כל
הדינין עד למטה מטה וע"כ י"ג מדה"ר דמשה למעלה
מי"ג מדה"ר דמיכה כמ"ש בזה"ר רק ביו"כ הן באין מעין
דלע"ל ממש כו' וד"ל.

וזהו ויתן עוז למלכו כו'. דהנה בסמוך לו א' עליו בשמים
ירעם כו' עליו ב' פירושי' עליו למעלה הימנו ופי'
הב' עליו בשבילו כו' ועלו כתיב חסר י' ועליו קרי כו'.
בהיות שכל הענין המבואר למעלה בענין ה' יחתו כו' שהן
ב' עליו' וב' ירדו' כו' מחסדי' העצמי כו', הכל הוא בחי'
ירידת והמשכת אור החסד העליון שבעצמו' ממש באור
הכת"ר שהן י"ג מדה"ר ומשם נמשך עד למטה מטה
להמתיק כל הדינין וקטרוגי' הקשי' כו' כנ"ל, אך כל זה
אינו רק מיתוק הגבו' קשו' בריבוי אור החסדי' עליוני'
מאד (וכמו ויורהו ה' עץ כו' וימתקו המים שנמתקו
המרירו' דגבו' קשו' במים דחסדי' עליוני' המתוקי' ביותר
שהוא בחי' עה"ה שלמעלה מעה"ד כו' וכך הוא ע"י תו"מ
ששרשם בעה"ה מבררי' לעה"ד כו'), אך הנה ידוע דעיקר

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

העליון שעל הכסא והם שיש להם דעת באלקות ועש"ז
נק' אדם שעיקר ההבדל בינו לבהמה הוא הדעת שחננו ה'
ופי' וענין הדעת היינו שמרגישים חיות האלהות בהרגשה
גמורה כמי שמרגיש חיי נפשו אע"פ שלא ראה אותה מ"מ
ברור לו מציאותה כאילו רואה בעיניו וכנראה בעליל
שכאשר ישן מסתלק החיות וכשניעור משנתו תשוב אליו
רוחו ונפשו ונרגש פעולתה בגוף וכך יוכלו לידע ולהרגיש
חיות האלהות המחי' את כל העולם ומלואו בראותו אותם
חיים יודע שיש חיות בתוכם מה' מקור החיים וא"כ אף
דלית מחשבה תפיסא בי' להשיג מהותו מ"מ נרגש
מציאותו, וכשהאדם יש בו בחי' זו הוא בחי' הדעת בנקל
לו מאד לעבוד את ה' בלב שלם מפני שאין העולם מסתיר
להם כלל אחר שמרגישים שהוא כלא כי העיקר הוא
החיות שבו ממקור החיים והרגשה זו כאילו רואה בעיניו
וכמשנ"ת מצוה כ"ה פא"ב, ונשמות אלו הם הנקראים זרע
אדם לומר שיש בהם דעת, ויש נשמות הנק' זרע בהמה

לדון בקנין עבד עברי (מ"ב): שנאמר כי תקנה עבד עברי
שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם (שמות
כ"א ב') וענין מצוה זו הוא שנעשה לו הדברים שנצטוינו
בהן, כגון לשלחו בשביעית, או בתוך שש אם פגע בו
יובל, או בגרעון כסף, או במיתת אדון שלא הניח בן זכר,
ולנרצע ג"כ כדינו הכתוב בו כמו שלימדונו רו"ל בפרק
ראשון דקדושין עכ"ל החינוך שם:

(א) **לבאר** ענין זה יש להקדים תחלה פי' פסוק זה דכי
תקנה שהוא שינוי לשון מכמו שאמר תחלה
אשר תשים לפניהם ל' רבים והל"ל כי יקנו, אך הענין
דבאמת רוחנית ושרש הדבר למעלה הוא מדבר ענין זה
למשה ואלה המשפטים אשר תשים אתה לפניהם והיינו
ע"י כי תקנה אתה שמשה יקנה כו' והענין יובן בהקדים
מ"ש וזרעתי את בית ישראל זרע אדם וזרע בהמה (ירמי'
ל"א כ"ו) שיש ב' מינים בנשמות ישראל א' הנק' זרע אדם,
והב' הנק' זרע בהמה, ופי' שהנשמות שנמשכו מבחי' אדם

1 הם אותם שאין להם דעת והרגשה באלהות, ואין ר"ל
 2 שאין להם שכל להשיג גדולת ה' אלא אע"פ שמשכילים
 3 הרבה מאד בגדולת ה' איך שהקב"ה מחי' את כל העולם
 4 ואיך שלגדולתו אין חקר וכולא קמי' כלא כמו שנתבאר
 5 בספרים כיון שאין השכלה זו בבחי' הרגשה ממש אצלו
 6 כמי שמרגיש חיי נפשו כנ"ל שהוא כאילו רואה, אלא כמי
 7 שמשכיל איזו דבר וענין שחוץ ממנו שאינו מרגישו אלא
 8 שסיפרוהו לו והוא מאמין בו ומשכיל איכותו ומהותו
 9 בהשגתו אע"פ שמשכילו בטוב מאד וכיון לאמתתו, לכך
 10 נק' זרע בהמה שנמשל כבהמה לגבי אדם שיש לו דעת
 11 שה"ז מחוסר דעת והרגשה אלא בבחי' אמונה לבד כי
 12 ישראל מאמינים בני מאמינים להאמין באחדות ה' ולמסור
 13 נפשו על קדושת שמו, ולזה יהי' העבודה בקושי יותר
 14 ויתפעל ממקרי העוה"ז וישתוקק להנאותו משא"כ מי
 15 שהוא בחי' אדם ומרגיש חיות האלהות כחיי נפשו הרי כל
 16 אשר לאיש יתן בעד נפשו (איוב ב' ד') בנפש חפיצה
 17 באמת לאמתו בלי שום כפי' כי הכל כאין ואפס נגד חיותו
 18 ונפשו ועיקר חיות נפשו הוא חיות האלהות כנ"ל, והנה
 19 משרע"ה הוא המשפיע בחי' דעת לכנ"י כי הוא אחד
 20 המיוחד מן ז' רועים המפרנסים לכנ"י כל א' ממדרגתו
 21 כמ"ש כל הנחלים הולכים אל הים וגו' (קהלת א' ז')
 22 אברהם באהבה כדכתי' אברהם אוהבי (ישעי' מ"א ח')
 23 ויצחק בפחד כמ"ש ופחד יצחק כו' (בראשית ל"א מ"ב),
 24 אבל מדרגת משה הוא בחי' הדעת שלמעלה מהמדות
 25 ומקור להם והוא המשפיע לכנ"י בחי' דעת ור"ל לאותן
 26 שהם זרע בהמה שגם הם יהי' להם בחי' דעת באלהות,
 27 וז"ש* שנצטווה מרע"ה בסדר וארא לאמר לישראל
 28 במצרים בתחלת דבריו וידעתם כי אני ה' (שמות ו' ז') כי
 29 מקודם סוף סדר ואלה שמות כתיב ויאמן העם שהיו
 30 מאמינים בה' אך באמונה פשוטה בלי דעת וזאת שהשפיע
 31 להם משה שמדרגתו מוח הדעת ולכן הוא גואל ראשון
 32 וגואל אחרון שהעיקר גאולה דלע"ל הוא שיהי' בחי' דעת
 33 ממש בכאור"א מישראל כמ"ש ומלאה הארץ דעה את ה'

34 וגו' (ישעי' י"א ט') כי כולם ידעו אותי וגו' (ירמ' ל"א
 35 ל"ג) שכ"ז הוא באמצעות משה, ועל המשכת הדעת הוא
 36 שמשך רע"ה אומר במשנה תורה ונתתי עשב בשדך
 37 לבהמתך (דברים י"א ט"ו) כי עשב הוא שם ע"ב שהוא
 38 בחי' דעת עליון והשי"ן שיש בו ג' ראשין מורה על בחי'
 39 ג' קוין חג"ת שהם שרשי המדות שמשך משפיע בחי'
 40 הדעת בשדך היא בחי' מל' כללות נשמות ישראל הנק'
 41 חקל תפוחי' ומשם נמשך לבהמתך הם נשמות הנק' זרע
 42 בהמה שגם בהם יהי' הדעת, ובכלל המשכת הדעת יהי'
 43 גם המשכת השי"ן שהוא חג"ת אע"פ שהאבות משפיעים
 44 זה כנ"ל אבל באמת הדעת הוא פנימית המדות וקיומם
 45 וכמ"ש מצוה כ"ה פ"ב בענין מה שהדעת נק' מפתחא
 46 דכליל שית ע"ש וכנראה בעליל בנפש האדם שהוא מעורב
 47 טו"ר יחד שמתאווה בטבעו לכל חפצי העוה"ז ולכל תאוות
 48 רעות ומגונות כמו גסות ודומה לו וגם נמצא בו בחי' הטוב
 49 הוא האהבה והחשק לה' ית' והטו"ר מעורבים יחד וע"י
 50 הדעת מברר הטוב מן הרע ואז דוחה את הרע משא"כ ע"י
 51 השכל לבד לא יתברר הטוב שבנפשו מן הרע כ"כ שהרי
 52 אף כשישכיל בשכלו גדולת ורוממות הבורא ואיך שכולא
 53 קמי' כלא חשיב אעפ"כ לא תתהפך לכבו לה' לבדו ולא
 54 להתאוות תאוות העוה"ז שהרי התאוה יביאנו לעשות
 55 היפוך השכל לפי שהשכל כשאינו בבחי' דעת הרי זהו ג"כ
 56 דרך אמונה לבד וישראל מאמינים בני מאמינים אעפ"כ
 57 ימצאו בהם גנבים וע"ע כמארז"ל (בע"י סוף ברכות) גנבא
 58 אפום מחתרתא רחמנא קריי' אבל כשיעמיק דעת בזה
 59 וירגיש החיות השופע עליו מה' מקור החיים שזהו גילוי
 60 אלהות כשמרגיש חיי נפשו כנ"ל אזי יתהפכו מדותיו
 61 באמת ויתמרמר על ריחוקו מה' ע"ד שארז"ל לעולם ירגיז
 62 אדם יצ"ט על יצה"ר (ברכות ה' א') שיהי' ברוגז מאד על
 63 הרע ואח"כ יעורר רחמים על נפשו כי ידע הרחמנות שעליו
 64 ויאהוב את ה' כמ"ש נפשי אויתך וגו' (ישעי' כ"ו ט') הרי
 65 ג' מדות אלו שהם חג"ת מתבררים ע"י הדעת וזהו ענין
 66 העשב הניתן לבהמתך כנ"ל:

מצות דין עבד עברי

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל

1 **וביאור** ענין פקדת ארץ¹, צ"ל מ"ש מחר חדש ונפקדת,
 2 תענית ד"ח ע"ב נא' פקידה באשה ופקידה בארץ,
 3 ועד"ז יפקד מושבין, מושב דוד מל', ולכאור' פקידה דאשה
 4 וגשמי' אינם שוים. בני חיי מזונא במזלא תליא, פקידת

(1) וביאור ענין פקדת ארץ: הוא רישומי דברים בקצרה מד"ה ויאמר

גו' מחר חודש שבהמשך והחרים תרל"א שנדפס לעיל ע' שלו ואילך.

19 כשחפץ לשלוח ברכתו אזי שותה ממ"ע, גשם שמ"ג ד'
20 פעמים אור ד' הימים, אך זהו ע"י ואיד יעלה בחי'
21 אתעדל"ת אם בחוקתי תלכו, שתהיו עמלים בתורה, ועי"ז
22 נמשך פקדת ארץ, נש"י להיות תשוקתה לבוא לשורשה
23 לך לך, לך לך.
24 וזהו ויאמר יהונתן יה"ו נתן אל דוד ה' אחרונה⁷, ש' הוי',
25 מחר חדש יהי יחוד דשו"ס, ואז נפקדת ע"ד פקידת
26 האשה ופקדת ארץ, ע"י המשכה ושלשת לבוא לבחי'
27 סגולתא⁸, בחי' קהק"ד כח"ב סגולתא ג' ראשי ראשים
28 וכמו סגולה למעלה מן הטעם כן לבוא לבחי' מלמעלה
29 מהשתלשלות, היינו להיות התשוקה לבחי' א"ס ועמך לא
30 חפצתי יה"ו נתן ת"ק ה' בריבוע, דוד הוא ג"כ ה' מל',
31 י"ל ב' בחי' מל' ים וארץ, ויאמר לו יהונתן הוא כמו קרי"ס
32 הפך ים ליבשה, דוד יבשה האזין וקיבל דברי יהונתן חודש
33 י"ב ג"א דו"א ועי"ז נפקדת כענין זכרונות ותוליד. ושלשת
34 לבוא לבחי' סגולתא וזהו עד דוד הגדיל ולכן המטה משה
35 הי' ביד דוד ועתיד להיות עוד אצל מה"מ מב"ד⁹ דוקא
36 מטה עוזר כו'.

המשך והחזיר תרל"א

ד"ה וביאור ענין פקדת הארץ

1 יב"צ² ונודע כי בחכ' בכדי להיות המשכה מחכ' צ"ל
2 השורש מלמעלה מהחכ' כן בכדי להיות יחוד שו"ס צ"ל
3 שרש ההמשכה מבחי' ע"ק, ומה גם כי שורש דו"א
4 בעת"י³, ולכאורה הלא בינה אם הבני', אך שניהם אמת
5 לידת המדות מבינה ומ"מ שורש ז"א בעת"י, וכמו"כ במל'
6 בנין המל' מבחי' מל' דע"ס כל הנחלים, ויחוד המל' זהו
7 מלמעלה מסדר השתלשלות ומ"מ נמשך דרך חו"ב ז"א,
8 וזהו נהר פלגיו.
9 וביאור הענין הנה לידת המדות⁴ אהוי"ר ע"י התבוננות
10 שמע ואהבת, ציווי והבטחה⁵, והוא על התבוננות
11 ואזי מוליד אהוי"ר, וגם סופך, בד"ה וירא ישראל⁶, וכמו
12 שבכנ"י דלתתא כן בכנס"י דלעילא כו' היחוד ע"י י"ב ג"א
13 דו"א נמשך בכל חודש המשכה חדשה, ושורש ההמשכה
14 מע"ק, ולכן בר"ה נפקדה שרה וחנה, כי אז זמן המל'
15 והבנין בשביל היחוד, וכמו באדה"ר ויקח, ויכן, כן בבחי'
16 מל'. ומפני שבר"ה הבנין לכן אז הפקידה, וה' פקד הוא
17 וב"ד, להעלות לבחי' מזלא, ומשם יופסק הדבר, ומ"מ
18 צ"ל זכות דאל"כ אין מעלי', וכן יובן בענין הגשם,
37
38

(6) בד"ה וירא ישראל: ראה ד"ה זה בסה"מ תרכ"ז ע' רמז ואילך.
[וש"נ].
(7) יה"ו נתן אל דוד ה' אחרונה: ראה מאמרי אדה"ז תקס"ז ע' נה.
תקס"ח ח"א ע' תקלד. נביאים ע' יג. אוה"ת בראשית יא, א. ברכה ע'
א'תתצב.
(8) ושלשת לבוא לבחי' סגולתא: ראה בארוכה מאמרי אדה"ז
תקס"ז שם ע' סב ואילך. מאמרי אדה"מ"צ במדבר ח"א ע' קנב ואילך.
אוה"ת בראשית שם יב, סע"א ואילך.
(9) מה"מ מב"ד: מלך המשיח מבית דוד.

(2) הוי'. יב"צ [י"ב צירופים]: ראה לעיל ע' שלח. וש"נ.
(3) שורש דו"א בעת"י: ראה בארוכה תו"א יתרו עג, א. לקו"ת
שמיני יט, ב. חוקת נח, ב. מאמרי אדה"ז תקס"ז ע' שסד. תקס"ח ח"א
ע' א. וע' ד ואילך. ענינים ע' תיח ואילך. סה"מ תרל"ב ח"א ע' יז.
[ובהנשמך שם בתחילת המאמר]. ועוד.
(4) וביאור הענין הנה לידת המדות: בהבא לקמן ראה סה"מ תרל'
ע' קכא-ב. תרל"ב ח"א קלט-מ.
(5) שמע ואהבת, ציווי והבטחה: ראה תו"א תשא פו, ג. סה"מ
תרל"ב ח"א ע' צה. המשך וככה תרל"ז ע' קעג ואילך. ועוד.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס התפילה

19 הי' כל ישעם וחפץ נפשם להחיותינו ולהאיר בנפשינו אור
20 וחיות אמיתי ומסרו נפשם ממש ע"ז כידוע לכל היודעים
21 קצת מעניניהם. ואנחנו צריכים להדבק בהם ובדבריהם הק'
22 ולהיות כלים לקבל בנפשינו את האור כי טוב. ולאורם נסע
23 ונלך מעלה מעלה כחפץ ה' ע"י עבדיו הק' צוקללה"ה
24 נ"ע זיע"א:
25 א. אה' אחיי ורעיי הלא ידעתם אם לא שמעתם הרבה
26 עיני התבוננות הן בענין בחי' ממכ"ע אשר כל
27 משכיל יכול להבין הדבר לאשורו גם בשכל הטבעי דנה"ב.
28 והן בענין בחי' סוכ"ע ושלמעלה מבחי' סוכ"ע שגם עינים
29 אלו יכולים לבוא לידי השגה והנחה טובה (בל"א א גוטער

1 הנה בהיות אשר כאו"א מאנ"ש שואל ודורש איך
2 מתפללים ובמה עובדים את ה' בעבודה שבלב זו
3 תפלה. אמרתי לפרש שיחתי קצת בענין הזה ממה שנמצא
4 בכתובים מכ"ק אבותינו רבותינו הק' צוקללה"ה נ"ע אשר
5 דבריהם דבר ה' אלקינו יקום לעולם וחיים וקיימים כמאז
6 כן עתה. ולא נצרכה אלא להזכרה בלבד ולעזור את לבב
7 אנ"ש עליהם. וגם להעדפה באיזה עינים לפי העת והזמן
8 דעכשיו אשר נתמעטו הלבבות כו'. וכ"ז בכלל דבריהם
9 הק' אשר רב טוב ורב אור צפון בדבריהם רק צריכים
10 לגלות כפי היכולת מצפוני דבריהם הק' להאיר ולהעיר את
11 נפשינו ללכת לאורם אור חיי החיים האמיתים. אשר זה

1 לייג) בחב"ד דנה"א. והן התבוננות דפסוק ראשון ושני
 2 דק"ש. וכמו"כ התבוננות פרטיות השייכים למדות פרטיות.
 3 אם התבוננות המעוררת את האהבה או התבוננות המעוררת
 4 את היראה. וכן בענין התפארת לאסתכלא ביקרא דמלכא
 5 (עם היות דכל התבוננות טובה ואמיתית בפרטי ענין אלקי
 6 באיזה ענין שיהי'. ובפרט בענין גדולתו ורוממותו והפלאות
 7 אוא"ס ב"ה. ה"ז בחי' ההסתכלות ביקרא דמלכא. שהו"ע
 8 הסתכלות שכלו האלקית ביוקר ומעלת האור האלקי ויקר
 9 תפארת גדולתו ורוממותו כו'. אשר כל חושיו מתבטלים
 10 בהסתכלות זאת שאינו מרגיש א"ע כו'. ויש בחי' תענוג
 11 גדול בהסתכלות זאת והו"ע עריכות ומתיקות ותענוג הנפש
 12 שמתענג על האלקות וכמ"ש אז תתענג על הוי' כו'. אבל
 13 הוא בחי' עריכות ותענוג פנימי ועצמי שכל עצמותו
 14 מתבטל בתענוג זה עד שיכול להיות כלות הנפש ממש כו'
 15 (ועבודה זו הו"ע עצם דביקות שכלו באלקות שלמעלה גם
 16 מהתפעלות שכלי ומכ"ש שהוא למעלה מעלה מהתפעלות
 17 המדות שכלב (ועיקרו הוא בבחי' פנימיות בינה כו'). ומ"מ
 18 בחי' הסתכלות ודביקות זו באה גם בלב וכמ"ש ולבי ראה
 19 הרבה חכ' שהלב והמוח שוין כו'. והו"ע תעלומות לב
 20 פנימיות הלב שהאור האלקי מאיר בעומק מוחו ולבו כו'.
 21 ועם היות שהאור מאיר בגילוי ממש בתעלומות לבו אין
 22 בזה שום התפעלות ולא שום הזזה בגילוי (להיות שזהו מה

23 שעצם פנימיות לבו רואה ומרגיש עצם האלקות כמו שהוא
 24 למעלה מהשגה ממש. ובא האור מן המוח אל הלב (כי יש
 25 עוד אופן והוא שהאור מאיר בפנימיות הלב שלא ע"י
 26 המוח, והיינו שאינו בבחי' השגה כלל. ואז הוא בבחי'
 27 התפעלות בלתי מוגבלת לגמרי כו'. ובה יש ג"כ חלוקי
 28 מדרי' כמ"ש במ"א ההפרש בין רצוא דתיקון להרצוא
 29 שמבחי' התהו כו') אבל הוא מבחי' פנימיות המוחין
 30 (שלמעלה מבחי' השגה ממש שהוא בחי' חיצוניות בכלל
 31 כו') ולכן אין בזה שום התפעלות והזזה) אדרבה מתבטל
 32 בכל עצמותו לגמרי ונעשה כאבן דומם ממש כו'). אמנם
 33 יש בחי' הסתכלות ביקרא דמלכא השייכה למדת התפארת
 34 בפרט וכמו בענין התכללות ההפכים כו' שכמה הפכים
 35 יתחברו ויהיו בנושא אחד. שבו נראה ונגלה גדולת
 36 תפארתו ית' גם בנבראי' דבי"ע שיש בהם בחי' התכללות
 37 והתאחדות ההפכים. וכ"ש בעולמות העליונים ובעולמות
 38 הא"ס כו'. עד מה ששלימות עצמותו נושא כל ההפכים
 39 והכל בבחי' יחיד ממש כו' כמ"ש במ"א. שבהסתכלות זאת
 40 יהי' בחי' שמחת לבב שישמח מאד בתפארת ה' והדר גאונו
 41 כו'):
 42 **קיצור:** יבאר במעלת התבוננות בכלל. ובפרט בענין
 43 גדולתו ורוממותו, לאסתכלא ביקרא דמלכא
 44 שהוא עצם דביקות שכלו באלקות.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים ה'תש"ב

דרגת משה באצילות ובבי"ע שוין, נשמות דזרע אדם – נשמות דאצילות, ומרגישים אלקות.
 נשמות דזרע בהמה – נשמות דבי"ע, ואלקות אינו מורגש בנפשם. איזהו חכם הרואה את הנולד,
 כאילו רואה בעין ממש, וזהו בחינת דעת באלקות

1 **אִמָּנָם** מֹשֶׁה מֹשֶׁה לֹא פָסִיק טַעֲמָא בְּגוּיָהּ, שְׁמִשָּׁה
 2 בְּאַצִּילוֹת וּמִשָּׁה שְׁבַבְרִיָּא יִצְרָה עֲשִׂיָּה שְׁוִין,
 3 וּמִשָּׁה קָבַל תּוֹרָה מִסִּינִי וְלִמְדָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְהוּא הִמְמָשִׁיף
 4 שְׁפַע הַפְּנִימִיּוֹת לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן מֹשֶׁה לֹא פָסִיק
 5 טַעֲמָא. דִּהְיָה כְּתִיב "וְיִרְעָתִי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל זֶרַע אָדָם וְזֶרַע
 6 בְּהֵמָה", שֶׁהִתְפָּרַשׁ בֵּין אָדָם לְבְּהֵמָה הוּא דָאָדָם יֵשׁ לוֹ דַּעַת
 7 וּבְהֵמָה אֵין לָהּ דַּעַת, וְכֵן הוּא בְּעִנְיָן הַנִּשְׁמוֹת, דְּזֶרַע אָדָם
 8 הֵן הַנִּשְׁמוֹת דְּאַצִּילוֹת שֶׁהֵן הַנִּקְרְאוֹת בְּנִים לְמָקוֹם, וְהֵינּוּ
 9 שְׁכָמוֹ מַעֲלֵת הָאָדָם שֵׁישׁ לוֹ דַּעַת וְהִשְׁגָּה וְהִרְגָּשָׁה כִּף אֱלוֹ
 10 הַנִּשְׁמוֹת יֵשׁ לָהֶן דַּעַת גְּדוֹל בְּאַלְקוֹת, וּפְרוּשׁ "דַּעַת" אֵין
 11 רְצוֹנוֹ לִזְמַר יְדִיעָה לְבַד, אֲלֹא בְּחִינַת הִרְגָּשָׁה מִמֶּשׁ, וְזֶרַע
 12 בְּהֵמָה הֵן הַנִּשְׁמוֹת שֶׁאֵין לָהֶן דַּעַת כֹּל כִּף בְּאַלְקוֹת, וְהֵינּוּ
 13 נִשְׁמוֹת דְּבְרִיָּא יִצְרָה עֲשִׂיָּה שֶׁהֵן כְּמַעַט כֹּל הַנִּשְׁמוֹת

14 שְׁבִדּוּרֵיהֶן, אֲלֹא שֶׁהַנִּשְׁמוֹת דְּאַצִּילוֹת בְּנִי עֲלֶיהָ הֵנָּה
 15 שְׁמוּעָטִים הֵמָּה וְאַפְלוּ בְּדוּרוֹת הָרָאוֹנִים, וְאֵין רְצוֹנוֹ לִזְמַר
 16 שֶׁאֵין לָהֶן שְׁכָל וְהִשְׁגָּה בְּאַלְקוֹת, אֲלֹא הֵגֵם שֵׁישׁ לָהֶן שְׁכָל
 17 וְהִשְׁגָּה שְׁמִשְׁגִּים וּמִשְׁכִּילִים גְּדוֹלַת הַבּוֹרָא יִתְבַּרַּךְ מִפִּי
 18 סִפְרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים, לְהִיּוֹת בְּבְחִינַת הִשְׁגָּה וְהִבְנָה גְּדוֹלָה
 19 אִיף שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְחִיָּה וּמְהִיָּה עוֹלָמוֹת וּנְבְרָאִים
 20 וְאִיף שֶׁלְגִדְּלוֹתוֹ אֵין חֶקֶר, מִכָּל מָקוֹם מֵאַחַר שֶׁאֵינוֹ מְרַגֵּשׁ
 21 בְּנַפְשׁוֹ בְּבְחִינַת דַּעַת שֶׁלֵּם נִקְרָא בְּשֵׁם זֶרַע בְּהֵמָה, שֶׁהִי
 22 הַבְּהֵמָה יֵשׁ לָהּ גַּם כֵּן כְּחוֹת רִוְחָנִים דְּרִאָּה וּשְׁמִיעָה וְהִיא
 23 רּוֹאֶה וְשׁוֹמַעַת וּבְכָל זֶה אֵינָה מְבִינָה אֶת הַדְּבָר שֶׁהִיא רּוֹאֶה
 24 וְשׁוֹמַעַת, וְהֵינּוּ מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהּ דַּעַת כֹּל כִּף, וְכִף נִשְׁמוֹת אֱלוֹ
 25 אֵין לָהֶם בְּחִינַת הַדַּעַת בְּאַלְקוֹת, שֶׁהַדַּעַת הִיא בְּחִינַת
 26 הִרְגָּשָׁה כְּשֶׁהִשְׁכָּלָה נִקְשָׁרַת וְנִקְבְּצַת בְּנַפְשׁוֹ כְּאֵלוֹ מְרַגֵּשׁ,

1 כִּי דַעַת הוּא הִתְקַשְּׁרוֹת וְהִתְחַבְּרוֹת כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וּמִבְּשָׂרִי
2 אֲחִיזָה אֱלֹקָה", אֲחִיזָה מִמֶּשׁ כְּאֵלֹו רֹאָה, וְאָף עַל פִּי שְׂאִי
3 אֶפְשָׁר לְרֹאוֹת בְּחִינַת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּעֵינֵי הַגִּשְׁמִי, מִכָּל
4 מְקוֹם הוּא עַל דֶּרֶךְ שֶׁהָאֵדָם יוֹדֵעַ וּמִרְגִּישׁ אֶת נִפְשׁוֹ אֲשֶׁר
5 בִּקְרָבוֹ וּמִחִיָּה אוֹתוֹ, הַגֵּם שֶׁהִנֵּפֶשׁ גַּם בֵּן אִי אֶפְשָׁר לְרֹאוֹת
6 מֵהוֹת הַנִּפְשׁ אִיךָ וּמָה, מִכָּל מְקוֹם הוּא מִרְגִּישׁ אֶת נִפְשׁוֹ
7 עַל יְדֵי שְׂרֹאָה הַחַיּוֹת שֶׁל הַגּוֹף שֶׁזֶהוּ מֵהִנֵּפֶשׁ, וְלִכֵּן בְּצִיָּאָה
8 הַנִּפְשׁ מִן הַגּוֹף נִשְׁאָר הַגּוֹף כְּאֶבֶן דּוּמָם, וְגַם בְּעוֹדָנוּ חַי
9 אֵינוּ דּוּמָה חַיּוֹת נִפְשׁוֹ בְּכָל עֵת, וּכְמוֹ כְּאֲשֶׁר הָאֵדָם יִשָּׁן
10 שְׂאֵז מִסְתַּלֵּק הַנִּפְשׁ מִן הַגּוֹף וְלֹא נִשְׁאָר רַק קִיסְטָא
11 דְּחַיִּיתָאט, הִנֵּה אֲזַי כָּל הַכּוֹחוֹת הַחֲשׂוּבִים אֵינָם בְּהִתְגַּלּוּת
12 כְּמוֹ בְּזִמָּן שֶׁהָאֵדָם עָר, וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל כַּח הַשֵּׁכֶל
13 וְהָרְאִיָּה וְהַשְׂמִיעָה, וּמֵהָאִי טַעְמָאִי הִנֵּה בְּחִלּוֹם מִתְחַבְּרִים
14 שְׂגִי דְּבָרִים הַרְחוּקִים זֶה מִזֶּה בְּעֶרְךָ, וּבִשְׂעֵת הַשְּׁנָה נִדְּמָה
15 לוֹ שֶׁזֶה נֶכּוֹן וּמִתְּיָשֵׁב, וְהֵינּוּ מִפְּנֵי שְׂאֵז אֵינוּ מְאִיר אוֹר

16 הַשֵּׁכֶל שְׂיֻכַּל לְהִבְחִין שְׂאִי אֶפְשָׁר לְשֹׁנֵי דְּבָרִים הָאֵלֶּה
17 לְהִיּוֹת יַחֲדוֹ, וּכְשֶׁמִּקְיָן מִשְׁנֵתוֹ אֲזַי מִתְּפַלֵּא בְּעֵצְמוֹ עַל
18 עֲנִיָּנִים הַהֶפְכִּים שְׂיֻכְלוֹ לְהִתְחַבֵּר בְּחִלּוֹם, וְהֵינּוּ מִפְּנֵי
19 שֶׁכְּשֶׁנִּעוֹר מִשְׁנֵתוֹ אֲזַי תִּשׁוּב אֵלָיו גְּלוּי אוֹר חַיּוֹת הַנִּפְשׁ
20 בְּפִרְטֵי הַכּוֹחוֹת, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מִמֶּשׁ הוּא בְּחִינַת הַדַּעַת
21 בְּאֱלֻקוֹת שְׂיֵשׁ לְנִשְׁמוֹת דְּאֲצִילוֹת דְּכִתִּיב "וּמִבְּשָׂרִי אֲחִיזָה
22 אֱלֹקָה", וְהַגֵּם דְּלִית מִחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בִּיהַּ כְּלָלִי, הֵינּוּ
23 שְׂמֵהוּתוֹ יִתְבָּרַךְ אֵינוּ מִשְׁגַּח, אֲכָל מְצִיאוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ נוֹדֵעַ
24 וְנִרְגָּשׁ, וְהֵינּוּ מֵה שְׂאֵנוּ רֹאִים שֶׁהַעוֹלָמוֹת הֵם כְּמוֹ גּוֹף גָּדוֹל
25 וְהֵם חַיִּים וְקִיָּמִים, וְהֵרִי חַיּוֹת זֶה הוּא מְאֹר אֵין סוֹף בְּרוּךְ
26 הוּא הַשּׁוֹפֵעַ לָהֶם בְּכָל עֵת וּבְכָל רִגְעַ, וְהַשְׂפָּלָה זֹו מִשְׁנֵת
27 לְכָל, אֲף כְּשֶׁהִיא מִתְקַשְּׁרֶת בְּנִפְשׁוֹ שְׂיִהִיָּה נִקְשָׁר וְנִרְגָּשׁ
28 מִמֶּנָּה מִמֶּשׁ כְּאֵלֹו רֹאָה זֶהוּ הַנִּקְרָאָה בְּחִינַת דַּעַת, וְעַל זֶה
29 אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ו"ל "אִיזְהוּ חֲכָם הָרֹאָה אֶת הַנוֹלָד", כְּאֵלֹו
30 רֹאָה בְּעֵינֵי מִמֶּשׁ הַלֵּלֶת וְהִתְהוּוֹת הַיֵּשׁ מֵאֵין.

ד"ה בסח בהרי' ועשה טוב

א' ד' שבט, ה'תש"ב

ט. מדה מזערית (רושם) של החיות. י. ומזה הטעם. יא. אין מחשבה שתופסת (משגת) בו כלל.

לקוטי דיבורים

1 חג שמח.
2 חג הפורים מהווה זכרון להצלת הגוף היהודי. ההצלה
3 היתה בדרך נס. כולם ראו את הפלא האלקי.
4 אחרי הגאולה הראשונה, גאולת מצרים, הצליח לנו
5 השי"ת בנסים שונים, נסים פרטיים לאנשים פרטיים
6 ולמשפחות פרטיות, ונסים כלליים לעיר שלימה או
7 למדינה שלימה. אך, נסים כלליים שהקיפו את כל כלל
8 ישראל, היו, בנס פורים – בשנת שלשת אלפים ארבע
9 מאות וארבע – שהקיף את כל היהודים במאה עשרים
10 ושבע מדינות מלכות אחשורוש, ובנס חנוכה – בשנת
11 שלשת אלפים שש מאות עשרים ושתיים – בארץ ישראל.
12 שני הנסים – פורים וחנוכה – הם פלאים אלקיים
13 שהביאו לקידוש השם הגדול ביותר. כל העולם, כל
14 העמים, ראו את הפלאים האלקיים שעם ישראל נהיה
15 מאושר בהם. אך, בכל זאת שונים שני נסים אלה בכך,
16 – שבנס פורים היתה הצלת הגוף היהודי ובנס חנוכה –
17 הצלת הרוח והמוסר היהודי.

*

18
19 כל ישועה באה אחרי צרה מסויימת, וכל צרה הבאה
20 על בני ישראל היא עונש על עבירות מסויימות. כלומר,

21 כשבני ישראל עושים תשובה על החטאים שחטאו, שולח
22 להם השי"ת את ישועתו. הישועה איננה רק מה שהשי"ת
23 מסיר את העונש מבני ישראל, אלא הוא גם מעניק להם,
24 על ידי הישועה, את האושר. מכך מובן שעונש הצרה
25 הוא בהתאם לעבירות, ואושר הישועה הוא בהתאם
26 לתשובה.
27 אושר הישועה של נס חנוכה בא אחרי עונש הצרה
28 של היוונים, שבני ישראל נענשו על העבירות שחטאו
29 בזמן הבית השני.
30 בית המקדש השני, למרות שלגבי בית המקדש
31 הראשון חסרו בו דברים מסויימים, היו בכל זאת השנים
32 הראשונות של בית המקדש השני – מאה ושמונים, מאה
33 ותשעים שנה לערך – תקופה מאושרת לבני ישראל. ובני
34 ישראל החלו להתחבר ולהתיידד עם שאר האומות,
35 ובמיוחד עם היוונים, בהם מצאו אנשים מלומדים
36 שונים¹.

37 במשך שנים ספורות התעוררה תנועה של התבוללות
38 וטמיעה. היוונים נהנו מכך רבות, ובמשך עשרים וכמה
39 שנים החזיקו בחברותם עם בני ישראל. הם ניתקו את
40 היהודים מתורה ומצוות ומהשי"ת, כמאמר חז"ל² "כתבו

1 לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל".
 2 ליהודים בכלל היתה מסירות נפש על תורה ומצוות, אך
 3 חלק מכלל ישראל המשיך בחברותו עם היוונים.
 4 מנהיגי היהודים האמיתיים הגדולים, הזהירו את בני
 5 ישראל להפסיק את חברותם עם היוונים, אך ללא הועיל.
 6 בגלל חטא זה שלח להם השי"ת עונש גדול, את
 7 אנטיוכוס הרשע, שבמשך חמש שנים הפר את העבודה
 8 בבית המקדש, העמיד צלם בהיכל בית המקדש, חילל
 9 קדושת היהדות, הכחיד הרבה עשרות אלפי משפחות
 10 יהודיות, הגלה הרבה אלפים מישראל ומכרם לעבדים.
 11 *

12 הצרות הגדולות עוררו את הלב היהודי, והנקודה
 13 היהודית הנצחית התגלתה בצעקה של תשובה ובמסירות
 14 נפש גדולה לשמירת התורה והמצוות. אנשים ונשים,
 15 זקנים וצעירים הלכו בשמחה להיהרג ולהישרף על
 16 קידוש השם.

17 אז נפתח הלב היהודי, וכל בני ישראל האזינו היטב
 18 לדברי התנאים, שהסבירו להם את הסיבה ואת
 19 המשמעות של עונשי הצרות שהשי"ת שלח עליהם בגלל
 20 חילול השבת, אכילת טריפות ואי שמירת הטהרה. בני
 21 ישראל, אנשים ונשים, זקנים וצעירים, חזרו בתשובה על
 22 כל העבירות הללו, והעלו את דרגת החינוך למדרגה כזו,
 23 שילדים קטנים ביותר בחרו להיהרג כיהודים תמימים,
 24 מאשר להישאר בחיים, גם לא בזכות השתחוואה מדומה
 25 לעבודה זרה באמצעות הרמת דבר מהריצפה - חנה
 26 ושבעת בניה.

27 *

28 כל בני ישראל נענו לקריאתו של מתתיהו כהן גדול
 29 "מי לה' אלי", והתלקטו תחת הדגל הקדוש "מי כמוכה
 30 באלים הוי'" - מכבי - ובקריאה הנצחית הקדושה "שמע
 31 ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד" ניצחו בני ישראל את
 32 השונא הגדול והחזק.

33 באחדות של "גוי אחד בארץ", זכו בני ישראל, על ידי
 34 תשובה ומסירות נפש על תורה ומצוות, לכוח הקדוש של
 35 "הוי' אחד", וניצחו את שונא הדת המר, קידשו מחדש
 36 את בית המקדש וקיימו שוב את התורה האחת שהשי"ת
 37 נתן לנו.

38 הסך הכל הוא:

39 העבירות של בני ישראל אז היו התחברותם
 40 והתיידדותם עם היוונים, לימוד חכמת יוון, חילול שבת
 41 ומועד, אכילת טריפות, אי שמירת הטהרה היהודית.
 42 עונש הצרה היה חורבן בית המקדש הרוחני, הריגה
 43 ושעבוד בגלות, ועל ידי תשובה ומסירות נפש בא נס
 44 הישועה האלקי הגדול, נס חנוכה.

45 בשנת שלשת אלפים שלש מאות ותשע עשרה - בזמן
 46 גלות בבל - היו בני ישראל מפוזרים בהרבה מדינות, גם
 47 במדינות מלכות אחשורוש. היה זה חמשים שנה אחרי
 48 חורבן בית המקדש, בני ישראל נותקו מהבית הקדוש, בו
 49 ראו הנסים של בית המקדש ושמעו דברי הנביאים.
 50 בני ישראל פוזרו והופצו במדינות שונות, בכאלו
 51 שהתייחסו אליהם שלא בטוב, וגם בכאלו שהכירו
 52 במעלותיהם ובכישוריהם לטובת אותן ארצות, אשר
 53 בגלל זה התייחסו אליהם בטוב.

54 אחשורוש היה הפכפך בטבעו ונוסף על כך גם
 55 גס-רוח, חכם בעיניו ונוח לכעוס. שררה בו עירבוביה של
 56 טוב ורע, חכמה וטפשות, הכל ביחד, כמאמר חז"ל "מלך
 57 פקח היה, מלך טפש היה".

58 בימי אביו דריש, וגם בתחילת ימיו הוא, היו לבני
 59 ישראל עיסוקים ופרנסה טובה במדינותיו.

60 מזמן לזמן - בגלל סיבות שונות, עסקים וידידות
 61 עסקית - התנתקו בני ישראל מחיי התורה והמצוות
 62 שלהם, והכניסו עצמם בחיי העולם, חיפשו אחרי
 63 מותרות, השבת נהפכה לחול, הקלו ראש בכשרות וחיי
 64 המשפחה - טהרת המשפחה - נהיו גסים.

65 בני ישראל באותם ימים שכחו שהם העם הנבחר,
 66 והחלו להקל ראש במה שהקב"ה "בחר בנו מכל עם
 67 ורוממו מכל לשון", ולחיות חיי חולין עליזים ככל
 68 הגויים.

69 מרדכי היהודי ומלאכי הנביא דיברו הרבה על לבם
 70 של בני ישראל והזהירו אותם, שאין השי"ת סובל חיים
 71 כאלה ואשר יעניש אותם קשות על כך.

72 מרדכי היהודי ומלאכי הנביא הסבירו לבני ישראל,
 73 שאם הקב"ה ישפוך חמתו חלילה עליהם ועל
 74 משפחותיהם, לא תעזור להם חברותם עם ידידיהם
 75 מאומות העולם, ולא תעזור עשירותם הגדולה. הם
 76 הבהירו לבני ישראל דברים שונים ממה שאמר השי"ת
 77 בפרשיות התוכחה. אך, למרבה הצער, לבותיהם הנלוזים
 78 של בני ישראל בימים ההם לא נתן להם להתייחס
 79 לדברים נכונים ומסורים אלה, ומבלי הבט שמרדכי היה
 80 אחד מהחשובים בחצר המלך, לא הועילו דיבוריו על
 81 שמירת תורה ומצוות.

82 *

83 אחשורוש ניהל מלחמה גדולה עם מדינות שונות
 84 וניצחן. בני ישראל במלכות אחשורוש עזרו רבות לנצחונם
 85 ובגלל זאת העריכו אותם מאד. הם קיבלו אותות הצטיינות
 86 שונים ונמסרו בידיהם תפקידים חשובים בממשל.

87 בין האנשים שאחשורוש מינה לתפקיד רם
 88 בממשלתו, היה אחד ממוצא נחות, בלן בבית המרחץ,

1 בשם המן בן המדתא, אדם בעל אמביציה גדולה, בעל
2 גאווה, שקרן שהגניב עצמו בין יועצי אחשורוש.
3 כשחזר אחשורוש משדה הקרב עטור נצחון גדול,
4 ערך סעודות גדולות לכל נתיניו, אליהן היו מוזמנים, על
5 ידי ועדה ממלכתית, גם נתיניו היהודים. ההוראות
6 הממלכתיות היו להתייחס היטב לכל אורח ולספק לו מן
7 המיטב ככל אשר ידרוש במאכל ובמשקה.
8 סעודות הנבילה והטריפה מלוות התהוללת פרועה,
9 השחיתו יותר את בני ישראל, ומבלי הבט על התקרבות
10 ימי הגאולה – בהתאם לנבואתם של נביאי ישראל – לא
11 רצו בני ישראל לשמוע מזה ולעגו מכך בדברי לעג
12 מחוצפים ביותר.
13 זכויות המלחמה הגדולות שלהם בצירוף מכתבי
14 התודה הממלכתיות – שיכרו אותם. הם השתכנו בבניני
15 פאר היפים ביותר ומצא חן בעיניהם "חיי החופש
16 והדרור", בלי שבת, בלי כשרות, בלי מקוה, בלי תפילין
17 וכו', ונהנו מהחיים הגופניים במלוא המדה.
18 את כל דברי המוסר הם דחו באופן מחפיר, היה זה
19 הזמן של שפוט השופטים, העשירים היו בטוחים
20 בעשירותם, ולא זו בלבד שלא העריכו את הרבנים
21 ויהודי-התורה, אלא גם ענשו אותם בכל אשר יכלו.
22 *

23 מאותו יום בו ענש אחשורוש את אשתו ושתי בעונש
24 מות – עברו חמש שנים. באותו זמן הוכתרה אסתר
25 למלכה ובהתאם לציווי של מרדכי לא ידע אף אחד על
26 עמה ועל מולדתה.
27 חמש שנים חי חלק גדול – ואולי החלק הגדול ביותר
28 – של בני ישראל במדינות המלך אחשורוש חיי עושר
29 ואושר, במותרות ובחופש, בלי תורה ובלי קיום מצוות,

30 חיללו שבת ויום טוב, אכלו טריפות ונבילות, חיו כמו
31 שאר העמים וחיללו את המוסר היהודי האמיתי.
32 מרדכי היהודי, מבלי הבט על חובותיו היהודיים
33 הגדולים, כאחד מהדמויות היהודיות הגדולות ביותר
34 שחיו בעיר הבירה של מאה עשרים ושבע מדינות מלכות
35 אחשורוש, ואשר עמד בקשר עם בני התורה בכל
36 המדינות שבגלות וגם שבארץ ישראל, ומבלי הבט על
37 משרתו הבכירה בחצר המלך – עסק כל השנים בחינוך
38 היהודי.
39 מרדכי, בתור מנהיג יהודי, ידע, שהעיקר והיסוד של
40 היהדות, הוא החינוך. וכדי שהחינוך יהיה על ידי מורים
41 יראים ושלמים, יסד חדרים עם מורים יהודיים
42 מתאימים, שהשקיעו כל כוחם לנטוע בלב הילדים,
43 אמונת ה', חיבת התורה ומסירות נפש על יהדות.
44 באותו זמן שהיהודים העשירים ניהלו חיי
45 ההתבוללות וההתהוללות שלהם, גידל מרדכי, וקבוצת
46 המלמדים שלו, מספר רב של יהודים לומדי תורה ושומרי
47 מצוה, שדאגו שגם לילדים יינתן החינוך היהודי האמיתי.
48 במשך עשר שנות היות המן בין אנשי המלוכה,
49 הצליח, מעשה שטן, בתואנות שונות, להתגנב אל בין
50 רואי פני המלך אחשורוש, ומסיבות שונות איפשרו לו
51 לעלות מעלה מעלה בתפקידים הממלכתיים. הדבר
52 העיקרי היה עשירותו הגדולה, במצאו אוצרות שונים,
53 ובאופנים שונים בא לעזרת הממשלה במימון כספי.
54 זכויותיו הגדולות של המן בעזרה שהביא לממשלה –
55 גדלו מזמן לזמן, ובהיותו ממקור מחצב נחות ביותר
56 שהעיקר בו הוא הכבוד, הכתיר ומינה אותו המלך כראש
57 שרי המלוכה, והוציא צו ופקודה שכולם, כולל השרים
58 הגדולים ביותר, ישתחו ויקודו לפניו, דבר שהשביע את
59 רצונו ואת גסות רוחו של המן הרשע והשפל.

פורים, ה'תש"א

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק כ"ח – ה"שר" של ינוביטש

1 ר' יעקב אייזיק היה היהודי המכובד ביותר בינוביטש. הוא היה גם בעל הדעה בעיר. הכול יראו
2 ממנו, בידעם את כוחו והשפעתו. ר' יעקב אייזיק היה יליד ינוביטש. אביו, ר' שמשון אליהו, היה זה
3 שביסס את הקהילה בינוביטש. הוא היה בנו של הגאון רבי יעקב מוויטבסק, ואדם מושלם ופיקח.
4 שלט בשפות הרוסית והפולנית ובעל ידיעות במתמטיקה. בגלל ידיעותיו אלה מינהו הגרף ליפסקי,
5 אחד מבעלי האחוזות הגדולים והעשירים ביותר בפלך ויטבסק, למנהל אחוזותיו ליד ינוביטש.
6 לצורך זה התיישב ר' שמשון אליהו בינוביטש. הודות לכך הובטחה פרנסתם של יהודים רבים.
7 העיירה החלה לפרוח, לא רק מבחינה גשמית כי אם גם מבחינה רוחנית. כל מוסדות התורה והצדקה

1 התחזקו והתרחבו. תוך תקופה של עשרים שנה התפתחה הקהילה היהודית בינוביטש בכמות ובאיכות.
 2 נוספו בה תלמידי חכמים רבים, על-ידי כך שבעל-בתיים לקחו להם למדנים כחתנים, הובאו מלמדים
 3 בני-תורה לילדים, ובבתי המדרש ישבו בחורים ופרושים ועסקו בתורה.

4 מרכז ההתעניינות של ינוביטש היה ביתו של הנגיד ר' שמשון אליהו, שהיה בית ועד לחכמים
 5 במלוא המובן. כל מי שרצה לספוג לתוכו תורה וחכמה בא אל הבית הזה. ביתו של ר' שמשון אליהו
 6 היה פתוח לאורחים, ובמיוחד לבני תורה. רבים התעשרו על ידו. ידו של ר' שמשון אליהו היתה פתוחה
 7 תמיד למתן צדקה, והוא היה מוכן ומזומן תמיד לגמול חסד ליהודי, ובמיוחד כשהיה מדובר בסידור
 8 פרנסה. משום כל זה הסתכלו על ר' שמשון אליהו בהערכה, והחשיבוהו למנהיג האמיתי של העיר.
 9 הוא כונה בתואר "השר של ינוביטש", ואכן התחשבו בדעתו יותר מאשר בדעתו של הגרף ליפסקי
 10 בכבודו ובעצמו.

11 ליד ינוביטש דר "פריץ" לא גדול, שקינא מאד ברכי שמשון אליהו. הוא לא היה יכול לסבול את
 12 גדולתו, ואת האימון שרחש לו הגרף ליפסקי. "פריצון" זה "בישל" עלילה על ר' שמשון אליהו,
 13 שהואשם על ידו במעילות. המאשים העמיד עדי שקר שהעידו שר' שמשון אליהו רימה את הגרף
 14 ליפסקי וזייף חשבונות אחוזותיו.

15 כאשר נודעה בינוביטש העלילה על ר' שמשון אליהו - נפל פחד על כל הקהילה, אסיפה שנקראה
 16 החליטה על תענית בה"ב (שני, חמישי ושני), אמירת סליחות וקריאת "ויחל", כתענית ציבור. כן הוחלט
 17 שכל בני העדה יביעו נכונות להישבע שר' שמשון אליהו חף מפשע. גם בכפרים ובאחוזות, שעליהם
 18 פיקח ר' שמשון אליהו, קמה סערה, הכול הצטערו מאד על העלילה שהיתה ידועה כעלילת שווא. גם
 19 שם הוחלט לשלוח אנשים אל הגרף ליפסקי, ששהה אז באחת מאחוזותיו על-יד וילנא, ולהשתדל אצלו
 20 עבור ר' שמשון אליהו.

21 אחד היה שהמשיך להיות בשלווה, והיה זה רבי שמשון אליהו עצמו. למרות צערם של כל אנשי
 22 ינוביטש, ובמיוחד של בני ביתו, המשיך, כדרכו תמיד, לבטוח לגמרי בהקב"ה. הוא אמר שעתה במיוחד
 23 מוטל עליו לערוך חשבון נפשו, לבדוק את מעשיו, ולתקן עיוותים שגרם בוודאי, שכן לולא כן לא
 24 היתה באה עליו עלילה. ר' שמשון אליהו היה אדם מעניין גם מבחינה זו, הוא ידע שהכול בא מן
 25 הקב"ה ונעשה בהשגחה פרטית. מעולם לא התפאר בגדולתו, ומשום כך לא הרגיש עצמו חסר אונים
 26 בגלל אפשרות של ירידה. הוא סבר שעליו לקבל במידה שווה את כל הניתן לו מיד ה', אם טוב ואם
 27 רע. דווקא הכרה זו היא שהניעה אותו לנצל את גדולתו ועשרו לשם עזרה לזולת, והיא שהביאה אותו
 28 עתה למסקנה כי עליו להידבק יותר ויותר בהקב"ה.

29 ר' שמשון אליהו רכש את השקפתו האמורה על החיים עוד משחר ילדותו, בהשפעת אביו, ויותר
 30 מזה בהשפעת דודו-זקנו, ר' יחיאל משה, שהיה בעל מידות וירא שמים במידה מופלגה.

31 אביו של ר' שמשון אליהו לא היה רק גאון כי אם גם עשיר גדול. ביתו התנהל בהרחבה גדולה,
 32 ר' שמשון אליהו היה חלש מילדותו, ומשום כך לא הטילו עליו עול תורה במידה גדולה כל-כך. לעומת
 33 זאת חינכוהו במידה יתירה למידות טובות.

34 מוצאה של אימו היה מפראג. גם ר' יחיאל משה, דודה של אימו, היה מוצאו מפראג. הוא ראה
 35 את עצמו כתלמיד של המהר"ל מפראג, ועסק תמיד בספרי המהר"ל. הוא גם התנהג תמיד על-פי ספרים
 36 אלה. אותו ר' יחיאל משה הוא שחינך את שמשון אליהו משחר ילדותו על-פי דרך המהר"ל מפראג.
 37 לפיכך היתה האמונה האיתנה שהכול מתנהג בהשגחה פרטית נטועה בו מילדותו.

1 כשנודע לר' שמשון אליהו שהאסיפה בינוביטש החליטה על תענית בה"ב - כאב לו הדבר מאד.
 2 הוא לא רצה שעדה שלימה של יהודים תתענה בגללו. אלא כדרכו שימש לו הדבר הוכחה כי הקב"ה
 3 רוצה שבני ינוביטש ישובו בתשובה. משום כך השתתף אף הוא עם יהודי ינוביטש כשהתאספו בבתי
 4 הכנסת בימי הצום. הבכיות בקעו אז שחקים, ור' שמשון אליהו בכה יותר מכולם - מצער על גורל
 5 הקהילה כולה. לעומת זה - ביחס להחלטה השנייה של האסיפה, שבני הקהילה ישבעו על חפותו
 6 מפשע, נקט ר' שמשון אליהו עמדת התנגדות. הוא עמד בתוקף על כך שהחלטה זו לא תבוצע, בהביעו
 7 רצונו למסור עצמו בידי הקב"ה.

8 כעבור שבועות מספר הגיעה לינוביטש משלחת בת שלושה אנשים מטעם הגרף ליפסקי. במשך
 9 שבוע עסקו בבדיקת החשבונות ומלאי התבואה והרכוש באחוזות שבניהול ר' שמשון אליהו. הם נוכחו
 10 לדעת שהכול מתנהל בסדר גמור. האשמה נגד ר' שמשון אליהו הוכחה ככוזבת, והוא יצא זכאי בגלוי.
 11 יתר על כן: הגרף ליפסקי החליט להביע בגלוי את אימונו במנהל היהודי, ושלח לו כמתנה מנורת-כסף,
 12 בעלת שישה קנים, אמה ורבע גובהה. ר' שמשון אליהו הביא את המנורה לוויתבסק, שם מסרה לצורף
 13 שהוסיף לה שני קנים. לאחר השלמתה תרם ר' שמשון אליהו את המנורה לבית הכנסת הגדול בוויתבסק
 14 להדלקת נרות חנוכה.

15 יעקב אייזיק היה בן יחיד לר' שמשון אליהו. מובן שבהיותו בן יחיד התייחסו אליו כאל בבת-עין,
 16 וטובי המלמדים הוזמנו ללמדו. כשהיה יעקב אייזיק לבר-מצווה החליט ר' שמשון אליהו, לפי עצת
 17 ר' שמחה זעליג, הפרוש המפורסם מוויטבסק, לקחת את ר' נפתלי זאב, שהיה תלמיד חכם ידוע, כמלמד
 18 לנער. ר' נפתלי זאב היה מְכוּנָה "התלמודי", משום שהגה תמיד בתלמוד. עם זאת היה גם בקי
 19 בספרי-חקירה כגון "מורה נבוכים" ו"כוזרי". ר' נפתלי זאב היה גם ירא שמים גדול, אך היה מטבעו
 20 קר מזג ושם דגש על פשוטם של דברים. משום כך שנה ללמוד פירושים "צדדיים", וכל שכן רמזים
 21 וסודות. אפילו את אגדות התלמוד ניסה להסביר בדרך פשטנית ביותר, וכשלא הצליח בכך דילג עליהן.
 22 הוא טען שדבר שאי אפשר להסבירו בדרך הפשט - אין מקום להסבירו כלל.

23 בכלל סבר ר' נפתלי זאב שבעיקר יש להישען על השכל ולא על הרגש. אפילו בקיום המצוות
 24 חיפש ר' נפתלי זאב אך ורק את השכל ולא את הרגש. לדידו היה על המוח לשלוט לגמרי על האדם,
 25 ואילו הלב והרגש צריך לתפוס מקום מְשֻׁנִי במעלה אם בכלל.

26 ר' נפתלי זאב דקדק מאד בשמירת כבוד התורה ותלמידי החכמים. מאידך זלזל לגמרי בסתם
 27 יהודים יראים ואנשי מעשה. על כאלה - במידה ולא למדו מספיק תורה בשביל להיות למדנים מופלגים
 28 - הסתכל מלמעלה למטה. במיוחד התייחס בקרירות, וכמעט בטינה, לאנשים המוניים.

29 תלמידו, יעקב אייזיק, היה קשור אליו מאד והיה נתון כליל להשפעתו. הרבה תורה וידיעות רכש
 30 ממנו, במשך כל תקופת לימודיו אצלו, עד לנישואיו.

31 ברם, ר' שמשון אליהו הבחין בצער שבנו, שהוא אכן בן תורה מופלג, מתייחס באדישות לסבל
 32 של בני אדם ואינו מתרשם מצער הזולת. גם כשהוא נותן צדקה הריהו עושה זאת בלי כל רגש וכלי
 33 לב. הדבר ציער מאד את ר' שמשון אליהו, שדרכו שלו היתה שונה לחלוטין, והוא שוחח על כך עם
 34 ר' נפתלי זאב, בכוונה להיעזר בו לתיקון חסרונותיו של הבן. ברם, לתדהמתו של ר' שמשון אליהו
 35 התייחס ר' נפתלי זאב עצמו באדישות לעניין הצדקה ולכל הקשור בחיי החברה. לדידו היה העיקר
 36 לימוד התורה, או, לכל היותר, קיום המצוות על-פי שורת הדין בלבד. הדבר דכדך את ר' שמשון
 37 אליהו, שנוכח לדעת מניין נובעת גישתו של בנו לחיים: - מהשפעתו של ר' נפתלי זאב.

אגרות קודש

1 ב"ה ג' ט' שבט תרפ"ח

2 ריגא

3 ידידי ווי"ח אי"א מוה"ר שמואל שי

4 שלום וברכה.

5 במענה על מכתבו, הנה עיקר ושורש החסידות היא
6 העבודה בפועל, והיינו שהפועל ממש של תפלה בכוונה (בכל
7 אחד לפי ערכו, בידיעת פירוש המלות ובעריכות הלב, ולא
8 לילך בגדולות ובנפלאות, כי אם לאט לאט לעלות בסולם
9 המוצב ארצה כו') יהי' כפי תורת החסידות וכן בתיקון המדות
10 ובירורם וזיכוכם, בפועל ממש, ולא רק באמירה או בידיעה
11 לבד.

12 וזה כל האדם באנ"ש ותלמידי התמימים יחיו, כי יהי' לו
13 קביעות ללמוד דא"ח, (והקרוב קרוב אל האמת יותר, ילמוד
14 עניני עבודה בדרושים הבלתי כבדים כל כך) וכל מה שלומדים
15 יהי' שגור בו עד אשר ידע את הענין לחשוב בו, כמו שחושבים
16 בענין גשמי הנוגע לעצמו, כי זהו העיקר של לימוד דא"ח,
17 שצריכים להתאחד עם זה מה שלומדים, עס דארף ווערין איין
18 זאך, חסיד וחסידות, כשם שאי אפשר לחסידות בלא חסיד
19 כך אי אפשר לחסיד בלי חסידות.

20 תורת החסידות הוא שכל אלקי המתיישב ושורה בשכל
21 אנושי, כלומר מה שהשכל אנושי יכול לקבלו, ובשקידה נכונה
22 לאט לאט בסדר ומשטר שהוא ענין הדביקות שנדבק בהענין
23 הנה אחרי כן בהתבוננות טובה בהענינים שהוא ענין
24 ההתקשרות שמרגיל את כלי מוחו להתקשר עם כלי השכל
25 הנה אז מוחו נבנה בבנין חזק שיכול להאיר בידיעה זו.

26 והסדר בזה הוא, בכל מה שלומד, פרק תניא, סעיף לקוטי
27 תורה, מאמר נדפס או כתוב, אל ילמוד אותו בעיון גדול
28 לדקדק באותיות ולפלפל בהם, כי אם ילמדו כמו שלומדים
29 גמרא עם פרש"י להבין הענין על סדרו.

30 כל סוגיא וסוגיא אפשר ללמוד בשתי אופנים, א) הלימוד
31 בעיון רב, לדקדק דקדוק רב, עד אשר לאחר שילמוד הסוגיא
32 כולה עם כל נושאי כלי רש"י תוספות רא"ש אלפס
33 והפוסקים, הרי בלמדו אח"כ את הענין ההוא בגמרא יכול

34 הוא לכתחלה ללמוד באופן שלומדה הרשב"א והרא"ש (ועי' ד
35 דלאחר שלומדים את הגמרא באריכות בפלפול, יכולים ללמוד
36 לכתחלה את המשנה באופן כך). ב) הלימוד שלומד רק ידיעת
37 הענין (גם עם פרטיו) אבל יודע הוא הענין על סדרו.

38 אחר שלמד הענין הזה (ואל ירבה ללמוד הרבה, אפלערנען
39 א ריבוי, כי אם לפי ערך יכולת קבלתו, ויפיל ער קאן צונעמין,
40 א ער זאל זיין בכח קאנען איבער טראכטען דעם ענין). יחשוב
41 בו כמו ע"ד שחושבים מימרא של תנא או אמורא, ואז מתחיל
42 להרגיש בו נועם של אור, עס ווערט אים עפעס ליכטיקער
43 בכלל.

44 והוא התחלת התגלות הנפש, ער לעבט זיך אפ, כמו
45 המתעורר מהתעלפות, ר"ל, דכשם דלחם לבב אנוש יסעד
46 (אנוש הוא חלישות וע"י הלחם מתחזק כחו) הנה כן הוא
47 בדברי תורה שמחזקים את הנפש וסועדים אותה.

48 ואז צריך להעמיק מחשבתו בזה פעם ושתים ושלש,
49 (ומבואר במ"א דהמחשבה בעת שהוא לבוש בטלית ותפילין
50 הוא עוד מעלה נוספת כו') וענין מחשבתו אינו בפירוש וביאור
51 הענין כ"א בהחיות והאור של הענין. וזהו הזריעה הנכונה
52 אשר יש לקוות כי תהי' מזה, בעזרתו ית' צמיחה טובה.

53 וכתוב הזורעים בדמעה והוא ענין ההתעוררות רחמים
54 רבים על נפשו, כמבואר ענינו בתניא פרק מ"ה.

55 המורם מכל האמור הוא, כי החסיד הוא הכלי לחסידות,
56 פירוש שהוא המביא בפועל ממש את המובן מושג ומושכל
57 בשכל אלקי.

58 ובאופן ההבאה, הוא ע"י העבודה בפועל, כי זהו מדרגת
59 חסיד דעוסק במעשה הטוב בפועל ממש, הן בעצמו והן בזולתו
60 בכל עניני עבודה בהג' קוין דתורה עבודה (תפלה) גמילות
61 חסדים, דער בפועל ממש, אז עס זאל זעך טאן, און טאן מיט
62 א חיות, דאס איז א חסיד.

63 חזק ואמץ לפעול ולעשות והשי"ת יהי' בעזרו בגו"ר...

64 הדו"ש ומברכך.

65 פ"ש מיוחד לר"ה שי' מייטין

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד טבת, תשכ"ב
יום ההילולא של אדמו"ר הזקן
בעל התניא והשולחן ערוך,
ברוקלין, נ. י.

הרה"ח אי"א נוי"נ רב פעלים בעל מדות בנש"ק וכו'
מוהרי"צ שליט"א

אחדש"ת.

מאשר הנני קבלתי היום: ספר עץ חיים ג' חלקים, מבוא שערים ושער ההקדמות, אשר השגחה העליונה זיכתו והצליחתו להו"ל, מתאים לגודל הכרח ודרישת השעה, לגלות זאת החכמה, וכדברי האריז"ל החי הידועים, הובאו ומבוארים באגרת הקדש לרבנו הזקן, בעל ההילולא, ובקונטרס עץ החיים לכ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע, אביו של כ"ק מו"ח אדמו"ר,

ת"ח על המשלוח, אשר בודאי גם מהמו"ל ע"י כת"ר להבא ישלח לכאן ות"ח מראש.

אף שאתאפק לא אוכל מלהעיר על הפליאה והתמי' הכי גדולה, שאינו מובא ומוזכר כלל בהערות המו"ל ספרי כ"ק רבותינו נשיאי תורת חב"ד, אף שבודאי ידוע שביארו בדבריהם כו"כ מכתבי האריז"ל [מקצתם עכ"פ - צוינו ומובן מקומם ג"כ ממפתח לתורה אור ולקוטי תורה של רבנו הזקן, ספר שערי אורה לבנו ומי"מ כ"ק אדמו"ר האמצעי, ספר המצות לנכדו ומי"מ חותנו כ"ק אדמו"ר הצמח צדק].

ואם בכלל ביארו חכמינו ז"ל גודל הענין דאזנים לקופה, עאכו"כ כשהמדובר בבאורים דתוכן הדברים. וביתר שאת - בנוגע לספרי קבלה, וע"פ ציווי הבעש"ט בזהירות מיוחדת בלימוד האמור (הובא בשרש מצות התפלה סו"פ ב' לאדמו"ר הצ"צ, יעו"ש).

מובן שאין כוונתי לצעוק על העבר ועאכו"כ לא בתור טענה, כי אם במקום שנוגע הענין לעתיד, שהרי - בהקדמת המו"ל שמכניס לדפוס עוד מכתבי האריז"ל.

כן עלי עוד להוסיף, ובהמשך דענין אזנים לקופה, שמהנכון במאד למלאות ההערות ומראה מקומות לעוד כתבי האריז"ל, ומפרשיו המקובלים, ככל האפשרי, ולכל לראש - לכלול בהם המצוין בהגהות וביאורים לעץ חיים, הוצאת ורשא תרנ"א, ועד"ז בכתבי האריז"ל שנדפסו בירושלים עם הגהות הרמ"מ הלפרין וכיו"ב, וגודל הענין שבהשוואת הענינים בכתבי האריז"ל, ממקום למקום, בודאי מובן וגם פשוט.

והרי ציונים ומראה מקומות לכתבי האריז"ל (על יסוד מאמר חז"ל דברי תורה וכו' ועשירים במקום אחר), בודאי רק תועלת וענין בהם (משא"כ בביאורים ע"ד עצמו).

בודאי מתאים למכתבי מאז, משתדל כת"ר גם בהפצת תורת הבעש"ט בכל אופן האפשרי, בכתב דפוס ובע"פ, ויהי רצון מהשי"ת שיראה פרי טוב בעמל זה, והרי תורת הבעש"ט תלמידיו ותלמידי תלמידיו וכו' - היא עמלא דאורייתא אשר ע"י דחילו ורחימו סלקא ובקעא רקיעין וקיימי קדם ה', וכמובא בספר תניא קדישא (פרק מ' ושם קונטרס אחרון בתחלתו).

בכבוד ובברכה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח טבת, תשכ"א
ברוקלין.

מר בנימין שי' למפרט

שלום וברכה!

הנני מאשר קבלת מכתבו מיי חשון ושלאחריו, בו כותב ע"ד היזמה לארגן חברת ספנות שתפעיל אני' מאה"ק ת"ו לארה"ב שהנסיעה תהי' באופן המותר על פי השו"ע.

וגודל הזכות שבזה בודאי שלדכוותי' לא צריך אריכות ומוכן שאני מעונין בזה בלב ונפש, שהרי זהו ענין לזכות הרבים.

והנה בנוגע הסברה שהאני' תופעל על ידי צוות של אינם-יהודים הרי זה ענין שלגמרי אינו מעשי מכמה טעמים, כפי שהארכתי קצת בזה במכתבי, שהעתקתו מצ"ב.

ובפרט אשר לפי סברה זו יהי' צריך לכפול את הצוות, ועוד וגם זה עיקר, אשר בפועל לא יימנע אשר כמה מלאכות ופעולות יהיו נעשים על ידי יהודים, וד"ל.

ולכן נחה דעתי בראותי אשר במכתבו השני מזכיר רק האפשרויות שהאני' תעמוד בשבת.

כיון שכ' בקי במהלך האניות, בטח יודע שלאחרי שאני' מעגנת עוד יש לעשות כמה מלאכות עד כדי שביתה גמורה. ועל דרך זה ג"כ קודם שיוצאת לדרך יש לעשות כמה הכנות לחמם ולהפעיל את המכונות מה שדורש שעה מסויימת, מזה מובן שעמידת האני' צריכה להיות איזה זמן קודם כניסת השבת וכן צריך לקבוע מלכתחילה שיציאתה במוצאי שבת תהי' איזה זמן אחרי יציאת השבת.

בנוגע לגיוס עזר ממעונינים, הנה כפי שידוע לי יש חברת יהודים חרדים המנהלים מו"מ עם חברות ספנות לסדר נסיעות וכן משלוח מטען באופן של שמירת שבת, וכדאי שכ' יבוא בקישור עמהם עפ"י הכתובת בשולי המכתב. ומצדי ג"כ הודעתי להם ע"ד יזמת כ' באופן שאם יכתוב להם לא יהי' אצלם חידוש.

בשים לב לגודל ערך הענין וגודל ההכרח שבו, יהי רצון שיצליח בהאמור וזכות הרבים מסייעתו, והלואי שיתבררו ויתלבנו הדברים ובקרוב ממש נזכה לקיום היעוד שישראל שומרים שבת כהלכתה ומיד הם נגאלים.

בכבוד ובברכה.

ב"ה, כ"ד טבת, תשכ"ב
ברוקלין.

ברכה ושלום!

במענה למכתבה מכ"א טבת, בו כותבת אודות זמן הקמת המצבה.

ובודאי שאין זה ענין להכנס בשבילו למחלוקת ח"ו, דבר שאיסורו ברור מן התורה, ובפרט שככתבה כל המשפחה (לבדה) בדיעה אחת לחכות עד שנה ולא תתנגד לזה.

כבקשתה נשלח המכתב מבלי לחכות על התור.

בברכה לבשו"ט ובענינים טובים ומתוך מנוחה וטוב לבב.

ב ומליל יי עם משה ואמר לה
אנא יי: ג ואתגליתי לאברהם
ליצחק וליעקב באל שדי ושמי יי
לא הודעית להון: ד ואף
אקימית ית קימי עמהון למתן
להון ית ארעא דכנען ית ארעא
תותבותהון דאתותבו בה: ה ואף
קדמי שמייע ית קבילת בני
ישראל די מצראי מפלחין בהון
ודכירנא ית קימי: ו בכך אמר
לבני ישראל אנא יי ואפיק יתכון
מגו דחוק פלחן מצראי ואשזיב
יתכון מפלחנהון ואפרוק יתכון
בדרעא מרמא ובדינין וברביין:
ז ואקריב יתכון קדמי לעמא
ואהוי לכון לאלה ותדעון ארי
אנא יי אלהכון דאפיק יתכון מגו

ב וידבר אלהים אל-משה ויאמר אליו אני
יהוה כס"י: ג וארא אל-אברהם אל-יצחק ואל-
יעקב באל שדי ושמי יהוה לא נודעתי
להם כס"י: ד וגם הקמתי את-בריתי אתם לתת
להם את-ארץ כנען את ארץ מגריהם אשר-
גרו בה כס"י: ה וגם | אני שמעתי את-נאקת
בני ישראל אשר מצרים מעבדים אתם
ואזכר את-בריתי כס"י: (לוי) ו לכן אמר לבני-
ישראל אני יהוה והוצאתי אתכם מתחת
סבלת מצרים והצלתי אתכם מעבדתם
וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים
גדלים כס"י: ז ולקחתי אתכם לי לעם והייתי
לכם לאלהים וידעתם כי אני יהוה אלהיכם המוציא אתכם מתחת

רע"י

הצבתי והעמדתי בריתי ביני וביניהם: לתת להם
את ארץ כנען. לאברהם, בפרשת מילה נאמר:
(בראשית יז) "אני אל שדי וגו' ונתתי לך ולזרעך
את ארץ מגוריה". ליצחק: (בראשית כו) "כי
לך ולזרעך אתן את כל הארצות האלה והקימתי את
השבעה אשר נשבעתי לאברהם", ואותה שבועה
שנשבעתי לאברהם - באל שדי אמרתי. ליעקב:
(בראשית לה) "אני אל שדי, פרה ורבה וגו' ואת
הארץ אשר וגו'", הרי שנודתי להם, ולא קימתי:
(ה) וגם אני. כמו שהצבתי והעמדתי הברית יש
עלי לקיים. לפיכך, שמעתי את נאקת בני ישראל
הנואקים: אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר.
אותו הברית, כי בברית בין הבתרים אמרתי לו:
"וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי": (ו) לכן.
על פי אותה השבועה: אמר לבני ישראל אני ה'.
הנאמן בהבטחתי: והוצאתי אתכם. כי כן
הבטחתי, "ואחרי-כן יצאו ברכוש גדול": סבלת

(ב) וידבר אלהים אל משה. דבר אתו משפט
על שהקשה לדבר ולומר: "למה הרעתה לעם
הזה?": ויאמר אליו אני ה'. נאמן לשלם שְכָר
טוב למתהלכים לפני. ולא לחנם שלחתיד, כי אם
לקיים דברי שדברתי לאבות הראשונים. ובלשון
הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות "אני ה"
נאמן להפרע כשהוא אומר אצל ענש, כגון:
"וחללת את שם אלהיך, אני ה'". וכשהוא אומר
אצל קיום מצוות, כגון: "ושמרתם מצוותי,
ועשיתם אותם, אני ה'", נאמן לתן שכר:
(ג) וארא. אל האבות: באל שדי. הבטחתי
הבטחות ובכלן אמרתי להם: אני אל שדי ושמי
ה' לא נודעתי להם. לא הודעתי אין פתיב כאן,
אלא לא נודעתי - לא נכרתי להם במדה אמיתית
שלי, שעליה נקרא שמי ה' - נאמן לאמת דברי,
שהרי הבטחתי ולא קימתי: (ד) וגם הקמתי
את בריתי וגו'. וגם כשנראיתי להם באל שדי

סְבִלּוֹת מִצְרִים: ה וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נָשֵׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם
 לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מִוְרֶשֶׁה אֲנִי
 יְהוָה כִּסִּי: ט וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה בֵּן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקְצֹר רוּחַ וּמַעֲבֹדָה
 קָשָׁה כִּסִּי: פ (ישראל) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 לֵאמֹר: יא בֹא דַבֵּר אֶל־פְּרַעֲה מֶלֶךְ מִצְרַיִם
 וּשְׁלַח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְצוֹ: יב וַיִּדְבֹּר
 מֹשֶׁה לִּפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־
 שָׁמְעוּ אֵלַי וְאִיךְ יִשְׁמְעֵנִי פְרַעֲה וְאֲנִי עֶרְל

דְּחוּק פְּלִחָן מִצְרִים: ח וְאֵעִיל
 יִתְכוֹן לְאַרְעָא דִּי קִימִית בְּמִימְרֵי
 לְמַתָּן יְתָה לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
 וְלִיעֲקֹב וְאֵתָן יְתָה לְכוֹן יִרְתָּא
 אֲנָא יי: ט וּמְלִיל מֹשֶׁה בֵּן לְבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל וְלֹא קִבִּילוּ מִן מֹשֶׁה
 מִמַּעֲבָד וּרְחָא וּמִפְּלִחָנָא דְּהוּה
 קָשִׁיא עֲלֵיהוֹן: י וּמְלִיל יי עִם
 מֹשֶׁה לְמִימַר: יא עוֹל מְלִיל לְוֹת
 פְּרַעֲה מֶלֶךְא דְּמִצְרַיִם וּשְׁלַח יֵת
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְעָה: יב וּמְלִיל
 מֹשֶׁה קָדָם יי לְמִימַר הָא בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל לֹא קִבִּילוּ מִנִּי וְאֵכְדִין
 יִקְבֵּל מִנִּי פְרַעֲה וְאֲנָא יִקִּיר

רש"י

מִצְרַיִם. טַרַח מִשָּׂא מִצְרַיִם: (ח) נָשֵׂאתִי אֶת יָדִי.
 הַרְמִימוֹתֶיהָ לְהִשָּׁבַע בְּכִסְאִי: (ט) וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל
 מֹשֶׁה. לֹא קִבִּלוּ תַנְחוּמִין: מִקְצֹר רוּחַ. כָּל מִי
 שֶׁהוּא מִצֵּר - רוּחוֹ וּנְשִׁימָתוֹ קָצָרָה וְאֵינוֹ יָכוֹל
 לְהֵאָרִיף בְּנִשְׁמִימָתוֹ. קָרוֹב לַעֲנִין זֶה, שְׁמַעְתִּי בְּפִרְשָׁה
 זוֹ מִרְבִּי בְרוּךְ בֶּן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְהִבִּיא לִי רֵאִיָּה
 מִמִּקְרָא זֶה: (יִרְמִיָּה טז) "בַּפֶּעַם הַזֹּאת אוֹדִיעֶם אֶת
 יָדִי וְאֶת גְּבוּרָתִי וַיִּדְעוּ כִּי שְׁמִי ה'". לְמַדְנֹה,
 כְּשֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵאֲמֵן אֶת דְּבָרָיו, אֲפִלוּ
 לְפִרְעָנוֹת מוֹדִיעַ שְׁשֵׁמוֹ ה', וְכָל שָׁפֶן הָאֲמִנָּה
 לְטוֹכָהּ. וְרַבּוֹתֵינוּ דִּרְשׁוּהוּ (שְׁמוֹת רַבָּה. סְנֵהֲדִין קִיא)
 לַעֲנִין שֶׁל מַעֲלָה, שְׁאֵמַר מֹשֶׁה: (לַעֲלִיל ה) "לָמָּה
 הִרְעַתָּהּ"? אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: חֲבַל עַל
 דְּאֵכְדִין וְלֹא מִשְׁתַּפְּחִין! יֵשׁ לִי לְהִתְאוּנֵן עַל מִיתַת
 הָאֲבוֹת, הִרְבֵּה פְעָמִים נִגְלִיתִי עֲלֵיהֶם בְּאֵל שְׁדִי,
 וְלֹא אָמַרְוּ לִי: מַה שְׁמֶךָ, וְאֵתָה אֲמַרְתָּ: "מַה שְׁמוֹ
 מַה אָמַר אֲלֵיהֶם"? וְגַם הִקְיִמּוֹתֵי וְגו'. וְכִשְׁבִּקֵּשׁ
 אֲבָרָהָם לְקַבֵּר אֶת שָׂרָה, לֹא מָצָא קֶרֶקַע עַד שֶׁקָּנָה
 בְּדָמִים מִרְבִּים, וְכֵן בִּיִצְחָק - עֲרַעְרוּ עָלָיו עַל
 הַבָּאָרוֹת אֲשֶׁר חָפַר, וְכֵן בִּיעֲקֹב: (בְּרַאשִׁית לז) "וַיִּקֶּן
 אֶת חֶלְקֶת הַשָּׂדֶה" לְנִטּוֹת אֶהְלוֹ, וְלֹא הִרְהָרוּ אַחֵר

מִדּוֹתֶי, וְאֵתָה אֲמַרְתָּ: "לָמָּה הִרְעַתָּהּ"? וְאֵין
 הַמְדַּרְשׁ מִתִּישָׁב אַחֵר הַמִּקְרָא מִפְּנֵי כְּמָה דְּבָרִים:
 אַחַת, שֶׁלֹּא נֵאֶמַר: וְשְׁמִי ה' לֹא שְׁאֵלוֹ לִי. וְאִם
 תֵּאֵמַר לֹא הוֹדִיעֶם שְׁכָף שְׁמוֹ, הֲרֵי תַחֲלָה, כְּשֶׁנִּגְלָה
 לְאַבְרָהָם בֵּין הַבְּתָרִים, נֵאֶמַר: "אֲנִי ה' אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים". וְעוֹד, הֵיאָף הַסְמִיכָה
 נִמְשָׁכַת בְּדְבָרִים שֶׁהוּא סוֹמֵךְ לָכָאן: "וְגַם אֲנִי
 שְׁמַעְתִּי וְגו'", "לָכֵן אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל". לָכֵן אֲנִי
 אוֹמֵר: יִתִּישָׁב הַמִּקְרָא עַל פְּשוּטוֹ, "דְּבָר דְּבוּר עַל
 אֲפָנְיוֹ", וְהִדְרָשָׁה תִּדְרֹשׁ, שְׁנֵאֶמַר: (יִרְמִיָּה כג) "הֲלֹא
 כֹּה דְבָרִי כָּאֵשׁ נָאֵם ה', וְכִפְטִישׁ יְפוּצֵץ סִלַּע", -
 מִתְחַלֵּק לְכְּמָה נִיצוּצוֹת: (יב) וְאִיךְ יִשְׁמְעֵנִי
 פְּרַעֲה. זֶה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה קֵל וְחֹמֶר שֶׁבַתּוֹרָה
 (בְּרַאשִׁית רַבָּה פ' לב): עֶרְל שְׁפָתַיִם. אֲטוּם שְׁפָתַיִם,
 וְכֵן כָּל לְשׁוֹן עֲרָלָה אֲנִי אוֹמֵר שֶׁהוּא אֲטוּם (יִרְמִיָּה
 ו): "עֲרָלָה אֲזֻנָּם" - אֲטוּמָה מִשְׁמַע. (שם ט)
 "עֲרָלִי־לֵב" - אֲטוּמִים מִהֲבִין, (חִבְקוּק ב) "שְׁתָּה גַם
 אֶתָּה וְהָעֶרְל" - וְהָאֵטֶם מִשְׁכְּרוֹת כּוֹס הַקְּלָלָה,
 "עֲרָלַת בֶּשֶׂר" - שֶׁהִגִּיד אֲטוּם וּמִכְסָּה בָּהּ, (וִיקְרָא
 יט) "וְעֲרָלְתָם עֲרָלְתוֹ" - עָשׂוּ לוֹ אֲטֵם וְכִסּוּי, אֲסוּר
 שִׁיבְדִיל בְּפָנֵי אֲכִילָתוֹ, (שם) "שֶׁלֶשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם

ממלל: יג ומליל יי עם משה
ועם אהרן ופקדונו לות בני
ישראל ולות פרעה מלכא
דמצרים לאפקא ית בני ישראל
מארעא דמצרים: יד אלין רישי
בית אבהתהון בני ראובן בוכרא
דישראל חנוף ופלוא חצרון
וכרמי אלין זרעית ראובן:
טו ובני שמעון ימואל וימין
ואהר ויכין וצחר ושאוול בר
בנעניתא אלין זרעית שמעון:
טז ואלין שמהת בני לוי
לתולדתהון גרשון וקהת ומררי
ושני חיי לוי מאה ותלתין ושבע
שנין: יז בני גרשון לבני ושמי
לזרעיתהון: יח ובני קהת עמרם
ויצהר וחברון ועזיאל ושני חיי
קהת מאה ותלתין ותלת שנין:
יט ובני מררי מחלי ומושי אלין
זרעית לוי לתולדתהון: כ ונסיב
עמרם ית יוכבד אחת אבותי לה
לאנתו וילידת לה ית אהרן וית

שפתים כס"י: פ יג וידבר יהוה אל-משה ואל-
אהרן ויצום אל-בני ישראל ואל-פרעה מלך
מצרים להוציא את-בני-ישראל מארץ
מצרים כס"י: ס (ע"ב בחול) שני יד אלה ראשי בית-
אבתם בני ראובן בכר ישראל חנוף ופלוא
חצרון וברמי אלה משפחת ראובן כס"י: טו ובני
שמעון ימואל וימין ואהר ויכין וצחר ושאוול
בן-הכנענית אלה משפחת שמעון: טז ואלה
שמות בני-לוי לתלדתם גרשון וקהת ומררי
ושני חיי לוי שבע ושלושים ומאת שנה כס"י:
יז בני גרשון לבני ושמי למשפחתם: יח ובני
קהת עמרם ויצהר וחברון ועזיאל ושני חיי
קהת שלש ושלושים ומאת שנה כס"י: יט ובני
מררי מחלי ומושי אלה משפחת הלוי
לתלדתם: כ ויקח עמרם את-יוכבד דדתו לו

רש"י

ליחסם דרך תולדותם מראובן. (ובפסיקתא גדולה
ראיתי: לפי שקנטרם יעקב אביהם לשלשה
שבטים הללו בשעת מותו, חזר הכתוב ויחסם פאן
לבדם, לומר שחשובים הם): (טז) ושני חיי לוי
וגו'. למה נמנו שנותיו של לוי? להודיע כמה ימי
השעבוד, שכל זמן שאחד מן השבטים קים, לא
היה שעבוד, שנאמר: (לעיל א) "וימת יוסף וכל
אחיו", ואחר כך: "ויקם מלך חדש", ולוי האריך
ימים על כלם: (יח) ושני חיי קהת ושני חיי
עמרם וגו'. מחשבון זה אנו למדים על מושב בני
ישראל ארבע מאות שנה שאמר הכתוב. שלא
בארץ מצרים לבדה היו, אלא מיום שנולד יצחק,
שהרי קהת מיורדי מצרים היה. חשב כל שנותיו
ושנות עמרם ושמונים של משה, לא תמצאם

ערלים" - אטום ומכסה ומבדל מלאכלו:
(יג) וידבר ה' אל משה ואל אהרן. לפי שאמר
משה: "ואני ערל שפתים", צרף לו הקדוש ברוך
הוא את אהרן להיות לו לפה ולמליץ: ויצום אל
בני ישראל. (שמות רבה) צנה עליהם להנהיגם
בנחת ולסבל אותם: ואל פרעה מלך מצרים. צום
עליו לחלק לו פבוד בדבריהם, זה מדרשו,
ופשוטו: צום על דבר ישראל ועל שליחותו אל
פרעה, ודבר הצווי מהו? מפרש בפרשה שניה,
לאחר סדר היחס, אלא מתוך שהזכיר משה ואהרן,
הפסיק הענין ב"אלה ראשי בית אבותם", ללמדנו
היאך נולדו משה ואהרן ובמי נתיחסו: (יד) אלה
ראשי בית אבתם. מתוך שהזקק ליחס שבטו של
לוי עד משה ואהרן בשביל משה ואהרן, התחיל

לְאִשָּׁה וּתְלִד לּוֹ אֶת־אֶהְרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וְשְׁנֵי
 חַיֵּי עֶמְרָם שִׁבְעַ וְשְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה רַס"י:
 כּא וּבְנֵי יִצְחָר קָרַח וְנֹפֶג וְזִכְרִי: כּב וּבְנֵי עֲזִיזָאֵל
 מִיִּשָּׁאֵל וְאַלְצָפָן וְסִתְרִי: כּג וַיִּקַּח אֶהְרֹן אֶת־
 אֱלִישֶׁבַע בַּת־עַמִּינָדָב אַחֻזַּת נַחֲשׁוֹן לּוֹ לְאִשָּׁה
 וּתְלִד לּוֹ אֶת־נֹדֵב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר
 וְאֶת־אִיתֶמָר רַס"י: כּד וּבְנֵי קָרַח אֶסִּיר וְאַלְקָנָה
 וְאַבִּיאֶסָף אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַקָּרְחִי: כּה וְאַלְעָזָר
 בֶּן־אֶהְרֹן לָקַח־לּוֹ מִבָּנוֹת פּוּטִיאל לּוֹ לְאִשָּׁה
 וּתְלִד לּוֹ אֶת־פִּינָחַם אֵלֶּה רֵאשֵׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם
 לְמִשְׁפַּחְתָּם רַס"י: כּו הוּא אֶהְרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר
 אָמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צְבֹאתָם רַס"י: כּז הֵם
 הַמְּדַבְּרִים אֶל־פְּרָעָה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְהוֹצִיא
 אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הוּא מֹשֶׁה
 וְאַהֲרֹן רַס"י: כּח וַיְהִי בְיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם רַס"י: ס שְׁלִישִׁי כֹט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה

רַס"י

עַל צְבֹאוֹתָם. בְּצֹבֹאוֹתָם, כָּל צְבָאָם לְשִׁבְטֵיהֶם. יֵשׁ
 "עַל" שְׁאִינוּ אֵלָּא בְּמָקוֹם אוֹת אַחַת: "וְעַל חֶרֶבֶף
 תַּחֲיָה", כְּמוֹ בְּחֶרֶבֶף. (יחזקאל לג) "עַמְדָתָם עַל
 חֶרֶבֶכֶם", כְּמוֹ בְּחֶרֶבֶכֶם: (כז) הֵם הַמְּדַבְּרִים
 וּגו'. הֵם שְׁנֹצְטוּוּ, הֵם שְׁקִימוּ: הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן.
 הֵם בְּשִׁלְחֻתָם וּבְצִדְקָתָם מִתַּחֲלָה וְעַד סוֹף:
 (כח) וַיְהִי בְיוֹם דִּבֶּר וּגו'. מִחֶבֶר לְמִקְרָא
 שְׁלֹאֲחֵרָיו: (כט) וַיְדַבֵּר ה'. הוּא הַדְּבוּר עֲצָמוֹ
 הָאָמֹר לְמַעַל: "בֹּא דִבֶּר אֶל פְּרָעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם",
 אֵלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהִפְסִיק הָעֲנָן כְּדִי לִיחָסֵם, חֲזוֹר הָעֲנָן
 עָלָיו לְהַתְחִיל בּוֹ: אֲנִי ה'. כְּדֹאִי אֲנִי לְשִׁלְחָךְ

אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְהִרְבֵּה שָׁנִים נִכְלָעִים לְבָנִים
 בְּשְׁנֵי הָאֲבוֹת: (כ) יוֹכְבֵּד דִּדְתוֹ. אַחַת אֲבוֹהִי, בַּת
 לוֹי, אַחֻזַּת קֶהֶת: (כג) אַחֻזַּת נַחֲשׁוֹן. (כבא בְּתוּרָא
 קִי. שְׁמוֹת רַבָּה) מִכָּאן לְמִדְּנוּ: הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה, צָרִיף
 לְכֹדֵק בְּאַחִיהָ: (כה) מִבָּנוֹת פּוּטִיאל. מִזְרַע יִתְרוֹ,
 שְׁפֹטֶם עֲגָלִים לְעִבּוֹדַת פּוֹכְבִּים, וּמִזְרַע יוֹסֵף
 שְׁפֹטֶפֶט בִּיצְרוֹ (ב"ב קט): (כו) הוּא אֶהְרֹן וּמֹשֶׁה.
 אֵלֹו שֶׁהִזְכִּירוּ לְמַעַלָּה, שִׁילְדָה יוֹכְבֵּד לְעֶמְרָם, "הוּא
 אֶהְרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר ה'" (שְׁמוֹת רַבָּה פ"א). יֵשׁ
 מְקוֹמוֹת שֶׁמִּקְדִּים אֶהְרֹן לְמֹשֶׁה וַיֵּשׁ מְקוֹמוֹת
 שֶׁמִּקְדִּים מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן, לֹאמַר לָךְ שֶׁשְׁקוּלִין כְּאַחֵד:

דְּבַר אֶל־פֶּרַעַה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר
 אָנִי דֹבֵר אֵלֶיךָ כִּשְׁׁי: ל וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִּפְנֵי יְהוָה
 הֵן אָנִי עָרַל שְׁפָתַיִם וְאִידָּהּ יִשְׁמַע אֵלַי
 פֶּרַעַה כִּשְׁׁי: פ ז א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רְאֵה
 נִתְתִּידָּהּ אֱלֹהִים לְפֶרַעַה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יִהְיֶה
 נְבִיאָךְ כִּשְׁׁי: ב אֵתָּה תְּדַבֵּר אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוְךָ
 וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יְדַבֵּר אֶל־פֶּרַעַה וְיִשְׁלַח אֶת־בְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְצוֹ כִּשְׁׁי: ג וְאֲנִי אֶקְשֶׁה אֶת־לֵב
 פֶּרַעַה וְהִרְבִּיתִי אֶת־אֲתֹתַי וְאֶת־מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם כִּשְׁׁי: ד וְלֹא־יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פֶּרַעַה וְנִתְתִּי
 אֶת־יָדֵי בְּמִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־צְבֹאתַי אֶת־
 עַמִּי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשַׁפְטִים
 גְּדֹלִים: ה וַיֵּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּנִטְתִּי
 אֶת־יָדֵי עַל־מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 מִתּוֹכָם כִּשְׁׁי: ו וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתָם כֵּן עָשׂוּ:

רש"י

אקשה. מאחר שהרשיע והתריס כנגדי, וגלוי לפני
 שאין נחת רוח באמות עובדי פוכבים לתת לב
 שלם לשוב, טוב לי שיתקשה לבו למען הרבות בו
 אותותי ותכירו את גבורתי. וכן מדתו של הקדוש
 ברוך הוא: מביא פרענות על האומות עובדי
 פוכבים, כדי שישמעו ישראל וייראו, שנאמר:
 (צפניה ג) "הכרתי גוים נשמו פנותם וגו'". "אמרתי
 אף תיראי אותי תקחי מוסר", ואף על פי כן בחמש
 מפות הראשונות לא נאמר: "ויחזק ה' את לב
 פרעה", אלא, "ויחזק לב פרעה". (ועין ברא"ם
 שגורס כאן דבור המתחיל: "בלכתך לשוב" עד
 שמתי בידך וכדלעיל פרשת שמות בפסוק:
 "בלכתך לשוב", עין שם:) (ה) את ידי. יד ממש,

דמצרים ית כל די אנא ממליל
 עמך: ל ואמר משה קדם יי הא
 אנא יקיר ממלל ואכדין יקבל
 מני פרעה: א ואמר יי למשה
 חזי מניתך רב לפרעה ואהרן
 אחוך יהי מתרגמנך: ב את
 תמלל ית כל די אפקדנך ואהרן
 אחוך ימלל עם פרעה וישלח ית
 בני ישראל מארעה: ג ואנא
 אקשי ית לבא דפרעה ואסגיתי
 ית אתותי וית מופתי בארעה
 דמצרים: ד ולא יקבל מנכון
 פרעה ואפתן ית מחת גברתי
 במצרים ואפיק ית חילי ית עמי
 בני ישראל מארעה דמצרים
 בדינין וברבין: ה וידעון מצרים
 ארי אנא יי כד ארים ית מחת
 גברתי על מצרים ואפיק ית בני
 ישראל מביניהון: ו ועבד משה
 ואהרן כמא דפקיד יי יתהון כן

ולקחם דברי שליחותי: (ל) ויאמר משה לפני
 ה'. היא האמירה שאמר למעלה: "הן בני ישראל
 לא שמעו אלי", ושנה הכתוב כאן, כיון שהפסיק
 הענין, וכך היא השטה, כאדם האומר: נחזור על
 הראשונות: (א) נתתיה אלהים לפרעה. שופט
 ורודה לרדותו במכות וסורין: יהיה נביאך.
 פתרגומו: יהי מתרגמנך. וכן כל לשון נבואה, אדם
 המכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות, והוא מגזרת
 (ישעיה נז) "ניב שפתיים", (משלי י) "ינוב חקמה",
 "ויכל מהתנבאות" דשמואל (סימן י), ובלע"ז
 קוראין לו פרעדיג"ר: (ב) אתה תדבר. פעם אחת
 כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפיו, ואהרן
 אחיך ימליצנו ויטעימנו באוגי פרעה: (ג) ואני

עבדו: ז ומשה בר תמנן שנין
ואהרן בר תמנן ותלת שנין
במללותהון עם פרעה: ח ואמר
י' למשה ולאהרן למימר:
ט ארי ימלל לותכון פרעה
למימר הבו לכון אתא ותימר
לאהרן סב ית חוטרה ורמי קדם
פרעה יהי לתנינא: י ועל משה
ואהרן לות פרעה ועבדו כן כמא
דפקיד י' ורמא אהרן ית חוטרה
קדם פרעה וקדם עבדוהי ותה
לתנינא: יא וקרא אף פרעה
לחכימאי ולחרשיא ועבדו אף
אנון חרשי מצרים בלחשיהון
כן: יב ורמו גבר חוטרה ותה
לתנינא ובלע חטרא דאהרן ית
חטריהון: יג ואתקף לבא
דפרעה ולא קביל מנהון כמא
דמליל י': יד ואמר י' למשה
אתינקר (לפרש"י יקיר) לבא
דפרעה סריב לשלחא עמא:
טו אזיל לות פרעה בצפרא קא
נפיק למיא ותתעתד לקדמותה
על פיך נהרא וחוטרא דאתתפיד
לחויא תסב בידך: טז ותימר לה
י' אלהא דיהודאי שלחני לותך
למימר שלח ית עמי ויפלחון
קדמי במדברא וקא לא קבילתא

ז ומשה בן-שמונים שנה ואהרן בן-שלוש
ושמונים שנה בדברם אל-פרעה: פ רביעי
ח ויאמר יהוה אל-משה ואל-אהרן לאמר:
ט כי ידבר אלכם פרעה לאמר הנו לכם
מופת ואמרת אל-אהרן קח את-מטתך והשלך
לפני-פרעה יהי לתנין כס"י: י ויבא משה ואהרן
אל-פרעה ויעשו כן כאשר צוה יהוה וישלך
אהרן את-מטהו לפני פרעה ולפני עבדיו
ויהי לתנין: יא ויקרא גם-פרעה לחכמים
ולמכשפים ויעשו גם-הם חרטמי מצרים
בלהטיהם כן כס"י: יב וישליכו איש מטהו ויהיו
לתנינם ויבלע מטה-אהרן את-מטתם כס"י:
יג ויחזק לב פרעה ולא שמע אליהם כאשר
דבר יהוה: ס יד ויאמר יהוה אל-משה כבד
לב פרעה מאן לשלח העם כס"י: טו לך אל-
פרעה בפקר הנה יצא המימה ונצבת
לקראתו על-שפת היאר והמטה אשר-נהפך
לנחש תקח בידך כס"י: טז ואמרת אליו יהוה
אלהי העברים שלחני אליך לאמר שלח

רש"י

יקיר. ולא אתינקר, מפני שהוא שם דבר, כמו:
(שמות יח) "כי כבד ממך הדבר": (טו) הנה יצא
המימה. לנקביו, שהיה עושה עצמו אלוה ואומר
שאינו צריך לנקביו, ומשכים ויוצא לנילוס ועושה
שם צרכיו (שמות רבה): (טז) עד כה. עד הנה,
ומדרשו: עד שתשמע ממני מפת בכורות שאפתח
בה ב"כה": "כה אמר ה' פתחות הלילה":

להפות בהם: (ט) מופת. אות להודיע שיש צורך
(צורך) במי ששולח אתכם: לתנין. נחש:
(יא) בלהטיהם. בלחשיהון, ואין לו דמיון
במקרא, ויש לדמות לו: (בראשית ג) "להט החרב
המתהפכת", דומה שהיא מתהפכת על ידי לחש:
(יב) ויבלע מטה אהרן. (שבת צז) מאחר שחזר
ונעשה מטה, בלע את כלן: (יד) כבד. תרגומו

אֶת-עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי בַּמִּדְבָּר וַהֲנֵה לֹא-שָׁמַעְתָּ
 עֲרֹכָה ^{כס"י}: י כֹּה אָמַר יְהוָה בְּזֹאת תִּדְעֶה כִּי
 אֲנִי יְהוָה הֵנָּה אֲנֹכִי מִכָּה | בַּמָּטָה אֲשֶׁר-בְּיָדִי
 עַל-הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֹר וְנִהַפְּכוּ לָדָם ^{כס"י}:
 יח וַהֲדַגָּה אֲשֶׁר-בַּיָּאֹר תָּמוּת וּבֹאֵשׁ הַיָּאֹר
 וְנִלְאוּ מִצָּרִים לְשִׁתּוֹת מַיִם מִן-הַיָּאֹר ^{כס"י}: ט
 יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה אָמַר אֶל-אַהֲרֹן קַח
 מַטֶּן וְנִטְהַרְדֹּךָ עַל-מִימֵי מִצָּרִים עַל-נִהַרְתָּם |
 עַל-יֹאדֵיהֶם וְעַל-אֲגֻמֵּיהֶם וְעַל כָּל-מִקְוֵה
 מִימֵיהֶם וַיְהִי-דָם וַהֲיָה דָם בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם
 וּבְעֵצִים וּבַבְּאֵבִיזִים ^{כס"י}: כ וַיַּעֲשׂוּ-כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
 כַּאֲשֶׁר | צִוָּה יְהוָה וַיֵּרָם בַּמָּטָה וַיֵּךְ אֶת-הַמַּיִם
 אֲשֶׁר בַּיָּאֹר לְעֵינֵי פִרְעֹה וּלְעֵינֵי עֲבָדָיו וַיַּהֲפֹכוּ
 כָּל-הַמַּיִם אֲשֶׁר-בַּיָּאֹר לָדָם: כא וַהֲדַגָּה אֲשֶׁר-
 בַּיָּאֹר מָתָה וַיָּבֹאֵשׁ הַיָּאֹר וְלֹא-יָכְלוּ מִצְרַיִם
 לְשִׁתּוֹת מַיִם מִן-הַיָּאֹר וַיְהִי הַדָּם בְּכָל-אֶרֶץ
 חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם בְּלִטְיָהֶם וַיִּחָזַק לֵב-פִּרְעֹה

עד קצן: יז כדנן אמר יי ברא
 תדע ארי אנא יי הא אנא מחי
 בחטרא די בידי על מיא די
 בנהרא ויתהפכון לדמא:
 יח ונוני די בנהרא תמות וסרי
 נהרא וילאון מצראי למשתי מיא
 מן נהרא: יט ואמר יי למשה
 אמר לאהרן טול חטרך וארים
 ירך על מיא דמצרים על נהריהון
 על ארתיהון ועל אגמיהון ועל
 כל בית פנישות מימיהון ויהון
 דמא ויהי דמא בכל ארעא
 דמצרים ובמני אעא ובמני
 אכנא: כ ועבדו כן משה ואהרן
 כמא דפקיד יי וארים בחטרא
 ומחא ית מיא די בנהרא לעיני
 פרעה ולעיני עבדוהי ואתהפכו
 כל מיא די בנהרא לדמא:
 כא ונוני די בנהרא מיתו וסרי
 נהרא ולא יכילו מצראי למשתי
 מיא מן נהרא והנה דמא בכל
 ארעא דמצרים: כב ועבדו כן
 חרשי מצרים בלחשיהון ואפקו
 מצרים: כב ויעשו-כן

רע"י

השדות: אגמיהם. קבוצת מים שאינן נובעין ואינן
 מושכין, אלא עומדין במקום אחד וקורין לו
 אשטנ"ק: בכל ארץ מצרים. אף במרחצאות
 ובאמבטאות שבבתים: ובעצים ובאבנים. מים
 שבכלי עץ ובכלי אבן: (כב) בלטיהם. לחש
 שאומרין אותו בלט ובחשאי. ורבותינו אמרו:
 (סנהדרין סז) בלטיהם, מעשה שדים, בלטיהם,
 מעשה כשפים: ויחזק לב פרעה. לומר: על ידי
 מכשפות אתם עושים כן, (מנחות פה) תבן אתם
 מכניסין לעפרים, עיר שפלה תבן? אף אתם
 מביאים מכשפות למצרים שפלה כשפים:

(יז) ונהפכו לדם. לפי שאין גשמים יורדים
 במצרים ונילוס עולה ומשקה את הארץ, ומצרים
 עובדים לנילוס, לפיכך הלקה את יראתם, ואחר כך
 הלקה אותם: (יח) ונלאו מצרים. לבקש רפואה
 למי היאר, שיהיו ראויין לשמות: (יט) אמר אל
 אהרן. לפי שהגן היאר על משה כשנשלף לתוכו,
 לפיכך לא לקה על ידו, לא בדם ולא בצפרדעים,
 ולקה על ידי אהרן: נהרתם. הם נהרות המושכים
 קצין נהרות שלנו: יאריהם. הם ברכות ונגרים
 העשויות בידי אדם משפת הנהר לשדות, ונילוס
 מימיו מתברכים ועולה דרך היארים ומשקה

לְפָא דְפָרְעָה וְלֹא קָבִיל מְנַהוֹן
 כְּמָא דְמַלְלִיל יִי: כג וְאַתְּפֹנִי
 פָּרְעָה וְעַל לְבִיתָהּ וְלֹא שְׁוִי לְבָהּ
 אִף לְדָא: כד וַחֲפָרוּ כָל מִצְרָאִי
 סַחְרָנוֹת נִהְרָא מִיָּא לְמִשְׁתִּי אֲרִי
 לֹא יָכִילוּ לְמִשְׁתִּי מִמִּיָּא דְנִהְרָא:
 כה וְאַשְׁלָם שְׁבַעַת יוֹמִין בְּתַר
 דְּמִחָא יִי יַת נִהְרָא: כו וְאָמַר יִי
 לְמִשָּׁה עוֹל לְוֹת פָּרְעָה וְתִימַר לָהּ
 כְּדִנָּן אָמַר יִי שְׁלַח יַת עַמִּי
 וְיִפְלָחוּן קְדָמִי: כז וְאִם סָרִיב אַתָּה
 לְשַׁלְחָא הָא אָנָּא מַחִי יַת כָּל
 תַּחֲוּמָךְ בְּעַרְדְּעִנְיָא: כח וַיִּרְבִּי
 נִהְרָא עַרְדְּעִנְיָא וַיִּסְקוּן וַיַּעֲלוּן
 בְּבִיתָךְ וּבְאֲדָרוֹן בֵּית מִשְׁכַּבְךָ וְעַל
 עַרְסָךְ וּבְבֵית עַבְדֶּיךָ וּבְעַמְּךָ
 וּבִתְנוּרָךְ וּבְאֲצוֹתָךְ: כט וּבָךְ
 וּבְעַמְּךָ וּבְכָל עַבְדֶּיךָ יִסְקוּן
 עַרְדְּעִנְיָא: א וְאָמַר יִי לְמִשָּׁה
 אָמַר לְאַהֲרֹן אֲרִים יַת יָדְךָ
 בְּחֻטְרָךְ עַל נִהְרָא עַל אֲרִתְיָא וְעַל
 אֲגֻמִּיָּא וְאַסִּיק יַת עַרְדְּעִנְיָא עַל
 אֲרָעָא דְּמִצְרַיִם: ב וְאֲרִים אַהֲרֹן
 יַת יָדָהּ עַל מִיָּא דְּמִצְרָאִי וְסָלִיקַת
 עַרְדְּעִנְיָא וַחֲפַת יַת אֲרָעָא

אֲהֲרֹן אֶת־יָדוֹ עַל מִימֵי מִצְרַיִם וַתַּעַל הַצִּפְרֹדֶּעַ וַתִּכָּס אֶת־אֶרֶץ

רש"י

"וַיִּגְפּוּ אֲשֶׁה הָרָה", אינו לשון מיתה, וכן: (ירמיה יג) "וּבְטָרָם יִתְגַּפּוּ רִגְלֵיכֶם", (תהלים צא) "פֶּן תִּגָּף בְּאֶבֶן רִגְלֶךָ", (ישעיה ח) "וּלְאֶבֶן נִגָּף": (כח) וְעָלוּ. מן הַיָּאֵר: בְּבִיתָךְ. ואחר כך בְּבֵית עַבְדֶּיךָ. הוא הַתַּחֲלִיל בְּעֶצֶה תַחֲלָה: "וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ", וּמִמֶּנּוּ הַתַּחֲלִיל הַפְּרָעָנוֹת (סוטה יא. ושמות רבה): (כט) וּבִכְהָ וּבְעַמְּךָ. (סנהדרין פ) בְּתוֹךְ מַעֲיָהם וּבְכָל עַבְדֶּיךָ וּבְכָל עַבְדֶּיךָ יִסְקוּן וַיַּעֲלוּן בְּבִיתָךְ וּבְאֲדָרוֹן בֵּית מִשְׁכַּבְךָ וְעַל עַרְסָךְ וּבְבֵית עַבְדֶּיךָ וּבְעַמְּךָ וּבִתְנוּרָךְ וּבְאֲצוֹתָךְ: (שמות רבה) צִפְרֹדֶעַ אַחַת הָיְתָה, וְהָיוּ מִכֵּין אוֹתָהּ וְהָיָה

(כג) גַּם לְזֹאת. לְמוֹפֶת הַמַּטָּה שֶׁנִּהְפָּךְ לְתַנִּין וְלֹא לְזֶה שֶׁל דָּם: (כה) וַיִּמָּלֵא. מִזֵּן שְׁבַעַת יָמִים שֶׁלֹּא שָׁב הַיָּאֵר לְקִדְמוֹתוֹ, שֶׁהִיְתָה הַמַּכָּה מִשְׁמַשְׁת רִבִּיעַ חֹדֶשׁ, וְשִׁלְשָׁה חֳלָקִים הָיָה מַעֲיד וּמַתְרָה בָּהֶם (בשמות רבה): (כז) וְאִם מֵאֵן אַתָּה. וְאִם סָרְבָן אַתָּה. מֵאֵן כְּמוֹ מִמֵּאֵן, מְסָרֵב, אֲלֵא כִּינָה הָאָדָם עַל שֵׁם הַמַּפְעֵל, כְּמוֹ: שְׁלוֹ וְשִׁקָּט, סָר וְזָעַף (מלכים א כ): נִגָּף אֶת כָּל גְּבוּלָךְ. מִכָּה, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן מִגָּפָה אֵינוֹ לְשׁוֹן מִיתָה אֲלֵא לְשׁוֹן מִכָּה, וְכֵן: (שמות כא)

מִצָּרִים כס"י: ג וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחֲרֻטִּים בְּלִטְיָהֶם
וַיַּעֲלֹ אֶת־הַצַּפְרָדַּעִים עַל־אֶרֶץ מִצָּרִים:
ד וַיִּקְרָא פֶרְעָה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הֶעֱתִירוּ
אֶל־יְהוָה וַיִּסֹּר הַצַּפְרָדַּעִים מִמֶּנִּי וּמִעַמִּי
וַאֲשַׁלַּח אֶת־הָעָם וַיִּזְבְּחוּ לַיהוָה: ה וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה לְפֶרְעָה הִתְפָּאֵר עָלַי לְמַתִּי | אֶעֱתִיר
לָךְ וְלַעֲבָדֶיךָ וְלַעֲמֹךָ לְהַכְרִית הַצַּפְרָדַּעִים
מִמֶּךָ וּמִבְּתֶיךָ רַק בִּיֹּאֵר תִּשְׁאֲרֶנָּה כס"י: ו וַיֹּאמֶר
לְמַחֵר וַיֹּאמֶר כְּדַבְּרְךָ לְמַעַן תֵּדַע כִּי־אִין
כִּי־הוּא אֱלֹהֵינוּ כס"י: חמ"שי ז וַיִּסְרוּ הַצַּפְרָדַּעִים
מִמֶּךָ וּמִבְּתֶיךָ וּמִעַבְדֶּיךָ וּמִעַמֶּךָ רַק בִּיֹּאֵר
תִּשְׁאֲרֶנָּה: ח וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מֵעַם פֶּרְעָה
וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה עַל־דְּבַר הַצַּפְרָדַּעִים
אֲשֶׁר־שָׁם לְפֶרְעָה כס"י: ט וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדַבְּרֵי
מֹשֶׁה וַיָּמָתוּ הַצַּפְרָדַּעִים מִן־הַבְּתִים מִן־
הַחֲצֵרֹת וּמִן־הַשָּׂדֹת: י וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם חֲמָרָם וְחֲמָרָשׁ הָאֶרֶץ כס"י:

דְּמִצָּרִים: ג וַעֲבָדוּ כֵן חֲרֻטִּיא
בְּלִחְשִׁיהוֹן וְאִסִּיקוּ יָת עֲרֻדְעִנְיָא
עַל אֶרְעָא דְּמִצָּרִים: ד וַקְרָא
פֶּרְעָה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר צִלּוּ
קִדָּם יי וַיַּעֲדִי עֲרֻדְעִנְיָא מִנִּי
וּמִעַמִּי וְאֲשַׁלַּח יָת עַמָּא וַיִּזְבְּחוּן
קִדָּם יי: ה וַאֲמַר מֹשֶׁה לְפֶרְעָה
שְׂאֵל לָךְ גִּבּוֹרָא הֵב לִי זָמָן
לְאַמְתִּי אֲצִלִּי עֲלֶיךָ וְעַל עַבְדֶּיךָ
וְעַל עַמָּךְ לְשִׁיפָאָה עֲרֻדְעִנְיָא מִמֶּךָ
וּמִבְּתֶיךָ לְחוּד בְּנִהְרָא תִשְׁתַּגְּמֹךְ:
ו וַאֲמַר לְמַחֵר וַאֲמַר כְּפִתְגָמָךְ
כְּדִיל דְּתִדַּע אָרִי לִית כִּי אֱלֹהֵנָּא:
ז וַיַּעֲדוּן עֲרֻדְעִנְיָא מִמֶּךָ וּמִבְּתֶיךָ
וּמִעַבְדֶּיךָ וּמִעַמָּךְ לְחוּד בְּנִהְרָא
יִשְׁתַּגְּמֹךְ: ח וַיִּנְפַק מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
מִלּוֹת פֶּרְעָה וְצִלִּי מֹשֶׁה קִדָּם יי
עַל עֶסֶק עֲרֻדְעִנְיָא דִּי שׁוּי
לְפֶרְעָה: ט וַעֲבַד יי כְּפִתְגָמָא
דְּמֹשֶׁה וּמִיתוּ עֲרֻדְעִנְיָא מִן בְּתִיא
מִן דְּרִתָּא וּמִן חֻקְלָתָא: י וַכְּנָשׁוּ
יְתֵהוֹן דְּגוֹרִין דְּגוֹרִין וּסְרִיאוּ עַל

רע"י

נֶאֱמַר: מַתִּי אֶעֱתִיר, הִיָּה מִשְׁמַע מַתִּי אֶתְפַּלֵּל, עֲכָשׁוּ
שְׁנֵאֲמַר: "לְמַתִּי", מִשְׁמַע: אֲנִי הַיּוֹם אֶתְפַּלֵּל עָלֶיךָ
שְׂיִכְרָתוֹ הַצַּפְרָדַּעִים לְזָמָן שְׁתִּקְבַּע לִי, אָמַר לְאִיזָה
יּוֹם תִּרְצָה שְׂיִכְרָתוֹ. אֶעֱתִיר, הֶעֱתִירוּ וְהַעֲתִירְתִּי, וְלֹא
נֶאֱמַר: אֶעֱתֵר, עֲתֵרוּ וְעִתְרִיתִי, מִפְּנֵי שְׁכָל לְשׁוֹן עֲתֵר,
הַרְבּוֹת פִּלֵּל הוּא, וְכֹאֲשֶׁר יֹאמַר: הַרְבּוּ, אֲרָבָה
וְהַרְבִּיתִי, לְשׁוֹן הַפְּעִיל, כֵּן יֹאמַר: אֶעֱתִיר, הֶעֱתִירוּ
וְהַעֲתִירְתִּי דְּבָרִים, וְאֵב לְכֻלָּם: (יחזקאל לה) הֶעֱתִירְתָּם
עָלַי דְּבָרֶיכֶם, הַרְבִּיתֶם: (ו) וַיֹּאמֶר לְמַחֵר. הַתְּפַלֵּל
הַיּוֹם שְׂיִכְרָתוֹ לְמַחֵר: (ח) וַיֵּצֵא וַיִּצְעַק. מִיָּד,
שְׂיִכְרָתוֹ לְמַחֵר: (י) חֲמָרִים חֲמָרִים. צְבוּרִים

מִתְּזֹת נַחֲלִילִים נַחֲלִילִים, זֶהוּ מִדְּרָשׁוֹ, וּפְשׁוּטוֹ: יֵשׁ
לּוֹמַר שִׁירֹץ הַצַּפְרָדַּעִים קוֹרָא לְשׁוֹן יְחִידוֹת, וְכֵן:
"וְתִהִי הַכֶּנֶם", הַרְחִישָׁה, גְּדוּלִיר"א בְּלַע"ז, וְאִף
"וְתַעַל הַצַּפְרָדַּע", גְּרִינוּלִיר"א בְּלַע"ז:
(ה) הִתְפָּאֵר עָלַי. כְּמוֹ (ישעיה י) "הִתְפָּאֵר הַגִּבּוֹן
עַל הַחוּצָב בּוֹ"? מִשְׁתַּבַּח לּוֹמַר: אֲנִי גְּדוֹל מִמֶּךָ,
וּנִיט"ר בְּלַע"ז, וְכֵן: "הִתְפָּאֵר עָלַי" - הִשְׁתַּבַּח
לְהַתְחַכֵּם וְלִשְׂאֵל דְּבַר גְּדוֹל וְלֹאמַר שְׁלֹא אוּכַל
לַעֲשׂוֹתוֹ: לְמַתִּי אֶעֱתִיר לָךְ. אֵת אֲשֶׁר אֶעֱתִיר לָךְ
הַיּוֹם עַל הַכְּרַתַּת הַצַּפְרָדַּעִים, לְמַתִּי תִרְצָה שְׂיִכְרָתוֹ,
וְתִרְאָה אִם אֲשַׁלֵּם דְּבָרִי לְמוֹעֵד שְׁתִּקְבַּע לִי. אֵלוּ

ארעא: יא וְחָזָא פְּרַעָה אֲרִי הוּת
רוחמא וְיִתְיַקֵּר ית לְבָה וְלֹא קבִּיל
מְנַהוֹן כְּמָא דְמַלְלִיל יִי: יב וְאָמַר
יִי לְמַשָּׁה אָמַר לְאַהֲרֹן אֲרִים ית
חֲטָרָף וּמַחָא ית עֲפָרָא דְאַרְעָא
וְיֵהָא לְקַלְמֶתָא בְּכָל אֲרַעָא
דְּמִצְרַיִם: יג וְעֲבָדוּ בֵּן וְאֲרִים
אַהֲרֹן ית יְדָה בְּחֲטָרָה וּמַחָא ית
עֲפָרָא דְאַרְעָא וְהוּת קַלְמֶתָא
בְּאַנְשָׁא וּבְכַעֲרָא כָּל עֲפָרָא
דְאַרְעָא הוּת קַלְמֶתָא בְּכָל אֲרַעָא
דְּמִצְרַיִם: יד וְעֲבָדוּ בֵּן חֲרָשִׁיא
בְּלִחְשִׁיהוֹן לְאַפְקָא ית קַלְמֶתָא
וְלֹא יְכִילוּ וְהוּת קַלְמֶתָא בְּאַנְשָׁא
וּבְכַעֲרָא: טו וְאָמְרוּ חֲרָשִׁיא
לְפִרְעָה הָא מַחָא מִן קָדָם יִי הִיא
וְאַתְקַף לָבָא דְפִרְעָה וְלֹא קבִּיל
מְנַהוֹן כְּמָא דְמַלְלִיל יִי: טז וְאָמַר
יִי לְמַשָּׁה אֲקָדָם בְּצִפְרָא וְאַתְעַתֵּד
קָדָם פְּרַעָה הָא נָפַק לְמִיָּא וְיִתִּימַר
לָהּ בְּדָנָן אָמַר יִי שְׁלַח עָמִי
וְיִפְלַחוּן קָדָמִי: יז אֲרִי אִם לִיתֵּךְ

יֹא וְיִרְא פְּרַעָה כִּי הִיתָה הַרוּחָה וְהַכְּבֵד
אֶת־לְבָבוֹ וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים בְּאִשְׁרֵי דְבַר
יְהוָה כְּשִׁי: ס יב וְיֹאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אָמַר
אֶל־אַהֲרֹן נִטָּה אֶת־מִטְּךָ וְהָךְ אֶת־עַפְרֵי הָאָרֶץ
וְהִיָּה לְכֹנֶם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם כְּשִׁי: יג וַיַּעֲשׂוּ־כֵן
וַיִּטּ אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ בְּמִטָּהּ וַיַּךְ אֶת־עַפְרֵי
הָאָרֶץ וַתְּהִי הַכֹּנֶם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה כָּל־עַפְרֵי
הָאָרֶץ הָיָה כְּנִים בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם כְּשִׁי:
יד וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחֲרָטְמִים בְּלִטְיָהֶם לְהוֹצִיא אֶת־
הַכֹּנִים וְלֹא יָכְלוּ וַתְּהִי הַכֹּנֶם בָּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה כְּשִׁי: טו וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטְמִים אֶל־פְּרַעָה
אַצְבַּע אֱלֹהִים הוּא וַיַּחֲזֹק לִב־פְּרַעָה וְלֹא־
שָׁמַע אֱלֹהִים בְּאִשְׁרֵי דְבַר יְהוָה כְּשִׁי: ס
טז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִשָּׁבֵם בְּבִקְרֹךְ
וְהַתִּיצַב לִפְנֵי פְרַעָה הִנֵּה יוֹצֵא הַמִּימָה
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁלַח עָמִי וַיַּעֲבְדֵנִי: ז כִּי אִם־אֵינְךָ מְשַׁלַּח

רעט"י

צבורים, כַּתְּרָגוּמוֹ: דְּגוֹרִין, דְּגוֹרִין, גְּלִין:
(יא) וְהַכְּבֵד אֶת־לְבָבוֹ. לְשׁוֹן פֻּעַל הוּא כְּמוֹ:
"הִלּוּךְ וְנִסְוֹעַ", וְכֵן: (מַלְכִים ב ג) "וְהַכּוֹת אֶת
מוֹאֵב", (שְׁמוּאֵל א כב) "וְשֹׁאֵל לוֹ בְּאֱלֹהִים", (מַלְכִים
א כ) "הִכָּה וּפְצַע": בְּאִשְׁרֵי דְבַר ה'. וְהִכָּן דְּבַר?
"וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פְּרַעָה": (יב) אָמַר אֶל אַהֲרֹן.
לֹא הָיָה הָעֶפֶר כְּדַאי לְלָקוֹת עַל יְדֵי מֹשֶׁה, לְפִי
שְׁהָגָן עָלָיו כְּשֶׁהֲרָג אֶת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחֹל,
וְלָקָה עַל יְדֵי אַהֲרֹן: (יג) וַתְּהִי הַכֹּנֶם. הַרְחִישָׁה,
פְּדוּלִיר־א בְּלַע"ז: (יד) לְהוֹצִיא אֶת הַכֹּנִים.
לְבִרְאָתָם, (נִסְחָה אַחֲרָת: וְלְהוֹצִיאָם) מִמָּקוֹם אַחֵר:
וְלֹא יָכְלוּ. שְׁאִין הַשֹּׁד שׁוֹלֵט עַל בְּרִיָּה פְּחוּתָה

מִפְשְׁעוֹרָה: (טו) אַצְבַּע אֱלֹהִים הִיא. מָכָה זוֹ
אֵינָה עַל יְדֵי כְּשָׁפִים, מֵאֵת הַמָּקוֹם הִיא: בְּאִשְׁרֵי
דְּבַר ה'. "וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פְּרַעָה":
(יז) מְשַׁלִּיחַ בָּךְ. מְגִירָה בָּךְ, וְכֵן: (דְּבָרִים לב)
"וְשֹׁן־בְּהֵמַת אֲשַׁלַּח בָּם", לְשׁוֹן שְׁסוּי, אִינְצִיט־ר
בְּלַע"ז: אֶת הָעֶרֶב. כָּל מִינֵי חַיּוֹת רְעוּת וּנְחָשִׁים
וְעֶקְרָבִים בְּעֶרְבּוּכִיא, וְהָיוּ מְשַׁחֲתִים בָּהֶם. וַיֵּשׁ
טַעַם בְּדָבָר בְּאַגְדָּה בְּכָל מָכָה וּמָכָה: לָמָּה זוֹ וְלָמָּה
זוֹ? בְּטַכְסִיסֵי מְלַחְמוֹת מְלָכִים בָּא עֲלֵיהֶם, כְּסֻדָּר
מְלָכוֹת כְּשֶׁצָּרָה עַל עִיר: בְּתַחֲלָה מְקַלְקֵל
מַעֲיִנוּתִיָּה, וְאַחֵר כָּךְ תּוֹקְעִין עֲלֵיהֶם וּמְרִיעִין
בְּשׁוּפְרוֹת לִירָאָם וּלְבַהֲלָם, וְכֵן הַצִּפְרָדִּיעִים,

אֶת-עַמִּי הִנְנִי מִשְׁלִיחַ בְּךָ וּבְעַבְדֶּיךָ וּבְעַמְּךָ
 וּבְכַתְיֶיךָ אֶת-הָעָרֹב וּמָלְאוּ בְּתֵי מִצְרַיִם אֶת-
 הָעָרֹב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-הֵם עָלֶיהָ כְּשִׁי׃
 יח וְהַפְּלִיתִי בַּיּוֹם הַהוּא אֶת-אֶרֶץ גִּשְׁן אֲשֶׁר
 עָמְדָה עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הִיוֹת-שָׁם עָרֹב לְמַעַן
 תִּדְעַ כִּי אֲנִי יְהוָה בְּקִרְבִּי הָאָרֶץ כְּשִׁי׃ ששי
 יט וְשִׁמְתִּי פָדָת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמְּךָ לְמַחֵר יִהְיֶה
 הָאֵת הַזֶּה כְּשִׁי׃ כ וַיַּעַשׂ יְהוָה כֵּן וַיָּבֹא עָרֹב
 כָּבֵד בֵּיתָהּ פְּרָעָה וּבֵית עַבְדָּיו וּבְכָל-אֶרֶץ
 מִצְרַיִם תִּשְׁחַת הָאָרֶץ מִפְּנֵי הָעָרֹב כְּשִׁי׃
 כא וַיִּקְרָא פְּרָעָה אֶל-מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לָכֵן
 זָבַחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בָּאָרֶץ כְּשִׁי׃ כב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא
 נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תוֹעֵבֶת מִצְרַיִם נִזְבַּח
 לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת-תּוֹעֵבֶת מִצְרַיִם
 לַעֲיִנֵיהֶם וְלֹא יִסְקָלְנוּ כְּשִׁי׃ כג דָּרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
 גָּלַךְ בַּמִּדְבָּר וּזְבַחְנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר
 יֹאמֶר אֱלֹהֵינוּ: כד וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח
 אֶתְכֶם וּזְבַחְתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם בַּמִּדְבָּר רַק
 הָרֶחֶק לֹא-תִרְחִיקוּ לָלֶכֶת הָעֲתִירוּ בַּעֲדַי:

משלח ית עמי הא אנא משלח
 בך ובעבדיך ובעמך ובכתיך ית
 ערובא וימלון בתי מצרים ית
 ערובא ואף ארעא דאנון עלה:
 יח ואפרש ביומא ההוא ית
 ארעא דגשן דעמי קאים עלה
 בדיל דלא למחוי תמן ערובא
 בדיל דתדע ארי אנא יי שליט
 בגו ארעא: יט ואשוי פורקן
 לעמי ועל עמך איתי מחא למחר
 יהא אתא הרין: כ ועבד יי כן
 ואתא ערובא תקיף לבית פרעה
 ולבית עבדוהי ובכל ארעא
 דמצרים אתחבלת ארעא מן קדם
 ערובא: כא וקרא פרעה למשה
 ולאהרן ואמר אזילו דבחו קדם
 אלהכון בארעא: כב ואמר משה
 לא תקן למעבד כן ארי בעירא
 דמצראי דחלין לה מנה אנחנא
 נסבין לדבחא קדם יי אלהנא הא
 נדבח ית בעירא דמצראי דחלין
 לה ואנון יהון חזן הלא יימרון
 למרגמנא: כג מהלך תלתא
 יומין גיזיל במדברא ונדבח קדם
 יי אלהנא כמא דיימר לנא:
 כד ואמר פרעה אנא אשלח
 יתכון ותדבחו קדם יי אלהכון
 במדברא לחוד ארחקא לא

רש"י

הארץ. נשחתה הארץ, אתחבלת ארעא:
 (כא) זבחו לאלהיכם בארץ. במקומכם ולא
 תלכו במדבר: (כב) תועבת מצרים. יראת
 מצרים, כמו (מלכים ב כג) "ולמלכם תועבת בני
 עמון", ואצל ישראל קורא אותם תועבה. ועוד יש
 לומר בלשון אחר: "תועבת מצרים", דבר שנאו
 הוא למצרים זכיחה שאנו זוכים, שהרי יראתם

מקרקרים והומים וכו', כדאיתא במדרש רבי
 תנחומא: (יח) והפליתי. והפרשתי, וכן: (לקמן
 ט) "והפלה ה'", וכן: (דברים ל) "לא נפלאה היא
 מך" - לא מבדלת ומפרשת היא מך: למען
 תדע כי אני ה' בקרב הארץ. אף על פי ששכינתי
 בשמים, גזרתי מתקיימת בפתחתונים: (יט) ושמי
 פדת. שיבדיל בין עמי ובין עמך: (כ) תשחת

כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי יוֹצֵא מֵעַמְּךָ
וְהֶעֱתַרְתִּי אֶל־יְהוָה וְסָר הָעָרֹב מִפְּרֹעָה
מֵעַבְדָּיו וּמַעֲמוֹ מֵאֶחָר וְקֹדֶם אֶל־יֹסֵף פְּרֹעָה הָיָל
לְבַלְתִּי שַׁלַּח אֶת־הָעָם לְזִבְחַ לַיהוָה כס"י:
כו וַיֹּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם פְּרֹעָה וַיַּעֲתֶר אֶל־
יְהוָה כס"י: כו וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדִבְרַ מֹשֶׁה וַיֹּסֶר
הָעָרֹב מִפְּרֹעָה מֵעַבְדָּיו וּמֵעַמּוֹ לֹא נִשְׁאָר
אֶחָד כס"י: כח וַיִּכְבַּד פְּרֹעָה אֶת־לְבָוֹ גַּם בַּפֶּעַם
הַזֹּאת וְלֹא שַׁלַּח אֶת־הָעָם כס"י: פ ז' וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרֹעָה וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי
וַיַּעֲבֹדֵנִי: ב כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח וְעוֹדֶךָ
מִחֲזִיק בָּם כס"י: ג הִנֵּה יַד־יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ
אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמָלִים בַּבָּקָר
וּבַצֹּאן דָּבָר כָּבֵד מְאֹד כס"י: ד וְהִפְלָה יְהוָה בֵּין
מִקְנֶה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֶה מִצְרַיִם וְלֹא יָמוּת
מִכָּל־לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר כס"י: ה וַיֵּשֶׁם יְהוָה
מוֹעֵד לֵאמֹר מֵאֶחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה הַדָּבָר הַזֶּה
בְּאֶרֶץ: ו וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה מִמַּחֲרַת

תרחקון למיזל צלו אף עלי:
כה ואמר משה הא אנא נפק
מעמך ואצלי קדם יי ויעדי
ערוכא מפרעה מעבדוהי ומעמא
מחר לחוד לא יוסף פרעה
לשקרא בדיל דלא לשלחא ית
עמא לדבחא קדם יי: כו ונפק
משה מן קדם פרעה וצלי קדם
יי: כז ועבד יי פסתגמא דמשה
ואעדי ערוכא מפרעה מעבדוהי
ומעמא לא אשתאר חד:
כח ונקר פרעה ית לבה אף
בזמנא דא ולא שלח ית עמא:
א ואמר יי למשה עול לות
פרעה ותמלל עמה כדנן אמר יי
אלהא דיהודאי שלח ית עמי
ויפלחון קדמי: ב ארי אם סריב
את לשלחא ועד כען את מתקף
בהון: ג הא מחא מן קדם יי
הויא בכעירך דבחקלא בסוסותא
בחמרי בגמלי בתורי ובקנא
מותא תקיף לחדא: ד ואפרש יי
בין בעירא דישאל ובין בעירא
דמצרים ולא ימות מכל לבני
ישאל מדעם: ה ושוי יי זמנא
למימר מחר יעבד יי פתגמא
הדין בארעא: ו ועבד יי ית
פתגמא הדין ביומא דבתרוהי

רע"י

אנו זוכים: ולא יסקלנו. בתמיהה:
(כה) התל. כמו להתל: (כו) ויעתר אל ה'.
נתאמן בתפלה, וכן אם בא לומר ויעתיר, היה
יכול לומר, ומשמע וירבה בתפלה. עכשו כשהוא
אומר בלשון ויפעל משמע וירבה להתפלל:
(כז) ויסר הערב. ולא מתו כמו שמתו
הצפרדעים, שאם מתו, יהיה להם הנאה
בעורותם: (כח) גם בפעם הזאת. אף על פי
שאמר: "אנכי אשלח אתכם", לא קים הבטחתו:
(ב) מחזיק בם. אויזו בם, כמו (דברים כה)
"והחזיקה במבשיו": (ג) הנה יד ה' הויה.
לשון הנה, פי כן יאמר בלשון נקבה על שעבר
היתה, ועל העתיד תהיה, ועל העומד הויה, כמו:
עושה, רוצה רוצה: (ד) והפלה. והבדיל:

ומית כל בעירא דמצרים ומבעירא דבני ישראל לא מית חד: ז ושלח פרעה והא לא מית מבעירא דישאל עד חד ואתיקר לבא דפרעה ולא שלח ית עמא: ח ואמר יי למשה ולאהרן סיבו לכון מלי חפניכון פיקא דאתונא ויזרקנה משה לצית שמא לעיני פרעה ט ויהי לאבקא על כל ארעא דמצרים ויהי על אנשא ועל בעירא לשיחנא סגי אבעבעין בכל ארעא דמצרים: י ונסיבו ית פיקא דאתונא וקמו קדם פרעה וזרק יתה משה לצית שמא והנה שיחנא אבעבעין סגי באנשא ובבעירא: יא ולא יכילו חרשיא למיקם קדם משה מן קדם שיחנא ארי הוה שיחנא בחרשיא ובכל מצראי: יב ותקוף יי ית לבא דפרעה ולא קביל מנהון במא דמליל יי עם משה: יג ואמר יי למשה אקדם בצפרא ואתעתד קדם פרעה ותימר לה בדין אמר יי אלהא דיהודאי שלח ית עמי ויפלחון קדמי:

וימת כל מקנה מצרים ומקנה בני ישראל לאמת אחד: ז וישלח פרעה והנה לאמת מקנה ישראל עד אחד וכבד לב פרעה ולא שלח את העם: ח ויאמר יהוה אל משה ואלאהרן קחו לכם מלא חפניכם פיה כבשן וזרקו משה השמימה לעיני פרעה כס"י: ט והיה לאבק על כל ארץ מצרים והיה על האדם ועל הבהמה לשחין פרח אבעבעת בכל ארץ מצרים: י ויקחו את פיה הכבשן ויעמדו לפני פרעה ויזרקו אתו משה השמימה ויהי שחין אבעבעת פרח באדם ובבהמה כס"י: יא ולא יכלו החרטמים לעמד לפני משה מפני השחין כיהיה השחין בחרטמים ובכל מצרים: יב ויחזק יהוה את לב פרעה ולא שמע אלהם כאשר דבר יהוה אל משה: יג ויאמר יהוה אל משה השכם בפקר והתיצב לפני פרעה ואמרת אליו כה אמר יהוה אלהי העברים שלח

רש"י

כתרגומו: לשיחנא סגי אבעבעין, שעל ידו צומחין בועות: שחין. לשון חמימות, והרבה יש בלשון משנה שנה שחונה: (י) באדם ובבהמה. ואם תאמר: מאין היו להם הבהמות, והלא כבר נאמר: "וימת כל מקנה מצרים"? אלא לא נגזרה גזרה, אלא על אותן שבשדות בלבד, שנאמר: "במקנה אשר בשדה והקרא את דבר ה' הניס את מקנהו אל הבתים". וכן שנויה במכילתא אצל: "ויקח

(ח) מלא חפניכם. ילויניי"ש בלע"ז: פיה כבשן. דבר הנפח מן הגחלים צמומות הנשרפות בכבשן, ובלע"ז אולב"ש. פיה, לשון הפחה, שהרוח מפיתן ומפריחן: וזרקו משה. וכל דבר הנזרק בכח, אינו נזרק אלא ביד אחת. הרי נסים הרבה: אחד, שהחזיק קמצו של משה מלא חפנים, שלו ושל אהרן, ואחד, שהלך האבק על כל ארץ מצרים: (ט) לשחין פרח אבעבעת.

יד ארי בזמנא דהא אנא שלח ית
 כל מחתי ללכך ובעבדיך ובעמך
 בדיל דתדע ארי לית דכותי
 שליט בכל ארעא: טו ארי כען
 קריב קדמי דאשלח פון ית מחת
 גברתי ואמחי יתך וית עמך
 במותא ושיציאת מן ארעא:
 טז וברם בדיל דא קממתך בדיל
 לאחזיותך ית חילי ובדיל דיהון
 משתען גבורת שמי בכל ארעא:
 יז עד כען את כבישת בה בעמי
 בדיל דלא לשלחותהון: יח הא
 אנא מחית מטרא בעדנא הדין
 מחר ברדא תקיף לחדא די לא
 הנה דכותה במצרים למן יומא
 דאשתכללת ועד כען: יט וכען
 שלח פנוש ית בעירך וית כל די
 לך בחקלא כל אנשא ובעירא
 דאשתכח בחקלא ולא יתפנש
 לבימא ויחות עליהון ברדא

את-עמי ויעבדני: יד כי | בפעם הזאת אני
 שלח את-כל-מגפתי אל-לכך ובעבדיך
 ובעמך בעבור תדע כי אין פמוני בכל-
 הארץ: טו כי עתה שלחתי את-ידי ואף
 אותך ואת-עמך בדבר ותפחד מן-הארץ: טז
 ואולם בעבור זאת העמדתיך בעבור
 הראתך את-כחי ולמען ספר שמי בכל-
 הארץ: שביעי יז עודך מסתולל בעמי לבלתי
 שלחם: טח הנני ממטיר כעת מחר ברד
 פבר מאד אשר לא-היה כמהו במצרים
 למן-היום הוסדה ועד-עתה: יט ועתה
 שלח העז את-מקנך ואת כל-אשר לך
 בשדה כל-האדם והבהמה אשר-ימצא
 בשדה ולא יאסף הפיתה וירד עליהם הברד

רע"י

פגון זו וכגון: (קהלת יב) "ויסתכל הקגב" מגזרת
 סבל, (במדבר טז) "כי תשתגר עלינו" מגזרת שר
 ונגיד, וכן: (דניאל ז ח) "משפכל הוית":
 (יח) כעת מחר. כעת הזאת למחר. שרט לו
 שריטה בפתל: למחר, כשתגיע חמה לכאן ירד
 הברד: הוסדה. שנתסדה, וכל תיבה שתחלת
 יסודה יו"ד, כגון: יסד, ילד, ידע, יסר, כשהיא
 מתפעלת, תבא הוי"ו במקום הוי"ד כמו: הוסדה,
 הולדה, וידע, "ויולד ליוסף", (משלי כט) "בדברים
 לא יוסר עבד": (יט) שלח העז. כתרגומו: שלח
 פנוש, וכן: (ישעיה י) "יושבי הגבים העיזו", (ירמיה
 ו) "העזו בני בנמינ": ולא יאסף הפיתה. - לשון

שש-מאות רכב בחור" (לקמן יד): (יד) את כל
 מגפתי. למדנו מכאן שמפת בכורות שקולה כנגד
 כל המפות: (טו) כי עתה שלחתי את ידי וגו'.
 כי אלו רציתי כשהיתה ידי במקנה שהכיתים
 בדבר, שלחתינה והכיתי אותך ואת עמך עם
 הבהמות: ותפחד מן הארץ. אכל בעבור זאת
 העמדתיך וגו': (יז) עודך מסתולל בעמי.
 כתרגומו: כבישת בה בעמי, והוא מגזרת מסלה,
 דמתרגמין ארח כבישא, ובלע"ז קלקי"ר. וכבר
 פרשתי בסוף "ויהי מקץ": כל תיבה שתחלת
 יסודה סמ"ך והיא באה לדבר בלשון מתפעל,
 נותן התי"ו של שמוש באמצע אותיות של עקר

וימותון: כ דדחיל מפתגמא דיי
מעבדי פרעה פנש ית עבדוהי
ות גיתוהי לבתאי: כא ודי לא
שוי לבה לפתגמא דיי שבק ית
עבדוהי ות גיתוהי בחקלא:
כב ואמר יי למשה ארים ית ידך
על צית שמאי ויהי ברדא בכל
ארעא דמצראי על אנשא ועל
בעירא ועל כל עסבא דחקלא
בארעא דמצרים: כג וארים
משה ית חטרה על צית שמאי ויי
יהב קלין וברדא ומהלכא אשתא
על ארעא ואמטר יי ברדא על
ארעא דמצרים: כד ויהו ברדא
ואשתא משתלהבת בגו ברדא
תקיף לחדא די לא תה דכותה
בכל ארעא דמצרים מעדן דהות
לעם: כה ומחא ברדא בכל
ארעא דמצרים ית כל די בחקלא
מאנשא ועד בעירא ות כל
עסבא דחקלא מחא ברדא ות
כל אילן דבחקלא תבר: כו לחוד
בארעא דגשן די תמן בני ישראל
לא הוא ברדא: כז ושלח פרעה
וקרא למשה ולאהרן ואמר להון
חבית זמנא הדא יי זכאה ואנא
ועמי חביבין: כח צלו קדם יי
וסגי קדמוהי רוח דלא יהון
עלנא קלין דלוט פאלין מן קדם
יי וברדא ואשלח יתכון ולא
תוספון לאתעכבא: כט ואמר לה

ומתו כס"י: כ הירא את־דבר יהוה מעבדי
פרעה הנם את־עבדיו ואת־מקנהו אל־
הבתים כס"י: כא ואשר לא־שם לבו אל־דבר
יהוה ויעזב את־עבדיו ואת־מקנהו בשדה: פ
כב ויאמר יהוה אל־משה נטה את־ידך על־
השמים ויהי ברד בכל־ארץ מצרים על־
האדם ועל־הבהמה ועל כל־עשב השדה
בארץ מצרים כס"י: כג ויט משה את־מטהו
על־השמים ויהוה נתן קלת וברד ותהלך־
אש ארצה וימטר יהוה ברד על־ארץ
מצרים: כד ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך
הברד כבד מאד אשר לא־היה כמהו בכל־
ארץ מצרים מאז היתה לגוי כס"י: כה ויך הברד
בכל־ארץ מצרים את כל־אשר בשדה מאדם
ועד־בהמה ואת כל־עשב השדה הכה הברד
ואת־כל־עץ השדה שבר: כו רק בארץ גשן
אשר־שם בני ישראל לא היה ברד: כז וישלח
פרעה ויקרא למשה ולאהרן ויאמר אליהם
חטאתי הפעם יהוה הצדיק ואני ועמי
הרשעים: כח העתירו אל־יהוה ורַב מהית
קלת אלהים וברד ואשלחה אתכם ולא
ויאמר אליו משה כיצאתי את־העיר אפרש

רש"י

הכנסה הוא: (כ) הנים. הברית, לשון "וינס": גס: האש והברד מערבין, והברד, מים הוא,
(כב) על השמים. לצד השמים, ומדרש אגדה: ולעשות רצון קונם, עשו שלום ביניהם (שמות
הגביהו הקדוש ברוך הוא למשה למעלה מן רבה): (כח) ורב. די לו כמה שהוריד פבר:
השמים: (כד) מתלקחת בתוך הברד. גס בתוך (כט) כיצאתי את העיר. מן העיר, אכל בתוך

מִשֶּׁה בְּמִפְקֵי מִן קָרְתָּא אֶפְרוֹשׁ
יְדֵי בְּצִלוֹ קָדָם יִי קָלִיא יִתְמַנְעוֹן
וּבְרָדָא לֹא יִהְי עוֹד בְּדִיל דְּתַדַּע
אַרִי דִּי אֶרְעָא: ל וְאַתָּה וְעַבְדֶּיךָ
יִדְעֵנָא אַרִי עַד כַּעַן לֹא אֶתְכַנַּעְתּוֹן
מִן קָדָם יִי אֱלֹהִים: לא וְכִתְנָא
וְסַעֲרֵי לְקוֹ אַרִי סַעֲרֵנָא אֲבִיבִין
וְכִתְנָא גְּבַעוּלִין: לב וְחִטָּא
וְכִנְתִּיא לֹא לְקוֹ אַרִי אֶפִּילְתָּא
אֲנוּן: לג וּנְפִק מִשֶּׁה מְלֻת פְּרַעָה
יֵת קָרְתָּא וּפְרֵשׁ יְדוּהִי בְּצִלוֹ קָדָם
יִי וְאַתְמַנְיֵעוּ קָלִיא וּבְרָדָא וּמִטְרָא
דְּהוּה נְחִית לֹא מִטָּא עַל אֶרְעָא:
לד וְחִזָּא פְּרַעָה אַרִי אֶתְמַנְע
מִטְרָא וּבְרָדָא וְקָלִיא וְאוֹסֶף
לְמַחֲטִי וְיִקְרָה לְלִבָּהּ הוּא
וְעַבְדוּהִי: לה וְאַתְקַף לְבָא
דְּפְרַעָה וְלֹא שְׁלַח יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כְּמָא דִּי מְלִיל יִי בִידָא דְּמִשֶּׁה:

פ פ פ

אֶת־כַּפִּי אֶל־יְהוָה הַקָּלוֹת יַחֲדָלוּ וְהַבֶּרֶד לֹא
יִהְיֶה־עוֹד לְמַעַן תִּדַּע כִּי לַיהוָה הָאָרֶץ: כס"ז:
וְאַתָּה וְעַבְדֶּיךָ יִדְעֵתִי כִּי טָרָם תִּירָאוֹן מִפְּנֵי
יְהוָה אֱלֹהִים: כס"ח: לא וְהַפְּשַׁתָּהּ וְהַשְׁעֵרָה גִּבְעָתָהּ
כִּי הַשְׁעֵרָה אָכִיב וְהַפְּשַׁתָּהּ גְּבַעֵל: כס"ט:
לב וְהַחֲטָה וְהַכְּסַמְתָּ לֹא גָבוּ כִּי אֶפִּילְתָּ
הִנֵּה: כס"י: מִפְּטִיר לג וַיֵּצֵא מִשֶּׁה מֵעַם פְּרַעָה
אֶת־הָעִיר וַיִּפְרֹשׁ כַּפִּיו אֶל־יְהוָה וַיַּחֲדָלוּ
הַקָּלוֹת וְהַבֶּרֶד וּמִטְרָא לֹא־נָתַד אֶרְצָה: כס"י:
לד וַיֵּרָא פְּרַעָה כִּי־חָדַל הַמִּטְרָא וְהַבֶּרֶד וְהַקָּלָת
וַיִּסֹּף לַחֲטֹא וַיַּכְבֵּד לְבוֹ הוּא וְעַבְדָּיו: לה וַיַּחֲזֹק
לֵב פְּרַעָה וְלֹא שְׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאִשֶּׁר
דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: כפ

כס"א פסוקים, גיבעו"ל סימן יעיא"ל סימן

רש"י

בְּאֶפְיָה, לְשׁוֹן (שִׁיר הַשִּׁירִים ו) "כְּאֶפִּי הַנֶּחֱלָל":
(לב) כִּי אֶפִּילְתָּ הִנֵּה. מֵאַחֲרוֹת, וְעַדִּין הָיוּ רַכּוֹת
וַיְכּוֹלוֹת לַעֲמֹד בְּפָנֶי קָשָׁה. וְאֵף עַל פִּי שְׁנֵאֲמַר:
"וְאַתָּה כָּל עֶשֶׂב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבֶּרֶד", יֵשׁ לְפָרֵשׁ
פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא בְּעֶשְׂבִּים הָעוֹמְדִים בְּקִלְחָם
הָרְאוּיִים לְלִקּוֹת בְּכָבֶד. וּמִדְּרַשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא יֵשׁ
מִרְבוּתֵינוּ שְׁנֵחָלְקוּ עַל זֹאת וְדָרְשׁוּ: "כִּי
אֶפִּילְתָּ" - פִּלְאֵי פְּלִאוֹת נַעֲשׂוּ לָהֶם שְׁלֹא לְקוֹ:
(לג) לֹא נָתַד. לֹא הִגִּיעַ, וְאֵף אוֹתָן שְׁהָיוּ בְּאוֹרִי,
לֹא הִגִּיעוּ לְאֶרֶץ, וְדוּמָה לוֹ: (דְּנִיאל ט) "וְנִתְּנָה עֲלֵינוּ
הָאֵלָה וְהַשְׁבוּעָה" דְּעִזְרָא, וְתִגִּיעַ עֲלֵינוּ. וּמִנַּחֲם בֶּן
סְרוּק חִבְרוֹ בְּחֵלֶק (יְחִזְקֵאל כב) "כִּהְתִּינוּ כְּסֶף" לְשׁוֹן
יְצִיקָת מִתְּכָת, וְרוּאָה אָנִי אֶת דְּבָרֵינוּ כְּתִירוֹנוֹ:
"וַיִּצֶק" וְאַתִּידָּה, לְצִקָּת לְאַתְכָּא, אֵף זֶה: "לֹא נָתַד
לְאֶרֶץ", לֹא הִצֵּק אֶרְצָה: חֲסִלַת פִּרְשַׁת וָאֵרָא

הָעִיר לֹא הִתְפַּלֵּל, לְפִי שְׁהִיתָה מְלָאָה גְּלוּלִים
(שְׁמוֹת רַבָּה): (ל) טָרָם תִּירָאוֹן. עַדִּין לֹא תִירָאוֹן,
וְכֵן כָּל טָרָם שְׁבִמְקָרָא - עַדִּין לֹא הוּא, וְאֵינוּ לְשׁוֹן
קָדָם כְּמוֹ: (בְּרַאשִׁית יט) "טָרָם יִשְׁכְּבוּ" - עַד לֹא
שְׁכִיבוֹ, (שם ב) "טָרָם יִצְמַח" - עַד לֹא צִמַּח, אֵף
זֶה כֵּן הוּא: יִדְעֵתִי כִּי עַדִּין אֵינְכֶם יִרְאִים,
וּמִשְׁתַּהֲיָה הַרְוָחָה תַּעֲמִדוּ בְּקִלְיוֹכֶם:
(לא) וְהַפְּשַׁתָּהּ וְהַשְׁעֵרָה גִּבְעָתָהּ. נִשְׁבְּרָה לְשׁוֹן:
"פְּרַעָה נִכָּה", נִכְאִים, וְכֵן לֹא גָבוּ, וְלֹא יִתְכַּן
לְפָרְשׁוֹ לְשׁוֹן הַכָּאָה, שְׁאִין נוֹ"ן בְּמִקּוֹם ה"א לְפָרֵשׁ
גִּבְעָתָהּ כְּמוֹ הַכָּתָה, גָּבוּ, כְּמוֹ הַכּוֹ, אֲלֹא הִנּוּ"ן שֶׁרֵשׁ
בְּתִיבָהּ, וְהָרִי הוּא מְגֻזֶּרֶת (אִיוב לג) "וַיִּשְׁפּוּ
עַצְמוֹתָיו": כִּי הַשְׁעֵרָה אָכִיב. כָּבֶר בְּכָהּ וְעוֹמְדָת
בְּקִשְׁיָה וְנִשְׁתַּבְּרוּ וְנִפְּלוּ, וְכֵן הַפְּשַׁתָּה גִּבְעָתָהּ כָּבֶר
וְהִקְשָׁה לַעֲמֹד בְּגִבְעוּלֶיהָ: הַשְׁעֵרָה אָכִיב. עֲמִידָה

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם מִשֶׁה לְפָנַי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֲנִי־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכֶּיָּה מֵאֲשֶׁר. דְּרִכֶּיהָ דְּרִכֵּי־נֶעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׁמְלָהָ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. וְיִ חֲפִיץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאִי הָאֵמַת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת וארא ביחזקאל פרק כח

כח כה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוֹה בְּקִבְצִי | אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר נִפְצוּ בָם וּנְקַדְשִׁיתִי בָם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם וַיֵּשְׁבוּ עַל־אֲדָמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדֵי לַיעֲקֹב: כו וַיֵּשְׁבוּ עָלֶיהָ לִבְטַח וּבָנוּ בָתִּים וְנִמְעוּ כְרָמִים וַיֵּשְׁבוּ לִבְטַח בַּעֲשׂוֹתֵי שְׁפָטִים בְּכָל הַשָּׂאֲמִים אֹתָם מִסִּבְיבוֹתָם וַיֵּדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוֹה אֱלֹהֵיהֶם: כט א בַּשָּׁנָה הָעֲשָׂרִית בַּעֲשָׂרֵי בָשָׁנִים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוֹה אֵלַי לֵאמֹר: בְּכֹן־אָדָם שִׁים פָּנֶיךָ עַל־פְּרֹעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהִנְבֵּא עָלָיו וְעַל־מִצְרַיִם כָּלָה: ג דִּבֶּר וְאָמַרְתָּ כֹה־אָמַר | אֲדֹנָי יְהוֹה הִנְנִי עָלֶיךָ פְּרֹעָה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם הַתֵּנִים הַגְּדֹל הַרְבֵּן בְּתוֹךְ יֶאֱרֹיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יֶאֱרִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִנִּי: ד וְנָתַתִּי חֲחִים בְּלַחְיֶיךָ וְהִדְבַקְתִּי דַּגְתֵּי־יָאֲרִיךְ בְּקִשְׁקֻשְׁתֶּיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ מִתּוֹךְ יֶאֱרִיךָ וְאֵת כָּל־דַּגְתֵּי יֶאֱרִיךָ בְּקִשְׁקֻשְׁתֶּיךָ תִּדְבֹּק: ה וְנִמְשַׁתִּיךָ הַמִּדְּפָרָה אוֹתָךְ וְאֵת כָּל־דַּגְתֵּי יֶאֱרִיךָ עַל־פָּנֶיךָ הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל לֹא תֹאסֵף וְלֹא תִקְבֹּץ לַחֲיַת הָאָרֶץ וְלַעוֹף הַשָּׁמַיִם נִתְּתִיךָ לֶאֱכָלָהּ: ו וַיֵּדְעוּ כָּל־יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יְהוֹה יֵעַן הָיוּתָם מִשְׁעֲנַת קִנָּה לְבֵית יִשְׂרָאֵל: ז בַּתְּפֹשֶׁם בָּךְ בַּכָּף תִּרְוֹץ וּבִקְעֵת לָהֶם כָּל־כֶּתֶף וּבִהֲשָׁעָם עָלֶיךָ תִּשְׁכַּר וְהִעַמְדַת לָהֶם כָּל־מִתְנָּה: ח לָכֵן כֹּה אָמַר

אֲדַנִּי יְהוָה הִנְנִי מֵבִיא עֲלֵיךְ חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֶּנִּי אָדָם וּבְהֵמָה: ט וְהִיָּתָה אֶרֶץ־מִצְרַיִם
לְשִׁמְמָה וְחִרְבָּה וַיֵּדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יָאֵר לִי וְאֲנִי עָשִׂיתִי: י לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ
וְאֶל־יֶאֱרִיךְ וְנִתְּתִי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְחִרְבוֹת חֶרֶב שִׁמְמָה מִמֶּגְדֹּל סוּגָה וְעַד־גְּבוּל פּוֹשׁ:
יא לֹא תַעֲבֹר־כֶּה רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהֵמָה לֹא תַעֲבֹר־כֶּה וְלֹא תֵשֵׁב אַרְבָּעִים שָׁנָה: יב וְנִתְּתִי
אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם שִׁמְמָה בְּתוֹךְ אֶרְצוֹת נִשְׁמוֹת וְעָרֶיהָ בְּתוֹךְ עָרִים מִחִרְבוֹת תִּהְיֶינָן
שִׁמְמָה אַרְבָּעִים שָׁנָה וְהִפְצַתִּי אֶת־מִצְרַיִם בְּגוֹיִם וְזִרְתִּים בְּאֶרְצוֹת: יג כִּי כֹה אָמַר אֲדַנִּי
יְהוָה מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה אֶקְבֹּץ אֶת־מִצְרַיִם מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר־נִפְצוּ שָׁמָּה: יד וְשִׁבַּתִּי
אֶת־שְׁבוֹת מִצְרַיִם וְהִשְׁבַּתִּי אֹתָם אֶרֶץ פְּתוּחַ עַל־אֶרֶץ מִכּוֹרֹתָם וְהָיוּ שֵׁם מַמְלָכָה
שְׁפִלָּה: טו מִן־הַמַּמְלָכוֹת תִּהְיֶה שְׁפִלָּה וְלֹא־תִתְנַשֵּׂא עוֹד עַל־הַגּוֹיִם וְהִמְעַטְתִּים לְבִלְתִּי
רְדוֹת בְּגוֹיִם: טז וְלֹא יִהְיֶה־עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח מִזִּכִּיר עוֹן בַּפְּנוֹתָם אַחֲרֵיהֶם וַיֵּדְעוּ
כִּי אֲנִי אֲדַנִּי יְהוָה: יז וְיָהִי בַּעֲשָׂרִים וּשְׁבַע שָׁנָה בְּרֹאשׁוֹן בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְּבַר־יְהוָה
אֵלַי לֵאמֹר: יח בֶּן־אָדָם נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל הֶעֱבִיד אֶת־חֵילוֹ עֲבָדָה גְּדוּלָּה אֶל־צֹר
כָּל־רֹאשׁ מְקוֹרָח וְכָל־פֶּתַח מְרוּטָה וְשָׁכַר לֹא־הָיָה לוֹ וּלְחֵילוֹ מִצֹּר עַל־הָעֲבָדָה אֲשֶׁר־עָבַד
עֲלֶיהָ: יט לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדַנִּי יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן לְנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם
וְנִשְׂא הַמֶּנֶּה וְשָׁלַל שְׁלָלָה וּבָזָז בֹּזֶה וְהִיָּתָה שָׁכַר לְחֵילוֹ: כ פֶּעֲלָתוֹ אֲשֶׁר־עָבַד כֹּה נִתְּתִי
לוֹ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר עָשׂוּ לִי נֹאֵם אֲדַנִּי יְהוָה: כא בַּיּוֹם הַהוּא אֶצְמִיחַ קֶרֶן לְבֵית
יִשְׂרָאֵל וְלֹךְ אֶתָּן פֶּתַח־חַוֶּכֶה בְּתוֹכָם וַיֵּדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אִמְתָּ
וְצַדִּיק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ
אֲחֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל
הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנָּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד

אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשָׁךְ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ
אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרֵךְ שְׁמֶךָ בְּכֹל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמוֹלָד: יוֹם שְׁנִי, שְׁעָה 4 בְּבוֹקֶר, 54 דְּקוּת, 17 חֳלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁבַט, בְּיוֹם הַשְּׁנִי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח טבת, תשכ"ב
ברוקלין.

מרת רחל תחי'

ברכה ושלוש!

לאחרי הפסק נתקבל מכתבה ממוצש"ק כ"ד טבת ראשי פרקים מהפעולות במשך הזמן מאז כתבה
לאחרונה.

ומובן שביחוד נעם לי לקרות על הצלחת הגן ותקותי חזקה שעושים ג"כ בנוגע להוספה של ילדים-
ות והרי בטח גם בשכונת הגן מתוספים דיירים מבין העולים החדשים וכיו"ב.

ומסיימים בטוב לסיום מכתבה ע"ד השיעור לפני נשים מעדות המזרח, אשר דבר גדול הוא ביותר
וביותר שהרי בעיא מיוחדת בנוגע לנשים אלו, שקודם בואם לאה"ק ת"י הי' סדר חייהם מיוסד על מילוי
פקודת האב ולאחרי כן הבעל בלי כל היסוס וסברא ע"ד אפשרית לא לשמוע, ולפתע פתאום העתקה
לאוירה וכו' שלא לשמוע וכו' וצריכים להיות עצמאיות, לא רק בנוגע לאב ובעל גשמי אלא גם וכו' ולכן
ההקדם להעמידן על האמת, אשר גם במקומם עתה התורה והמצוה בתקפם עומדים ואדרבה נמצאות
בארץ אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה ונמצאות בפלטרינ' של מלך, ולכן העצמאות
צריכה להתבטא בהוספה בענייני יהדות וערכי יהדות ועד כדי להשפיע על הבעל והילדים וכל עמדת הבית
בכיון האמור.

מובן שהאותיות צריכות להשתוות בהתאם לרמת הבנתן והידיעות של חוגים שונים מנשים הנ"ל,
אבל כנראה שהתוכן מוכרח בכל החוגים, הן מהאדוקים ביותר והן וכו' ואשרי חלקו של כל אחד שיפעול
בהאמור, והובטחנו הבא לטהר מסייעין אותו.

בברכה לבשו"ט בהאמור וגם בענייני הפרטים.

הפי"נ ליו"ד שבט נתקבל.

לוח זמנים לשבוע פרשת וארא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	06:34	06:36	08:39	08:40	09:12	09:12	10:05	10:05	17:07	17:12	17:32	17:37	16:53	17:47
חיפה (ח)	06:36	06:38	08:40	08:40	09:12	09:12	10:06	10:05	17:03	17:09	17:29	17:34	16:38	17:44
ירושלים (ח)	06:32	06:34	08:38	08:38	09:09	09:10	10:03	10:03	17:06	17:11	17:31	17:36	16:30	17:44
תל אביב (ח)	06:37	06:39	08:40	08:41	09:13	09:13	10:06	10:06	17:04	17:10	17:30	17:35	16:51	17:46
אוסטריה וינה (ח)	07:28	07:34	09:14	09:16	09:45	09:47	10:33	10:33	16:37	16:46	17:09	17:18	16:16	17:22
אוסטרליה מלבורן (ח)	05:21	05:14	08:22	08:18	08:54	08:50	10:07	10:04	19:47	19:43	20:15	20:11	19:25	20:24
אוקראינה אודסה (ח)	07:27	07:32	09:14	09:15	09:46	09:48	10:34	10:34	16:44	16:52	17:15	17:23	16:33	17:27
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	07:16	07:22	09:00	09:02	09:32	09:34	10:19	10:19	16:19	16:28	16:51	17:00	16:10	17:05
אוק. ז'יטומיר (ח)	07:48	07:54	09:30	09:30	10:01	10:03	10:46	10:47	16:38	16:48	17:12	17:21	16:28	17:25
אוקראינה קייב (ח)	07:40	07:46	09:21	09:23	09:53	09:55	10:39	10:40	16:31	16:41	17:05	17:14	16:21	17:18
אוקראינה דונייצק (ח)	07:02	07:08	08:48	08:50	09:20	09:22	10:07	10:08	16:11	16:20	16:44	16:52	16:01	16:56
איטליה מילאנו (ח)	07:49	07:54	09:40	09:38	10:11	10:12	10:59	10:59	17:14	17:22	17:44	17:52	17:03	18:06
אקוואדור קיטו (ח)	06:14	06:13	08:47	08:48	09:17	09:18	10:19	10:21	18:37	18:38	18:58	19:00	18:20	19:04
ארגנטינה ב. איירס (ח)	06:03	05:57	08:56	08:56	09:32	09:29	10:43	10:40	20:10	20:08	20:37	20:34	19:50	20:47
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	06:35	06:28	09:39	09:43	10:14	10:10	11:25	11:28	21:23	21:19	21:53	21:48	20:47	21:52
ארה"ב בולטימור (ח)	07:17	07:21	09:14	09:13	09:46	09:47	10:37	10:37	17:14	17:21	17:41	17:48	17:01	17:52
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	07:09	07:12	09:06	09:05	09:37	09:38	10:27	10:27	17:01	17:08	17:29	17:36	16:49	17:48
ארה"ב ג'רסי (ח)	07:10	07:13	09:06	09:05	09:37	09:38	10:28	10:28	17:00	17:08	17:29	17:35	16:48	17:48
ארה"ב דטרויט (ח)	07:49	07:53	09:44	09:43	10:16	10:15	11:05	11:05	17:33	17:41	18:02	18:09	17:21	18:21
ארה"ב היוסטן (ח)	07:12	07:14	09:19	09:19	09:51	09:51	10:45	10:45	17:50	17:56	18:15	18:20	17:37	18:30
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	06:51	06:53	08:54	08:55	09:26	09:26	10:19	10:19	17:14	17:20	17:40	17:46	17:01	17:55
ארה"ב מיאמי (ח)	07:05	07:06	09:14	09:15	09:47	09:47	10:42	10:42	17:57	18:01	18:21	18:25	17:43	18:35
ארה"ב ניו הייבן (ח)	07:08	07:11	09:02	09:01	09:34	09:35	10:24	10:24	16:54	17:01	17:22	17:29	16:42	17:42
ארה"ב שיקאגו (ח)	07:05	07:09	09:02	09:01	09:32	09:33	10:22	10:23	16:54	17:01	17:22	17:29	16:42	17:40
בוליביה לה פאס (ח)	06:07	06:03	08:52	08:55	09:21	09:24	10:28	10:31	19:22	19:22	19:45	19:45	19:04	19:49
בלגיה אנטוורפן (ח)	08:28	08:35	10:09	10:07	10:42	10:39	11:26	11:25	17:11	17:21	17:46	17:55	17:02	18:13
בלגיה בריסל (ח)	08:26	08:32	10:09	10:06	10:41	10:38	11:25	11:24	17:15	17:24	17:49	17:58	17:05	18:14
בלרוס ליובאוויטש (ח)	07:55	08:03	09:31	09:28	10:03	10:00	10:43	10:44	16:10	16:22	16:48	16:59	16:02	17:03
ברזיל ס. פאולו (ח)	05:35	05:30	08:20	08:23	08:52	08:55	10:00	10:03	19:03	19:02	19:27	19:26	18:44	19:34
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	05:22	05:18	08:07	08:10	08:38	08:41	09:47	09:49	18:49	18:48	19:13	19:11	18:30	19:19
בריטניה לונדון (ח)	07:45	07:52	09:26	09:28	10:00	09:57	10:43	10:42	16:30	16:40	17:05	17:14	16:20	17:30
בריטניה מנצ'סטר (ח)	08:02	08:10	09:41	09:38	10:10	10:13	10:54	10:55	16:30	16:41	17:06	17:16	16:21	17:34
גרמניה ברלין (ח)	07:56	08:03	09:36	09:34	10:06	10:08	10:50	10:51	16:31	16:41	17:07	17:16	16:22	17:20
גרמניה פרנקפורט (ח)	08:05	08:11	09:50	09:48	10:22	10:19	11:06	11:05	17:01	17:11	17:35	17:44	16:51	17:48
הודו בומביי (ח)	07:12	07:13	09:26	09:27	09:59	10:00	10:56	10:57	18:26	18:30	18:49	18:52	18:11	18:56
הודו פונה (ח)	07:06	07:06	09:22	09:22	09:54	09:54	10:51	10:52	18:24	18:28	18:47	18:50	18:10	18:54
הונגריה בודפשט (ח)	07:16	07:21	09:04	09:02	09:36	09:34	10:22	10:21	16:27	16:36	16:59	17:08	16:17	17:12
טורקיה איסטמבול (ח)	07:19	07:23	09:14	09:13	09:46	09:47	10:36	10:36	17:07	17:14	17:35	17:42	16:55	17:46
יוון אתונה (ח)	07:32	07:36	09:31	09:31	10:03	10:04	10:54	10:54	17:36	17:42	18:03	18:09	17:23	18:13
מולדובה קישינב (ח)	07:42	07:42	09:24	09:22	09:57	09:57	10:43	10:42	16:49	16:58	17:21	17:29	16:38	17:33

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א								
מקסיקו מ. סיטי (ח)	07:05	07:06	09:25	09:25	09:54	09:55	10:52	10:53	18:29	18:33	18:52	18:55	18:14	18:59
ניו-זילנד קרייסטצ'רץ (ח)	05:09	05:17	08:19	08:24	08:52	08:57	10:08	10:12	20:10	20:06	20:42	20:37	19:49	20:41
נפאל קטמנדו (ח)	06:49	06:48	08:59	08:59	09:30	09:30	10:25	10:25	17:39	17:44	18:04	18:08	17:25	18:12
סינגפור סינגפור (ח)	07:10	07:12	09:38	09:40	10:11	10:12	11:12	11:14	19:20	19:21	19:42	19:43	19:03	19:47
פולין ורשא (ח)	07:31	07:24	09:05	09:03	09:37	09:34	10:20	10:19	16:03	16:13	16:38	16:48	15:53	16:52
פרו לימה (ח)	05:54	05:57	08:32	08:34	09:05	09:07	10:09	10:11	18:43	18:43	19:05	19:05	18:25	19:09
צרפת ליאון (ח)	08:12	08:07	09:58	09:56	10:30	10:28	11:17	11:16	17:31	17:39	18:02	18:10	17:20	18:23
צרפת פריז (ח)	08:32	08:26	10:13	10:11	10:45	10:43	11:30	11:30	17:31	17:40	18:03	18:12	17:20	18:27
קולומביה בוגוטה (ח)	06:02	06:03	08:32	08:34	09:02	09:04	10:04	10:05	18:12	18:14	18:34	18:36	17:56	18:40
קנדה טורונטו (ח)	07:42	07:38	09:31	09:30	10:03	10:02	10:52	10:51	17:15	17:22	17:44	17:52	17:03	18:04
קנדה מונטריאול (ח)	07:25	07:20	09:11	09:09	09:43	09:41	10:30	10:30	16:45	16:54	17:16	17:24	16:34	17:37
קפריסין לרנקה (ח)	06:51	06:48	08:48	08:48	09:21	09:21	10:13	10:13	17:01	17:07	17:28	17:33	16:48	17:37
רוסיה מוסקבה (ח)	08:39	08:31	10:07	10:04	10:38	10:35	11:19	11:17	16:41	16:53	17:20	17:31	16:33	17:49
רוסיה רוסטוב (א-דון) (ח)	07:58	07:53	09:41	09:39	10:13	10:11	10:59	10:59	17:05	17:14	17:37	17:45	16:54	17:49
שווייץ ציריך (ח)	08:01	07:56	09:46	09:44	10:17	10:15	11:03	11:03	17:12	17:21	17:44	17:52	17:01	18:05
תאילנד בנקוק (ח)	06:43	06:43	09:01	09:02	09:34	09:35	10:32	10:33	18:14	18:17	18:36	18:39	17:58	18:43

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקתה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאויב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606761

ת.ד. 2 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00148
18/01/2009